

ФИРДОУСІ
ШĀХ-НĀМЕ

IV

غلطاً مه

صفحہ	سطر	غلط	صحیح
۱۰	۱۴	گلہ	کلاہ
۵۵	۱۴	لشکر	لشکر
۸۶	۸	بلشکرگہ اندر می و ^{۱۸}	بلشکرگہ اندر می و ^{۱۸}
۸۸	۱۱	کنداور	کنداور
۹۱	۱۲	کنداوران	کنداوران
۱۰۲	۲۰	نگذاشتم	نگذاشتم
۱۰۷	۱	کنداوران	کنداوران
۱۲۴	۱۹	کنداوران	کنداوران
۱۳۵	۲۴	کنداوران	کنداوران
۱۵۷	۱۱	چون	خون
۱۶۲	۱۶	سینجاب	سینجاب
۱۶۳	۲۷	کل	کتقال
۱۷۲	۸	هرانکس	هرانکس
۱۷۵	۲۴	الغض	البعض
۱۷۷	۱	گزد	گورد
۱۸۱	۲	آمژده	مژده
۱۸۶	۱۶	بنوی	بنوی
۱۸۷	۲۳	مشور	مشور
۱۹۴	۳	بچنگ	بچنگ
۲۰۱	۲۰	منشور	منشور
۲۰۵	۲۱	رقبتک	رقبتک
۲۰۶	۱۱	کم	گم
۲۲۹	۱۰	کداتہ	کوٹہ
۲۳۴	۲۵	لشکر	لشکر
۲۳۳	۲	شنگل ^۴ برستم	شنگل ^۴ برستم
۲۵۱	۲۰	دود	دودہ
۲۷۴	۱	شد	شد ^۲
۳۱۱	۱۷	کوان (?)	کوان
۳۱۷	۵	ہم	منم

АКАДЕМИЯ НАУК СССР

ПАМЯТНИКИ ЛИТЕРАТУРЫ НАРОДОВ ВОСТОКА

ТЕКСТЫ

Большая серия

II

ИЗДАТЕЛЬСТВО «НАУКА»
ГЛАВНАЯ РЕДАКЦИЯ ВОСТОЧНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

ИНСТИТУТ НАРОДОВ АЗИИ

Ф И Р Д О У С Ї

Ш Ā X - Н Ā М Е

К Р И Т И Ч Е С К И Й Т Е К С Т

Т о м І V

С О С Т А В И Т Е Л И Т Е К С Т А Р . М . А Л И Е В ,
А . Е . Б Е Р Т Е Л Ъ С , М . Н . О . О С М А Н О В

П О Д Р Е Д А К Ц И Е Й А . Н У Ш И Н А

М О С К В А • 1 9 6 5

СОДЕРЖАНИЕ

Предисловие	5
Указатель	9
Текст	1—322

Индекс $\frac{7-3-4}{168-64}$

Ф И Р Д О У С Ы
Ш А Х - Н А М Е
том IV
На персидском языке

Утверждено к печати Институтом народов Азии Академии наук СССР

Редакторы издательства В. В. Вэлгина, М. М. Хасман
Художник А. М. Олевский

Технический редактор С. В. Цветкова
Корректор Г. Н. Николаенко

Сдано в набор 19/III 1964 г. Подписано к печати 7/IX 1965 г. Формат 84×108¹/₁₆ Печ. л. 21,5.

Усл. п. л. 36,29. Уч.-изд. л. 27,69. Тираж 3500 экз. Изд. № 1042. Зак. 3199. Индекс $\frac{7-3-4}{168-64}$ Цена 1р. 92 к.

Главная редакция восточной литературы издательства «Наука». Москва, Центр, Армянский пер. 4
Московская типография № 7 «Искра революции» Мосгорсовнархоза
Москва Г-19, ул. Аксакова, 13.

ПРЕДИСЛОВИЕ

В 1956 г. известный иранский ученый и писатель проф. Са'йд Нафйсь, один из крупнейших знатоков *Шāх-нāме*, подробно ознакомился с работой составителей настоящего критического текста *Шāх-нāме*. В числе других весьма полезных советов, он выразил пожелание привлечь к составлению текста еще одну рукопись *Шāх-нāме*, хранящуюся в Каирской национальной библиотеке. По мнению проф. Са'йда Нафйсь, текст этого замечательного списка, переписанного в XIV в., восходит к еще более старой редакции, являясь одним из наиболее близких к первоначальному авторскому тексту. В 1958 г. во время поездки в Каир мне удалось детально ознакомиться с этой рукописью, и после тщательного анализа и описания я убедился в справедливости предположений Са'йда Нафйсь.

Я привез полную фотокопию списка. Однако к тому времени два тома *Шāх-нāме* находились в наборе, а III том был в стадии завершения. В силу этих обстоятельств мы не смогли, к сожалению, использовать текст Каирской рукописи в первых трех томах и приступили к его сличению с другими списками лишь с настоящего IV тома.

Ниже приводится краткое описание Каирской рукописи.

Рукопись *Шāх-нāме* Фирдоусй, библиотека «Дар ал-кутуб», Каир, шифр «С 40». Формат 36×23, количество листов 363. Рукопись реставрирована. Переплет восточного происхождения, с клапаном, кожаный, крепкий, с гладкой поверхностью, темно-коричневого цвета. Переплет, форзацы и заглавный лист, на котором сверху золотыми буквами написано: شاهنامه, а снизу — تاریخ فارسی ۷۳, реставрированы в двадцатых годах в самой библиотеке. На обеих крышках вытеснены золотые рамки, в середине которых очерчены четырехугольники и ромбы с тисненными золотыми звездочками. На клапане — три ромбовидных медальона, в середине большой, а по краям — маленькие. Все фигуры на крышках и клапане исполнены крайне примитивно; это свидетельствует о том, что рукопись изготовлялась не по заказу.

Крышки и клапан изнутри оклеены толстой серой европейской бумагой. Первый и последний листы, следующие перед форзацами, из той же бумаги.

Бумага самой рукописи иранского происхождения, высокого качества, лощеная, пожелтевшая от времени и загрязненная. Поля из бумаги худшего качества, подклеены впоследствии. Рукопись основательно реставрирована: заклеены разорванные листы, в некоторых случаях счищены кляксы. Не хватает листа с фронтисписом и началом текста. Листы пронумерованы.

Письмо. Текст расположен в золотой рамке, в шесть колонок. Рамки с текстом вырезаны и аккуратно наклеены, как говорилось выше, на листы бумаги невысокого качества. Между колонками, каждая из которых состоит из двух—четырех еле видимых линий, заполненных позолотой, небольшие интервалы. Количество строк в каждой колонке 31. Таким образом, на каждой странице, если нет миниатюр и заголовков, 93 бейта. Формат листа с текстом 24×15 .

Основной текст написан черной тушью, заголовки исполнены золотом. Рукопись переписана одним лицом. Почерк—бисерный, еле читаемый, красиво исполненный, каллиграфический *насх* со значительными элементами *наста'лйқа*. Нередко наблюдаются также элементы *шикасте*. Всюду аккуратно поставлены диакритические точки. Систематически встречаются лигатуры—сокращенные написания. Графические формы *می* и *ش* чередуются, они то пишутся с тремя зубчиками, то без зубчиков. Очень часто удлиняются связки букв: *چرخ* вместо *چرخ*. Также чередуются разные формы письма *ی*, который изображается то нормально, то согласно законам почерка *шикасте*; удлиняются также буквы *ن*, *ر*, *ت*, *ل* и пр.

Буква *хā-йи хавваз* пишется в разных формах, иногда *насхом*, а иногда *наста'лйқом*: *چهر* и *جهان*, *چهر* и *جهان*. Буквы *چ* и *ث* всюду написаны в архаической форме с одной точкой.

На протяжении всего текста сохранен один из важных элементов классической орфографии— *дāl-и манқұта*.

Заголовки написаны в красиво исполненных с геометрической и растительной орнаментацией картушах из золотых и синих линий, красивым золотым и синим *сулсом*. Лишь название книги на листе 4б в исключительно тонко исполненном картуше (заставке) написано почерком *кұфй*.

Во многих местах текст запачкан тушью или стерт. Некоторые листы помяты, что нередко затрудняет чтение отдельных строк и слов. На некоторых реставрированных листах строки заклеены и вообще не поддаются чтению. Однако в общем текст в хорошем состоянии. Пагинация восточная, проставлена в „Дар ал-кутуб“. Кустод проведен непоследовательно. На некоторых страницах на полях восстановлены разными почерками якобы пропущенные слова и разночтения; что показывает, что рукопись читана и сравнена с другими списками. Имеется несколько печатей, принадлежащих „Дар ал-кутуб“.

Рукопись содержит большое количество миниатюр иранской школы. Большинство этих миниатюр затерты кем-то, но впоследствии профили лиц обведены графитом.

Переписчик, место и год переписки рукописи. В конце рукописи, на последнем листе 361а, имеется колофон, представляющий собой четырехугольный картуш, заполненный тонким растительным и геометрическим орнаментом, выполненный красными, золотыми и синими чернилами. В середине картуша имеется круг из 16 небольших дугобразных углов. В этом круге надпись об окончании рукописи, о пере-

писчике и дата завершения списка. К сожалению, текст стерт, и то, что поддается чтению, сводится к следующему: *تم الكتاب بعون الملك... و صلى الله على نبيه محمد و آله اجمعين كتبه و ذهبه العبد الضعيف المحتاج الى رحمة الله تعالى... لطف الله بن يحيى بن محمد... فى شهر سنة ست و تسعين و سبعمائة الهجرية النبوية فى دار الملك شيراز...*

„Закончена книга с помощью господа ..., да благословит он своего пророка Мухаммада и все его семейство. Переписал и украсил эту книгу немощный раб, нуждающийся в милости всевышнего Аллаха, Лутфаллах сын Йахйи сына Мухаммада в месяцах 796 года после бегства пророка, в столичном городе Ширазе”.

Как видно из этой надписи, рукопись переписана в 1394 г. в Ширазе. Эта дата подтверждается палеографическими данными, о которых говорилось выше. Листы 1, 2, 3 и 4а содержат старое „добайсункаровское” прозаическое предисловие. Далее начинается основной текст.

Это предисловие представляет особенный интерес, помимо всего прочего, тем, что сохраняет большое количество орфографических архаизмов, характерных для списков XIII в., которые не соблюдены в стихотворном тексте.

Это, по-видимому, объясняется тем, что источником переписки был список, восходящий к XIII в., начало которого Лутфаллах переписал почти буквально. В дальнейшем он отказался от сохранения графических особенностей источника.

Как удалось установить, текст Каирского списка действительно является одной из старейших и наилучших редакций *Шāх-нāме*. Он свободен от позднейших крупных интерполяций, известных по другим многочисленным рукописям *Шāх-нāме*. Рукопись не содержит также лагун. В основном текст ее совпадает с текстом Лондонской рукописи, а иногда I и VI.

Нередко лишь Каирская рукопись, в дальнейшем обозначаемая буквой К, вместе с арабским переводом восстанавливает правильное, верное чтение. Особенную помощь К оказывает также в восстановлении собственных имен и географических названий.

Таким образом, в процессе составления текста мы убедились, что К, хотя и переписана позже рукописи I, содержит великолепный текст, очень близкий к тексту Л. В силу этого мы в данном томе перенесли в разночтения обозначение К на второе место после Л, хотя, исходя из хронологических соображений, она должна была стоять после рукописи I.

Тем не менее К содержит большое число мелких разночтений и интерполяций. Часть этих интерполяций принадлежит, по-видимому, самому переписчику, а часть содержится и в других использованных нами списках.

Однако эти интерполяции, пропуски отдельных бейтов и различные неверные чтения К легко устанавливаются как составом остальных рукописей, так и контекстом, логическим ходом повествования и т. д.

Все отвергнутые чтения и варианты, предлагаемые К, последовательно фиксированы в аппарате предлагаемого текста издания *Шāх-нāме*.

В заключение считаем своим приятным долгом выразить проф. Са'иду Нафйси нашу признательность за его ценный совет.

Текст настоящего тома составили: Р. М. Алиев—„Дастан-и Фаруд” (бб. 1—932), „Дастан-и хакан-и Чин” (бб. 421—1422); А. Е. Бертельс—„Дастан-и хакан-и Чин” (бб. 1—420), „Дастан-и Акван-дйв”; М.-Н. О. Османов—„Дастан-и Фаруд” (бб. 933—1655), „Дастан-и Камус-и Кушанй”.

Р. М. Алиев

УКАЗАТЕЛЬ

УКАЗАТЕЛЬ ИМЕН И ГЕОГРАФИЧЕСКИХ НАЗВАНИЙ

۱

آذر گشسپ (Āzar-gushasp)
Кай-Хусрау 73, 119; Фаруд 1007, 1100, 1377, 1478; Кāmус 69; Ҳақан 41; Акван-дйв 50.

ارژنگ (Аржанг)
Кāmус 164, 168, 189, 196.

اسپنوی (Испануй) см. تژاو
Кай-Хусрау 202; Фаруд 1101, 1105, 1107, 1113, 1115.

اشکبوس (Ашкабус)
Кāmус 1259, 1262, 1266, 1269, 1272, 1285, 1294, 1303, 1333, 1397.

اشکش (Ашкеш)
Кай-Хусрау 318; Фаруд 1321.

افراسياب (Афрасийаб)
Кай-Хусрау 81, 84, 88, 121, 182, 192, 237; Фаруд 426, 460, 987, 1034, 1076, 1099, 1124, 1128, 1134, 1422, 1633, 1639, 1641; Кāmус 136, 142, 143, 237, 476, 746, 766, 773, 998, 1014, 1200, 1347, 1387; Ҳақан 27, 107, 161, 213, 216, 244, 251, 277, 285, 310, 355, 376, 472, 475, 565, 681, 911, 914, 927, 1056, 1058, 1136, 1149, 1155, 1180, 1185, 1192, 1200, 1254, 1274, 1286, 1298, 1301, 1317, 1327, 1361, 1393; Акван-дйв 94, 108.

اکوان دیو (Акван-дйв)
Акван-дйв 46, 60, 63, 76, 132 144, 165, 177, 193.

البرز (Албурз)
Кāmус 185.

الوا (Алва)
Кāmус 1426, 1433, 1437.

الماس رود (Алмас-руд)
Ҳақан 1107.

ايران (Иран)
Кай-Хусрау 25, 29, 66, 82, 84, 119, 124, 177, 224, 225, 252, 317; Фаруд 417, 459, 462, 476, 480, 491, 498, 501, 552, 589, 685, 747, 800, 803, 906, 990, 992, 1033, 1037, 1039, 1064, 1071, 1123, 1154, 1161, 1231, 1258, 1347, 1390, 1396, 1408, 1435, 1525, 1532, 1538; Кāmус 44, 78, 81, 84, 116, 126, 127, 134, 137, 151, 170, 173, 191, 220, 239, 391, 466, 496, 510, 530, 579, 597, 600, 633, 643, 660, 704, 746, 776, 779, 797, 835, 847, 848, 857, 864, 866, 868, 879, 882, 928, 929, 932, 951, 954, 958, 969, 994, 995, 1013, 1016, 1020, 1035, 1060, 1065, 1071, 1174, 1176, 1184, 1187, 1260, 1312, 1320, 1324, 1326, 1338, 1442, 1461, 1464; Ҳақан 27, 35, 68, 85, 97, 103, 114, 122, 123, 179, 260, 267, 403, 465, 566, 568, 569, 616, 617, 619, 620, 621, 622, 624, 639, 647, 673, 677, 725, 732, 734, 775, 792, 807, 875, 910, 913, 916, 929, 933, 937, 940, 945, 954, 974, 980, 992, 1023, 1049, 1071, 1087, 1091, 1135, 1172, 1174, 1224, 1275, 1311, 1331, 1365, 1367, 1418.

ب

بارمان (Барман)

Фаруд 1137; Ҳақан 327.

بازور (Базур)

Камус 344, 349, 367, 374.

باورد (Бавард)

Фаруд 1149.

بربر (барбар)

Ҳақан 280, 433.

برته (бартах)

Кай-Ҳусрау 156.

برزين (Бурзин)

Камус 327; Акван-дйв 22.

بزگوش (Бузгүш)

Ҳақан 281.

بغداد (Багдād)

Кай-Ҳусрау 339.

بلخ (Балх)

Камус 777; Ҳақан 6.

بلوچ (Балуч)

Кай-Ҳусрау 320.

بوسپاس (Бүспас)

Ҳақан 125.

بهرام (Бахрам) (см. т. II настоящего издания)

Кай-Ҳусрау 61; Фаруд 481, 530, 544, 555, 565, 567, 570, 572, 574, 577, 580, 581, 586, 601, 621, 636, 641, 644, 647, 652, 895, 909, 913, 1003, 1040, 1041, 1045, 1047, 1050, 1414, 1436, 1439, 1445, 1454, 1462, 1466, 1469, 1479, 1489, 1493, 1498, 1499, 1503, 1518, 1530, 1536, 1542, 1546, 1555, 1557, 1566, 1568, 1582, 1584, 1586, 1587, 1594, 1597, 1602, 1610, 1611; Камус 71, 96; Ҳақан 146, 397, 733.

بيژن (Бижан)

Кай-Ҳусрау 184, 193, 205; Фаруд 520, 758, 763, 767, 778, 785, 796, 807, 808, 812, 814, 817, 821, 859, 860, 865, 877,

942, 947, 949, 952, 960, 962, 972, 975, 1016, 1080, 1088, 1093, 1100, 1111, 1114, 1172, 1374, 1377, 1381, 1382, 1384, 1385, 1388, 1392, 1397, 1429, 1552; Камус 199, 334, 387, 401, 455, 564, 596, 603, 853, 884, 887; Ҳақан 342, 770, 975, 977, 1015, 1040, 1144, 1218, 1248, 1322; Акван-дйв 193.

بيستون (Бисутун)

Ҳақан 300.

بيورد (Бивард)

Камус 930.

پ

پاشنگ (Пашанг)

Кай-Ҳусрау 157.

پالاشان (Палашан)

Кай-Ҳусрау 181; Фаруд 939, 945, 948, 951, 956, 959, 966, 973, 1126.

پولاد (Пулад)

Ҳақан 136, 782.

پولاد غندی (Пулад-и гандй)

Ҳақан 1194.

پولاد وند (Пулад-ванд)

Ҳақан 1157, 1159, 1179, 1191, 1201, 1207, 1211, 1217, 1219, 1220, 1226, 1228, 1237, 1250, 1255, 1257, 1263, 1268, 1270, 1273, 1280, 1287, 1292, 1296, 1308, 1313, 1314, 1316, 1319, 1324, 1330, 1393, 1422.

پيران (Пйран)

Фаруд 415, 472, 744, 988, 1129, 1134, 1144, 1150, 1153, 1157, 1282, 1291, 1296, 1298, 1335, 1411, 1423, 1424, 1440, 1492, 1505, 1508, 1520, 1530, 1533, 1563, 1625, 1626, 1640, 1646, 1653; Камус 112, 114, 119, 130, 144, 148, 220, 225, 237, 272, 295, 336, 346, 352, 417, 461, 466, 467, 475, 490, 496, 498, 518, 523, 544, 547, 549, 567, 624, 627, 703, 707, 709, 733, 742, 762, 763, 788, 875, 912, 915, 934,

938, 1009, 1010, 1017, 1027, 1085, 1180,
1218, 1312, 1316, 1323, 1326, 1339, 1341,
1345, 1362, 1367, 1384; Ҳақан 20, 132,
135, 136, 140, 145, 154, 178, 183, 187,
190, 230, 242, 249, 287, 307, 324, 326,
328, 332, 350, 353, 375, 383, 395, 401,
409, 455, 480, 492, 497, 656, 710, 716,
731, 768, 782, 923, 1128, 1146, 1148, 1150,
1156, 1247, 1327.

پیروز کانی (Піроуз-и кані)
Қамус 756.

پيلسام (Пйилсам)
Ҳақан 219.

ت

تخوار (Туҳар)
Фаруд 479, 496, 499, 511, 534, 547, 651,
654, 660, 674, 676, 690, 697, 709, 714,
742, 798, 800.

تژاو (Тажав)
Кай-Ҳусрау 191, 198, 214; Фаруд 1031,
1048, 1050, 1055, 1057, 1063, 1064, 1074,
1082, 1089, 1093, 1095, 1098, 1104, 1105,
1108, 1109, 1113, 1123, 1124, 1137, 1529,
1533, 1546, 1549, 1565, 1570, 1573, 1577,
1583, 1591, 1598, 1605, 1606.

تور (Тур)
Кай-Ҳусрау 249, 373; Қамус 80; Ҳақан
104, 992, 1110.

توران (Туран)
Кай-Ҳусрау 25, 110, 167, 224, 252, 258;
Фаруд 552, 593, 935, 943, 1067,
1092, 1152, 1158, 1188, 1230, 1395, 1411;
Қамус 175, 213, 265, 490, 514, 542, 662,
742, 746, 847, 878, 993, 1067, 1074, 1181,
1233, 1392; Ҳақан 96, 114, 130, 241, 242,
381, 474, 542, 624, 866, 897, 915, 1036,
1132, 1360, 1363; Акван-дйв 115.

ج

جریره (Джарйра)
Фаруд 457, 461, 833, 899.

جم (Джам)
Фаруд 21, 732; Ҳақан 1202; Акван-дйв
22.

جیحون (Джайхун)
Кай-Ҳусрау 747; Қамус 898.

چ

چرم (Чарам)
Фаруд 433, 439, 649, 720, 733, 734, 933,
1235, 1268; Қамус 17, 30.

چنگش (Чангуш)
Ҳақан 33, 38, 41, 49, 54, 58, 60, 64.

چين (Чин)
Фаруд 582, 1564, 1585; Қамус 982, 1392,
1421; Ҳақан 279, 280, 443, 474, 570, 580,
619, 662, 663, 680, 699, 795, 838, 864,
866, 940, 1160, 1338, 1339; Акван-дйв
72.

خ

خاقان (Ҳақан) и خاقان (Ҳақан-и Чин)
Қамус 735, 751, 768, 793, 794, 807, 808,
911, 930, 932, 938, 960, 995, 1000, 1010,
1017, 1044, 1146, 1181, 1197, 1208, 1216,
1219, 1233, 1307, 1308, 1311, 1374, 1383,
1412; Ҳақан 5, 14, 20, 34, 38, 70, 71, 130,
157, 166, 250, 273, 274, 276, 291, 307, 325,
429, 447, 459, 547, 627, 644, 646, 657,
674, 686, 696, 711, 735, 807, 915, 931,
1098, 1133, 1173, 1187.

ختلان (Ҳутлан, Ҳутталан)
Ҳақан 474, 680.

ختن (Ҳутан)
Ҳақан 923, 1032, 1034.

خَرَاد (Ҳаррад)

Қамӯс 88, 327, 564; Ҳаққан 341; Аквāн-дйв. 23.

د

دریای چین (Дарйā-йи Чйн)

Қамӯс 734.

دریای روم (Дарйā-йи Рӯм)

Қамӯс 123.

داستان (Дастāн)

Қай-Ҳусрау 32, 80, 101, 350; Қамӯс 541.

دنبیر (Данбар)

Ҳаққан 453.

ر

رخشن (Раҳш)

Фарӯд 791; Қамӯс 640, 1357, 1399, 1450; Ҳаққан 46, 62, 300, 569, 572, 592, 628, 659, 669, 692, 694, 1052; Аквāн-дйв 40, 55, 58, 90, 91, 95, 160.

رستم (Рустам)

Қай-Ҳусрау 26, 44, 49, 53, 63, 80, 101, 102, 248, 267, 345, 350, 366; Фарӯд 424, 1652; Қамӯс 13, 44, 209, 445, 484, 541, 595, 632, 635, 657, 691, 701, 816, 823, 984, 988, 1004, 1024, 1026, 1030, 1032, 1039, 1051, 1056, 1115, 1124, 1130, 1132, 1135, 1179, 1180, 1186, 1195, 1219, 1220, 1289, 1292, 1295, 1299, 1308, 1327, 1394, 1403, 1430, 1441, 1466; Ҳаққан 46, 51, 56, 63, 69, 79, 80, 89, 120, 131, 141, 155, 160, 178, 182, 186, 187, 188, 230, 254, 272, 283, 296, 340, 400, 411, 424, 435, 480, 498, 513, 528, 530, 535, 543, 565, 566, 586, 587, 589, 597, 600, 605, 614, 617, 621, 636, 651, 659, 665, 675, 694, 699, 717, 725, 729, 768, 774, 775, 783,

802, 884, 900, 924, 925, 935, 942, 950, 953, 976, 978, 984, 985, 1000, 1004, 1011, 1061, 1065, 1067, 1087, 1096, 1097, 1100, 1102, 1108, 1123, 1137, 1150, 1161, 1162, 1163, 1171, 1172, 1193, 1226, 1236, 1243, 1255, 1260, 1283, 1300, 1303, 1314, 1326, 1328, 1332, 1337, 1348, 1366, 1386, 1394, 1401, 1417; Аквāн-дйв 22, 31, 33, 43, 45, 63, 66, 76, 96, 104—106, 116, 122, 123, 190.

روم (Рӯм)

Қамӯс 740; Ҳаққан 663.

روئين (Рӯйвн)

Қай-Ҳусрау 156; Фарӯд 1502, 1504, 1505; Ҳаққан 782.

رهام (Руххām)

Қай-Ҳусрау 301, 305; Фарӯд 568, 859, 862, 904, 1281, 1288, 1293, 1295, 1297, 1298, 1309, 1310; Қамӯс 87, 137, 314, 327, 333, 366, 368, 371, 373, 388, 401, 587, 806, 853, 1261, 1262, 1267, 1268, 1270; Ҳаққан 341, 652, 658, 659, 1218, 1248, 1322, 1384, 1387; Аквāн-дйв 23.

I ريو نیز (Рйв-нйз)

Фарӯд 528, 635, 654, 664, 666, 678, 731, 774, 920, 929, 1008; Қамӯс 47, 60, 71; Ҳаққан 733.

II ريو نیز (Рйв-нйз)

Фарӯд 1400, 1406, 1410, 1421; Қамӯс 50.

ز

زابليستان (Забулистан) и زابل (Забул)

Қай-Ҳусрау 249; Қамӯс 484, 600, 676, 778, 1002, 1111, 1465; Ҳаққан 163, 1418.

زال (Зāl)

Қай-Ҳусрау 27, 30, 44, 51; Қамӯс 209,

445, 600, 1466; Ҳақан 193, 535, 986, 1410; Акван-дйв 179.

زرсп (Зарасп)

Кай-Ҳусрау 148; Фаруд 669, 672, 677, 682, 730, 774, 780, 785, 919, 929, 1007; Камус 60, 69.

زره (Зирих)

Камус 167, 170.

زنگه شاوران (Занга-йи Шаваран)

Кай-Ҳусрау 337, 341; Фаруд 481, 518, 569, 575; Камус 88.

I زواره (Завара)

Кай-Ҳусрау 29, 32, 247.

II زواره (Завара)

Ҳақан 193.

س

سام (Сам)

Кай-Ҳусрау 27, 32, 44, 350; Камус 209; Ҳақан 415.

ساوه (Сава)

Ҳақан 584, 589, 592.

سپد کوه (Сapid-кух)

Фаруд 456, 649, 755, 797, 835, 1002, 1235.

سرخس (Сарахс)

Фаруд 1149.

سروش (Суруш)

Акван-дйв 73.

سغد (Сугд)

Кай-Ҳусрау 331; Ҳақан 956.

سقلاب (сақлаб)

Камус 756, 982, 1235, 1376; Ҳақан 226, 474, 532, 560, 570, 580, 795, 864, 866, 940, 1160.

سگسار غرچه (Сагсар-и ғарча)

Камус 757; Ҳақан 281, 389.

سلم (Салм)

Кай-Ҳусрау 373; Ҳақан 999.

سند (Синд)

Ҳақан 226, 838.

سياوش (Сийауш)

Кай-Ҳусрау 54, 82, 112, 222; Фаруд 414, 457, 464, 470, 482, 580, 583, 622, 646, 729, 735, 750, 795, 897, 902, 912, 953, 987, 1004, 1269, 1404, 1511; Камус 121, 141, 537, 694, 843, 1349; Ҳақан 93, 95, 106, 133, 144, 163, 199, 207, 224, 227, 294, 296, 351, 403, 622, 865, 1186; Акван-дйв 181.

سيستان (Сястан)

Кай-Ҳусрау 351; Камус 1006, 1026; Ҳақан 282.

ش

شطرخ (Шитрух)

Камус 335.

شميران شگنی (Шамйран-и шугни)

Камус 759.

شنگل (Шангул)

Камус 756, 769, 930, 1146, 1181; Ҳақан 250, 309, 323, 330, 331, 333, 432, 436, 452, 526, 528, 534, 541, 543, 544, 644.

شهد (Шахд)

Камус 111, 113, 146, 750.

شيدوش (Шайдӯш)

Кай-Ҳусрау 303; Фаруд 522, 568; Камус 327, 333, 388, 401, 564, 596, 602, 852; Ҳақан 1039, 1143.

شیده (Шйда)

Ҳақан 1094, 1125, 1169, 1282, 1286, 1288.

ض

ضحاك (Заҳҳак)

Ҳақан 1202.

ط

I طوس (Тус)

Кай-Хусрау 35, 41, 61, 137, 149, 158, 377; Фаруд 391, 398, 404, 422, 429, 434, 436, 446, 450, 459, 512, 535, 557, 567, 597, 602, 619, 621, 625, 648, 651, 656, 667, 681, 691, 695, 701, 710, 716, 728, 823, 901, 905, 914, 916, 1072, 1117, 1125, 1217, 1229, 1244, 1255, 1259, 1265, 1299; Кāmус 27, 33, 34, 36, 39, 40, 46, 56, 59, 64, 87, 95, 106, 116, 118, 123, 131, 137, 147, 150, 166, 187, 212, 226, 227, 236, 239, 240, 241, 268, 274, 279, 298, 312, 336, 340, 379, 382, 401, 403, 405, 407, 435, 451, 486, 509, 512, 520, 531, 536, 554, 555, 563, 601, 608, 612, 644, 684, 692, 695, 722, 739, 741, 805, 811, 903, 927, 981, 1030, 1032, 1034, 1049, 1071, 1077, 1098, 1099, 1102, 1105, 1122, 1129, 1142, 1172, 1227, 1231, 1245, 1269, 1270, 1285, 1318, 1319, 1326, 1329, 1333, 1415, 1423; Ҳақан 257, 394, 408, 423, 427, 607, 615, 672, 731, 786, 862, 985, 1002, 1039, 1143, 1162, 1212, 1214, 1248, 1384.

II طوس (Тус)

Фаруд 1149.

ف

فرامرз (Фарамарз)

Кай-Хусрау 29, 32, 45, 247, 262, 342, 348.

فرشيدورد (Фаршидвард)

Фаруд 1336; Кāmус 333, 1019; Ҳақан 110, 246, 1128.

فرطوس چغانی (Фартус-и чағани)

Кāmус 758, 1183, 1329; Ҳақан 389, 711, 1173.

فرغار (Фарғар)

Ҳақан 1086, 1091, 1135, 1145, 1147.

فرنگیس (Фарангис)

Фаруд 1449; Ҳақан 189, 209, 352.

فروز (Фаруд)

Фаруд 380 и далее, 451, 458, 476, 494, 496, 534, 550, 558, 566, 573, 578, 579, 622, 647, 650, 657, 682, 689, 694, 706, 708, 714, 718, 727, 735, 753, 807, 812, 816, 819, 838, 841, 851, 854, 861, 867, 871, 892, 914, 1232, 1236, 1270, 1406, 1655; Кāmус 18, 31, 37, 45.

فرهاد (Фархад)

Кай-Хусрау 328, 525, 568; Ҳақан 1039.

فریبورز (Фарйбурз)

Кай-Хусрау 146, 293; Фаруд 514, 605, 610, 1220, 1254, 1255, 1260, 1280, 1288, 1291, 1297, 1311, 1322, 1323, 1342, 1344, 1354, 1375, 1376, 1378, 1381; Кāmус 679, 683, 968, 972, 985, 989, 1022, 1026, 1035, 1073, 1077, 1172, 1230, 1413; Ҳақан 341, 426, 823, 829, 849, 851, 875, 877, 909, 913, 950, 1143, 1225, 1384, 1387.

فریدون (Фарйдун)

Кай-Хусрау 373; Ҳақан 1202.

ق

قباد (Кубад)

Фаруд 583, 732.

قندوج (Қаннудж)

Кай-Хусрау 351.

ک

کابلستان (Қабулистан) и کابل (Қабул)

Кāmус 676, 778, 1002, 1465.

کاسه‌رود (Kāsa-rūd)

Кай-Хусрау 222, 225; Фаруд 936, 938, 987, 1002, 1023, 1186, 1623.

کافور (Kāfur)

Ҳақан 967, 971, 981, 982, 984.

کاموس (Kāmūs) и کشانی (Kāmūs-и кушāнӣ)

Фаруд 1655; Кāmūs 16, 739, 753, 769, 930, 948, 961, 997, 1010, 1024, 1025, 1062, 1081, 1089, 1091, 1101, 1105, 1146, 1147, 1181, 1183, 1188, 1196, 1205, 1217, 1256, 1307, 1329, 1332, 1360, 1375, 1410, 1419, 1440, 1468, 1472; Ҳақан 5, 6, 12, 14, 26, 37, 44, 48, 74, 159, 276, 280, 314, 389, 390, 438, 584, 586, 588, 688, 736, 742, 807, 915, 931, 1098, 1133, 1173, 1187, 1420.

کبود (Kābudā)

Фаруд 1035, 1039, 1041, 1043, 1055.

کشانی (Кушāнӣ)

Кāmūs 1444.

کشمير (Кашмир)

Кай-Хусрау 344; Кāmūs 750.

کشواد (Қишвād)

Кай-Хусрау 150, 299; Фаруд 527, 1354, 1362; Кāmūs 234, 301, 1414.

کلات (Kalāt)

Фаруд 413, 417, 433, 439, 831, 905, 1002, 1235; Кāmūs 17, 30.

کلباد (Kalbād)

Кāmūs 334, 1030, 1218; Ҳақан 110, 136, 246, 333, 337, 713, 782, 1128.

کندر (Кундур)

Кāmūs 756, 1376; Ҳақан 430, 582.

کوه گوش (Kūh-gūsh)

Ҳақан 125.

کيخسرو (Кай-Хусрау) и خسرو (Хусрау)

Кай-Хусрау 1 и далее; 14, 195, 324; Фаруд 462, 645, 901, 988, 1264, 1649; Кāmūs 23, 62, 104, 483, 615, 617, 627, 659, 669, 673, 741, 1032, 1189, 1400; Ҳақан 352, 355, 639, 662, 877, 878, 902, 1072,

1080, 1370, 1379, 1388, 1417; Аквāн-дйв 20, 30, 172.

کيقباد (Кай-Қубād)

Фаруд 624; Кāmūs 659.

کيکاووس (Кай-Кāvūs) и کاوس (Kāvūs)

Кай-Хусрау 75, 79, 80, 104, 114, 144, 146, 251; Фаруд 514, 623, 1240, 1291, 1322, 1344, 1354, 1400, 1405, 1420, 1451; Кāmūs 50, 679, 968, 1022, 1035, 1172, 1230; Ҳақан 823, 825, 851, 875.

ک

گرازه (Gurāza)

Кай-Хусрау 161, 333; Фаруд 523, 569; Кāmūs 332, 388, 603.

گرسيز (Гарсйиваз)

Ҳақан 103, 295.

گرشاسب (Гаршāсп)

Аквāн-дйв 22.

گرگو (Гургӯ)

Ҳақан 1098.

گريگين (Гургйн)

Кай-Хусрау 61, 154, 239; Фаруд 568, 913; Кāmūs 87, 687, 1327; Ҳақан 342, 1143, 1322, 1384; Аквāн-дйв 23.

گروگرد (Гирав-гирд)

Фаруд 1028, 1031, 1148.

گروي (Гурӯй)

Ҳақан 105, 136

گستهم (Г̌стахм)

Кай-Хусрау 61, 153, 312, 318; Фаруд 516, 569, 781, 786, 794, 796, 1369, 1394, 1427, 1429; Кāmūs 327, 387, 565, 596, 602; Ҳақан 341, 969, 975, 1015, 1039, 1144; Аквāн-дйв 22.

گودرز (Гударз)

Кай-Хусрау 35, 41, 61, 64, 137, 150, 216, 299, 311, 312; Фаруд 437, 443, 527, 529, 530, 544, 551, 568, 605, 629, 906, 913, 916, 1012, 1163, 1175, 1246, 1256, 1293.

1320, 1335, 1353, 1354, 1367, 1374, 1443;
 Кāmус 87, 101, 129, 131, 137, 199, 232,
 301, 308, 313, 314, 323, 333, 336, 379,
 401, 428, 435, 486, 512, 520, 554, 555,
 563, 566, 629, 644, 700, 723, 739, 811,
 833, 838, 861, 964, 966, 976, 988, 992,
 1073, 1112, 1114, 1118, 1142, 1229; Ҳа-
 қāн 246, 257, 341, 366, 400, 483, 523,
 607, 615, 651, 729, 820, 862, 1002, 1039,
 1041, 1143, 1225, 1231, 1320, 1384, 1387,
 1389, 1394; Аквāн-дйв 22.

گهار كهانی (Гахāр-и кахāнй)

Кāmус 758; Ҳақāн 431, 596, 606, 613,
 1098.

گیو (Гйв)

Кай-Ҳусрау 35, 41, 61, 64, 183, 216, 227,
 230, 301; Фаруд 520, 526, 568, 724, 748,
 754, 755, 764, 801, 802, 804, 906, 913, 916,
 942, 944, 949, 954, 963, 977, 1012, 1015,
 1020, 1059, 1066, 1087, 1098, 1114, 1163,
 1178, 1249, 1256, 1320, 1332, 1337, 1353,
 1357, 1367, 1384, 1394, 1403, 1411, 1419,
 1447, 1454, 1551, 1561, 1571, 1583, 1586,
 1587, 1594, 1599; Кāmус 92, 101, 129,
 137, 199, 226, 231, 327, 334, 335, 387,
 401, 407, 410, 451, 566, 587, 601, 644,
 806, 852, 853, 884, 887, 928, 1077, 1088,
 1095, 1100, 1129, 1142, 1318, 1333, 1423;
 Ҳақāн 257, 341, 729, 862, 977, 1031,
 1034, 1036, 1039, 1040, 1143, 1144, 1214,
 1217, 1248, 1298, 1322, 1384, 1387; Аквāн-
 дйв 23.

ل

لواده (Лавāда)

Кай-Ҳусрау 155.

لپاک (Лаххāк)

Фаруд 1336; Кāmус 333, 491, 493, 495,
 1019; Ҳақāн 110.

م

ماچين (Мāчйн)

Ҳақāн 1339

مازندران (Мāзандарāн)

Кāmус 662, 1038; Ҳақāн 281, 740, 938,
 1193, 1260.

مای (Май)

Кāmус 1002; Ҳақāн 453.

مرغ (Марғ)

Ҳақāн 453.

منشور (Маншўр)

Кāmус 752, 930, 1000, 1146, 1183, 1329;
 Ҳақāн 130, 250, 644, 711, 915, 1098,
 1173, 1187.

منوچهر (Манучихр)

Фаруд 1276.

ميلاد (Мйлад)

Кай-Ҳусрау 154; Кāmус 687.

ميم (Мйам)

Фаруд 439, 490, 667; Кāmус 17.

ن

نریمان (Нарймāн)

Кай-Ҳусрау 27.

نستيهن (Настйхан)

Фаруд 1138; Ҳақāн 110, 327, 713, 1128.

نوزر (Наузар)

Кāmус 36, 240, 437, 1231, 1415.

نهل (Нахл)

Кāmус 332.

نیرم (Найрам)

Кай-Ҳусрау 350; Ҳақāн 254.

نیمروز (Нймрўз)

Кай-Ҳусрау 24, 344.

و

وهر (Вахр)

Ҳақāн 126, 560, 679, 795, 924.

ه	194, 223, 228, 231, 243, 258, 263, 264,
	267, 271, 276, 280, 290, 300, 330, 336,
هماون (Хамāван)	337, 354, 462, 479, 498, 505, 511, 512,
Камус 450, 497, 500, 526, 529, 628, 647,	523, 527, 547, 570, 588, 592, 607, 622,
785, 804, 873, 931, 994, 1037, 1083.	707, 763, 784, 877, 1019, 1085, 1167,
هند (Хинд)	1218, 1319, 1323; Ҳақан 9, 71, 73, 110,
Камус 757, 982, 1002, 1235; Ҳақан 226, 325,	119, 121, 135, 139, 184, 246, 271, 327,
433, 478, 532, 795, 838, 864.	328, 330, 331, 456, 656, 731, 782, 1128,
هومان (Хумāн)	1247.
Фаруд 1341, 1345, 1390; Камус 177, 188.	

T E K C T

- 10 بدو گفت خسرو بفرخنده فال
شب و روز باید برفتن چو دود
درودش ده از ما فراوان بهر
چو بر خواند این نامه ما بگوی
یکی روی بنمای و¹ خیز ایدر² آی
چو گرگین بفرمان بزاول⁴ رسید 15
بنزدیک او رفت و بردش نماز
تہمتن چو بشنید فرمان شاه
به بوسید خاک پی تخت او
بدو گفت شاه مرا خواستی
کمر بستہ ام تا چه فرمان دهی 20
چو خسرو را دید بنواختش
- بہر نامہ من بہر پور زال
بزابلستان در نباید غنود
بگویش کہ پی تو میداد سپہر
کہ تخت من از تست با رنگ و بوی
چو نامہ بخوانی بزاول³ میای
سپہر یلانرا پیادہ بدید
بہر رسید رستم ز راہ دراز
گرازان بہامد بدان بارگاہ
ہمی آفرین خواند بہر تخت⁵ او
کنون آمدم تا چہ آراستی
کہ جفت تو باد⁶ مہی و بہی
بہر خویش بہر تخت بنشاختش

1 K — و оп. 2 K — اندر 3 VI — بزابل 4 VI — بزابل 5 VI — تخت (без рифмы).

6 K — بینی

5 بی‌یاوردش‌شان پور کشوادگان
 که در جنگ آن دیو خسته بودند
 کس آمد بر دیو پولادوند
 بخایبند پولاد مر پشت دست
 بتسیر دگر عزم آن شیر کرد
 بر پهلوانان و آزادگان
 به بند بلا نیز بسته بودند
 بگفت آنکه جستند گردان ز بند
 بنوی بکینه میانرا بیست
 ز هامون برآورد تا چرخ گرد

VI

(خاقان چین، K, VI после б. 1307)

نبودست پیمان شاهان چنین
 بهر کار پیمان چو کردی بدان
 چو پیمان شکستن شمارا رواست
 شمارا نبایدست پیمان شکست
 ز پیمان چو برگشت افراسیاب
 چو آری بگفتی از آن بر مگرد
 بگیتی ز کس نشنود آفرین
 نباید که برگردی ازوی بجان
 چه باید بدین دشت این کینه خواست
 که دشمن بدید این همه زور دست
 بگیتی نبودش دگر خورد و خواب
 که آری اواست بر زاد مرزد

VII

(اکوان دیو، K, VI после б. 30)

و دیگر که خسرو جهان‌دیده بود
 که آن چشمه بد که اکوان¹ دیو
 که چوپان همی² دارد آنجا گله
 بچوپان چنین گفت کان گور نیست
 وزان پس بگردان چنین³ گفت شاه
 گوی باید اکنون چو شیر ژیان
 نگه کرد خسرو بهر کس بسی
 نشایست جز رستم زال کس
 یکی نامه بنوشت پر مهر و داد
 ز کارآگاهان نیز بشنیده بود
 جهان گشت ازو پر فغان و غریو
 بر آرامنگه کرده بودش یله
 بدانستم اکنون تو ایدر مه ایست
 که ای نامداران با فر و جاه
 ز گردان که بنمدد کمر بر میان
 ز گردان نیامد⁴ پسندش کسی
 که باشد بهر کار فریادرس
 ز گردان بگرگین میلاد داد

نیامد ز گردان — VI⁴ خبر — K³ کنون — VI² کیوان — VI¹

10 چو تیغش برستم نیامد بکار
 غمی گشت پولاد از آن یال و سفت
 که این مردری بمر و خفتان جنگ
 سلیج دگر پوش تا من همان
 چنین گفت رستم که این روی نیست
 نگردانم این آلت کارزار
 بگشتند بار دگر هر دوان
 در آمد دگر باره پولاد و گرز
 15 نیامدش گرز گران کارگر
 بدو گفت فولاد جنگی نبرد
 گرت رای بیند چو شیر زیان
 بکشتی بگردیم بایکدگر
 بدان تا کرا بر دهد روزگار
 20 بدو گفت کای دیو ناسازکار
 همی همچو روباه بنندآوری
 بکشتی همی بند و افسون کنی
 که گفتنت که من مرد جنگی نیم
 بگفت و فرود آمد از پشت رخس
 25 برین بر نهادند یکسر سخن
 که یاری نیاید کس از هر دو روی
 و زان پس ز اسبان فرود آمدند

برآشفت دژخیم ناسازکار
 دگر باره با رستم زال گفت
 بیانداز و این مغفر تیره رنگ
 دگر پوشم و پیشش آیم دمان
 ره آب گردان بدین جوی نیست
 تو نیز اینکه داری همیدون بدار
 گرانمایه پولاد با پهلوان
 فرو کوفت بر رستم و یال و برز
 بدان یال و خفتان پولادبر
 بکشتی پدید آید از مرد مرد
 بکشتی ببندیم هر دو میان
 بگیرییم هر دو دوال کمر
 نه بر گردد آزاده از کارزار
 بزخم دلیران نه پایدار
 چه سودست هم سر ببند آوری
 که تا چنبر از یال بیرون کنی
 چو کشتی نیارم گرفتن کیم
 رخ دیو از بیم او گشته رخس
 یکی سخت پیمان فگندند بن
 بچنگ دلیران پرخاشجوی
 زمانی بر آسودنی دم زدند

V

(VI после б. 1281, خاقان چین)

یکی تاختن کرد گودرز پیر
 سپاهی پس پشت او پیشمار
 بلشکر که مرد دیو آمدند
 رسیدند از ایشان سپاه دلیر

فریبرز با او یل شیرگیر
 چو سیل دمان کاید از کارزار (takl)
 همان بستگانرا بهم در زدند
 ریودند آن بستگانرا چو شیر

III

(خاقان چین) K, VI после б. 1275)

ز کیمنه بروی اندر آورده روی
 ز الماسی با چاره و رنگ و بند
 پر از خون شده دیورا زوجگر
 بران دیو دژخیم ناپایدار
 برافشفت و با رستم زال گفت
 بیانداز و این جوشن تیره رنگ
 دگر پوشم و پیشست آیم دمان
 ره آب گردان درین جوی نیست
 تو نیز آنکه داری همیدون بدار
 گرانمایه فولاد با پهلوان
 بران بمر و خقنن پولاتسر
 بکشتی پدید آید از مرد مرد
 بگیرییم هر دو دوال کمر
 که بر گردد از راه و از کارزار
 یکی سخت پیمان فگندند بن
 نخواهند یاری و فریادرس
 زمانی پیاده همی دم زدند

بگفت این و بایگدگر جنگجوی
 یکی خنجر آورد پولادوند
 به بمر بیان برنبد کارگر
 سلیج تهمتن نیامد بکار
 غمی گشت پولاد از آن یال و سفت
 که این مردی خود و خفتان جنگ
 سلیج دگر پوش تا من همان
 چنین گفت رستم که این روی نیست
 نگردانم این آلت کارزار
 بگشتند بایگدگر هر دوان
 نیامد سلیج گوان کارگر
 بدو گفت پولاد جنگی نبرد
 بکشتی بگردیم یک با دگر
 بدان تا کرابر دهد روزگار
 برین برنهادند یکسر سخن
 که ناید ز لشکر یکی یار کسی
 بگفتند و زاسپان فرود آمدند

5

10

15

IV

(خاقان چین) I, IV после б. 1275)

که از گرد گردان چه داری گزند
 پیاده شو ای دیو و زنهار خواه
 کزین گرز ناید بمن برگزند
 ز کیمنه بروی اندر آورده روی
 ز الماس ساینده باریک بند
 پر از خون شده دیورا زوجگر

چنین گفت رستم بپولادوند
 دو دستت نتابد عنان سپاه
 چنین پاسخ آورد پولادوند
 بدین سان همی دوگو جنگجوی
 یکی خنجر انداخت پولادوند
 بمر بیان برنبد کارگر

5

چه آباد و ویران همه زان اوست
 پسندیده ام شاه را جفت ماه
 بجفتی² فریبرز باید ترا
 بجفت من و رای شه بگروی
 غمی بود و⁴ پاسخ نمی داد باز
 ز شهرم پسر پاسخ او نداد
 که ای⁵ بر سر مهتران انجمن
 بجای سیاهوش درخورد نیست
 بتوران⁶ بکشتند مردم کشان
 ز بهر فریبرز خواهد همال⁷
 گره بست گویی مرا بر زبان
 بفرمان او بست باید کمر
 برافروخت رخ چون گل اندر بهار
 برین بر نیامد فراوان درنگ
 که تا کرد مر ماه را جفت شاه
 نبشتند خطی بآیین خویش
 بکردند و بستند عهد استوار
 ز کیخسرو و رستم آزاد گشت
 یکی خلعت و تاج نو ساختش
 بروز چه هارم برآراست کار
 سوی دشت⁹ شد با دلاور گوان
 فروزان چو بر آسمان اختری

از ایران دو بهره بفرمان اوست
 بدستوری رای¹ و فرمان شاه
 چه گویی پسندیده آید ترا
 همان به که گفتار من بشنوی
 شه بانوان تا زمانی³ دراز
 همی زد بلب هرزمان سردباد
 وزان پس چنین گفت با پیلتن
 بایران اگر چه چنو مرد نیست
 دریغها سیاهوش را چنان
 چه گویم که خواهندام پور زال
 و لیکن ز گفتارت ای پهلوان
 چه فرماید اکنون شه نامور
 بران رام شد مادر شه ریزار
 میان بست رستم بدان کار تنگ
 بیاسود⁸ ازان پهلوان سپاه
 بخواندند موبد بدان کار پیش
 فریبرز را با فرنیگس یار
 وزان پس فریبرز داماد گشت
 همان پایه و جاه بفراختش
 سه روز اندر آن کار شد روزگار
 چو این کرده شد رستم پهلوان
 فریبرز شد پیش با لشکری

50

55

60

65

سواران — I⁶ توپی — IV⁵ بوده — VI⁴ زمان — VI³ بجفت — IV² راه — I, IV¹

کوه — VI⁹ نپاسود — VI⁸ زبرآسود — IV⁸ 66, 57, 58 — I⁷

- 25 تو دانی که مارا بدو راه¹ نیست² وگر چه بود آنچه آن³ بود نیست⁴
 بگویم ورا گر ز من بشنود
 برفتند هر دو بنزدیک ماه
 بمادر چنین گفت پس شهریار
 بهر نیک و بدها پناهیم تویی
 30 ز تو نیست پوشیده کار سپاه
 که چندی⁵ بزرگان ایران زمین
 بایران ز شیون بهر خانه⁶
 فرستاده خواهیم سپاهی کنون
 فریبرز باشد سپهکش⁷ براه
 35 چنین رای بیند همی پور زال
 چه بینی بدین در چه فرمان دهی
 ز خسرو چو بشنید مادر سخن
 نهانی همی بود با تاب و خشم⁸
 که با رستم روی آزار نیست
 40 چو خواهند رستم بود بی گمان
 وزان پس گو پیلتن پهلوان
 سر بانوانی⁹ و زیبای تاج
 فراوان ستودش گو پیلتن
 ز پاکی بگوهر ستوده تن
 45 اگر بشنوی پند و اندرز من
 جوان کی شکمبد ز جفت جوان
 که مرد از برای زنانه و زن
- همان پندها کز خرد بگرود
 تهمتن ابا خسرو نیک خواه
 که ای در جهان از پدر یادگار
 هنم چون کنارنگ و شاهم تویی
 همان کوشش رزم و¹⁰ آوردگاه
 سواران¹¹ بدادند سرها بکین
 همانا نبینی بفرزانه¹²
 بود رستم زالشان رهنمون
 چو رستم بود پهلوی و¹³ کینه خواه
 که باشی فریبرز یل را همال
 که جفت تو بادا بهی و مهی¹⁴
 بیاد آمدش روزگار کهن
 پس آنکه چنین گفت با آب چشم
 وگرنه مرا گاه این کار نیست
 نپیچد ز رایش مگر آسمان
 چنین گفت کای بانوی بانوان
 سزاوار اورنگی و تخت عاج
 بدو گفت کای نازش انجمن
 که گم باد اندر جهان دشمن
 تو دانی که شکمبد از شوی زن¹⁵
 بویژه که باشد ز تخم کیمان
 فزونتر ز مردان بود خواستن¹⁶

— IV, VI⁵ بود و هست — I⁴ کو — I, VI³ هست — I² روی — VI¹ زرای — I¹

تو افسانه⁶ — VI⁸ بتوران — IV, VI⁷ که چندان — VI⁶ ز چندان — IV⁶ کوشش و رزم

— IV¹³ با آب چشم — I, VI¹² مهی و بهی — IV, VI¹¹ و — IV¹⁰ سپهد — VI⁹

خویشتن — I¹⁵ ایدر ز من — VI¹⁴ پهلوانی

که بیاد از یزدان ترا آفرین
 فرازنده گردان بگـرزت کلاه
 سـزاوار تـخت و کلاه و نگین
 ز یک تخم و بنیاد و یک گوهر¹
 مرا زیبد ای گرد گردنفرز
 برین برنهی بر سر من کلاه
 برآرم من این را چنان کت هواست
 بدو گفت کای خسرو نامدار⁴
 کزان بر فرازی⁵ سر از چرخ و ماه
 که آن هست نیکو بر هوشیار⁷
 جهان بهره مندست و هم نیکخواه⁸
 چنو کس نباشد ز شهزادگان
 نه بینم کسی نیز همتای اوی
 که جای برادر کند خواستار
 ببندد شود نزد ایرانیان
 کسی¹⁰ کو شناسد همی رنج اوی
 چنان چون بود ماه با آفتاب
 کجا اندر اینست امید بهی
 ازان¹¹ پر خرد مهتر نامجوی
 برستم چنین گفت کان نامدار
 زمانه را زیر پی بسپرد
 که بادی همه ساله با فرهی

مگر با تو ای پهلوان زمین
 که هستی تو پشت و پناه سپاه
 بدان ای سرافراز ایران زمین
 سـیـاوش ردا برادر منم
 زنی کز سیاوش ماندست² باز
 سزد گر بگویی تو این را³ بشاه
 بدو گفت رستم که فرمان تراست
 یل پیلتن شد بر شهریار
 یکی حاجتی دارم اکنون بشاه
 بخواهم چو فرمان⁶ دهد شهریار
 چنین گفت رستم که از فرّ شاه
 فریبرز کاوس از آزادگان
 همان با هنرمندی و رای اوی
 یکی آرزو دارد از شهریار
 کجا چون بیک برادر میان
 نگهبان کاخ و در⁹ گنج اوی
 نباشد بجز دخت افراسیاب
 ازین داد مر شاه را آگهی
 چو بشنید خسرو چنین گفتگوی
 بران کار دستور شد شهریار
 هر آنکس که از رای تو بگذرد
 نیاید ز گفتار تو جز بهی

5

10

15

20

VI — 4 تو این را بگوئی — IV 3 ماندست — VI 2 بنیاد و گوهر منم — IV, VI 1
 IV — 7 (явная описка) چو مان — IV 6 برتر ایی — IV 5 که او بود نیکو بر شهریار
 VI — 6б. 11, 12 оп. نیکو تر و نامدار — VI 8
 IV, VI — 8доб.:

رسیده زهر کس بتو بار مهر * چو گردون بهر کس گشاده دو چهر
 ازو — VI 11 بسی — IV 10 درو — I 9

ملحقات

I

(I, IV, VI после б. 304, کاموسی کشانی)

بدو گفت گودرز کای پهلوان
 ز دشمن نگر دل ندادی دژم
 که گردان ما دل شکسته شوند
 اگر اختار شاه روشن بود
 که دادار نیکی دهش یار ماست
 تو ای پهلوان هیچ دل بد مکن
 بدو گفت طوسی جهان دیده² مرد
 و دیگر که هومان بتوران⁴ زبان
 که فیروز گردیم فردا بجنگ
 برآریم ازیشان سراسر دمار
 چرا تیره کردی تو روشن روان
 مگردان زبان زین مرا¹ بیش و کم
 ز گفتار تو نیز خسته شوند
 چه دانی که پیروز دشمن بود
 دل و تیغ و اختارش سالار ماست
 مگو هیچ بامهتران زین سخن
 نمپینی همی روز گرد و نمبرد³
 سخن گفت ازین باره بدگمان⁵
 چو بر غرم فیروز گردد پلنگ
 نیابد ز ما کس بجان⁶ زینهار

II

(I, IV, VI, T после б. 687, کاموسی کشانی)

بزن خواستن فریبرز فرنگیس مادر کیخسرو

فریبرز گفت ای یل تاج بخش
 ییکی آرزو دارم اندر نهان
 خداوند گوپال و خفتان² و رخش
 نیارم بکس گفتن اندر جهان

روز کز-IV³ بدو گفت طوسی ای جهان دیده-IV, VI² زین اجر-VI¹؛ اندرین-IV¹
 کاین-VI⁶ پهلوان-VI⁵ بتوری-IV, VI⁴ روز و گرد نمبرد-VI⁷؛ دو نمبرد
 شمشیر

ز دیبا و دینار^۱ و پیروزه^۲ تاج^۳
که این هدیه با خویشتن بر برادر
وزان پس ترا^۴ رای رفتن زدن
بشمارگیر جز رای رفتن ندید
بپردرد کردن گرفتارش کنار
سپهدار^۵ ایران ازو^۶ باز گشت
همی داشت^{۱۰} گیتی برانسان که خواست
گاهی چون کمانست و گاهی چو تیر^{۱۱}
از اکوان سوی کین بیژن شوی^{۱۲}

ز گستر دنیوها و از تخت عاج
بنزدیک رستم فرستاد شاه
یک امروز با ما^۴ بماید بدن
ببود و بپیمود چندی^۶ نمید
دو فرسنگ با او بشد شهریار
چو با راه رستم هم‌آواز گشت
جهان پاک بر مهر^۹ او گشت راست
برین گونه گردد همی چرخ پیر
چو این داستان سر بسر بشنوی

¹ VI — زربفت ² K — طوق (метр нарушен). ³ I, IV — б. оп. ⁴ VI — می ⁵ K, I, IV, VI — همی ⁶ I, IV — هم خوردند و ⁷ I — سپهبد; VI — شاه ⁸ K, I, IV, VI — از آن جایگه ⁹ K — دست ¹⁰ K, I, IV, VI — گشت ¹¹ K — доб.:

برین کار اکوان سخن شد بسر * ابا رستم پهلوی پر هنر
کنون زرم بیژن بگویم که چیست * کزان رزم یکسر بماید گریست

I — доб.:

ازین کار اکوان سخن شد بسر * ابا پهلوان رستم پرهنر
 تمامی بگفتم ز اکوان دیو * بفرمان یزدان کیهان خدیو
 کنون زین سپس رزم بیژن بود * بچنگ گرازانش رفتن بود
 همی رزم بیژن بگویم که چیست * کزان رزم یکسر بیاید گریست
 برین گونه گردد همی چرخ پیر * گهی چون کمانست و گاهی چو تیر

IV — доб.:

ازین کار اکوان سخن شد بسر * ابا پهلوان رستم پر هنر
 تمامی بگفتم ز اکوان دیو * بفرمان یزدان کیهان خدیو
 کنون زین سپس رزم بیژن بود * بنزد گرازانش رفتن بود

VI — доб.:

برین کار اکوان سخن شد بسر * که چون بود با رستم نامور
 ازین پس بگرگین و بیژن رود * که رستم ز تورانشی باز آورد
 کنون رزم بیژن بگویم که چیست * کزان رزم یکسر بماید گریست
 و إذا فرغت من قصة اکوان فاستمع لقصة بیژن بن جیو و ما¹² K, I, IV, VI — 6. on.; Б—
 جری علیه و ما انتهی اُمره الیه

برو بر نبخشود² دشمن نه دوست
 دهـن³ پر ز دندانهـای گـراز⁴
 تنش را نشایست کردن نگاه
 همه دشت ازو شد چو دریای خون
 چو باران ازو خون شد⁷ انبر هوا
 چو بنهاد جام⁸ آفرین بر⁹ گرفت
 کسی این شگفتی بگیتی ندید¹²
 بمردی و بالا و دیدار اوی
 ندادی¹⁶ مرا بهره از داد و مهر
 که¹⁸ هزمان¹⁹ بدو دیو و پیل اشکرم²⁰
 ز اکوان²³ و ز بزم کردند یاد
 که پیروز و شادان²⁵ شود باز جای
 چنین آرزو را نشاید نهفت
 بماید همی²⁶ کینه را کرد ساز
 نشاید چنین خوار کردن یله²⁸
 گرانمایه چیزی³⁰ که بودش نهان³¹
 بزر بافته جامه شاه پنج³⁴
 پرستندگان نیز با طوق³⁵ زر³⁶

چو خنجر¹ بدرید بر تنش پوست
 سرش چون سر پیل و مویشی دراز
 دو چشمش کبود⁵ و لبانش سیاه
 170 بدان زور و آن تن⁶ نباشد هیون
 سرش کردم از تن بخنجر جدا
 ازو ماند کیخسرو اندر شگفت
 بران¹⁰ کو چنان¹¹ پهلوان آفرید
 که¹³ مردم بود¹⁴ خود بکردار اوی
 175 همی گفت اگر¹⁵ کردگار سپهر
 نبودی بگیتی چنین بهترم¹⁷
 دو هفته بران²¹ گونه بودند²² شاد
 سه دیگر تهمتن چنین²⁴ کرد رای
 مرا بویه زال سامست گفت
 180 شوم زود و آیم بدرگاه باز
 که کین سیاوش به پیل²⁷ و گله
 در²⁹ گنج بگشاد شاه جهان
 بیاورد ده جام گوهر³² ز گنج³³
 غلامان رومی بزین کمر

4 K — دهان — K, I, IV — 3 نه — IV — 2 بشمشیر — IV; چو شمشیر — K, I, VI — 1
 زورمندی — VI — 6 سپید — I, IV, VI — 5 K — 4 K — 3 نه — IV — 2 بشمشیر — IV; چو شمشیر — K, I, VI — 1
 چننین — I, IV — 11 بدن — K, VI — 10 در — IV — 9 خوان — L — 8 ازو خون همیرفت — I, IV — 7
 گر — L — 15 نباشد چننین — IV — 14 کی — L — 13 ندید و شنید — K, VI — 12 چوتو — VI
 21 K, I, IV, 20 VI — 19 مردم — VI — 18 کی — L — 17 چاکرم — K, VI — 16 بدادی — IV — 15
 25 K — 24 چنان — K, I, IV — 23 بگماز — K, I, VI — 22 خوردند — K, I — 21 بدن — VI
 28 L — 27 اسب — K, I, IV, VI — 26 دگر — VI — 25
 گروی زره را بمهرم گلهوی * ز یزدان نخواهم جزیین آرزوی
 29 L — 30 K, I, IV — 31 گوهر — K, I, IV — 30 سر — L — 29
 36 I, IV — 35 تاج — VI — 34 چند کی — I, IV — 33 ز زینه جامی — VI — 32 پیر در جامی — K — 31
 36 I, IV — 35 تاج — VI — 34 چند کی — I, IV — 33 ز زینه جامی — VI — 32 پیر در جامی — K — 31

- درفش شهنشاه¹ با کزّ نای
چو رستم درفش جهاندار⁴ شاه
فرود آمد و خاک را داد بوسی
سر سرکشان رستم⁸ تاج بخش
وزانجا بایوان¹⁰ شاه آمدند
به¹¹ ایرانیان بر گله بخش کرد
فرستاد پیلان بر پیل شاه
بیک¹⁶ هفته ایوان بیماراستند
همی¹⁷ رستم آن¹⁸ داستان بر گشاد
که گوری ندیدم بخوبی چنوی
- بمردند با ژنده² پیل و درای³
نگه کرد کامد⁵ پذیره براه
خروش سپاه آمد و بوق⁶ و کوسی⁷
بفرمود تا بر نشینند برخش⁹
گشاده دل و نیک خواه آمدند
نشست تن¹² خویشتن¹³ رخش کرد
که بر شیر پیلان بگیرند¹⁴ راه¹⁵
می و رود و رامشگران خواستند
وز¹⁹ اکوان همی کرد بر شاه یاد
بدان سرفرازی²⁰ و آن رنگ و بوی

¹ I, IV — سپهدار ² K — و زنگ ³ VI — б. оп.; K, I, IV — доб.:

پذیره شدندش دمادم سپاه *
بدان شادمانی جهاندار شاه
K, VI — ⁶ و آمد — VI ⁵ سر افراز — K, I, IV ⁴ فاستقبلوه بالكوسات و الدبادب — B
پیل — K — доб.:

نهادش سر نامور را بخاک *
همی گفت ای خسرو تاپناک
به پیش یکی بنده کتتری *
پذیره نیاید چو تو مهتری
کمین یکی بنده کتتران *
منم شاه را از نژاد کیان
برو آفرین کرد خسرو بمهر *
که با تیغ تو یار بادا سپهر
ندارد زمانه چو تو نیز یاد *
همیشه بدی جان ما از تو شاد
پیماده شدندش ز لشکر سران *
شهنشاه بر زین بیفشارد ران
I, IV, VI — доб.:

پیماده شدندش ز لشکر سران *
شهنشاه بر زین بیفشارد ران
K, I — مهتر ⁹ I, IV — доб.:

تهدتن برخش اندر آمد چو کوه *
روان گشت و با او روان شد گروه
VI — ¹³ نشست از در — I, IV, VI — نشستنگه — K ¹² بر — I, IV, VI ¹¹ بچیدان — I, IV ¹⁰
بران — VI ¹⁵ که با شیر پیلان بگیرند — I, IV, VI ¹⁷ چو یک — I, IV ¹⁶ یکی — K, VI ¹⁸ گونه کاورد بودش براه
این — I, IV, VI ¹⁸ همی — K ¹⁷
بدان پال و آن کتف — I, IV ²⁰ ز — K, I, IV ¹⁹

- خرد گر¹ برین² گفته‌ها نگرود
گر آن⁶ پهلوانی بود زورمند
گوان خوان و⁸ اکوان دیوش مغوان
چه گویی تو ای خواجه سالخورد
145 که داند که چندین نشیب و فراز
تگ¹³ روزگار از درازی که هست
که داند کزین گنبد تیمزگرد
* * *
- مگر نیک مغزش³ همی⁴ نشنود⁵
ببازو ستبر⁷ و ببالا بلند
که بر⁹ پهلوانی بگردد¹⁰ زیان¹¹
چشیده ز گیتی بسی گرم و سرد
به پیشش آرد این روزگار دراز¹²
همی بگذرانند¹⁴ سخنها ز دست¹⁵
درو سور چند است و چندی¹⁶ نبرد¹⁷
* * *
- چو بمرید رستم سر دیو پست
به پیشش اندر آورد¹⁸ یکسر گله
همی رفت با پیل و با خواسته
ز ره چون بشاه آمد این²³ آگهی
از ایدر²⁵ میان را بدان²⁶ کرد بند
کنون دیو و پیل آمدستش بچنگ
155 نیابد گذر شیر بر تیغ او
پذیره شدن را بیماراست شاه
- بران باره⁴ پیل پیکر نشست
بنه¹⁹ هرچ کردند ترکان یله²⁰
وزو شد جهان یکسر²¹ آراسته²²
که بر گشت رستم²⁴ بدان فرهی
کجا²⁷ گور گیرد بغم²⁸ کمند
بخشکی پلنگ²⁸ و بدریا نهنگ²⁹
همان دیو³⁰ و هم مردم کینه جوی³¹
بسر بر نهادند گردان کلاه³²

K — 5 می — I, IV, 4 معنی — I, IV, VI; K — 3 بدین — I, IV, VI 2 کو — I, IV 1
— I, IV, VI; K — 7 (в тексте конъектура). 6 کو آن — I; 8 (؟) — I, K, IV, VI. 9 نشمرد
زبان — IV, VI 11 بگردان — I, IV; 10 نگرود — K 12 ابر — I; 13 نه بر — I; 14 تو — I 8 قوی
سخن را ز — VI 15. 16 K — далее мисра повреждено. 17 یکی — IV 13. 14 VI — доб. б. 148 текста. 15
نشست; VI — доб.:

سخنهای نیکو همه گفته‌اند * بر باغ دانش همه رفته‌اند
ز معنی همه مرز ماندست و بس * بگفتست کس را ز یزدان بکس
16 I, IV — چندین 17 VI — б. оп., см. разночтение к б. 146; Б — бб. 139—148 не переведены.
18 K — далее мисра повреждено; VI — افگند 19 همه — K 20 K — обратный порядок мисра.
21 VI — جمله 22 K — همه دشت یکسر شد آراسته — K 23 آن — K 24 K — далее мисра повреждено.
25 K — бб. 153 29 بخشکی پیل — I, IV 28 که تا — I, IV 27 بدو — VI 26 از ایران — I 25
وزو شادمان شد جهاندار شاه — VI 32 جنگجوی — K, IV, VI 31 تیغ — K 30 و 154 повреждены.

- پس پششتشان رستم گرزدار¹ 130
 چو بر گشت³ بر داشت⁴ پیل و رمه⁵
 بیامد⁷ گرازان بران⁸ چشمه باز
 دگر باره اکوان بدو باز خورد
 برستی ز دریا و چنگ نهنگ
 تهمتن چو بشنید گفتار دیو
 ز فترای بگشاد پیچان کمند 135
 به پیچید برزین و گرز گران
 بزد بر سر دیو چون پیل مست
 فرود آمد آن آبگون خنجرش
 همی خواند بر کردگار آفرین
 تو مردیورا مردم بد شناس 140
 هر انکو گذشت از ره مردمی
- دو فرسنگ بر سان ابر بهار²
 بنه⁶ هرچ آمد بچنگش همه
 دلش جنگ جویان بچنگ⁹ دراز
 نگشتی بدو گفت سیر از نبرد¹⁰
 بدشت آمدی باز پیچان¹¹ بچنگ¹²
 بر آورد چون شیر جنگی¹³ غریو
 بیفگند و آمد میانش به بند¹⁴
 بر آهیخت¹⁵ چون پتک آهنگران¹⁶
 سر و¹⁷ مغزش از گرز او گشت پست¹⁸
 بر آهیخت و بپرید جنگی سرش
 کزو بود¹⁹ پیروزی و²⁰ زور کین²¹
 کسی کو ندارد ز یزدان سپاس
 ز دیوان شمر شمر از آدمی²²

¹ K — پشت او رستم نامدار — ² K, I, IV — доб. б. 126 текста; VI — доб. б. 126 и после него доб.:

چو سیصد بکشت از بزرگان شاه * که بودند هر یک سزوار گاه
 دو منزل یکی کرد افراسیاب * وزان ننگ از دیدگان ریخت آب
 همی گفت بختم بغواب اندرست * که دیده مرا زیر آب اندرست
 همیرفت و در ره همه خسته دید * بخون غرق ترک کمر بسته دید
 بیزدان بنالید از بخت خویش * بیکبار سیر آمد از تخت خویش
 بیاورد VI — زبر گاشت پیل و بنه — ⁵ K — برگاشت — ⁴ K, I, IV, VI — و ³ K, I, IV, VI — доб.
 K — ⁹ بدن — ⁸ K, IV, VI — چو آمد — ⁷ K, IV, VI — گله — ⁶ K — رمه — ⁶ K — همراه رستم بنه
 — ¹² K, VI — جویان — ¹¹ I — بگشتی بدو گفت شیر از نبرد (؟) — ¹⁰ K — گشت جویان براه
 و رمی علیه بالوهق فأعلقه به — ¹⁴ VI — ب. оп.; B — همچو غران پلنگ — ¹³ K, VI — غران — ¹⁴ VI — ب. оп.; B —
 بیک زخم مغز — ¹⁸ K, VI — оп., в тексте конъектура. — ¹⁷ JI — و — ¹⁶ VI — б. оп. — ¹⁵ K — بر آورد —
 سر و یال و مغزش بهم — ^{IV} — سر و مغز و یالش بهم بر شکست — ^I — سرش کرد پست
 و نیرو و پرخاش و کین — ^{VI} — ²¹ VI — оп. — ²⁰ I, IV — دید — ^{I, IV} — زیافت — ¹⁹ K — در شکست
 و کان [رأسه] عظیمه کانه رأس فیل و له أنیب کانه حراب — ^B — вместо этого б. дает:
²² I, IV, VI — شمرش ز آدمی

- ز اسپان و چوپان نشانی ندید
همه اسپ یک بر دگر¹ بر گذشت
پدید آمد از دور پیدا نشان²
بدو باز گفت آن شگفتی که دید⁴
ز ما⁵ کشت بسیار و اندر گذشت⁶
که تنها بجنگ⁸ آمد این کینه جوی⁹
که این کار بر ما گذشت از مزیح
که یک تن سوی ما گراید بخون¹²
بتیغ او براند ز خون آسیا¹³
نشاید¹⁵ چنین کار کردن یله
پس¹⁶ رستم اندر گرفتند راه¹⁷
ز بازو برون کرد و آمد دمان
چه تیر از کمان و چه پولاد تیغ
بگزر¹⁹ اندر آمد ز شمشیر²⁰ شیر
همی چاک چاک آمد از خود و ترگ²¹
غمی شد سپهدار²³ و بنمود پشت
شدند آن سپاه از جهان نا امید
- چو نزدیک آن مرغزاران رسید
یکایک خروشیدن آمد ز دشت
ز خاک پی رخشی بر سرکشان
چو چوپان بر شاه توران³ رسید
که تنها گله برد رستم ز دشت
ز ترکان بر آمد یکی⁷ گفت و گوی
بباید کشیدن¹⁰ یکایک¹¹ سلیح
چنین زار گشتیم و خوار و زبون
همی بفگند نام مردی ز ما
همی بگذرانند بیک تن گله¹⁴
سپهدار با چار پیل و سپاه
چو گشتند نزدیک رستم کمان
بریشان ببارید چون ژاله میغ
چو افکنده شد شست مرد¹⁸ دلیر
همی گرز بارید همچون تگرگ
ازیشان چهل مرد دیگر²² بکشت
ازو بستند آن چار پیل سپید

¹ K, I, IV, VI — همی اسب بر یکدیگر ² I, IV — доб.:

شتابان همی تاخت چوپان پیر * سراسیمه و زار و خسته به تیر
بگفت آن شگفتی — I, IV, VI; بگفت این شگفتی بدو هرچه دید — K ⁴ ترکان — VI ³
VI — доб.: هر آنچش بدید

بدو گفت چوپان که ای شهریار * انوشه بزی شاد و به روزگار
بسی — I, IV ⁷ خود در گذشت — I, IV ⁸ سپه — K ⁵ پس بر گذشت — K ⁶
گراید — K ¹² سراسر — VI ¹¹ بپوشید باید — I, IV ¹⁰ آن جنگجوی — K, VI ⁹ بدشت
همی ننگ این بگذرد بر گله — K, I, IV, VI ¹⁴ — б. оп. K, I, IV, VI ¹³ بر ما بخون
ز گرز — Л ¹⁹ گرد — I, VI ¹⁸ Б — бб. 111—121 не переведены. ¹⁷ سوی — VI ¹⁶ نباید — VI ¹⁵
چهل دیگر از نامداران — K, I, IV ²² — б. оп. K, I, IV, VI ²¹ بکردار — K, VI ²⁰ بزمشیر — Л ²⁰
جهاندار — K, VI ²³ چهل مرد دیگر ازیشان — VI

- 100 گله هر کجا دید¹ یکسر² براند
گله دار چون بانگ اسبان شنید
سواران که بودند با او بخواند
گرفتند هر کس که کند و کمان
که یارد بدین مرغزار آمدن
پس اندر سواران برفتند³ گرم
105 چو رستم شتابندگانرا بدید
بگریید چون شیر و بر گفت نام
بشمشیر از ایشان دو بهره بکشت
* * *
- بدیدار اسب آمد افراسیاب¹¹
بران دشت و آن آب کردی یله
رسیدند¹² تازان بران¹³ مرغزار¹⁴
بدان تا کند بر دل اندیشه کم¹⁵

نشد آسیمه در خواب و سر در کشید—³ Л دیگر—² K آن کجا بود—¹ K, I, IV, VI
گرفتند—⁶ VI بابد (?)—⁵ IV باسب—⁴ K شد آسیمه از خواب و سر برکشید—⁷ K
کین—⁹ I, IV بدژید—⁸ K, IV که از شیر جنگی—¹⁰ I, IV که بر پشت شیران—¹¹ K, VI
¹² K, I, IV—¹³ доб.:

گریزان و رستم پس اندر دمان * بیازو فگنده بزه بر کمان
VI—¹⁴ доб. тот же б. и после него доб.:

یکایک برفتند چون بیمهشان * چو دیدند ازو دست برد نشان
¹⁵ K, I, IV—¹⁶ доб. б. 111 текста; VI—¹⁷ доб. б. 111 текста и после него доб.:

شتابان همی رفت با سرکشان * پی رخس دید آنجا نشان (?)
همیگفت هر کس که اینجا نی است * برایی کجا جویبار و نی است
بدیشان چنین گفت افراسیاب * نباید که بخت اندر آید بخواب
ازیشان شمارا نباید شدن * هم اینجا ای مارا نباید بدن
¹⁸ VI—¹⁹ VI—²⁰ K, I, IV—²¹ б. оп. ²² K, I, IV, VI—²³ б. оп., см. разночтение
к б. 108.

- 80 نهنگان که¹ کردند آهنگ اوی بدست چپ و پای² کرد آشنه بکارش³ نیامد زمانی درنگ اگر ماندی کس بمردی بپای⁴ و لیکن چنینست گردنده دهر ز دریا بمردی به یکسو کشید⁵ 85 ستایش گرفت آفریننده را بر آسود و بگشاد بند¹⁰ میان کمند و سلیحش چو بفگند نم بدان چشمه آمد کجا خفته بود 90 نمد رخش رخشان بران¹⁴ مرغزار بر آشفست و برداشت زین و لگام پیاده همی رفت جویان شکار همه بپیشه و¹⁶ آبهای روان گله دار اسپان افراسیاب دمان رخش بر مادیانان¹⁷ چو دیو 95 چو رستم بدیدش کیانی کمند بمالیدش از گرد و زین بر نهاد لگامش بسر بر¹⁹ زد و بر نشست
- ببودند سر گشته از چنگ اوی بدیگر ز دشمن همی جست راه چنین باشد آن کو بود مرد جنگ پی او زمانه نمردی ز جای⁶ گهی نوش یابند از⁸ گاه زهر بر آمد بهامون و خشکی بدید رهانیده⁹ از بد تن⁷ بنده را بر چشمه بنهاد بر بیان زره را¹¹ بپوشید¹² شیر دژم بران¹³ دیو بدگوهر آشفته بود جهانجوی شد تند با روزگار بشد بر پی رخش تا گاه شام¹⁵ به پیش اندر آمد یکی مرغزار بهر جای دراج و قمری نوان به بیشه درون سر نهاده بخواب میان گله بر کشیده غریو بیفگند¹⁸ و سرش اندر آمد به بند ز یزدان نیکی دهش کرد یاد بران تیز شمشیر بنهاد دست

Б — перевод 3 K, IV, VI — ز کارش 2 K — (?) رای 1 K — چو دیدند 4 K, IV, VI — بجای (K, IV — без рифмы). 5 VI — برای 6 K, I, IV, VI — از 7 VI — رسید 8 I — رهاننده 9 IV — بدین 10 K, I, IV, VI — доб. 11 K, VI — ازان پس 12 I — (?) 13 K, I, IV, VI — بدو 14 I — دران 15 K, I, IV — 16 K — доб. 17 I, IV — بآبادپایان 18 I, IV — بدو اندرون 19 K — доб. 20 K — доб. 21 K — доб. 22 K — доб. 23 K — доб. 24 K — доб. 25 K — доб. 26 K — доб. 27 K — доб. 28 K — доб. 29 K — доб. 30 K — доб. 31 K — доб. 32 K — доб. 33 K — доб. 34 K — доб. 35 K — доб. 36 K — доб. 37 K — доб. 38 K — доб. 39 K — доб. 40 K — доб. 41 K — доб. 42 K — доб. 43 K — доб. 44 K — доб. 45 K — доб. 46 K — доб. 47 K — доб. 48 K — доб. 49 K — доб. 50 K — доб. 51 K — доб. 52 K — доб. 53 K — доб. 54 K — доб. 55 K — доб. 56 K — доб. 57 K — доб. 58 K — доб. 59 K — доб. 60 K — доб. 61 K — доб. 62 K — доб. 63 K — доб. 64 K — доб. 65 K — доб. 66 K — доб. 67 K — доб. 68 K — доб. 69 K — доб. 70 K — доб. 71 K — доб. 72 K — доб. 73 K — доб. 74 K — доб. 75 K — доб. 76 K — доб. 77 K — доб. 78 K — доб. 79 K — доб. 80 K — доб. 81 K — доб. 82 K — доб. 83 K — доб. 84 K — доб. 85 K — доб. 86 K — доб. 87 K — доб. 88 K — доб. 89 K — доб. 90 K — доб. 91 K — доб. 92 K — доб. 93 K — доб. 94 K — доб. 95 K — доб. 96 K — доб. 97 K — доб. 98 K — доб. 99 K — доб. 100 K — доб.

چنین است رسم سرای درشت * گهی پشت زین و گهی زین پیشست در¹⁹ K, I, IV — درافگند VI — پیمناخت I, IV — 17 I, IV — بدو اندرون K — 18

همه واژگونه بود کار دیو که فریادرمس باد گیهمان خدیو¹
 چنین داد پاسخ که دانای چین یکی داستانی زدست اندرین
 که در آب هر کو بر آیدش² هوش به مینو روانش نه بیند³ سروش
 بزاری هم ایدر بهاند⁴ بجای خرامش نیاید⁵ بدیگر سرای⁶
 بکوهم بینداز⁷ تا ببر⁸ و شیر به بینند چنگال مرد دلیر
 ز رستم چو بشنید اکوان دیو بر آورد بر سوی دریا⁹ غریو
 بجایی بخوادم فگندنت گفت که اندر دو گیتی بمانی¹⁰ نهفت¹¹
 بدریای ژرف¹² اندر انداختش ز کینه خور¹³ ماهیان ساختش¹⁴
 همان کز هوا سوی دریا رسید سبک تیغ تیز¹⁵ از میان بر کشید

کنون با من این دیو وارون ستیز * بکوه افگند تا شوم ریزریز
 یکی چاره باید کنون ساختن * که رایشی بآب آید انداختن
 1 K — 6. оп.; VI — доб.:

رهایی بود ز آب دریا مگر * جز این نیست تدبیر این بدگهر
 نباید که این دیو وارون ستیز * بکوه افگند تا شوم ریزریز
 یکی چاره باید کنون ساختن * که رایشی بآب آید انداختن
 فأفکر رستم، و قال فی نفسه: إن طرحنی فی الجبال по Б: 66—71 восстановлен
 و المواضع الوعرة تطایرت أوصالی و تقطعت أعضائی. و الماء أسلم. لكن إن قلت له اقدفنی
 فی البحر یخالفنی و لا یرمینی إلا علی الجبال و فی المخارم و الشعاب. و علم أنه یعمل
 بهاند⁴ I, IV نمیند روانش — K, I, IV, VI 3 بر آورد — 2 J 2 بضد ما یختاره فی ذلک
 I — доб.: 6 نباشد — I; نماید — 5 J 5 بزاری روانش

بدریا نباید که اندازیم * کفن سینۀ ماهیان سازیم
 IV — доб.:

بدریا به آید که اندازم * کفن سینۀ ماهیان سازم
 10 K — 9 بر سان دریا — K 9 پیل — 8 J 8 بکوهم بر انداز — I, VI 7 K, IV — انداز
 11 I, IV — نیابی — IV 11 نیابی — I 12 نباشی
 چو گفت این سخن دیو وارونه خوی * زدست آنگهی رستم جنگجوی
 VI —

هنوز از هنر نامجویی همی * وزین در سخن باز گویی همی
 چنان چون شنیدش دگر — 14 T 13 کفن سینۀ — 13 J, I, IV 12 جب (?) — IV 15 کین — K 15 ساختش

غمی شد قهمتن¹ چو بیدار شد
چو رستم بجنبید بر خویشتن
یکی آرزو کن که تا از هوا
سوی آبت اندازم ار سوی کوه
چو رستم بگفتار او بنگرید
چنین گفت با خویشتن پیلتن
گر اندازم گفت بر کوهسار
بدریا به آید که اندازم
و گر گویم اورا¹¹ بدریا¹² فکن

سر پر خرد پر ز پیکار شد²
بدو³ گفت اکوان که ای پیلتن⁴
کجات آید⁵ افگندن اکنون هوا⁶
کجا خواهی افتاد دور از گروه⁷
هوا⁸ در کف دیو واژونه دید
که بُد نامبردار هر انجمن⁹
تن و استخوانم نیاید بکار
کفن سینۀ ماهیان سازم¹⁰
بکوه افگند بدگهر اهرمن¹³

65

70

بجنبید و سر پر ز — K² (метр нарушен). شد رستم — IV; گشت رستم — K, I, VI¹.

K — доб.: و تیمار شد

چنین گفت رستم که دیو پلید * یکی دام چونین مرا گسترید
دریغا دل و زور و این یال من * همان زخم شمشیر و گوپال من
جهانی ازین کار گردد خراب * بر آید همه کام افراسیاب
نه گودرز ماند نه خسرو نه طوسی * نه تخت و کلاه و نه پیل و نه کوس
بد آمد جهانرا ازین کار من * چنین تیره گون گشت بازار من
که خواهد ازین دیو وارونه کین * کس اورا نیابد همانا چنین
VI — доб.:

چنین گفت با خویشتن کای دریغ * که شد آفتابم کنون زیر میغ
نیایست خفتن چنین بی نوا * که تا پیش من نامدی این بلا

K, I, IV, VI — چنین³ VI — доб.:

بر آرم یـکـی آرزو زان تو * پس آنگه بر آرم ز بن جان تو
VI —⁷ ترا — IV, VI; اکنون فگندن ترا — K⁶ کجا باید — K, IV, VI⁵

بکوه افگنمت این زمان یا بآب * بمین تا کدامت به آید صواب
K, I, IV, VI — جهان⁸ VI —⁹ که در کارم اکنون چو آمد شکن
K, I, IV — б. оп.; Л — доб.:

کزین بد رهایی بیابم بجان * مگر یار باشد خدای زمان
ز کام نهنگان — K¹³ در آبم — K¹² و لکین چو گویم — VI¹¹ I, IV — бб. 69—71 оп.

K — доб.: و بسازم کفن

ایا او کنون چاره بایلد² نه زور
ببایستش⁴ از باد تیغی زدن
دوانیدن خون بران چرم⁵ زرد
که گفتند⁶ بستاند از گور⁷ پوست⁸
سپهبد بر انگیخت آن تندتاز¹⁰
بینداخت تیری چو آذرگشسپ
دگر باره شد گور ازو¹² ناپدید
چو سه¹³ روز و سه¹³ شب بر¹⁴ گذشت
سر از خواب بر کوه¹⁵ زین زنان
به پیش آمدش چشمه¹⁶ چون گلاب
هم از ماندگی چشم را خواب داد
پپوشیده و¹⁶ تنگ بسته میان¹⁷
به بالین نهاد آن جناح¹⁹ خدنگ²⁰
نمدزین بر افگند²² بر²³ پیش آب
که از رنج وز تاختن مانده بود²⁶
یکی باد شد تا بر او رسید²⁷
ز هامون بگردون بر²⁸ افراشتش

45 بدانست رستم که آن¹ نیست گور
 جز اکوان دیو این³ نشاید بدن
 بشمشیر باید کنون چاره کرد
 ز دانا شنیدم که این جای اوست
 همانگه پدید آمد از دشت باز⁹
 50 کمان را بزه کرد و از باد اسپ
 همان کو کمان کیان¹¹ در کشید
 همی تاخت اسپ اندران پهن دشت
 بآبش گرفت آرزو هم بنان¹⁵
 چو بگرفتیش از آب روشن شتاب
 55 فرود آمد و رخس را آب داد
 کمندش ببازوی و ببر بیان
 ز زین کیانی¹⁸ش بگشاد تنگ
 چراگاه رخس²¹ آمد و جای خواب
 بدانجایگه خفت و²⁴ خوابش ربود²⁵
 60 چو اکوانش از دور خفته بدید
 زمین گرد بمیرید و بر داشتش

¹ VI — او — ² K جوید — ³ VI — آن — ⁴ I, IV — بپایدش — ⁵ K, I — زَر — ⁶ I, IV — روی — ⁷ K, I, IV, VI — 6. 48 стоит перед 6. 47 — از آواز (?) — ⁸ K, I, IV, VI — 6. 48 — ⁹ VI — بگفتند — ¹⁰ K — شگفت آنکه — ¹¹ K — چون — ¹² K — تندیاز — ¹³ VI — آن بدنهاد — ¹⁴ K — چون کمان کمان — ¹⁵ K — کمان گوان — ¹⁶ K, VI — کمان گوان — ¹⁷ I, IV — 6. оп.; B — перевод отсутствует. — ¹⁸ K, VI — ¹⁹ K, VI — ²⁰ I — ²¹ VI — ²² K — ²³ I, IV, VI — ²⁴ VI — ²⁵ VI — ²⁶ K, I, IV — 6. оп. — ²⁷ B — ²⁸ VI —

سمندی¹ بزرگست² گویوی بجای
 یکی نرّه شیرست گویوی دژم
 بدانست خسرو که آن نیست گور
 برستم چنین گفت کین رنج نیز
 برو خویشستن را نگه دار ازوی
 چنین گفت رستم که با بخت تو
 نه دیو و نه شیر و نه نرّ ازدها⁹
 برون شد بنخچیر چون نرّه شیر
 بدشتی کجا داشت چوپان گله
 سه روزش همی جست در¹³ مرغزار
 چهارم بدیدش گرازان بدشت
 درخشنده زرّین یکی باره بود
 بر انگیخت رخس دلور¹⁴ ز جای
 چنین گفت کین را نباید فگند
 نشایدش¹⁶ کردن بخنجر تباه
 بینداخت رستم کیانی کمند
 چو گور دلور کمندش بدید

30
 35
 40

ورا چار گرزست آن دست و پای³
 همی بفگند⁴ یال اسپان ز هم⁵
 که بر نگذرد گور ز⁶ اسپوی بزور⁷
 به پیمگار بر خویشستن سنج نیز
 مگر باشد آهرمن⁸ کینه جوی
 نترسد پرستنده تخت تو
 ز شمشیر تیزم نیاید¹⁰ رها
 کمندی بدست ازدهایی بزیر
 وزانسو¹¹ گذر داشت گور¹² یله
 همی کرد بر گرد اسپان شکار
 چو باد شمالی برو بر گذشت
 بچرم اندرون زشت پتیاره بود
 چو تنگ اندر آمد دگر شد برای
 بماید گرفت¹⁵تن بغم¹⁵ کمند
 بدین¹⁷ سانش زنده برم¹⁸ نزد شاه¹⁹
 همی²⁰ خواست کارد سرش را²¹ بپند
 شد از چشم او در زمان²² ناپدید²³

بگردی سزین و بنیروی پای — K³ بلندست — K, I, IV, VI — سمند — IV, VI¹
 بگردی سرین و بدست و پپای — I, IV, VI — 29. стоит после K, I, VI — 6.
 6. 25 текста. 7 K, VI — доб. эпизод — поездка Гургина в Забулистан за Рустамом (см. прил. VII; в обеих рук. по 21 бб. — соответствует бб. 32—58 T); см. разночтения к б. 22 текста (только рук. K и VI, дающие интерполяцию, не упоминают Рустама).
 8 I — آهرمنی;
 9 K, I, IV — ازدها — این آهرمن — VI
 10 K, I, IV — ز دیو و ز شیر و ز نرّ ازدها — 12 K, VI — دیو; شیر — I, IV — 13 I, IV — ازان — 14 Л — اسب — 15 K, I, IV, VI — گرفتیش — 16 K — فنّور الرخش — B; رستم تگاور — I, IV — 17 I, IV — برین — 18 VI — بود — 19 K — من بنزدیک شاه — 20 VI — چنان — 21 I — چو باد از خم خام رستم بجست * بخایید رستم همه پشت دست
 22 K, I, IV, VI — ناگهان — 23 IV — доб.:

پرسشش برین یاد بنیاد کن
هم او یست بر نیک و بد رهنمای
ندارد کسی آلت داوری
نخست از خود³ اندازه باید گرفت
همی نو نمایند⁵ هر روز مهر⁶
که دهقان همی گوید از باستان⁷
بدانشش گراید بدین نگرود
شود⁹ رام و کوته کند¹⁰ داوری
گر ایدونک باشد¹¹ سخن دلپذیر¹²
که یکروز کیخسرو از بامداد
بزرگان نشستند با شهریار
چو برزین¹⁵ گرشاسپ از تخم جم
چو گرگین و¹⁶ خرداد فرخنده رای¹⁷
بیماد بدرگاه چوپان ز دشت¹⁹
چو شیر²⁰ که از بند گردد یله²¹
سپهرش بزرآب²² گویی بشست
ز مشک سیه تا بدنبال اوی

نخست از جهان آفرین یاد کن
کزویست گردون گردان بپای
جهان پر شکفتست چون بنگری
که جانت¹ شکفتست و تن هم² شکفت
15 دگر آنک این گرد⁴ گردان سپهر
نیاشی بدین گفته همداستان
خردمند کین⁸ داستان بشنود
و لیکن چو معنیش یاد آوری
تو بشنو ز گفتار دهقان پیر
20 سخن گوی دهقان چنین کرد یاد
بیماراست گلشن بسان بهار¹³
چو گودرز و چون رستم¹⁴ و گسته هم
چو گیو و چو رهام کار آزمای
چو از روز یک¹⁸ ساعت اندر گذشت
25 که گوری پدید آمد اندر گله
همان رنگ خورشید دارد درست
یکی²³ بر کشیده خط از یال اوی

و دیگر که K, I, IV, VI — تو VI — هم تن IV — هم رو I — روان پر K —
کش IV — 8 Б — бб. 1—15 не переведены. 7 چهار I, IV, VI — نمایست VI — 5 بر سرت
12 I — на полях доб. 17 бб. اگر چه نباشد K, I, IV, VI — 11 شود I, IV — 10 شوم IV — 9
رستم و طوسی و جودرز و B — زنگه K, VI — 14 چو باغ بهار K, VI — 13 другим почерком.
K — доб.: نیکوی نمای K — 17 оп. و IV — 16 و I, IV, VI — доб. 15 جیو و غیرهم
چو پیروز و فرهاد و شنطوسی و طوسی * چو بیژن که بر شیر کردی فسوس
18 K — نه 19 I, IV — доб.:
بشد پیش خسرو زمین بوسه داد * چنین گفت با شاه فرخ نژاد
IV — далее бб. 25 и 26 оп. 20 I, VI — دیوی B — آسد 21 K — доб.:
یکی نره شیرست گویی بدم * همی بگسلد یال اسپان ز هم
22 I, IV — آب 23 IV — همی

داستان اکوان دیو

ستایش گزین¹ تا چه اندر خورد²
 که چون باید اورا ستودن توان
 به بیچارگان بر بماید گریست
 روان و خرد را جزیین راه نیست⁶
 پیویم⁷ براهی که گویی مپوی⁸
 نگنجد همی در دلت با خرد¹⁰
 بنا گفتن و گفتن او¹² یکپیست
 نیاید به بن هرگز¹⁵ این گفت و گوی¹⁶
 همی¹⁷ بس بزرگ آیدت خویشتن
 سرای جز این¹⁸ باشد آرام تو

تو بر کردگار روان و خرد
 بیمن ای خردمند روشن روان
 همه دانش ما³ به بیچارگیست
 تو خستو⁴ شو آنرا⁵ که هست و یکپیست
 ای فلسفه دان بسیارگوی
 ترا هرچ بر چشم سر⁹ بگذرد
 سخن هرچ بایست¹¹ توحید نیست
 تو گر¹³ سخته شو سخن سخته¹⁴ گوی
 بیک دم زدن رستی از جان و تن
 همی بگذرد بر تو ایام تو

5

10

¹ I — نه‌ها ² K — вместо этого б.:

کنون رزم اکوان ز من گوش دار * که چون بود با رستم نامدار
 هزاران درود و هزاران سلام * ز ما بر محمد علیه السلام
 نیویم — ⁷ K, I, IV — б. оп. ⁶ K — همی دان تو اورا — ⁵ I, IV ⁴ VI — خوشتر ³ Л — من
 پیوی — ⁸ K, I, IV ⁹ K, I, IV, VI — بر ¹⁰ K, I, IV — б. 6 стоит после б. 7 текста;
 ایزد — ¹² T — گوئیم — VI; مان هست — K; از باب — ¹¹ Л — VI — б. 6 стоит после б. 8 текста.
 نیایدت — ¹⁵ K — I, IV, VI ¹⁴ K, I, IV, VI — راه سنجیده — ¹³ VI — اگر
 سرای دگر — ¹⁸ VI — چرا — ¹⁷ VI — ¹⁶ VI — б. 7 текста. ¹⁵ K — هرگز خود

- 1405 ازین پهلوان چشم بد دور باد
همی¹ بود یک هفته² با می بدست
سخنهای رستم بنای و برود
تهمتن بیک⁴ ماه نزدیک شاه
ازان⁵ پس چنین گفت با شهریار
1410 جهاندار بادانش و نیکخوست
در گنج بگشاد شاه جنهان
ز یاقوت وز⁷ تاج و انگشتری
پرستار با افسر و گوشوار
طبیبهای زرین پر از مشک و عود
1415 پرو بافته گوهر شاهوار¹³
بنزد تهمتن فرستاد شاه
چو خسرو غمی شد ز راه دراز
ورا کرد پدرود و ز¹⁵ ایران برفت
سراسر جهان گشت بر شاه راست
1420 سر آوردم این رزم کاموسی نیز
گر از داستان یک سخن کم بدی
دلم شادمان شد²¹ ز پولادوند
- همه زندگانییش در سحر باد
ازو شادمان تاج و تخت و نشست³
بگفتند بر پهلوانی سرود
همی بود با جام در پیشگاه
که ای⁶ پرهیز نامور تاجدار
ولیکن مرا چهر زال آرزوست
ز پرمایه چیزی که بودش نهان
ز دینار وز⁸ جامه ششتری⁹
همان جعدمویان سپهین عذار¹⁰
دو¹¹ نعلین زرین و زرین¹² عمود
چنان چون بود در خور شهریار¹⁴
دو منزل همی رفت با او برآه
فرود آمد و بر رستم نه از
سوی زابلستان¹⁶ خرامید¹⁷ گفت
همی گشت¹⁸ گیتی برانسان که خواست
درازست و کم نیست زو¹⁹ یک پشیز
روان مرا جای²⁰ ماقم بدی
که بفزود بر بند پولاد بند

66. IV — تخت نشست — I — تخت و جای نشست — K — 2 ماه — VI — 3 چنین — I, IV — 1
1406, 1407 и 1408 стоят после б. 1410. 4 K, VI — یکی 5 K, I, IV, VI — وزان 6 Л — 7
جامه بربری — VI — 8 و از — K, I, IV, VI — 9 و از — K, I, VI — 10
IV — جفتی — K, I, VI — 11 چو — Л — 12 صد اسب و صد اشتر بزین و بیمار — K, I, IV, VI — 13
پدرود از — I — 14 (нет рифмы). شاهوار — K — 15 بدن جامها گوهر شاهوار — K, VI — 16
درازست و نفتاد — K, I, IV, VI — 17 همی راند — K, VI — 18 و — Л — 19 زاولستان — I, VI — 20
هم — K — 21 جان — IV — 22 ازو

نشستند با نامداران نیو
ازان^۲ رنج و پیگار توران سپاه^۳
سختنها درازست زین^۵ کارزار^۶
پس آنگاه ازین کار پرسی درست
که ناهار بودی همانا براه
بپرسش گرفت از کران تا کران
ز کشتی واز^{۱۱} تابداده کمند
ز مادر نژاید چو رستم سوار^{۱۴}
ز چنگ درازش^{۱۶} نیابد^{۱۷} رها^{۱۸}
بویژه^{۲۰} برین شیردل نامدار
ز کشتی و نیرنگ وز رنگ و بند^{۲۱}
همان جنگ و پیگار و کین جستنش
برآمد ز گردان دیوان خروش
برآمد بناگاه زو یک غریو
همی بند جاننش ز رستم بکفت
که گفتی ز ایوان^{۲۴} برآورد سر^{۲۵}
قوی پیر و بیدار و^{۲۷} روشن روان^{۲۸}
نگه داردش^{۲۹} گردش روزگار

فریبرز و گودرز و رهام و گیو
سخت^۱ کیخسرو از رزمگاه
بدو^۴ گفست گودرز کای شهریار
می و جام^۷ و آرام باید نخست
نهادند خوان^۸ و بخندید شاه
بخوان بر می آورد و^۹ رامشگران^{۱۰}
ز افراسیاب و ز پولادوند
بدو^{۱۲} گفست گودرز کای شهریار^{۱۳}
اگر دیو پیش آید^{۱۵} از اژدها
هزار افرین باد بر شهریار^{۱۹}
بگفت آنچ کرد او بپولادوند
ز افگندن دیو وز کشتنش
چو افتاد بر خاک زو رفت هوش
چو آمد بهوش آن سرافراز دیو
همانکه درآمد باسپ و برفت
چنان شاد شد زان^{۲۲} سخت تاجور^{۲۳}
چنین داد پاسخ که ای^{۲۶} پهلوان
کسی کشی خرد باشد آموزگار

۱ I, IV — ۲ K, I, IV — ۳ VI — ۴ I, IV — ۵ K, I, IV — ۶ VI — ۷ K — ۸ IV — ۹ IV — ۱۰ K — ۱۱ VI — ۱۲ VI — ۱۳ VI — ۱۴ K — ۱۵ I, IV — ۱۶ VI — ۱۷ K — ۱۸ K — ۱۹ K — ۲۰ I, IV — ۲۱ K, I, IV, VI — ۲۲ K — ۲۳ K — ۲۴ I, IV — ۲۵ K — ۲۶ K — ۲۷ K — ۲۸ K — ۲۹ K, I — ۳۰ K, I, IV — ۳۱ K — ۳۲ K — ۳۳ K — ۳۴ K — ۳۵ K — ۳۶ K — ۳۷ K — ۳۸ K — ۳۹ K — ۴۰ K — ۴۱ K — ۴۲ K — ۴۳ K — ۴۴ K — ۴۵ K — ۴۶ K — ۴۷ K — ۴۸ K — ۴۹ K — ۵۰ K — ۵۱ K — ۵۲ K — ۵۳ K — ۵۴ K — ۵۵ K — ۵۶ K — ۵۷ K — ۵۸ K — ۵۹ K — ۶۰ K — ۶۱ K — ۶۲ K — ۶۳ K — ۶۴ K — ۶۵ K — ۶۶ K — ۶۷ K — ۶۸ K — ۶۹ K — ۷۰ K — ۷۱ K — ۷۲ K — ۷۳ K — ۷۴ K — ۷۵ K — ۷۶ K — ۷۷ K — ۷۸ K — ۷۹ K — ۸۰ K — ۸۱ K — ۸۲ K — ۸۳ K — ۸۴ K — ۸۵ K — ۸۶ K — ۸۷ K — ۸۸ K — ۸۹ K — ۹۰ K — ۹۱ K — ۹۲ K — ۹۳ K — ۹۴ K — ۹۵ K — ۹۶ K — ۹۷ K — ۹۸ K — ۹۹ K — ۱۰۰ K

پس — IV — ۹ IV — ۱۰ K — ۱۱ VI — ۱۲ VI — ۱۳ VI — ۱۴ K — ۱۵ I, IV — ۱۶ VI — ۱۷ K — ۱۸ K — ۱۹ K — ۲۰ I, IV — ۲۱ K, I, IV, VI — ۲۲ K — ۲۳ K — ۲۴ I, IV — ۲۵ K — ۲۶ K — ۲۷ K — ۲۸ K — ۲۹ K, I — ۳۰ K, I, IV — ۳۱ K — ۳۲ K — ۳۳ K — ۳۴ K — ۳۵ K — ۳۶ K — ۳۷ K — ۳۸ K — ۳۹ K — ۴۰ K — ۴۱ K — ۴۲ K — ۴۳ K — ۴۴ K — ۴۵ K — ۴۶ K — ۴۷ K — ۴۸ K — ۴۹ K — ۵۰ K — ۵۱ K — ۵۲ K — ۵۳ K — ۵۴ K — ۵۵ K — ۵۶ K — ۵۷ K — ۵۸ K — ۵۹ K — ۶۰ K — ۶۱ K — ۶۲ K — ۶۳ K — ۶۴ K — ۶۵ K — ۶۶ K — ۶۷ K — ۶۸ K — ۶۹ K — ۷۰ K — ۷۱ K — ۷۲ K — ۷۳ K — ۷۴ K — ۷۵ K — ۷۶ K — ۷۷ K — ۷۸ K — ۷۹ K — ۸۰ K — ۸۱ K — ۸۲ K — ۸۳ K — ۸۴ K — ۸۵ K — ۸۶ K — ۸۷ K — ۸۸ K — ۸۹ K — ۹۰ K — ۹۱ K — ۹۲ K — ۹۳ K — ۹۴ K — ۹۵ K — ۹۶ K — ۹۷ K — ۹۸ K — ۹۹ K — ۱۰۰ K

نگنجید در خویشتن شهریار * چو گل گشت رویش بوقت بهار
پیر دانی دولت جوان — VI — ۲۸ قوی باش و بیدار و — I, IV — ۲۷ شیر پندار — K — ۲۶ کای — L — ۲۹ داردش از — IV — ۳۰ دارد این — K, I — ۳۱ داردش از — IV — ۳۲ دارد این — K, I — ۳۳ داردش از — IV — ۳۴ دارد این — K, I — ۳۵ داردش از — IV — ۳۶ دارد این — K, I — ۳۷ داردش از — IV — ۳۸ دارد این — K, I — ۳۹ داردش از — IV — ۴۰ دارد این — K, I — ۴۱ داردش از — IV — ۴۲ دارد این — K, I — ۴۳ داردش از — IV — ۴۴ دارد این — K, I — ۴۵ داردش از — IV — ۴۶ دارد این — K, I — ۴۷ داردش از — IV — ۴۸ دارد این — K, I — ۴۹ داردش از — IV — ۵۰ دارد این — K, I — ۵۱ داردش از — IV — ۵۲ دارد این — K, I — ۵۳ داردش از — IV — ۵۴ دارد این — K, I — ۵۵ داردش از — IV — ۵۶ دارد این — K, I — ۵۷ داردش از — IV — ۵۸ دارد این — K, I — ۵۹ داردش از — IV — ۶۰ دارد این — K, I — ۶۱ داردش از — IV — ۶۲ دارد این — K, I — ۶۳ داردش از — IV — ۶۴ دارد این — K, I — ۶۵ داردش از — IV — ۶۶ دارد این — K, I — ۶۷ داردش از — IV — ۶۸ دارد این — K, I — ۶۹ داردش از — IV — ۷۰ دارد این — K, I — ۷۱ داردش از — IV — ۷۲ دارد این — K, I — ۷۳ داردش از — IV — ۷۴ دارد این — K, I — ۷۵ داردش از — IV — ۷۶ دارد این — K, I — ۷۷ داردش از — IV — ۷۸ دارد این — K, I — ۷۹ داردش از — IV — ۸۰ دارد این — K, I — ۸۱ داردش از — IV — ۸۲ دارد این — K, I — ۸۳ داردش از — IV — ۸۴ دارد این — K, I — ۸۵ داردش از — IV — ۸۶ دارد این — K, I — ۸۷ داردش از — IV — ۸۸ دارد این — K, I — ۸۹ داردش از — IV — ۹۰ دارد این — K, I — ۹۱ داردش از — IV — ۹۲ دارد این — K, I — ۹۳ داردش از — IV — ۹۴ دارد این — K, I — ۹۵ داردش از — IV — ۹۶ دارد این — K, I — ۹۷ داردش از — IV — ۹۸ دارد این — K, I — ۹۹ داردش از — IV — ۱۰۰ داردش از — K, I

- 1360 نشان خواست از شاه توران سپاه
نشان‌ی نیامد ز افراسیاب¹
شتر یافت چندان و چندان گله
ز توران سپه بر نهاده⁴ رخت
خروش آمد و ناله⁵ گاودم⁶
1365 سوی شهر ایران نهادند روی
چو آگاهی آمد ز رستم بشاه
از ایران قبیله برآمد بابر
یکی شادمانی بد اندر جهان
دل شاه شد چون بهشت برین
1370 بفرمود تا پیل بردند پیش
جهانی بآیین¹⁵ شد آراسته¹⁶
ز هر سو بچستند بی‌راه و راه
نه بر کوه و دریا نه بر خشک و آب²
که از بارگی شد سپه بی‌گله³
سلیح گرانمایه و تاج⁵ و تخت⁶
جرس برکشیدند و روپینه خم⁸
سپاهی بران⁹ گونه با رنگ و بوی¹⁰
خروش آمد از شهر وز بارگاه¹¹
که آمد خداوند گوپال و ببر¹²
خنیده میان کهن و مهن¹³
همی خواند¹⁴ بر کردگار آفرین
بجنبید کیخسرو از جای خویش
می و رود و رامشگر و خواسته¹⁷

کوه و هامون — K, VI² ندادند بر خشک و آب — I, IV³ ندادند از افراسیاب — K, VI¹
نه آگاهی آمد از افراسیاب — I, IV³ نه بر دشت و آب — K — доб.:

بسی گنج و درها پدید آورد * ز توران همه سوی ایران کشید
همه جشن‌گاه و هم ایوان اوی * بویران‌ی آن نهادند روی
همه شهر آباد اورا بسوخت * جهانی ز آتش همی بر فروخت
K, VI — доб.⁶ گنج — K, I, IV⁵ بر نهادند — K — و; Л — доб.⁴

بسی گنج‌هارا بچست و نیافت * خود و لشکرش سوی ایران شتافت
K, VI — доб.¹⁰ برین — VI⁹ روپینه خم — I, IV⁸ هندی درای — K, VI⁸ کَره‌نای — K, VI⁷
وزانجا فرستاد گردی براه * که شد تازیان تا بنزدیک شاه
که آمد سپاه و سپهبد دمان * که باشد بدیدار شه شادمان
K — باز گردیدن رستم از ترکستان: Л — доб. загловки: I, VI — و; از بارگاه — I, VI¹¹ و; بازارگاه — K¹¹
باز گشتن رستم بایران — I¹ باز گشتن رستم بایران بفتح و پذیره شدن شه کیخسرو
باز گشتن رستم از توران — VI⁶ باز آمدن رستم با ایرانیان بایران بفیروزی — IV⁴ بفیروزی
K¹⁵ کرد — K¹⁴ میان کهن و میان مهن — I, IV, VI¹³ گبر — IV¹² بفتح و فیروزی
رامشگران خواسته — I, IV¹⁷ رامشگران خواستند — K, VI¹⁷ بیاراستند — K, VI¹⁶ بآدین — VI

- 1340 سپاه اندرآمد بپیشی سپاه
تهدمتن باواز گفت آن زمان
بکوشید و شمشیر و گرز آورد
پلنگ آن زمان پیچد از کین خویش
سپه سرپسر³ نعره برداشتند
1345 چنان شد در و دشت آوردگاه
برفتند یک بهر⁵ زندهار خواه
شد از بی شبانی رمه⁶ قال و مال
چنین گفت رستم که کشتن بسست
زمانی همی بار زهر⁹ آورد
1350 همه جامه رزم بیرون کنید
چه بندی دل اندر¹¹ سرای سپنج¹²
زمانی چو آهرمن آید بچنگ
بی آزاری و جام می¹⁶ بترگزین
بخور آنچ داری و انده مخور
1355 میازار کسرا ز بهر درم
بجست¹⁸ اندران دشت چیزی که بود
سراسر فرستاد نزدیک²⁰ شاه
وزان²² بهر²² خویشتن برگرفت
ببخشید دیگر همه بر سپاه
- زمین گشت برسان¹ ابر سپاه
که نیزه مدارید و تیر و کمان
هنرهای ز بالای برز² آورید
که نخچیر بیند ببالین خویش
همه⁴ نیزه برکوه بگذاشتند
که از کشته جایی ندیدند راه
گریزان برفتند بهری بر راه
همه دشت تن بود بی دست⁷ و یال
که زهر زمان⁸ بهر دیگر کسست
زمانی ز قریای بهر آورد
همه خوبکاری بافزون کنید¹⁰
که دانا نداند یکی را¹³ ز پنچ¹⁴
زمانی عروسی پر از بوی و رنگ¹⁵
که گوید که نفرین به از آفرین
که گیتی سپنج است و ما برگذر¹⁷
مکن تا توانی بکس بر ستم
ز زرین وز گوهر¹⁹ نابسود
غلامان و اسپان و تیغ و کلاه²¹
همه افسر و مشک و عنبر گرفت
ز چیزی که بود اندران رزمگاه

روی — K⁵ همی — K, VI⁴ یکسره — VI³ هنرهای بالا بزیر — IV² مانند — VI¹
ز ما هر زمان — I, IV⁸ کتف — VI⁷ رمه بیشبان گشته و — VI⁶ رمه بی شبانی همه — K⁶
بندید — I, IV¹¹ I — мисра оп.¹⁰ زمینی که هر بار زهر — I, IV⁹ (нет рифмы); زهر بار — K⁹
که دارد گهی شاد — VI¹⁴ سرشرا ز پای — K¹⁴ بهی — IV¹³ سپنجی سرای — K¹² دل در
— K, I, IV, VI¹⁶ آب و رنگ — VI¹⁵ زبهر آورده رنگ — K¹⁵ I — мисра оп.¹⁵ و گاهی برنج
— K, VI¹⁹ بخشید — K¹⁸ نخست — I, VI, LI¹⁸ 1354 و 1355 оп. K, I, IV, VI¹⁷ خامشی
پیل — K²¹ فرستاد بهری بنزدیک — K²⁰ ز سیم و زر و جامه — I, IV²⁰ ز دینار وز گوهر
وزو — K²² تاج و کلاه — VI²² تیغ کلاه — IV²¹ و سپاه

هوارا چو ابر بهاران کنند
 جهانجوی رهام و گرگین نیو
 جهانرا بهنجر همی سوختند
 که بی‌تخت و بی‌گنج و نام بلند¹
 چرا کرد باید همی رزم یاد
 ز رستم همی بند³ جانش بکفت
 که شد روی گیتی⁴ چو دریای آب
 نشاید درین کشور⁵ ایمن⁶ نشست
 بهستی دل ما بپیکار تیز⁸
 بشد دیو پولاد و لشکر براند
 فزونست برگستوان و¹² سوار
 زمین پر ز خون و¹³ هوا پر ز تیر
 سپاه اندرآمد همه همگروه
 چنین جنگ و پیکار و چندین غریو
 تو با¹⁶ ویژگان سوی دریا¹⁷ بران¹⁸
 همی¹⁹ دست ازان رزم کوتاه دید
 جز از²³ رفتن از پیش او²⁴ رای نیست
 گر ایدونک گنجد کسی در زمین²⁷
 سوی چین و ماچین خرامید²⁹ تفت

بفرمود تا تیر باران کنند
 ز یک دست بیژن ز یک دست گیو
 تو گفستی که آتش برافروختند
 بلشکر چنین گفت پولادوند
 چرا سر همی داد باید بباد¹³²⁵
 سپه را² بپیش اندر افکند و رفت
 چنین گفت پیران بافراسیاب
 نگفتم که با رستم شوم دست
 ز خون جوانی که بد ناگریز⁷
 چه باشی که⁹ با تو کس اندر¹⁰ نماند
 همانا ز¹¹ ایرانیان صد هزار
 بپیش اندرون رستم شیرگیر
 ز دریا و دشت و ز هامون¹⁴ و کوه
 چو مردم نماند آزمودیم دیو
 سپه را چنین¹⁵ صف کشیده بمان
 سپهبد چنان کرد کو راه دید
 چو²⁰ رستم پیامد²¹ مرا²² پای نیست
 بپاید شدن²⁵ تا بدان روی²⁶ چین
 درفشش بماندند²⁸ و او خود برفت

1325

1330

1335

کشور — K, I, IV — 4 بود — IV — 3 سپهبد — VI — 2 که بر تخت و بر گنج نام بلند — I — 1
 بد زان ناگزیر — I؛ ناگزیر — K, VI — 7 درین کشور ایمن نشاید — VI — 6 برین بوم — K, I, IV — 5
 — VI — 6؛ کز — K — 11 ایدر — K, VI — 10 چو — VI — 9 بپیکار تیر — K, I, VI — 8 زان گزیر — IV —
 I — ز دریا و از دشت و هامون — K — 14 دشمن — K, VI — خاک و — 13 و ز — IV, VI — 12 که
 1335. 66. K, I, IV, VI — 18 توران — VI — 17 خودو — I, IV — 16 همه — K, VI — 15 دشت و بیابان
 ترا — K, I, IV, VI — 22 بپاید — I — 21 که — 20 همه — K, VI — 19 1336. 6. стоят после б. 1338.
 بدریای — K, IV, VI — 26 بپایدت رفتن — K — 25 رفتن ایدر ترا — K — 14 بجز — K, I, IV, VI — 23
 و — 29 Л — 29 بجا ماند — K, VI — 28 گنجی خود اندر زمین — K, I, IV, VI — 27

- وزان پس بیازید چون¹ شیر چنگ
 بگردن برآورد و زد بر زمین 1310
 خروشی برآمد ز⁴ ایران سپاه
 بابر اندرآمد دم کز نای
 که پولاوندست بیجان شده
 گمان برد رستم که پولادوند
 برخشی دلیر اندرآورد پای 1315
 چو پیش صف آمدیل شیرگیر
 گریزان بشد پیش افراسیاب
 بغفت از بر خاک تیره دراز
 تهمتن چو پولادرا زنده دید
 دلش تنگ تر گشت و¹⁴ لشکر براند 1320

1 I, IV — доб.: 2 بر — VI 1

یکی زور بنمود و پولادوند * بسان چناری ز جا بر بکند
 صنج و زخم درای — I, IV; صنج و هندی درای — K, VI 5 به — IV; از — K, I 4 کرد — K 3
 6 I, IV — б. оп.; K, VI — доб.:

ز تن دور ماندش روان و توان * بدو خیره شد پهلوان جهان
 همی کرد رستم بهر سو نگاه * همیدون بتوران و ایران سپاه
 7 K, I, IV, VI — بر 8 I, IV — بند * 9 K — доб.:

ز خاک اندرآمد ابر پشت زین * تو گفستی همی درنورد زمین
 13 K, VI — از آن — K, I, IV 12 شده — I, IV 11 پیر ز تاب — I, IV; سرش پیر ز تاب — K 10
 обратный порядок мисра; VI — доб.:

همه خرد در تن شده استخوان * چنان خسته از بیم رستم روان
 14 K, VI — و оп. 15 VI — доб.:

ز شست خدنگ افکنان خاست جوش * کمان گوشها گشت هم راز گوش
 جهان پیر ز زنبور شد تیزپیر * خدنگین تن و آهنین نیمشتر
 همیگفت هر آنکس درین پهن دشت * ز بس پیر و پیکان که برهم گذشت
 مگر کرگس و دال بشتافتند * پیر اندر پیر یکدگر بافتند

- 1295 ننگه کرد پیمکار دو پپیل مسست¹
 بپولاد گفت ای سرافراز شیر³
 بخنجر جگرگاه اورا یکاف⁵
 ننگه کرد گیو اندر افراسیاب
 برانگیخت اسپ و برآمد⁷ دمان
 برستم چنین گفت کای¹⁰ جنگجوی
 1300 ننگه کن که پیمان¹¹ افراسیاب
 بیامد همی دل بیافروزدش¹³
 بدو¹⁵ گفت رستم که جنگی منم
 شمارا چرا بیم آید¹⁷ همی
 1305 اگر نیستنتان²⁰ جنگرا زور و دست²¹
 گر ایدونک این جادوی بی خرد²³
 شمارا ز پیمان شکستن چه پاک
 من²⁶ اکنون سر دیو پولادوند
- درآورده بر یکدگر هر دو دست²
 بکشتی گر آری مر⁴ اورا بزیر
 هنر باید از کار کردن⁶ نه لاف
 بدان خیره گفتار و چندان شتاب
 چو بشکست پیمان همی⁸ بدگمان⁹
 چه فرمان دهی کهترانرا بگوی
 چو جای¹² بلا دید و جای شتاب
 بکشتی درون¹⁴ خنجر آموزدش
 بکشتی گرفتن درنگی منم¹⁶
 چرا¹⁸ دل بدو نیم آید¹⁹ همی
 دل من بخیره نباید²² شکست
 ز پیمان یزدان همی بگذرد
 گر²⁴ او ریخت بر تارک خویش خاک²⁵
 بخاک اندرآرم ز چرخ بلند²⁷

خروشان چو رعد — K² دو پپیل و شیر — VI؛ دو مرد شیر — I, IV؛ کمشت (?) — K¹
 4 K, سوار دلیر — K, VI³ خروشان چو رعد آن دو گرد دلیر — I, IV, VI؛ بهاران بدشت
 IV — 8 بیامد — K, I, IV, VI⁷ شیر مردان — VI⁶ او بر شکاف — K, I, IV, VI⁵ تو — VI
 بپیمان — VI؛ بکردار — I, IV؛ بپیمان که — K¹¹ ای — K¹⁰ یکزمان — VI⁹ همان
 همی — K, I, IV, VI¹⁴ تا دل افروزدش — I, IV؛ و برافروزدش — K, VI¹³ چه روز — VI¹²
 15 VI — چنین¹⁶ Перед б. доб.: K —
 چنین گفت رستم که بر روی خاک * نترسم... (?) ز یزدان پاک
 I, IV —

چو بشنید گفتار او نره شیر * چنین داد پاسخ بگرد دلیر
 17 K, I, IV — 20 باشد — I, IV؛ باشد — K¹⁹ چنین — K, I, IV, VI¹⁸ باشد — I, IV؛ باید — K¹⁷
 I, IV — 22 اگر نیست آن مردی و زور دست — VI؛ زور دست — K, I²¹ و گر نیست این
 25 VI — обратный چو — VI²⁴ که — IV²³ چو افراسیاب ان رد بی خرد — VI²³ چه باید
 IV — 27 ز ابر بلند — I²⁷ هم — K, I, IV, VI²⁶ VI. приложение VI. K и VI — доб. порядок мисра;
 K, I, IV, VI — б. стоит после б. 1304. و چرخ بلند

دو گرد سرافراز و دو جنگجوی¹
 بیماری نیاید کسی کینه خواه
 ستاره نظاره بران³ جنگ بود
 برآویختند آن دو شیر دژم
 گرفته دو جنگی دوال کمر⁶
 یکی باد سرد از جگر برکشید
 که خوانی ورا⁷ رستم دیوبند
 بخاک اندرآرد سر دیو گرد
 مکن خیره با چرخ گردان¹¹ ستیز
 که شد مغز من زین سخن پرشتاب¹²
 بکشتی همی چون کند دست بند¹³
 نه این بود با او بپیش سپاه
 نیاید ز دست تو پیگار¹⁶ نغز
 که عیب آورد برتوبر عیب خواه
 برآشفت و شد با پسر بدگمان¹⁷
 ازین مرد بدخواه یابد گزند
 ترا از هنرها زیانست و بس
 باوردگاه دو مرد دلیر

بکشتی گرفتن نهادند روی
 بپیمان که از هر دو روی² سپاه
 میان سپه نیم فرسنگ بود
 چو⁴ پولادوند و تهمتن بهم 1280
 همی دست سودند یک با دگر⁵
 چو شیده بر و یال رستم بدید
 پدر را چنین گفت کین زورمند
 بدین برز بالا و این⁸ دست برد⁹
 نیمینی ز گردان¹⁰ ما جز گریز 1285
 چنین گفت با شیده افراسیاب
 برو تا بمینی که پولادوند
 چنین گفت شیده که پیمان¹⁴ شاه
 چو پیمان شکن باشی و تیره¹⁵ مغز
 تو این آب روشن مگردان سپاه 1290
 بدشنام بگشاد خسرو زبان
 بدو گفت اگر¹⁸ دیو پولادوند
 نماند بدین¹⁹ رزمگه زنده کسی
 عنان برگرایید و آمد²⁰ چو شیر

¹ I, K, IV — رویه ² K, I, IV, VI — دو شیر دلاور دو پرخاشجوی VI — دو کینه جوی — ³ K, I, IV — بدن ⁴ K, I, IV, VI — هم اکتون بدین — I, IV — هم اکتون بدین زور و آن ⁵ K, IV, VI — با یکدگر — I — بر یکدگر — VI — доб. приложение V. ⁶ Л, K — همی ⁷ K, VI — این ⁸ K, VI — این ⁹ Л — دست و برد ¹⁰ K, VI — گردان ¹¹ K — جنگ گردان ¹² VI — در شتاب ¹³ I, IV — доб.:

بترکی بیاموز و راهش نمای * مگر پیلتن را درآرد ز پای
 بگویش که چون او بزیر آوری * بشمشیر کن زان سپس داوری
 ز پیکار تو کار — I, IV — یک کار — ¹⁶ K, VI — تیز — IV — تیز — ¹⁵ K, I, VI — فرمان — ¹⁴ VI — شیده — ²⁰ Л — برین — ¹⁹ K, I, IV, VI — این — ¹⁸ IV — ورا بدکنش خواند و تیره روان — ¹⁷ VI

که هر کو پمیداد جوید نبرد
گر از دشمنیت بد رسد گر¹ ز دوست
همان رستمست این که مازندران 1260
بدو گفت کای³ مرد رزم⁴ آزمای
بگشتند وز⁵ دشت برخاست گرد
برافگیخت آن باره پولادوند
بدزدید یال آن نمبرده سوار
بزد تیغ و بند کمندش برید 1265
به پیچید زان پس سوی دست راست⁹
عمودی بزد بر سرش پیلتن
چنان تیره¹³ شد چشم پولادوند
تهمتن بران¹⁴ بد که مغز سرش
چو پولادوند از بر زین بماند 1270
که ای برتر از گردش روزگار
گرین گردش جنگ من داد نیست
روا دارم از دسست پولادوند
ور¹⁸ افراسیابست پیدادگر
که گر من شوم کشته بر دست اوی 1275
نه مرد کشاورز و²¹ نه پیشه ور

جگر خسته باز آید و روی زرد
بد و نیک را داد دادن² نکوست
شب تیره بستد بگوز گران
چه باشیم برخیره چندین بیای
دو⁶ پیل ژیان و دو شیر⁷ نبرد
بینداخت پس تاب داده کمند⁸
چو زین گونه پیوسته شد کارزار
بجای آمد آن بند بدرا کلید
بدانست کان روز¹⁰ روز بلاست¹¹
که بشنید آواز او¹² انجمن
که دستش عنانرا بند کار بند
ببیند پر از رنگ تیره برش¹⁵
تهمتن جهان آفرین را بخواند¹⁶
جهاندار و بینا و پروردگار
روانم بدان گیتی آباد¹⁷ نیست
روان مرا برگشاید ز بند
تو مستان ز من دست و زور¹⁹ و هنر
بایران نماند یکی²⁰ جنگجوی
نه خاک و نه کشور نه بوم و نه بر²²

¹ K, I, جنگ — ⁴ K, I, IV, VI — با — ³ K — ز یزدان چو دانی ترا آن — ² K — یا — IV ¹
با دو — VI — با دو مرد — IV — و دو مرد — I — و این دو مرد نبرد — ⁷ K — چو — ⁶ K — واز — IV, VI —
I, IV — واز آورد بردست راست — ⁹ K, VI — ⁸ K, I, IV, VI — этот и следующие два бб. оп. شیر
چنین گفت کین روز — I — چنین گفت کامروز — ¹⁰ K, IV, VI — ازان درد بر دست راست
خیره — ¹³ K, VI — آوازش ان — I, IV — و آن — ¹² K — ¹¹ K, I, IV, VI — б. переставлен со следующим б. ¹⁶
بدو گوش بیرون شدش — I, IV — و ز بینی بریزد همی بر سرش — ¹⁵ K, VI — بدان — ¹⁴ K, I, IV —
آزاد — ¹⁷ K, VI — همی نام یزدان بخواند — VI — و پرونام یزدان بخواند — ¹⁶ K — بر برش
— ²¹ K — کسی — ²⁰ K, VI — فر و زور — VI — و زور دست — I, IV — و زور — ¹⁹ K — گر — ¹⁸ K —
و оп. ²² I — б. оп.; K, VI — доб. приложение III; I, IV — доб. приложение IV.

- 1245 چنین گفت با¹ کردگار جهان
مرا چشم اگر تیره⁴ گشتی بچنگ
کزین سان برآمد ز ایران⁸ غریو
پیاده شده⁸ گیو و رهام و⁹ طوس
تیمه گشته¹⁰ اسب بزرگان بتیر
1250 بدو گفت پولادوند ای دلیر
که بگریزد از پیش تو ژنده پیل
نگه کن کنون آتش جنگ من
کزین¹⁶ پس نیابی ز شاهت نشان¹⁷
نبینی زمین زین سپس جز¹⁹ بخواب
1255 چنین گفت رستم بپولادوند
ز جنگ آوران تیر²² گویا مباد
چو بشنید پولادوند این سخن
- که ای² برتر از آشکار و نهان³
بهستی ز دیدار این روز تنگ⁵
ز پیران و هومان وز نره دیو⁷
چو بیژن که بر شیر کردی فسوس
بدین سان¹¹ برآویخته خیره¹² خیر¹³
جهان دیده و نامبردار و¹⁴ شیر
ببینی کنون موج دریای نیل
کمند و¹⁵ دل و زور و¹⁵ آهنگ من
نه از نامداران و¹⁸ گردنکشان
سپارم سپاهت بافراسیاب
که تا چند ازین بیم و²⁰ نیرنگ²¹ و بند
چو باشد دهد بی گمان سر بماد²³
بیاد آمدش گفته های کهن

3 I, IV — доб.: 2 I, IV — تویی 1 I, IV — همی گفت کای —

بمن باز ده زور لشکر شکن * بمن دیو لشکر شکن در شکن
و این نره دیو — I, IV — زین گرد دیو — K — 7 گردان — K — 6 ننگ — K, VI — 5 خیره — JI — 4
پیاده — K, I, IV, VI — 11 گشت — K, VI — 10 و — VI — 9 شد — VI — 8 و زین نره دیو — VI
12 K, I — خیر 13 K, I, IV, VI — доб.:

برآویخت با دیو پولادوند * بیافداخت آن تاب داده کمند
بزدید یال آن نبرده سوار * بترسید و سیر آمد از کارزار
и далее I, IV — доб.:

چو نامد کمند تهمتن صواب * ز دزدیدن یال آن نیو تاب
و — JI — 18 شاهنشاهان — I — 17 ازین — K, I, IV — 16 و — IV — 15 و — IV, VI — 14
که چندست ازین بیم — K — تهدید — JI — 21 و — JI — 20 نبینی ازین پس بزرگی — K, VI — 19
23 K, VI — доб.: و 22 I — доб. که چندست ز آیین و تهدید — I, IV — 20 پیکار

کجا شاه دژخیم افراسیاب، * بسی دید آرام ما و شتاب
ترا نیز پیش آمد این روزگار * که سیر آیی از بخشش و کارزار
I, IV — доб.:

تو گرچه دلیری و چه سرکشی * نه سامی نه گرشاسب گردنکشی

- 1230 ازان¹ پس خروشییدن ناله² خاست
 چو کم شد ز گودرز هر دو⁵ پسر
 که چندین⁷ نیمیره پسر داشتیم
 برزم اندرون پیش من کشته شد
 جوانان و من زنده⁹ با پیر سر
 1235 کمر بر گشاد و کله بر گرفت
 چو بشنید رستم دژم گشت سخت
 بیامد بنزدیک پولادوند
 سپه را همه بیشتر خسته دید
 بدل گفت کین روز ما تیره گشت
 1240 همانا که برگشت پرگار¹⁶ ما
 بیفشارد¹⁸ ران رخس را تیز کرد
 بدو گفت کای دیو ناسازگار
 چو آواز رستم بگردان رسید
 دژم گشته زو چار گرد دلیر
- ز قلب و³ چپ لشکر و دست راست⁴
 بنالید با⁶ داور دادگر
 همی سر ز خورشید بگذاشتم
 چنین اختر و روز من⁸ گشته شد
 مرا شرم باد از کلاه و کمر¹⁰
 خروشییدن و ناله اندر گرفت¹¹
 بلرزید برسان برگ¹² درخت
 ورا دید برسان کوه بلند¹³
 وزان روی پرخاش¹⁴ پیوسته دید
 سر نامداران ما¹⁵ خیره گشت
 غنوده شد آن بخت بیدار ما¹⁷
 برآشفست¹⁹ و آهننگ آویز کرد
 بمیننی کنون گردش روزگار²⁰
 تهمتن²¹ یلانرا پیاده بدید
 چو گوران و دشمن بکردار شیر²²

¹ I, IV, VI — وزان ² K, VI — و نعره ³ Л — و оп. ⁴ I, IV — доб.:

گمانی چنان برد گودرز پیر * ز رهام وز بیژن شیر گیر
⁵ K — سه ⁶ I, IV, VI — بر ⁷ K — چندان ⁸ I, IV — روز ⁹ K — مانده ¹⁰ K, VI — доб.:
 جوانان من گشته

دریغ ازان نوجوانان من * چنین تیره شد بخت خندان من
¹¹ K, VI — б. оп. ¹² I, IV — شاخ ¹³ K — کوهی بلند ¹⁴ K, I, IV, VI — доб.:

غمی گشت ازان چار گرد دلیر * چو گوران و دشمن بکردار شیر
¹⁵ K, VI — همه ¹⁶ Л — بدکار ¹⁷ I, IV — پیکار ¹⁸ K, VI — پیکار ¹⁹ I — وزانسوی پرخاش ²⁰ I —
 доб.:

یکی آنکه امروز من کاهلم [کاملیم — IV] * سر از خواب دوشینده می بگسلم
 دگر آنکه این دیو ناسازگار * بتن سهمناکست و خیره سوار
²¹ I, IV — سپید ²² K, I, IV, VI — б. оп. ²³ I, IV, VI — بیفشرد ²⁴ K — و оп. ²⁵ I — کاززار

1215 کمربند بگرفت و اورا ز زمین
 به پیگار او گیو چون بنگرید
 برآنگیخت از جای شب‌دیز را
 برآویخت با دیو چون شیرنر
 کمندی بینداخت پولادوند
 نگه کرد رهام و بیژن ز راه
 برفتند تا دست پولادوند
 1220 بزد دست پولاد بسپار هوش
 دو گرد از دلیران⁸ پرمایه را
 بخاک اندرافگند و بسپرد¹⁰ خوار
 بیامد بر اختر کاویان
 خروشی برآمد ز ایران سپاه
 1225 فریبرز و گودرز و گردنگشان
 بگفتند با رستم کینه‌خواه
 بزین بر یکی¹⁶ نامداری نماید
 که ننگند¹⁷ بر خاک پولادوند
 همه رزمگه سر بر سر مالمست
 بر آورد و آسان بزد¹ بر زمین
 سر طوس نوذر نگونسار دید
 تن و جان بیاراست آویز را
 زره‌دار بباگ‌رز² گساوسر³
 سر گیو گرد³ اندرآمد ببند
 بدان زور و بالا و آن⁴ دستگاه⁵
 ببندند هر دو بغم⁶ کمند
 برانگیخت اسپ و برآمد خروشی⁷
 سرافراز و گرد و⁹ گرانمایه را
 نظاره بران دشت چندان¹¹ سوار
 بخنجر بدو نیم کردش میان¹²
 نماید ایچ گرد اندر آوردگاه
 گرفتند¹³ از آن¹⁴ دیو جنگی نشان¹⁵
 که پولادوند اندرین رزمگاه
 ز گردان لشکر سواری نماید
 بگرز و بخنجر¹⁸ بتیر و¹⁹ کمند
 بدین²⁰ کار فریادرس رستمست

4 K- شیرنر- I, IV 3 VI- 6. оп. 2 K- گرز مرد دلیر- 1 K- برآورد آسان و زد-
 5 K, VI- 6. оп.: در آن زور و آن برز و آن- VI 6 زوان گرز و آن- I, IV 7 زوان برز و
 8 K, VI- 9 دو گرد و دو پیروز- 8 K بجوش- 7 K برفتند هر دو بغم- VI 6 ببند- K-
 10 I, IV- 11 کشتند- 12 I, IV- 13 چندان- 14 سرافراز و شیر- I, IV 15 سرافراز مرد
 16 K- 17 درفش اندرآمد بخاک اندرون * بمودند ایران- پیدانش زبون
 18 K- 19 آن جنگی بدنشان- I, IV 20 کشان- K- 14 زن- 15 چو دیدند- I, IV 16 چو گشتند- K-
 17 K, VI- 18 و 19 оп. و 20 K, VI- 16 بپفگند- VI 17 که بپفگند- IV 18 بزین اندرون- VI 19
 20 K, VI- برین

من اورا براندیشه دارم¹ بجنگ
 تو لشکر براغار³ بر لشکرش
 مگر چاره سازم و گر نی⁵ بدست
 1200 ازو شاد شد جان افراسیاب
 بدانگه که شد مست پولادوند
 که من بر فریدون و ضحاک و جم
 برهمین بترسد ز⁸ آواز من
 من این زابلی را بشمشیر تیز

* *

چو بنمود خورشید تابان درفش
 1205 تبیره برآمد ز درگاه شاه
 بپیش سپه بود پولادوند
 چو صف برکشیدند هر دو سپاه
 تهمتن بپوشید بمر بیان
 1210 برآشفست و بر میمنه حمله برد
 ازان پس غمی گشت¹⁴ پولادوند
 برآویخت با طوس چون پیل مست
 معصفر شد آن پرنیان¹¹ بنفش
 بابر اندرآمد خروش سپاه
 بتن¹² زورمند و ببازو کمند
 هوا شد بنفش و زمین شد سپاه
 نشست از بر ژنده پیل ژبان
 ز ترکان بیفگند بستیار گرد¹³
 ز فتراک بگشاد پیچان کمند
 کمندی ببازوی گری¹⁵ بدست

نگردم — K, I —² و لیکن یکی چاره سازم — VI — من اورا یکی حمله سازم — I, IV —¹
 — VI —⁶ وگر نه — I, IV — سازیم و ز — K, VI —⁵ ز انبوه ما — I, IV —⁴ براغال — K, I, VI —³
 بترسد برهمین ز — VI — بترسد از — IV — بترسید از — I — بتر شد از — K —⁸ همی — VI —⁷ نیارم
 — I, IV —¹⁰ доб.: 10 — لشکری — I —⁹

چه رستم بپیشم چه یک مشت خاک * ز کیخسرو و گیو و طوسم چه باک
 جنگ کردن افراسیاب با لشکر ایران — K — رزم رستم زال با پولادوند — Л доб. заголовки:
 گرفتار شدن طوس و گیو و رهام و بیژن — IV — رزم رستم با افراسیاب و پولادوند — I —
 — K —¹³ доб.: 13 — تنی — K, I —¹² پیر مانی (!) — IV — پرنیانی — Л —¹¹ بدست پولادوند

برآمیخت لشکر بیکجا بهم * مبارز بپیش اندرون پیش و کم
 کمائی — VI — عمودی — I, IV — و ببازو و گری — K —¹⁵ ازان پس چو آن دید — I, IV —¹⁴

برآمد ز گردان لشکر غریو
 سپردار³ با ترکشی و باکمند
 بیامد بنزدیگ افراسیاب
 تیره برآمد ز درگاه شاه⁶
 ز کار گذشته بسی یادکرد
 سرانجام⁸ درمان این کار چیست⁹
 برای و باندیشه نو شدند
 ز کار درنگ و ز بهر¹⁰ شتاب¹¹
 چه آمد ز پرخاش وز¹² گفت و گوی
 گذشته سخنها همه برشمرد¹³
 که اورا پلنگینه پیراهنست
 بران بمر و آن خود و چینی سپر¹⁷
 کنون چاره کار اورا¹⁸ بساز
 که آن بندرا چون شود کار بند
 که در جنگ چندین¹⁹ نیاید شتاب
 تیره کرد و بستد بگزر گران
 جگرگاه پولاد غندی و بید²¹
 نیارم بید کردن آهنگ اوی
 همیشه خرد رهنمای تو باد

سپاه انجمن شد بکردار¹ دینو
 درفش از پس و پیش² پولادوند
 1180 فرود آمد از کوه و بگذاشت آب⁴
 پیذیره شدندش یکایک⁵ سپاه
 بمر درگرفتشی جهان دیده مرد
 بگفت آنک⁷ تیمار ترکان ز کیست
 خرامان بایوان خسرو شدند
 1185 سخن راند هر گونه افراسیاب
 ز خون سیماوش که بردست اوی
 ز خاقان و منشور و کاموس گرد
 بگفت آنک این رنجم¹⁴ از یک تنست
 نیامد¹⁵ سلیحم بدو¹⁶ کارگر
 1190 بیابان سپردی و راه دراز
 پراندیشه شد جان پولادوند
 چنین داد پاسخ بافراسیاب
 گر آنست²⁰ رستم که مازندران
 بدرید پهلوی دیو سپید
 1195 مرا نیست پایاب با²² جنگ اوی
 تن و جان من پیش رای تو باد

بگذشت از آب - IV⁴ سپهدار - VI³ پس پشت - K, I, IV² کرد گردان - I, IV¹

بگفتا که - VI⁷; بگفتشی - K, I, IV⁷ K, VI - обратный порядок мисра.⁶ ز توران - VI⁵

K -¹² VI - 66. 1185 و 1186 оп. K -¹⁰ کار K -⁹ б. стоит после б. 1185. K, IV - доб. و K -⁸

همی گفت رنج من - VI¹⁴; این که رنج من - K¹⁴ L -¹³ б. стоит после б. 1183. و از

بران نیزه و آن خود بینی سپر - VI¹⁷ برو - VI¹⁶ همی - K, IV¹⁶ نیاید - K, I, IV¹⁵

I, IV -²¹ پولاد و غندی و بید - K²¹ همانست - I, IV²⁰ جستن - K, VI¹⁹ مارا - IV¹⁸

در - K, I, IV, VI²² اولاد غندی و بید - VI²² ز خنجر بداد و بجانش نوید

نهادند بر¹ نامه بر مهر شاه
 کمر بست ششیده ز² پیش پدر
 1170 بکردار آتش ز بیم گزند
 برو آفرین کرد و نامه بداد
 که رستم پیامد ز³ ایران بجنگ
 ببیند اندر آورد کاموس را
 اسیران بسیار و پیلان رمه
 1175 کنارنگ و جنگ آورانرا¹² بخواند
 بدیشان بگفت انج در نامه بود
 بفرمود تا کوس بیرون برند
 چو برزد سر از برج خرچنگ ماه
 فرستاده او بود و تیماربر³
 پیامد بنزدیک پولادوند⁴
 همه کار رستم⁵ برو کرد یاد
 ابا او سپاهی بسان⁷ پلنگ⁴
 چو خاقان و منشور و فرطوس⁹ را¹⁰
 فرستاد یکسر بایران همه¹¹
 ز هرگونه داستانها براند¹³
 جهانگیر برنا و خودکامه بود
 سراپرده¹⁴ او به¹⁴ هامون برند

1 K — доб.: 2 IV — به 3 I — б. переставлен со следующим б. 4 K — доб.:

بدان کوه چین اندرون جای او * نبود اندران بوم همتای او
 VI — доб. вариант этого б.; далее K, I, IV — доб.:

یکی پادشا بود پولادوند * رسیده سرش تا بچرخ بلند
 и далее I, IV — доб.:

بدان کوه چین اندرون جای او * نبود اندران بوم همتای او
 ابا لشکر گشن و مردان جنگ * سپاهش نهنگ و سپهبد پلنگ
 بسان هژبر دمان چون — K. VI ⁷ ز ایران پیامد — VI — از — K ⁶ ز کردار رستم — K ⁵
⁸ K, VI — доб.:

بر آورد این مرز با ارز دود * که هرگز مبادا برو بر درود
 I, IV — бб. 1172, 1173, 1174 оп. ⁹ K — کاموس ¹⁰ K, VI — доб.:

ببازو کمند و بتن چرم شیر * ز پیکار هرگز نگشتست سیر
 ز توران بایران برد خاک را * چه گویم آن گرد ناپاک را
 کنون کرد آهنگ افراسیاب * بجوی اندر آورد خون همچو آب
 تبه گشت مارا همه کار ازوی * نمانده بتوران ازو رنگ و بوی
 далее VI — еще доб.:

چو بشنید فولادوند این سخن * ازان نام بردار مرد کهن
 سراپرده را سوی — K, I, IV ¹⁴ با موبدانرا — I, IV ¹² VI — б. оп. ¹³ K, VI — б. оп. ¹¹

- یکی نامه نزدیک پولادوند
 بگویش که مارا چه آمد بسر²
 اگر یارمندست چرخ بلند
 بسی لشکر از مرز⁵ سقلاب و چین 1160
 سپاهست برسان کوه روان⁹
 سپهکش چو رستم سپهدار طوس¹⁰
 چو رستم بدست تو گردد تباه
 همه مرزرا رنج زویدست و¹⁴ بس
 گر اورا بدست تو آید زمان 1165
 من از پادشاهی آباد خویش
 دگر نیمه²⁰ دیهیم و گنج آن تست
- بیارای وز رای بگشای بند¹
 ازین نامور گرد پرخاشخ³
 بیاید بدین دشت⁴ پولادوند
 نگونسار و حیران⁶ شدند⁷ اندرین⁸
 سپهدارشان رستم پهلوان
 بسابر اندرآورده آوای¹¹ کوس
 نیابد¹² سپهر¹³ اندرین مرز راه
 تو باش اندرین کار¹⁵ فریادرس
 شود رام روی زمین¹⁶ بی گمان¹⁷
 نه برگیرم از رنج¹⁸ یک نیمه¹⁹ بیش
 که امروز پیگار و رنج آن تست

I, IV — доб.: نوز راز بگشای بند — I, IV; زوبگشای دلرا ز بند — K¹

نخست آفرین کن بدادار پاک * کزویست نیرو و هم زو هلاک
 خداوند کیوان و گردان سپهر * خداوند ناهید و رخشنده مهر
 وزان آفرین کن بران نیز چند * سپهدار فرخنده پولادوند
 وازین زابلی مرد پرخاشجوی — VI; مرد پرخاشجوی — K³ پیش — I, IV; بروی — K, VI²
 I, IV — доб.: وازان نامور مرد بسیار کیش — I, IV

وزین نامور پرهنر مهتران * ز طوس و ز گودرز و کننداوران
 ز کار نیمیره بگویش همه * خداوند مرزاست و شاه رمه
 پسروردم اورا چو جان ارجمند * که از باد نامد بروبر گزند
 I —⁷ پیچان — K, IV⁶ یکی لشکر از مرز — I; تری و — K, VI⁵ مرز — I, IV; زرم — K, VI⁴
 I, IV — доб.: ناچیز گشت — VI; شدست

بسی بوم و برها که ویران شدست * همان از دلیران ایران شدست
 ز تیغش زمین شد چو دریای قیر * بسی کودکی و زن ببردند اسیر
 سر نامداران توران و چین * همه کشته و خسته گشتند از این
 چو گودرز جنگی — I, IV; سپهد چو طوس — K, VI¹⁰ سپاهیمست مانند کوه گران — VI⁹
 همان — K, I, IV, VI¹⁴ سپاه — K, VI¹³ نیاید — IV¹² آواز — I¹¹ و چون گیو طوس
 شود نام — VI¹⁷ گیتی مرا — K¹⁶ مرز — IV¹⁵ [همه — IV, VI] رنج این مرز ازویدست
 تخت — K; گفت — JI²⁰ بهره — K, VI¹⁹ گنج — VI¹⁸ و آواز او در جهان

یکی. بور¹ ابرش به پیشش بپای
 سپهدار چون طوس و گودرز و گیو
 طلایه گرازست⁴ با گسته هم
 غمی شد ز گفتار فرغار⁵ شاه 1145
 پیامد⁷ سپهدار پیران⁸ چو گرد
 ز گفتار فرغار⁹ چندی بگفت
 بدو گفت پیران که مارا ز جنگ
 چو پاسخ چنین یافت افراسیاب
 پیران بفرمود تا با سپاه 1150
 ز پیش سپهبد بیرون کشید¹⁶
 خروش آمد از دشت و آوای کوس
 سپه بود چندانک گفتی جهان
 تمیره زنان نعره برداشتند
 از ایوان بدشت آمد افراسیاب 1155
 پیران بگفت آنچ بایست گفت

تو گفتی همی اندرآید ز جای²
 فریبرز و شیدوش و گرگین³ نیو
 که با بیژن گیو باشد بهم
 کیس آمد بر⁶ پهلوان سپاه
 بزرگان و مردان روز نبرد
 که تا کیست با او¹⁰ به پیکار جفت
 چه چارست¹¹ جز¹² جستن نام و ننگ¹³
 گرفت اندران کینه¹⁴ جستن شتاب
 بیاید¹⁵ بر رستم کینه خواه
 همی رزمرا سوی هامون کشید¹⁷
 جهان شد ز گرد سپاه¹⁸ آبنوس
 همی گردد از گرد¹⁹ اسپان²⁰ نهان
 همی پیل بر پیل بگذاشتند
 همی کرد بر جنگ²¹ جستن²² شتاب
 که راز بزرگان بیاید²³ نهفت²⁴

زده خیمه در پیش پرده سرای - I؛ یکی ژنده پیلست گویی بجای - K² اسپ - K, VI¹
 گرگین - K³ تو گویی مگر دارد از باد پای - VI؛ نه آرام داند تو، گویی نه جای - IV
 K⁶ - فرخار - I, IV⁵ گرازه طلایهست - K, I, IV⁴ گرگین و شیدوش - I, IV؛ و فرهاد
 K¹¹ - وی - IV¹⁰ فرخار - I, IV⁹ ایران - IV⁸ که آمد - I, IV⁷ طلب کرد مر
 :دوب. - K, I, IV, VI¹³ وز - K, I, IV¹² کارست

ز بهر بر و بوم و فرزندان خویش * بکوشیم وز بهر پیوند خویش
 K, I, IV¹⁷ سپهدار بیرون شدند - K, I, IV, VI¹⁶ پیامد - I, IV¹⁵ جنگ - K, I, IV¹⁴
 K²² کینه - I, IV²¹ یکسر - I, IV²⁰ سم - K¹⁹ سپه - I, IV¹⁸ شدند - VI
 :دوب. - K, I, IV, VI²⁴ نشاید - VI؛ ز دشت اندرآمد بسوی - K, I, IV²³ ایران - VI

ز بیگانه خیمه بپرداختند * نویسنده را پیش بنشاختند
 بشیده بگفتش که چندین ماهیست * برو در زمان با سواری دویست
 دبیر جهان دیده را خواند و گفت * که راز بزرگان بیاید نهفت

- نمایید ترا پند آموزگار
 چو پیران و هومان و فرشی‌دورد
 شکسته سلیح و گسسته¹ دلند
 تو بر باد این جنگ کشتی مران 1130
 ز شاهان گیتی گزیده² توی
 بجان و سر شاه توران سپاه
 که از بار کاموس و خاقان چین
 شب تیره بگشاد چشم دژم
 جهان گشت برسان مشبک سپاه 1135
 پیامد بنزدیک افراسیاب
 چنین گفت کز بارگاه بلند
 سراپرده سبزه دیدم بزرگ
 یکی از دهافش درفش بی‌پای
 فروهشته بر کوهه³ زین لگام 1140
 بخیمه درون ژنده پیل⁴ زیان
- نگه کن بدین گردش روزگار
 چو کلباد و نستیمین شیرمرد
 ز بیم و ز غم هر زمان بگسلند⁵
 چو دانی که آمد سپاهی گران
 جهانجوی و هم کاردیده⁶ توی
 بخورشید و ماه و بتخت⁷ و کلاه
 دلم گشت پر خون⁸ و سر پر ز کین⁹
 ز غم پشت ماه اندر آمد بغم
 چو فرغار¹⁰ برگشت ز¹¹ ایران سپاه¹²
 شب تیره هنگام آرام و خواب
 برفتیم سوی رستم دیوبند
 سپاهی¹³ بکردار درنده¹⁴ گرگ
 نه آرام دارد تو گفستی¹⁵ نه جای¹⁶
 بفتراک بر حلقه¹⁷ خم¹⁸ خام¹⁹
 میان تنگ بسته به²⁰ بمر بیان

K-³ تو گفستی نه از غم همی بگسلند - I, IV² گسسته سلیح و شکسته - K, VI¹
 جهان‌دیده و کارکرده - I, IV, VI; جهان دیده و کاردیده - K⁴ نبرده - I, IV, VI; خنیده
 I, IV - доб.:⁷ درد - K, I, IV, VI⁶ و شمشیر و تخت - K, VI⁵
 سوی گنگ باید کشیدن سپاه * نماید سوی رزم کردن نگاه
 زچین و ز ماچین سپه خواستن * پس از نگاه مر دشمنان کاستن
 چو این گفته شد رفت تا جای خواب * دلی پر ز کین و سری پر شتاب
 I, IV - доб.:¹⁰ و آمد براه - IV¹⁰ از - K, I, VI⁹ فرخار - I, IV⁸
 فرستاده فرخار ازان رزمگاه * برفت و پیامد بتوران سپاه
 تو گویی - K¹⁴ تو گویی - VI; داند تو گویی - I¹³ غرنده - K¹² سواری - K, I, IV¹¹
 I, IV - доб.:¹⁸ زده خیمه بر پیشی پرده سرای - IV; که دارد مگر باد پای
 زده خیمه بر پیشی پرده سرای * فراوان درفش بزرگان بی‌پای
 بفتراک بر - IV; بفتراک بر حلقه بر خم - I; حلقه کردست - K¹⁶ از کوهه - K, I, IV, VI¹⁵
 چو - Л¹⁹ پیل - K, I, IV¹⁸ - б. стоит после б. 1142. K, I, IV, VI¹⁷ حلقه اش خم

- نه برتابد آهنگ او ژنده پیل
 1115 یکی کوه زیرش بکردار باد
 تگ آهوان دارد و هول³ شیر
 سخن گوید از زو کنی خواستار
 مرا با دلاور⁷ بسی بود جنگ
 سلیح هم نیامد برو⁹ کارگر
 1120 کنون آزمون را یکی¹¹ کارزار
 گر ایدونک یزدان بود¹³ یارمند
 نه آن شهر ماند نه آن¹⁴ شهریار
 اگر¹⁶ دست رستم بود روز جنگ
 شوم تا بدان روی دریای چین
 1125 بدو شپیده گفت ای خردمند شاه
 ترا فر و برزست و مردانگی²¹
- نه کشتی سلیحش¹ بدریای نیل
 تو گویی که از باد² دارد نژاد
 بناورد با شیر گردد⁴ دلیر⁵
 بدریا چو کشتی بود روز کار⁶
 یکی جوشنستش⁸ ز چرم پلنگ
 بسی آزمودم بگزرز و تیر¹⁰
 بسازیم تا چون بود روزگار¹²
 بگردد ببايست چرخ بلند
 سرآید مگر بر من این کارزار¹⁵
 نسازم¹⁷ من ایدر فراوان درنگ
 بدو مانم این مرز¹⁸ توران زمین¹⁹
 انوشه بدی²⁰ تا بود تاج و گاه
 نژاد و دل و بخت و فرزاندگی²²

بدریا و رود — K, I, IV —⁴ زور — K —³ ابر — I, IV, VI —¹ مگر ز ابر — K —² سلاحش — IV —¹
 برگذار — I, IV —⁶ شود روزگار — K —⁶ بدریا چو دیو و بخشی چو شیر — VI —⁵ و بخشی
 I —⁹ که جوشن بر اسپش — K —⁸ جوشنش بد — VI, I —⁸ سوارش — I, IV, VI —⁷ سواران — K —⁷
 1116: перед б. доб. вариант б. I —¹⁰ تیر و بتیر — I, IV —¹⁰ نیاید همی — IV —¹⁰ نیاید بدو
 تگ آهوان دارد و هول شیر * نباشد ز پیکار و از جنگ سیر
 VI — доб. бб.:

چو او حمله آرد باوردگاه * کند کار یکسر تپه بر سپاه
 یکی رخش دارد بسان هیون * که دشمن بگردد ازو سرنگون
 I, IV — доб.:¹² آمدست او بدین — K —¹¹

همانا که یزدان بمابر قغیز * تمامی نکردست ازین وعده نیز
 نه ایران بود — K, I, IV —¹⁴ گر ایدونکه بود او برو — VI —¹³ K, VI — доб. вариант того же б.
 K — доб.:¹⁵ روزگار — I, IV, VI —¹⁵ نه ایوان بود نیز و نی — VI —¹⁵ نیز و نه

همانا که یزدان بود دستگیر * بمخشد برین خسته برنا و پیر
 I, IV, VI — доб. б.:¹⁹ بوم — K —¹⁸ بسازم — VI —¹⁷ وگر — K, I, IV, VI —¹⁶

بترسم من ای پور جان پدر * ازین بیوفا چرخ بیدادگر
 I —²² بزرگی و مردانگی — K —²² فرزاندگی, — K, I —²¹ بزی — I, IV, VI —²⁰ بوی — K —²⁰

گهار و چو گرگوی^۲ با آفرین
 سپاهی ز کشمیر تا پیش^۴ سند
 بکشتند و بردند^۸ چندی^۷ اسپر
 گهی رزم^۹ و گه بزم و^{۱۰} پرهیز بود
 ز پیل اندر آورد و بنهاد بند^{۱۱}
 ز هر سو که بود از بزرگان سری^{۱۲}
 همان تاج داران^{۱۴} گردنگشان
 که گردان شدست اندرین کار سخت
 همان طوق زرین و زرین سپر
 نه هنگام جامست و بزم و سرود^{۱۶}
 تن آسان که باشد بکام نهنگ
 نه پیچد ز بیم^{۱۷} و نهالد ز درد^{۱۸}
 برآرد ز دشمن همی رستخیز^{۲۰}
 نه مردم نژادست کاهرممنست^{۲۳}
 که سیر آید^{۲۴} از بار پشت^{۲۵} زمین
 بغرد بگردار غرنده ابر

چو کاموس و منشور^۱ و خاقان چین
 دگر کندر و شنگل آن^۳ شاه هند
 بنیروی این^۵ رستم شیرگیر 1100
 چهل روز با لشکر آویز بود
 سرانجام رستم بغم کمند
 سواران و گردان هر کشوری
 بدین^{۱۳} کشور آمد کنون زین نشان
 من ایدر نهانم^{۱۵} بسی گنج و تخت 1105
 کنون هرچ گنجست و تاج و کمر
 فرستم همه سوی الماس رود
 هراسانم از رستم تیزچنگ
 بمردم نهانم بروز نبرد
 ز نیزه نترسد نه از تیغ تیز^{۱۹} 1110
 تو گفתי^{۲۱} که از روی وز^{۲۲} آهمنست
 سلیمست چندان برو روز کین
 زره دارد و جوشن و خود و گیر^{۲۶}

مرز - K^۴ و - K^۳ فرطوس - I, IV منشور - K^۲, VI کرکوی - K^۱ کردوی - K^۱
 K^۷ بکشتست و بردست - I, IV^۶ بپیروزی آن - I, IV^۵ بپیروزی - K^۵ رود - I, IV, VI^۵
 VI - گه روی - I, IV^{۱۰} و - I^۹ گرز - K^۸ بهری بمودند - VI^{۱۰} چندان
 K^{۱۲} آورد و گردشان ببند - I, IV^{۱۲} آورد و کردش ببند - K^{۱۱}, VI^{۱۱} گهی تیر و گه رزم و
 I, IV, VI - доб.:

سلیج و هیونان و پیلان و تاج * با ایران فرستاد با تخت عاج
 کاخست - K^{۱۶} بهانم - K^{۱۵}, IV^{۱۵} همه نامداران و - K^{۱۴}, I, IV, VI^{۱۴} بدان - VI^{۱۴} برین - I, IV^{۱۳}
 کامست و نای - VI^{۱۶} نازست و رود و سرود - IV^{۱۶} نازست و فر و سرود - I^{۱۶} نو باد و درود
 I, IV^{۱۹} تیر و تیغ - K^{۱۹}, VI^{۱۹} پیچد ز رستم بنالد ز درد - K^{۱۸} زخم - I, IV^{۱۷} و سرود
 و گر گرز بارد برو چرخ پیر - I, IV^{۲۰} و گر گرز بارد برو بر ز میخ - K^{۲۰}, VI^{۲۰} تیغ و تیر
 زهریممنست - K^{۲۳} که از سنگ و از - VI^{۲۳} و از - K^{۲۲}, I, IV^{۲۲} گویی - K^{۲۱}, I, IV, VI^{۲۱}
 خود بر (!) - VI^{۲۶} تیر - K^{۲۶}, I, IV^{۲۶} روی - I, IV^{۲۵} سیر آمد - VI^{۲۴} و زهریممنست - VI^{۲۴}

- سپهبد بسی جنگها دیده بود
 1085 یکی شیردل بود فرغار¹ نام
 ز بیگانگان جای³ پردخته⁴ کزد
 هم اکنون برو سوی ایران سپاه
 سواران⁸ نگه کن که چنداند⁹ و چون
 وزان¹¹ نامداران پرخاشجوی
 1090 ز گردان پهلومنش چند مرد¹⁴
 چوفرغار برگشت و آمد¹⁷ براه
 غمی شد دل مرد پرخاشجوی¹⁸
 فرستاد و فرزندرا پیش خواند
 بشپیده چنین گفت کای پرخرد
 1095 چنین²³ دان که این²⁴ لشکر بیشمار
 سپهدارشان رستم شیر دل
 گو پیلتن رستم زابلست
- ز هر کار بهری پسندیده بود
 قفسی دیده و جستنه چندی² ز دام
 بفرغار⁵ گفت ای گرانمایه⁶ مرد
 نگه کن بدین رستم رزمخواه⁷
 که دارد برین بوم و بر¹⁰ رهنمون
 بهیمنی¹² که چنداند و بر چند روی¹³
 که آورد سازند¹⁵ روز نبرد¹⁶
 بکاراگهی شد بایران سپاه
 بهیگانگان ایچ¹⁹ نهمود روی
 بسی راز بایسته²⁰ با او²¹ براند
 سپاه تو تیمار تو کی²² خورد
 که آمد برین مرز چندین هزار²⁵
 که از خاک سازد بشمشیر گل
 بهیمن تا مر او را هم آورد کیست²⁶

خانه - K³ چندی و جستنه - K² فرغازه - VI؛ فرغار - I, IV - здесь и далее
 سپاهش - K⁸ کینه خواه - K⁷ خردمند - K⁶ بفرغار - I, IV - پردخت - K⁴, I, IV, VI
 که دارد ازین بوم و بر - K¹⁰, I, IV, VI - چندست - K⁹, I, IV, VI - سوارش - I, IV, VI
 и доб.: نگه کن که چندست و چیست آرزوی - K¹³ نگه کن - VI¹² دگر - K¹¹
 کمان دار و نیمزهران و سوار * ز نام آوران کیست اندر شمار
 I, IV - б. оп.; VI - доб.:

سلیج آور و نیمزهران و سوار * ز هر مردی کیست یک یک شمار (так)
 دارند - K¹⁵ - доб.: K¹⁶ بنزدیک او کیست مرد - K¹⁴
 ز پیلان جنگی و شیران کین * بد و نیک پیکار ایران بهیمن
 VI - بیگانۀ نیز - K¹⁹ دیهیم جوی - K¹⁸, I, IV - بشنید آمد - VI¹⁷ - б. оп. I, IV, VI
 آن - I, IV - 24 چنان - K²³, I, IV - کی می - I²² وی - K²¹ شایسته - I, IV - 20 نیز
 بدین حرف چندی سوار - VI؛ بدین رزم چندین سوار - I, IV؛ و چندین سوار - K²⁵
 26 K, I, IV, VI - б. оп.

- 1055 ازان پس چننین گفت کایدر سه روز
چهارم سوی جنگ افراسیاب
همه نامداران بگفتار اوی
پس آگاهی آمد بافراسیاب
دلش زان سخن پر ز تیمار شد⁷
- 1060 بدل گفت⁹ پیگار او کار کیست
گر آنست رستم که¹⁰ من دیده‌ام
به پیچید و زان¹¹ پس باواز¹² گفت
یکی کودکی بود برسان نی
بیامد تن من ز زین برگرفت
1065 چننین گفت لشکر بافراسیاب
تو آذنی که از خاک آوردگاه
سلیحست بسیار و مردان جنگ²⁰
ز جنگ سواری²³ تو غمگین مشو
چنان دان که او²⁴ یکسر از آهنست
1070 سخنهای کوتاه²⁵ شد دراز
- بباشیم شادان و گیتی فروز
برانیم¹ و² آتش برآریم ز³ آب⁴
ببزم و بخوردن نهادند روی⁵
که بوم و بر از دشمنان⁶ شد خراب
همه پرنیان بر تنش خار⁸ شد⁷
سپاهست بسیار و سالار کیست
بسی از نبردش به پیچیده‌ام
که با او که داریم¹³ در جنگ جفت¹⁴
که من لشکر آورده¹⁵ بودم بری
فروماند زان لشکر¹⁶ اندر شکفت¹⁷
که چندین سر از جنگ¹⁸ رستم متاب
همی جوش خون اندر آری¹⁹ بهماه
دل از کار رستم²¹ چه داری بتنگ²²
نگه کن بدین نامداران نو
اگر چه دلیرست هم یک تنست
تو با لشکری چاره²⁶ او²⁵ بساز

1 IV — برآریم 2 I — و оп. 3 K, I, IV, VI — از 4 VI — здесь кончается лагуна. 5 VI — доб.:

چو سر برزد از کوه سبز آفتاب * سپه‌راند رستم چو کشتی در آب
همی گفت — K, I, IV 9 خوار — I 8 گشت — VI 7 که بوم و بر زادش — K, IV, VI 6
نداریم — K 13 بگفتار — K 12 ازان — K, I, IV 11 گران رستمست آذنه — K, I, IV 10
14 K — доб. б.:

ز ترکان ندارد کسی پای اوی * که در جنگ ازو بر نه پیچید روی
بدو — IV; بدو مانده آن لشکر — I; دو لشکر بدو مانده — K 16 لشکر افروز — K, I, IV 15
خویشتن را براری — J 19 رزم — I, IV 18 VI — 66. 1063 и 1064 оп. 17 مانده‌مان لشکر
— I, IV 20 زان جنگ رستم — K 21 و مردان و گنج — I, IV 22 و مردان جنگی و گنج — K 20
کوتاه او — J 25 وی — I, IV 24 سواران — J, VI 23 برنج — K, I, IV, VI 22 جنگ جستن
جنگ او را — VI 26 کوتاه ازو — I, IV, VI

گرانمایه اسپان و هر گونه ساز
 ببخشید دیگر همه بر سپاه
 چو گسته‌م و شیدوش و فرهاد نیو⁴
 یکی آفرین⁵ نو آراستند
 جهانرا بمهر تو آمد نیاز
 گشاییم زین پس بروز و بشب
 جهان دید و آرام و پرخاش و کین⁷
 نه از موبد سالخورده شنید
 ز مردان و اسپان و از گنج و تاج¹⁰
 که این لشکر از جنگ بیچاره بود
 ندیدیم جز کینه¹⁵ درمان کسی
 گمان تو¹⁷ آورد مارا رها
 سزوار²⁰ و²¹ ما پیش تو که‌تران
 که چهر تو همواره خندان کند
 زبانها²³ پر از آفرینست و بس
 هنرمند رخس²⁴ تو صد لشکرست²⁵
 که آباد بادا بگردان زمین
 دل روشنم بر زبانم گواست

بسی خوب چهره بتان طراز
 فرستاد یک نیمه¹ نزدیک² شاه
 وزان³ پس چو گودرز و چون طوس و گیو
 ابا بیژن گیو برخاستند 1040
 چنین گفت گودرز کای سرفراز⁶
 نشاید که بی آفرین تو لب
 کسی کو بپیچود روی زمین
 بیک⁸ جای زین پیش لشکر ندید
 ز شاهان و پیلان وز⁹ تخت عاج 1045
 ستاره¹¹ بدان دشت¹² نظاره بود
 بگشته‌یم گرد دژ¹³ ایند¹⁴ بسی
 که خوشان¹⁶ بدیم از دم اژدها
 توی پشت¹⁸ ایران و تاج¹⁹ سران
 مکافات این کار یزدان کند 1050
 پاداش تو²² نیست مان دسترمی
 بزرگیت هر روز بافزون ترست
 تهمتن بریشان گرفت آفرین
 مرا پشت²⁶ آزادگانست راست

چو رهام و شیدوش و -K⁴ ازان -K³ بهری بنزدیک -I, IV² بهره -K¹
 گیو ای گیو سرفراز -IV⁶ آفرینی -K⁵ رهام و شیدوش نیو -I, IV⁵ گسته‌م نیو
 نو از پیل و از -I نو از -K⁹ بدین -K⁸ جهاندید و پرخاش و آرام و کین -K⁷
 K¹⁴ دل -I, IV¹³ جای -K¹² ستاده -IV¹¹ و هر گونه تاج -K¹⁰ وز پیل وز -IV¹⁰
 گمان از تو -K¹⁷ خروشان -K¹⁶ I, IV, K¹⁶ جزکنده -I, IV¹⁵ ندیدم بجزکنده -K¹⁵ اندر -I
 K²³ این -K²² و -оп. و -Л²¹ سرافراز -I, IV, K²⁰ پشت -IV, K¹⁹ تاج -IV, K¹⁸
 I, IV²⁴ زبان مان -IV, I²⁵ جنگ -K²⁴ ب. оп.; K -доб. 66.:
 چو بشنید رستم دلش شاد گشت * روانش از اندیشه آزاد گشت
 بدیشان چنین گفت کای مهتران * سرافراز و بیدار و کنداوران

از -I, IV²⁶ به -K²⁶

- چه مایه بکشتند و چندی اسیر
 1020 بسی سیم و زر² و گرانمایه چیز
 تهمتن پیامد سر و تن بشست
 ز پیروز گشتن نیایش گرفت
 بایرانیمان گفت با⁵ کردگار
 بپیروزی اندر نیایش⁷ کنید
 1025 بزرگان بپیش جهان آفرین
 چو از پاک یزدان بپرداختند
 که هر کس که چون تو¹⁰ نباشد بجنگ
 تن پیل داری و چنگال شیر¹²
 تهمتن چنین گفت کین زور و فر
 1030 شما سربسر بهره دارید زین
 بفرمود تا گپو با ده¹⁸ هزار
 شود¹⁵ تازیان تا بمرز ختن
 چو بنمود شب جعد زلف سیاه
 بشد گپو با آن سواران جنگ²⁰
 1035 بدانکه که خورشید بنمود تاج
 ز توران پیامد سرافراز گپو

— I, IV¹

از ایشان بکشتند بهری بتیر * دگر بهر کردند گردان اسیر
 زبران نیکویدها فزایش گرفت — K, IV⁴ جهان آفرین شد — I, IV³ زر و سیم — K, I, IV²
 I — 6. on. زباید نهان بهتر از آشکار — K⁶ کز — K⁵ مران نیکویدها ستایش گرفت — I
 I, IV — همه بر نهادند سر بر زمین — K⁹ I, IV — 6. on. نیایش — K⁸ ستایش — K⁷
 زبایدش بی نام و ننگ — K¹¹ که هرگز چنو کس — K¹⁰ نهادند یکرویه رخ بر زمین
 تن پیل و این زهره و جنگ شیر — K, I, IV¹² بمردن به آید ز نام و ز ننگ — I, IV
 شود — VI¹⁶ رود — K¹⁵ وز سوار — IV¹⁴ با گپو تا ده — IV¹³ دو — K¹³
 سواران بجنگ — K, I²⁰ خم ماه — I, IV¹⁹ باریک شد — I, IV¹⁸ در خم شده — K¹⁸ ز — K¹⁷
 اندرین — I, IV²¹

- 1000 چو بشنید رستم پراندیشه شد¹
یکی رزم کرد آن³ نه برآرزوی⁴
بیک روی گودرز و یک روی طوس
بیک روی بر لشکر زابلی
چو آن دید رستم⁸ کمان برگرفت
1005 هر آنکس که از باره سر برزدی
ابا مغز پیکان همی راز گفت
بن¹² باره زان پس بکنند گرفت
ستونها نهادند زیر اندر
چو نیمی ز دیوار دژ کنده شد
1010 فرود آمد آن باره¹⁸ تور¹³ گرد
بفرمود رستم که جنگ آورید
گوان از پی گنج و فرزند خویش
همه سر بدادند یکسر بباد
دلیران پیاده شدند آن زمان
1015 برفتند با نیزه داران بهم
دم آتش تیز و باران تیز
چو از باره¹⁶ دژ بیرون شدند
در دژ بمست آن زمان جنگجوی
- دلش از غم و درد چون پیشه شد²
سپاه اندر آورد بر چار سوی⁵
پس پشت او پیل⁶ با بوق و کوس
زره دار با خنجر کابلی⁷
همه دژ بدو ماند⁹ اندر شکفت
زمانه سرش را بهم¹⁰ زد
بمد سازگاری همی گشت¹¹ جفت
ز دیوار مردم فگندن گرفت
بیالود نبط سپاه از برش
بچوب اندر آتش پراکنده شد
ز هر سو سپاه اندر آمد بگرد
کمانها و تیر خدنگ آورید
همان از پی بوم و پیوند خویش
گرامی¹⁴ تر آنکو ز مادر نژاد
سپهرهای چینی¹⁵ و تیر و کمان
بپیش اندرون بیژن و گسته
هزیمت بود زان سپس ناگزیر
گریزان گریزان¹⁷ بهامون شدند¹⁸
بتاراج و کشتن نهادند روی

دژ رزمجویش چو — I, IV؛ دژ رزمجویان همه تیر شد — K² سرش خیره شد — K¹;
K — доб.: یک پیشه شد

بدر بر خود و لشکر زابلی * زره دار و با خنجر کابلی
جهان دیده رستم — K⁸ K — б. оп. گپو — K⁶ سو — K⁵ آرزو — K⁴ بودش — I, IV³
K — پی — I, K¹² بگشتند — K¹¹ همی در — I, IV؛ همی سر — K¹⁰ مانده — K, I, IV⁹
دژ بمیرون — IV؛ شهر بیرون — K¹⁶ سپرها گرفتند — I, IV¹⁵ گرامی هر — I¹⁴ سلم
I — 66. 1017 и 1018 оп. گریزان و گریان — K؛ گریزان و گریزان — I¹⁷

بران بارور^۱ خسروانی درخت
 که آید مگر بر یل شیرگیر
 فروماند کافور پرخاشگر
 بسی کرد رستم بر وبر^۳ فسومی
 که برهم شکستش سر و ترک و یال^۴
 بزرگان نبودند پیدا ز خرد
 برآمد خروشیدن رستخیز^۶
 برین گونه با ما بکینه مکوش^۷
 کمند افگنی گر^۸ سپهر نبرد
 که داننده خواند و را^{۱۰} کارستان^{۱۱}
 ز هر گونه دانندگانرا بخواند
 ز سنگ و ز خشت و ز چوب و ز نی^{۱۴}
 بپالود^{۱۵} رنج و تهی کرد گنج
 کزین باره دژ برآرند گرد
 بدین^{۱۷} رنج بردن نیارد^{۱۸} بها
 بـزیر اندرون راه آوردنی
 نباشد بدستت جز از داوری
 از^{۲۰} افسون سلم و دم جاثلیق

یکی حمله آورد کافور سخت
 بینداخت تیغی بکردار تیر^۲
 بپیش اندر آورد رستم سپر
 کمندی بینداخت برسوی طوس ۹۸۵
 عمودی بزد برسرش پور زال
 چنین تا در دژ یکی حمله برد
 در دژ بستند وز باره تیر^۵
 بگفتند کای مرد با زور و هوش
 پدر نام تو چون بزادی چه کرد ۹۹۰
 دریغست رنج اندرین شارستان^۹
 چو تور^{۱۲} فریدون ز^{۱۳} ایران براند
 یکی باره افگند زین گونه پی
 برآورد ازینسان بافسون و رنج
 بسی رنج بردند مردان مرد ۹۹۵
 نبد کس بدین شارستان^{۱۶} پادشا
 سلیمست و ایدر بسی^{۱۹} خوردنی
 اگر سالیان رنج و رزم آوری
 نباید برین باره بر منجنیق

برو کرد دستم - K؛ بسی کرد پیژن برو بر - ³ Л قیبر - K ² شیر دل - I, IV ¹ فر اوان - K ⁴ - доб.:

بیمینی فرود آمدش مغز سر * بیفتاد کافور پر خاشخار
 K, 7 I - 6. on.؛ فرو ریختند از پی دار و گیر - IV؛ دار و گیر - K⁶ و از باره قیر - IV⁵
 خواندش - I, K¹⁰؛ شارسان - IV⁹؛ با - IV؛ یا - I, K⁸؛ پیملی پلنگینه پوش - I, IV
 پور - IV؛ سلم - K¹²؛ کارسان - IV؛ پیکارستان - I؛ پیکرستان - K¹¹؛ خواندش و را - IV
 و ز چوب و ز خشست و ز نی - I, IV؛ و ز چوب و ز گج و ز نی - K¹⁴؛ از - I, IV¹³
 نداری - I, IV¹⁸؛ برین - I, IV¹⁷؛ برین باره بر - I, IV؛ داستان - K¹⁶؛ بباد (!) - I¹⁵
 ز - I, IV²⁰؛ سلیح اندروپست و بس - K¹⁹

- همه شهر با او بسان پلنگ¹ بپوشید کافور خفتان جنگ
 بزم اندرون پیل دندان² بدند³ کمند افگن و زورمندان⁴ بدند
 جهان در کف دیو وارونه دید⁵ چو گسته هم گیتی⁶ بران گونه دید
 بریشان کمین سواران کنند⁷ بفرمود تا تیر باران کنند
 که سندان نگیرد ز پیکان⁸ نشان چنین گفت کافور با سرکشان
 سر سرکشانرا بپند آورد⁹ همه تیغ و گرز و کمند آورد
 که آتش ز دریا برانگیختند زمانی برانسان برآویختند
 بسر بر سپهر بلا گشته شد فراوان ز¹⁰ ایرانیان کشته شد
 که لغتی هنانت¹¹ بپاید بسود¹² ببیژن چنین گفت گسته هم زود
 بجنبان¹³ هنان با سواری دویت برستم بگویی¹⁴ که چندین مایست
 سخن بر تهمتن همه کرد یاد¹⁵ بشد بیژن گیو برسان باد¹⁶
 ندانست لشکر فراز از¹⁷ نشیب گران کرد رستم زمانی رکیب
 که باد اندرآید ز کوه¹⁸ سیاه بدانسان پیامد بدان¹⁹ رزمگاه
 بسی سرکش از جنگ برگشته دید²⁰ فراوان ز²¹ ایرانیان کشته دید
 کنون رزم و رنج تو آمد بسر²² بکافور گفت ای سگ بدگهر²³

1 I - نهنگ 2 I, IV - مرد میدان 3 K, I, IV - سنگ و سندان 4 K - доб.:

برآویخت کافور با گسته هم * دو گرد سرافراز پیچان بهم
 یکی رزم کردند برسان شیر * که پیشی گوزن اندر آید دلیر
 ز گردان ایران بسی کشته شد * سر رزمجویان همه گشته شد
 I, IV - ز پیکان نه بپند⁷ بزد اسپ و لشکر برو برکشید⁸ K - لشکر⁵ K -
 بگرز گران دست را آورد * نه بر نیستی هست را آورد
 и далее доб.:

بکوشید یکسر بدین دشت جنگ * چو درنده [غرند - IV] شیر و چو شوزه پلنگ
 دلیری و گردی بجای آورد * سرانشان همه زیر پای آورد
 دود - I, IV¹⁴ مجنban - IV¹³ نگوئی - IV¹² ستود - I¹¹ عنایت - K¹⁰ از - I, IV⁹
 برانسان برآمد - I, IV¹ ازانسان برآمد بران - K¹⁷ و - K, IV¹⁶ همی بر سرود - I, IV¹⁵
 K, I²² گو بی هنر - I, IV²¹ ز بی هنر - K²¹ K - б. оп.²⁰ از - I, IV¹⁹ کوهی - K¹⁸ بدان
 رزم را بر تو آرم بسر - IV

- گرفتند بر پهلوان آفرین بدو جان² شاه جهان شاد باد همه مر ترا⁵ چاکر و بنده ایم وزانجاینگه شاد⁸ لشکر براند بنخچیر گور⁹ و بمی دست برد وزانجاینگه لشکر اندرکشید کجا نام آن شهر بیداد بود همه خوردنیشان ز مردم بدی بخوان چنان شهریار پلید پرستندگان که فیکو¹⁷ بدی ازان¹⁹ ساختندی بخوان بر خورش²⁰ تهمتن بفرمود تا سه هزار بدان دژ فرستاد با گستهم مرین مردرا²³ نام کافور بود
- 955
- 960
- 965
- که آباد بادا برستم¹ زمین بر و بوم ایرانیش³ آباد باد⁴ بفرمان و رایست⁶ سر افکنده ایم⁷ پیامد بسنغد و دو هفته بماند ازی¹⁰ گونه یک چند خورد و شمرد¹¹ بیک منزلی بر یکی شهر دید دژی بود وز¹² مردم¹³ آباد بود¹⁴ پری چهره ای هر زمان گم بدی¹⁵ نبود جز از¹⁶ کودکی نارسید بدیدار و بالا بی آهو¹⁸ بدی بدین گونه بد شاهرا پرورش²¹ زره دار برگسستوان و سوار دو گرد خردمند²² با او بهم که اورا بران²⁴ شهر منشور بود²⁵

1. K — زم رستم — 2. K — چشم — 3. K — کشور — 4. I — 6. стоит после VI — آن کشور — 5. K — 7. K — 8. K — 9. K — 10. K — 11. K — 12. K — 13. K — 14. K — 15. K — 16. K — 17. K — 18. K — 19. K — 20. K — 21. K — 22. K — 23. K — 24. K — 25. K —

سران خلعت شاه برداشتند * همی نعره از ابر بگذاشتند
6. 958; K — доб. б.: 7. I, IV — б. оп.; VI — 8. K — 9. K — 10. K — 11. K — 12. K — 13. K — 14. K — 15. K — 16. K — 17. K — 18. K — 19. K — 20. K — 21. K — 22. K — 23. K — 24. K — 25. K —

کجا چون تو خیزد ازو پهلوان * هنرمند و بینا و روشن روان
8. K, I, IV, VI — تیز — 9. VI — کوه — 10. K, VI — ازان — 11. I — دسترد — 12. K — دژ بود آنجا و — 13. VI — 14. VI — обратный — 15. VI — до б. 1057 оп., т. е. весь эпизод «Кафур-людоед». — 16. K — مگر — 17. K — 18. K, IV — آهو — 19. K, I, IV — او — 20. I — پرورش — 21. I — بخورد خورش — 22. K — بودی مرایشان خورش — 23. I — مر آن شهررا — 24. I, IV — وی را بدان — 25. K — 26. K — 27. K — 28. K — 29. K — 30. K — 31. K — 32. K — 33. K — 34. K — 35. K — 36. K — 37. K — 38. K — 39. K — 40. K — 41. K — 42. K — 43. K — 44. K — 45. K — 46. K — 47. K — 48. K — 49. K — 50. K — 51. K — 52. K — 53. K — 54. K — 55. K — 56. K — 57. K — 58. K — 59. K — 60. K — 61. K — 62. K — 63. K — 64. K — 65. K — 66. K — 67. K — 68. K — 69. K — 70. K — 71. K — 72. K — 73. K — 74. K — 75. K — 76. K — 77. K — 78. K — 79. K — 80. K — 81. K — 82. K — 83. K — 84. K — 85. K — 86. K — 87. K — 88. K — 89. K — 90. K — 91. K — 92. K — 93. K — 94. K — 95. K — 96. K — 97. K — 98. K — 99. K — 100. K —

یکی بیژن گیو و دیگر هجیر * که در جنگ بودند با دار و گیر
در آن دژ درون بود دو مرد گرد * که سالار بودند با دار و برد
یکی گردرا نام کافور بود * که از راستی طبع او دور بود
چو بشنید کامد ز ایران سپاه * سپهبد یکی نامور کینه خواه

- 940 گرانمایگان پاسخ آراستند
 که گر نامداران سقلاب و چین
 نه از لشکر ما کسی کم شدست
 ز رستم چرا بیم داری همی
 ز مادر همه مرگرا زاده ایم
 اگر خای مارا بپی بسپرنده⁸
 945 بکین گر بمندیم زین پس¹¹ میان
 ز پرمایگان شاه پاسخ شنید
 دلیران و گردنکشانرا بخواند
 در گنج بگشاد و دینار داد
 چنان شد ز گردان جنگی زمین
 950 چو این بند بدرا سرآمد کلید¹⁹
 بدل شاد با خلعت شهریار
 ازان²² شادمان شد گو پیلتن
- همه یکسر از جای برخاستند
 بایران همی رزم جستند و کین¹
 نه این² کشور از خون³ دمام شدست⁴
 چنین کام دشمن⁵ بخاری⁶ همی
 میان تا بستمیم⁷ نگشاده ایم
 ازین⁹ کرده خویش کیفر برند¹⁰
 نماند کسی زنده ز ایرانیان¹²
 ز لشکر زبان آوری¹³ برگزید
 ز خواب و ز آرام¹⁴ و خوردن بماند¹⁵
 روانرا بخون دل آهار داد¹⁶
 که گفتی سپهر اندر آمد¹⁷ بکین¹⁸
 فریبرز نزدیک رستم رسید
 بدو²⁰ اندرون تاج گوهر نگار²¹
 بزرگان لشکر شدند انجمن²³

¹ K, I, IV, VI — доб.:

مهانرا بیاری همی خوانده * همه گنج بر خیره بفشاند
 زبیری — K⁶ رستم — VI; نام دشمن — K⁵ پر از غم شدست — K⁴ خود — L³ آن — L²
 — VI; هم از — I⁹ بسپرد — K, I, IV⁸ میانرا بجاوید — K⁷ بخاری — VI; چه خاری — I, IV
 I, ¹⁴ زبان آوران — I, IV, VI¹³ تاجاودان — VI¹² یکسر — I, IV¹¹ برد — K, I, IV¹⁰ ازان
 آرد — VI¹⁷ اندر نهاد — L¹⁶ نماند — VI; نشاند — I, IV¹⁵ به خواب و بآرام — IV
¹⁸ VI — доб.:

کز انسان ندیدند گردنکشان * نه کسی داد هرگز بجایی نشان
 وزانروی گوردان ایرانیان * بکین یک بیک تنگ بسته میان
 فریبرز چون شد نزدیک شاه * پیامد بر پهلوان سپاه
 K — доб.: ²³ او — K, I, IV²² باگوشوار — K, I, IV, VI²¹ بدوی — K²⁰ پدید — I, IV, VI¹⁹
 بزرگان بپرسید هر یک ز شاه * ز شاه و ز کشور ز تخت و کلاه
 بدیشان چنین گفت خسرو نژاد * که شاه جهان تن درست و تو شاد
 همه نامداران ایران سپاه * شده شادمان از فراز شاه (؟) (метр нарушен)

شود کوه هامون و هامون چو کوه²
 دلش گشت پر درد و سر پر ز دود
 ز کار گذشته فراوان³ براند
 بدان⁵ نامداران نهادست⁶ روی
 چنان ساز⁸ و آن لشکر⁹ بی‌کران
 بمستند گفتمی مرا بر¹¹ زمین
 دو بهره ز گردنکشان بسته شد
 زمین پر ز خون بود تا¹³ چند میل
 نشاید که این بر دل آسان کنیم
 نماند برین بوم و بر خار و¹⁵ خو¹⁶
 ز کاراگهان نیز بشنیده‌ام¹⁸
 چه کردست از نیکوی روز کین¹⁹
 ز گرزش چه آمد²¹ بران²² مهتران²³

گر آیند زی ما بنرزم¹ آن گروه
 چو افراسیاب این سخنها شنود
 همه موبدان و ردانرا بخواند
 کز ایران یکی لشکری⁴ جنگجوی
 شکسته شدست⁷ آن سپاه گران
 ز اندوه¹⁰ کاموسی و خاقان چین
 سپاهی چنان بسته و خسته¹² شد
 بایران کشیدند بر پشت پیل
 چه سازیم و اینرا چه درمان کنیم
 گر ایدونک¹⁴ رستم بود پیشرو
 که من دستبرد ورا¹⁷ دیده‌ام
 که او با بزرگان ایران زمین
 چه کردست²⁰ با شاه مازندران

930

935

۲ تو هامون شمر کوه برگرد کوه - I, IV ۳ زی مان بچنگ - IV بچنگ - K, I, VI
 کزیشان یکی لشکری - K ۴ سخنها - I, IV ۵ تو هامون شمر کوه و هم کوه کوه - VI
 بدان ساز - K ۶ بشد - VI ۷ شدند - I, IV ۸ نهادند - K, I, IV ۹ بدین - I, IV ۱۰ بدو - K ۱۱
 ۱۲ K, I, VI - در - I ۱۳ گویی مرا بر - K ۱۴ ز نیروی - I ۱۵ لشکری - I ۱۶ شاد - IV
 ۱۷ و - VI ۱۸ ایدونکه - VI ۱۹ بر - K, I, IV ۲۰ خسته و کشته - IV ۲۱ کشته و خسته - VI ۲۲
 ۲۳ VI - доб.:

همانست رستم که من دیده‌ام * بسی از نبردش بی‌پیچیده‌ام
 یکی کودکی بود برسان نی * که من لشکر آورده بودم بری
 پیامد چنانم ز زین برگرفت * که ماندند گردان درو در شگفت
 کمربند بگسست و بند قبای * ز چنگش فتادم نگون زیر پای
 K- ۱۹ بسی از نبردش بی‌پیچیده‌ام - VI ۲۰ دستبردش بسی - K- ۲۱

که او با بزرگان مازندران * چه کرد و چه آمد بران مهتران
 K- ۲۳ بدان - VI ۲۴ چه کرد و چه آمد - I, IV ۲۵ همان نیز - I, IV ۲۶

همان با بزرگان توران زمین * چه کردست از بد برین دشت کین
 VI - доб.:

بدیدید پهلوی دیو سپید * بکرگاه اولاد عنجی دهیند (۹)

- 910 فرستاد و فرمود تا باز گشت
چنین گفت کز جنگ افراسیاب
مگر کان سر شهریار گزند³
فریبرز برگشت زن بارگاه⁵
پس آگاهی آمد بافراسیاب
915 ز کاموس و منشور و خاقان چین
از ایران یکی لشکر آمد⁷ بجنگ
چهل روز یکسان همی جنگ بود
زگرد سواران نبود⁸ آفتاب
سرانجام زن لشکر بیشمار⁹
920 بزرگان و آن نامور مهتران
بخواری فگندند بر پشت پیل
زکشته چنان بد که در¹¹ زرمگاه
وزین¹³ روی پیران بر¹⁴ ختن
کشانی و شگنی¹⁷ و وهری¹⁸ نماید
925 وزین روی تنگ اندر آمد سپاه
- از ایران¹ بسوی سپهبد گذشت
نه آرام نباید² نه خورد و نه خواب
بغم کمند تو آید بپند⁴
بکام دل شاه ایران سپاه
که آتش برآمد ز دریای آب
شکستی نو آمد بتوران⁶ زمین
که شد چرخ گردنده را راه تنگ
شب و روز گیتی بیک رنگ بود
چو بیدار بخت اندر آمد بخواب
سواری نمود از دربارزار
ببستند یکسر ببند گران
سپه بود گرد آمده بر دو میل¹⁰
کسی را نمد جای رفتن بر¹² راه
باشد با یکی نامدار¹⁵ انجمن¹⁶
که منشور شمشیر رستم نخواند¹⁹
بپیشی اندرون رستم²⁰ کینه خواه

یکی - K, I, IV, VI⁴ اندکی - K, I, IV, VI³ یابد - VI; یابم - K² وز آنجا - VI¹
زبر آمد بتوران - VI; که آمد بتوران - K, I, IV⁶ از پیشی شاه - I, IV; از آن جایگاه - K⁵
- I, IV, VI; ازین لشکر نامدار - K⁹ بشد - VI⁸ نهنگی بیامد - K⁷ تو آمد بتوران - T
VI - доб.: زبر چند میل - K¹⁰ ازین لشکر بیشمار
بمردند از ایبر بایران زمین * بزرگان هزاران و خاقان چین
نامور - IV¹⁵ ز راه - VI¹⁴ وزان - I, IV¹³ سپاه - VI; б. оп.; K, I, IV - ¹² بر - VI¹¹
K - доб. б.:
بیامد بنزدیک افراسیاب * سخنها برو خواند یک یک جواب
ز خرگاه و مرز و ز شهری - K¹⁹ چینی - IV; هندی - I; بری - K¹⁸ چینی - K, I, VI¹⁷
K, I, IV, VI - доб.: بخواند - I; نماید
پیر از خون همه مرز بیش از دو میل * تهی شد زمین از بزرگان و پیل
تهمتن بپیشی اندرون - K, I, IV²⁰

- رسید آنچ دادی¹ بدین بارگاه
هیونان بسیار و افگندنی
همه آلت⁵ ناز⁶ و سورست و بزم 895
مگر آنکسی کش⁸ سر آید بپیش⁹
وزان رنج بردن ز توران¹¹ سپاه
ز کارت خبر بد مرا روز و شب¹²
شب و روز بر¹³ پیش یزدان پاک¹⁴
کسی را که رستم بود پهلوان 900
پرستنده چون تو ندارد¹⁶ سپهر
نویسنده پردخته¹⁹ شد ز آفرین
بفرمود تا خلعت آراستند
صد از جعدمویان زرین کمر²¹
صد²³ اشتر همه بار دیبای چین 905
ز یاقوت رخشان دو انگشتی
ز پوشیدن²⁷ شاه دستن بزر
سزانشرا همه هدیه ها ساختند
فریبرز با تاج و گرز³⁰ و درفش
- اسیران و پیلان و² تخت و کلاه³
ز پوشیدنی هم ز گسترده⁴
بپیش تو زین⁷ سان که آید برزم
بدین گونه سیر آید¹⁰ از جان خویش
شعب و روز بودن با آوردگاه
گشاده نکردم به بیگانه لب
نوان بودم و دل شده چاک چاک¹⁵
سزد گر بماند همیشه جوان
ز تو بخت¹⁷ هرگز میراد مهر¹⁸
نهاد از بر نامه خسرو نگین
ستم و کمرها بپیراستند²⁰
صد²² اسب گرانبایه با زین زر
صد اشتر²⁴ ز افگندنی هم چنین²⁵
ز خوشاب و در افسری بر سری²⁶
همان یاره و طوق و زرین کمر
یکی گنج زین²⁸ سان²⁹ برداختند
یکی تخت³¹ زرین و زرینه کفش

3 K, I, IV, VI — доб.: 1 K — گفتنی — I, IV, VI — گفتنی — 2 VI — امیران و پیران — 3 K, I, IV, VI — گفتنی — 4 K — گفتنی — I, IV, VI — گفتنی — 5 I, IV, VI — گفتنی — 6 I, IV, VI — گفتنی — 7 I, IV, VI — گفتنی — 8 I, IV, VI — گفتنی — 9 K, I, IV, VI — گفتنی — 10 K — گفتنی — 11 K — گفتنی — 12 K — گفتنی — 13 I, IV, VI — گفتنی — 14 K — گفتنی — 15 K — گفتنی — 16 K, VI — گفتنی — 17 K, VI — گفتنی — 18 K, VI — گفتنی — 19 K — گفتنی — 20 K, VI — گفتنی — 21 K, VI — گفتنی — 22 K, VI — گفتنی — 23 K, VI — گفتنی — 24 K, VI — گفتنی — 25 K, VI — گفتنی — 26 K, VI — گفتنی — 27 K, VI — گفتنی — 28 K, VI — گفتنی — 29 K, VI — گفتنی — 30 K, VI — گفتنی — 31 K, VI — گفتنی

ز دیبای چینی و از تخت عاج * ز اسپان تازی و از طوق و تاج
ز پیشش ازین — VI 7 ساز — I, IV, VI 6 و I, IV, VI — 5 آگندنی — I, IV, VI 4
بتوران — I, IV, VI 11 ز چندان — K 11 آمد — VI 10 ز پیش — K, I, IV, VI 9 کو — VI 8
بپای — K 14 در — I, IV, VI 13 چه بودم بروز و بشب — VI 12 زغی بوده ام روز و شب — K 12
: доб. VI 18 ز بخت تو — VI 17 نداند — K, VI 16 بودم از پهلوی نیک رای — K 15
درد جهان آفرین بیکی — * ز ما باد بر گیو و بر پهلوان
— IV, VI 24 ده — K 23 ده — K, VI 22 بسته کمر — K 21 بیاراستند — I 20 پردخت — K 19
ز خوشاب یک افسر خسروی — I 27 ز خوشاب دو افسر برتری — K 26 I — 6. оп. 25 استر
ازین — I, VI 28 پوشیدنی — I, IV, VI 27 و زر افسر بر سری — VI 26 زوز خسروی افسری — IV
فریبرز را گرز — VI 31 زبا گرز و تیغ — IV 30 فریبرز را گرز و تیغ — I 30 ازیشان — IV 29
تاج — I, IV, VI 31 و تخت

- نگه کرد خسرو بران¹ بستگان
 عنانرا بپنیچید و آمد بر²اه
 880 فرود آمد و پیش یزدان بخاک
 ستمکاره ای کرد بر من ستم
 تو از درد و سختی⁶ رهانیدیم
 زمین و زمان پیش من بنده شد
 سپاس از تو دارم نه از انجمن
 885 بزد اسپ¹⁰ و زانجایگه بازگشت
 بسی آفرین کرد¹⁴ بر پهلوان
 بایوان شد و نامه پاسخ نوشت¹⁷
 نخست آفرین کرد بر کردگار
 خداوند ناهید¹⁹ و گردان سپهر
 890 سپهری برین²¹ گونه بر پای کرد
 یکی را چنین تیره بخت آفرید
 غم و شادمانی ز یزدان شناس²⁴

و. I — доб. ⁵ بغلطید — IV, VI ⁴ هیونی — IV ³ ز راه — VI ² بدان — I, VI ¹ K
 زان — VI; بهر — K ⁹ به — VI ⁸ جهان پر — I, IV ⁷ غمها — I, IV ⁶ زنج و سختی — K ⁶
 K — 6. ¹³ پیلان — VI ¹² بدان — I, IV, VI; زبر — K ¹¹ برانداسپ — I, IV ¹⁰ زبر از گرد — K ¹⁰
 переставлен со следующим б.; VI — доб.:

بفرمودشان تا بزدان برند * بدان خانه مستمندان برند
 ببردند و او شاد از آنجا براند * بره بر همی نام یزدان بخواند
 نیست — I ¹⁷ که بی او مبادا زمین و زمان — I, IV ¹⁶ کزو بود — K ¹⁵ خواند — K ¹⁴
 پیوند — K ²⁰ فرمان — I, IV, VI; کیوان — K ¹⁹ کزو دید نیک و بد روزگار — K, I, IV, VI ¹⁸
 روز بر گیتی — IV ²² ازین — VI ²¹ کزو یست مان جان و پیوند و مهر — I, IV ²⁰ مهر
 مردی و — VI; مردی و هم ترس و بای — I, IV ²⁵ پای — I, IV, VI ²⁴ سرافراز — I, IV ²³
 و بای и далее доб.:

وزان پس چنین گفت کای پهلوان * تو پاکیزه تن باش و روشن روان

- 870 یکی پیشه دیدند و آمد فرود
همی بود با رامش و می بدست
فرستاده آمد ز هر کشوری⁷
بسی⁸ هدیه و ساز و چندی¹⁰ نثار
چو بگذشت ازین داستان روز چند
کس آمد بر شاه ایران سپاه
پذیره شدش¹⁵ شاه کنبداوران
فریبرز نزدیک خسرو رسید
- سپه¹ شد ز² لشکر همه دشت³ و رود⁴
یکی شاد و خرم یکی⁵ خفته مست⁶
ز هر نامداری و هر مهتری⁸
ببردند¹¹ نزدیک آن نامدار¹²
ز گردش بیاسود¹³ چرخ بلند¹⁴
که آمد فریبرز کاوس شاه
ابا بوق و کوس و سپاهی¹⁸ گران¹⁷
زمین را ببوسید کورا بدید¹⁸

مرز-K-³ گشت-I, IV-² سپه-IV-¹ K-⁴ -доб.:

بدان پیشه بودند یکچند گاه * برآسود لشکر هم از رنج راه
I, IV - доб.:

هران چیز کان از در شاه بود * فریبرز ازان دست کوتاه بود
ببخشید دیگر همه بر سپاه * نجنبید يك تن ازان رزمگاه
VI - доб.:

فرود آمد آنجای بنشست شاد * بزرگان لشکرش کردند یاد
ببخشید یکسر همه بر سپاه * نجنبید یکتن از آنجایگاه
K-¹⁰ یکی-VI-⁹ کشوری-K, VI-⁸ مهتری-K, VI-⁷ می پرست-VI-⁶ دگر-K-⁵
نیاسود-K, I, IV-¹³ بر رستم نامدار-K-¹² بیامد-VI-¹¹ چندین-IV, VI-¹⁰ ساو و چندی
VI-¹⁴ -доб.:

وزان سو فریبرز کاوس شاه * سوی شاه ایران بپیمود راه
هران چیز کان از در شاه بود * فریبرز را دست کوتاه بود
K-¹⁷ سپاه-IV, VI-¹⁶ شد آن-I, IV-¹⁵
پذیره شدش با سپاه گران * همه نامداران و کنبداوران
K-¹⁸ -доб.:

بسی آفرین کرد بر شهریار * ستودش فراوان شه نامدار
سپهر بلند از تو خالی مباد * زمین و زمان از تو آباد باد
بداد آن نامه پس پهلوان * جهاندار برخواند آنرا روان
شگفتی فروماند از آن رزمگاه * کجا گفته بد پهلوان سپاه
VI - доб. варианты первых двух бб.

- وزانجایگه سوی لشکر کشید
 855 نشستند بآرامش و رود و² می³
 برفتند هر کس⁷ بآرام خویش
 چو خورشید بارنگ⁹ دیمای زرد¹⁰
 همانگه ز دهلیز پرده سرای
 تهمتن میان تاختن را بیست
 860 بفرمود تا توشه برداشتند
 بیابان گرفتند و راه دراز
 چنین گفت با طوسی و¹⁵ گودرز و گیو
 من این بار چنگ¹⁷ اندرآرم¹⁸ بچنگ
 که دانست کین چاره گر²¹ مرد سند
 865 من اورا چنان مست²² و بیهوش کنم
 که از هند و سقلاب و توران²⁴ و چین
 بزد کوسی وز دشت برخاست گرد
 ازان نامداران پرخاستجوی
 دو منزل برفتند زان²⁸ جایگاه²⁹
- چو جعد دو زلف شب¹ آمد پدید
 یکی دست⁴ رود و دگر دست⁵ نی⁶
 گرفته بمر هر کسی⁸ کام خویش
 ستم کرد بر توده¹¹ لازورد
 برآمد خروشییدن کز نای
 بران¹² باره تیزتک برنشست¹³
 همی راه دشوار بگذاشتند
 بیامد چنان لشکری رزمساز¹⁴
 که ای نامداران و گردان نیو¹⁶
 بداندیشگانرا شود¹⁹ کار²⁰ تنگ
 سپاه آرد از چین و سقلاب و هند
 تنش خاک گور²³ سیاوش کنم
 بخوانند²⁵ ازین پس برو آفرین
 هوا پر ز گرد و زمین پر ز مرد²⁶
 بابر اندرآمد یکی گفت و²⁷ گوی
 که از کشته بد روی گیتی³⁰ سپاه

IV-⁴ بآرامش دست و می(?) VI-³ و-² LI چو زلف شب تیره-I¹
 همه نامداران-K⁶ دگر مست-VI؛ بیک دست-IV⁵ یکی مست-VI؛ بیک دست
 IV-¹⁰ و LI-⁹ یکی-K⁸ ازان پس-K, I, IV, VI⁷ I-⁶ ب. on.؛ فرخنده پی
 ؛ باره کوه پیکر نشست-K¹³ بدان-VI¹² پرده-K, I, IV, VI¹¹ تار یک دینار زرد
 I-⁶ ب. on.؛ گردان نیو-K¹⁶ و-¹⁵ LI I-¹⁴ IV-¹⁴ ب. on.؛ بخوانید-VI

چنین گفت رستم که ای مهتران * جهان دیده و کاردیده سران
 چاره بر-LI²¹ جای-I, IV-²⁰ کنم-VI؛ بود-IV¹⁹ آیم-IV, VI¹⁸ تنگ-I, IV, VI¹⁷
 ؛ بخوانند-I²⁵ شگنان-VI؛ شگنان و سقلاب-K, I, IV-²⁴ گور خاک-VI²³ پست-K²²
 VI-²⁶ ب. on.؛ بخوانید-VI

برفتند یکسر بکردار ابر * زمین گشت برسان کام هژبر
 کشور-IV³⁰ رزمگاه-K²⁹ ازان-K, I, IV, VI²⁸ همی گفت و-K, I, IV, VI²⁷ و-LI

چهل روز باهم همی^۱ جنگ بود
همه شهریاران کشور بدند
میان دو کوه از سر راغ و دشت
همانا که فرسنگ باشد چهل
سرانجام ازین دولت دیریا^۲
همه شهریاران که دارند بند^۳
سوی جنگ دارم کنون^۴ رای و روی
زبانها پر از آفرین تو باد
چو نامه بمهر اندر آمد بداد^۵
ابا شاه و پیل و^{۱۳} هیونی هزار
فریبرز کاوسی شادان برفت
همی رفت با او گو پیلتن
به پدود کردن گرفتشی کنار

850

۲۶۳

یکی رنج¹ برگیر و ز ایدر برو
 ابا² خویشتن بستگانرا ببر
 همان افسر و یاره و گرز³ و تاج
 فریبرز گفت ای هژبر زیان
 دبیر جهان دیده را پیش خواند 830
 بفرمود تا⁴ نامه خسروی⁵
 سر نامه کرد آفرین خدای
 برازنده ماه و کیوان و هور
 سپهر و زمان و زمین آفرید⁶
 وزو⁷ آفرین باد بر شهریار 835
 رسیدم بفرمان میان دو کوه
 همانا که شمشیرزن صد هزار
 کشانی و شگنی و چینی⁸ و هند
 ز کشمیر تا دامن رود⁹ شهد
 نترسیدم¹⁰ از دولت شهریار 840

ببر نامه من بر شاه نو
 هیونان و این خواسته سربسر
 همان ژنده پیلان و هم¹¹ تخت عاج
 منم راه را تنگ بسته میان
 سخن هرچ¹² بایست با او براند
 ز عنبر¹³ نوشتند¹⁴ بر پهلوی¹⁵
 کجا¹⁶ هست و باشد همیشه بجای
 نگارنده فر و دیهیم و زور
 روان و خرد داد و دین آفرید¹⁷
 زمانه مبادا¹⁸ ازو یادگار
 سپاه دو¹⁹ کشور شده همگروه
 ز دشمن فزون بود در کارزار
 سپاهی ز چین تا بدریای سند
 سراپرده و پیل دیدیم و مهد²⁰
 کزین رزمگاه اندر آید نهار²¹

I, IV — زاین — K — 4 طوق — VI — یاره و افسر و طوق — I, IV — 3 که با — I — 2 گنج — VI — 1
 خسروان — I, IV — 7 بفرمانش بر — I, IV, VI — بقرطاسی بر — K — 6 هرچه — K, I, IV, VI — 5 آن
 — Л, VI — доб. заголовоч — 10 پرنیان — I, IV — 10 نوشتند — I, IV — نوشته ابر — K — 9 بعنبر — VI — 8
 فتح نامه رستم بشاه کیخسرو و فرستادن خاقان : доб. — K : نامه رستم زال بشاه کیخسرو
 نامه رستم بکیخسرو رفتن : доб. — I : چین و پادشاهان دیگر و خواستهها بردست فریبرز
 I, 14 زیر فرمان اوست — I, IV — 13 آن اوست — I, IV — 12 که جا — IV — 11 فریبرز بفیروزی
 K, I, IV, 18 چینی و شگنی — VI — 17 سه — K, VI — 16 مماناد — I, IV, VI — 15 ازو — IV, VI —
 : доб. б. و بودند و پیلان و مهد — K — 19 کوه — VI

شده انجمن صد هزاران هزار * همه نامدار از در کارزار
 اندر آمد بهار — VI : برآوردن از رزمگاهشان [بیخ ایشان — K] دمار — K, I, IV — 21 بترسیدم — VI — 20

- 810 که چرخ سپهر¹ و زمان آفرید
 ز یزدان شناس و بیزدان³ سپاس
 کزو بودمان زور و فتر و هنر⁶
 سپه بود و هم گنج آباد بود
 کنون از⁷ بزرگان هر کشوری
 بدین⁸ ژنده پیلان فرستم بشاه
 همان⁹ خواسته بر¹⁰ هیوان مست
 وز ایدر شوم تازیان¹¹ چون پلنگ¹²
 کسی کو گنه کار¹⁴ و خونی بود
 زمین¹⁷ را بخنجر بشویم زکین¹⁸
 820 بدو گفت گودرز کای نیک رای
 بکام دل شاد بادی و راد
 تهمتن فرستاده ای را بجست
 فریمرز کاوسی را بر گزید
 چنین²³ گفت کای نیک پی²⁴ نامدار
 هنرمند و²⁷ با دانش و بانژاد 825

¹ I, IV, VI — زمین ² آشکارا — Л ³ K — یزدان — VI یزدان پناه و ز یزدان — ⁴ I, IV — 6. оп. ⁵ K — ازو — I, IV — 6. оп.; VI — فتر و ز او هنر — VI زور و زو فرهی — ⁶ K ⁷ K, I, IV — ایمن ⁸ I, IV — برین ⁹ K, I — همین — VI همه — ¹⁰ K, I, IV — جنگ ¹¹ I — کند کار — ¹² K, I, IV — جنگ ¹³ K, I, IV — جنگ ¹⁴ I — جنگ ¹⁵ K, VI — همانند ¹⁶ I, IV — доб.:

جهانرا بتیغ و بنیروی دست * گشادم سراسر بدین سان که هست
 نمایم بد و بدگرانرا بدهر * بهرکس رسانم ازین تیغ زهر
 بخون یکایک بشویم دست * بدانرا نمایم که باشد نشست
 ماند درست — ¹⁹ K بشویم پست — VI نخست — ¹⁸ K جهان — ¹⁷ K, VI — IV — второй б. оп.
 بدان گیتیت نیز نیکست جای — ²⁰ K — ²¹ K, I, IV, VI — 6. оп. I, IV — 6. оп. که باشد نشست — VI
 شاهان — ²⁶ K — ²⁷ K — ²⁸ K — ²⁹ K — ³⁰ I, IV — 6. оп. ³¹ K — ³² K — ³³ K — ³⁴ K — ³⁵ K — ³⁶ K — ³⁷ K — ³⁸ K — ³⁹ K — ⁴⁰ K — ⁴¹ K — ⁴² K — ⁴³ K — ⁴⁴ K — ⁴⁵ K — ⁴⁶ K — ⁴⁷ K — ⁴⁸ K — ⁴⁹ K — ⁵⁰ K — ⁵¹ K — ⁵² K — ⁵³ K — ⁵⁴ K — ⁵⁵ K — ⁵⁶ K — ⁵⁷ K — ⁵⁸ K — ⁵⁹ K — ⁶⁰ K — ⁶¹ K — ⁶² K — ⁶³ K — ⁶⁴ K — ⁶⁵ K — ⁶⁶ K — ⁶⁷ K — ⁶⁸ K — ⁶⁹ K — ⁷⁰ K — ⁷¹ K — ⁷² K — ⁷³ K — ⁷⁴ K — ⁷⁵ K — ⁷⁶ K — ⁷⁷ K — ⁷⁸ K — ⁷⁹ K — ⁸⁰ K — ⁸¹ K — ⁸² K — ⁸³ K — ⁸⁴ K — ⁸⁵ K — ⁸⁶ K — ⁸⁷ K — ⁸⁸ K — ⁸⁹ K — ⁹⁰ K — ⁹¹ K — ⁹² K — ⁹³ K — ⁹⁴ K — ⁹⁵ K — ⁹⁶ K — ⁹⁷ K — ⁹⁸ K — ⁹⁹ K — ¹⁰⁰ K — ¹⁰¹ K — ¹⁰² K — ¹⁰³ K — ¹⁰⁴ K — ¹⁰⁵ K — ¹⁰⁶ K — ¹⁰⁷ K — ¹⁰⁸ K — ¹⁰⁹ K — ¹¹⁰ K — ¹¹¹ K — ¹¹² K — ¹¹³ K — ¹¹⁴ K — ¹¹⁵ K — ¹¹⁶ K — ¹¹⁷ K — ¹¹⁸ K — ¹¹⁹ K — ¹²⁰ K — ¹²¹ K — ¹²² K — ¹²³ K — ¹²⁴ K — ¹²⁵ K — ¹²⁶ K — ¹²⁷ K — ¹²⁸ K — ¹²⁹ K — ¹³⁰ K — ¹³¹ K — ¹³² K — ¹³³ K — ¹³⁴ K — ¹³⁵ K — ¹³⁶ K — ¹³⁷ K — ¹³⁸ K — ¹³⁹ K — ¹⁴⁰ K — ¹⁴¹ K — ¹⁴² K — ¹⁴³ K — ¹⁴⁴ K — ¹⁴⁵ K — ¹⁴⁶ K — ¹⁴⁷ K — ¹⁴⁸ K — ¹⁴⁹ K — ¹⁵⁰ K — ¹⁵¹ K — ¹⁵² K — ¹⁵³ K — ¹⁵⁴ K — ¹⁵⁵ K — ¹⁵⁶ K — ¹⁵⁷ K — ¹⁵⁸ K — ¹⁵⁹ K — ¹⁶⁰ K — ¹⁶¹ K — ¹⁶² K — ¹⁶³ K — ¹⁶⁴ K — ¹⁶⁵ K — ¹⁶⁶ K — ¹⁶⁷ K — ¹⁶⁸ K — ¹⁶⁹ K — ¹⁷⁰ K — ¹⁷¹ K — ¹⁷² K — ¹⁷³ K — ¹⁷⁴ K — ¹⁷⁵ K — ¹⁷⁶ K — ¹⁷⁷ K — ¹⁷⁸ K — ¹⁷⁹ K — ¹⁸⁰ K — ¹⁸¹ K — ¹⁸² K — ¹⁸³ K — ¹⁸⁴ K — ¹⁸⁵ K — ¹⁸⁶ K — ¹⁸⁷ K — ¹⁸⁸ K — ¹⁸⁹ K — ¹⁹⁰ K — ¹⁹¹ K — ¹⁹² K — ¹⁹³ K — ¹⁹⁴ K — ¹⁹⁵ K — ¹⁹⁶ K — ¹⁹⁷ K — ¹⁹⁸ K — ¹⁹⁹ K — ²⁰⁰ K — ²⁰¹ K — ²⁰² K — ²⁰³ K — ²⁰⁴ K — ²⁰⁵ K — ²⁰⁶ K — ²⁰⁷ K — ²⁰⁸ K — ²⁰⁹ K — ²¹⁰ K — ²¹¹ K — ²¹² K — ²¹³ K — ²¹⁴ K — ²¹⁵ K — ²¹⁶ K — ²¹⁷ K — ²¹⁸ K — ²¹⁹ K — ²²⁰ K — ²²¹ K — ²²² K — ²²³ K — ²²⁴ K — ²²⁵ K — ²²⁶ K — ²²⁷ K — ²²⁸ K — ²²⁹ K — ²³⁰ K — ²³¹ K — ²³² K — ²³³ K — ²³⁴ K — ²³⁵ K — ²³⁶ K — ²³⁷ K — ²³⁸ K — ²³⁹ K — ²⁴⁰ K — ²⁴¹ K — ²⁴² K — ²⁴³ K — ²⁴⁴ K — ²⁴⁵ K — ²⁴⁶ K — ²⁴⁷ K — ²⁴⁸ K — ²⁴⁹ K — ²⁵⁰ K — ²⁵¹ K — ²⁵² K — ²⁵³ K — ²⁵⁴ K — ²⁵⁵ K — ²⁵⁶ K — ²⁵⁷ K — ²⁵⁸ K — ²⁵⁹ K — ²⁶⁰ K — ²⁶¹ K — ²⁶² K — ²⁶³ K — ²⁶⁴ K — ²⁶⁵ K — ²⁶⁶ K — ²⁶⁷ K — ²⁶⁸ K — ²⁶⁹ K — ²⁷⁰ K — ²⁷¹ K — ²⁷² K — ²⁷³ K — ²⁷⁴ K — ²⁷⁵ K — ²⁷⁶ K — ²⁷⁷ K — ²⁷⁸ K — ²⁷⁹ K — ²⁸⁰ K — ²⁸¹ K — ²⁸² K — ²⁸³ K — ²⁸⁴ K — ²⁸⁵ K — ²⁸⁶ K — ²⁸⁷ K — ²⁸⁸ K — ²⁸⁹ K — ²⁹⁰ K — ²⁹¹ K — ²⁹² K — ²⁹³ K — ²⁹⁴ K — ²⁹⁵ K — ²⁹⁶ K — ²⁹⁷ K — ²⁹⁸ K — ²⁹⁹ K — ³⁰⁰ K — ³⁰¹ K — ³⁰² K — ³⁰³ K — ³⁰⁴ K — ³⁰⁵ K — ³⁰⁶ K — ³⁰⁷ K — ³⁰⁸ K — ³⁰⁹ K — ³¹⁰ K — ³¹¹ K — ³¹² K — ³¹³ K — ³¹⁴ K — ³¹⁵ K — ³¹⁶ K — ³¹⁷ K — ³¹⁸ K — ³¹⁹ K — ³²⁰ K — ³²¹ K — ³²² K — ³²³ K — ³²⁴ K — ³²⁵ K — ³²⁶ K — ³²⁷ K — ³²⁸ K — ³²⁹ K — ³³⁰ K — ³³¹ K — ³³² K — ³³³ K — ³³⁴ K — ³³⁵ K — ³³⁶ K — ³³⁷ K — ³³⁸ K — ³³⁹ K — ³⁴⁰ K — ³⁴¹ K — ³⁴² K — ³⁴³ K — ³⁴⁴ K — ³⁴⁵ K — ³⁴⁶ K — ³⁴⁷ K — ³⁴⁸ K — ³⁴⁹ K — ³⁵⁰ K — ³⁵¹ K — ³⁵² K — ³⁵³ K — ³⁵⁴ K — ³⁵⁵ K — ³⁵⁶ K — ³⁵⁷ K — ³⁵⁸ K — ³⁵⁹ K — ³⁶⁰ K — ³⁶¹ K — ³⁶² K — ³⁶³ K — ³⁶⁴ K — ³⁶⁵ K — ³⁶⁶ K — ³⁶⁷ K — ³⁶⁸ K — ³⁶⁹ K — ³⁷⁰ K — ³⁷¹ K — ³⁷² K — ³⁷³ K — ³⁷⁴ K — ³⁷⁵ K — ³⁷⁶ K — ³⁷⁷ K — ³⁷⁸ K — ³⁷⁹ K — ³⁸⁰ K — ³⁸¹ K — ³⁸² K — ³⁸³ K — ³⁸⁴ K — ³⁸⁵ K — ³⁸⁶ K — ³⁸⁷ K — ³⁸⁸ K — ³⁸⁹ K — ³⁹⁰ K — ³⁹¹ K — ³⁹² K — ³⁹³ K — ³⁹⁴ K — ³⁹⁵ K — ³⁹⁶ K — ³⁹⁷ K — ³⁹⁸ K — ³⁹⁹ K — ⁴⁰⁰ K — ⁴⁰¹ K — ⁴⁰² K — ⁴⁰³ K — ⁴⁰⁴ K — ⁴⁰⁵ K — ⁴⁰⁶ K — ⁴⁰⁷ K — ⁴⁰⁸ K — ⁴⁰⁹ K — ⁴¹⁰ K — ⁴¹¹ K — ⁴¹² K — ⁴¹³ K — ⁴¹⁴ K — ⁴¹⁵ K — ⁴¹⁶ K — ⁴¹⁷ K — ⁴¹⁸ K — ⁴¹⁹ K — ⁴²⁰ K — ⁴²¹ K — ⁴²² K — ⁴²³ K — ⁴²⁴ K — ⁴²⁵ K — ⁴²⁶ K — ⁴²⁷ K — ⁴²⁸ K — ⁴²⁹ K — ⁴³⁰ K — ⁴³¹ K — ⁴³² K — ⁴³³ K — ⁴³⁴ K — ⁴³⁵ K — ⁴³⁶ K — ⁴³⁷ K — ⁴³⁸ K — ⁴³⁹ K — ⁴⁴⁰ K — ⁴⁴¹ K — ⁴⁴² K — ⁴⁴³ K — ⁴⁴⁴ K — ⁴⁴⁵ K — ⁴⁴⁶ K — ⁴⁴⁷ K — ⁴⁴⁸ K — ⁴⁴⁹ K — ⁴⁵⁰ K — ⁴⁵¹ K — ⁴⁵² K — ⁴⁵³ K — ⁴⁵⁴ K — ⁴⁵⁵ K — ⁴⁵⁶ K — ⁴⁵⁷ K — ⁴⁵⁸ K — ⁴⁵⁹ K — ⁴⁶⁰ K — ⁴⁶¹ K — ⁴⁶² K — ⁴⁶³ K — ⁴⁶⁴ K — ⁴⁶⁵ K — ⁴⁶⁶ K — ⁴⁶⁷ K — ⁴⁶⁸ K — ⁴⁶⁹ K — ⁴⁷⁰ K — ⁴⁷¹ K — ⁴⁷² K — ⁴⁷³ K — ⁴⁷⁴ K — ⁴⁷⁵ K — ⁴⁷⁶ K — ⁴⁷⁷ K — ⁴⁷⁸ K — ⁴⁷⁹ K — ⁴⁸⁰ K — ⁴⁸¹ K — ⁴⁸² K — ⁴⁸³ K — ⁴⁸⁴ K — ⁴⁸⁵ K — ⁴⁸⁶ K — ⁴⁸⁷ K — ⁴⁸⁸ K — ⁴⁸⁹ K — ⁴⁹⁰ K — ⁴⁹¹ K — ⁴⁹² K — ⁴⁹³ K — ⁴⁹⁴ K — ⁴⁹⁵ K — ⁴⁹⁶ K — ⁴⁹⁷ K — ⁴⁹⁸ K — ⁴⁹⁹ K — ⁵⁰⁰ K — ⁵⁰¹ K — ⁵⁰² K — ⁵⁰³ K — ⁵⁰⁴ K — ⁵⁰⁵ K — ⁵⁰⁶ K — ⁵⁰⁷ K — ⁵⁰⁸ K — ⁵⁰⁹ K — ⁵¹⁰ K — ⁵¹¹ K — ⁵¹² K — ⁵¹³ K — ⁵¹⁴ K — ⁵¹⁵ K — ⁵¹⁶ K — ⁵¹⁷ K — ⁵¹⁸ K — ⁵¹⁹ K — ⁵²⁰ K — ⁵²¹ K — ⁵²² K — ⁵²³ K — ⁵²⁴ K — ⁵²⁵ K — ⁵²⁶ K — ⁵²⁷ K — ⁵²⁸ K — ⁵²⁹ K — ⁵³⁰ K — ⁵³¹ K — ⁵³² K — ⁵³³ K — ⁵³⁴ K — ⁵³⁵ K — ⁵³⁶ K — ⁵³⁷ K — ⁵³⁸ K — ⁵³⁹ K — ⁵⁴⁰ K — ⁵⁴¹ K — ⁵⁴² K — ⁵⁴³ K — ⁵⁴⁴ K — ⁵⁴⁵ K — ⁵⁴⁶ K — ⁵⁴⁷ K — ⁵⁴⁸ K — ⁵⁴⁹ K — ⁵⁵⁰ K — ⁵⁵¹ K — ⁵⁵² K — ⁵⁵³ K — ⁵⁵⁴ K — ⁵⁵⁵ K — ⁵⁵⁶ K — ⁵⁵⁷ K — ⁵⁵⁸ K — ⁵⁵⁹ K — ⁵⁶⁰ K — ⁵⁶¹ K — ⁵⁶² K — ⁵⁶³ K — ⁵⁶⁴ K — ⁵⁶⁵ K — ⁵⁶⁶ K — ⁵⁶⁷ K — ⁵⁶⁸ K — ⁵⁶⁹ K — ⁵⁷⁰ K — ⁵⁷¹ K — ⁵⁷² K — ⁵⁷³ K — ⁵⁷⁴ K — ⁵⁷⁵ K — ⁵⁷⁶ K — ⁵⁷⁷ K — ⁵⁷⁸ K — ⁵⁷⁹ K — ⁵⁸⁰ K — ⁵⁸¹ K — ⁵⁸² K — ⁵⁸³ K — ⁵⁸⁴ K — ⁵⁸⁵ K — ⁵⁸⁶ K — ⁵⁸⁷ K — ⁵⁸⁸ K — ⁵⁸⁹ K — ⁵⁹⁰ K — ⁵⁹¹ K — ⁵⁹² K — ⁵⁹³ K — ⁵⁹⁴ K — ⁵⁹⁵ K — ⁵⁹⁶ K — ⁵⁹⁷ K — ⁵⁹⁸ K — ⁵⁹⁹ K — ⁶⁰⁰ K — ⁶⁰¹ K — ⁶⁰² K — ⁶⁰³ K — ⁶⁰⁴ K — ⁶⁰⁵ K — ⁶⁰⁶ K — ⁶⁰⁷ K — ⁶⁰⁸ K — ⁶⁰⁹ K — ⁶¹⁰ K — ⁶¹¹ K — ⁶¹² K — ⁶¹³ K — ⁶¹⁴ K — ⁶¹⁵ K — ⁶¹⁶ K — ⁶¹⁷ K — ⁶¹⁸ K — ⁶¹⁹ K — ⁶²⁰ K — ⁶²¹ K — ⁶²² K — ⁶²³ K — ⁶²⁴ K — ⁶²⁵ K — ⁶²⁶ K — ⁶²⁷ K — ⁶²⁸ K — ⁶²⁹ K — ⁶³⁰ K — ⁶³¹ K — ⁶³² K — ⁶³³ K — ⁶³⁴ K — ⁶³⁵ K — ⁶³⁶ K — ⁶³⁷ K — ⁶³⁸ K — ⁶³⁹ K — ⁶⁴⁰ K — ⁶⁴¹ K — ⁶⁴² K — ⁶⁴³ K — ⁶⁴⁴ K — ⁶⁴⁵ K — ⁶⁴⁶ K — ⁶⁴⁷ K — ⁶⁴⁸ K — ⁶⁴⁹ K — ⁶⁵⁰ K — ⁶⁵¹ K — ⁶⁵² K — ⁶⁵³ K — ⁶⁵⁴ K — ⁶⁵⁵ K — ⁶⁵⁶ K — ⁶⁵⁷ K — ⁶⁵⁸ K — ⁶⁵⁹ K — ⁶⁶⁰ K — ⁶⁶¹ K — ⁶⁶² K — ⁶⁶³ K — ⁶⁶⁴ K — ⁶⁶⁵ K — ⁶⁶⁶ K — ⁶⁶⁷ K — ⁶⁶⁸ K — ⁶⁶⁹ K — ⁶⁷⁰ K — ⁶⁷¹ K — ⁶⁷² K — ⁶⁷³ K — ⁶⁷⁴ K — ⁶⁷⁵ K — ⁶⁷⁶ K — ⁶⁷⁷ K — ⁶⁷⁸ K — ⁶⁷⁹ K — ⁶⁸⁰ K — ⁶⁸¹ K — ⁶⁸² K — ⁶⁸³ K — ⁶⁸⁴ K — ⁶⁸⁵ K — ⁶⁸⁶ K — ⁶⁸⁷ K — ⁶⁸⁸ K — ⁶⁸⁹ K — ⁶⁹⁰ K — ⁶⁹¹ K — ⁶⁹² K — ⁶⁹³ K — ⁶⁹⁴ K — ⁶⁹⁵ K — ⁶⁹⁶ K — ⁶⁹⁷ K — ⁶⁹⁸ K — ⁶⁹⁹ K — ⁷⁰⁰ K — ⁷⁰¹ K — ⁷⁰² K — ⁷⁰³ K — ⁷⁰⁴ K — ⁷⁰⁵ K — ⁷⁰⁶ K — ⁷⁰⁷ K — ⁷⁰⁸ K — ⁷⁰⁹ K — ⁷¹⁰ K — ⁷¹¹ K — ⁷¹² K — ⁷¹³ K — ⁷¹⁴ K — ⁷¹⁵ K — ⁷¹⁶ K — ⁷¹⁷ K — ⁷¹⁸ K — ⁷¹⁹ K — ⁷²⁰ K — ⁷²¹ K — ⁷²² K — ⁷²³ K — ⁷²⁴ K — ⁷²⁵ K — ⁷²⁶ K — ⁷²⁷ K — ⁷²⁸ K — ⁷²⁹ K — ⁷³⁰ K — ⁷³¹ K — ⁷³² K — ⁷³³ K — ⁷³⁴ K — ⁷³⁵ K — ⁷³⁶ K — ⁷³⁷ K — ⁷³⁸ K — ⁷³⁹ K — ⁷⁴⁰ K — ⁷⁴¹ K — ⁷⁴² K — ⁷⁴³ K — ⁷⁴⁴ K — ⁷⁴⁵ K — ⁷⁴⁶ K — ⁷⁴⁷ K — ⁷⁴⁸ K — ⁷⁴⁹ K — ⁷⁵⁰ K — ⁷⁵¹ K — ⁷⁵² K — ⁷⁵³ K — ⁷⁵⁴ K — ⁷⁵⁵ K — ⁷⁵⁶ K — ⁷⁵⁷ K — ⁷⁵⁸ K — ⁷⁵⁹ K — ⁷⁶⁰ K — ⁷⁶¹ K — ⁷⁶² K — ⁷⁶³ K — ⁷⁶⁴ K — ⁷⁶⁵ K — ⁷⁶⁶ K — ⁷⁶⁷ K — ⁷⁶⁸ K — ⁷⁶⁹ K — ⁷⁷⁰ K — ⁷⁷¹ K — ⁷⁷² K — ⁷⁷³ K — ⁷⁷⁴ K — ⁷⁷⁵ K — ⁷⁷⁶ K — ⁷⁷⁷ K — ⁷⁷⁸ K — ⁷⁷⁹ K — ⁷⁸⁰ K — ⁷⁸¹ K — ⁷⁸² K — ⁷⁸³ K — ⁷⁸⁴ K — ⁷⁸⁵ K — ⁷⁸⁶ K — ⁷⁸⁷ K — ⁷⁸⁸ K — ⁷⁸⁹ K — ⁷⁹⁰ K — ⁷⁹¹ K — ⁷⁹² K — ⁷⁹³ K — ⁷⁹⁴ K — ⁷⁹⁵ K — ⁷⁹⁶ K — ⁷⁹⁷ K — ⁷⁹⁸ K — ⁷⁹⁹ K — ⁸⁰⁰ K — ⁸⁰¹ K — ⁸⁰² K — ⁸⁰³ K — ⁸⁰⁴ K — ⁸⁰⁵ K — ⁸⁰⁶ K — ⁸⁰⁷ K — ⁸⁰⁸ K — ⁸⁰⁹ K — ⁸¹⁰ K — ⁸¹¹ K — ⁸¹² K — ⁸¹³ K — ⁸¹⁴ K — ⁸¹⁵ K — ⁸¹⁶ K — ⁸¹⁷ K — ⁸¹⁸ K — ⁸¹⁹ K — ⁸²⁰ K — ⁸²¹ K — ⁸²² K — ⁸²³ K — ⁸²⁴ K — ⁸²⁵ K — ⁸²⁶ K — ⁸²⁷ K — ⁸²⁸ K — ⁸²⁹ K — ⁸³⁰ K — ⁸³¹ K — ⁸³² K — ⁸³³ K — ⁸³⁴ K — ⁸³⁵ K — ⁸³⁶ K — ⁸³⁷ K — ⁸³⁸ K — ⁸³⁹ K — ⁸⁴⁰ K — ⁸⁴¹ K — ⁸⁴² K — ⁸⁴³ K — ⁸⁴⁴ K — ⁸⁴⁵ K — ⁸⁴⁶ K — ⁸⁴⁷ K — ⁸⁴⁸ K — ⁸⁴⁹ K — ⁸⁵⁰ K — ⁸⁵¹ K — ⁸⁵² K — ⁸⁵³ K — ⁸⁵⁴ K — ⁸⁵⁵ K — ⁸⁵⁶ K — ⁸⁵⁷ K — ⁸⁵⁸ K — ⁸⁵⁹ K — ⁸⁶⁰ K — ⁸⁶¹ K — ⁸⁶² K — ⁸⁶³ K — ⁸⁶⁴ K — ⁸⁶⁵ K — ⁸⁶⁶ K — ⁸⁶⁷ K — ⁸⁶⁸ K — ⁸⁶⁹ K — ⁸⁷⁰ K — ⁸⁷¹ K — ⁸⁷² K — ⁸⁷³ K — ⁸⁷⁴ K — ⁸⁷⁵ K — ⁸⁷⁶ K — ⁸⁷⁷ K — ⁸⁷⁸ K — ⁸⁷⁹ K — ⁸⁸⁰ K — ⁸⁸¹ K — ⁸⁸² K — ⁸⁸³ K — ⁸⁸⁴ K — ⁸⁸⁵ K — ⁸⁸⁶ K — ⁸⁸⁷ K — ⁸⁸⁸ K — ⁸⁸⁹ K — ⁸⁹⁰ K — ⁸⁹¹ K — ⁸⁹² K — ⁸⁹³ K — ⁸⁹⁴ K — ⁸⁹⁵ K — ⁸⁹⁶ K — ⁸⁹⁷ K — ⁸⁹⁸ K — ⁸⁹⁹ K — ⁹⁰⁰ K — ⁹⁰¹ K — ⁹⁰² K — ⁹⁰³ K — ⁹⁰⁴ K — ⁹⁰⁵ K — ⁹⁰⁶ K — ⁹⁰⁷ K — ⁹⁰⁸ K — ⁹⁰⁹ K — ⁹¹⁰ K — ⁹¹¹ K — ⁹¹² K — ⁹¹³ K — ⁹¹⁴ K — ⁹¹⁵ K — ⁹¹⁶ K — ⁹¹⁷ K — ⁹¹⁸ K — ⁹¹⁹ K — ⁹²⁰ K — ⁹²¹ K — ⁹²² K — ⁹²³ K — ⁹²⁴ K — ⁹²⁵ K — ⁹²⁶ K — ⁹²⁷ K — ⁹²⁸ K — ⁹²⁹ K — ⁹³⁰ K — ⁹³¹ K — ⁹³² K — ⁹³³ K — ⁹³⁴ K — ⁹³⁵ K — ⁹³⁶ K — ⁹³⁷ K — ⁹³⁸ K — ⁹³⁹ K — ⁹⁴⁰ K — ⁹⁴¹ K — ⁹⁴² K — ⁹⁴³ K — ⁹⁴⁴ K — ⁹⁴⁵ K — ⁹⁴⁶ K — ⁹⁴⁷ K — ⁹⁴⁸ K — ⁹⁴⁹ K — ⁹⁵⁰ K — ⁹⁵¹ K — ⁹⁵² K — ⁹⁵³ K — ⁹⁵⁴ K — ⁹⁵⁵ K — ⁹⁵⁶ K — ⁹⁵⁷ K — ⁹⁵⁸ K — ⁹⁵⁹ K — ⁹⁶⁰ K — ⁹⁶¹ K — ⁹⁶² K — ⁹⁶³ K — ⁹⁶⁴ K — ⁹⁶⁵ K — ⁹⁶⁶ K — ⁹⁶⁷ K — ⁹⁶⁸ K — ⁹⁶⁹ K — ⁹⁷⁰ K — ⁹⁷¹ K — ⁹⁷² K — ⁹⁷³ K — ⁹⁷⁴ K — ⁹⁷⁵ K — ⁹⁷⁶ K — ⁹⁷⁷ K — ⁹⁷⁸ K — ⁹⁷⁹ K — ⁹⁸⁰ K — ⁹⁸¹ K — ⁹⁸² K — ⁹⁸³ K — ⁹⁸⁴ K — ⁹⁸⁵ K — ⁹⁸⁶ K — ⁹⁸⁷ K — ⁹⁸⁸ K — ⁹⁸⁹ K — ⁹⁹⁰ K — ⁹⁹¹ K — ⁹⁹² K — ⁹⁹³ K — ⁹⁹⁴ K — ⁹⁹⁵ K — ⁹⁹⁶ K — ⁹⁹⁷ K — ⁹⁹⁸ K — ⁹⁹⁹ K — ¹⁰⁰⁰ K — ¹⁰⁰¹ K — ¹⁰⁰² K — ¹⁰⁰³ K — ¹⁰⁰⁴ K — ¹⁰⁰⁵ K — ¹⁰⁰⁶ K — ¹⁰⁰⁷ K — ¹⁰⁰⁸ K — ¹⁰⁰⁹ K — ¹⁰¹⁰ K — ¹⁰¹¹ K — ¹⁰¹² K — ¹⁰¹³ K — ¹⁰¹⁴ K — ¹⁰¹⁵ K — ¹⁰¹⁶ K — ¹⁰¹⁷ K — ¹⁰¹⁸ K — ¹⁰¹⁹ K — ¹⁰²⁰ K — ¹⁰²¹ K — ¹⁰²² K — ¹⁰²³ K — ¹⁰²⁴ K — ¹⁰²⁵ K — ¹⁰²⁶ K — ¹⁰²⁷ K — ¹⁰²⁸ K — ¹⁰²⁹ K — ¹⁰³⁰ K — ¹⁰³¹ K — ¹⁰³² K — ¹⁰³³ K — ¹⁰³⁴ K — ¹⁰³⁵ K — ¹⁰³⁶ K — ¹⁰³⁷ K — ¹⁰³⁸ K — ¹⁰³⁹ K — ¹⁰⁴⁰ K — ¹⁰⁴¹ K — ¹⁰⁴² K — ¹⁰⁴³ K — ¹⁰⁴⁴ K — ¹⁰⁴⁵ K — ¹⁰⁴⁶ K — ¹⁰⁴⁷ K — ¹⁰⁴⁸ K — ¹⁰⁴⁹ K — ¹⁰⁵⁰ K — ¹⁰⁵¹ K — ¹⁰⁵² K — ¹⁰⁵³ K — ¹⁰⁵⁴ K — ¹⁰⁵⁵ K — ¹⁰⁵⁶ K — ¹⁰⁵⁷ K — ¹⁰⁵⁸ K — ¹⁰⁵⁹ K — ¹⁰⁶⁰ K — ¹⁰⁶¹ K — ¹⁰⁶² K — ¹⁰⁶³ K — ¹⁰⁶⁴ K — ¹⁰⁶⁵ K — ¹⁰⁶⁶

همه یکسره خواسته² پیش خواه
پس آنگه مرا و ترا بهر³ جست⁴
همه نامداران گیهران بدند
همه گنج داران⁷ گیرنده شهر
برفتند گردان بدشت نبرد
ز دیبای رومی و از⁹ تلخت عاج
ز گوپال وز¹⁰ خنجر هندوان
نظاره شده گردش اندر گروه
بتن زورمندی و کنداوری
ازین سو¹² بدان سو¹² نکردی¹³ گذر
جهان آفرین را فراوان بخواند
گهی بزم سازد گهی کارزار¹⁶
بنفرین بود گه¹⁷ گهی بآفرین¹⁸
چنینست¹⁹ تا بود آیین و کیش²⁰
یکی²¹ دیگر آید کزو²³ برخورد
که آتش برآرد ز²³ ایران زمین
بدین لشکر و گنج آراسته
زمانی ز یزدان نکردند یاد

نگر تا که دارد ز¹ ایران سپاه
ازین هدیه شاه باید نخست
بدان⁵ دشت بسپار شاهان بدند
ز چین و ز سقلاب وز⁶ هند و وهر
سپهبد پیامد همه گرد کرد
کمرهای زرین⁸ و بیجاده تاج
ز تیر و کمان و ز برگستوان
یکی کوه بد¹¹ در میان دو کوه
کمان کش سواری گشاده بری
خندنگی بینداختی چارپر
چو رستم نگه کرد¹⁴ خیره بماند
چنین گفت کین روز ناپایدار
همی گردد این خواسته زان برین¹⁸
زمانه نماند باآرام خویش
یکی گنج ازین سان همی پرورد
بران بود کاموس و خاقان چین
بدین ژنده پیلان و این²⁴ خواسته
به گنج و²⁵ بانپوه بودند شاد

795

800

805

³ K, I, خواسته یکسره - I, IV, VI - از - K² چه بود - I, IV, VI - دارند از - K¹
⁴ K, I, IV, VI - ب. стоит после б. 795. ⁵ K, I, IV - بدین - VI - برین - I -
¹⁰ K, ز دیبای و از یاره و - K - وز - L⁹ فرزین - L⁸ تاج داران - VI⁷ و - IV - نواز
I, VI - доб.: ¹⁵ VI - و - L¹⁴ - доб. ¹³ IV - نکردی - IV - و - I¹² شد - K¹¹ و از - I, VI -

گهی شادمانی گهی تندرست * گهی خشمناک و گهی مرگ جست

گاه آفرین - K¹⁸ دهد گاه - VI - دهد گاه و - K¹⁷ بدین - K, I, IV, VI -
چنین بود - VI¹⁹ گاه بآفرین - I, VI -
پیلان¹ آن - K²⁴ برآرند از - K, I, IV, VI - از - VI²³ کسی - K, I, IV -
و - L²⁵ K - و - L²⁵

- 775 ز ناپاکی¹ و² خواب ایرانیان
 زبانرا بدشنام بگشاد و گفت
 بدین⁵ گونه دشمن میان دو کوه
 طلایه نگفتم⁸ که بیرون کنید
 شما سر باسایش و خوابگاه
 780 تن آسان غم و رنج بار آورد
 چو گویی¹³ که روزی تن آسان شوند¹⁴
 ازین¹⁵ پس تو پیران و کلبادرا
 نگه کن بدین¹⁹ دشت با لشکری
 اگر تاو²² دارید²³ جنگ آورید
 785 که²⁵ پیروز برگشتم از کارزار
 برآشفت با طوس²⁷ شد چون پلنگ
 طلایه نگه کن که از خیل کیست
 چو مرد طلایه بیابای بچوب
 ازو چیز²⁹ بستان و پایش ببند
 790 بدین³¹ سان فرستش بنزدیک شاه
 ز یاقوت وز³⁴ گوهر و تخت عاج
- برآشفت رستم چو شیر زیان
 که کس را³ خرد نیست با مغز⁴ جفت
 سپه چون گریزد⁶ ز ما⁷ همگروه
 در و راغ چون دشت و⁹ هامون کنید
 سپردید¹⁰ و دشمن بسیچید راه¹¹
 چو رنج آوری¹² گنج بار آورد
 ز تیمار ایران هراسان شوند¹⁴
 چو هومان¹⁶ و رویین¹⁷ پولادرا¹⁸
 تو در کشوری²⁰ رستم از²¹ کشوری
 مرا زین سپس کی بچنگ آورید²⁴
 تبه شد نکو گشته²⁶ فرجام کار
 که این جای خوابست گر دشت²⁸ جنگ
 سرآهنگ آن دودرا نام چیمست
 هم اندر زمان دست وپایش بکوب
 نگه کن یکی پشت پیل³⁰ بلند
 مگر پخته³² گردد بدن³³ بارگاه
 ز دینار³⁵ وز افسر و گنج و تاج

با طوس — VI⁴ که هرگز — VI³ و — II² ز بی باکی — VI¹ ز نامردی — I, IV¹
 و — II, K⁹ بگفتم — K, I, IV⁸ همه — I, IV, VI⁷ خواب گیرد — VI⁶ برین — K, IV⁵
 شویم — K¹⁴ گویم — K, I, IV, VI¹³ آورد — II¹² برنج و براه — K, I, IV¹¹ نهادید — VI¹⁰
 IV — زیلبادرا — I¹⁸ و — II, IV¹⁷ هامون (!) — VI¹⁶ ازان — K¹⁵ شوم — I, IV, VI¹⁴
 I — تاج — K, VI²² دگر — K, VI²¹ جنگ — K, VI²⁰ درین — VI¹⁹ برین — IV¹⁸ کلبادرا
 پای دارند — I²³ I, IV — I²⁴ دوبر:

هران چه شمارا فتد باز رای * یکایک بیارید با من بجای
 گشت و بیهوده — VI⁶ همه کوه — IV⁴ همه کرده — I³ همه گشته — K²⁶ چو — K, I, IV, VI²⁵
 I, ³⁰ خپرو (!) — VI²⁹ یا دشت — I, IV, VI²⁸ زتا جای — K²⁷ و با طوس — K, I, IV, VI²⁶
 ز دینار — K, I, VI³⁴ ازان — I, IV³³ رام — I, IV³² سغت — K³¹ برین — K³⁰ پیل — IV²⁹
 ز دیبا — K, I³⁵ ز دیبا و از — IV³⁴ نو از

هم آن بوم^۲ کو چون تو آرد بمر^۳
 که از جان تو شاد بادا سپهر
 بتو زنده گشتیم و گیتی فروز
 بیارند با طوق زرین و^۶ تاج
 نخستین ز شاه جهان برد نام
 همی رفت آوازشان بر دو^{۱۰} میل
 برفتند شادان و روشن روان
 نهاد از بر چرخ پیروزه گاه
 چو زنگی دورنگ^{۱۴} شب اندر گذشت
 بکردار یاقوت^{۱۴} شد روی خاک
 برفتند گردان لشکر ز جای
 که جایی نیامد ز پیران نشان^{۱۶}
 بهر سو فرستاد^{۱۷} باید سپاه
 بجایی کجا بود^{۲۰} دشت نبرد
 بهر^{۲۲} سو نشست پیاراسته^{۲۳}
 بخاک اندر افکنده پا بسته^{۲۶} دید
 زمین بود و^{۲۸} خرگاه و پرده سرای
 که شد روی کشور ز ترکان تهی

پسندیده باد این^۱ نژاد و گهر
 تو دانی که با ما چه کردی بمهر^۴
 همه مرده^۵ بودیم و برگشته روز
 بفرمود تا پیل با تخت عاج
 می خسروانی بیاورد و جام
 بزد کونای^۷ از^۸ بر ژنده^۹ پیل
 چو خرم شد از می رخ^{۱۱} پهلوان
 چو پیراهن شب بدرید ماه
 طلایه پراگند^{۱۲} بر گرد دشت^{۱۳}
 پدید آمد آن خنجر تابناک
 تمیره برآمد ز پرده^{۱۵} سرای
 چنین گفت رستم بگردنکشان
 بیاید شدن سوی آن رزمگاه
 شد از پیش او^{۱۸} بیژن شیرمرد^{۱۹}
 جهان دید پر کشته و خواسته^{۲۱}
 پراگنده کشور^{۲۴} پر از خسته^{۲۵} دید
 ندیدند زنده کسی را^{۲۷} بجای
 بنزدیک رستم رسید آگهی

760

765

770

دارد — I, IV — همان بوم و بر کو تو آرد بمر — K — ۳ نام — IV — مام — I — ۲ آن — K, I, IV — ۱
 وزرینه — K, IV — ۶ کشته — K, I, IV, VI — ۵ ز مهر — I, IV — ۴ ۷۵۹. 6. стоит после 6. K, VI — ۳ پسر
 بر پشت — I, IV, VI — ۹ از پس پشت — K — ۹ ۱۰. (метр нарушен). ۱۱. از — VI — ۸ کونای — J — ۷
 پهن — K — ۱۳ پراگنده — IV — ۱۲ جهان — I, IV — ۱۱ نشدند از می — K — ۱۱ آواز بر چند — K, VI — ۱۰
 چو زنگی درنگی — VI — ۱۵ چو زنگی درنگی — K, I, IV — ۱۴ بر کوه و دشت — I, IV — ۱۴ دشت
 بشد پیشرو — I, IV — ۱۸ فرستاده — IV — ۱۷ ز هر سو فرستاد — K, VI — ۱۷ ۱۶. 6. 16. هر دو
 ز هر — K — ۲۲ خاستم (!) — IV — ۲۱ که بودند — I, IV — ۲۰ بشد در زمان بیژن تیزمرد — K — ۱۹
 ناپسته — K — ۲۶ همه کشته — VI — ۲۵ همه روی هامون — I, IV — ۲۴ یکی گنج آراسته — VI — ۲۳
 ۲۸. K, I — ز — ۲۸ کسی را ندیدند زنده — K, VI — ۲۷ آغشته — VI — ۲۷

ز مردی نه پیچید هرگز دلم جز آن دم که دیدم ز کاموس جنگ
 کنون گر همه پیش یزدان پاک سزاوار باشد که او داد زور
 745 مبادا که این کار گیرد⁷ نشیب نگه کن که کار آگهان ناگهان⁸
 بیاراید¹⁰ آن¹¹ نامور بازگاه¹² بیمخشد فراوان بدرویش¹⁴ چیز
 کنون جامه رزم بیرون کنید¹⁵ غم و کام دل بی گمان بگذرد
 750 همان به که ما¹⁸ جام می بشمریم¹⁹ سپاس از جهاندار پیروز گر
 کنون می گساریم²² تا نیم شب سزد گر دل اندر سرای سپنچ
 755 بزرگان برو خواندند آفرین²⁴ کسی را که چون پیلتن کهترست

نگفتم که از آرزو¹ بگسلم دلم گشت یکباره زین کینه تنگ²
 بغلتیم³ با درد یکیک بخاک بلنداختر و⁴ بخش⁵ کیوان و⁶ هور
 مبادا که آید بما بر نهیب برنبد آگهی نزد شاه⁹ جهان
 بسر بر نهد خسروانی¹³ کلاه که بر جان او آفرین باد نیز
 باسایش آرایش¹⁶ افزون کنید¹⁷ زمانه دم ما همنی بشمرد
 بدین²⁰ چرخ نامهربان ننگریم کزویست مردی و بخت و هنر²¹
 بیاد بزرگان گشاییم لب نداریم²³ چندین بدرد و برنج
 که بی تو مبادا کلاه و نگین²⁵ ز گردون گردان سرش برترست²⁶

1 — II; آرزوی — K; هرگز ازو — 2 K, I, IV, VI —

بدین رزم تاریک شد روز من * سیه شد دل گیتی افروز من
 3 K — پگردیم — VI; بغلطیم — 4 VI — و. оп. 5 IV — доб. 6 VI — و. оп. 7 I,
 این — VI 11 بیمارامد — IV 10 زین بشاه — I, IV, VI 9 آگهان جهان — VI 8 گردد — IV
 I, IV, VI — همی او بدرویش — K 14 آن کیانی — K 13 پیشگاه — I, IV 12 بزمگاه — K
 VI — بآرایش آسایش — I, IV 16 زآرامش و رامش — K 15 بدرویش بسیار
 K — 21 برین — K, IV 20 بشکریم (?) — VI 19 با — VI 13 کنیم — I, IV 17 آرامیش
 بسازیم — K 22 ب. переставлен со следующим б. IV — و. هنر — VI 21 پیروزی و زو هنر
 и далее доб.: ورا پهلوان گزین خواندند — VI 25 آفرین خواندند — VI 24 مبنیدیم — VI 23

که بی تو مبادا کلاه و نگین * ز نیکی دهش بر تو باد آفرین
 28 I, IV — б. переставлен со следующим б.

- 725 چنین گفت رستم بایرانیان
 بپیش¹ جهاندار² پیروزگر
 همه سر بخاک سپید بر نهید
 کزین نامداران یکی³ نیست کم
 چنین گفت رستم بگودرز و گیو
 730 چو آگاهی آمد بشاه جهان
 که طوسی سپهبد بکوه آمدست
 از⁴ ایران برفتیم با⁵ رای و هوش
 ز بهرام گودرز و⁶ ریونیز
 از ایران همی تاختم تیزچنگ
 735 چو چشمم برآمد بخاقان چین
 بویژه⁷ بکاموسی و آن فروبرز
 که بودند هر یک چو کوهی بلند
 بدل گفتم آمد زمانم بسر
 ازین بیش مردان و زین بیش ساز
 740 رسیدم بدیوان مازندران
- که اکنون بپاید گشادان میان
 نه⁸ گوپال باید⁹ نه بند کمر⁵
 کزین⁶ پس همه⁷ تاج بر سر نهید
 که اکنون شدستی دل ما دژم⁹
 بدان نامداران و گردان نیو¹⁰
 بمن باز گفت این سخن درنهان¹¹
 ز پیران و هومان¹² ستوه آمدست¹³
 برآمد ز پیکار مغزم¹⁶ بجوش¹⁷
 دلم تیرتر¹⁹ گشت برسان شیز²⁰
 زمانی بجایی²¹ نکردم درنگ
 بران²² نامداران و مردان²³ کین
 بران²⁵ یال و آن شاخ و²⁶ آن دست و گرز
 بزیر اندرون زنده پیلای نژند²⁷
 که تا من بیستم بوردی کمر
 ندیدم بجایی بسال²⁸ دراز
 شب تیره و گرزهای گران

نه تیغ - K⁵ یابد - IV⁴ که - IV³ خداوند - K, I, IV, VI² بنزد - VI¹
 K, VI - доб.: نه تیغ و نه سر - VI⁶ به گنج و کمر - IV⁹ نه گنج و کمر - I⁵ و کمر
 گشادند گردان سراسر کمر * برآسوده از جنگ و از شور و شر
 بآب اندر اندام شستند پاک * نیایش کنان پیش یزدان پاک
 زدل ما شدستی دژم - K, VI⁹ کسی - I⁸ کجا - K, I, IV, VI⁷ ازان کسی - K, I, IV⁶
 آشکار - K, VI¹¹ K, I, IV, VI - б. оп. شدی پر ز غم - IV¹⁰ شدستی دل ما دژم - I⁹
 I, IV¹⁵ ز - I, IV¹⁴ K - б. оп. ز خاقان و پیران - VI¹² ناگهان - I, IV¹¹ و نهان
 K, I, I¹⁸ K - б. оп. ز پیکار مغزم برآمد - VI¹⁶ ازان آگاهی شد مرا - VI¹⁷ برفتم ابی
 و سرم خیره نیز - I, IV²⁰ تیره - I, IV¹⁹ خیره - K¹⁹ بهرام و گودرز - IV¹⁸ و از - VI¹⁷
 بخاصه - I, IV²⁴ گردان - K, VI²³ بدان - VI²² برهبر - K, VI²¹ مانند شیز - VI²⁰
 K, I, VI²⁸ K, I, IV, VI - б. оп. و - IV²⁶ بدان - VI²⁵ چنان - K, I, IV²⁵
 بهمری - IV²⁷ بهمر

- برآمد یکی ابر و بادی¹ سیاه
 سر از پای دشمن ندانست باز
 ننگه کرد پیران بدان کارزار 710
 نه⁵ منشور و فرطوس و⁶ خاقان چین
 درفش بزرگان نگوئسار دید
 بنستیمین¹⁰ گرد و¹¹ کلباد گفت
 نگوئسار کرد آن درفش سیاه¹³
 همه میمنه گیو تاراج کرد 715
 بجست از چپ لشکر و¹⁵ دست راست
 چو او را ندیدند گشتند باز
 تبه گشته اسپان جنگی ز کار
 برفتند با کام دل سوی کوه
 همه ترک و جوشن بخون و بخای¹⁹ 720
 تن از جنگ²¹ خسته دل از رزم²² شاد
 پر از خون برو تیغ و پای²³ و رکیب
 چنین تا بشستن²⁵ پیرااختند²⁶
 سر و تن بشستند و دل شسته بود
- بشد² روشنایی ز خورشید و ماه
 بیابان گرفتند و راه دراز
 چنان تیز برگشتن³ روزگار⁴
 نه آن⁷ نامداران و مردان کین⁸
 بخاک اندرون خستگان⁹ خوار دید
 که شمشیر و نیزه¹² بپاید نهفت
 برفتند پویان بمی راه و راه¹⁴
 در و دشت چون پرت دراج کرد
 بدان تا بداند که پیران کجاست
 دلپیران سوی رستم سرفراز¹⁶
 همه رنجه¹⁷ و خسته¹⁸ کارزار
 تهمتن بپیش اندرون با گروه
 شده غرق و برگستوان چاک چاک²⁰
 جهانرا چنینست ساز و نهاد
 ز کشته نه پیدا فراز از²⁴ نشیب
 یک از دیگری²⁷ باز نشناختند²⁸
 که دشمن بمند گران²⁹ بسته بود

تیره بدگردش - I, IV - ³ که شد - VI - ² باد و گردی - IV - باد و ابری - I, K, VI - ¹
 رزمگاه * چنین تیره گون گردش هور و ماه - K - ⁵ دران تیره گون گردش - VI -
 نامداران و گردان کین - K - ⁸ بدان - K, I, IV, VI - ⁷ منشور فرطوسی - VI - ⁶ به - I, IV, VI -
 و - I, K, IV, VI - ¹¹ و - K, VI - ¹⁰ کشتگان - K, VI - ⁹ نامداران توران زمین - I, IV -
 لیرزان ازان رزمگاه - K - ¹⁴ سپاه - VI - ¹³ ژوپمین و خنجر - K, I, IV, VI - ¹²
 ل - ¹⁷ کیمنه ساز - I, IV - ¹⁶ پیر رستم سرفراز - K - ¹⁶ و - VI - ¹⁵ همی راه راه - VI -
 پراز - L - ¹⁹ خسته و رنجه از - VI - ¹⁸ خسته در - I, IV - ¹⁸ K - ¹⁸ ميسرا неразборчиво. (رحنه!)
 بزم - VI - ²² جنگ - K - ²² رزم - VI - ²¹ زنج - K - ²¹ از ضرب و از چاک چاک - VI - ²⁰ خون و خای
 K, VI - ²⁶ سراسر - VI - ²⁵ نشستن - K - ²⁵ و - K, IV, VI - ²⁴ پای تیغ - IV - ²³ پای و تیغ - I - ²³
 K, VI - ²⁸ یکی از دگر - I, IV, VI - ²⁷ پیرااختند
 K, VI - ²⁸ б. переставлен с предыдущим б.; I - доб.
 I - ²⁹ غمان - I - ²⁹ вариант б. 720.

که آتش همی بد شناسد¹ ز آب²
 بد آورد ازین رزم⁴ بر خویشتن
 همان آشتی بهتر آید ز جنگ
 زبان پر ز گفتار و دل⁶ پر شکن
 چو رزمت سرآمد کنون بزم جوی
 ز کار گذشته بدل هیچ⁷ کین
 که اکنون سپه را سرآمد⁹ نبرد
 سر رزمجویان¹⁰ همه گشته شد
 بنزدیک من¹² باید و تخت عاج
 چه باید کنون لابه و گفت و¹⁴ گوی
 شتاب سپاه از درنگ آمدست¹⁶
 بدشت آهوی ناگرفته میخشی¹⁷
 که پیروز برگردد از کارزار¹⁸
 منم گفت شیراژن تاج بخش²⁰
 چه²³ روز فریبست²⁴ و هنگام بند²⁵
 چه شیر ژبان دست²⁷ بند مرا

یکی شهریارست افراسیاب
 جهانی بدین³ گونه کرد انجمن
 کسی نیست بی آزو⁵ بی نام و ذنگ
 فرستاده آمد بر پیلتن
 بدو گفت کای مهتر رزمجوی
 نداری همانا خاقان چین
 چنو باز گردد تو زو⁸ باز گرد
 چو کاموس بر دست تو کشته شد
 چنین داد پاسخ¹¹ که پیلان و تاج
 بتاراج ایران نهادهست¹³ روی
 چو داند که لشکر بچنگ آمدست¹⁵
 فرستاده گفت ای خداوند رخس
 که داند که خود چون بود روزگار
 چو بشنید رستم برانگیخت رخس¹⁹
 تنی²¹ زورمند و بیازو²² کمند
 چه²⁶ خاقان چینی کمند مرا

685

690

695

که آتش برآرد ز دریای - VI² نه شناسد - IV²; که نشناسند آتش بسی را (۹) - I¹
 لب - K⁶ بی آب و - K, VI⁵ کینه - K, VI⁴ برین - I, IV, VI³; جهانی برین - K³ آب
 گفت رستم - VI¹¹ سرفرازان - I, IV¹⁰ سر آمد سپهرا - K, VI⁹ هم - VI⁸ تیغ و - VI⁷
 منست - K, I, IV¹⁶ منست - K, I, IV¹⁵ و - JI¹⁴ نهادند - VI¹³ ما - I, IV¹²
 I, IV - доб.:

ببخشم سرش طوق و تاجش مراست * همان پیل با تخت عاجش مراست
 K, VI - доб. варианты этого б.; VI - еще доб.:

فرستم بنزدیک شاه جهان * نمایم بدو تخت و تاج مهان
 K, I, IV, VI - доб.:

همه دشت مردست و پیل و سپاه * چو خاقان که با تاج و گنجست و گاه
 بتن - I, IV, VI²¹ در رزم آذر گشسب - I²⁰ اسب - I¹⁹ گردد بدین کارزار - K, VI¹⁸
 چو - K²⁷ پند - I, IV²⁵ فسوسست - I, IV²⁴ نه - VI²³ بیازوی - JI, K²²
 ژیانست

- ایا گم شده بخت بیچارگان
 شما را ز رستم نبود آگهی
 کجا² ازدهارا ندارد بمرد
 شمارا سر از رزم من سیر نیست
 ز فتراک بگشاد پیچان⁴ کمند
 برانگیخت رخش⁶ و برآمد خروش
 بهر سو که⁷ خام اندر⁸ انداختی
 هرانگه که او مهتری را ز زین¹⁰
 بدین¹² رزمگه بر¹³ سرافراز¹⁴ طوسی
 بیستی از ایران کسی¹⁵ دست اوی
 نگه کرد خاقان ازان¹⁸ پشت پیل
 یکی پیل بر پشت کوه بلند
 همی کرگس آورد ز ابر²¹ سیاه
 یکی نامداری ز لشکر بجست
 بدو گفت رو پیش آن²⁴ شیرمرد
 چغانی و شگنی و چینی و وهر
 یکی شاه ختلان²⁸ یکی²⁷ شاه چین
- همه زار و با درد¹ غم خوارگان
 مگر مغزتان از خرد شد تهی
 همی پیل جوید بروز³ نبرد
 مرا هدیه جز گرز و شمشیر نیست
 خم خام در کوه⁵ زین فگند
 همی ازدها را بدرید گوش
 زمین از دلیران پیرداختی⁹
 ربودی بغم¹¹ کمند از کمین¹¹
 بابر اندر افراختی بوق و کوس
 ز هامون نهادی¹⁶ سوی کوه روی¹⁷
 زمین دید یر سان¹⁹ دریای نیل
 ورا نام بد رستم دیوبند²⁰
 نظاره بران اختر و چرخ ماه²²
 که گفتار ایران بداند²³ درست
 بگویش که تنی مکن در نبرد
 کزین کینه هرگز²⁵ ندارند بهر
 ز بیمگانه مردم ترا نیست کین

آنکه - I⁴ بدشت - K³ که او - K², I, IV, VI بیچاره - I, IV, VI; ناچیز - K¹
 :دوب. - K⁹, I, IV, VI; خامه - VI; چرمه - K⁸ سوکجا - K⁷, VI; اسپ - I, IV⁶ کوه - JI⁵
 نبودش جز از رزم چین آرزوی * ببازو خم خام و چین در بروی
 کمندش ز زین - T; کمند گزین - I, IV; کمند و کمین - K¹¹ از مهتری بد بزین - VI¹⁰
 VI¹⁶ گرفتاری را - VI; یکی - K¹⁵ سپهدار - K¹⁴, I, IV, VI; در - K¹³, VI; برین - IV¹²
 - K²⁰, VI; مانند - VI; جنبان چو - I, IV¹⁹ زان - JI¹⁸ I, IV - 6. оп. نهاده - T¹⁷
 I, IV; آرد ز ابر - K²¹ بچنگ اندر از چرم شیران کمند - I, IV; دلیران گرفته بغم کمند
 :دوب. - I, IV; ستاره نظاره بران جنگ [خیل - IV] و ماه - K²², I, IV, VI; از ابر - IV
 چو خاقانش از پشت پیل سفید * ورا دیدد بمیرید از جان امید
 جستن - VI; که از کین جز اندک - I, IV; هریک - K²⁵ این - K²⁴, JI; بدآید - IV²³
 دگر - VI²⁷ جیلان (!) - IV; زروم و - K²⁶, VI

همی شاه چین بایدت لشکری
 چو باد خزان برجهد بر درخت
 نمیند چنان رزم⁴ جنگی بخواب
 ز تیمار رستم دلش بردمید
 برو با کمان وز سواری دویست⁷
 نگه دار پیشت تهمتن بچنگ⁸
 برین¹⁰ دشت زین¹¹ بیش دشمن¹² مغواه¹³
 نه نیز از در رای¹⁵ و آرایش¹⁶ است
 نگه کن که پیران و هومان¹⁸ کجاست
 همی آسمان بر زند بر زمین¹⁹
 بپامد پیشت²⁰ تهمتن بچنگ²¹
 که ترسم که رخشم شد از کار²² سیر
 بخون و خوی آهار داده شوم
 تو با پیل و با²⁴ پیلانان مچخ²⁵
 ز شکنان و چین هدیه نو بریم
 که با روم²⁷ و چین اهرمن باد جفت

تو سگزی که ازهر کسی¹ بتری²
 یکی³ تیر باران بکردند سخت
 هوا را بپوشید پیر عذاب
 چو گودرز باران الماسی دید
 برهام گفت ای⁵ درنگی مایست⁶
 کمانهای چاچی و تیر خدنگ
 بگیو آن زمان⁹ گفت برکش سپاه
 نه هنگام آرام و¹⁴ آسایشی است
 برو¹⁷ با دلیران سوی دست راست
 تهمتن نگر پیش خاقان چین
 برآشفت رهام همچون پلنگ
 چنین گفت رستم برهام شیر
 چنو²³ سست گردد پیاده شوم
 یکی لشکرست این چو مور و ملخ
 همه پایک در²⁶ پیش خسرو بریم
 و ز انجایکه بر خروشید و گفت

650

655

660

1 K -- I, IV -- برو 2 K, IV -- بدتری VI -- سگی VI -- و از هر کسی K -- 1 جنگ
 بجنمان عنان VI -- برو با سواران و جنگی بساز I -- 7 مساز I -- 6 گفتا I, VI -- 5 جنگ
 VI -- 8 :доб. VI -- 8 با سواری دویست

بران دوره هرگز مباد آفرین * که نفرین سگالد برو بر زمین
 لشکر VI -- 12 ازین I, IV, VI -- 11 درین VI -- بدین I, IV -- 10 گهی K, I, IV, VI -- 9
 بخشایش I -- آسایشی VI -- 16 K, IV, VI -- نه روز درنگست VI -- 15 :оп. و IV -- 14 مکاه T -- 13
 :доб. K, I, IV -- 19 مردان VI -- 18 بشو K, I, VI -- 17

[بدین I] بران دیده هرگز مباد آفرین * که نفرین سگالد برو روز کین
 :доб. VI -- 21 بپیش IV, VI -- 20

کمانور بیاورد صدمرد گرد * سرگردشان نیز گردون سپرد
 K -- 26 بچخ T -- وونج (9) K -- 25 :оп. با K -- 24 چو او I, IV, VI -- 23 جنگ K, VI -- 22
 ترکی I, IV -- 27 پاکشان I, IV -- 25 تازه در

- هوا گشت چون روی زنگی سیاه همه مرز تن² بود و خفتان و خود ز گرد سوار ابر پر باد شد⁴ بسی نامدار از پی⁵ نام و ننگ 635 بر آورد رستم⁷ برانسان⁸ خروش چنین گفت¹⁰ کان¹¹ پیل و آن¹² تخت عاج سپرهای چینی و پرده سرای بایران سزوار کیخسروست 640 که چون او بگیتی سرافراز شاه شمارا چه کارست با تاج زر¹⁷ همه دستها سوی بند آورید شما را ز من زندگانی بسست فرستم بنزدیک شاه²³ زمین و گرنه من این خاک آوردگاه 645 بدشنام بگشاد خاقان زبان مه²⁷ ایران مه²⁸ آن شاه و آن انجمن
- ز کشته ندیدند¹ بردشت راه تنانرا همی داد³ سرها درود زمین پیر ز آواز پیولاد شد⁴ بدادند بر خیره سرها⁶ بچنگ که گیتی برآمد زمانه⁹ بجوش همان¹³ یاره و افسر¹⁴ و طوق و تاج هممان افسر و آلت چارپای¹⁵ که او در جهان شهریار نوست نبود و ندیدست خورشید و ماه¹⁶ بدین¹⁸ زور¹⁹ و این کوشش و این هنر²⁰ میانرا²¹ بخم کمند آورید که تاج و نگین بهر دیگر کسست²² چه منشور و شنگل چه²⁴ خاقان چین بنعل ستوران برآرم بماه²⁵ بدو گفت کای بدتن بدوان²⁶ همی زینهاریت باید چو من²⁹

ز تنها همی داد - K³ دشت زین - I, IV دشت سر - K, VI² ندیدست - IV¹
 ز تنها تو گفتی که - VI K - перед б. доб.:⁴ بود - K, VI⁴
 فتاده درین پهن دشت درشت * سر نا تراشیده چون خار پشست
 سرها بخیره - VI⁷ سرها بخیره - K⁶ و متر нарушен. و پی. оп. نامداران ز - VI نامداران از پی - I⁵
 تو - K, I, IV, VI⁹ ناگه - VI بدانسان - I زبر آورد اسب تهمتن - K⁸ تهمتن بر آورد
 آن - VI زکین - K, I, IV¹¹ همی گفت - VI¹⁰ گفتی زمانه [که دریا - I, IV] برآمد
 K, I, IV, ¹⁵ همان افسر چینی و - VI¹⁴ همین - K¹³ پیل با - VI و این - K, I, IV¹²
 VI - ب. оп. ¹⁶ I, IV, VI - б. оп. ¹⁷ K, I, IV - فر و تاج - VI تاج زرد - K¹⁸ و پاین - VI
 بدین رزمگه [رزمگاه - K] - K, I, IV²² میانها - K, VI²¹ زور فر - LI²⁰ روز - LI¹⁹ بود
 K, I, ²⁴ بر شاه ایران - VI²³ ب. переставлен со следующим б. و این کمانی بسست
 بدشنام - VI بدنهان - K²⁶ براه - IV²⁵ نه منشور مانم [ماند - I و یابد - IV] نه - IV, VI
 VI - б. переставлен со следующим б. ²⁹ بر شاه - VI و - I, IV زبر - K²⁸ به - K, I, VI²⁷

- 615 بدیدند¹ گردان که رستم چه کرد
درفش همایون ببردند و³ کوسی
خروشی برآمد ز⁴ ایران سپاه
بفرمود⁶ رستم کز ایران سوار⁷
هم اکنون من آن¹⁰ پیل و آن¹⁰ تخت عاج
ستانم ز چین و¹² بایران دهم
از ایران پیامد همی صد سوار¹³ 620
چنین گفت رستم بایرانین
بجان و¹⁶ سر شاه و خورشید و ماه
بیزدان دادار جان آفرین
که گر نامداران ز¹⁹ ایران سپاه²⁰
سرش را ز تن برکنم در زمان 625
بدانست لشکر که او شیرخوست
همه سوی خاقان نهادند روی
تهمن بپیش اندرون²⁵ حمله برد
همی خون چکانید بر چرخ ماه
ز بس گرد کز رزمگه بردمید 630
ز بانگ سواران و زخم سنان

I, IV—; خروشی آمد از قلب—K, VI⁴ و VI—³ оп. و VI—² Л, VI² چو دیدند—VI¹
—L⁹ برفتن—I⁸ سپاه—K⁷ چنین گفت—VI⁶ که—K, VI⁵ خروشی آمد از بوق و
ز خاقان—K¹² باره زر—K, I, IV, VI¹¹ این—K, IV¹⁰ صد رزمخواه—K; چند نامدار
—L¹⁷ K, I, IV, VI¹⁶ و VI—¹⁵ K, IV, VI¹⁴ و VI—¹³ K, VI¹² دلاور هزار—K¹³
—K, I, IV, VI²¹ زمین—K, I, IV, VI²⁰ نامداری ز—K, I, IV, VI¹⁹ б. оп. K, I, IV, VI¹⁸ بتوران
—K, I, IV, VI²² سالار چین—K, I, IV, VI²²

نه بیند مگر دار یا بند و چاه * نهاده بسر بر زکاغذ کلاه
سپه داغ دل شاه دیهیم جوی—K, I, IV, VI²⁴ سرون گوزن—VI²³ بچنگ گوزنش همی—L²³

• K, I, IV, VI—²⁶ доб.: I, IV²⁵ سپه—

تو گفستی که خورشید در پرده شد * زمین زیر نعل اندر آزرده شد

- بدو گفت من کین ترکان چین¹ برانگیخت اسپی از میان سپاه
 600 ز نزدیک چون ترک رستم بدید بدل گفت پیکار با ژنده پیل
 گریزی⁶ بهنگام با⁷ سربجای گریزان پیامد سوی قلبگاه
 605 درفش تهمتن میان گروه همی تاخت رستم پس او چو گرد
 گهار گهانی بترسید سخت برآورد یک بانگ برسان کوس
 همی خواست تا کارزاری کند چه نیکو بود هرکه خود را شناخت
 610 پس او گرفته گو پیلتن یکی نیزه زد برکمربند او¹²
 بینداختش همچو¹³ برگ درخت نگونسار کرد¹⁴ آن درفش کبود

VI-66. ³ زسگزی بخواهم - K; ز شنگل بخواهم - ² Л; توران و چین - ¹ K, I, IV - 598, 599, 600 оп.; K, I, IV - доб.:

نبرد وی از مهتران با منست * دل شیر و گرز گران با منست
 K-этот б. оп. ⁵ برخسار شد چون گل شنبلیله - IV; روانش تو گفتی ز تن بردمید - ⁴ K, I
 и вместо него дает:

چو آمد بنزدیک رستم فراز * بدانست کامد زمانش فراز
 همی خواست کزپیش آن پیلتن * گریزد بگیری سر خویشتن
 I, IV -

تو گفتی براند دگر گفت نی * دو گفتارگان با خرد جفت نی
 K, I, ¹¹ مهی - VI-66. ¹⁰ دو - K- ⁹ VI-б. оп. ⁸ گریزد بهنگام - K- ⁷ گریز - I, IV-66. ⁶ IV, VI-66. 606, 607, 608, 609 и 610 оп. ¹² او - Л- ¹³ K, I, IV, VI- بینداخت برسان
 K, VI- ¹⁴ گشت - I- ¹⁵ کمانی - IV; کشانی - I- ¹⁵

- خروشان سوی میمنه راه جست
همه میمنه پاک برهم درید
یکی خویش کاموس بد ساوه نام
پیامد بپیش تهمتن بچنگ 585
- بگردید گرد⁴ چپ و دست راست
برستم چنین گفت کای ژنده پیل
بخواهم کنون⁵ کین کاموس خوار
چو گفتار ساوه برستم رسید 590
- بزد بر سرش گرز را پیلتن
برآورد¹⁰ و زد بر سر و مغفرش
بیفگند و رخس از بر او براند¹¹
درفش کشانی نگونسار کرد¹²
نبد نیز کسی پیش او¹⁵ پایدار
پس از میمنه¹⁷ شد سوی میسره 595
- گهار گهانی¹⁸ بدان جایگاه
برآشفت چون ترک رستم بدید
- ز لشکر سوی کندر آمد نخست¹
بسی ترک و سر بد که تن را ندید²
سرافراز و هرجای گسترده کام³
یکی تیغ هندی گرفته بچنگ
ز رستم همی کین کاموس خواست
ببینی کنون موج دریای نیل
اگر باشدم⁶ زین سپس کارزار⁷
بزد دست و گرز گران⁸ برکشید
که جانش برون شد بزاری زتن⁹
ندیدست گفتی تنش را سرش
ز ساوه بگیتی نشانی نماند
و زو جان¹³ لشکر پر آزار کرد¹⁴
همه خاک مغز سر آورد بار¹⁶
غمی گشت لشکر همه یکسره
گوی شیرفش¹⁹ با درفش²⁰ سیاه
خروشی چو شیر زیان برکشید²¹

ازان پس کسی—K² VI—6. переставлен со следующим б. کید آمد نخست—K¹ VI, I, IV, VI—6. оп. سرانرا—VI³ بسوی سر که آن لحظه از تن پرید—VI؛ که شد ناپدید—I, IV؛ کیدرا هم ندید VI—؛ نبینی مگر—K⁶ IV, I, IV, VI—6. دست—K⁵ ز تو—K⁴ ز هر جای گسترده دام VI—؛ ببینی مگر—VI—7. доб. б.:

کنون ای ستمکاره رزمساز * بخواهم ز تو کین کاموس باز
رخس و بر او براند—II¹¹ بیاورد—VI¹⁰ گرز از میان—VI—K⁸
وزانجای—I¹³ شد—VI؛ نمودار شد—K¹² K, I, IV, VI—6. обратный порядок мисра. همه خار مغزش سر—II¹⁶ بپیشش کسی—I, IV؛ و پیش رستم کسی—VI—K¹⁵ شد
همه نعل رخشی سر آورد بار—I, IV؛ ز خاک و ز خاور سرآورد بار—K؛ آورد بار
K¹⁷ گهان گهانی—VI؛ کشانی—I¹⁸ وزان جایگاه—I, IV؛ وزان میمنه—VI
روانش تو گفتی ز تن بر پرید—VI²¹ درفش—I²⁰ شیردل—I؛ گو شیردل

- هم اکنون ز پیلان و از خواسته¹ ستانم ز چینی بایران دهم
 نباشد جز ایرانیان شاد کسی یکی را ز شگنان و سقلاب و چین⁵
 570 که امروز پیروزی⁶ روز ماست گر ایدونک نیرو دهد دادگر⁸
 برین دشت من گورستانی¹⁰ کنم یکی از شما سوی لشکر شوید
 575 بکوبید¹³ چون من بچنم ز جای زمین را سراسر کنید¹⁶ آبنومی
 بکوبید¹⁷ گوپال و¹⁸ گرز گران از²⁰ انبوه²¹ ایشان مدارید پای
 همه دیده بر مغفر²² من نهید بدرید صفهای سقلاب و²⁴ چین
 580 وزانچاپگه رفت چون پیل مست همین² K, VI — من این [ازین—I] پیل و این خواسته—I, IV, VI — آن خاسته
 I, IV — چین³ K, I, IV, VI — این⁴ Л, К — б. оп.; VI — доб.: ستانم ز خاقان شمارا دهم * وزان نیز بر خود مباهی دهم (!)
 پیروزی و—I⁶ ز سقلاب و شنگل ز چین—I, IV — ز سقلاب و شگنان و چین—K, VI⁵
 7 K, VI — доб.: بریشان اثر کرد کردار بد * از آیین پیشین و از کار بد
 I, IV — بدیشان نشان کرد کردار بد * بد آمد بپیش اندر از کار بد
 IV — شورستانی—I, K¹¹ گورسانی—VI — گورسازی—IV¹⁰ آمد و—K⁹ کارگر—VI⁸
 بکوشید—K¹³ (нет рифмы). همه—IV — از باد همبر—K¹² شورسانی—VI — شورسازی
 هر—VI¹⁸ بکوبند—I, IV¹⁷ کنم سر بسر—K¹⁶ I, IV — б. оп.¹⁵ صلح (!)—VI¹⁴
 K²³ (нарушен метр). خود—K²² اندوه—IV²¹ ز—I, IV, K²⁰ پولاد با—VI¹⁹ گوشه
 همان گرز—VI²⁶ سوار از—VI²⁵ I, IV, VI — б. переставлен со следующим б. —Л²⁴ оп. و²⁴ ۲۴۶

بکینه دل آگنده و جنگ جوی
 تو گفستی همی^۳ ژاله بارد زمیغ^۴
 تن و پشت^۵ و سر بود و ترگ و کلاه^۶
 ز سقلاب و هری و از پهلوی^۸
 ز یک مرد سگزی^{۱۰} شده همگروه^{۱۱}
 چنو در جهان لشکر آرای نیست
 نباشد خردمند همداستان
 بسنده نبودند با یک سوار^{۱۶}
 ز رستم کجا یابد آرام و خواب
 کزین جنگ دشمن کند جان^{۱۸} زیان

دلیبران¹ ایـران پس پشت او
ز بس نیمزه و گرز و گوپال² و تیغ
ز کشته همه دشت آوردگاه
ز چینی و شگنی و از هندوی³
سپه بود چون خاک در پای کوه⁴
که با او بجنگ اندرون¹² پای نیست
کسی کو کند¹³ زین سخن داستان
که پرخاشخ¹⁴ نامور صد هزار¹⁵
ازین کین بد آمد¹⁷ بافراسیاب
چنین گفت رستم بایرانین

¹ VI — доб. و ² I — گرز پولات ³ IV — هوا ⁴ K — میخ ⁵ K, I, IV, ⁶ K — کلاه و تیغ K, I, IV, VI — доб.: VI — دست

بلند آسمان چون زمین شد ز خاک * بسی گردن و بر شده چاک چاک
VI — еще доб.:

چنین گفت لشکر همه همگروه * که از کشتگان گشت هامون چو کوه
⁹ K, I, IV, و از دهری پهلوان—VI؛ و از ترک هر سو دمان—⁸ K و از هندوان—⁷ K, VI
 ندیدند—¹¹ K خسته—T؛ و خشنو—IV, VI؛ و خستو—¹⁰ I بر خاک و دریا و کوه—VI
 K, VI—доб.: و یک دگر را گروه

چنین گفت پیران بخاقان چین * که شیر ژیانست رستم بکین
مرد - K¹⁵ پرخاشجو - K, I, IV, VI¹⁴ زند - I, IV, VI¹³ ترا با چنین پیلتن - IV¹²
سپصد هزار - K, I, IV, VI¹⁶ - доб.:

نه بازارگانیست این جنگجوی * زهر کشوری آمده نژد او
یکی آنکه مارا نکوهش کنند * چو از رزم [آزم—K, IV] جای پڑوهش کنند
و دیگر که او را بخشم آوری * رهایی نیابد سر از داوری
K — доб. еще один б.:

و لیکن چو نیروی یزدان بود * عجب نیست گر باب سندان بود
مارا نیامد —¹⁸ K, I, IV, VI بر آمد —¹⁷ K, IV — پس بد آید — VI — доб. вариант этого б.
[سر آید — I]

پراگنده گشتند زان انجمن^۱
 دلیران توران نمودند پشت
 زره بود و جوشن تنش را نخست^۲
 کس او را بگیتی^۳ هم آورد نیست^۴
 مگر رزم سازند یکسر^۵ گروه
 نجوید چو جوید نیابد رها^۶
 دگر بود رای و دگر بود یاد
 برانند^۷ یکسر بکردار کوه
 تنومند را جان^۸ زیان^۹ آورند
 چنپ لشکر چینیان برشکست
 همه ره تن بی^{۱۰} سر انداختی
 نه با خشم او پیل را جای^{۱۱} بود
 که خورشید تاریک شد از برش^{۱۲}
 که شد ساخته بریل شیرگیر
 ز خون روی کشور میستان شدست
 خروشان و جوشان و^{۱۳} دشمن دژم

چو شنگل گریزان شد از پیلتن
 دو بهره از ایشان بشمشیر کشت
 بجان شنگل از دست رستم بچست
 چنین گفت شنگل که این^۱ مرد نیست^۲
 یکی ژنده پیلست بر پشت کوه
 بتننها کسی رزم^۳ با^۴ ازدها
 بدو گرفت خاقان ترا بامداد
 سپه را بفرمود تا همگروه
 سرافراز را در میان آورند
 بشمشیر برد آن زمان شیر دست
 هر آنکه که خنجر برانداختی^۵
 نه با جنگ او کوه را پای^۶ بود
 بدان سان گرفتند گرد اندرش
 چنان^۷ نیزه و خنجر و گرز و تیر
 گمان برد کاندز میستان شدست
 بیک زخم ده^۸ نیزه کردی^۹ قلم

^۱ K, I, IV, VI — 66. 541 и 542 оп.; K, I, IV — вместо этих 66. дают:

یکی حمله بردند بر پهلوان * ز ترکان سقلاّب و از هندوان
 گرفتند چون گورش اندر میان * ربودندش از پیش شیر ژیان

^۲ K, I, IV — доб.:

گریزان و رخسارگان پر ز چین * همی رفت تا پیش خاقان چین
 VI — см. прим. к б. 540. ^۳ K — گفت کین — ^۴ K — کیست — ^۵ K — بگیتی —
 مگر حمله — VI — جمله — ^۶ I, IV, VI — کس او را — ^۷ K — کیست — ^۸ K — بگیتی —
 VI — доб. б., добавляемый K, I и IV — ^۹ K, VI — زاین — ^{۱۰} VI — доб. б., добавляемый K, I и IV —
 VI — 543 (см. прим. 2); I — 66. 546, 547, 548 оп. — ^{۱۱} K, IV, VI — برانید — ^{۱۲} K, I, IV, VI —
 I, IV — ^{۱۳} I, IV — برافراختی — ^{۱۴} I — زمان — ^{۱۵} VI — سر —
 I, IV — ^{۱۶} I, IV — زمین — ^{۱۷} I, IV — پای — ^{۱۸} K, I, IV, VI — بر سرش — ^{۱۹} I, IV — ز بس — ^{۲۰} I, IV —
 оп. — ^{۲۱} K — کردش — ^{۲۲} IV — و — ^{۲۳} VI — زخمه ده — ^{۲۴} VI — صد

- یکدیگر را بگریختند و هر دو از راهی که میخواستند
 از لشکر ننگه فرار کردند و او را دیدند
 نگر تا نگرایی بدشکر پناه⁵
 نجستم جزین⁷ آرزوی آشکار⁸
 دلگیری کند رزم جوید ز من
 نه شمشیر هندی نه چینی پرنده¹²
 نمائیم بترکان سر و دست و پای¹³
 که ای بد نژاد فرومایه جفت¹⁵
 تو سگزی چرا خوانی ای بدگهر¹⁶
 کفن بیگمان جوشن و ترک تست
 میان دو صف برکشیده سپاه¹⁸
 نگوئسار کرد و بزد¹⁹ بر زمین
 بشمشیر برد آنگهی²² شیر²³ دست
 بزرهر آب داده پرنده آوران²⁵
- بگوییید کان¹ مرد سگزی کجاست²
 چو آواز شننگل⁴ برستم رسید
 بدو گفت هان آمدم رزمخواه
 چنین گفت رستم که از کردگار⁶
 که بیگانه ای زان⁹ بزرگ انجمن
 نه سقلاب مانند¹⁰ ازیشان¹¹ نه هند
 پی و پیغ ایشان نمائیم بجای
 بر¹⁴ شننگل آمد با آواز گفت
 مرا نام رستم کنند زال زر
 نکه کن که سگزی کنون مرگ تست
 همی گشت¹⁷ با او با آورد گاه
 یکی نیزه زد برگرفتشی ز زین
 برو²⁰ بر گذر کرد و اورا نخست²¹
 برگرفتند زان²⁴ روی کنداوران

برو دست — K, VI —³ بچنگ — I, IV —² ببینم که آن — I, IV, VI — ببینم که این — K —¹
 I, IV — доб.: چیه دارد ز مردانگی ساز و سنگ — I, IV — راست
 براند اسپی تا جایگاه نبرد * درآمد بمیدان و آواز کرد
 که آن جنگجو مرد سگزی کجاست * همانا بچنگم گر آید رواست
 کنون گر شوم سوی جنگش رواست * یکی کرد خواهم بدو دست راست
 VI —⁷ کز کردگار جهان — K, I, IV, VI —⁶ ب. оп. — K, I, IV, VI —⁵ رستم بشنگل —⁴ Л, K —
 نه ایشان — K —¹¹ مانم — K, VI —¹⁰ زین — I, IV —⁹ آشکار و نهان — K, I, IV, VI —⁸ همی
 VI —¹² I, IV — بدیشان

نه شننگل بمائیم نه خاقان چین * نه گردان و مردان توران زمین
 همی گفت — VI —¹⁷ بدهنر — Л, —¹⁶ فرومایه زفت — K —¹⁵ برو — VI —¹⁴ K, I, IV, VI —¹³ б. оп.
 I, IV — доб.:¹⁸

در آمد بدو پیملتن همچو باد * بکین بازوی پهلوی بر گشاد
 K, I, —²² نخست — T — نخست — Л, K, I, IV, VI —²¹ بدو — K —²⁰ زدش — K, I, IV, VI —¹⁹
 IV, VI —²⁵ VI — б. стоит после б. 543 и вместо него — K, I, IV —²⁴ سر — IV —²³ آنزمان — IV, VI —
 доб.:

گرفتند چون گورش اندر میان * ربودندش از پیش شیر ژیان

اگر یار باشد روان با¹ خرد
 خداوند تاج و خداوند گنج
 چنین داد پاسخ برستم سپاه
 چنان رزم سازیم با تیغ تیز
 ز دو رویه تنگ² اندرآمد سپاه 515
 که باران او بود شمشیر و تیر
 ز پیکان پولاد و پیر عقاب
 سنانهای نیزه³ بگرد اندرون
 چرنگیدن گرز⁴ گاو چهر
 بخون و بمغز اندرون خار و خاک 520
 همه دشت یکسر پر از جوی خون
 چو پیلان فگنده بهم میل میل
 چنین⁵ گفت گودرز با پیر⁶ سر
 ندیدم که رزمی بود زین نشان
 که از کشته گیتی برین⁷ سان بود 525
 بغرید شنگل ز پیش⁸ سپاه

بنمیک و بید روز را بشمرد⁹
 نبندد دل اندر سرای سپنج
 که فرمان تو بر تر از چرخ¹⁰ ماه
 که مانند ز ما نام تا¹¹ رستخیز
 یکی ابر گفستی¹² برآمد سپاه
 جهان¹³ شد بکردار دریای قیر
 سیه گشت رخشان رخ آفتاب
 ستاره بیالود گفستی بخون¹⁴
 تو گفستی همی¹⁵ سنگ بارد سپهر¹⁶
 شنده غرق و برگستوان¹⁷ چاک چاک¹⁸
 بهر جای چندی فگنده نگون¹⁹
 برخ چون زیر و بلب همچو نیل
 که تا من بستم بمردی²⁰ کمر
 نه هرگز شنیدم ز گردنکشان
 یکی خوار و دیگر تن آسان بود
 منم گفت گرد اوژن²¹ رزم خواه

و. K, IV, VI — доб. 3 نشمرد — I هم بگذرد — K 2 روانا — I, IV و — K, VI 1
 تیره — Л 8 زمین — K 7 تو گفستی که ابری — K 6 دو رویه بتنگ — VI 5 با — IV 4
 I, IV, VI — доб. 11 همه — K 10 شده ابر تاریک و بارانش خون — K 9

درفشیدن تیغ الماس گون * شده ابر و باران آن ابر خون
 گراییدن گرزهای گران * چنان چون بود پتک آهنگران
 K — доб. 66.:

سلحهای پیکان ز پرندگی * شده (далее испорчен текст)
 تبرزین بخون یلان گشته غرق * چو (далее испорчен текст)
 K — доб. 13 غرق و ترک از سرش — VI [و — K] ترک سران [سر از — I] — K, I, IV 12
 تو گفستی جهان گشت دریای خون * شده ابر و باران آن ابر خون
 بمردی بستم — I, IV 17 پیره — I, VI 16 همی — VI 15 521 и 522 оп. — K, I, IV, VI 14
 گرد افکن — I, IV, VI 20 پیش — K, I, IV, VI 19 بدن — VI 18 ل, K — 18

برومند و شاداب و زیبا درخت
 که از مهتران بر² تو باد آفرین
 همیشه روانم گروگان تست
 بگویم سخن نیز با انجمن
 زبان⁴ پر دروغ و روان⁵ کینه خواه⁶
 زمین شد بکردار جوشنده⁷ کوه
 که من جنگ را بسته دارم میان
 بروهای جنگی پر از چنین کنید
 پدید آید اندازه گرگ و میش
 ازین¹¹ روز بودم دل اندر هراس
 جهانی شوند اندر آن¹² همگروه
 بدان جنگ¹³ بیمرد گردد جهان
 شود گرز پولاد برسان موم
 شما دل مدارید از آن¹⁵ کار تنگ
 اگر¹⁶ یار باشد سپهر بلند
 مباحثید از آن نامداران ستوه
 بمیرم بمزم¹⁷ اندرون بی گمان¹⁸
 نمایی همی کار چندین مساز
 که پر خون شوی چون بمایدت کند²⁰

بدو گفت پیران که ای نیکبخت
 سخنها که داند جز از تو چنین¹
 مرا جان و دل زیر فرمان تست
 یک امشب زخم رای با خویشتن
 وزانجا پیامد بقلب سپاه³
 چو برگشت پیران ز هر دو گروه
 چنین گفت رستم بایرانیان
 شما یک بیک سر⁸ پر از کین کنید
 که امروز رزمی⁹ بزرگست پیش
 مرا گفته بود آن¹⁰ ستاره شناس
 که رزمی بود در میان دو کوه
 شوند انجمن کاردیده مهان
 پی کین نهان گردد از روی بوم
 هر آنکس که آید بر ما¹⁴ بجنگ
 دو دستش بمندم بغم کنند
 شما سربسر یک بیک همگروه
 مرا گر بر رزم اندر آید زمان
 همی¹⁹ نام باید که ماند دراز
 دل اندر سرای سپنجی میند

K-⁵ لبش K-⁴ سوی قلب گاه K-³ با VI-² جز از تو که داند چنین K-¹

دل K-⁸ رخشنده I, IV, VI-⁷ دلش پر دروغ و سرش پرگناه I, IV, VI-⁶ سرش
 جهانرا بشوید I, IV, VI-¹² وزین VI-¹¹ این JI, K, VI-¹⁰ روز VI-⁹ جنگی K-⁹
 بمیرم K, I-¹⁷ گرم IV-¹⁶ این VI-¹⁵ من K, I, IV, VI-¹⁴ رزم I, IV-¹³ بخون
 K-¹⁸ доб.: برزم

بنام نکو گر بمیرم رواست * مرا نام باید که تن مرگ راست
 از عنا و I, IV-²⁰ که هر چون شوی زو بیایی گزند (I) K-²⁰ ترا I, IV, VI-¹⁹ مرا K-¹⁹
 شود از عناد گزند VI-²⁰ گزند

- نبرد تو خواهد همی شاه هند
مرا این درستست کز پیلتن
جو بشنید رستم برآشفست سخت 480
تو با این چنین⁴ بند⁵ و چندین فریب
مرا از دروغ تو شاه جهان
وزان پس کجا پیر گودرز گفت
بدیدم کنون دانش و رای تو
بغلتي همی¹⁰ خیره در خون خویش 485
چنین زندگانی نیارد¹³ بها
مگر گفتم آن¹⁶ خاک بیداد¹⁷ و شوم
بیمینی¹⁹ مگر شاه با داد و مهر
بدارد ترا چون پدر بیگمان
ترا پوششی از خود²¹ و چرم پلنگ 490
ندارد کسی با تو این²⁴ داوری
- بتیر و کمان و بهندی پرند¹
بفرجام² گریان شوند³ انجمن
بپیران چنین گفت کای شور بخت
کجا پای داری⁶ بروز⁷ نهیب
بسی یاد کرد آشکار و نهان
همه بند و نیرنگت اندر نهفت⁸
دروغست یکسر سراپای⁹ تو
بدست این و زین بتر¹¹ آیدت پیش¹²
که باشد سر¹⁴ اندر دم ازدها¹⁵
گذاری بیایی¹⁸ بآباد بوم
جوان و نوازنده و خوب چهر
برآرد سرت برتر از آسمان²⁰
همی خوشتر آید ز²² دیمای رنگ²³
ز تخم پراکنند²⁵ خود بر خوری²⁶

IV — доб.:

زمانه ز چیزی نماندمی * ترا جز بسگزی نخوانندمی
VI —

ز ما نیز چیزی نماند همی * ترا جز بسگزی نخواهد (I) همی
چه رانی — K⁴ شود — K³ سرانجام — K² بچین و کمان و بهندو پرند — K¹
یابی — VI⁶ مکر — VI⁵ ز رنگ — K⁵ ترا با چنین — VI⁵ چو دانی چنین — I, IV⁵ چنین
K —¹¹ همه — IV, VI¹⁰ سر و پای — VI⁹ K, I, IV, VI — ب. оп.⁸ تو اندر — K, I, IV, VI⁷
K, I, IV, VI — доб.¹² بدتر — IV, VI¹² و این نیز

اگر دوزخستی [و گردوزخوگر — IV] بهشتست جای * ز بومی [ز تخمی — K] که داری تو در زیر پای
K, I, IV, VI — ب. переставлен که تان شد سر اندر دم ازدها — K¹⁵ دُم — VI¹⁴ ندارد — VI¹³
со следующим б. K¹⁷ و — K, I, IV, VI¹⁷ این — I, IV, VI¹⁶ ممکن گفتم این — K¹⁶
ترا خوردن مار — K, I, IV, VI²¹ K, I, IV, VI — б. оп.²⁰ نیینی — I¹⁹ گذاری نیایی (I)
پراکنده — K, I, IV, VI²⁵ زین — I, IV, VI²⁴ دیما پرنگ — K, I, IV, VI²³ از — VI²²
K — б. стоит после б. 488. کیفربری — VI²⁶

بجایای که^۱ بد ساینهٔ پیملتن
 که زور^۲ از تو گیرد سپهر بلند
 میداد که آید برویت نهیب
 همه کار تو سر بر سر داد^۴
 پیامت بدادم بپیر و جوان
 بگیتی^۵ ترا خود که یارده^۶ ستود
 سخن گفتم از هر دری بی درنگ^۸
 که از رای او^{۱۰} کینه بیرون کنیم
 ز ما هر چه او خواهد آراسته
 براندیش و این رازها باز جوی^{۱۲}
 که^{۱۳} دانی سخن را مزن در شتاب^{۱۴}
 بزرگند و با تخت^{۱۶} و با افسرند
 ز سقلاب و ختلان و^{۱۷} توران زمین
 که چندین سپاه آمد^{۲۰} از خشک^{۲۱} و آب
 بدین سان سوی پهلوان تافتم^{۲۲}
 گرفتند بر جنگ جستن شتاب^{۲۴}

پسند تو ره جو بهماندمی * ترا جز که سگزی بخوانندمی (۱۹)
I – ۲۴ ازیشان – I, IV ۲۳ از ایران سوی پهلوان تافتم – VI; ازیرا بنزد تو بشتافتم – I, IV
доб.:

۲۳۹

- 445 فروهشته از پیل دیبای چین¹
برآمد دم ناله کزنای
بیامد سوی میسر³ سی⁴ هزار
سوی میمنه⁸ سی⁹ هزار دگر
بقلب اندرون پیل و خاقان چین
جهان سر بسر آهنین گشته بود
ز بس ناله نای و بانگ درای
ز جوش سواران و از دار و گیر
450 کسی را نماند اندر آن دشت هوش
همی گشت¹² شنگل میان دو صف
یکی چتر هندی بسر بر بیای
پس پشت و دست چپ و دست راست¹⁵
455 چو پیران چنان دید دل شاد کرد
بهومان چنین گفت کامروز کار¹⁸
بدین ساز²¹ و چندین سوار دلیر
تو امروز پیش صف اندر²³ میای
پس پشت خاقان چینی بایست
460 که گر زابلی با درفش سیاه
ببینیم²⁵ تا چون بود کار ما
- نهاده برو تخت و مهدی زرین²
برفتند پیلان جنگی ز جای
سواران گردنکش⁵ و⁶ نیزه دار⁷
کمان برگرفتند و چینی سپر
همی برنوشتند روی زمین
بهر جایگه بر تلی کشته بود¹⁰
زمین و زمان اندرآمد ز جای
هوا دام کرگس بد از پر تیر
ز بانگ تیر پیره شده¹¹ کره گوش
یکی تیغ هندی گرفته¹³ بکف
بسی مردم از دینر و مرغ و مای¹⁴
بجنگ اندرآورده زان سو که خواست¹⁶
ز رزم تهمتن¹⁷ دل آزاد کرد
بکام دل ما کنند¹⁹ روزگار²⁰
سرافراز²² هر یک بکردار شیر
یک امروز و فردا مکن رزم رای
که داند ترا با سواری²⁴ دویست
ببینند ترا کار گردد تباه
چه بازی²⁶ کند بخت بیدار ما

میمنه — K, I, IV, VI — مهد زرین — I, IV, VI — ابر پشت پیلان سریر — K — دیما حریر — K¹
میسره — K, I, IV, VI — نامدار — K, I, IV, VI — و — I, IV, VI — جنگ آور — VI — صد — K⁴
همی — K, I, IV, VI — بشد — K, I, IV, VI — 66. 448—450 — K, I, IV, VI — صد — K⁹
مرغ مای — I — زابا او بسی مردم و مرغ و مای — K¹⁴ تیغ بگرفته هندی — VI — رفت¹³
ابا او بجنگ اندر آورد — K¹⁶ پشت او و چپ و دست راست — VI — راست اوی — I, IV —¹⁵
همی رفت با او ازان سان که خواست — VI — زابا او بجنگ اندر آورده روی — I, IV — و خواست
بیدرنگ — VI — بود — K, I, IV, VI — جنگ — VI — ز کار تهمتن — VI —¹⁷
ببینیم که — VI — سوار — VI — ایدر — IV — و — I, IV — دو — I, IV — سان — K, I —²²
یاری — K —²⁶

زمین خفته² در زیر نعل سوار³
 پیامد بر شنگل رزم⁵ خواه⁶
 ز بربر⁷ بفرمان تو⁸ تا بسند⁹
 ز هر سو بچنگ اندر آرم¹⁰ سپاه¹¹
 سرش را ز ابر اندر آرم بگرد
 نگردم نبینی زمن کم و بیش
 تنش¹⁶ را کنم پاره پاره بتیر¹⁷
 بایرانیان¹⁸ بر¹⁹ کنم کار تنگ
 بزد کوس وز دشت برخاست گرد
 سپه بود صف بر کشیده دو²² میل
 همه پای با افسر و گوشوار
 میان بند کرده بزرین کمر

سوی میسره جنگ دیده گهار¹
 همی گشت پیران به پیش سپاه⁴
 بدو گفت کای نامبردار هند
 مرا گفته بودی که فردا پگاه
 وزان پس ز رستم بجویم¹² نبرد
 بدو گفت شنگل من از گفت خویش
 هم اکنون شوم¹³ پیش این¹⁴ گرد گیر¹⁵
 ازو کین کاموس جویم بچنگ
 هم آنگه²⁰ سپهرا بسه بهر²¹ کرد
 برفتند یک بهره با ژنده پیل
 سر پیلبان پر ز رنگ²³ و نگار
 بیاراسته گردن از طوق زر

435

440

1 I — استوار — Л 2 خسته — VI 3 I — همه پای با طوق و با گوشوار — I 4 I — доб.:

که دارد یلانرا ز دشمن نگاه * همی راند از پیش آن قلبگاه
 I — перед б. доб. 6 نیک — VI 7 I, IV — نام:

سوی میسره جنگ دیده گهار * سوی میمنه شنگل نامدار
 برآمد ز هر سو دم کزنای * دل مرد بد دل برآمد ز جای
 I, IV — شروان 8 I, IV — ترا 9 I — доб. б.:

بایران و توران ترا نیست یار * زمانه نمیند چتو یک سوار
 K — доб.:

همه زیر فرمان تو هند و سند * ز بربر بفرمان تو تا بسند
 I, IV — доб. 11 I, IV — آور 10 VI —

برآرم ز گردان ایران نغیر * نه برنا گذارم بجای و نه پیر
 IV, 14 شوم هم کنون — K, I, IV 13 شوم پیش رستم بجویم — VI 12 K, I, IV — بجویم ز رستم
 K — 17 تنم — VI 16 الفارس المقدم — B 15 گوشه گیر — VI 14 گرد دلیر — IV 15 آن — VI
 B — 18 بغربال بتیر — VI 17 مغلیر بتیر — IV 18 من مغربل بتیر — I 19 خسته زخم تیر
 K, I, 21 هم اکنون — VI 20 من — VI 19 بر ایرانیان — K, I, IV 18 جسده بنوافذ السهام
 VI — 22 سر پیل پر رنگ و نقش — I, IV 23 پیلبانان برنگ — K 23 سه — K 22 بهره — IV, VI
 همه جامه پیل نقش

یکی اختیری افکنم نیک‌پس
بگردن بر آرم کنم^۳ کارزار
بدانگه کجا پای دارد نهنگ^۵
همان ژنده پیلان و هم تخت عاج
اگر تاختن را بپندم میان
ازان نامداران خسروپرست
بخواب و باسایش آمد نیاز^۸
چو سیمین سپر دید^{۱۰} رخسار ماه
بخمّ اندر آمد بپوشید روی
شد از گرد^{۱۲} اسپان^{۱۳} زمین ابنوس
بپوشید رستم سلیح نبرد
که با جوشن و گرز^{۱۵} پولاد بود
دل نامداران ز کینه^{۱۷} بشست
نماید آن زمان بر زمین نیز^{۱۸} جای
که دارد یلانرا ز دشمن نگاه
ز پیلان زمین چون کُهِ بیستون^{۱۹}
سواری دلاور^{۲۱} بشمشیر و تیر^{۲۲}

بایران‌پیان¹ گفت کام‌شعب بجای
415 که فردا من این² گرز سام سوار
از ایدر بران سان⁴ شوم سوی جنگ
سراپرده و افسر و گنج⁶ و تاج
بیارم سپارم بایران‌پیان
بر آمد خروشی ز جای نشسبت
420 سوی خیمه⁷ خویش رفتند باز
چو خورشید بنمود⁹ رخشان کلاه
بترسید¹¹ ماه از پیی گفت و گوی
تمیره برآمد ز درگاه طوس
زمین نیلگون شد هوا پر ز گرد
425 سوی میمنه¹⁴ پور کشواد بود
فربرز بر¹⁶ میسره جای جست
بقلب اندرون طوس نوذر بیپای
تهدتن بیامد بپیش سپاه
و زان روی خاقان بقلب اندرون
430 ابر میمنه کندر شیرگیر²⁰

¹ VI – سپه بايران ² K, IV – آں از; ³ K – گردی نماند بران; I, IV, VI –
بگردن بر آرم – ⁴ K, IV, VI ⁵ I – که کردم بمازندران

بگردن بر آرم شوم جنگجوی * بپیکار خون اندر آرم بجوی
⁶ K, I, IV, VI — گرز ⁷ IV — خانه ⁸ I, IV — доб.:

کنون رزم خاقان چین آوردم * همان رسم مردی و کین آوردم
 ذعل - IV، س - K¹² پیرسید - IV¹¹ سپردند - IV، I¹⁰ بنمود خورشید - IV، I⁹
 هیچ - K¹⁸ بکینه - K، I¹⁷ ابا - IV¹⁶ و - VI، I¹⁵ میسره - VI¹⁴ مردان - VI¹³
¹⁹ I - I - доб. б.:

چو شنگل که یا شیر کردی نبرد * سواری دلاور بـ گـاه نـبـرد
بزد کومی واز دشت-²² I سوار دلاور- IV دلاور سواری-²¹ K شیرمرد-²⁰ I, IV
یگاه نبرد- IV زبرخاست گرد

- 395 بمیمنی¹ که چون بردم² زخم کوس سپهدار⁴ پیران بود پیشرو دروغست یکسر همه گفت اوی اگر بشنوی سر بسر پند من سپهرا⁵ بدان چاره اندر نواخت⁶ که تا زنده ام خون سرشک منست چو بشنید رستم بگودرز گفت 400 چنین است پیران و این راز نیست و لیکن من از خوب کردار¹¹ اوی نگه کن که با شاه ایران چه کرد گر از گفته خویش باز آید اوی بفتراک بر بسته دارم کمند 405 ز نیکو گمان¹⁷ اندر آیم نخست چنو باز گردد ز گفتار¹⁸ خویش برو آفرین کرد گودرز و طوس بنزدیک تو بند و رنگ و دروغ مباد این²¹ جهان بی²² سر و²³ تاج²⁴ شاه 410 چنین گفت رستم که شب تیره گشت بمباشیم و تا نیم شب می خوریم بمیمنیم تا کردگار جهان

که - VI⁵ سپهدار - K⁴ فریبرز و - K, I, IV³ بر کشد - K² تو دانی - I, IV¹
 بها بر کمینی بدانسان - I, IV⁷ نشاخت - K, I, IV⁶ اورا
 ز گودرزبان روز جنگ و نبرد * چنان گورستانی [کورساندی - IV] پدیدار کرد
 خیره - VI⁶ نیز - I, IV¹² گفتار - K, I, IV¹¹ این - K, I, IV¹⁰ آن - I¹⁰ بود - IV, VI⁹
 آرد - I¹⁶ و گر پیش ما جنگساز - I, IV¹⁵ چنین نزد - K, VI¹⁴ تیز بازار اوی - K¹³
 نگیرد - I, IV²⁰ نمیند - I, IV¹⁹ بگفتار - VI⁶ ز پیکار - I, IV¹⁸ ز تیر و کمان - K¹⁷
 I - I²⁴ و - I²³ که بادا همیشه - VI²² مبادا - K, IV²¹ پیران ندارد - VI⁶ ز پیران
 بدین - K²⁷ مغزما - K²⁶ تو بودی همیشه ورا دستگاه - K²⁵ و - I²⁵ 406

- بسی پند و اندرز بشنید و گفت
شوم گفت بپسیچم این کار گفت
380 مرا تخت و گنجست و هم چارپای
چو گفت این بگفتیم کاری⁵ رواست
یکی گوشه گیر تا نزد⁷ شاه
بگفتیم و پیران برین¹⁰ باز گشت
هیونی فرستاد نزدیک شاه
385 تو گفستی که با ما بگفت¹⁴ این سخن
کنون با تو ای پهلوان سپاه
جز از رنگ و¹⁹ چاره نداند همی
کنون از کمند تو ترسیده شد
همه پشت ایشان بکاموس بود
390 سر بخت کاموس²² بر گشته دید²³
در²⁵ آشتی جوید²⁶ اکنون همی
چو داند که تنگ اندر آمد نشیب²⁷
گنهکار²⁸ با گنج و با خواسته²⁹
- کزین پس نباشد مرا جنگ جفت¹
بخویشان بگویم که مارا چه رفت²
بدیشان³ نمایم سزوار جای⁴
بتوران ترا تخت و گنج و نواست⁶
ز تو⁸ آشکارا نگردد گناه⁹
شب تیره با دیو¹¹ انباز گشت
که لشکر بر آرای¹² کامد سپاه¹³
نه سر بود ازان کار هر گز¹⁵ نه بن¹⁶
یکی دیگر افگند بازی¹⁷ براه¹⁸
ز دانش سخن بر فشاند همی²⁰
روا بد²¹ که ترسیده از دیده شد
سپهد چو سگسار و فرطوس بود
بغم کمند اندرش²⁴ کشته دید²³
نیارد نشستن بهامون همی
بکار آورد بند و رنگ و فریب
که گفتست پیش آرم آراسته³⁰

بایشان — I, IV — 3 K — б. оп. 2 K — б. оп. 1 K — گفت که مارا چه گفت — K — 1
VI — б. оп. 6 بگفتم اریدر نیایی — I; بگفتم ازیدر بیایی — K, IV 5 بمانم بیایم بجای — K — 4
K — доб.: 9 زما — VI — 8 یکی گوشه گیرم بنزدیک — VI — 7
شوم تیز و بپسیچم آن کار گفت * کزین پس نباشد مرا جنگ جفت
باد — I, IV — 11 چو گفتیم و پیران بدین — IV; چو گفتم پیران بدین — I — 10 (ср. б. 379).
تو اکنون — IV; تو گفستی که با وی نرفت — K, I — 14 I, IV — б. оп. 13 بیارای — K, VI — 12
این — VI; ازان کار پیدا — K, I, IV — 15 تو گفستی که بر ما برفت — VI; که با وی برفت
و عهد را — I, IV — б. 386 стоит перед б. 385 текста; K — доб.: 16
دهم روز لشکر بهامون کشید * جهانی سراسر سپه گسترید
I, VI — б. оп. 19 و — I, VI — 20 یکی رای دیگر افگند او براه — VI — 18 باید — I, IV — 17 چاره — K — 17
K, I, 24 (оба раза). 23 چو کاموس را بخت — I, IV — 22 همانا — IV — 21 IV — б. оп. 25 اندرون — IV
K — 29 و K — доб. 28 نهیب — I — 27 کو بد — I, IV — 26 ز ترس — K — 25 آرم کاستست — K — 30 خواستست

که نیکی دهش را جزاینست راه³
 نباید⁶ همه بهر یک⁷ نیک بخت⁸
 بدو گفت کای مهتر داد و راست⁹
 فروزان¹⁰ بتو شاه و¹¹ تخت و کلاه
 روانست همی از خرد بر خورد¹³
 نگه کن که گاوت بچرم¹⁴ اندرست
 کنون بشنو از گفته¹⁵ باستان
 گرینزد چو گردون ز بار¹⁶ گران
 بکوشد که آن راستی بشکند¹⁸
 تو مشنو سخن زو و¹⁹ کژی مبین²⁰
 سخن رفت²¹ زین کار و²² پرداختیم
 که بیزارم از دشت و ز رنج و کین²³
 ز گفتار و کردار²⁴ افراسیاب²⁵
 نخواهم بر و بوم و خرگاه را²⁶

نداریم گیتی¹ بکشتن² نگاه
 جهان پر ز گنجست و⁴ پر⁵ تاج و تخت
 چو بشنید گودرز بر پای خاست
 ستون سپاهی و زیبای گاه
 سر مایه¹² تست روشن خرد
 ز جنگ آشتی بی گمان بهترست
 بگویم یکی پیشی تو داستان
 که از راستی¹⁵ جان بدگوه‌ران
 گر¹⁷ ایدونک بیچاره پیمان کند
 چو کژ آفریدش جهان آفرین
 نخستین که ما رزمگه ساختیم
 ز پیران فرستاده آمد برین
 [که من دیده دارم همیشه پر آب
 میان بسته‌ام بندگی شاه را]

365

370

375

جزاینست K-³ نداریم گیتی بکشتی - VI؛ بداریم گیتی ز کشتن K-² کس را - I, IV -¹
 VI -⁵ و - I, IV, VI -⁴ که نیکی دهش مان خرد داد راه - I, IV و همینست راه
 بجاید همه بهره یک یک ز بخت - I, IV -⁸ بهره - VI, K -⁷ نیامد - VI؛ بجاید K -⁶ با
 تاج و - VI, K -¹¹ فراوان - I, IV -¹⁰ مهتر داد راست - IV, VI؛ شیر با داد و راست - K -⁹
 کارت بچرم - I, IV, K -¹⁴ پرورد - VI -¹³ مرا سایه¹² I -¹² سر مایه بر - K -¹² شاد - I, IV
 ور - I, IV, VI, K -¹⁷ ز باد - VI؛ ز [چو - IV] سنگ - I, IV؛ و سنگ - K -¹⁶ آشتی - K -¹⁵
 همیشه - VI -²⁰ و - I, IV -¹⁹ که این داوری بشکند - VI؛ پس آنرا دگرسان کند - I, IV -¹⁸
 VI -²⁰ доб.: (метр нарушен); VI -²⁰ دل آرزو دارد بکین

چو کهتر بیاورد از آنسو سپاه * جهان گشت بر چشم او بر سیاه
 از جنگ و - I, IV؛ از رزم و از دشت کین - K -²³ و - I, IV, K -²² و - I, IV, K -²¹ доб.:
 VI -²¹ вместо этого б.: از دشت کین

پیامی فرستاد نزدیکه من * که از گفت او خیره شد انجمن
 بنگاه را - K -²⁶ و - I, IV, K -²⁵ ب. از پیکار و گفتار - VI -²⁴

نباید بدو³ شاد بودن بسی
 ز گزئی بود کمی⁶ و کاستی
 سخن⁸ گفت با درد⁹ دل یک زمان
 چه آمد برویش ز تیمار و درد
 بگفتار و کردار او شد¹³ رها
 که پیران بکین کشته آید¹⁵ نخست
 بسی با گهر نامور خویش اوی
 شود کشته این دیده ام من¹⁷ بغواب
 مگر کشته افکنده¹⁹ در زیر پای
 شود کشته این پیر با²⁰ انجمن
 ز بد بر²³ دلش راه²⁴ اندیشه نیست
 گناه گذشته باید²⁷ نهفت
 سپارد بما کین نباید فزود
 به از راستی در جهان کار نیست
 سپاهی بدین³² سان چو دریای نیل³³
 از ایشان نباشیم³⁵ زین³⁶ پس برنج³⁷

که گیتی نماند¹ همی² بر کسی
 همی⁴ مردمی باید⁵ و راستی
 چو پیران پیامد بر من⁷ دمان
 که از¹⁰ نیکوی با سپاوش چه¹¹ کرد
 فرنگیس و کیخسرو از¹² ازدها
 ابا آنک اندر¹⁴ دلم شد درست
 برادرش و¹⁶ فرزندان در پیش اوی
 ابر دست کیخسرو افراسیاب
 گنه کار¹⁸ یک تن نماند بجای
 و لیکن نخواهم که بر دست من
 که اورا²¹ بجز²² راستی پیشه نیست
 گر ایدونک باز آرد²⁵ این را²⁶ که گفت
 گنه کار²⁸ با خواسته هرچ بود
 ازین²⁹ پس مرا جای پیکار نیست
 ورین³⁰ نامداران ابا³¹ تخت و پیل
 فرستند نزدیک³⁴ ما تاج و گنج

باشد K, I, IV-⁵ همه VI-⁴ هنر K, I, IV-⁴ همی I, IV-³ همان VI-² نباید K-¹
 K-¹² که VI-¹¹ همه VI-¹⁰ داغ K, I, IV-⁹ همی VI-⁸ ما VI-⁷ ننگی VI-⁶
 و او بود کامد I-¹³ و تدبیر او شد K-¹³ فرنگیس را از دم I, IV-¹³ و فرنگیس و شاه از دم
 IV-¹⁵ این همه در VI-¹⁴ آنک این بر K-¹⁴ وی بد که آمد VI-¹⁴ و او بد که آمد IV-¹⁴
 و خسته L-¹⁹ چنان دان که I, IV-¹⁸ من دیدم این را K, VI-¹⁷ و L-¹⁶ آمد
 K, I, IV, VI-²⁴ در I, IV, VI-²³ جز از K, I, IV, VI-²² این را I, IV-²¹ در L-²⁰
 کزین K-³⁰ ازان K, I, IV, VI-²⁹ و L-²⁸ نماید VI-²⁷ اینها VI-²⁶ آید I, IV-²⁶
 I, IV-³¹ ب. оп.; K-³³ برین K-³² با K-³¹ که با L-³¹

فرستند نزدیک ما ساو و باز * ز پیکار ایشان شوم بی نیاز
 I, IV, VI-³⁷ ازین VI-³⁸ ازان K, I, IV-³⁸ نباشم I, VI-³⁵ فرستد نزدیک I, IV, VI-³⁴
 پذیرند یک یک ز ما [بما-I] باز و ساو * که با ما ندارند پیکار و تاو
 VI-³⁴ доб.:

پذیرند هر یک ز ما باز و ساو * ندارند بر ما به پیکار تاو

- غمی گشت هومان ازان کار¹ سخت
به پیران چنین گفت کز آسمان
پيامد بره پیش کلباد گفت
بمايد شدن يکزمان زين میان
به بينی کزين لشکر بی کران 335
دو بهره بود زیر خاک اندرون
بدو گفت کلباد ای تیغ زن⁶
تن⁸ خویش یکباره⁹ غمگین¹⁰ مکن
بنا آمده کار دلرا بغم
وزین روی¹² رستم یلانرا بخواند 340
چو طوس و چو گودرز و رهام¹³ و گيو
چو گرگین¹⁶ کار آزموده سوار
تهمتن چنین گفت با بخردان
کسی را¹⁷ که یزدان کند نیکبخت
جهانگیر و¹⁹ پیروز باشد بجنگ 345
ز یزدان بود ما خود کییم
بمايد²² کشیدن گمان از بدی
- بر آشفت با شنگل شور² بخت³
گذر نیست تا بر چه گردد زمان⁴
که شنگل مگر با خرد نیست جفت⁵
نگه کرد باید بسود و زیان
جهانگیر و با گرزهای گران
کفن جوشن و ترک شسته بخون
چنین تا توان⁷ فال بدرا وزن
مگر کز گمان دیگر اید سخن
سزد گر نداری نباشی دژم¹¹
سخنهای بایسته چندی براند
فریبرز و گسته¹⁴ و خرد¹⁵ نیو
چو بیژن فروزنده کارزار
هشیوار و بیداردل موبدان
سزوار باشد ورا تاج و تخت¹⁸
نماید که بیند ز خود زور چنگ²⁰
بدین تیره خاک اندرون بر²¹ چیم
ره ایدزدی باید و بخردی

331, 333, 66.: K—порядок 3 K—امروز—I, IV; از شور—K² ز گفتار—IV; بگفتا که—I¹

332. K—доб.:⁴

گر این رستمست آنکه من دیده ام * ز گردنکشان نیز بشنیده ام
نه شنگل بماند برین دشت کین * نه گردوی (?) و منشور و خاقان چین
I, IV, VI—доб.:⁵

گران [اگر—VI] رستمست آنکه من دیده ام * ز گردنکشان نیز بشنیده ام
K¹⁰ خود بیک مرد—VI⁹ دل—I, IV⁸ تویی—I, IV⁷ کای پیل تن—VI, I, IV, VI⁶
گردان—K¹⁵ گر گین—VI¹⁴ فرهاد—VI¹³ وزانسوی—VI¹² VI—б. оп.¹¹ تنگی—VI
K—¹⁹ بتاج و بتخت—VI زورا گنج و تخت—K¹⁸ که آنرا—I, IV, VI¹⁷ گسته¹⁶ VI—
VI—زترسد ز پیل و نهنک و پلنگ—I, IV; بپاید کشیدن بنیروی چنگ—K²⁰ оп. و
نپاید—I, IV, VI²² برین خاک تیره ز بهر—K²¹ نبیند همی روز تاريك و تنگ

نماید که داند کسی از پای^۱ سر^۲
 چو من بر خروشم دمید^۴ و دهید
 فزون باشد از ما دلیر و سوار
 همه پاک^۷ نا^۷ کشته بیجان^۸ شدیم^۹
 باوردگه شیر گیرد بدست^{۱۰}
 کزان پس نیارد سوی رزم روی
 جوان شد دل مرد گشته کهن
 روان را بپیگار^{۱۲} توشه بدی^{۱۳}
 گرفتند بر شاه هند آفرین
 برفتند پرمایه ترکان ز جای
 که با تیغ بودند گر باستان^{۱۴}
 که گفتارشان^{۱۵} بر چه آمد^{۱۶} به بن
 و گر کینه^{۱۷} جوید سپاه از سپاه
 سپه گشت با او به پیگار^{۱۸} جفت

ز گرد سواران و زخم تیر
 شما یکسره چشم بر من^۳ نهید
 همانا که^۵ جنگ آوران صد هزار
 ز یک^۶ تن چنین زار و پیچان شدیم
 چنان دان که او زنده پیلست مست
 یکی پیل بازی نمایم بدوی
 چو بشنید لشکر ز شنگل سخن
 بدو گفت پیران کانشه بدی^{۱۱}
 همه نامداران و خاقان چین
 چو پیران پیامد بپرده سرای
 چو هومان و نستیهن و بارمان
 پرسید هومان ز پیران سخن
 همی آشتی را کند پایگاه
 بهومان بگفت آنچ شنگل بگفت

320

325

330

VI-206: ۲ کسی باز- VI-1

چو من پیش سگزی شوم همنبرد * شما با آسمان اندر آرید گرد
 بیك- VI-6 ۶ ز- K, I, IV, VI-5 ۵ چو بخروشم اندر نهید- K, I, IV-4 ۴ بر هم- K, VI-3 ۳
 7 K-چون ۷ 8 VI-گریان ۸ 9 VI-6. 320 стоит перед б. 319. 10 K-вместо бб. 321 и 322
 текста стоит:

چو من پیش سگزی شوم همنبرد * شما با آسمان اندر آرید گرد
 نماید که یابد یکی تن رها * دل مرد بددل ندارد بها
 I, IV-вместо бб. 321 и 322 текста стоит:

چو من پیش سگزی شوم جنگجوی * در آرید یکسر شما رو بروی
 نماید که یابند يك- تن رها * دل مرد بددل ندارد بها
 VI-که توشه زی- I, IV-11 ۱۱ VI-стоит искаженный второй б. приведенной интерполяции.
 همیشه- VI-; ز انده و اندیشه آزاد زی- I, IV-13 ۱۳ بدیدار- K-12 ۱۲ (без рифмы). که توشه بی
 نه تا تیره باشد اگر- K-; که گه تیره بودند و گه شادمان- VI-14 ۱۴. ز تو دور دست بدی
 16 K, VI-پیکارتان- I, IV-; گفتارتان- K, VI-15 ۱۵ اگر غمگنانند اگر شادمان- I, IV-; شادمان
 گفتار- K, IV-18 ۱۸ و یا جنگ- I, IV, VI-; و گر چند- K-17 ۱۷ آید

315 بيك مرد سگزی كه آمد بـ جنگ
 ز يك مرد ننگست گفتن سخن³
 اگر گردد⁶ كاموس را زو زمان
 سپيده دمان گرزها بر كشيم⁹
 چرا شد چنين بر شما¹ كار قنگ²
 دگر گونه تر بايد⁴ افگند بن⁵
 بيامد⁷ نبايد شدن بدگمان⁸
 وزين دشت يكسر سر اندر كشيم¹⁰
 هوارا چو¹¹ ابر بهاران كنيم
 بریشان یکی تیرباران كنيم

چو شیر آمدیم و چو روبه شویم * ز پیگار اگر دست کوته شویم
 برفتیم چون شیر جنگی دمان * بره بر نجستیم روزی زمان
 VI—доб.:

برفتیم چون شیر جنگی دوان * بره بر نجستیم روزی زمان
 بدین جای پیگار وره شدیم * ز پیگار او دست کدته شدیم
 K—доб.² چرا بر شما رو چنین VI—¹

برفتیم چون شیر جنگی دمان * بره بر نجستیم روزی زمان
 بدین جای پیگار روبه شدیم * ز پیگار او دست کوته شدیم
 گونه بایدت—I, IV⁴ ز مردی نه نیکست چندین سخن VI—; گفت این سخن K—³
 K, I, IV, VI—доб.⁵

چنان دان که او ژنده پیلست مست * باوردگه شیر گیرد بدست
 K—доб.; بیگمان VI—⁸ سر آمد VI—⁷ بود IV—; زانکه L—⁶

چو پیران ز رستم بترسد همی * کسی کو جز از ما نترسد همی
 ز گردان کسی دارد اورا بکس * که او دست یازد بفریادرس
 نه پیل ژیانست با شیر جفت * جزاینست چندانک پیران بگفت
 بدین رایها کرد باید درست * نباید دل از بیم او کرد سست
 I, IV—доб.:

چو پیران ز رستم بترسد همی * کسی چون که از ما نترسد همی
 ز گردان کسی دارد اورا بکس * کنون دست یازد بفریادرس
 یکی پیل نر گشته با شیر جفت * هنر نیست چندان که پیران بگفت
 برین رایها کرد باید درست * نباید دل از کین او پاک شست
 K—¹⁰ بر کشند IV—⁹ VI—доб. те же четыре бб. с незначительными вариантами.

درو دشت یکسر سر اندر IV—; درو دشت یکباره لشکر کشیم I, VI—; یکی تیر لشکر کشیم
 هوا همچو—I, IV¹¹ 317, 316, 315. I, IV—порядок бб.:
 کشند

- سر شاه کشور چنین¹ گشته شد
 295 بفرمان گرسپوز کم خرد
 سپاوش جهاندار و پرمایه بود
 هر آنکه که⁴ او جنگ⁵ و کین آورد
 نه چنگ پلنگ⁶ و نه خرطوم پیل
 بسندست⁷ با او با آوردگاه
 300 یکی رخشی دارد بزیر اندرون
 کنون روز⁹ خیره نباید شمرد
 یکی آتش آمد ز چرخ کبود
 کنون سر بسر تیزهش بخردان¹²
 به بینید تا چاره¹⁵ چیست
 305 همی رای¹⁷ باید که گردد درست
 مگر زین بلا سوی کشور شویم
 ز پیران غمی گشت خاقان چین
 بدو گفت ما را کنون چیست روی
 چنین²² گفت شنگل که ای سرفراز
 310 بیاریء افراسیاب آمدیم
 بسی باره و هدیهها²³ یافتیم
- سپاوش² بر دست او کشته شد
 سر ازدهارا کسی نسپرد³
 ورا رستم زابلی دایه بود
 همی آسمان بر زمین آورد
 نه کوه بلند و نه دریای نیل
 چو آورد گیرد به پیش سپاه
 که گویی روان شد که بیستون⁸
 که دیدند هر کس ازو¹⁰ دستبرد
 دل ما شد از قف¹¹ او پر ز دود
 بخوانید¹³ با موبدان¹⁴ و ردان
 بدین¹⁶ رزمگه مرد پیکار کیست
 از آغاز کینه نبایدست¹⁸ جست
 اگر چند با بخت لاغر شویم
 بسی¹⁹ یاد کرد از جهان آفرین
 چو²⁰ آمد سپاهی چنین²¹ جنگجوی
 چه باید کشیدن سخنها دراز
 ز دشت و ز دریای آب آمدیم
 ز هر کشوری تیز بشتافتیم²⁴

وسر ازدهارا بسی بسپرد-K³ سپاوش-I؛ سپاوش كه-K² توران زتن-K¹
 I، وسر ازدهارا کسی نشمرد-VI؛ ز دستش بر آمد چنان [چنین-I] کار بد-I، IV،
 IV-доб.:

کسی کو شود نزد نر ازدها * ز زهر و ز یخشکش نیابد رها
 نباشند-K⁷ نهنگ-K⁶ رزم-VI⁵ کنون مرگ-T؛ کنون هرک-K، I، IV، VI⁴
 رزم-VI⁹ که کشتی بر آید ز دریای خون-VI؛ که کشتی نخواهد بدریای خون-K، I، IV⁸
 K¹² درد-I، IV، VI¹¹ چو دیدند هر یک ازو-VI؛ چو دیدند ازو هر کسی-I، IV¹⁰
 K¹⁷ درین-VI¹⁶ کار فرجام-K¹⁵ ابا بخردان-K¹⁴ بجویند-I، IV¹³ موبدان-VI
 VI²¹ كه-K، VI²⁰ همی-I، IV¹⁹ زیکی-K¹⁹ نیایدت-I¹⁸ همه کار-I، IV¹⁸ زاگر کار
 I، IV-доб.؛²⁴ بدرها و گهر-VI²³ بدو-VI²² سپاه گشن

- به بیمنی که نه شاه ماند نه تاج¹
 بدین شاد دل شاه ایران بود
 دریغ آن دلیران و چندین سپاه
 بتاراج بیمنی همه زین سپس
 بکوبند مارا بنعل ستور 270
 ز هومان دل من بسوزد همی
 دل رستم آگنده از کین اوست
 پر از غم شوم پیش خاقان چین
 بیامد بنزدیک خاقان چو گرد
 سرپرده او پر از ناله دید 275
 ز خویشان کاموس چندی⁹ سپاه
 همی گفت هر کس که افراسیاب
 چرا کین پی¹¹ افکند کش نیست مرد
 سپاه کشانی سوی چین شویم
 ز چین و ز بربر¹⁴ سپاه آوریم 280
 ز بزگوش و سگسار و مازندران
- نه پیلان جنگی نه این تخت عاج²
 غم و درد بهر دلیران بود
 که با فرّ و برزند و با تاج و گاه
 نه بر گردد از رزمگه شاد کس
 شود آب این بخت بیدار شور
 ز رویین روان³ بر فروزد همی
 بروهای یکسر پر از چین اوست
 بگویم که مارا⁴ چه آمد ز کین
 پر از خون رخ و دیده پر آب زرد⁵
 ز خون کشته بر زعفران⁶ لاله⁷ دید⁸
 بنزدیک خاقان شده دادخواه¹⁰
 ازین پس بزرگی نبیند بخواب
 که آورد سازد¹² بروز نبرد
 همه دیده پر¹³ آب و با کین شویم
 که کاموس را کینه خواه¹⁵ آوریم
 کس آریم با گرزهای گران¹⁶

بیدار—VI؛ تخت و سپاه—I, IV, 2 شاه ماند نه تخت—VI؛ تاج ماند نه شاه—I, IV, 1
 پر از—K-5 بر ما—VI؛ بر من—K, I, IV, 4 ز دردش رخم—VI؛ برویین دلم—K-3 بخت
 پر از—VI؛ پر از خون دل و رخ پر از آب سرد—I, IV, 5؛ خون دل و چشم پر آب زرد
 چندان—VI-9 I-6, 8. 8 ژاله—IV, VI-7 بر ارغوان—VI-6 خون شود دل رخ از آب زرد
 10 Л-доб.:

هم از دوده چنگش و اشکبوس * خروشیدنی بود چون زخم کوس
 نستنجد البربر—B؛ ز چین و کشانی—VI-14 با—K-13 شاید—I, IV-12 چرا کینه—K-11
 16 I, IV-6. 6. 6. K-доб.؛ دادخواه—VI-15 و الهند و غیر هما
 که از رزم رستم بر آرند جوش * نه آواز یارد شنیدن بگوش
 اگر کین همی جوید افراسیاب * نه آرام باید که باید نه خواب
 وزان دوده چنگش و اشکبوس * خروشیدنی بود چون زخم کوس
 همی از پی دوده هر یک ببرد * بیارید بر چهره بر آب زرد

250 شوم باز گویم بگردان همین¹ بمنشور² و شنگل³ بخاقان چین⁴
هیونی فرستم بافراسیاب بگویم⁵ سرش را بر آرم⁶ ز خواب

* * *

و زانجا پیامد بلشکر چو باد یکی انجمن کرد و بگشاد راز بدانید کین شیردل رستمست 255
بزرگان و شیران زابلستان چنو کینه ور¹¹ باشد و رهنمای چو گودرز کشواد و چون گیو و طوسی ز ترکان گنه کار خواهد¹² همی که دانی¹⁴ که ایدر¹⁵ گنه کار نیست¹⁶
260 نکه کن که این بوم ویران شود نه پیر و جوان ماند ایدر نه شاه همی گفتم این شوم¹⁸ بیدادرا که روزی شوی ناگهان سوخته نکرد آن جفاپیشه فرمان²¹ من بکنند این گرانمایگان را²³ ز جای 265

کسی را⁷ که بودند ویسه نژاد چنین گفت کامد نشیب و⁸ فراز جهانگیر و از تخمه⁹ نیرمست⁹ همه نامداران کابلستان¹⁰ سواران گیتی ندارند پای بناکام رزمی بود با فسوس دل از بی گناهان بکاهد¹³ همی دل شاه ازو پیر ز تیمار نیست¹⁷ بکام دلیران ایران شود نه گنج و سپاه و نه تخت و کلاه که چندین مدار آتش و بادرا خرد سوخته¹⁹ چشم دل دوخته²⁰ نه فرمان این نامدار انجمن²² نزد با دلیر و²⁴ خردمند²⁵ رای

گردوی و خاقان چین-K⁴ کندر (?) VI³ منشور-B² چو چین (?) VI¹
کنون رزمگاه از در K⁹ از-I⁸ هر انکس VI⁷ در آرم-I, IV⁶ بکوشیم VI⁵
:VI¹⁰-доб. چین رزمگاه از در ماتمست VI¹⁰ زمین رزمگاه از در ماتمست I, IV¹⁰; ماتمست
بسی شهریار و بسی نامدار * شده انجمن لشکر پیشمار
K, VI¹⁴ بشوید-K, I, IV, VI¹³ جوید-K, I, IV, VI¹² چو او کینه کش-I, IV, VI¹¹
کیست-I, VI¹⁷ زاو پیر ز تیمار کیست-K¹⁷ کیست-K, I, VI¹⁶ کزاید-I, IV¹⁵ داند
:VI²⁰-доб. بوخته(?) L¹⁹ شاه-I, IV¹⁸
مکش گفتمش پور کاوسی * که دشمن کنی رستم و طوسی را
دلیری-K, I, IV²⁴ آن گرانمایه شهر-I, VI²³ نامداران من-IV²² پیمان-VI²¹
نزد با خردمند خود هیچ-VI²⁵

- پلنگ این شناسد که پیکار و جنگ
چو کین سر شهریاران بود
کنون آشتی² را دو راه³ اندرست⁴
یکی آنک هر کس که از⁵ خون شاه
بمندی فرستی بر شهریار
گنه کار خون سر بی گناه
و دیگر که با من بمندی⁹ کمر
ز چیزی که ایدر بمانی همی
بجای یکی ده بیابی ز شاه
بدل¹² گفت پیران که ژرفست¹³ کار
دگر چون گنه¹⁴ کار جوید¹⁵ همی
بزرگان و خویشان¹⁷ افراسیاب
ازین در¹⁹ کجا گفت یارم²⁰ سخن
چو هومان و کلیماد و فرشیدورد
همه زین شمارند و این²⁴ روی نیست
مرا چاره خویش باید گرفت
بدو گفت پیران که ای پهلوان
- نه خوبست و داند همی¹ کوه و سنگ
سر و کار با تیر باران بود
نگر تا شمارا چه اندر خورست
بگسترد بر خیره این⁸ رزمگاه
سزد گر نفرماید این کارزار
سزد گر نباشد⁷ بدین رزمگاه⁸
بیایی بر شاه پیروزگر
تو¹⁰ آنرا گرانمایه دانی¹¹ همی
مکن یاد بنگاه توران سپاه
ز توران شدن پیش آن شهریار
دل از بیگناهان بشوید همی¹⁶
که با گنج و تختند¹⁸ و با جاه و آب
نه سر باشد این آرزور²¹ نه بن²²
کجا هست گودرز زیشان بدر²³
مر این آب را در جهان جوی نیست²⁵
ره جست را²⁶ پیش باید گرفت
همیشه جوان باش²⁷ و روشن روان

بر VI-؛ او II, IV-⁵ اندرست I-⁴ کار I, IV-³ راستی I-² همین VI-¹
سزد گر بریزی VI-؛ بریزد همی خون I, IV-⁷ بگسترد خیره بدان K-⁶
K-доб.:⁸
چو هومان و لپاک و فرشیدورد * کجا هست گودرز از ایشان بدر
VI-¹² خوانی K, I, IV, VI-¹¹ که VI-¹⁰ مگر تو که بندی VI-⁹ سر. 6. 246 текста.
خواهد K, I, IV, VI-¹⁵ دگر گونه VI-¹⁴ زفتست I, IV-¹³ و قال فی نفسہ B-؛ بدو
تخت I, IV-¹⁸ ز ترکان و گردان VI-¹⁷ ز کین سیاهوش بکاهد همی K, I, IV, VI-¹⁶
VI-²¹ نازم VI-؛ خواهم I, IV-²⁰ چنین چون IV-؛ چنین خود K, I, VI-¹⁹ و گنچند
K-6. оп. این را و نه نیز بن I, IV-؛ رازرا و نه بن K-²² بینم این گفتهارا
خویش را I, IV-؛ جنگ را K-²⁶ بکین برادر جهانجوی نیست K-²⁵ بتابند وزین K-²⁴
بزی شاد K-²⁷ خشکرا VI-

- هم¹ گنج و بوم است و هم چارپای
 215 پسر هست و پوشیده رویان بسی
 اگر جنگ فرماید افراسیاب
 بنا کام لشکر بیايد کشيد
 بمن بر کنون جای بخشایشست
 اگر نیستی بر دلم درد و غم⁵
 220 جز او نیز چندی دلیر و جوان⁶
 ازین⁸ پس مرا⁹ بیم جانست نیز¹⁰
 به پیروزگر بر تو ای پهلوان
 از خویشان من بد نداری نهان
 بروشن روان سیماوش که مرگ
 225 گر¹⁷ ایدونکه جنگی بود هم گروه¹⁸
 کشانی و سقلاب و شگنی و²¹ هند
 ز خون سیماوش همه بی گناه
 ترا²² آشتی بهتر²³ آید که²⁴ جنگ
 نگر تا چه بینی تو دانستی
 230 ز پیران چو بشنید رستم سخن
 بدو گفت تا من بدین رزم گاه²⁸
 ندیدستم از تو بجز²⁹ راستی
- نه بینم همی روی رفتن بجای
 چنین خسته و بسته هر کسی
 نماید که چشم اندر آید² بخواب
 نشاید ز فرمان او آرمید³
 سپاه اندر⁴ آوردن آرایشست
 ازین تغمه جز کشتن پیلسم
 که در جنگ سیر آمدند از روان⁷
 سخن چند گویم ز¹¹ فرزند و چیز¹²
 که از¹³ من نباشی خلیده روان
 بر اندیشی از کردگار جهان¹⁴
 مرا خوشتر¹⁵ از جوشن و تیغ¹⁶ و ترک
 تلی¹⁹ کشته²⁰ بینی بمالای کوه
 ازین مرز تا پیش دریای سبند
 سپاهی کشیده بدین رزمگاه
 نباید گرفتن چنین²⁵ کار تنگ
 برزم دلیران²⁶ توانا قری
 نه بر²⁷ آرزو پاسخ افگند بن
 کمر بسته ام با دلیران شاه
 ز ترکان³⁰ همه راستی خواستی

در VI-⁵ ای-در K-⁴ IV-66. 217-219 on. آرم I, IV, VI-² غم K, I, IV, VI-¹
 فرود و جز او نیز چندی دلیر I-⁶ IV, VI-⁴؛ جز از پیلسم نیز چندان دلیر I-⁶ دلم هیچ غم
 که هر گز نباشان دل از جنگ سیر VI-⁶؛ که هر گز نبودند از جنگ سیر I, IV-⁷
 همان بیم مالست و I, VI-¹¹ و پس IV-¹⁰ ای-این همه VI-⁹ وزان K, I, IV, VI-⁸
 بهتر VI-¹⁵ ل-6. on. بر L-¹³ K-6. on. همان بیم مالست و فرزند و کس IV-¹²
 شکانی K-(takl)-²¹ بسته I-²⁰ یکی I, IV-¹⁹ پروه IV-¹⁸ ار I, IV-¹⁷ خود VI-¹⁶
 ای-در VI-²³ مرا K, I, IV, VI-²² کشانی و شگنی و از روم و VI-²²؛ و سقلاب و شنگل ز
 کینه گاه I, IV-²⁸ بدین VI-²⁷ و بوردی I, IV-²⁶ بدین K-²⁵ ز K, I, IV, VI-²⁴
 ز ایران IV-³⁰ جز از I-²⁹؛ مگر K-²⁹

ز قیره شیب و¹ دیده‌ام نیست شرم² که من چند جوشیده‌ام³ خون گرم⁴
 ز کار سیماوش چو آگه شدم ز نیک و ز بد دست کوتاه شدم
 میان دو کشور دو شاه⁵ بلند چنین خوارم و زار و دل⁶ مستمند
 فرنگی‌سرا من خریدم بجان پدر بر سر آورده بودش زمان
 بخانه⁷ نهانش همی داشتم برو⁸ پشت هرگز نه بر گاشتم⁹
 پیداش جان خواهد از من همی سر بدگمان¹⁰ خواهد از من همی
 [پیر از دردم ای پهلوان از دو روی¹¹ ز دو انجمن سر پر از گفتگوی¹²
 نه راه گریزست ز¹³ افراسیاب نه جای دگر دارم¹⁴ آرام و خواب

210

VI-; چندین خروشیده‌ام-IV³ نیست رنج-I; شرم نیست-K² شبان-I, IV¹
 که چندین خروشیدم از درد-I; مرا هم پیش کسی آزم نیست-K⁴ چندین فرو ریختم
 I, IV-; چنین خوار و زارم بدل-K⁶ دو شاه دو کشور-I, IV⁵ (без рифмы). و رنج
 ازو-VI⁸ بجایی-K⁷ چنان خوار و زار و دل-VI-; چنین خوار و زار و چنین
 VI-доб.: هر گونه نگذاشتم-K, IV⁹

وزان چون ز خسرو ز مادر بزاد * مرا دل بدیدار او گشت شاد
 خود ایزد برین بر گواه منست * خرد نیز کو رهنمای منست
 که با شاه ترکان بروز و بشب * نیستم نه بیگاه و نی گاه لب
 که تا خسرو از چنگ آن اژدها * بکردار و گفت من آمد رها
 همی گفت یا من رد افراسیاب * نخواهی که یابیم آرام و خواب
 بفرجام آید ازو بد بمن * به پیچند از آن نامور انجمن
 بیاید بفرجام ازو بد پدید * بسان پدر سر بیاید برید
 بدو گفت ای شاه والا گهر * چه بندی دل اندر ستاره شمر
 بیزدان پناه و بیزدان گرای * که اویست بر نیک و بد رهنمای
 چو با گفت من رای همراه کرد * بصد حیل زو چنگ کوتاه کرد
 کنون تا که خسرو بایران گذشت * شب و روز بر خلق یکسان گذشت
 پیر از دردم ای نامور از دو روی * ز دو انجمن با غم گفت و گوی
 بخسرو بسی رنجه‌ها برده‌ام * بسی انده کار او خورده‌ام
 ср. Т, т. IV, стр. 972-973, разночтение 15 к б. 211, соответствующему б. 202 текста. K¹⁰-

از آنسو ز خسرو ز آنسو ز شاه-VI¹² سپاه-VI¹¹ سرم بدگمان-I; سرم را زیان
 بجای دگر خورد و-I, IV; نه جای دگر روی-K, VI¹⁴ از-I, IV¹³ Л-б. оп.

- فلک را گذر¹ بر نگین تو باد² ز نیکی دهش آفرین بر تو باد
 که دیدم ترا زنده³ بر جایگاه⁴ ز یزدان سپاس و بدویم پناه
 که او ماند از⁵ خسروان یادگار زواره فرامرز و زال⁶ سوار
 کنیزشان مبادا جهان بی نیاز⁷ درستند و شادان دل و سرفراز
 گنجه کردن کهتر از مهتران بگویم ترا گر نداری گران 195
 که بارش کمست آمد و برگ⁸ خون بکشتم درختی⁹ بباغ اندرون
 بدو بُد مرا زندگانی و گنج ز دیده¹⁰ همی آب دادم برنچ
 کزو¹² بار تریاک زهر آمدست مرا زو¹¹ همه رنج بهر آمدست
 به پیش بدیها سپر داشتی¹³ سپاوش مرا چون پدر داشتی
 کشیدم ازان¹⁵ شاه و زان انجمن بسا درد و سختی و رنج¹⁴ که من
 گوا خواستن دادگرا بدست گوا¹⁶ من اندر جهان ایزدست
 شنیدم بسی پند¹⁷ آموزگار که اکنون بر آمد بسی روزگار
 همی آتشی افروزد از جان من که شیون نه بر خاست از خان¹⁸ من
 همیشه گرفتارم اندر پزشک همی خون خروشم¹⁹ بجای سرشک
 نه بر آرزو گشت²⁰ چرخ بلند ازین کار بهر من آمد گزند 205

VI-доб.: 4 شاد K- 3 ز بدهات یزدان نگهدار باد VI- 2 کمند (9) K- 1

عقاب از سر ترگ تو نگذرد * وگر بگذرد نیی ز دم نشمرد
 جهان ایمن از فر و از برز تست * خنک آنکه در سایه گرز تست
 I, IV- 5 فرامرز [و- IV] K- 6 که ماندند ازان
 I-б. оп.; IV-обратный порядок мисра; 7
 بکشتی درختی K- 8 ثم سایله عن أبیه زال بن سام و أخیه زواره و ابنه فرامرز - B
 I, IV- 11 بدیده I, IV- 10 ل-پویژه 10 برگش کمست آمد و بار- I, IV- 9 درختی بکشتم VI-
 VI-доб.: 13 گل و- VI I, IV- 12 کنون این

گرامی بپیوستمش دخترم * که رخشنده گردد ازو گوهرم
 کنون آن گهر کم ازو بد فرود * ز جـــــان و ز دل دادم اورا درود
 بزاری بکشتند با دخترم * چنین بود گویی مگر دخترم (اخترم)
 K- 15 درد با رنج و سختی VI- رنج و سختی و دردا- I, IV- زرنج با درد و سختی K- 14
 K- 19 (без рифмы) جان IV, VI- خوان K- 18 پند از- I- 17 گواه VI- 16 کشیدستم از
 رفت I, IV, VI- 20 بیمار

- همی رفت پیران پر از درد¹ و بیم
 بیامد³ بنزدیک ایران سپاه
 شنیدم گزین لشکر بی شمار
 خرامیدم از پیش آن⁶ انجمن
 بدو گفت رستم که⁸ نام تو چیست
 چنین داد پاسخ که پیران منم
 ز هومان ویسه مرا خواستی
 دلم تیز شد تا¹³ تو از مهتران¹⁴
 بدو گفت من رستم زابلی
 چو بشنید پیران ز پیش سپاه¹⁷
 بدو گفت رستم که ای پهلوان¹⁹
 هم از مادرش²¹ دخت افراسیاب
 بدو گفت پیران²⁴ که ای پیلتن
 180
 185
 190
- شد از کار رستم دلش بدونیم²
 خروشید کای مهتر رزمخواه⁴
 مرا یار کردی بهنگام کار⁵
 بدین انجمن تا چه خواهی ز من⁷
 بدین آمدن رای و کام تو چیست⁹
 سپه دار این شیرگیران¹⁰ منم
 بخوبی¹¹ زبان را بیناراستی¹²
 کدامی ز گردان جنگ آوران¹⁵
 زره دار¹⁶ با خنجر کابلی
 بیامد بر رستم کینه خواه¹⁸
 درودت ز خورشید روشن روان²⁰
 که مهر تو بیند همیشه²² بخواب²³
 درودت ز یزدان و از²⁵ انجمن²⁶

بدونیم—K؛ دل از کار رستم شده بر دو نیم—K, I, IV, VI—² پر از قرمی—VI؛ زپر آزار—I, IV—¹
 ز ترکان مرا کرده خواستار—K, I, IV, VI—⁵ I—ошибочно доб. б. 182 текста. ⁴ چو آمد—K—³
 I—доб.: پرسى ز من—VI؛ یزدان تا چه پرسد سپهبد ز من—K—⁷ آیین—K—⁶
 چو آگاه شد رستم رزم ساز * که آمد ز ترکان یکی سرفراز
 بنزدیک او شد ز پیش سپاه * نهاده بسر بر ز آهن کلاه
 K, IV, VI—доб. те же бб. с незначительными вариантами; Б—бб. 182—184 текста и два бб. интер-
 поляции не переведены. ⁹ K—доб.: کای ترکی—K, I, IV, VI—⁸
 گزین سپه بود افراسیاب * بر پهلوانان با جاه و آب
 بر من—I, IV—¹² بچربی—I—¹¹ سپه دار آن نامداران—I, IV؛ سپه دار و از گرز گیران—K—¹⁰
 نگویی کدامین [کدامی—IV]—I, IV—¹⁵ بر تو ای پهلوان—K—¹⁴ با—IV؛ زپر—K, I—¹³ آراستی
 آواز—K—¹⁷ زره پوش—I, IV, VI؛ با گرز و—K—¹⁶ کدامی نگویی ز کنداوران—VI؛ ز کنداوران
 وفرو آمد از اسب و بردش نماز—K, I, IV, VI—¹⁸ ازان سرفراز—I, IV, VI؛ آن سرفراز
 هم از ماه—K—²¹ خسرو نیاز—VI—²⁰ سرفراز—VI—¹⁹ فترجل بیران و قبل الارض—B—
 که مهر تو بیند همه—I, IV؛ که مهتر نبیند همه شب—K—²² هم از مادرت—IV؛ نو از
 چنین داد—VI—²⁴ فأقرأه رستم سلام الملك کیخسرو و أمه فری کیسی (так!)—B—²³ شب
 درود فراوانت بر جان و تن—VI؛ درودی ز یزدان بدان انجمن—I—²⁶ و آن—IV—²⁵ پاسخ

چه يك مرد با او² چه يك دشت مرد
 سپاوش⁵ را آن زمان⁶ دایه بود
 جهان بر جهاندار⁷ تنگ آورد⁸
 كه از غم روانم بکاهد همی
 چنان چون بپاید سخن نرم¹¹ گوی¹²
 چه باید برین دشت رنج سپاه
 سزد گر نجویم چندی¹³ نبرد
 همانا كه رایش جنگ اندرست
 برو دشت پیکار تنگ آوریم¹⁷
 بنیروی او¹⁹ رزم شیران²⁰ کنیم²¹
 جز از خون وز گوشت وز موی نیست
 دلت را چه سوزی²³ بتیمار و درد
 همان تیر و ژوپین برو بگذرد²⁵
 درین²⁷ رزمگه غم کشیدن بدست
 ز پیملی فزون نیست گاه³⁰ نبرد
 کزان پس نیارد سوی جنگ³² روی³³

ازو دیو سیر¹ اید اندر نبرد
 بزاوستان³ چند⁴ پرمایه بود
 پدروار با درد جنگ آورد
 شوم⁹ بنگرم تا چه خواهد همی
 بدو گفت خاقان¹⁰ برو پیش او
 اگر آشتی خواهد و دستگاه
 بسی هدیه بپذیر و پس باز گرد
 وگر¹⁴ زیر چرم¹⁵ پلنگ اندرست
 همه یکسره نیز¹⁸ جنگ آوریم
 همه پشت را سوی یزدان¹⁸ کنیم
 هم اورا تن از آهن²² و روی نیست
 نه اندر هوا باشد اورا نبرد
 چنان دان که گر²⁴ سنگ و آهن خورد
 بهر²⁶ مرد ازیشان ز ما سیصدست
 همین²⁸ زابلی نامبردار مرد²⁹
 یکی پیلمازی³¹ نمایم بدوی

165

170

175

نسیاوخش K-⁵ شاه VI-⁴ بزاوستان J-³ پیشش K, I, IV-² شیر IV-¹
 K-دوب.: و قد أرسل یطلبنی: B-⁸ جهانجوی I, IV-⁷ مهربان VI-⁶ سپاوش I-⁵
 مرا جست ازین بیکران انجمن * ندانم چه خواهد ز من پیلستن
 سخن چون I-¹ چنان چون بپاید همه خوب J, K-¹¹ اکنون I, IV-¹⁰ روم I, IV, VI-⁹
 K, I, IV-¹⁴ با او VI-¹³ سخن چون بپاید همی جست و جوی IV-¹² بپاید همی چرب
 K-6. 171 стоит перед 6. 170 текста; K-¹⁷ تیز K, I, VI-¹⁶ جنگ K-¹⁵ چو تن IV, VI-¹⁴
 IV, VI-²⁰ خندان I-²⁰ بنیرو برو I, IV-¹⁹ توران K-¹⁸ IV-¹⁷ обратный порядок мисра.
 تن آهن IV-²² همو ز آهن و آتش K-²² بنیرو بسی رزم گوران کنیم K-²¹ چندان
 برو I-²³ ازو نگذرد K-²⁵ او K, I, IV-²⁴ چه سوزی دلت را I, IV, VI-²³ و تو دل را چه سوزی K-²³
 K-³⁰ گرد K-²⁹ همان J-²⁸ برین I-²⁷ بیک K, I, IV-²⁶ نگذرد
 VI-³¹ دلب.: زنیاید برم جنگجوی I, IV-³³ رزم VI-³² پیلمازی K-³¹ اندر I, IV, VI-³³ فروز
 نمایم بدل مرتقا ترس و باك * اگر گرد کاموسی ازو شد هلاك

- فرآوان سخن گفت و نگشاد¹ چهر²
 ندانم که بر دل چه آراستست
 تو گویی که بر کوه دارد نشست
 بزیر⁵ اندرون ژنده پیلنی⁶ ژیان
 همی گیرد آتش ز تیغش فروغ⁸
 ز بهر⁹ تو ماندست زانسان¹⁰ بپای¹¹
 برهنه مکن تیغ و منمای¹³ روی¹⁴
 بترسم که روز پید آید¹⁷ فراز
 بدین¹⁹ دشت مارا که ماتمست²⁰
 ندانم چه کرد اختر شوم ما²²
 جگر خسته و دل پر از درد²³ و خشم
 که اکنون دگر گونه گشت این²⁵ سخن
 همانگاه برد این دل من²⁷ گمان
 که خام²⁹ کمندش خم اندر خمست
 نه بینند جز سهم اورا³² بخواب
- بجز بر تو بر کس ندیدمش مهر
 ازین لشکر اکنون ترا خواستست
 برو تا به بینیش نیزه بدست
 ابا جوشن و ترگ³ و بمر بیان⁴
 بپینی که من زین نجستم⁷ دروغ
 ترا تا بینند چنبد ز جای
 چو بینیش با او¹² سخن نرم گوی
 بدو¹⁵ گفت پیران که ای رزمساز¹⁶
 گر ایدونک این تیغ زن¹⁸ رستمست
 بر آتش بسوزد²¹ بر و بوم ما
 بشد پیش خاقان پر از آب چشم
 بدو گفت کای شاه تندی²⁴ مکن
 چو کاموس گورا²⁶ سرآمد زمان
 که این باره آهنین²⁸ رستمست
 گر³⁰ افراسیاب آید اکنون چو آب³¹

1 IV, VI— بگشاد 2 K— چهر 3 B— 66. 144—147 не переведены.
 به پینی— 7 I, IV— پیل— 6 K, I, IV, VI— بزین— 5 I, IV— تیر و گمان— 4 VI— گرز— 3 I, IV, VI—
 152 стоит 11 Л— 6. 152 10 VI— آنجا— 9 I— مهر— 8 K— 6. оп. [نه پینی— IV] کزین من نگفتم
 12 K, I, VI— وی 13 Л— بنمای 14 IV— 6. оп. 15 K, I, IV, VI—
 18 VI— شیردل 16 I, IV— سرفراز— 17 K, I, IV— آمد زمانم— 18 VI— که آید— 19 I, IV, VI— برین— 20 Л— доб.:
 19 I, IV, VI—

چه افراسیاب ایدر اکنون چه آب * بینند جز سهم اورا بخواب
 (ср. 6. 161). 21 K, VI— آمد— I, IV— آتش اندر— 22 B— 66. 154—156 не
 переведены. 23 K, I, IV, VI— داغ 24 K, I, IV— تیزی 25 K, I, IV, VI—
 همانکه ببرد این دل— VI— همانکه دل من ببرد این— 27 I, IV— یل را— VI— کی را— 26 Л, K—
 زاید اکنون چه— 31 VI— چه— 30 VI— خم— 29 K, VI— نامور پیلتن— 28 VI— من
 کسی پشت— 32 K, I, IV, VI— (без рифмы). 31 VI— که آید به آب— I—
 اورا بینند

ز پیران مرا دل¹ بسوزد همی
 ز خون سیاوش جگر خسته اوست³
 سوی من فرستش هم اکنون دمان⁶
 بدو گفت هومان که ای سر فراز 135
 چه دانی تو پیران و کلبادرا
 بدو گفت چندین چه پیچی⁸ سخن
 نه بینی که پیکار چندین سپاه
 ز مهرش روان² بر فروزد همی
 ز ترکان کنون راد و⁴ آهسته اوست⁵
 به بینیم تا بر چه گردد زمان⁷
 بدیدار پیرانت آمد نیاز
 گـرـوی زره را و پـهـلـلـلـلـلـلـلـلـلـلـلـل
 سر آبراسـی بیـالا مـکـن
 بدویست و زو آمد این رزمگاه⁹

* * *

بشد تیز هومان هم اندر زمان
 پیران چنین گفت کای نیک بخت 140
 که این شیردل رستم زابلیست
 که¹⁵ هرگز نتابند با او¹⁶ بچنگ
 سخن گفت و بشنید¹⁷ پاسخ بسی
 نخست ای برادر مرا نام برد
 ز کار گذشتنه بسی²¹ کرد یاد 145
 ز بهرام وز تخم گودرزبان
 شده گونه از روی و آمد¹⁰ دمان¹¹
 بد افتاد مارا ازین¹² کار¹³ سخت
 برین¹⁴ لشکر اکنون نباید گریست
 بخشکی پلنگ و بدریا نهنگ
 همی یاد کرد¹⁸ از بد¹⁹ هر کسی
 ز کین سیاوش بسی بر شمرد²⁰
 ز پیران و گردان ویسه نژاد²²
 ز هر کس که آمد بریشان زیان²³

جزا—K³ روان از غمش—VI دل از مهر او—K, I, IV² مرا جان—K دل من—Л¹
 بتوران چونو (؟)—K⁵ صاحب رأی—Б خردمند و—VI یکی مرد—I, IV⁴ خسته نیست
 هم اکنون—K⁷ (без рифмы) هم اندر زمان—VI که هستم نیاز—K⁶ راد و آهسته نیست
 I, IV, K⁹ پرسى—I, IV, K⁸ گویی—K⁸ 66. 135—138 не переведены. B—تو اورا درنگی مساز
 گشته—K¹⁰ ز بهر که است اندر آوردگاه—VI ز بهر تو است [اند—K] اندرین رزمگاه
 I, IV, K¹⁴ رزم—VI¹³ بدین—I, IV, K¹² شده گونه روی چون زعفران—VI¹¹
 کرد یاد—I, IV, K¹⁸ گفت بسیار و—VI¹⁷ اچلیس با او نتابد—I, IV, VI, K¹⁶ هم—VI¹⁵ بدین
 ز کوران و گرسیوز کام—K²² همی—I, IV, VI²¹ 6. оп. VI²⁰ گذر یابد از بد بدین—K¹⁹
 K—زمان—I²³ 6. оп. VI ز ویران و آباد و ز کام و داد—I, IV داد
 همی گیرد آتش ز تیغش فروغ * نه بینی تو زین گفتنم یک دروغ
 ср. б. 151 текста.

- 115 که خو کرده¹ جنگ توران² منم
 بسی سر جدا کرده دارم ز تن
 مرا آزمودی بدین رزمگاه
 ازین⁸ گونه⁹ هرگز نگفتم سخن
 کنون هرچ گفتم ترا¹¹ گوش دار
 چو بشنید هومان بترسید سخت
 120 کزان گونه گفتار¹⁵ رستم شنید
 چنین پاسخ آورد هومان بدوی
 بدین زور¹⁷ و این برز و بالای تو
 نباشی جز از²⁰ پهلوانی²¹ بزرگ
 بپرسیدی از گوهر و نام من
 125 مرا کوه گوشست²⁴ نام ای دلیر
 من از وهر²⁷ با این سپاه آمدم
 ازان باز جویم همی نام تو
 کنون گر بگویی مرا نام خویش
 همه³¹ هرچ گفتی بدین رزمگاه
 130 همان³² پیش منشور و خاقان چین
 بدو گفت رستم که نامم مجوی³³
- یکی نامداری از ایران³ منم⁴
 که جز کام شیران⁵ نبودش⁶ کفن⁷
 همپنست رسم و همپنست راه
 بجز¹⁰ کین نجستم ز سر تا به بن
 سخنهای خوب اندر¹² آغوش دار
 بلرزید بر سان برگ¹³ درخت¹⁴
 همه کینه از دوده خویش دیند
 که ای شیردل مرد پرخاشجوی¹⁶
 سر تخت ایران¹⁸ سزد¹⁹ جای تو
 وگر²² نامداری²³ ز ایران سترگ
 بدل دیگر آمد ترا کام من
 پدر بوسپاسست مردی²⁵ چو شیر²⁶
 سپاهی بدین رزمگاه آمدم²⁸
 که پیدا کنم در جهان کام تو
 شوم شاددل²⁹ سوی³⁰ آرام خویش
 یکایک بگویم به پیش سپاه
 بزرگان و گردان توران زمین
 ز من هرچ دیدی³⁴ بدیشان بگوی

¹ K—در کرده; ² L—ترکان; ³ L—زگردان; ⁴ I, IV—обратный порядок
 мисра. ⁵ K, I, IV, VI—خاک تیره; ⁶ K—نبدشان; ⁷ B—66. 114 и
 115 текста не переведены. ⁸ I—بدین; ⁹ IV—برین; ¹⁰ VI—روی; ¹¹ K—که جز;
 I, IV—از; ¹² B—66. 119—131 текста не переведены. ¹³ I, IV—شاخ;
¹⁴ B—66. 119—131 текста не переведены. ¹⁵ K—چرخ گردان;
¹⁶ VI—چرخ گردان; ¹⁷ K—روی; ¹⁸ K—چرخ گردان;
¹⁹ VI—چرخ گردان; ²⁰ I, IV—پهلوان;
²¹ VI—پهلوان;
²² I, IV—ویا;
²³ VI—کامگاری;
²⁴ I, IV—کوزکوهست;
²⁵ I, IV—چو;
²⁶ K—چو;
²⁷ K—چو;
²⁸ K—доб.;
²⁹ I, IV—شادمان;
³⁰ K—گیرم;
³¹ I, IV—سخن;
³² VI—همه;
³³ I—ای نامجوی;
³⁴ VI—ای نامجوی;
 چون شنیدی

بشویم دل و مغزش از درد و کین²
 که مه⁴ نامشان باد و مه⁴ کامشان
 که درد دل و رنج⁷ ایران⁸ بجست
 که بر خیره این آب کردند شور
 نژادی که¹¹ هرگز مباد آن¹² نژاد
 که زو¹³ آمد این بند بدرا¹⁴ کلید
 تپه کرد و خون راند بر سان آب¹⁵
 نمد کین و بست¹⁷ اندرین کین میان
 دورویند و با هر کسی پیسته¹⁸ اند
 چو کلید و نستیمین آن شوخ مرد²⁰
 سر کینه جستن پپای آورید²²
 بجوشن نپوشید باید برت²³
 کین²⁵ تازه پیکار و²⁶ کین²⁷ کین²⁸

وزان پس¹ بگویم بنکی خسرو این
بتو بر شمارم کنون³ نامشان
سر کین⁵ ز⁵ گرسپوز⁶ آمد نخست
کسی را که دانی تو از تخم کور⁹
گروی زره و آنیک از وی بزاد¹⁰
ستم بر سیاوش ازیشان رسید
کسی کو دل و مغز افراسیاب
و دیگر کسی را کز¹⁶ ایرانیان
بزرگان که از تخمه و پسه اند
چو هومان و لَهاک و فرشیدورد¹⁹
اگر این که گفتم²¹ بجای آورید²²
ببندم در کینه بر کشورت
و گر جز بدین گونه گویی²⁴ سخن

105

110

¹ Л—فرستم ² K—دښمن و ګوښه; K—доб.:

فرستم گنه کار را نزد شاه * مگر مهرش آید به بخشد گناه
 I, ⁸ دل شاه—VI ⁷ گرشیوز—IV ⁶ سر فتنه—K ⁵ (оба раза). ⁴ نه—VI ³ همه—VI ²
 I, IV—¹¹ دانک از کام و داد—I, IV؛ و آنچه از کور زاد—K ¹⁰ تور—I ⁹ ایشان—IV
 JI, ¹⁵ کین را—I, IV؛ پندهارا—K ¹⁴ ز مور—VI؛ کزوی—K ¹³ مبادش—JI ¹² نذاست و
 JI, ¹⁸ جست—VI ¹⁷ از—K ¹⁶ رفت در جوی آب—VI؛ خواست در جوی آب—K
 I, IV—؛ کجا هست گودرز از ایشان بدر—K ²⁰ فرشید—B ¹⁹ کیسه (?)—VI
 VI—
 JI—доб. бб. 98 и 99 текста и после них доб.:

فرستم بگویم بکیخسرو این * بشویم دل و مغزش از درد و کین
 K—²³ (оба раза). VI—²² K—گرین هر چه گفتم—VI؛ گر این گفته من—²¹ K—
 обратный порядок мисра. VI—²⁴ JI, K—زور ایدونک جز گونه باشد—
 خون—²⁷ I, IV—آیین و—²⁶ JI—оп.; B—²⁵ I, IV, VI—کنی؛
 K—²⁸ доб.:

بر افکینم آتش ازین کشورت * بسوزم همه مرز و بوم و برت
نمانم یکی زنده بر دشت کین * نه سقلاب و شگنی و خاقان چین

K—66. 114 и 115 стоят после б. 116 текста; VI—доб.:

به پندند آنگه سزاوار خویش * بکینه پدید آید از گرگ میش

- 75 بگیتی چو کاموس جنگی نبود
 بغم کمندش گرفت این سوار
 شوم تا چه خواهد جهان آفرین
 بخیمه در آمد بکردار باد
 درفش دگر جست و اسپ دگر
 بیامد چو نزدیک⁴ رستم رسید
 80 برستم چنین گفت کای نامدار
 بیزدان که⁷ بیزارم از تاج و گاه⁸
 ز تو بگذرد¹⁰ زین سپاه بزرگ
 دلیری که چندین بجوید نبرد
 ز شهر و نژاد و ز¹³ آرام خویش¹⁴
 85 جز از¹⁷ تو کسی را ز¹⁸ ایران سپاه
 مرا مهربانست بر مرد جنگ
 کنون گر بگویی مرا نام خویش
- چنو¹ رزمخواه و درنگی نبود
 تو این گرد را خوارمایه مدار
 که پیروز گردد بدین² دشت کین
 یکی ترگ دیگر³ بسر بر نهاد
 دگر گونه جوشن دگر گون سپر
 همی بود تا یال و شاخش⁵ بدید⁶
 کمندافکن و گرد و جنگی سوار
 که چون تو ندیدم یکی رزمخواه⁹
 نه بینم همی نامداری¹¹ سترگ
 برآرد همی از دل شیر گرد¹²
 سخن گوی و¹⁵ از تخمه و نام خویش¹⁶
 ندیدم¹⁹ که دارد دل²⁰ رزمگاه²¹
 بویژه که دارد نهاد پلنگ
 برو بوم و پیوند²² و آرام خویش²³

شاخ و—K, I, IV⁵ بنزدیک—I⁴ رومی—IV ززین—Л³ برین—I, K² چنان—VI¹

یالش I, IV—доб.:⁶

باستاد و کردش نکوتر نگاه * سواری عجب دید در رزمگاه
 دران یال و آن برز ماند او [ماندش—IV] عجب * بدندان گرفتش همانگاه [پس آنگاه—IV] لب
 اگر چون تو دیدم—I, IV, VI, K⁹ تخت شاه—I, IV, VI, K⁸ و گاه—K⁸ و—I, IV⁷
 بجز تو همی—VI چو تو سروری—I, IV, K¹⁰ که چون تو دگر—K¹⁰ یکی کینهخواه
 I, IV—و¹¹ K—доб.:¹² نامدار و—I, IV¹¹

تو گویی همی ننگ داری ز جنگ * بدین شیر مردی و چندین درنگ
 K—б. 84; تخمه نام و ماه—VI¹⁶ و—I, IV, Л¹⁵ و گاه—VI¹⁴ ز شهر و بر و بوم و—K¹³
 стоит перед б. 83; Л—доб.:¹²

تو گویی همی ننگ داری ز جنگ * بدین تیز چنگی و چندین درنگ
 K—доб.: زرمخواه—K²¹ درین—VI²⁰ ندارد—K¹⁹ از—K, IV¹⁸ بجز—I, IV¹⁷

جز از تو کسی را از ایرانیان * ندانم که دارد دلی زین میان
 б. оп. Л—²³ بر و کشور و بوم—VI, K²²

- نگه کرد چنگش بران¹ پیلتن بد آن اسپ در زیر يك لغت کوه⁴ بدل گفت چنگش که اکنون گریز 60 بر انگیزخت آن بارکش را ز جای برادر آتشی دلاور سوار همانگاه رستم رسید اندروی⁷ دم اسپ ناپاک⁸ چنگش گرفت زمانی همی داشت تا شد غمی⁹ 65 بیفتاد زو ترک و زنهار خواست همانگاه¹³ کردش سر از تن جدا همه نامداران ایران زمین همی بود¹⁴ رستم میان دو صف وزان روی خاقان غمی¹⁷ گشت سخت 70

* *

- که تنگست بر ما زمان و زمین بهومان چنین گفت خاقان چین مران نامور پهلوان را تو نام²⁰ بدو گفت هومان که سندان نیم

بران اسپ چون کوه—K, I, IV, VI—⁴ در—I—³ بیلا چو—K, VI—² بدان—K, I, IV, VI—¹
 بود به که پا—IV—⁵ در زیر کوه—I, IV—6. оп.; VI—⁶
 تهمتن چو آتش ز دریای قار * بر انگیزخت اسپ از پس نامدار
 VI—; ز تندی—K—¹⁰ غمین—VI—⁹ با بال—IV—⁸ چو پیل ژیان رستم آمد بدوی—I, IV—⁷
 K, I, IV, VI—¹⁴ بشمشیر—VI—¹³ زمین—VI—¹² بزد خویشتن را سبک—I, IV—¹¹ ز تنگی
 70 текста стоит перед—VI, K, IV, VI—6. 70—¹⁶ یکی خشت رخشان گرفته—I, IV, VI—¹⁵ گشت
 VI—; روز بخت—K—; تیره بخت—VI—¹⁹ از چنگش—VI—¹⁸ غمین—IV, VI—¹⁷ 6. 69.
 چنان چون توان—K, I, IV, VI—²¹ مگر نام این نامور پهلوان—K, I, IV, VI—²⁰ شور بخت

همی رفت بر سان². آذرگشسپ
 ز ترکش برآورد تیر خدنگ
 سر نامداران بچنگ منست
 که گاهی کمند افکند گاه تیر⁴
 نمائم که ماند بنزد سپاه⁵
 همانگه⁶ برخش اندر آورد پای
 که گاهی کمند افکنم گاه تیر⁸
 بدیده همی خاک⁹ باید سپرد¹⁰
 نژادت¹¹ کدامست و¹² کام¹³ تو چیست
 کرا ریختم خون چو بر خاست گرد
 که هرگز مبادا گل آن¹⁵ درخت¹⁶
 چو تو¹⁷ میوه اندر شمار آورد
 سرت را¹⁸ بپاید ز تن¹⁹ دست شست
 دو زاغ کمانرا بزه بر نهاد
 هم آورد با جوشن و گبر²⁰ بود
 که تیرش زره را بخواهد برید²²
 که²³ اکنون سرت گردد از رزم²⁴ سیر²⁵

ازان دشت¹ چنگش بر انگیخت اسپ
 چو نزدیک ایرانیان شد بچنگ
 چنین گفت کین جای چنگ منست
 کجا رفت آن مرد³ کاموس گیر
 کنون گر بیاید بآوردگاه
 بچنمید با گرز رستم ز جای
 منم گفت شیراوژن و گردگیر⁷
 هم اکنون ترا همچو کاموس گرد
 بدو گفت چنگش که نام تو چیست
 بدان¹⁴ تا بدانم که روز نبرد
 بدو گفت رستم که ای شوربخت
 کجا چون تو در باغ بار آورد
 سر نیزه و نام من مرگ تست
 پیامد همانگاه چنگش چو باد
 کمان جفاپیشه چون ابر بود
 سپر بر²¹ سر آورد رستم چو دید
 بدو گفت باش ای سوار دلیر

45

50

55

I, K, 3 پیامد بکردار—VI؛ همی تاخت بر سان—K² جهانجوی—VI؛ همانگاه—K¹
 K—доб.; کجایست کورا کشم من بتیر—VI⁴ کمند افکن آن گرد—IV, VI

همی رفت هر سو ز چپ و ز راست * همی گفت کان مرد جنگی کجاست
 تهی ماند از قد او—IV؛ تهی ماند از رزم او جایگاه—I؛ تهی مانم از تیر او جایگاه—K⁵
 گردافکن—I, IV؛ تاج بخش—K⁷ بتندی—VI⁶ تهی ماند از نام او جایگاه—VI؛ جایگاه
 نعل—I, IV⁹ کمند و کمان دارم و گرز و تیر—I, IV, VI؛ تیر و رخش—K⁸ شیرگیر
 چه—VI¹² مرادت—I, IV¹¹ بدو دیدگان لعل باید شمرد—VI؛ شمرد—IV؛ سترد—I¹⁰
 تراکم و بخت—I, IV¹⁶ گلی زان—VI¹⁵ بگو—IV¹⁴ رام—K¹³ جویی ازین جنگ
 K²⁰ ز سر—I, IV, VI¹⁹ تنت را—I, IV, VI¹⁸ چنین—I, IV, VI¹⁷ K (без рифмы).
 که گردد—I, IV²⁵ جنگ—K, VI²⁴ هم—VI²³ درید—K, I, IV²² در—I, IV²¹ بمر—VI
 I, IV—6. 57 стоит перед б. 56 текста. کنون جانت از جنگ سیر

وزو¹ پیلتن تر سواری نبود²
 باوردگه بر توان کرد بند⁴
 بگمرد بر آرد زند⁶ بر زمین
 ز کاموس با⁷ درد و گریان⁸ شدند⁹
 شنیدی و دیدی بنزد¹² سپاه¹³
 بتنها تن خویش و کس را¹⁴ مگوی
 کسی کو¹⁶ سخن باز جوید نهان
 وزین لشکر اورا هم آورد کیست
 باوردگه بر سر و تن¹⁸ نهیم¹⁹
 که خود درد ازینست و تیمار ازین
 کجا پیل²¹ گیرد بغم²² کمند
 ره خواهش و پرسش و یاره نیست
 بناکام²² گردن بدو²³ داده ایم
 وگر بر زمین پیل را بشکرد
 کجا کشته شد زیر خم²⁵ کمند
 ببنند²⁷ کمند اندر آرم بخاک

بگیتی چنو نامداری نبود
 چو کاموس گورا³ بغم⁴ کمند
 سزد گر سر⁵ پیل را روز کین
 سپه سر بسر پیش خاقان شدند
 که¹⁰ آغاز و فرجام¹¹ این رزمگاه
 کنون چاره کار ما باز جوی
 بلشکر نگه کن ز کار آگهان¹⁵
 به بیند که این شیردل مرد کیست
 از انپس¹⁷ همه تن بکشتن دهیم
 پمیران چنین گفت خاقان چین
 که تا کیست زان لشکر²⁰ پر گزند
 ایا آذک از مرگ خود چاره نیست
 ز مادر همه مرگ را زاده ایم
 کس از گردش آسمان نگذرد
 شما دل مدارید ازو²⁴ مستمند
 مرانرا²⁸ که کاموس ازو شد هلاک

15

20

25

ازو—K, I, IV¹ VI—доб.:²

که دانست کان ازدهای دلیر * بغم کمند اندر آید بزیر
 K—доб.:⁴ جنگی VI—زیر را K—کی را L⁵

مرا و ترا نیست جای سخن * سر آبرای سوی بالا مکن
 K, همان بر زند VI—کسی بر زند I, IV—(метр нарушен); و بسی زند K⁶ تن VI⁵
 I, IV—پر⁸ K, I, IV, VI—доб.:⁹ بریان IV⁸

برو آفرین کرد پیران بدرد * که ای برتر از گنبد لاجورد
 و با K, VI¹⁴ باوردگاه VI¹³ بپیشی K¹² انجام K, I, IV¹¹ تو I, IV, VI¹⁰ وز K¹⁰
 بسر برو بر K¹⁸ وز انپس I, IV, VI¹⁷ کین VI¹⁶ بکار آگهان K, I, IV¹⁵ کس
 زبیر لشکر این K, VI²⁰ I—обратный порядок мисра.¹⁹ سر بسر بر VI—سر بدو در I, IV
 بدین VI²³ به بی کام I, IV²² K, I, IV, VI²¹ این لشکر IV—این سرور I—
 بغم K²⁷ من ادرا I, IV²⁵ I, IV²⁴ من اورا K, VI²⁶ زخم L²⁵ ازین VI²⁴ کار گردن ورا

داستان خاقان چین

[کنون ای خردمند¹ روشن روان
 که اویست بر نیک و بد رهنمای
 همی⁵ بگذرد بر تو ایام تو
 چو⁶ باشی بدین گفته⁷ همداستان
 5 ازان پس⁸ خبر شد بخاقان چین
 کشانی و شکنی و گردان بلغ
 همه یک بدیگر نهادند روی
 چه مردست¹² و این مرد را نام چیست
 چنین گفت هومان پیران¹³ شیر
 10 دلیران ما چون فرازند چنگ¹⁵

بجز نام یزدان² مگردان زبان³
 وزو نیست گردون گردان بجای⁴
 سرایی جزین باشد آرام تو
 که دهقان همی گوید از باستان
 که شد کشته کاموس بر دشت کین⁹
 ز کاموس شان تیهره شد روز و¹⁰ تلخ
 که این¹¹ پرهنر مرد پرخاشجوی
 هم آورد او در جهان مرد کیست
 که امروز شد جانم از رزم¹⁴ سیر
 که شد کشته کاموس جنگی بچنگ¹⁶

VI—; K—پای 4 LI—66. 1—5 текста оп. 2 I, IV—ایزد 3 ز من بشنو ای مرد K—¹
 K—доб.: هم او دست گیرد بهر دو سرای
 کجا آفرید او روان و خرد * ستایش جز او نه اندر خورد
 VI—доб.:

خداوند هست و خداوند نیست * همه بندگانیم و ایزد یکیست
 وزان I, IV—; ازان سر K—⁸ برین گفته VI—; برین گونه K—⁷ چه K—⁶ کنون K—⁵
 VI—доб.:⁹ پس

سر آمد بآن نامور کار اوی * شد آن گردش کار و پیکار اوی
 کدامست VI—¹² ای IV—¹¹ оп. و LI, K, I, VI—¹⁰ B—66. 1—4 текста не переведены.
 گزینند جنگ I, IV, VI—¹⁵ جانم شد از جنگ K, I, IV, VI—¹⁴ پیران بهومان VI—¹³
 کزین گونه شد کشته باز این نهنگ VI—; امروز جنگی نهنگ I, IV—¹⁶

پپایان شد¹ این رزم کاموس گرد همی شد که جان² آورد جان³ ببرد⁴

تنت زیر بار گناه اندرست * روانت بتیمار و غم درخورست [چاه اندرست—IV]
همی تا توانی بنیکی گرای * ستایش کن او را که او [پد—IV] رهنمای
I—доб. эти бб. после б. 1472; K—доб.:

تو با خاک یابی همه دست برد * ننگه کن با آورد مردان گرد
1 VI—آمد 2 K—تاج 3 K—دیر 4 Л—б. оп.; K, I, IV, VI—доб.:

کنون رزم خاقان چین آوریم * روانرا بران بر یقیم [یلانرا بدین دشت کین—K] آوریم

روانست بر دیو مزدور گشت
 نیمینی زمین کشانی و چین
 کسی چون تو نگرفت خنجر بچنگ
 که بس زود بیند نشیب و فراز²
 بخم کمند اندر آورد چنگ³
 بزیر کشاندر تن کینه خواه
 ز بس زور و کین⁵ اندر آمد بروی
 گهی در⁶ فراز و گهی⁷ در⁸ نشیب⁹
 کینام پلنگان و¹⁰ شیران کند
 نه ایوان بود نیز¹² و نه گلستان
 مگر کم کند رستم زال را
 ز خاک افسر و گرد¹⁵ پیراهنش
 که شد کار کاموس جنگی ز پای¹⁶
 ز لشکر برفتند کنداوران¹⁹
 بخون²⁰ غرقه شد زیر او سنگ و خاک
 که بر تو درازست دست زمان²²

ز تو تنبل و¹ جادوی دور گشت
 سرآمد بتو بر همه روز کین
 گمان تو آن بد که هنگام جنگ
 مبادا که کین آورد سرفراز
 دو دست از پس پشت بستش چو سنگ
 پیامد خرامان⁴ بایران سپاه
 بگردان چنین گفت کین رزمجوی
 چنین است رسم سرای فریب
 بایران همی شد که ویران کند
 به¹¹ زابلستان و به¹¹ کابلستان
 نیندازد¹³ از دست گوپال را
 کفن شد کنون مغفر و جوشنش¹⁴
 شمارا بکشتن چگونست رای
 بیفگند بر خاک¹⁷ پیشی سران¹⁸
 تنش را بشمشیر کردند چاک
 بمردی نماید شد اندر²¹ گمان

¹ VI—оп. ² K, I, IV—66. 1457—1459 оп.; VI—66. 1458, 1459 оп. ³ VI—تنگ ⁴ I, IV, VI—پا ⁵ K—کین و زور—VI, IV, I; Zor و کین—VI—پیاده پیامد ⁶ K—زیر ⁷ I, IV, VI—پا ⁸ K—زیر ⁹ K, I, IV, VI—доб.: ¹⁰ K, I, IV, VI—پا ¹¹ I—نه ¹² K—ایوان ¹³ I, IV, VI—پا ¹⁴ K—جوشن و مغفرش ¹⁵ K—بیمداخت ¹⁶ K, VI—گور ¹⁷ K, VI—ز جای ¹⁸ L—هر آنکس که ¹⁹ L—обратный порядок мисра. ²⁰ K—ز خون ²¹ K, I, IV, VI—شدن ²² K—б. стоит после б. 1427; K, IV—доб.:
 ازو شادمانی و زو مستمند * گهی بر زمین گه بر ابر بلند
 کنون این سرافراز مرد دلیر * که بودی همیشه هم آورد [هم آورد او نره—K] شیر
 ایوان بماند—I; نماید نه ایوان—K ¹² I—نه ¹¹ I—بر و بوم ما جای—K, I, IV, VI
 I, ¹⁵ K—جوشن و مغفرش—K ¹⁴ K—بیمداخت—VI; بپندارد—I; به پندارد—K; نیندازد—L ¹³
 هر آنکس که—L ¹⁸ L—بر خاک افگند—VI ¹⁷ K, VI—ز جای ¹⁶ K, VI—گور ¹⁵ K, VI—شدن
 شدن—K, I, IV, VI ²¹ K, I, IV, VI—ز خون—K ²⁰ K—L—обратный порядок мисра. ¹⁹ L—بودند جنگی سران
 در ²² K—б. стоит после б. 1427; K, IV—доб.:

چنین است رسم جهان [سپهر—K] و زمان * گهی باغم و درد و گه شادمان
 مرا [همی—K] درد و رنجست و تیمار و غم * بمردی نباشد ترا بیش و کم

- بیمامد بغرّید چون پیل مست
 1440 بدو گفت کاموس چندین مدم³
 چنین پاسخ آورد رستم که شیر
 نخستین برین کینه⁴ بستی⁵ کمر
 کنون⁷ رشته خوانی کمند مرا
 زمانه ترا از کشانی براند
 1445 برانگیخت کاموس اسپ¹⁴ نبرد
 بینداخت¹⁵ تیغ¹⁶ پرنده¹⁷ و
 سر تیغ بر گردن رخس خور
 تن رخس را زان نیمامد¹⁹ گزند
 بینداخت و افگندش اندر میان
 1450 بزین²² اندر آورد و²³ کردش دوال
 سوار از²⁵ دلیری بیفشارد²⁶ ران
 همی خواست کان²⁸ خم²⁹ خام²⁹ کمند
 شد از هوش کاموس و³² نگست خام
 عنانرا پیچید و اورا ز زین
 1455 بیمامد بستمش بخم³⁵ کمند

و فی إحدى يدیه الجزز و فی الأخری الوحق B؛ بمازوی کمانی — J،² بفتراک — K¹
 تو کشتی از — K⁶ تو بستی بدین کین — K⁵ کین تو — I، IV، VI⁴ چندی ند — VI³
 و — K⁹ کنون — K، I، IV، VI⁸ همی — K، I، IV، VI⁷ تو کشتی — I، IV، VI؛ ایران
 K —¹³ جای — I، IV، VI¹² بدن — IV¹¹ و أمّا هذا الحبل نستخبرك عنه رقبنك B —¹⁰
 I —¹⁵ فثور کاموس فرسه B؛ جنگی — VI؛ گرد — I، IV¹⁴ که ایدر ترا خاک اینجا بماند
 K،¹⁹ گسستن — I، IV¹⁸ کمند اوژنش — K¹⁷ تیغی — VI؛ بزد تیغ تا — IV¹⁶ درانداخت
 از جا — J²¹ K —²⁰ обратный порядок мисра. نیمامد تن رخس [اسپ — I] را زان — I، IV، VI²¹
 بیفشرد — K، VI²⁶ سواری — VI²⁵ شد آن — K²⁴ و — J²³ بران — K، I، IV، VI²² چو
 K —²⁸ K —²⁸ 1459. ب. стоит после б. K —²⁷ K، VI؛ گران — VI؛ [ارکابش — VI] گران — K، VI²⁷
 J —³² بدرد میانش نماید به — K³¹ بنیروی تن — I، IV، VI³⁰ خم²⁹ خام — K، I، IV²⁹
 I، IV³⁵ بیند — J³⁵ بینداخت آسان — K³⁴ خام — IV³³ و — J³³

- 1425 که با او¹ کسی را نبرد تاو² جنگ
یکی زابلی بود الوای⁵ نام
[کجا⁷ نیزه رستم او داشتی
بسی رنج برده⁹ بکار عنان
برنج¹² و بسختی جگر سوخته¹³
1430 بدو گفت رستم که بیدار باش
مشو غرق¹⁷ ز آب¹⁸ هنرهای خویش
چو قطره²⁰ بر ژرف دریا بری
شد²¹ الوای²² آهنگ کاموس کرد
نهادند آوردگاه²³ بی بزرگ
1435 بزد نیزه و برگرفتیش ز زین
عنانرا گران کرد و²⁵ اورا بنعل

* * *

- ز فترک بگشاد پیچان²⁹ کمند
کمندی و گرز³¹ گران داشتی
تهدمتن ز الوای شد²⁸ دردمند
چو آهنگ جنگ سران³⁰ داشتی

سواران I, IV, VI³ پای IV-; جای I, VI-; تاب K² وی I, IV-; ابا او K¹
همان K⁷ تیغ را K⁶ ألواذ B-; کیوان به IV⁵ که ایشان چو آهو بدند او K⁴
11 K, I, تیر I, IV-; تیغ K, VI¹⁰ دیده K⁹ 1429. ب. VI-6. J, K-6. стоит после б.
هنرها ز رستم I, IV-; هنرهای رستم K¹⁴ پخته بود K¹³ بچنگ K¹² گرز IV, VI-
قد أفنى عمره فى معالجة الحروب و تعلم من رستم الفروسية و B-; بیامخته بود K¹⁵
طرائق القتال K-دوب.: K, I, IV, VI-6. J, K-16
بمردی نباید شدن در گمان * که بر تو درازست دست زمان
I, IV, VI-دوب.:

چه گفت آن سخن گوی دانای پیر * سخن چون ازو بشنوی یاد گیر
I, IV, 20 کینه گه K¹⁹ آن K¹⁸ غرقه I, IV-; غره K¹⁷ 1431. ب. دوب. K-
بزد بر IV-; زور بر I²⁴ و IV-دوب. 23 چو کیوان شد I, IV- 22 چو K, VI²¹ چشمه VI-
بند IV²⁹ ز کیوان بشد I, IV²⁸ گشت K, I, IV, VI²⁷ ازو K, I, IV²⁶ و IV²⁵
گرز VI³¹ 31 یلان VI-; مازندران K, I, IV³⁰

زمین آهنین شد سپهر آبنوس¹
 زمین شد ز نعل ستوران ستوه⁴
 پس پشت او ژنده پیل و بنه
 زره دار⁵ با تیغ⁶ و⁷ هندی⁸ پرند
 شده آسمان تار و جنبان زمین
 چو خورشید تابان ز برج¹⁰ بره
 که کتفش همه¹² زیر¹³ پولاد بود
 به پیش سپه¹⁴ کوس با کزنای
 نمیند چنین رزم¹⁶ جنگی بخواب
 همی پیل را زان¹⁹ بدزد گوش
 ز خون جگر بر لب آورده کف
 که با لشکر و پیل و با کوس بود²⁰
 یکی گرز²² گاوپیکر بدست²¹
 که از نامداران²² چین²³ رزم خواست
 تهی ماند از تیر او جایگاه²⁵
 چو طوسی سرافراز و رهام²⁶ گیو²⁷
 ز گردان ایران تهی ماند جای

برآمد ز هر دو سپه بوق و کوس
 جهان² لرز لرزان شد و³ دشت و کوه
 وزین روی کاموس بر میمنه
 ابر میسره لشکر آرای هند
 بقلب اندرون جای خاقان چین
 وزین رو⁹ فریبرز بر میسره
 سوی¹¹ میمنه پور کشواد بود
 بقلب اندرون طوسی نوذر بپای
 همی دود¹⁵ آتش برآمد ز آب
 برآمد ز هر سوی¹⁷ لشکر¹⁸ خروش
 نخستین که آمد میان دو صف
 سپهبد سرافراز کاموس بود
 همی بر خروشید چون پیل مست
 که آن جنگجوی پیاده کجاست
 کنون گر بیاید باوردگاه²⁴
 ورا دیده بودند گردان نیو
 کسی را نیامد همی رزم رای

شده—³ I, IV, VI— همه² I, IV, VI— نماید ایچ راه فسون و فسوس¹ K, I, IV, VI—
⁴ K—б. стоит после б. 1407. ⁵ K, I—доб. و ⁶ K—در زیر⁷ K, I, VI— در چنگ⁸ K, I, VI—
⁹ K, VI—سو¹⁰ I, IV—ببرج¹¹ K—ابر¹² IV—نهفته قنشی¹³ I—
¹⁴ K—اندرن¹⁵ K—و¹⁶ I, IV—یکی دود و¹⁷ K—سو ز¹⁸ VI—لشکر بهر سو¹⁹ VI—
 (метр нарушен). نماید چنان²⁰ L—б. стоит после б. 1417. ²¹ I, IV—доб.:
 (2) راند

چو آمد بمیدان زبان برگشاد * بگردان گردنکش آواز داد
 ببیند کمان²⁴ K—و کمان²³ K, I, IV, VI—همی²² K—رزمخواهان
 بتیر و کمانش سرآید زمان²⁶ IV, VI—оп. بتیر و کمان بر سرآرد زمان²⁵ K, VI—
 فعلم طوسی و جیو و أصحابهما أنهم لا طاقة لهم بمقاومته²⁷ IV—نیو (нет рифмы);

- 1390 ز ده¹ کشور ایدر² سرافراز هست
بزرگان ز هر جای⁴ برخاستند
که بر لشکر امروز فرمان تراست
یک امروز بنگر بدین⁶ رزمگاه
وزین روی رستم بایرانیان
1395 اگر کشته شد زین سپاه اندکی
چنین یکسره دل مدارید تنگ
همه لشکر ترک از¹² اشکبوسی
کنون¹⁴ یکسره دل پر از کین کنید
که من رخسرا بستم امروز نعل
1400 بسازید کامروز روز نوست
میانرا ببندید کز¹⁹ کارزار
بزرگان برو خواندند آفرین
پوشید رستم سلیح نبرد
زره زیر بد جوشن اندر میان
1405 گرانه‌ایه مغفر بسر بر²² نهاد
بنیروی²⁴ یزدان میانرا بهست
ز بالای او آسمان خیره گشت
- بخواب و به خوردن نباید³ نشست
بخاقان چین خواهش آراستند
همه کشور چین و توران⁵ تراست
که شمشیر بارد ز ابر سیاه⁷
چنین گفت کاکنون سرآمد زمان
نشد⁸ پیش و کم از دو سیصد یکی⁹
نخواهم تن زنده¹⁰ بی نام و ننگ¹¹
برفتند رخساره چون سندروس¹³
بروهای جنگی¹⁵ پر از چین کنید
بخون کرد خواهم سر¹⁶ تیغ¹⁷ لعل
زمین¹⁸ سربسر گنج کیخسروست
همه تاج یابید با گوشوار
که از تو فروزد²⁰ کلاه و نگین
بآوردگه رفت با داروبرد
ازان پس²¹ پوشید بربیان
همی کرد بدخواهش²³ از مرگ یاد
نشست از بر رخش چون پیل مست
زمین از پی رخش او تیره گشت

* *

— I, IV, VI⁵ بزرگان هر جای — Л⁴ شاید — K, I, IV, VI³ اندر — VI² دو صد — I¹
— VI¹⁰ از دو صد اندکی — VI⁹ بشد — IV, VI⁸ K — мисра' стерто. ⁷ ازین — K⁶ ترکان
— K, I, I¹⁵ همه — K, I, IV, VI¹⁴ آبنوس — K¹³ ازان — K¹² K — мисра' стерто. ¹¹ دیده
برو کرد — VI¹⁷ برو کرد خواهم بر و — I, IV¹⁶ خواهم بر و — K¹⁶ سواران بروها — IV, VI¹⁵
بی تو مبادا — I, IV²⁰ فزاید — K²⁰ در — I, IV¹⁹ جهان — VI¹⁸ خواهم بخون دشت
K²⁴ بد خواه — VI²³ ز فولاد چین ترک بر سر — I, IV²² فرازش — VI²¹ ببالا — I, IV²¹
I, IV, VI²⁴ بفرمان — I, IV, VI

* *

شب تیره بر چرخ بگذاشت² گام
 که بودند دانا و شمشیرزن
 همه دل پر از رزم³ و کین آمدند
 چو منشور و فرطوس⁴ نبرد⁵
 ز سقلاب چون کندر و⁶ شاه سند⁷
 از ایران سخن گفت هر کس بسی
 که یکسر بخون دست بایست شست
 بغفتند در خیمه⁸ با کام خویش⁹
 ز تاریک زلف شبان سیاه
 برآمد پر از آب رخا بشست
 بچرخ بلند اندرآمد خروش
 نماید که چون دی بود¹⁰ با درنگ
 نه¹¹ بی او نشاید نبرد آزمود
 بیاری ز راه دراز آمدیم
 همه نام را زیر ننگ¹² آوریم
 سپاس اندر آرام جوییم¹³ و خواب¹⁴
 شدن پیش لشکر بکردار کوه
 بیابید با¹⁵ شاره¹⁶ کابلی¹⁷

ز خورشید چون شد جهان¹ لعل فام
 دلیران لشکر شدند انجمن
 بخرگاه خاقان چین آمدند
 چو کاموس اسپی² افکن³ شیرمرد
 شمیران⁴ شگنی و شنگل ز هند
 همی رای زد رزم را هر کسی
 ازان⁵ پس بران راییشان⁶ شد درست
 برفتند هر کس⁷ بآرام خویش
 چو باریک و خمیده شد پشت ماه
 بنزدیک خورشید چون شد درست
 سپاه دو کشور⁸ برآمد بجوش
 چنین گفت خاقان که امروز جنگ
 گمان برد باید که پیران نبود
 همه همگنان رزمساز آمدیم
 گر⁹ امروز چون دی¹⁰ درنگ آوریم
 و دیگر که فردا ز افراسیاب
 یکی رزم باید همه همگروه
 ز من هدیه و برده¹¹ زابلی¹²

¹ K, I, IV, VI — هوا ² K, I, IV, VI — بگذارد ³ IV — پر آزر ⁴ I, IV — پیل ⁵ K —
 доб. و ⁶ K — روز ⁷ I, IV, VI — سپهر نبرد ⁸ K — سواران; IV, VI —
 доб. و ⁹ K — با ¹⁰ I, IV, VI — б. стоит после б. 1374. ¹¹ K, I, IV, VI — وزان
¹² VI — رایها ¹³ K — یک ¹⁴ I, IV, VI — بخیمه ببودند; I, IV, VI — بخیمه ¹⁵ B — перевод
 бб. 1371-1379 отсутствует. ¹⁶ I, IV — لشکر ¹⁷ I, IV — دی ¹⁸ K, T — که
¹⁹ VI — چو ²⁰ VI — رسم ²¹ K, I, IV, VI — نام جستن بنگ ²² K — گیریم ²³ Л —
 اندر آریم و گیرد شتاب ²⁴ K, I, VI — برده و هدیه ²⁵ K, I — هم ²⁶ K, I, VI — б. стоит
 после б. 1401; IV — б. ол.

- یکی جامه دارد ز چرم پلنگ
 1355 همی نام ببر بیهان خواندش
 نسوزد در آتش نه از³ آب تر
 یکی رخش دارد بزیر اندرون
 همی آتش افروزد از خاک⁶ و سنگ
 ابا این شگفتی بروز نمرد
 1360 چو بشنید کاموس¹⁰ بسپار هوش
 همانا خوش آمدش گفتار اوی
 بپیران چنین گفت کای پهلوان
 بپین¹⁷ تا چه خواهی ز سوگند سخت
 خورم من فزون¹⁸ زان¹⁹ کنون²⁰ پیش تو
 1365 که زین را نبردارم²² از پشت بور
 مگر بخت و رای تو²⁵ روشن کنم
 بسی آفرین خواند²⁷ پیران بدوی
 بدین شاخ و این یال و بازوی و²⁹ گفت
 بکام³² تو گردد همه کار ما
 1370 وزانچایگه³³ گردد لشکر بگشت
 بگفت این سخن پیش خاقان چین

¹ I, IV, VI — بزیر I, IV, VI — بز بر — K —
 IV — گویی — VI — که کوه — VI — آب — K — 66. 1356—1358 оп. ⁸ IV — بداری — K, I, IV, VI — после б. 1359 стоит б. 1368. ¹⁰ I — پیران —
 IV, VI — после б. 1359 стоит б. 1368. ¹¹ I — پیران —
 از K — هوش VI — آن دل و جان و هوش — K —
¹² I, IV — کنون — I, IV — برین — IV — زی کار و پیکار — IV — از کار و پیکار — I —
¹³ IV, VI — оп. ¹⁴ K — هوش VI — آن دل و جان و هوش — K —
¹⁵ K — هوش VI — آن دل و جان و هوش — K —
¹⁶ I — گفت — VI — که روشن جان و اندیش — K —
¹⁷ IV — که زین نبردارم من از — I, IV —
¹⁸ I, IV, VI — و K — доб. ²⁴ I, IV, VI —
 مگر بخت — K, I, IV, VI — بنیرو و [بنیروی — VI] زور [و — VI — доб.] خداوند هور
 زبا زور — K, VI — оп. ²⁸ I, IV, VI — و K — کرد — K —
²⁷ K — بر ایران — K —
²⁸ I, IV, VI — оп. ²⁹ K, VI —
 I, IV — و — K, IV, VI — نباشد — I —
³⁰ K, IV, VI — بازو و — I, IV —
³¹ K, I, IV, VI — б. стоит после б. 1359. ³² VI — بکار — K —
³³ K — از انجایگه — K, I, IV, VI —
³⁴ K, I, IV, VI —
³⁵ Б — перевод бб. 1322—
 1371 отсутствует.

کمانش تو دیدی و تیر ایدرست
همانا که آن سگزئی جنگجوی
پیداده بدین رزمگاه آمدست
بدو گفت پیران که او دیگرست
1340 بترسید⁸ پس مرد بیداردل
ز پیران بپرسید کان⁹ شیرمرد
ز بازو و برزش¹⁰ چه داری نشان¹¹
چگونست مردی و دیدار او
گر ایدونک او نیست کامد ز راه¹⁴
1345 بدو گفت پیران که این خود مباد
یکی مرد بینی چو سرو سهی
بسا رزمگاهها که افراسیاب
یکی رزمسازست و¹⁶ خسروپرست
یکیین سیاوش کند کارزار
1350 ز مردان کنند¹⁷ آزمایش بسی¹⁸
نه برگیرد از جای گرزش نهنگ
زهی بر کمانش²⁰ از چرم شیر
برزم اندرآید بپوشد²³ زره

همه - VI⁴ چندان - I, IV, VI - چندی - K³ شیر - I, IV² بنیرو - I, IV, VI¹
- Л, K, VI (تصحیح قیاسی)⁸ سوار - VI⁷ ز نزدیک شاه - I, IV, VI⁶ تو زوی - IV⁵
زورش - I, IV, VI¹⁰ کین - I, IV, VI - کای - K⁹ بپرسید - IV زبیرسید - I زبیرسید
- K¹⁴ روم - VI¹³ چه گوئی ز آورد - VI¹² ز بالا و رویش چه داری نهان - K¹¹
که با او سواری - K¹⁵ آمد از ایران سپاه - VI؛ آمد بیاری سپاه - I, IV؛ آمد بدین رزمگاه
کنند [کند - VI] - I, IV, VI¹⁸ گردان کند - K¹⁷ و - K, I, IV¹⁶ ایدر آید - I, IV, VI¹⁹ K, I, IV, VI - обратный порядок мисра.
برزم اندرون چون بمند میان * تنش زور دارد به [چو - VI] پیل ژبان
20 IV - پر 21 K, I, IV, VI - оп. 22 K, I, IV, VI - доб.:
اگر سنگ خارا بچنگ آیدش * شود موم و از موم ننگ آیدش
23 VI - نپوشد

1320 بایران ندانم که این مرد کیست
شوم باز پرسم¹ ز² پردهسرای
بدین لشکر اورا هم آورد کیست
بیارند ناکام³ نامشی بجای

* * *

بیامد پراندیشه و⁴ روی زرد
بپیران چنین گفت هومان گرد
بزرگان ایران⁵ گشاده دلند
کنون تا بیامد از ایران سپاه
بدو گفت پیران که هر چند یار
چو رستم نباشد⁷ مرا⁸ باک نیست
سپه را دو رزم گرانست پیش
وزان جایگاه پیش¹⁴ کاموس رفت¹⁵
1330 چنین گفت کامروز رزمی بزرگ
ببینید¹⁸ تا چاره کار چیست
چنین²⁰ گفت کاموس کامروز جنگ
برزم اندرون کشته شد اشکبوس
دلم زان پیاده بدو نیم شد²²
1335 ببالای او بر زمین مرد نیست

بپرسید زان نامداران مرد
که دشمن ندارد خردمند خرد
تو گویی که آهن همی بگسلند
همی بر خروشنده⁶ زان رزمگاه
بیاید بر طوس از ایران سوار
ز⁹ گرگین و بیژن¹⁰ دلم¹¹ چاک نیست¹²
بجویند هر کس¹³ بدین نام خویش
بنزدیک منشور و فرطوس تفت¹⁶
برفت¹⁷ و پدید آمد از میش گرگ
بران خستگی هابر آزار¹⁹ چیست
چنان بد که نام اندر آمد بنگ
وزو²¹ شادمان شد دل گیو و طوس
کزو لشکر ما پر از بیم شد²²
بدین²³ لشکر اورا هم آورد نیست

VI-⁶ ایشان VI-⁶ با K-⁴ ناچار K-³ د I, IV-² تا بپرسم I, IV, VI-¹
مرا دل I, IV-¹¹ گسته و گرگین K-¹⁰ د VI-⁹ ورا IV-⁸ نیاید K-⁷ خروشید
برو K-¹² :دوب.

ز گردان ایران چو کاموس نیست * فریمرز و بیژن چو فرطوس نیست
I, IV, VI-¹² :دوب.

چنان دان که جنگی تر [از I] از طوس نیست * فریمرز و گرگین چو کاموس نیست
رفت K, I, IV-¹⁶ تفت I, IV-¹⁵ نزد I, IV, VI-¹⁴ یک I, IV, VI-¹³
ازان K, I, IV, VI-²¹ بدو K-²⁰ کز ایرانیانرا هم آورد K-¹⁹ ببینم K-¹⁸ ببود K-¹⁷
درین I, IV-²³ وزین K, VI-²³ گشت K-²²

گذر کرد بر مهره پشت او²
 سپهر آنزمان دست او داد بوسی
 فلک گفت احسنت و⁴ مه⁵ گفت زه⁶
 چنان شد که گفتی⁷ ز مادر نژاد
 که دارند⁸ پیکار گردان⁹ نگاه
 بران برز و بالا و آن زور و¹¹ کین
 سواری فرستاد خاقان دمان
 همه تیر تا پَر پَر از¹² خون کشید
 سراسر همه¹⁵ نیزه پنداشتند
 نگه کرد¹⁷ برنا دلش گشت پیر
 ز گردان ایران ورا نام چیست
 ز گردنکشان¹⁸ کمترین¹⁹ پایه‌اند
 دل²⁰ شیر²¹ در جنگشان اندکیست
 جز آن بد که گفتی ز سر تا به بن
 ندانم کسی را²² بدین پایگاه
 ندانم چه دارد بدل شوربخت
 که با فرّ و برزند روز نبرد²⁶
 جهان²⁸ کرد بر گونه آبموسی

چو بوسید پیکان¹ سرانگشت او
 بزد بر بر و³ سینۀ اشکبوسی
 قضا گفت گیر و قدر گفت ده
 کشانی هماندر زمان جان بداد
 نظاره بریشان دو رویه سپاه
 نگه کرد کاموسی و¹⁰ خاقان چین
 چو برگشت رستم هماندر زمان
 کزان نامور تیر بیرون کشید
 همه¹³ لشکر آن تیر برداشتند¹⁴
 چو خاقان بدان¹⁶ پَر و پیکان تیر
 بپیران چنین گفت کین مرد کیست
 تو گفتی که لغتی فرومایه‌اند
 کنون نیزه با تیر ایشان یکیست
 همی خوار کردی سراسر سخن
 بدو گفت پیران کز ایران سپاه
 کجا تیر او بگذرد بر²³ درخت
 از ایرانیان گیو و طوس‌اند²⁴ مرد²⁵
 برادر²⁷ هومان بسی پیش طوسی

¹ I, IV — پیکان ببوسید ² Л — 66. 1301, 1302 приписаны неразборчиво другим почерком на полях. ³ Л — و оп.; IV — بر بر سر ⁴ K — و оп. ⁵ VI — احسن ملک ⁶ Л — 6. вписан другим почерком в промежуток между столбцами. ⁷ K, I, IV, VI — او خود ⁸ I, IV — کردند ⁹ IV — ترکان ¹⁰ VI — و оп. ¹¹ Л, IV — و оп. ¹² K, I, IV — مر ¹³ I, IV — میان سپه تیر بگذاشتند ¹⁴ K — بگذاشتند ¹⁵ I, IV — چو آن ¹⁶ VI — پَر در ¹⁷ Л, VI — доб. ¹⁸ K — جنگ‌آوران ¹⁹ IV — کمترین ²⁰ I, IV, VI — خاقان چین ²¹ I, IV, VI — کوه ²² K, I, IV, VI — ندانم ²³ K — در ²⁴ I — ست ²⁵ I, IV, VI — در آورد ²⁶ I, IV, VI — دست‌برد ²⁷ I, IV, VI — گرد ²⁸ I, IV, VI — زمین

- 1290 چو نازش¹ باسپ گرانمایه دید
یکی تیر زد بر بر³ اسپ اوی
بغندید رستم باواز گفت
سزد گر بداری سرش در⁴ کنار
کمانرا بزه کرد زود⁶ اشکبوسی
برستم بر آنکه¹⁰ ببارید تیر
همی رنجه داری تن خویشرا
[تهدمتن به بند کمر برد چنگ
یکی تیر الماس¹⁴ پیکان چو آب
کمانرا بمالید رستم بچنگ
برو راست خم کرد و چپ کرد¹⁷ راست
چو سوفارش آمد بپهنای¹⁹ گوش
- 1295
1300
- کمانرا بزه کرد و اندرکشید²
که اسپ اندرآمد ز بالا بروی
که بنشین به پیش گرانمایه جفت
زمانی برآسایبی⁵ از کارزار
تنی⁷ لرز⁸ لرزان و رخ⁹ سندروسن
تهدمتن بدو گفت بر خیره خیر
دو بازوی و¹¹ جان بداندیشرا
گزین کرد یک چوبه تیر¹² خدنگ¹³
نهاده برو چار پیر عقاب¹⁵
بنشست اندرآورد تیر خدنگ¹⁶
خروش از خم چرخ چاپچی بغاست¹⁸
ز شاخ²⁰ گوزنان²¹ برآمد خروش²²

الی نحر فرسه — B; سر — Л, K; ³ بزد دست و تیر از میان — K² او را — Л¹
سست و — K⁸ تن — IV⁷ پس — K, I, IV, VI⁶ برآساید — K, I, IV, VI⁵ بر — I, IV, VI⁴
оп.; I, Л¹¹ و — ¹¹ به تندی — VI; بپر بمان بر — K¹⁰ لرزان رخ — IV; لرزان رخی — I, VI⁹
Л, K, VI — б. оп.; VI — доб.: ¹³ یک تیر دیگر — IV¹² بازو و — IV, VI
کمانرا بمالید رستم بچنگ * بر آورد یکچوبه تیر خدنگ
см. бб. 1299 и 1297. ¹⁵ K — б. стоит
перед б. 1300; VI — б. стоит после б. 1299. ¹⁶ I, IV, VI —
بمالید چاپچی کمانرا بدست * بچرم گوزن اندر [گوزنان بر — IV] آورد شست
K — вместо б. 1299:
بمالید چاپچی کمانرا بدست * بسان گوزنان درآورد شست
کمانرا بمالید رستم بچنگ * نگه کرد یک چوبه تیر خدنگ
Л — бб. 1298, ¹⁸ الف کرد خمرا و خم کرد — VI; ستون کرد چپ و خم آورد — IV¹⁷
چو سوفار — VI; چو آورد سوفار نزدیک — K¹⁹ 1300 приписаны на полях другим почерком.
VI — доб.: ²² گوزنش — K²¹ چرم — I, IV²⁰ زه برد نزدیک
چو سوفار او گشت با گوش راست * بچرخ اندرون شور و آشوب خاست
IV — доб. вариант б. другим почерком на полях.

- تو قلب سپهر باآیین بدار
 کمان بزهر¹ ببازو فگند
 1275 خروشید کای مرد رزم² آزمای
 کشانی بخندید و خیره همانند
 بدو گفت خندان که نام تو چیست
 تهمتن چنین داد پاسخ که نام
 مرا مادرم³ نام مرگ تو کرد
 1280 کشانی بدو گفت بی بارگی
 تهمتن چنین داد پاسخ بدوی
 پیاده ندیدی⁴ که جنگ آورد
 بشهر تو شیر و نهنگ و پلنگ⁵
 همکنون ترا ای نبرده سوار
 1285 پیاده مرا زان فرستاد طوسی
 کشانی پیاده شود همچو من
 پیاده به از چون تو پانصد⁶ سوار
 کشانی بدو گفت با تو⁷ سلیخ⁸
 بدو گفت رستم که⁹ تیر و کمان
- من اکنون پیاده کنم کارزار
 ببند کمرب بر بزد تیر چند
 هم آوردت آمد مشو¹⁰ باز جای
 عنانرا گران کرد و او را بخواند¹¹
 تن بی¹² سرترا که خواهد گریست
 چه پرستی کزین پس¹³ نبینی¹⁴ تو کام
 زمانه مرا پتک ترگ تو کرد
 بکشتن دهی سر¹⁵ بیکبارگی¹⁶
 که ای بیهده مرد پرخاشجوی
 سر سرکشان زیر سنگ¹⁷ آورد
 سوار اندر آیند هر سه به جنگ
 پیاده پیاموزمت کارزار
 که تا اسپی بستانم از اشکبوسی
 ز دو¹⁸ روی خندان شوند¹⁹ انجمن
 بدین روز و این گردش²⁰ کارزار
 نبینم همی جز فسوس و مزج²¹
 بمین تا هم²² اکنون سراری²³ زمان²⁴

تیره همانند — 1 K, I, IV — 2 K, I, IV — جنگ — 3 I, IV, VI — مرو — 4 I, IV, VI — 5 I, IV — 6 K, I, IV, VI — که هرگز — 7 K — نیابی — 8 I, IV, VI — 9 I, IV — 10 I, IV, VI — 11 I — نه بینی — 12 I, IV, VI — 13 K, I, IV, VI — 14 K, I, IV, VI — بدو — 15 K, VI — شود — 16 I, IV — 17 K, I, IV — 18 K, I, IV — 19 K, I, IV — 20 K — سلیخ — 21 K — تهمتن بدو گفت — 22 I, IV — 23 K — ببینی که — 24 K — 66. 1288, 1289 стоят после б. 1279; VI — доб.:

پیاده ازانم که ننگ آمدم [آیدم — IV] * که با چون تو مردی به جنگ آمدم [آیدم — IV]
 به بینی کنون زین پیاده نثار * ز چاچی کمان تیرهای تتر
 IV — доб. первый б. на полях.

که گر¹ آسمانرا بیايد² سپرد³
بایرانیمان تنگ و بند⁴ آورید
وگر نه سرشی زیر سنگ اندرست⁶

* *

همی بر خروشید بر سان کوس
سر هم نبرد اندر آرد بگرد
همی گرد رزم¹⁰ اندر آمد بابر¹¹
بر آمد ز هر دو سپه بوق و کوس¹²
کمانش کمین سواران گرفت¹³
بغفتاننش بر تیر چون باد بود
ازان تیزتر شد دل¹⁶ جنگجوی¹⁷
زمین آهنین شد سپهر¹⁹ ابنوس²⁰
غمی شد ز پیکار دست سران²¹
بپیچید زو روی و شد سوی کوه²²
بزد اسب²⁴ کاید بر اشکبوس
که رهام را جام بادهست²⁷ جفت
میان یلان سرفرازی کنند
سواری بود³⁰ کمتر از اشکبوس

بلشکر چنین گفت کاموس گرد
همه تیغ و گرز و کمنند آورید
جهانجوی را دل⁵ بچنگ اندرست

دلیری کجا⁷ نام او اشکبوس
پیامد که جوید ز ایران نبرد
بشد تیز⁸ رهام با خود⁹ و گبر
بر آویخت رهام با اشکبوس
بران نامور تیرباران گرفت
جهانجوی در زیر پولاد بود
نبرد¹⁴ کارگر تیر بر گبر¹⁵ اوی
بگرز گران دست برد اشکبوس¹⁸
بر آه پیخت رهام گرز گران
چو رهام گشت از کشانی ستوه
ز قلب سپاه²³ اندر آشفت طوس
تهمتن بر آشفت و²⁵ با طوس²⁶ گفت
بمی در همی²⁸ تیغ بازی کند
چرا²⁹ شد کنون روی چون سندروس

K — 5 بدین رزمگاه بلند — K, I, IV, VI 4 سترد — Л 3 نباید — IV 2 گرد — Л 1
VI — 9 خود و — VI 8 که بد — K, I, IV, VI 7 K — мисра стерто. 6 جان — I, IV, VI 5 تازان
VI — 10 تیر — VI 11 اسپ — VI 10 تیر
K — 12 мисра стерто. 13 K — доб. б., кото-
рый стерт. 14 K — نشد 15 I, IV 16 ترگ — K, VI 17 سر — I, IV 18 اگر چند می جست —
K — 19 вторая половина мисра стерта. 20 K — هوا 21 VI — доб.:
خود مرگ اوی

چو شیران جنگی بر آشوفتند * همی بر سر یکدگر کوفتند
VI — 23 بر شد بکوه — K 22 I — б. стоит после б. 1268; VI — б. стоит после б. 1267.
K — 23 کوه قافست — I 27 و — I 26 I — доб. 25 L — оп. 24 بر اند اسپ — VI 25 دست — I, IV
نبد — T 30 کجا — K, I, IV 29 بزم اندرون

زبان^۱ دگر گون بهر^۲ گوشه
 ز پیلان^۳ و^۴ آرایش و^۵ تخت عاج
 جهان بود یکسر چو باغ بهشت
 1240 بران کوهسر ماند رستم شکفت
 که تا چون نماید بما چرخ مهر^۷
 فرود آمد از کوه و دل بد نکرد^۹
 همی گفت تا من کمر بستهام
 فراوان سپه دیدهام پیش ازین
 1245 بفرمود تا برکشیدند کوس
 ازان کوهسر سوی هامون کشید
 بیک نیمه^{۱۶} از روز^{۱۷} لشکر گذشت
 ز گرد سپه روشنایی نماند
 ز تیر^{۱۹} و ز پیکان هوا تیره گشت
 1250 خروج سواران و اسپان ز دشت^{۲۱}
 ز جوش سواران و زخم تبر
 همه تیغ و ساعد ز خون^{۲۴} بود^{۲۵} لعل
 دل مرد بددل گیران ز تن
 برفتند ازان جای^{۲۷} شیران نر
 1255 نماند ایچ با روی خورشید رنگ

درفش نوآیین و نو توشه
 همان یاره و افسر و طوق و تاج
 بدیدار ایشان شده خوب^۶ زشت
 برگشتن اندیشه اندرگرفت
 چه بازی^۸ کند پیروگشته سپهر
 گذر^{۱۰} بر سپاه و سپهبد نکرد^{۱۱}
 بیک جای یک سال^{۱۲} ننشستهام
 ندانم^{۱۳} که لشکر بود^{۱۴} پیش ازین
 بجنگ اندرآمد سپهبدار طوس
 همی^{۱۵} نیزه از کینه در خون کشید
 کشیدند صف بر دو فرسنگ دشت^{۱۸}
 ز خورشید شبر جادایی نماند
 همی آفتاب اندران خیره گشت^{۲۰}
 ز بهرام و کیوان همی برگذشت^{۲۲}
 همی سنگ خارا برآورد پر^{۲۳}
 خروشان دل^{۲۶} خاک در زیر نعل
 دلبران ز خفتان بریده کفن
 عتاب دلاور برآورد^{۲۸} پر^{۲۹}
 بجوش آمده خاک بر کوه^{۳۰} و^{۳۱} سنگ

۱ IV — زبانشان ۲ K — هر گونه بر ۳ VI — پیران ۴ IV — و ۵ IV, VI — و ۶ I, IV, VI — چه خوب و چه ۷ K — چهر ۸ VI — بازی ۹ IV — نکرد ۱۰ VI — خیر ۱۱ IV — بکرد ۱۲ K — بیکسال بیکجای ۱۳ K, I, ماه ۱۴ I, IV, VI — بدی ۱۵ K — همه ۱۶ K, IV, VI — همی ۱۷ I — چو نیمه ۱۸ IV — بکرد ۱۹ K, I, IV — پیر ۲۰ VI — نز و رجوع الی اصحابه — B ۲۱ K — بدشت ۲۲ K — همی آفتاب اندرو خیره گشت ۲۳ VI — ۲۴ VI — ۲۵ VI — ۲۶ I, IV, VI — گشته ۲۷ K — ز خاک ۲۸ I — بگسترد ۲۹ IV — ۳۰ K — روی ۳۱ I, K, IV — و

- 1220 چو رستم بدیدد آنک¹ خاقان چه کرد
چنین گفت رستم که گردان سپهر
چگونه بود بخشش⁴ آسمان
درنگی نبودم⁶ برراه اندکی
کنون سم⁸ این بارگی⁹ کوفتست
نیامرم برو کرد نیرو بسی
1225 یک امروز در جنگ یاری کنید
که گردان سپهر جهان یار ماست
بفرمود تا طوسی بر بست کوسی
سپهبد بزد نای و¹⁶ رویینه خم
بیاراست گودرز بر میمنه
1230 فریبرز کاوسی بر میسره
بقلمب اندرون طوسی نوذر پپای¹⁸
جهان شد بگرد اندرون ناپدید
بشد پیلتن²⁰ تا سر تیغ کوه
سپه دید چندانک دریای روم
1235 کشانی و شگنی و سقلاب و هند²¹
جهانی شده سرخ و زرد و سیاه²⁴
- بیاراست در قلب جای² نبرد³
بیمینیم تا بر که گردد بهر
کرا زین بزرگان⁵ سرآید زمان
نو⁷ منزل همی کرد رخشم یکی
ز راه دراز¹⁰ اندر آشوبتست
شدن جنگ¹¹ جویان¹² به پیش کسی
برین دشمنان کامگاری کنید
مه و مهر گردون نگهدار ماست¹³
بیاراست لشکر چو چشم¹⁴ خروس¹⁵
خنروش آمد و ناله¹⁷ گاودم¹⁶
فرستاد بر کوه خارا بنه
جهان چون نیستان شده یکسره
زمین شد پر از ناله¹⁹ کترنای¹⁸
کسی از یلان خویشتن را ندید
بدیدار خاقان و توران گروه
ازیشان نمودی چو یک مهره موم
چغانی و رومی و وهری²² و سند²³
دگر گونه جوشن دگر گون کلاه²⁵

¹ I, IV — آنچه ² K — لشکر بدشت ³ K, I, IV, VI — после б. стоит б. 1226. ⁴ I, IV —
فی کلّ يوم مسيرة — سه ⁵ I, IV — ⁶ B — رزم ⁷ K — راه و رنج ⁸ I, IV — ⁹ K, I, IV — ¹⁰ K — زمین ¹¹ K, I, IV, VI — ¹² K, I, IV, VI — ¹³ K, I, IV, VI — б. оп. ¹⁴ I, IV — ¹⁵ K, I, IV, VI — б. стоит после
б. 1219. ¹⁶ IV, VI — ¹⁷ оп. ¹⁸ IV — порядок бб.: 1211, 1217, 1219, 1227, 1218, 1220, 1221, 1212,
1213, 1214, 1215, 1216, 1222, 1223, 1224, 1225, 1228. ¹⁹ K, I, IV, VI — ²⁰ K, I, IV, VI —
نژاد ²¹ K, I, IV, VI — ²² I, IV, VI — ²³ I, IV, VI — ²⁴ I, IV, VI — ²⁵ I, IV, VI —
ز هر — وهری سپاه ²⁶ I, IV, VI — ²⁷ I, IV, VI — ²⁸ I, IV, VI — ²⁹ I, IV, VI — ³⁰ I, IV, VI —
دگر گونه جوشن دگر گون کلاه ³¹ I, IV, VI — ³² I, IV, VI — ³³ I, IV, VI — ³⁴ I, IV, VI —
چغانی و چینی — چغانی و چینی و وهری سپاه ³⁵ K — ³⁶ K — ³⁷ K — ³⁸ K —
(см. второе мисра б. 1236). ³⁹ I, IV, VI — ⁴⁰ I, IV, VI — ⁴¹ I, IV, VI — ⁴² I, IV, VI —
کمانی و — IV — ⁴³ I, IV, VI — ⁴⁴ I, IV, VI — ⁴⁵ I, IV, VI — ⁴⁶ I, IV, VI —
ز رومی و وهری بهری ز سند ⁴⁷ I, IV, VI — ⁴⁸ I, IV, VI — ⁴⁹ I, IV, VI — ⁵⁰ I, IV, VI —
ز رومی و وهری بهری ز سند

جهان پسر کن از ناله کژنای
 تو با پیل² و با کوس³ در قلبگاه
 با پسر اندر آور کلاه مرا
 که تو پیشرو باش زمین انجمن
 بخورد و بر آهیخت گرز از فراز⁶
 نسازم⁸ و گر⁹ بارد از ابر سنگ
 تو گفتی که کوه اندر آمد ز جای¹⁰
 بپوشید¹¹ کوه¹² و بیفگند مهر
 بیستند و شد روی گیتی چو¹⁴ نیل¹⁵
 شد از گرد خورشید تابان¹⁶ سیاه
 همی دل بر آورد گفتی ز¹⁸ جای
 درفشان بکردار دریای نیل²⁰
 همی²¹ با روان آشنایی نماید²²
 تو گفتی بقیمر اندر اندود چهر²⁵
 بچرخ اندرون ماه گم کرد راه²⁷
 کشیدند بر سوی هامون بنه
 برادرش³⁰ هومان و کلباد تفت³¹

بیمارای پیلان¹ بزنگ و درای
 من امروز جنگ آورم با سپاه
 نگه دار پشت سپاه مرا
 چنین گفت کاموس جنگی بمن 1205
 بسی⁴ سخت سوگندهای دراز⁵
 که امروز من جز بدین گرز⁷ جنگ
 چو بشنید خاقان بزد کژنای
 ز بانگ تیریره زمین و سپهر
 بفرمود تا مهد¹³ بر پشت پیل 1210
 پیامد گرازان بقلب سپاه
 خروشدیدن زنگ و هندی¹⁷ درای
 ز بس سخت پیروزه¹⁹ بر پشت پیل
 بچشم اندرون روشنایی نماید
 پسر از گرد²³ شد چشم و کام²⁴ سپهر 1215
 چو خاقان پیامد بقلب²⁶ سپاه
 ز کاموس چون کوه شد میمنه
 سوی²⁸ میسرره نیز پیران²⁹ برفت

1 IV — پیران 2 K — کوس 3 K — پیل 4 I, IV — یکی 5 Л, K, VI — گران 6 Л, VI —
 گیر و — VI 7 تیغ از میان — K 8 K, I, IV, VI — نجویم 9 K, VI — اگر 10 K,
 I, VI — تین حال جای — IV 11 Л, K — بپوشید 12 I, IV — گوش 13 K, I, IV — مهره 14 K — بکردار 15 K — доб.:
 زدن و جهان شد 16 K — بگذاشتند * همی نعره از چرخ بگذاشتند
 затем K повторяет б. 1214. 17 VI — چندی 18 VI — بچرخ 19 K — درخشیدن تخت 20 K —
 VI — فروزان شده دشت بر چند میل 21 VI — همه 22 K — б. стоит после б., добавленного к б. 1210. 23 K, I, IV, VI — خاکی
 24 K — کام و چشم 25 VI — آورد مهر 26 K — ز قلب 27 Л, VI — б. оп. 28 K — چو 29 VI — تیرباران 30 VI — بران درش 31 IV — б. оп.

- 1185 که شبگیر ز ایدر برفتم¹ پگاه
 بیاری فراوان سپاه⁴ آمدست
 گمانم که آن رستم پیلتن
 برفت از در شاه ایران سپاه
 بدو گفت کاموس کای پرخرد
 چنان دان که کیخسرو آمد بچنگ
 ز رستم چه رانی تو چندین سخن
 1190 مرفش مرا گر بمیند بچنگ
 برو لشکر آرای و برکش سپاه
 چو من با سپاه اندرآیم بچنگ
 بمینی تو پیکار مردان کنون¹³
 1195 دل پهلوان زان سخن شاد گشت
 سپهرا همه ترگ و جوشن بداد
 وزانچایگه پیش¹⁸ خاقان چین
 بدو گفت شاهانوشه بدی¹⁹
 بریدی²² یکی²³ راه دشوار و²⁴ دور
 1200 بدین²⁵ سان بازرم²⁶ افراسیاب
 سپاه از تو دارد همی پیشت راست
 بگشتم همه² گرد ایران سپاه³
 بسی کینه‌ور رزمخواه⁵ آمدست
 که گشتم همی پیش این انجمن
 بیاری پیامد بدین رزمگاه⁶
 دلت یکسر اندیشه بد برد
 مکن خیره دل را بدین کار تنگ⁷
 ز زابلستان یاد چندین⁸ مکن⁹
 بدریای چین بر¹⁰ خروشد نهنگ¹¹
 درفشش اندرآور برآوردگاه
 نباید که باشد شمارا درنگ¹²
 شده¹⁴ دشت یکسر چو دریای خون
 ز اندیشه رستم آزاد¹⁵ گشت¹⁶
 همی کرد¹⁷ گفتار کاموس یاد
 پیامد بوسید روی زمین
 روانرا²⁰ بدیدار²¹ توشه بدی¹⁹
 خریدی چنین رنج مارا بسور
 گذشتی به²⁷ کشتی ز²⁸ دریای آب
 چنان²⁹ کن که از گوهر تو سزاست

بشکر بهر جای — VI³ همی — K² برفتم بشبگیر از ایدر — VI¹ از پرده رفتم — K¹
 نامور کینه‌دار — I⁶ نامور کینه‌خواه — K, IV, VI⁵ سوار — I⁴ کردم نگاه
 I, IV, VI⁹ هرگز — K, I, IV, VI⁸ بدین [همی — I, IV] کینه‌خواه
 VI¹¹ باید که باشد — VI¹¹ بآب اندرون خون — I, IV¹⁰ چون — K¹⁰ 1004. б. повторяют б.
 VI¹⁴ که چون — I¹³ VI¹² 66. 1192, 1193 оп. 1193. б. второе мисра б. شمارا درنگ
 K, I, IV, VI¹⁶ آگاه — IV¹⁵ همه

پیامد دلی شاد و رایی درست * روان را بآب دلیری بشست
 باندیشه — I, IV, VI²¹ خردرا — K, I, IV, IV²⁰ بزی — VI¹⁹ سوی — K¹³ گفت — IV¹⁷
 K²⁶ ازین — I, IV²⁵ و — K, I, IV²⁴ چنین — K²³ برفتی — VI²² بکردی — I, IV²²
 تو آن — VI²⁹ به — K, VI²⁸ ز — K²⁷ ابا رزم

اگر سوی ما پهلوان سپاه
سپاس از خداوند پیروزگر
تن ما بتو زنده⁴ شد بی گمان
ازان کشتگان یک زمان پهلوان
ازان پس چنین گفت کز چرخ⁸ ماه
نیمینی مگر گرم¹¹ و تیسار و رنج
گزافست¹² کردار گردان سپهر
اگر کشته گر¹⁵ مرده هم بگذریم
چنان رفت باید¹⁷ که آید زمان
جهاندار پیروزگر یار باد¹⁹
ازین پس همه کینه باز آوریم
بزرگان همه²⁴ خواندند آفرین
همیشه بدی²⁶ نامبردار²⁷ و شاد

نکردی گذر کار گشتی¹ تپاه
که او آورد² رنج و سختی بسر³
نبرد هیچ⁵ کس را امید زمان⁶
همی بود⁷ گریان و تیره روان
برو⁹ تا سر¹⁰ تیره خاک سپاه
برینست رسم سرای سپنج
گهی زهر و جنگست¹³ و گه نوش¹⁴ و مهر
سزد گر بچون و چرا ننگریم¹⁶
مشو تیز¹⁸ با گردش آسمان
سر بخت²⁰ دشمن نگوئسار باد¹⁹
جهانرا²¹ بایران²² نیاز آوریم²³
که بی تو میداد زمان و زمین²⁵
در²⁸ شاه پیروز بی تو میداد²⁹

* *

چو از کوه بفروخت گیتی فروز
ازان چادر قیر بیرون کشید

دو زلف شب تیره بگرفت روز
بدندان لب ماه در خون کشید

نبود ایچ — K⁵ دیده — VI⁴ بپر — I³ آوردمان — VI, IV, I² بودی — VI, IV, I¹
و IV — доб.⁸ و I, VI — доб. و غمی گشت — K, I, IV, VI⁷ و ازین بد امان — VI⁶
I, IV, و فریبست — K¹² همه گرم و دردست — I, IV, درد — K¹¹ بر — K¹⁰ ببین — I, IV⁹
K¹⁵ جنگ بهرست و گه درد — K¹⁴ جنگ و زهرست — I, IV, VI¹³ چنین — VI
VI — بنگریم — IV (см. второе мисра б. 1161); جهانرا بریشان نیاز آوریم — I¹⁶ زنده ار
بر ایشان — I, IV²² جهانی — K²¹ تخت — VI²⁰ ماست — VI¹⁹ تیره — I, VI¹⁸ شاید
K²⁵ برو — K, I, IV, VI²⁴ (см. второе мисра б. 1158). سزد گر بچون و چرا ننگریم — I²³
که ای افسر تیغ و مهر و نگین — VI²⁴ که با افسر و تیغ و تاج و نگین — I, IV²⁵ کلاه و نگین
بشاه [سپاه — IV] جهان بر تو — I, IV²⁹ دل — VI²³ نامداران — I²⁷ بزی — K, I, IV, VI²⁶
ثم حمدوا الله على خلاصهم به من ذلک و نجاتهم بمقدمه 1163—1152. ب—66. پیروز باد
ثم خرجوا من عنده

بپیشی آمد امروز رزمی¹ گران
یکی تاج یابد یکی گور تنگ³
پس پشت او لشکر نیمروز⁴
درفش سپهبد برافراختند
بزرگان لشکر⁵ شدند⁶ انجمن
بدست⁸ دگر طوس و گردان⁹ نیو
سخن رفت¹⁰ هر گونه بر¹¹ کم و بیش¹²
ز رخشنده¹³ خورشید و گردنده¹⁴ ماه
بگفتند با مهتر¹⁵ نامدار
ز منشور جنگی و مردان¹⁶ کین
که مارا بدو راه دیدار نیست
نترسد اگر¹⁷ سنگ¹⁸ بارد ز¹⁹ میخ
سرش پر ز کینست²¹ و دل²² پر ستیز²³
درفش و²⁵ سپاهست و پیلان و مهد²⁶

بسی پندها داد و گفت ای سران
چنین است آغاز و فرجام جنگ²
سرپرده زد گرد گیتی فروز
بکوه اندرون خیمها ساختند
نشست از بر تخت بر پیلتن
ز یکدست⁷ بنشست گودرز و گیو
فروزان یکی شمع بنهاد پیش
ز کار بزرگان و جنگ سپاه
فراوان ازان لشکر بی شمار
1145 ز کاموس و شنگل ز خاقان چین
ز کاموس خود جای گفتار نیست
درختیست بارش همه گرز و تیغ
ز پیلان جنگی ندارد²⁰ گریز
1150 ازین کوه²⁴ تا پیش دریای شهد

خرامش [که آبی - VI] کمانست و شمشیر - I, IV, VI رزم - I, IV, VI راه و - VI¹
همه - I, IV, VI⁵ گرد گیتی فروز K - (так)⁴ فبکی رستم عند ذلک: 1135-1138: B - 66: بزم
راند - K, I, IV, VI¹⁰ مردان - K⁹ ز دست - K⁸ بیكدست - I⁷ آن - VI⁶ نامداران
تابنده - I, IV¹³ گردنده - K¹³ (нет рифмы). بیش و کم - VI¹² از - K, I, IV, VI¹¹
گردان - I, IV, VI¹⁶ پهلوی - VI¹⁶ پهلوی - I, IV¹⁵ رستم - K¹⁵ رخشنده - I, IV¹⁴ تابنده - K¹⁴
نچوید - I, IV²⁰ بود سبز برگش بکردار - VI¹⁹ گرز - I¹⁸ که گر بر سرش - K, I, IV¹⁷
سران پر ز کینه دلان - VI²² دلش - I, IV²² کینه - I, IV²¹ ندانند از پیل جنگی - VI²¹
23 K, I, IV, VI - доб.:

ز منشور خود بر زمین جای نیست * چو کرکوی یکی [کرکوی یک - K: گرد یک - VI]
لشکر آرای نیست

см. б. 1147. 24 I, IV - گونه 25 VI - و оп. 26 IV, VI - доб.:

ز ترگ و ز جوشن خود اندازه نیست * برین دشت یک مردخ تازه [بیگانه - VI] نیست
همه دشت خرگاه و پرده سرای * ز دیبای چینست کرده دیبای
K - доб. второй б. после б., добавленного к б. 1149; I - доб. второй б.

- 1120 تو ایرانمیانرا ز مام و پدر
چنانیم بی تو چو³ ماهی بخاک
چو دیدم کنون⁶ خوب چهر ترا
مرا سوگ آن ارجمندان نماند
بدو گفت رستم که دل شاد دار
1125 که گیتی سراسر فریبست⁹ و بند¹⁰
یکی را ببستر¹² یکی را بجنگ¹³
همی رفت باید کزین چاره نیست
روان تو از¹⁴ درد بی درد باد
ازان پس چو¹⁷ آگاه شد طوسی و گیو
1130 که¹⁸ رستم بکوه همان رسید
برفتند چون باد لشکر¹⁹ ز جای
چو آمد درفش تهمتن²⁰ پدید²¹
سپاه و سپهبد پیاده شدند
خروشی برآمد ز لشکر بدرد
1135 دل رستم از درد ایشان بخست
بنالید ازان پس بدرد²⁶ سپاه
- بهی هم ز گنج و ز تخت¹ و گهر²
بتنگ اندرون سر⁴ تن اندر هلاک⁵
همین پرسش گرم و مهر ترا
بمخت تو جز روی خندان نماند⁷
ز غمهای گیتی سر⁸ آزاد دار
گاهی سودمندی و گاهی گزند¹¹
یکی را بنام و یکی را بنگ
مرا نیز از مرگ پتیاره نیست
همه¹⁵ رفتن ما آورد باد¹⁶
ز ایران نبرده سواران نیو
مر اورا جهان دیده گودرز دید
خروش آمد و ناله کرنای
شب تیره لشکر رستم رسید²²
میان بسته و دلگشاده شدند
ازان کشتگان زیر خاک نبرد
بکینه بنوی²³ میانرا²⁴ ببست²⁵
چو آگه شد از کار²⁷ آوردگاه

¹ I, IV, VI — ز تاج و ز تخت و ز گنج — I, IV, VI — доб.:

وزینها همه مهتر [برتر — VI] و بهتری * که بی تو مبادا سر و سروری
و قد کذا قبل مجیئک — B و سر شد و تن هلاک — K⁵ شد — I, IV⁴ که — K, I, IV³
و نحمد الله على أن وصلنا بخدمتك — B⁷ من این — K, I, IV, VI⁶ کالعبثان علی الیمس
و أقر أعیننا بطلعتک و فی نظری الیک من الفرح ما یهون علی قتل الأولاد و الأحفاد
رنج — K, I, IV, VI¹⁰ فسوس است — K⁹ ز هر بد [گیتی — K] تن مهتر — K, I, IV, VI⁸
IV — به بیشی — I, VI¹² سرآید همی چون نمایند گنج — K, I, IV, VI¹¹
B — перевод бб.¹⁶ همین — I¹⁵ زان — I, IV¹⁴ زین — K, VI¹⁴ بتنگ — I, IV¹³ به بیش و
K, I, IV, VI²⁰ گردان — K, I, IV, VI¹⁹ چو — IV¹⁸ که — I¹⁷ 1124—1128 отсутствует.
رستم بلشکر کشید — VI²³ رستم بلشکر رسید — K²² رسید — VI²¹ سپهبد
و — VI²⁷ — доб. ز درد — IV²⁶ بنوی میانرا بکینه — VI²⁴ بکینه — IV — б. оп.²⁵

چو شد دشت¹ بر گونه آب‌نوس، پراگنده گشتند کاموسی و طوسی
سوی خیمه رفتند هر دو گروه یکی سوی دشت و دگر² سوی کوه³

* *

چو گردون تهی شد ز خورشید و ماه ازان دیده‌گاه دیده بگشاد لب
1110 پر از گفت‌گو بیست هامون و راغ همانا که آمد⁷ گو پیلتن
چو بشنید گودرز کشواد تفت⁹ پدید آمد آن از دهافش درفش
چو گودرز روی تهمتین بدید 1115 پیاده شد از اسپی و¹² رستم همان
گرفتند مر یکدگرا¹⁴ کنار ازان نامداران گودرز یان
بدو گفت گودرز کای پهلوان همی تاج و گاه¹⁸ از تو گیرد فروغ

طلایه برون شد⁴ ز هر دو سپاه که شد دشت پر⁵ خاک و تاریک شب
میان یلان نیز چندین⁶ چراغ دمان و ز زابل یکی انجمن⁸
شب تیره از کوه خارا برفت¹⁰ شب تیره‌گون کرد¹¹ گیتی بنفش
شد از آب دیده رخشی ناپدید پیاده پیامد چو باد دمان¹³
ز هر دو برآمد خروشی¹⁵ بزار که از کینه¹⁶ جستن سرآمد زمان¹⁷
هشیوار و جنگی و روشن‌روان سخن هرچ گوئی نباشد دروغ

و لَمَّا كَانَ 66. 1061-1107 B³ یکی - IV, VI, دو تن - K² چو شب گشت - K¹
مِنَ الْغَد رَكِبَ كَامُوسِي فِي عَسَاكِرِهِ إِلَى فُضَاءٍ مُعْتَرِكٍ وَ رَكِبَ طُوسِي مِنَ الْجَانِبِ الْآخِرِ
فَتَنَاضَوْا الْحَرْبَ مِنْ أَوَّلِ النَّهَارِ إِلَى آخِرِهِ وَ لَمَّا جَنَحَتِ الشَّمْسُ لِلْغُرُوبِ رَجَعَ كُلُّ الْقَرِيقَيْنِ
تِيغَهَا - VI؛ چندی - K, I, IV, VI⁶ که دشتی پر از - VI⁵ پیامد - K, I, IV, VI⁴ الی مضاربهم
K - доб.:⁸ هم اکنون بیاید - K⁷ چون

ازان مرده شد شادمان پهلوان * بدانسان که یابد همی مرده جان
شیر زیان - VI¹³ و - IV¹² تیره و روی - K, I, IV, VI¹¹ بتفت - K¹⁰ رفت - K⁹
ازان سود - IV؛ وزان سود - I¹⁶ خروشی برآمد ز هر دو - K, I, IV, VI¹⁵ در - I, IV¹⁴
VI - доб.:⁸ VI - 6. об.; I, IV, VI - доб.:¹⁷ I, IV¹⁷ که آمد زیان - I, IV¹⁷

که هم خویش بودند از دیرباز * که داماد او بد گو سرفراز
همان بیژن از دختر [خواهر - VI] پیلتن * گوی بد سرفراز در انجمن
K, I, IV, VI - تخت¹⁸

- 1090 چو نزدیکتر شد بکاموس¹ گفت
 کمان برکشید و بزه بر نهاده
 بکاموس بر تیرباران گرفت
 چو کاموس دست و³ گشادش بدید
 بنیازه در آمد بکردار گرگ⁴
 چو آمد بنزدیک بدخواه اوی
 1095 چو شد گیو جنبان بزین اندرون
 سبک تیغ را برکشید از نیام
 به پیش سوار اندر آمد نژم
 ز قلب سپه طوس چون بنگرید
 بدانست کو⁹ مرد کاموس نیست
 1100 خروشان پیامد ز¹² قلب سپاه
 عنانرا بپیچید کاموس تنگ
 ز تگ¹⁵ اسب طوس دلاور¹⁶ بماند¹⁷
 به نیازه پیاده به¹⁸ آوردگاه
 دو گرد گرانمایه و یک سوار
 1105 برین گونه تا تیره شد جای هور
- که اینرا مگر ژنده پیلست جفت
 ز دادار² نیکی دهش کرد یاد
 کمانرا چو ابر بهاران گرفت
 بزیر سپر کرد سر ناپدید
 چو شیر بر افراز پیلست سترگ
 یکی نیازه زد بر کمرگاه اوی
 ازو دور شد⁵ نیازه آبگون
 خروشید و جوشید و برگشت نام
 بزد تیغ و شد نیازه او⁶ قلم
 نگه کرد و⁷ جنگ دلیران بدید
 چنو¹⁰ نیازه ور نیز جز¹¹ طوس نیست
 بیاری بر گیو¹³ شد کینه خواه
 میان دو گرد اندر آمد بچنگ¹⁴
 سپهر بد برو نام یزدان بخواند
 همی گشت با او بپیش سپاه
 کشانی نشد¹⁹ سیر زان²⁰ کارزار
 همی بود بر دشت هر گونه²¹ شور

¹ K — چو کاموس نزدیک شد گیو — ² K, I, IV, VI — یزدان — ³ Л — و оп. ⁴ K, I, IV, VI — [K — گرد] مرگ و هوا پر ز مرگ [K — گرد] — ⁵ K — از آهن بد آن — ⁶ K — غمی شد چو — ⁷ K, I, IV, VI — ⁸ K — доб.: ⁹ K — ¹⁰ K, I — چنان — ¹¹ K — ¹² K — ¹³ K — ¹⁴ K — ¹⁵ K — ¹⁶ K — ¹⁷ K — ¹⁸ K — ¹⁹ K — ²⁰ K — ²¹ K —

بدید آنکه کاموس جنگی چو گرد * چگونه نماید بدو دستبرد
 نیز با — I, IV — نیز هم — K — از در — Л — ¹¹ چو او — VI — ¹² K — ¹³ K — ¹⁴ K — ¹⁵ K — ¹⁶ K — ¹⁷ K — ¹⁸ K — ¹⁹ K — ²⁰ K — ²¹ K —

یکی نیازه زد بر سر اسب طوس * برآمد ز توران سپه بوق و کوس
 نخست اسب طوس و ز تگ باز ماند — ¹⁷ K, VI — ¹⁸ K, I — ¹⁹ K, I — ²⁰ K, I — ²¹ K — ²² K — ²³ K — ²⁴ K — ²⁵ K — ²⁶ K — ²⁷ K — ²⁸ K — ²⁹ K — ³⁰ K — ³¹ K — ³² K — ³³ K — ³⁴ K — ³⁵ K — ³⁶ K — ³⁷ K — ³⁸ K — ³⁹ K — ⁴⁰ K — ⁴¹ K — ⁴² K — ⁴³ K — ⁴⁴ K — ⁴⁵ K — ⁴⁶ K — ⁴⁷ K — ⁴⁸ K — ⁴⁹ K — ⁵⁰ K — ⁵¹ K — ⁵² K — ⁵³ K — ⁵⁴ K — ⁵⁵ K — ⁵⁶ K — ⁵⁷ K — ⁵⁸ K — ⁵⁹ K — ⁶⁰ K — ⁶¹ K — ⁶² K — ⁶³ K — ⁶⁴ K — ⁶⁵ K — ⁶⁶ K — ⁶⁷ K — ⁶⁸ K — ⁶⁹ K — ⁷⁰ K — ⁷¹ K — ⁷² K — ⁷³ K — ⁷⁴ K — ⁷⁵ K — ⁷⁶ K — ⁷⁷ K — ⁷⁸ K — ⁷⁹ K — ⁸⁰ K — ⁸¹ K — ⁸² K — ⁸³ K — ⁸⁴ K — ⁸⁵ K — ⁸⁶ K — ⁸⁷ K — ⁸⁸ K — ⁸⁹ K — ⁹⁰ K — ⁹¹ K — ⁹² K — ⁹³ K — ⁹⁴ K — ⁹⁵ K — ⁹⁶ K — ⁹⁷ K — ⁹⁸ K — ⁹⁹ K — ¹⁰⁰ K —

- خروشییدن دیده‌بان پهلوان
 ز نزدیک¹ گورز کшовاد تفت²
 که توران سپه سوی جنگ آمدند
 تو آن³ کن که از گوهر تو سزاست
 1075 که گرد تهمتین برآمد ز راه
 فریبرز با لشکری گرد نیو
 بر⁴ کوه لشکر بیاراستند
 چو با میسره راست شد میمنه
 1080 برآمد خروشییدن کژنای
 چو کاموس تنگ اندرآمد بجنگ
 سپهرا بکردار دریای آب
 بیاورد و پیشی هماون رسید⁵
 چو نزدیک شد سر سوی کوه کرد
 1085 که این⁶ لشکری گشن⁷ و⁸ کنداورست
 که دارید⁹ ز ایرانیان¹⁰ جنگجوی
 بمینید بالا¹¹ و¹² برز مرا
 چو بشنید گیو این سخن بردمید
- چو بشنید شد شاد و روشن روان
 سواری بنزد فریبرز رفت¹³
 رده برکشیدند و تنگ¹⁴ آمدند¹⁵
 که تو مهتری و پدر پادشاست
 هم‌کنون بیاید¹⁶ بدین رزمگاه
 پیامد بپیوست با¹⁷ طوسی و¹⁸ گیو
 درفش خجسته بپیراستند
 همان ساقه و¹⁹ قلب و جای بنه
 سپه چون سپهر اندرآمد ز جای
 بهامون زمانی نبودش²⁰ درنگ
 که از کوه سیل²¹ اندرآید شتاب²²
 هوا²³ نیلگون شد زمین²⁴ ناپدید
 پر از خنده رخ²⁵ سوی انبوه کرد²⁶
 نه پیران و هومان و آن لشکرست
 که با من بروی اندرآرند روی²⁷
 بر و بازوی و²⁸ تیغ و گرز مرا
 برآشفست²⁹ و تیغ از میان برکشید

گرازان بسان — VI⁴ تفت — K, I, VI³ رفت — K, I, VI² بنزدیک — K, I, IV, VI¹
 5 K — доб.: پلنگ

نباید که انبوه بر ما زنند * پراگنده مارا ز بن برکنند
 و — VI¹¹ ابر — K¹⁰ گرد — I, IV⁹ بر زنگه و — K⁸ پیامد — VI⁷ همان — K⁶
 که کشتی بدو — I, IV¹⁴ که برود — K, VI¹³ نبودش [دیدش — VI] زمانی — K, I, VI¹²
 — VI؛ لب — K¹³ هوا — I¹⁷ زمین — I¹⁸ کشید — K¹⁵ آمد بتاب — VI؛ اندرآید بخواب
 (метр нарушен). I — 6. оп.; K, I, IV, VI — доб.:¹⁹

که ایرانیانرا گه کارزار * هم آورد او [با — I, IV, VI] مرد باید [بودی — I, IV, VI] بکار
 از ایران سپه — K, I, IV²⁴ دارند — K, I²³ و — I²² تیز — K, I, VI²¹ کدون — I, IV, VI²⁰
 همان تیز — K²⁸ بازو و — I, IV²⁷ بالای — I؛ بر و یال و — K²⁶ آرد بروی — K, IV²⁵
 بزد دست — VI²⁹ شمشیر

چه داری دژم¹ اختر خویش را
1060 بشادی ز گردان ایران گروه
درم بـخـشـی و دینار درویش را²
خروشی برآمد³ ز بالای کوه⁴

* * *

چو خورشید زد پنجه بر پشت گاو
ز درگاه کاموس برخاست غو
سپاه انجمن کرد و⁸ جوشن بداد
زره بود در زیر¹¹ پیراهنش
1065 بایران خروش آمد از دیده گاه
درفش سپهبد گوی پیلتن
وزین روی دیگر¹⁵ ز توران¹⁶ سپاه
سپهبد سواری¹⁸ چو یک لغت کوه
یکی گرز همچون سر گاو میش
1070 همی جوشد از گرز آن²³ یال و کفت
وزین روی ایران سپهبدار طوسی
ز هامون برآمد⁵ خروش چکاو
که او بود اسپ⁶ افکن و پیش رو⁷
دلش پر ز رزم⁹ و سرش پر ز باد¹⁰
کله ترگ بود و قبا جوشنش¹²
کزین روی تنگ¹³ اندر آمد سپاه
پدید آمد از دور با¹⁴ انجمن
هوا گشت بر سان ابر¹⁷ سپاه
زمین گشته¹⁹ از نعل²⁰ اسپش²¹ ستوه
سپاه از پس و نیزه دارانش²² پیش
سزد گر بمانی ازو²⁴ در شگفت
بـا بـر ا نـد ر آ و ر د آ و ای کـوس

¹ K — نژند — I, IV — بلند; VI — неразборчиво. ² Л — б. стоит после б. 1060. ³ K, I, IV,

VI — خروشدن آمد — ⁴ I, IV, VI — доб.:

برفتند شادان سوی جای [خان — I] خویش * همه شب همی بود با رای [بودند آن شب
بهمان — I] خویش

تیزرو — VI ⁷ مرد — I, IV ⁸ برآمد ز هامون — K ⁵ Б — перевод бб. 1009—1060 отсутствует.

ز گردن کشان لشکری برگزید * بدیدم و آهن شده ناپدید
12 I, IV, VI — доб.: بر تنش بود — VI; تنش — I, IV ¹¹ داد — VI ¹⁰ بزم — Л ⁹ و — VI ⁸

ز دیده بدیدار [بدیده ز — VI] گرد سپاه * ز شمشیر و جوشن ندیدند راه
VI — اندر پس — I, IV; اندر پشش — K ¹⁴ تنگ روی — VI ¹³ K — доб. вариант этих бб.

گشت — K ¹⁹ بیاید — K ¹⁸ ابری — K ¹⁷ گرد — K ¹⁶ گیتی — K, I, IV, VI ¹⁵ اندر سر

23 K, VI — نیزه داران ز — K; نامدارانش — Л ²² نعلش — VI; اسپان — K ²¹ سم — I, IV, VI ²⁰

24 K — بدو — نهاده بران گرز بر — I, IV; جوشد آن گرز ازان

که بی‌سدار دل‌باش و روشن‌روان
که این مژده آرایش جان‌ماست
ندارند⁴ پا این سپه‌با⁵ نهنگ⁶
که این ننگ از ایرانیان بفکنیم⁹
سپهرهای زرّین و آن تخت¹¹ عاج
سندادهای¹³ زرّین و زرّین‌کمر¹⁴
که اندر جهان آن ندیدست کس
برو بافتستند چندان¹⁶ گهر
چو جانرا بکوشیم و جنگ آوریم
که هم‌با¹⁹ هراسیم و هم‌با¹⁹ فسوس
سر نامداران بینند²⁰ اندرست
مگر کین²² سخنرا پژوهش کند
همه²⁴ کار ناکام²⁵ و پیکار²⁶ خام
کس‌را ندیدم ز گردان دمان²⁷
شوند²⁹ از بن‌گه مگر زاستر³⁰
سخن‌زین نشان هیچ‌گونه مگوی
مگر رستم این رزم‌گه بنگرد
که اویست بر نیکوی³⁴ رهنمای
تهمتن بیاید بدین رزم‌گاه

سپاه آفرین خواند¹ بر پهلوان
 بدین آمزده گر دیده خواهی رواست²
 کنون چون تهمتن بیامد³ بجنگ
 یکایک بران گونه⁷ رزمی کنیم⁸
 درفش سرافراز خاقان و¹⁰ تاج
 همان¹² افسر پیلبانان بزر
 همان زنگ زرین و زرین جرمی
 همان چتر کز دم¹⁵ طاوس نر
 جزین نیز¹⁷ چندی¹⁸ بجنگ آوریم
 بلشکر چنین گفت بیدار طوسی
 همه دامن کوه پر لشکرست
 چو رستم بیاید²¹ نکوهش کند
 که چون مرغ پیچیده بودم²³ بدام
 سپهد همان بود و لشکر همان
 یکی حمله آریم²³ چون شیر نر
 سپه گفت کین برتری خود مجوی
 کزین³¹ کوه³² کس پیشتر نگذرد
 بیاشیم بر³³ پیش یزدان بپای
 بفرمان دارنده هور و ماه

4 IV — بیاید — I, IV, VI³ مژده [ه] کردند [گر دیده] خواهی تراست — VI² کرد — K¹
10 VI — بفگنم — VI⁹ کنم — VI⁸ کوه — I, IV, V⁷ بی درنگ — K⁶ سپهرا — VI⁵ بدارید
16 I, IV, پز — K¹⁵ سپر — VI¹⁴ سپرهای — K¹³ همه — K¹² ابا تخت — VI¹¹ оп. و
20 K, I, پر — I¹⁹ چندان — I, IV, V¹⁸ چند — IV; چیز — I¹⁷ بافته چند گونه — VI
I, IV, VI — که چون بی پر و بال مانده — K²³ این — I, IV, V²² بیامد — VI²¹ بدام — IV, VI
26 VI — با کار — IV; کام و ناکام — K²⁵ همان — I, IV, VI²⁴ مرغ پی خسته ماند [ماندم — VI]
کوه زانسو گذر — I, VI³⁰ کنند — I²⁹ سازیم — K, I, IV, VI²⁸ زمان — VI²⁷ و هم مانده
IV — K, I, IV, VI³¹ ازین — K, I, IV, VI³² گونه — IV³³ در — VI³⁴ نیک و بد — IV, VI

- فریبرز کاوسی گفتند¹ هست
چو رستم نباشد ازو⁵ باک نیست
ابا آنک کاموسی روز نمبرد
مبادا که او آید ایدر⁶ بچنگ 1025
نه رستم نه از سیستان لشکرست
چنین گفت پیران که از تخت و¹⁰ گاه
که چون من شنیدم کز¹² ایران سپاه
بشد¹³ جان و مغز سرم¹⁴ پر ز درد
بدو گفت کلباده¹⁶ کین درد چیسست 1030
ز بس گرز و شمشیر و پیل و¹⁸ سپاه
چه ایرانیان پیش مادر¹⁹ چه خاک
پراگنده گشتند ازان جایگاه
ازان پس²² چو آگاهی آمد بطوسی
از ایران بیامد گو پیلتن 1035
بفرمود تا برکشیدند کوس²⁵
ز کوه هماون برآمد خروشی
سپهبد بریشان زبان برگشاد
که با دیو در جنگ رستم چه کرد
- سپاهی² سرافراز و³ خسروپرست⁴
دم او برین زهر تریاک نیست
همی پیلتن را ندارد ببرد
وگر چند⁷ کاموسی گردد نهنگ⁸
فریبرز را خاک و خون ایدرست⁹
شدم سیر¹¹ و بیزارم از هور و ماه
خرامید و آمد بدین رزمگاه
برآمد یکی از دلم¹⁵ بادیارد
چرا باید از¹⁷ طوسی و رستم گریست
میان اندرون بادرا نیست راه
ز کیخسرو و²⁰ طوسی و رستم چه باک
سوی خیمه خویش کردند²¹ راه
که شد روی کشور پر آوای کوس
فریبرز²³ کاوسی و آن²⁴ انجمن
ز گرد سپه کوه گشت²⁶ آبنوس²⁷
زمین آمد از بانگ اسپان بجوش
ز مازندران کرد بسپار یاد
بریشان چه آورد روز نبرد

1 I, IV, VI — доб.; 2 K — سواری; 3 VI — و; 4 I, IV, VI — доб.; 5 VI — مرا; 6 I, IV, VI — آید; 7 J, K — چنگ; 8 K — پلنگ; 9 T — доб.; 10 I — و; 11 K, I, IV, VI — دور; 12 K, IV, VI — از; 13 K — شد; 14 VI — جان; 15 K — و; 16 K — هومان; 17 K — چه; 18 K — باید; 19 J, VI — و; 20 J, VI — و; 21 K — گشتند; 22 K — سو; 23 IV, VI — доб.; 24 K — با; 25 VI — نای; 26 K, I, IV — کوه; 27 VI — جای

چنین گفت پیران بهومان گرد * نباید ز وی بر دل اندیشه برد
اندر [ایدر — I] آید — I, IV, VI — 5 VI — مرا
بدو گفت هومان که ای پهلوان * چه داری باندیشه تیره روان
سخت جان — VI — 14 که شد — K — 13 از — K, IV, VI — 12 دور — K, I, IV, VI — 11 و — I — 10
چه — K — 17 هومان — K — 16 برآوردم از دل یکی — I, IV, IV — 15 و دلم
جستند — K — 21 و — J, VI — 20 ما و — I — 19 تیغ و زوپین و گرد — K — 18 باید ز
گشت کوه — K, I, IV — 26 نای — VI — 25 کاوسی با — K — 24 و — IV, VI — 23 سو — K — 22
برفتند گردان لشکر ز جای — VI — 27

- همانا به تنها تن من¹ نیند
 تو ترسانی از رستم نامدار
 1005 گـرش³ یـکـزـمان اـنـدر آرم بـدام
 تو از لشکر سیستان خسته
 یکی بار⁵ دست من اندر نبرد
 بدانی که اندر جهان مرد کیست
 بدو گفت پیران کانشه بدی⁷
 1010 پیران چنین گفت خاقان چین
 بکردار پیش آورد هرچ گفت
 از ایرانیان نیست چندین سخن
 بایران نمائیم یک¹⁰ سرفراز
 هرانکس که هستند با جاه و آب
 1015 همه پای کرده به بند گران
 بایران نمائیم برگ¹⁴ درخت
 بخندید پیران و کرد آفرین
 بلشکرگه آمد دلی²⁰ شادمان
 چو هومان و لپاک و فرشیدورد
 1020 بگفتند کامد ز ایران سپاه
 ز گار آگهان نامداری²³ دمان
- نگویی که ایرانیان خود کیند
 نخستین ازو من برآرم دمار²
 نمائم که ماند بگیتیش نام
 دل خویش در جنگشان⁴ بسته
 نگه کن که برخیزد از دشت⁶ گرد
 دلیران کدامند و پیکار چیست
 همیشه ز تو دور دست بدی⁷
 که کاموس را راه دادی بکین
 که با کوه⁸ یارست و با پیل جفت
 دل جنگجویان چنین⁹ بد مکن
 برآریم گرد از¹¹ نشیب و فراز
 فرستیم¹² نزدیک افراسیاب
 وزیشان فگنده فراوان¹³ سران
 نه گاه¹⁵ و نه شاه¹⁶ و نه تاج¹⁷ و نه تخت¹⁸
 بران نامداران و¹⁹ خاقان چین
 برفتند ترکان²¹ هم اندر زمان
 بزرگان و شیران روز نبرد
 یکی پیشرو با درفش²² سپاه
 برفت و بیامد هم اندر زمان

و قد فزعت من رستم و عسکر سجستان و آذا - B² به تنها چو من کسی - I, IV¹
 یک - K⁵ خستگی - VI; خستگان - K⁴ سرش - K³ فلست افکر فیهم و لا أبالی بهم
 : K - доб.; (нет рифмы); VI⁷ بزی - VI⁷ آب - VI⁶ انبار

همه هر چه گفتی همان باد و بس * میاداد هم آورد تو هیچکس
 12 K, I, IV - بویانی آرم - K¹¹ نمایم یکی - IV; نمائم یکی - I¹⁰ بدین - K⁹ شیر - VI⁸
 کاخ - K¹⁶ شاه - I, IV; شاخ - K¹⁵ و K - доб.¹⁴ فراوان بریده - K, I, IV¹³ فرستم به
 I, IV - تاج - K¹⁷ گاه - K, I, IV¹⁸ VI - 66. 1015, 1016 оп.¹⁹ K - ز; VI²⁰ K, I, IV,
 نامدار - VI²³ درفش - VI²² گردان - K, I, IV, VI²¹ شده - VI

بپایید برره بر نچوید² زمان
کجا رانم این خوارمایه سپاه
که گفتار اورا نشاید³ نهفت
تهمتن نفرمود مارا نبرد
نباید شدن پیش روی سپاه
یکی تا درفش من آید پدید
براه همان خرامید⁴ تفت

* *

بشد⁵ دیده بان پیش⁶ توران سپاه⁷
ازان روی⁸ سوی⁹ همان گذشت
که آمد سپاهی ز ایران زمین
چه سازیم و درمان این کار چیست
بجایی¹⁰ که مهتر تو باشی پهای¹¹
سپاهی بکردار دریای آب
برین دشت با خوارمایه سپاه
چو خاقان و منشور¹² کنداورست¹³
تو در بستی¹⁴ و¹⁵ ما کلید آوریم
شود روی گیتی چو رومی¹⁶ پزند¹⁷

شب تیره را¹ تا سپیده دمان
کنون من کجا گیرم آرامگاه
بدو گفت گودرز رستم چه گفت
فریبرز گفت ای جهان دیده² مرد
بماشید گفت اندران رزمگاه
بپاید بدان رزمگاه³ آرمید
برفت او⁴ و⁵ گودرز با او برفت

چو لشکر پدید آمد از دیده گاه
کز ایران یکی لشکر آمد بدشت
سپهبد بشد پیش⁶ خاقان چین⁷
ندانیم⁸ چندیست و⁹ سالار کیست
بدو گفت کاموس رزم آزمای¹⁰
بزرگان درگاه افراسیاب
تو دانی¹¹ چه کردی بدین¹² پنج ماه
کنون چون زمین سر بسر لشکرست
بمان تا هنرها پدید آوریم
گر از کابل و زابل و مای و¹³ هند

1 K — هم — تیره فر — I 2 K, I, IV, VI — نچوید بره بر — 3 K — نباید — 4 I, IV, VI —
گرانمایه — 5 VI — رزمگه — 6 I, IV, VI — همیرفت — 7 VI — و — 8 JI, VI — دوب. و — 9 VI —
(شب؟) 10 K, I, IV — نزد — 11 I, IV — دوب.:

بپیران چنین گفت پس دیده بان * که بر جنگ بندید یکسر میان
ببینم که — I, IV, VI — ندانم که — 15 K — سوی — 14 VI — سوی کوه — 13 K — و — 12 IV — دوب.
بباری — 20 K — بجای — 19 K, I, IV — که جای — 18 K, VI — جنگ آزمای — 17 I, IV, VI — و — 16 I —
VI — چون من سرست — 23 K, I, IV — و — 22 I, IV — دوب. دری — 21 K, VI — داری — I, IV —
چینی — 26 I, IV — مرز — I, IV — و — 25 JI, VI — بسته — 24 K, I, IV, VI — چوبین سرست
27 IV — نژند

همی شد خلیده دل¹ راهجوی
 درفش فریمرز کاوس² دید
 پسندیده و خویش³ سالار نو
 همان لشکرافروز دانش پذیر
 خروشی برآمد ز هر دو بزار⁴
 همیشه بجنگ اندری⁵ ناگزیر
 دریغ⁶ سواران گودرزیان
 سر بخت دشمن نگونسار باد
 که دیدم ترا زنده بر جایگاه
 که بودند کشته⁷ بخاک اندرون
 همی بر سرم هر زمان⁸ بد رسد
 سپاه و درفش⁹ و تپیره نماید
 کنونست رزم و کنونست کار
 که روی زمین گشت چون پتر زاغ
 چو تپیره شبانست با نور ماه¹⁰
 ز ویران گیتی و¹¹ آباد بوم
 مگر بسته بر جنگ مابر کمر
 ز غمها نگردد مرا پشت راست
 پیامد نبودش¹² جز از رزم رای

سوی گزد تاریک بنهاد روی
 پیامد چو نزدیک ایشان رسید
 که او بد بایران³ سپه⁴ پیشرو
 پیاده شد از اسب گودرز پیر
 گرفتند مر یکدگر⁶ کنار
 فریمرز گفت ای سپهدار پیر
 ز کین⁹ سیاوش تو داری¹⁰ زیان
 ازیشان ترا مزد¹² بسپار باد
 سپاس از خداوند خورشید و ماه
 ازیشان ببارید گودرز خون
 بدو گفت بنگر که از¹⁴ بخت بد
 درین¹⁶ جنگ پور و نیمیره نماید
 فراموشی شدم¹⁸ کار آن کارزار
 سپاهست چندان برین دشت و راغ
 همه لشکر طوس با این سپاه
 ز چین و ز سقلاب وز هند و روم
 همانا نمادست یک جانور
 کنون تا نگوئی که رستم کجاست
 فریمرز گفت از²¹ پس من ز جای²²

بود از ایرانبنان—VI⁴ بود از ایران—I, IV³ سپهد فریمرز—I, IV² VI—б. оп.¹
 ببارید گودرز خون بر [در—IV] کنار—I, IV, VI, K⁷ در—IV⁶ پسندیده خویش و—K⁵
 مژده—K, T¹² دریغ آن—VI¹¹ کردی—VI¹⁰ بکین—VI⁹ اندرون—K, I, IV, VI⁸
 ازین—K, I, IV, VI¹⁶ هر زمان بر سرم—VI¹⁵ ازین—K¹⁴ خفته—I, IV, VI¹³
 چو ابر—K, I, IV, VI¹⁹ فرا مشمت شد—K و فراموشی شد—II¹⁸ درفش و سپاه—VI¹⁷
 إن جمیع—B؛ چو گاو سپیدست و موی سپاه—T؛ [ابری—I] سپاهست بر چرخ ماه
 گفتا—K²¹ ز—IV²⁰ عساکر الطوس با لنسبة الیهم ک شعرة بیضاء فی جلد بقرة سوداء
 نبودش چو آمد—VI²³ بجای—K, VI²² او—I, IV, VI

- زن و کودک¹ خرد و² پیر و جوان
بایران نمانم بر و بوم⁴ و جای
بمد روز چندین چه باید گذاشت 955
يك امشب گشاده مدارید راه
چو باد سپیده دمان بردمد
تلی¹⁰ کشته¹¹ بینی ببالای کوه
بدانسان که¹² ایرانیان سر بر سر
بدو گفت خاقان¹⁴ جزین رای¹⁵ نیست 960
همه نامداران بدین هم سخن
برفتند وز جای برخاستند

* * *

- سراپرده ز دیبای زرد
بگودرز کای پهلوان سپاه
ز گرد سپه²⁴ روز تاریک²⁵ شد²⁶
بیاورد پوینده بالای خویش²⁸
چو خورشید بر گنبد²¹ لاژورد
خروشی بلند آمد از²² دیده گاه
سپاه آمد و راه نزدیک²³ شد
بجنبید گودرز از²⁷ جای خویش 965

- درد — I, IV, VI — 1, و — I, IV — 2, و — K — 3, و — VI — 4, نمانیم بر بوم — VI — 5, ایدر — IV — 6, بر آیند — IV, VI — 7, بیهوده تیمار — K — 8, یکی — I, IV — 9, پشته — I — 10, کز — I, IV, VI — 11, بر آرید بر روی کوه بلند — K — 12, مگر — K, I, IV, VI — 13, جز از راه کوتاه — K — 14, به از رزم کوتاه — VI — 15, چنو — IV — 16, راه — K, VI — 17, پیران — I — 18, فاستعدوا الليلة و ینبغی أن یكون جمیع العسكر وقت قبلج الإصباح حاضرین — B — 19, خاقان — K — 20, افکن — VI — 21, کشور — I, IV, VI — 22, چشم باریک — K — 23, ازان — VI — 24, روز تاریک — K — 25, از ایران سپه پیکر مهرچهر — K — 26, دوب.: — VI — 27, بر — K — 28, و — I, IV, VI — 29, نشت از بر باره رهنمای * برانگیخت برسان ابری [آتش — IV, VI] ز جای

- وراه¹ گفت پیران کز اندک سپاه
 کشیدی چنین رنج و راه⁴ دراز 940
 بمان تا سه روز اندرین⁶ رزمگاه
 سپهرا کنم زان سپس بدو⁷ نیم
 بتازند¹⁰ شبگیر تا نیمروز
 بژوئین و¹² خنجر بتیر¹³ و کمان¹⁴
 دگر نیمه¹⁶ روز¹⁷ دیگر گروه¹⁹ 945
 شب تیره آسودگانرا بچنگ¹⁹
 نمازم که آرام²⁰ گیرند²¹ هیچ
 بدو²⁵ گفت کاموس کین²⁶ رای نیست
 بدین مایه مردم بدین گونه جنگ³⁰
 بسنازیم یکبار و³² جنگ آوریم 950
 بایران گذاریم ز ایدر سپاه
 بر و بومشان پاک³⁵ ویران کنیم
- نگیرند² یاد اندرین رزمگاه³
 سپردی و دیدی نشیب و فراز⁵
 بباشیم و آسوده گردد سپاه
 سرآمد⁸ کنون روز پیکار و بیم⁹
 نبرده¹¹ سواران گیتی فروز
 همی رزم جویند¹⁵ با بدگمان
 بکوشند¹⁸ تا شب برآید ز کوه
 برم تا بریشان شود کار تنگ
 سواران من²² با سپاه و²³ بسیج²⁴
 بدین مولش²⁷ اندر²⁸ مرا جای²⁹ نیست
 چه باید بدین گونه³¹ چندین درنگ
 بریشان در و³³ کوه تنگ آوریم
 نمازیم تخت و نه تاج و نه شاه³⁴
 نه جنگ³⁶ یلان جنگ³⁷ شیران کنیم

¹ K, I, IV—مرا ² K, IV, VI—بگیرند ³ K, I, IV, VI—б. стоит после б. 937. ⁴ K, I, فقال أيها الملك قد طويت مراحل—⁵ B بدو گفت پیران که راه [راهی—IV, VI—] و الرأي أن ينصرف—B؛ بمانیم تا روز در—⁶ VI بعید و تجملت تعباً و مشاق كثيره روزگاران—VI ⁷ آید—⁸ K بر دو—⁹ I, IV, VI الملك و يستريح هو و عسكره ثلاثة أيام—¹⁰ VI بنزد—¹¹ IV بنزد—¹² L, K, VI بتاییم—¹³ VI؛ بپارند—¹⁴ IV؛ بباشیم—¹⁵ L, K, VI همی زو مجوید—¹⁶ VI؛ جویید—¹⁷ I بگرز گران—¹⁸ VI بگرز—¹⁹ K, I, IV, VI و оп. بکوشید—²⁰ K دگر نیمه روز دگر هم گروه—²¹ IV نیمه تا روز—²² K؛ دگر نیم روز آن—²³ L نباید که گیرند آرام—²⁴ K نمازیم کارام—²⁵ K, I, IV, VI (нет рифмы). ²⁶ VI فانه عند ذلك يضيق: 946, 947—²⁷ B—бб. ²⁸ I, IV, VI—ما ²⁹ L—با سواران—³⁰ I, IV, VI—چنین—³¹ K, I, IV, VI الأمر عليهم فنهجم عليهم فنقتل البعض و نستأثر البعض—³² K رای—³³ VI؛ پای—³⁴ K, I, IV, VI هوش ایدر—³⁵ K گفتن—³⁶ K خاقان که این چرا باید و—³⁷ VI؛ چرا جست باید ب—³⁸ I, IV؛ چرا بایدت جست—³⁹ K بدان کوه سنگ نمازم نه تاج و نه تخت—⁴⁰ VI؛ کلاه—⁴¹ K و—⁴² VI و یکباره—⁴³ K, I, IV جست ⁴⁴ K بکام دلیران و—⁴⁵ I, IV بچنگ—⁴⁶ VI بوم یکباره—⁴⁷ K, I, IV, VI و کلاه

- بزرّین رکیب¹ و جناغ پلنگ² 925
 ز افسر سر پیلیمان پرنگار⁵
 هوا شد ز بس پرنیانی درفش
 سپاهی برفت اندران⁷ دشت رزم
 زمین شد بکردار چشم خروسی
 برفتند شاهان¹² لشکر ز جای
 چو از دور طوس سپهبد بدید
 بیستند گردان ایران میان
 از¹⁵ آوردگه تا سر تیغ کوه
 چو کاموس و منشور و خاقان چین 930
 نظاره بکوه همان شدند
 چو از دور خاقان چین بنگرید
 پسند آمدش گفت کاین¹⁹ سپاه
 سپهدار پیران دگر گونه گفت
 سپهدار کو²¹ چاه پوشد بخار²² 935
 ازان به که بر خیره روز نبرد
 ندیدم سواران و²⁵ گردنکشان
 بیپیران چنین گفت خاقان چین
- بزرّین و سیمین³ جرسها و⁴ زنگ
 همه پاک با طوق و با گوشوار
 چو بازار چین سرخ و زرد⁶ و بنفش
 کزیشان همی آرزو خواست⁸ بزم⁹
 ز بس رنگ¹⁰ و آرایش و پیل¹¹ و کوس
 هوا پر شد از ناله کزّنیای
 سپاه¹³ آنچ بودش رده¹⁴ برکشید
 پیآورد گیو اختر کاویان
 سپه بود از ایران¹⁶ گروهها گروه
 چو بیورد و چون شنگل بافرین¹⁷
 نه بر آرزو پیش دشمن شدند
 خروش سواران ایران شنید¹⁸
 سواران زرم آور و کینمخواه²⁰
 هنرهای مردان نشاید نهفت
 برو اسب قازد بروز²³ شکار
 هنرهای دشمن کند زیر²⁴ گرد
 بگردی و مردانگی زین نشان²⁶
 که اکنون چه سازیم بر دشت²⁷ کین

I, IV, VI—ستام¹ K, VI—خندنگ² جنای [VI—جناح]³ K—بسیمین دوال و⁴ I, IV—
 زرد و سرخ—K⁶ بر کنار—VI⁵ جرسهای—JI⁴ بزین بر بیسته—VI بزّین درای و
 I—¹² نای—K, I, IV, VI¹¹ بانگ—K, VI¹⁰ رزم—VI⁹ خاست—K, I⁸ ایدر از—K⁷
 صفی—I, IV, VI—سپاه انجمن کرد و صف—K¹⁴ سپه—I, IV¹³ شاهان و—IV گردان
 چو فرطوس و بیور همه پر—K¹⁷ از ایران سپه بد—I, IV, VI¹⁶ چو ز—IV ز—I¹⁵
 I, IV, VI—²⁰ کاین¹⁹ K, I, IV, VI—¹⁸ بدید—K, VI¹⁸ پیش بین—I, IV, VI¹⁸ ز کین
 K—²³ برشد بخوار—IV²² سپهبد سر—K, I, IV, VI²¹ مردافکن [گردنکش و—K] رزمخواه
 و جاموا حتی صافوا طوسا فی: 926—937: B—66. 26 K—و²⁵ روز—VI²⁴ ز بهر
 ازین رزم [دشت—VI]—K, VI²⁷ جموعه و صفوه

ازان دیده‌بان گشتت روشن‌روان
طلایه فرستاد بر دشت² جنگ
همه مژده دادند¹ پیر و جوان
خروش آمد از کوه و آوای زنگ

* *

چو خورشید بر چرخ گنبد³ کشید
یکی انجمن کرد خاقان چین
بپیران چنین گفت کامروز جنگ⁶
یکی با¹¹ سرافراز¹² گردن‌کشان
ببینیم¹⁵ کایرانیان بر چینند
چنین گفت پیران که خاقان چین
بران رفت باید که اورا¹⁸ هواست
وزان پس برآمد²⁰ ز پرده‌سرای
سنادهای رخشان و جوشان سپاه
ز پیلان نهادند بر پنج²³ زین
زبرجد نشانده بزین²⁶ اندرون

شب تار شد از جهان⁴ ناپدید
بدیبا بیماراست روی⁵ زمین
بسازیم⁷ و⁸ روزی نباید⁹ درنگ¹⁰
خنیده سواران دشمن¹³ کشان¹⁴
بدین رزمگاه¹⁶ اندرون با¹⁷ کیند
خردمند شاه‌یست با آفرین
که رای تو بر ما همه¹⁹ پادشاست
خورشیدن²¹ کوس با کژنای
شده روی کشور ز لشکر سیاه²²
بیماراست دیگر²⁴ بدیبای²⁵ چین
ز دیبای زربفت پیروزه‌گون²⁷

910

915

920

ز ترکان برآید همه کام [کار—VI] ما * برآید بخورشیدبر نام ما
затем K — доб.:

ز کار شب‌میخون نکردند یاد * سپاه و سپهبد همه گشت شاد
تازنده شد—K, I, IV, VI⁴ لشکر—K, I, IV, VI³ کوه—K² شاد گشتند—VI¹
کار—K⁶ عبی الخاقان عساکره—B بزرگان و گردان [شاهان—VI] توران—I, IV, VI⁵
—I, IV, VI⁸ نستعد للحرب و نعرب الایرانیین و نبصر طرائقهم—B نساویم—I, IV, VI⁷
و. доб.—K, I, IV, VI¹² تا—K, I, VI¹¹ با گرزۀ گاوسار—K¹⁰ بماید—K, I, VI⁹ و. оп.
доб.:—I¹⁴ ابا این سواران و مردم—I, IV, VI¹³ سرافراز و مردم—K¹³

بنیاساید از رنج راه دراز * هم از تاختن در نشیب و فراز
بدان ره رود کش—K¹⁸ تا—I¹⁷ رزمگاه—I¹⁶ ببینید—K¹⁵ доб. вариант б. IV, VI
که او بر سپه سربرسر—K, I, IV, VI¹⁹ بران راند امروز کش دل—I, IV, VI¹⁸ مراد و
б. стоит после—K, I, IV, VI²² همان ناله—K, I, IV, VI²¹ خروشدن آمد—K, I, IV, VI²⁰
بیمارامته دید—VI²⁵ دهرا—I, IV, VI²⁴ لشکر—K²⁴ ابر پشت پیلان نهادند—K²³ 6. 926.
ز دیبای زرد و ز پیروزه‌گون—K²⁷ بزر—K²⁶ دیبای

- 895 سران سپه را همه گرد کرد
چنین گفت کز گردش روزگار
بسی گشته ام بر⁵ فراز و نشیب
کنون چاره کار ای در یکپست
بسازیم و امشب شبیخون کنیم
اگر کشته آییم در کارزار
900 نگویند بی¹⁴ نام گردی بمرد
بدین رام گشتند یکسر¹⁷ سپاه
چو شد روی گیتی چو دریای²⁰ قیر
بیامد²² دمان²³ دیده بان پیش طوسی
چنین گفت کای پهلوان سپاه
905 سپهبد بخندید با مهتران
چو یار آمد²⁸ اکنون نسازیم²⁹ جنگ
بنیروی یزدان گو پیلتن
- بسی¹ گرم و² تیمار لشکر بخورد
نمینم همی جز غم³ کارزار⁴
برویم نیامد⁶ ازینسان⁷ نهیب⁸
اگر چه سلیج⁹ و سپاه¹⁰ اندکیست
زمین را ازیشان چو¹¹ جیحون کنیم¹²
نکوهش نیابیم از شهریار¹³
مگر زیر خاکم بیاید¹⁵ سپرد¹⁶
هرانگس که بود اندران¹⁸ رزمگاه¹⁹
نه ناهید پیدا نه بهرام و تیر²¹
دوان²⁴ و شده²⁵ روی چون سندروس
از ایران سپاه آمد از نزد شاه
که ای نامداران و²⁶ کندهاوران²⁷
گاهی با شتابیم و گه با درنگ
بیاری بیاید³⁰ بدین انجمن³¹

1 VI — همه 2 Л — و — оп.; I, IV — درد و 3 I, IV — غم و 4 VI — روزگار — I, IV — б. стоит после б. 893. 5 K — من — I, IV, VI — گشتم اندر — VI — [بسی] که تا 6 K, I, IV, VI — نیامد — IV — سلاح — 9 IV — обратный порядок мисра. 8 I, IV — 7 K — برینسان — [بیامد — IV, VI] برویم 10 K — سپاه و سلیج — 11 K — ز خون رود — 12 I — б. стоит после б. 896. 13 K, I, IV, VI — [VI — 898, 899 приписаны; VI — 898, 899] بود چون [یا — K] بود روزگار [شهریار — K; کارزار — VI] на полях, между ними доб.:

مگر دست گیرد جهاندار ما * دگر گون بدست اختر کار ما
شد — 17 K, I, IV, VI — شمرد — 16 K, I, IV, VI — نیاید — VI — 15 K, I — بگویند با — 14 K
[IV, VI — доб. و] پهلوان — 18 K — بودند در — 19 Б — перевод бб. 884—901 отсутствует. 20 I, IV, VI — بکردار — 21 K, I, IV, VI — доб.:

سر از برج [اوج — VI] ماهی برآورد ماه * بدرید تا ناف شعر سیاه
22 I, IV, VI — پیاده — 23 I — دوان — 24 IV, VI — دمان — 25 I, IV — و — 26 Л — оп.
27 K — 28 I, IV — آیم — 29 K, I, IV, VI — نجویم — 30 IV, VI — بیامد — 31 K, I, IV, VI — доб.:

بگفت آن کجا رفته بد کم و بیش
 که شد بی گمان بغت بیدار جفت
 بابر اندرآمد ز توران سپاه⁵
 رخان زرد و لبها شده لاژورد
 پراگنده گشتند بر گرد کوه
 همی مویه کردند بر خویشتن
 کزیشان بایران⁸ نگیرند یاد
 زمین پر ز خون دلیران بود¹⁰
 که بر خیز و¹² بگشای راز از نهفت
 ببین تا کیند¹³ و چه و چون و چند¹⁴
 که دارد سراپرده و تخت و گاه¹⁶
 برآمد بی¹⁷ انبوه دور از¹⁸ گروه
 درفش²⁰ سواران و پیل و سپاه
 دل از غم پر از درد و خسته²¹ روان
 که روی زمین گشت بر سان²² نیل
 خور از گرد بر آسمان تازه نیست
 همی از²⁴ تمیره شود گوش²⁵ کر
 دلش گشت پردرد²⁶ و پر آب روی²⁷

سواری¹ بمژده² بیامد ز پیش
 چو بشنید هومان بخندید و³ گفت
 خروشی بشادی ازان رزمگاه⁴
 بزرگان ایران پر از داغ⁶ و درد
 باندرز کردن همه همگروه
 بهر جای کرده یکی انجمن
 که زار این⁷ دلیران خسرو نژاد
 کفنهای کنون⁹ کام شیران بود¹⁰
 سپهدار با بیژن¹¹ گیو گفت
 برو تا سر تیغ کوه بلند
 همی بر کدامین ره آید¹⁵ سپاه
 بشد بیژن گیو تا تیغ کوه
 ازان کوه سر کرد هر¹⁹ سو نگاه
 بیامد بسوی سپهبد دوان
 بدو گفت چندان سپاهست و پیل
 درفش و سنانرا خود اندازه نیست
 اگر بشمیری نیست انداز و²³ مر
 سپهبد چو بشنید گفتار اوی

ز توران — K, I, IV, VI — 4 I — оп. 3 جریده — VI; نبرده — IV; مبارز — I² نوندی — K¹
 پر — I, IV, VI — 6 Б — перевод бб. 855 — 878 отсутствует. 5 K, I, IV, VI — رزمگاه — 5 سپاه
 شود — 10 Л, کنون گورها — IV, VI; کنون گورمان — I⁹ ز ایران — IV⁸ زارا — K⁷ 7 انبوه
 ببین تو که چونند لشکر و — K¹⁴ که آید — IV, VI¹³ خریره — VI¹² و 11 Л, K — доб. 12
 از — VI¹⁷ ز — I, IV¹⁷ (метр нарушен) تخت و کلاه — IV; پیل و گاه — K¹⁶ آمد — K¹⁵ چند
 K²⁰ همی کرد ازان که بهر [کوه هر — K, VI — 19 K, I, IV, VI — بدیدار انبوه توران — K¹⁸
 ز بانگ — K²⁴ اندازه — K²³ شد بکردار — I, IV²² هم رنگ — K²² تیره — K, VI²¹ و 21 доб.
 K, I, IV — доб.: 27 VI — تیمار اوی — 27 غمگین — K²⁶ کوه — VI²⁵

ز فرزند شد پهلوان پر ز درد * فرو [همی — K] ریخت از دیدگان آب زرد
 см. б. 850.

درفشی بدیدد¹ ازدها پیکرش
بدو گفت گودرز انوشه⁴ بدی⁵
چو گفتارهای تو آید بجای
ببغشمت چندان گرانمایه⁹ چیز
وزان پس چو¹² روزی باهران شویم
ترا پنیش تختش برم ناگهان
چو باد دمنده ازان جایگاه¹⁶
همه¹⁹ هرچ دیدی بدیشان²⁰ بگوی
بدو دیده‌بان گفت کز دیده‌گاه
چو بینم که روی زمین تار گشت
بکردار سیمرغ ازین دیده‌گاه²⁴
چنین گفت با دیده‌بان پهلوان
دگر باره بنگر ز کوه²⁷ بلند
چنین داد پاسخ که فردا پگاه
چنان شاد شد زان سخن پهلوان
وزان روی پیران بکردار گرد

865

870

875

چنین گفت گودرز بار دگر * که رو پیش لشکر بگو سر دسر
затем следует б. 867, после чего доб.:

بدو دیده‌بان گفت ای پهلوان * همیشه بزی شاد و روشن روان
²⁷ I, IV, VI که بیداردل باش و روشن‌روان — ²⁶ I, IV, VI 867 — 870 оп. ²⁵ VI — رزمگاه — ²⁴ II
 گفتی برافشاند خواهد — ³¹ VI که — ³⁰ K, I, IV, VI رسند — ²⁹ VI تا — ²⁸ VI بکوه — ^{VI}

شده نامبردار هر کشوری
 ز من بخت بیدار برگشته شد
 سیه شد مرا بخت و² روز سپید
 نگشتی سپهر بلند از³ برم⁴
 که ای مرد بینا و⁵ روشن روان
 که آرام دارند⁷ از آوردگاه⁸
 نگه کن چپ لشکر و دست راست
 نه¹¹ بینم همی جنبش¹² و گفتگوی¹³
 فروریخت از دیدگان آب زرد¹⁵
 ازین¹⁸ پس مرا خشت بالین کنید
 بگیرم ببر گیو و شیدوش را
 سواران جنگی و²¹ خودکام را
 ببوسم بیمار ز مژگان بسی²²
 خروش آمد از دیده هم در²³ زمان
 ز تیمار و²⁴ درد و غم آزاد باش
 پدید آمد و روز شد²⁵ لاژورد
 برآمد²⁶ بکردار تابنده ماه
 یکی ماه پیکر ز دور اندکی²⁸

نمیره پسر¹ داشتم لشکری
 بکین سیاوش همه کشته شد
 ازین زندگانی شدم ناممید
 نژادی مرا کاشکی مادرم
 چنین گفت با دیده بان پهلوان
 نگه کن بتوران و ایران⁸ سپاه
 درفش سپهدار ایران⁹ کجاست
 بدو دیده بان گفت کز¹⁰ هر دو روی
 ازان کار¹⁴ شد پهلوان پر ز درد
 بنالید و¹⁶ گفت اسپ را¹⁷ زین کنید
 شوم پر کنم چشم و آغوش¹⁹ را
 همان بیژن²⁰ گیو و رهام را
 به پدرود کردن رخ هر کسی
 نهادند زین بر سمند چمان
 که ای پهلوان جهان شاد باش
 که از راه ایران یکی تیره گرد
 فراوان درفش از میان سپاه
 بپیش اندرون گرگ پیکر یکی²⁷

845

850

855

روی - K, VI - ² قد کان حولی من اولادی و احفادی عسکر - B; نمیر و پسر - T - ¹

بایران و توران - I, IV - ⁶ بینای - IV, VI; بیدار - I - ⁵ سرم - IV, VI - ⁴ بلا بر - VI - ³

از - K, I, IV - ¹⁰ پیران - K - ⁹ که آن نامداران آورد خواه - K - ⁸ گیرند - VI - ⁷

جست و جوی - K, I, IV, VI - ¹³ جستن - I - ¹² به - IV - ¹¹ K, I, IV - ¹⁰

اسپ - VI - ¹⁷ و - I - ¹⁶ I - ¹⁵ از دو دیده پدر - IV - ¹⁴ K, IV, VI - ¹³ ز فرزند - IV, VI - ¹²

جنگی - K, I, IV, VI - ²¹ و - VI - ²⁰ دیده و گوش - K - ¹⁹ وزین - K - ¹⁸ ازین - VI - ¹⁷

و وقه علیع البکاء و العویل ثم أمر بإسراج فرسه عازما علی أن یودع: 850-854 - B - ²²

شد هوا - K - ²⁵ و - VI - ²⁴ اندر - K - ²³ من بقی من اولاده و یستسلم للهلاک

درفش بنفش - K - ²⁸ گرد پیکر درفش - K - ²⁷ درآمد

بپایان رسد^۲ هر^۲ بد بدگمان
چنانست کاید بـمـابـر گـزند
نه برگردد از ما^۵ بد روزگار^۶
چنان چون بود رسم و^۸ آیین و راه
دو روز دگر ار^{۱۰} کشند ار^{۱۱} کشیم
برهنه شود بی گمان^{۱۲} رازشان
درخشان^{۱۴} شود شاخ سرو سهی^{۱۵}

نـبـسـتـنـد بـر مـا در^۱ آسمان
اگر^۳ بـغـشـش کـرد گـار پـلـند
بـپـر هـیـز^۴ و اندیشـه نابکار
یکی گـنـده سـازیم پـیش^۷ سپاه
همه جنگرا تیغها^۹ برکشیم
بـمـیـنـیم تا چـیـست آغـازشان
از ایران بـیـاید هـمـان^{۱۳} آگهی

* * *

برآمد برفت از میان گروه
ز بالا همی سوی خاور گذشت^{۱۷}
که شد کار گردان ایران تباه
سراسر بـسـان شـب لاژورد
ز بس پیل و^{۲۰} بر^{۲۱} پشت پیلان درفش^{۲۲}
که جز خاک تیره نداریم^{۲۴} جفت^{۲۵}
چنان شد کجا خسته گردد بتیر
مرا بهره کین آمد و کارزار
پراگنده بر جای قریاک زهر

سپهدار گودرز بر تیغ کوه
چو خورشید تابان ز گنبد بگشت^{۱۶}
بـزـاری خـروـش آمد از دیده گاه
سوی باختر گشت گیتی ز گرد^{۱۸}
شد از خاک^{۱۹} خورشید تابان بـغـش
غو دیده بشنید گودرز و^{۲۳} گفت
رخش گشت ز اندوه^{۲۶} بر سان قیر
چنین گفت کن اختر^{۲۷} روزگار
ز گیتی مرا شور بختیست بهر^{۲۸}

I — ۴ و گر — I, IV ۳ مشو بدگمان از — K, VI ۲ دم — IV ۱
I, IV — ۶ ز ما برگردد — VI ۵ بتدبیر — IV ۴ ز پرهیز
که کار خدایی نه کارست خرد * قضای نبشته نشاید سترد
جسه روز دیگر — K, I, IV, VI ۱۰ تیغها جنگرا — K, I, IV, VI ۹ و — JI, VI ۸ گرد — K ۷
B — перевод бб. ۱۵ درفشان — K ۱۴ یکی — IV ۱۳ همی — I ۱۳ بیگنه — IV ۱۲ پس اندر — K ۱۱
گودرز و گفت — VI ۱۸ 835. ۱۶ VI — ۱۷ K — ۱۶ گذشت — VI ۱۶ 818 — 832 отсутствует.
فلما کان بعد — B ۲۲ از — K ۲۱ و — JI ۲۰ گرد — K ۱۹ (ошибочно переписано из б. 838).
زوال الشمس رأى الأرض من ناحية توران تموج بالرماح و الأعلام و تمور بالخیل و الغیلة
گردش — I, IV ۲۷ ازان گفته — K ۲۶ ندارم نهفت — I, IV ۲۵ نداند — VI ۲۴ و — K, I ۲۳
۲۸ VI — ۲۸ (нет рифмы).

بدو گفت خاقان که نزدیک¹ من
یک امروز با کام می خوریم³
بیاراست خیمه چو باغ⁵ بهار 810

بماش² و بیاور یکی انچمن
غم⁴ روز نا آمده نشهریم
بهشتست گفتمی برنگ و نگار

* *

چو بر گنبد چرخ رفت آفتاب
که امروز ترکان چرا⁸ خامش اند
اگر مستمندند¹¹ گر شادمان
اگرشان به پیکار یار آمدست
تو ایرانیانرا¹³ همه کشته گیر 815
مگر رستم آید بدین رزمگاه¹⁵
ستودان نیابیم یک تن¹⁷ نه گور¹⁸
بدو گفت گیو²¹ ای سپهدار شاه
از اندیشه ما²³ سخن دیگرست
بسی قخم نیکی پراگنده ایم 820
و دیگر ببخت جهاندار شاه
ندارد جهان آفرین دست یاز
چو رستم بیاید بدین رزمگاه
نباشد ز یزدان کسی نا امید
بیک روز کز ما نجستند جنگ 825

دل طوسی و⁶ گودرز شد پر⁷ شتاب
برای بدانند ار¹⁰ ز می بیاهشاند
شدم در¹² گمان از بد بدگمان
چنان دان که بد روزگار آمدست
وگر زنده از رزم¹⁴ برگشته گیر
وگر نه بد آید بما زین سپاه¹⁶
بکوبندمان سر¹⁹ بنعل ستور²⁰
چه بودت که اندیشه کردی تبا²²
ترا کردگار جهان یاورست
جهان آفرین را پرستنده ایم
خداوند شمشیر و تخت و کلاه²⁴
که آید ببدخواه مارا نیاز
بدیها سرآید همه بر سپاه
وگر²⁵ شب شود روی روز سپید
مکن دل ز²⁶ اندیشه بر خیره تنگ

چو باد — IV؛ زیباغ — I⁵ پی — I, IV, VI⁴ میخوریم — VI³ بیما — VI² بنزدیک — VI¹
مستمندیم — K¹¹ برای اذرنند یا — K¹⁰ در — JI⁹ چنین — K⁸ در — VI⁷ و — I, IV⁶
بیماری سپاه — I, IV, VI¹⁵ جنگ — K, I, IV, VI¹⁴ ایران سپه — K, I, IV¹³ بد — VI¹²
ستودان بیابیم یکسر بگور — IV¹⁸ یکسر — K, I, IV, VI¹⁷ بمابر ز شاه — K, I, IV, VI¹⁶
طوسی — I, IV²¹ گودرز — 811-817. Б — в эпизоде 66. 20 بکوبند سرمان — K¹⁹
چه بودت که — I, IV²⁴ بد — K, I, IV²³ خداوند شمشیر و تخت و کلاه — I, IV, VI²²
بر دل — K²⁶ اگر — I, IV, VI²⁵ 818. см. 6. اندیشه کردی تبا²²

بسی با دل اندیشه اندرگرفت²
 سپهر برینست گر⁵ تاج و گاه⁶
 پیاده بموسید روی زمین
 بماند از بر و یال پیران شکفت
 بر خویش نزدیک⁷ بنشاختش
 نشینم¹⁰ چنین¹¹ شاد و روشن روان
 که دارد نگین و درفش و کلاه¹³
 نشسته برین کوه¹⁶ سر بر¹⁷ چپند¹⁸
 که بیداردل باش و روشن روان
 که کردی پیرشش دل بنده¹⁹ شاد
 روانم همی²⁰ خاک پای تو جست
 نه گنج و سپاهست و نه تاج²² و گاه²³
 ندارند از²⁵ جنگ²⁶ جز خار²⁷ سنگ
 گریزان بکوه همان شدند
 بهامون نترسد ز پیکار شیر
 چو³⁴ گیو و چو³⁴ رهام³⁵ آزادگان
 سپهبد نمیند سپهرا جزین³⁷

فروماند و زان¹ کارش آمد شکفت
 که تا³ این بهشتست یا رزمگاه⁴
 پیامد یزدیک خاقان چین
 چو خاقان بدیدش به بر درگرفت
 پیرسید بسپار و بنواختش
 بدو گفت⁸ بخ بخ که با⁹ پهلوان
 پیرسید زان پس کز¹² ایران سپاه
 کدامست¹⁴ جنگی و گردان¹⁵ کیند
 چنین داد پاسخ بدو پهلوان
 درود جهان آفرین بر تو باد
 ببخت تو شادانم و تن درست
 از ایرانیان هرچ²¹ پیرسید شاه
 بی اندازه پیکار جستند²⁴ و جنگ
 چو بی کام²⁸ و بی نام²⁹ و بی تن³⁰ شدند
 سپهدار طوس است³¹ مردی³² دلیر
 بزرگان³³ چو گودرز کشوادگان
 ببخت سرافراز³⁶ خاقان چین

795

800

805

بزمگاه - IV 4 یا - K 3 اندیشهها درگرفت - K 2 آن - VI ۱؛ فرود آمدن - K 1
 بگفتش که - K 8 بر تخت - K 7 یا رزمگاه - VI ۱؛ چرخ و [و on] - I ۶، IV ۵ یا - K ۵
 K 13، I ۱۳ که - VI 12 که دیدم ترا - K 11 نشستیم - VI ۱؛ نشستیم - I 10، IV 10 ای - K 9
 بر کوه - IV 16 کرمانده (?) گردان جنگی - VI 15 کدامند - K 14 که دارد کلاه - IV، VI ۱۴
 و سایلله عن عسکر ایران - B ۵؛ درین که نشسته زبهر کیند - VI 18 بران کُنه از بهر - K 17
 بس به - VI ۱؛ آنچه - K 21 همه - K 20، VI ۲۰ پیر - K 19 و عدهم و رؤسائهم و أمرائهم
 I 24 نه تخت و کلاه و نه تاج و نه گاه - VI 23 نه تخت و کلاهست و نه مهر - K 22، I ۲۴
 و نام - I 28، IV 28 خار و - K 27 گنج - VI 26 ندیدند ازان - I 25، IV 25، VI 25 جستند پیکار
 چه - I 34 ز گردان - K 33 مرد - IV، VI 32 و - VI 31، I 31 بر - VI 30 کام - I 29، IV 29، VI 29
 K 37، I 37، IV 37، VI 37؛ ببخت سپهدار - VI 36 و - I 35، IV 35، VI 35
 بهامون نیابند [نیابند - IV] هنگام صف * ندارند جز سنگ خارا بکف

- سه بهره ازان پس¹ برانم² سپاه
یکی بهره زیشان⁴ فرستم ببلغ
دگر بهره بر سوی کابلستان⁶
سوم بهره بر سوی ایران برم
780 زن و کودک خرد و پیر¹⁰ و جوان
بر و بوم ایران¹² نمازم بجای
کنون تا کنم کارهارا¹⁵ بسیج
بگفت این و دل پر ز کینه برفت
بلشکر چنین گفت هومان گرد
785 دو²⁰ روز این یکی²¹ رنج بر تن نهید²²
نماید که ایشان شمی بی درنگ
کنون کوه و رود²⁶ و در و دشت²⁷ و راه
- کنم روز³ بر شاه ایران سپاه
بایرانیان⁵ بر کنم روز تلخ
بکابل⁷ کشم خاک زابلستان⁸
ز ترکان بزرگان و شیران⁹ برم
نمانم که باشد¹¹ تنی با روان
که مه دست بادا ازیشان¹³ مه پای¹⁴
شما جنگ ایشان¹⁶ مجوید هیچ¹⁷
همی پوست بر تنش گفتی بگفت
که دلرا¹⁸ ز کینه نماید¹⁹ سترد
دو²³ دیده بکوه هومان نهید²²
گریزان برانند²⁴ ازین جای تنگ²⁵
جهانی شود پر درفش سپاه²⁸

* *

- چو پیران بنزدیک لشکر²⁹ رسید
جهان پر³² سراپرده³³ و خیمه بود
ز دیبای چینی و از پرنیان
790 در و دشت از³⁰ سم اسپان ندید³¹
زده سرخ و زرد³⁴ و بنفش و کبود
درفشی ز هر پرده³⁵ در میان

دوده - 3 Л; 3 بهره بهره رانم ازان پس - 2 I, IV; 4 ازانسو - VI; 5 بهره بهره ازیشان - 1 K;
VI - 6 يكايك - K, I, IV; 7 زابلستان - K; 8 بهره ازیشان - K; 9 بتوران
کودک و پیر و خرد - 10 I, IV; 11 دلیران و شاهان - VI; 12 کابلستان - K, IV; 13 بتوران
تو گر بخردی اندر - 14 I, IV, VI; 15 از ایران - K; 16 ایشان - K; 17 ماند - K, I, IV, VI;
768. K - вместо б. дает б. 17 رزم ایران - I, IV, VI; 18 کارهای - IV; 19 [سوی - VI] ایران میان
22 K, همه - IV; 21 روز دگر - I; 20 سه - I, IV; 23 ز اندیشه باید - K; 24 دلها - K, I, IV, VI;
26 I, IV - کوه سنگ - K, I, IV, VI; 25 بر آیند - K, IV; 24 که - I, IV, VI; 23 نهیم - I, IV, VI;
28 K - доб.; 27 رود - I, IV; 27 دشت

نه ایشان بتابند با ما بکین * نه گردی ز گردان ایران زمین
سربسر پرده - 33 I; 32 جهانی - K; 31 بدید - VI; 30 پر - VI; 30 جز - K; 31 ایشان - K, I, IV, VI;
ز هر گونه اندر - 35 Л; 34 زرد و سرخ - K

- شمیران¹ شگنی و گردوی² وهر³
 760 تو اکنون سر افراز و رامش پذیر
 ز لشکر قوی پهلوی و پیشرو
 دل و جان پیران پر از خنده گشت
 بهومان چنین گفت پیران که من
 که ایشان ز راه⁷ دراز آمدند
 765 ازین آمدن بی نیازند سخت
 ندارند سر کم ز افراسیاب
 شوم تا بمینم که چند و چیند
 کنم آفرین پیش خاقان چین
 بمینم سرافراز کاموسرا
 770 چو باز آیم ایدر بمندم میان
 اگر خود ندارند پایاب جنگ
 هرانکس¹⁵ که هستند زیشان¹⁶ سران¹⁷
 فرستم بنزدیک افراسیاب
 ز لشکر هرانکس که آید بدست²⁰
 775 بسوزم دهم²² خاک ایشان بماد
- پراکنده بر نیزه و تیغ زهر
 کزین مژده برنا شود مرد پیر
 همیشه بزی شاد و فرمانت نو⁴
 تو گفستی مگر مرده بد⁵ زنده⁶ گشت
 پذیره شوم پیش این انجمن
 پرانیدیشه و رزمساز آمدند
 خداوند تاج اند و زیبای تخت⁸
 که با تخت و گنج⁹ اند¹⁰ و با جاه و آب
 سپهبد کدامند¹¹ و گردان کینند
 وگر¹² پیش تختش ببوسم زمین
 برابر کنم شنگل و طوسرا¹³
 برآرم دم و دود از ایرانیان
 بریشان کنم روز تاریک و تنگ¹⁴
 کنم پای و گردن بمند گران¹⁸
 نه آرام جویم بدین بر¹⁹ نه خواب
 سرانشان بمرم بشمشیر پست²¹
 نگیرم زان²³ بوم و بر نیز²⁴ یاد

سواران سنگین - K³ گرگور - IV; گرگو - I, VI² سواران - IV; شویران - I¹
 و دل کوه زهر: I, IV - доб.

ز لشکر بود پیشرو پهلوان * همیشه بود شاد و روشن روان
 دل مرده را زین [زان - VI] سخن - I, IV, VI; دلش مرگرا مژده بد - K⁵ K, VI - б. оп.

I, IV, VI - ⁹ 766. б. стоит после б. I, IV, VI - ⁸ و دیهیم دعت - LI⁸ راهی - LI⁷ خیره - I⁶
 کهار کهانی - K¹³ دگر - IV; همان - K¹² کدامست - K¹¹ آید - IV¹⁰ گنج و تخت
 K - ¹⁷ از ایران - I, IV, VI¹⁶ کسی را - I, IV, VI¹⁵ تاریک جنگ - VI¹⁴ و فرطوسرا
 بدشت - LI, VI²⁰ برین و - K¹⁹ به بدم سر و پای و پشت و میان - K¹⁸ از ایرانیان
 بگیرم - VI; نگیرم ازان - K²³ همه - IV, VI²² بخنجر بمرم پست - VI²¹ (нет рифмы).
 دهم برنگیرم ازان بوم - I, IV²⁴ ازان

برآرند از طوس و خسرو دمار¹
 چنین گفت کای سرفرازان³ شاه⁴
 همه شاد باشید و روشن روان
 بایران نمازم⁵ بر و بوم و⁶ رست
 برآسود وز⁸ لشکر آراستن
 نمینند جز کام افراسیاب
 بمژده¹³ بیامد همی نو بنو
 همیشه بزی شاد و روشن روان
 روانت ز اندیشه¹⁵ آزاد دار
 درفش و سپاهست و پیلان و¹⁶ مهد
 که تاجش سپهرست و تختش¹⁸ زمین
 بخاک اندرآید¹⁹ سر جنگجوی
 که چشمش ندیدست هرگز شکن
 چو خشم آورد باد و برف آورد
 گل و سنبل²³ جویبار آردت²²
 چو پیروز²⁴ کانی²⁵ سپهر نبرد
 هوا پر درفش و زمین پر پرند
 گهار گهانی²⁷ گو گردسوز²⁸

فرستادم اینک سوی کارزار
 چو بشنید² پیران بتوران سپاه
 بدین مژده⁷ شاه پیر و جوان
 بیايد كنون دل ز تیمار شست
 745 سر از رزم⁷ و از رنج⁸ و کین خواستن
 بایران و توران و¹⁰ بر خشک و¹¹ آب
 ز لشکر¹² بر پهلوان پیشرو
 بگفتند کای نامور پهلوان
 بدیدار شاهان¹⁴ دلت شاد دار¹⁵
 750 ز کشمیر تا برتر از رود شهد
 نغست اندرآیم¹⁷ ز خاقان چین
 چو منشور جنگی که با تیغ اوی
 دلاور²⁰ چو کاموس شمشیرزن
 همه کارهای شگرف آورد
 755 چو خشنود باشد²¹ بهار آردت²²
 ز سقلاب چون کندر شیرمرد
 چو سگسار²⁶ غرچه چو شنگل ز هند
 چغانی چو فرطوس لشکرفروز

¹ K, I, IV, VI — вместо б. 741 дают бб. 751, 752, 753, 754, 755, после чего I, IV — доб.:

ز لشکر بود پیشرو پهلوان * همیشه بود شاد و روشن روان
² K, I, VI — چنین گفت ³ K, I, VI — گردان و ⁴ IV — б. оп. ⁵ K —
 رنج و از درد — ⁶ K — پس از داد — VI — پس از درد — ⁷ I, IV — оп. و — ⁸ VI — نمازم بایران
⁹ K — ¹⁰ K — ز لشکر — ¹¹ K — بمژده — ¹² K — оп. و — ¹³ K — برآسودن و — ¹⁴ I, IV, VI —
 که تختش همی — ¹⁵ I, IV, VI — آید — ¹⁶ K — оп. و — ¹⁷ K, I, IV, VI — باد — ¹⁸ K, I, IV, VI — ایشان
 گردد — ¹⁹ I, IV, VI — منشور باشد — ²⁰ K — کشانی — ²¹ K, I, IV, VI — آرد — ²² K, I, IV, VI — برفتاید
 و ²³ I, IV — доб. و ²⁴ K, I, IV — доб. و ²⁵ K, I, IV, VI — 66. 751—755 стоят после б. 740. ²⁶ K, I, IV, VI —
 کمال — ²⁷ I — کشانی و ²⁸ K — و ²⁹ K — و ³⁰ K — و ³¹ K — و ³² K — و ³³ K — و ³⁴ K — و ³⁵ K — و ³⁶ K — و ³⁷ K — و ³⁸ K — و ³⁹ K — و ⁴⁰ K — و ⁴¹ K — و ⁴² K — و ⁴³ K — و ⁴⁴ K — و ⁴⁵ K — و ⁴⁶ K — و ⁴⁷ K — و ⁴⁸ K — و ⁴⁹ K — و ⁵⁰ K — و ⁵¹ K — و ⁵² K — و ⁵³ K — و ⁵⁴ K — و ⁵⁵ K — و ⁵⁶ K — و ⁵⁷ K — و ⁵⁸ K — و ⁵⁹ K — و ⁶⁰ K — و ⁶¹ K — و ⁶² K — و ⁶³ K — و ⁶⁴ K — و ⁶⁵ K — و ⁶⁶ K — و ⁶⁷ K — و ⁶⁸ K — و ⁶⁹ K — و ⁷⁰ K — و ⁷¹ K — و ⁷² K — و ⁷³ K — و ⁷⁴ K — و ⁷⁵ K — و ⁷⁶ K — و ⁷⁷ K — و ⁷⁸ K — و ⁷⁹ K — و ⁸⁰ K — و ⁸¹ K — و ⁸² K — و ⁸³ K — و ⁸⁴ K — و ⁸⁵ K — و ⁸⁶ K — و ⁸⁷ K — و ⁸⁸ K — و ⁸⁹ K — و ⁹⁰ K — و ⁹¹ K — و ⁹² K — و ⁹³ K — و ⁹⁴ K — و ⁹⁵ K — و ⁹⁶ K — و ⁹⁷ K — و ⁹⁸ K — و ⁹⁹ K — و ¹⁰⁰ K — و ¹⁰¹ K — و ¹⁰² K — و ¹⁰³ K — و ¹⁰⁴ K — و ¹⁰⁵ K — و ¹⁰⁶ K — و ¹⁰⁷ K — و ¹⁰⁸ K — و ¹⁰⁹ K — و ¹¹⁰ K — و ¹¹¹ K — و ¹¹² K — و ¹¹³ K — و ¹¹⁴ K — و ¹¹⁵ K — و ¹¹⁶ K — و ¹¹⁷ K — و ¹¹⁸ K — و ¹¹⁹ K — و ¹²⁰ K — و ¹²¹ K — و ¹²² K — و ¹²³ K — و ¹²⁴ K — و ¹²⁵ K — و ¹²⁶ K — و ¹²⁷ K — و ¹²⁸ K — و ¹²⁹ K — و ¹³⁰ K — و ¹³¹ K — و ¹³² K — و ¹³³ K — و ¹³⁴ K — و ¹³⁵ K — و ¹³⁶ K — و ¹³⁷ K — و ¹³⁸ K — و ¹³⁹ K — و ¹⁴⁰ K — و ¹⁴¹ K — و ¹⁴² K — و ¹⁴³ K — و ¹⁴⁴ K — و ¹⁴⁵ K — و ¹⁴⁶ K — و ¹⁴⁷ K — و ¹⁴⁸ K — و ¹⁴⁹ K — و ¹⁵⁰ K — و ¹⁵¹ K — و ¹⁵² K — و ¹⁵³ K — و ¹⁵⁴ K — و ¹⁵⁵ K — و ¹⁵⁶ K — و ¹⁵⁷ K — و ¹⁵⁸ K — و ¹⁵⁹ K — و ¹⁶⁰ K — و ¹⁶¹ K — و ¹⁶² K — و ¹⁶³ K — و ¹⁶⁴ K — و ¹⁶⁵ K — و ¹⁶⁶ K — و ¹⁶⁷ K — و ¹⁶⁸ K — و ¹⁶⁹ K — و ¹⁷⁰ K — و ¹⁷¹ K — و ¹⁷² K — و ¹⁷³ K — و ¹⁷⁴ K — و ¹⁷⁵ K — و ¹⁷⁶ K — و ¹⁷⁷ K — و ¹⁷⁸ K — و ¹⁷⁹ K — و ¹⁸⁰ K — و ¹⁸¹ K — و ¹⁸² K — و ¹⁸³ K — و ¹⁸⁴ K — و ¹⁸⁵ K — و ¹⁸⁶ K — و ¹⁸⁷ K — و ¹⁸⁸ K — و ¹⁸⁹ K — و ¹⁹⁰ K — و ¹⁹¹ K — و ¹⁹² K — و ¹⁹³ K — و ¹⁹⁴ K — و ¹⁹⁵ K — و ¹⁹⁶ K — و ¹⁹⁷ K — و ¹⁹⁸ K — و ¹⁹⁹ K — و ²⁰⁰ K — و ²⁰¹ K — و ²⁰² K — و ²⁰³ K — و ²⁰⁴ K — و ²⁰⁵ K — و ²⁰⁶ K — و ²⁰⁷ K — و ²⁰⁸ K — و ²⁰⁹ K — و ²¹⁰ K — و ²¹¹ K — و ²¹² K — و ²¹³ K — و ²¹⁴ K — و ²¹⁵ K — و ²¹⁶ K — و ²¹⁷ K — و ²¹⁸ K — و ²¹⁹ K — و ²²⁰ K — و ²²¹ K — و ²²² K — و ²²³ K — و ²²⁴ K — و ²²⁵ K — و ²²⁶ K — و ²²⁷ K — و ²²⁸ K — و ²²⁹ K — و ²³⁰ K — و ²³¹ K — و ²³² K — و ²³³ K — و ²³⁴ K — و ²³⁵ K — و ²³⁶ K — و ²³⁷ K — و ²³⁸ K — و ²³⁹ K — و ²⁴⁰ K — و ²⁴¹ K — و ²⁴² K — و ²⁴³ K — و ²⁴⁴ K — و ²⁴⁵ K — و ²⁴⁶ K — و ²⁴⁷ K — و ²⁴⁸ K — و ²⁴⁹ K — و ²⁵⁰ K — و ²⁵¹ K — و ²⁵² K — و ²⁵³ K — و ²⁵⁴ K — و ²⁵⁵ K — و ²⁵⁶ K — و ²⁵⁷ K — و ²⁵⁸ K — و ²⁵⁹ K — و ²⁶⁰ K — و ²⁶¹ K — و ²⁶² K — و ²⁶³ K — و ²⁶⁴ K — و ²⁶⁵ K — و ²⁶⁶ K — و ²⁶⁷ K — و ²⁶⁸ K — و ²⁶⁹ K — و ²⁷⁰ K — و ²⁷¹ K — و ²⁷² K — و ²⁷³ K — و ²⁷⁴ K — و ²⁷⁵ K — و ²⁷⁶ K — و ²⁷⁷ K — و ²⁷⁸ K — و ²⁷⁹ K — و ²⁸⁰ K — و ²⁸¹ K — و ²⁸² K — و ²⁸³ K — و ²⁸⁴ K — و ²⁸⁵ K — و ²⁸⁶ K — و ²⁸⁷ K — و ²⁸⁸ K — و ²⁸⁹ K — و ²⁹⁰ K — و ²⁹¹ K — و ²⁹² K — و ²⁹³ K — و ²⁹⁴ K — و ²⁹⁵ K — و ²⁹⁶ K — و ²⁹⁷ K — و ²⁹⁸ K — و ²⁹⁹ K — و ³⁰⁰ K — و ³⁰¹ K — و ³⁰² K — و ³⁰³ K — و ³⁰⁴ K — و ³⁰⁵ K — و ³⁰⁶ K — و ³⁰⁷ K — و ³⁰⁸ K — و ³⁰⁹ K — و ³¹⁰ K — و ³¹¹ K — و ³¹² K — و ³¹³ K — و ³¹⁴ K — و ³¹⁵ K — و ³¹⁶ K — و ³¹⁷ K — و ³¹⁸ K — و ³¹⁹ K — و ³²⁰ K — و ³²¹ K — و ³²² K — و ³²³ K — و ³²⁴ K — و ³²⁵ K — و ³²⁶ K — و ³²⁷ K — و ³²⁸ K — و ³²⁹ K — و ³³⁰ K — و ³³¹ K — و ³³² K — و ³³³ K — و ³³⁴ K — و ³³⁵ K — و ³³⁶ K — و ³³⁷ K — و ³³⁸ K — و ³³⁹ K — و ³⁴⁰ K — و ³⁴¹ K — و ³⁴² K — و ³⁴³ K — و ³⁴⁴ K — و ³⁴⁵ K — و ³⁴⁶ K — و ³⁴⁷ K — و ³⁴⁸ K — و ³⁴⁹ K — و ³⁵⁰ K — و ³⁵¹ K — و ³⁵² K — و ³⁵³ K — و ³⁵⁴ K — و ³⁵⁵ K — و ³⁵⁶ K — و ³⁵⁷ K — و ³⁵⁸ K — و ³⁵⁹ K — و ³⁶⁰ K — و ³⁶¹ K — و ³⁶² K — و ³⁶³ K — و ³⁶⁴ K — و ³⁶⁵ K — و ³⁶⁶ K — و ³⁶⁷ K — و ³⁶⁸ K — و ³⁶⁹ K — و ³⁷⁰ K — و ³⁷¹ K — و ³⁷² K — و ³⁷³ K — و ³⁷⁴ K — و ³⁷⁵ K — و ³⁷⁶ K — و ³⁷⁷ K — و ³⁷⁸ K — و ³⁷⁹ K — و ³⁸⁰ K — و ³⁸¹ K — و ³⁸² K — و ³⁸³ K — و ³⁸⁴ K — و ³⁸⁵ K — و ³⁸⁶ K — و ³⁸⁷ K — و ³⁸⁸ K — و ³⁸⁹ K — و ³⁹⁰ K — و ³⁹¹ K — و ³⁹² K — و ³⁹³ K — و ³⁹⁴ K — و ³⁹⁵ K — و ³⁹⁶ K — و ³⁹⁷ K — و ³⁹⁸ K — و ³⁹⁹ K — و ⁴⁰⁰ K — و ⁴⁰¹ K — و ⁴⁰² K — و ⁴⁰³ K — و ⁴⁰⁴ K — و ⁴⁰⁵ K — و ⁴⁰⁶ K — و ⁴⁰⁷ K — و ⁴⁰⁸ K — و ⁴⁰⁹ K — و ⁴¹⁰ K — و ⁴¹¹ K — و ⁴¹² K — و ⁴¹³ K — و ⁴¹⁴ K — و ⁴¹⁵ K — و ⁴¹⁶ K — و ⁴¹⁷ K — و ⁴¹⁸ K — و ⁴¹⁹ K — و ⁴²⁰ K — و ⁴²¹ K — و ⁴²² K — و ⁴²³ K — و ⁴²⁴ K — و ⁴²⁵ K — و ⁴²⁶ K — و ⁴²⁷ K — و ⁴²⁸ K — و ⁴²⁹ K — و ⁴³⁰ K — و ⁴³¹ K — و ⁴³² K — و ⁴³³ K — و ⁴³⁴ K — و ⁴³⁵ K — و ⁴³⁶ K — و ⁴³⁷ K — و ⁴³⁸ K — و ⁴³⁹ K — و ⁴⁴⁰ K — و ⁴⁴¹ K — و ⁴⁴² K — و ⁴⁴³ K — و ⁴⁴⁴ K — و ⁴⁴⁵ K — و ⁴⁴⁶ K — و ⁴⁴⁷ K — و ⁴⁴⁸ K — و ⁴⁴⁹ K — و ⁴⁵⁰ K — و ⁴⁵¹ K — و ⁴⁵² K — و ⁴⁵³ K — و ⁴⁵⁴ K — و ⁴⁵⁵ K — و ⁴⁵⁶ K — و ⁴⁵⁷ K — و ⁴⁵⁸ K — و ⁴⁵⁹ K — و ⁴⁶⁰ K — و ⁴⁶¹ K — و ⁴⁶² K — و ⁴⁶³ K — و ⁴⁶⁴ K — و ⁴⁶⁵ K — و ⁴⁶⁶ K — و ⁴⁶⁷ K — و ⁴⁶⁸ K — و ⁴⁶⁹ K — و ⁴⁷⁰ K — و ⁴⁷¹ K — و ⁴⁷² K — و ⁴⁷³ K — و ⁴⁷⁴ K — و ⁴⁷⁵ K — و ⁴⁷⁶ K — و ⁴⁷⁷ K — و ⁴⁷⁸ K — و ⁴⁷⁹ K — و ⁴⁸⁰ K — و ⁴⁸¹ K — و ⁴⁸² K — و ⁴⁸³ K — و ⁴⁸⁴ K — و ⁴⁸⁵ K — و ⁴⁸⁶ K — و ⁴⁸⁷ K — و ⁴⁸⁸ K — و ⁴⁸⁹ K — و ⁴⁹⁰ K — و ⁴⁹¹ K — و ⁴⁹² K — و ⁴⁹³ K — و ⁴⁹⁴ K — و ⁴⁹⁵ K — و ⁴⁹⁶ K — و ⁴⁹⁷ K — و ⁴⁹⁸ K — و ⁴⁹⁹ K — و ⁵⁰⁰ K — و ⁵⁰¹ K — و ⁵⁰² K — و ⁵⁰³ K — و ⁵⁰⁴ K — و ⁵⁰⁵ K — و ⁵⁰⁶ K — و ⁵⁰⁷ K — و ⁵⁰⁸ K — و ⁵⁰⁹ K — و ⁵¹⁰ K — و ⁵¹¹ K — و ⁵¹² K — و ⁵¹³ K — و ⁵¹⁴ K — و ⁵¹⁵ K — و ⁵¹⁶ K — و ⁵¹⁷ K — و ⁵¹⁸ K — و ⁵¹⁹ K — و ⁵²⁰ K — و ⁵²¹ K — و ⁵²² K — و ⁵²³ K — و ⁵²⁴ K — و ⁵²⁵ K — و ⁵²⁶ K — و ⁵²⁷ K — و ⁵²⁸ K — و ⁵²⁹ K — و ⁵³⁰ K — و ⁵³¹ K — و ⁵³² K — و ⁵³³ K — و ⁵³⁴ K — و ⁵³⁵ K — و ⁵³⁶ K — و ⁵³⁷ K — و ⁵³⁸ K — و ⁵³⁹ K — و ⁵⁴⁰ K — و ⁵⁴¹ K — و ⁵⁴² K — و ⁵⁴³ K — و ⁵⁴⁴ K — و ⁵⁴⁵ K — و ⁵⁴⁶ K — و ⁵⁴⁷ K — و ⁵⁴⁸ K — و ⁵⁴⁹ K — و ⁵⁵⁰ K — و ⁵⁵¹ K — و ⁵⁵² K — و ⁵⁵³ K — و ⁵⁵⁴ K — و ⁵⁵⁵ K — و ⁵⁵⁶ K — و ⁵⁵⁷ K — و ⁵⁵⁸ K — و ⁵⁵⁹ K — و ⁵⁶⁰ K — و ⁵⁶¹ K — و ⁵⁶² K — و ⁵⁶³ K — و ⁵⁶⁴ K — و ⁵⁶⁵ K — و ⁵⁶⁶ K — و ⁵⁶⁷ K — و ⁵⁶⁸ K — و ⁵⁶⁹ K — و ⁵⁷⁰ K — و ⁵⁷¹ K — و ⁵⁷² K — و ⁵⁷³ K — و ⁵⁷⁴ K — و ⁵⁷⁵ K — و ⁵⁷⁶ K — و ⁵⁷⁷ K — و ⁵⁷⁸ K — و ⁵⁷⁹ K — و ⁵⁸⁰ K — و ⁵⁸¹ K — و ⁵⁸² K — و ⁵⁸³ K — و ⁵⁸⁴ K — و ⁵⁸⁵ K — و ⁵⁸⁶ K — و ⁵⁸⁷ K — و ⁵⁸⁸ K — و ⁵⁸⁹ K — و ⁵⁹⁰ K — و ⁵⁹¹ K — و ⁵⁹² K — و ⁵⁹³ K — و ⁵⁹⁴ K — و ⁵⁹⁵ K — و ⁵⁹⁶ K — و ⁵⁹⁷ K — و ⁵⁹⁸ K — و ⁵⁹⁹ K — و ⁶⁰⁰ K — و ⁶⁰¹ K — و ⁶⁰² K — و ⁶⁰³ K — و ⁶⁰⁴ K — و ⁶⁰⁵ K — و ⁶⁰⁶ K — و ⁶⁰⁷ K — و ⁶⁰⁸ K — و ⁶⁰⁹ K — و ⁶¹⁰ K — و ⁶¹¹ K — و ⁶¹² K — و ⁶¹³ K — و ⁶¹⁴ K — و ⁶¹⁵ K — و ⁶¹⁶ K — و ⁶¹⁷ K — و ⁶¹⁸ K — و ⁶¹⁹ K — و ⁶²⁰ K — و ⁶²¹ K — و ⁶²² K — و ⁶²³ K — و ⁶²⁴ K — و ⁶²⁵ K — و ⁶²⁶ K — و ⁶²⁷ K — و ⁶²⁸ K — و ⁶²⁹ K — و ⁶³⁰ K — و ⁶³¹ K — و ⁶³² K — و ⁶³³ K — و ⁶³⁴ K — و ⁶³⁵ K — و ⁶³⁶ K — و ⁶³⁷ K — و ⁶³⁸ K — و ⁶³⁹ K — و ⁶⁴⁰ K — و ⁶⁴¹ K — و ⁶⁴² K — و ⁶⁴³ K — و ⁶⁴⁴ K — و ⁶⁴⁵ K — و ⁶⁴⁶ K — و ⁶⁴⁷ K — و ⁶⁴⁸ K — و ⁶⁴⁹ K — و ⁶⁵⁰ K — و ⁶⁵¹ K — و ⁶⁵² K — و ⁶⁵³ K — و ⁶⁵⁴ K — و ⁶⁵⁵ K — و ⁶⁵⁶ K — و ⁶⁵⁷ K — و ⁶⁵⁸ K — و ⁶⁵⁹ K — و ⁶⁶⁰ K — و ⁶⁶¹ K — و ⁶⁶² K — و ⁶⁶³ K — و ⁶⁶⁴ K — و ⁶⁶⁵ K — و ⁶⁶⁶ K — و ⁶⁶⁷ K — و ⁶⁶⁸ K — و ⁶⁶⁹ K — و ⁶⁷⁰ K — و ⁶⁷¹ K — و ⁶⁷² K — و ⁶⁷³ K — و ⁶⁷⁴ K — و ⁶⁷⁵ K — و ⁶⁷⁶ K — و ⁶⁷⁷ K — و ⁶⁷⁸ K — و ⁶⁷⁹ K — و ⁶⁸⁰ K — و ⁶⁸¹ K — و ⁶⁸² K — و ⁶⁸³ K — و ⁶⁸⁴ K — و ⁶⁸⁵ K — و ⁶⁸⁶ K — و ⁶⁸⁷ K — و ⁶⁸⁸ K — و ⁶⁸⁹ K — و ⁶⁹⁰ K — و ⁶⁹¹ K — و ⁶⁹² K — و ⁶⁹³ K — و ⁶⁹⁴ K — و ⁶⁹⁵ K — و ⁶⁹⁶ K — و ⁶⁹⁷ K — و ⁶⁹⁸ K — و ⁶⁹⁹ K — و ⁷⁰⁰ K — و ⁷⁰¹ K — و ⁷⁰² K — و ⁷⁰³ K — و ⁷⁰⁴ K — و ⁷⁰⁵ K — و ⁷⁰⁶ K — و ⁷⁰⁷ K — و ⁷⁰⁸ K — و ⁷⁰⁹ K — و ⁷¹⁰ K — و ⁷¹¹ K — و ⁷¹² K — و ⁷¹³ K — و ⁷¹⁴ K — و ⁷¹⁵ K — و ⁷¹⁶ K — و ⁷¹⁷ K — و ⁷¹⁸ K — و ⁷¹⁹ K — و ⁷²⁰ K — و ⁷²¹ K — و ⁷²² K — و ⁷²³ K — و ⁷²⁴ K — و ⁷²⁵ K — و ⁷²⁶ K — و ⁷²⁷ K — و ⁷²⁸ K — و ⁷²⁹ K — و ⁷³⁰ K — و ⁷³¹ K — و ⁷³² K — و ⁷³³ K — و ⁷³⁴ K — و ⁷³⁵ K — و ⁷³⁶ K — و ⁷³⁷ K — و ⁷³⁸ K — و ⁷³⁹ K — و ⁷⁴⁰ K — و ⁷⁴¹ K — و ⁷⁴² K — و ⁷⁴³ K — و ⁷⁴⁴ K — و ⁷⁴⁵ K — و ⁷⁴⁶ K — و ⁷⁴⁷ K — و ⁷⁴⁸ K — و ⁷⁴⁹ K — و ⁷⁵⁰ K — و ⁷⁵¹ K — و ⁷⁵² K — و ⁷⁵³ K — و ⁷⁵⁴ K — و ⁷⁵⁵ K — و ⁷⁵⁶ K — و ⁷⁵⁷ K — و ⁷⁵⁸ K — و ⁷⁵⁹ K — و ⁷⁶⁰ K — و ⁷⁶¹ K — و ⁷⁶² K — و ⁷⁶³ K — و ⁷⁶⁴ K — و ⁷⁶⁵ K — و ⁷⁶⁶ K — و ⁷⁶⁷ K — و ⁷⁶⁸ K — و ⁷⁶⁹ K — و ⁷⁷⁰ K — و ⁷⁷¹ K — و ⁷⁷² K — و ⁷⁷³ K — و ⁷⁷⁴ K — و ⁷⁷⁵ K — و ⁷⁷⁶ K — و ⁷⁷⁷ K — و ⁷⁷⁸ K — و ⁷⁷⁹ K — و ⁷⁸⁰ K — و ⁷⁸¹ K — و ⁷⁸² K — و ⁷⁸³ K — و ⁷⁸⁴ K — و ⁷⁸⁵ K — و ⁷⁸⁶ K — و ⁷⁸⁷ K — و ⁷⁸⁸ K — و ⁷⁸⁹ K — و ⁷⁹⁰ K — و ⁷⁹¹ K — و ⁷⁹² K — و ⁷⁹³ K — و ⁷⁹⁴ K — و ⁷⁹⁵ K — و ⁷⁹⁶ K — و ⁷⁹⁷ K — و ⁷⁹⁸ K — و ⁷⁹⁹ K — و ⁸⁰⁰ K — و ⁸⁰¹ K — و ⁸⁰² K — و ⁸⁰³ K — و ⁸⁰⁴ K — و ⁸⁰⁵ K — و ⁸⁰⁶ K — و ⁸⁰⁷ K — و ⁸⁰⁸ K — و ⁸⁰⁹ K — و ⁸¹⁰ K — و ⁸¹¹ K — و ⁸¹² K — و ⁸¹³ K — و ⁸¹⁴ K — و ⁸¹⁵ K — و ⁸¹⁶ K — و ⁸¹⁷ K — و ⁸¹⁸ K — و ⁸¹⁹ K — و ⁸²⁰ K — و ⁸²¹ K — و ⁸²² K — و ⁸²³ K — و ⁸²⁴ K — و ⁸²⁵ K — و ⁸²⁶ K — و ⁸²⁷ K — و ⁸²⁸ K — و ⁸²⁹ K — و ⁸³⁰ K — و ⁸³¹ K — و ⁸³² K — و ⁸³³ K — و ⁸³⁴ K — و ⁸³⁵ K — و ⁸³⁶ K — و ⁸³⁷ K — و ⁸³⁸ K — و ⁸³⁹ K — و ⁸⁴⁰ K — و ⁸⁴¹ K — و ⁸⁴² K — و ⁸⁴³ K — و ⁸⁴⁴ K — و ⁸⁴⁵ K — و ⁸⁴⁶ K — و ⁸⁴⁷ K — و ⁸⁴⁸ K — و ⁸⁴⁹ K — و ⁸⁵⁰ K — و ⁸⁵¹ K — و ⁸⁵² K — و ⁸⁵³ K — و ⁸⁵⁴ K — و ⁸⁵⁵ K — و ⁸⁵⁶ K — و ⁸⁵⁷ K — و ⁸⁵⁸ K — و ⁸⁵⁹ K — و ⁸⁶⁰ K — و ⁸⁶¹ K — و ⁸⁶² K — و ⁸⁶³ K — و ⁸⁶⁴ K — و ⁸⁶⁵ K — و ⁸⁶⁶ K — و ⁸⁶⁷ K — و ⁸⁶⁸ K — و ⁸⁶⁹ K — و ⁸⁷⁰ K — و ⁸⁷¹ K — و ⁸⁷² K — و ⁸⁷³ K — و ⁸⁷⁴ K — و ⁸⁷⁵ K — و ⁸⁷⁶ K — و ⁸⁷⁷ K — و ⁸⁷⁸ K — و ⁸⁷⁹ K — و ⁸⁸⁰ K — و ⁸⁸¹ K — و ⁸⁸² K — و ⁸⁸³ K — و ⁸⁸⁴ K — و ⁸⁸⁵ K — و ⁸⁸⁶ K — و ⁸⁸⁷ K — و ⁸⁸⁸ K — و ⁸⁸⁹ K — و ⁸⁹⁰ K — و ⁸⁹¹ K — و ⁸⁹² K — و ⁸⁹³ K — و ⁸⁹⁴ K — و ⁸⁹⁵ K — و ⁸⁹⁶ K — و ⁸⁹⁷ K — و ⁸⁹⁸ K — و ⁸⁹⁹ K — و ⁹⁰⁰ K — و ⁹⁰¹ K — و ⁹⁰² K — و ⁹⁰³ K — و ⁹⁰⁴ K — و ⁹⁰⁵ K — و ⁹⁰⁶ K — و ⁹⁰⁷ K — و ⁹⁰⁸ K — و ⁹⁰⁹ K — و ⁹¹⁰ K — و ⁹¹¹ K — و ⁹¹² K — و ⁹¹³ K — و ⁹¹⁴ K — و ⁹¹⁵ K — و ⁹¹⁶ K — و ⁹¹⁷ K — و ⁹¹⁸ K — و ⁹¹⁹ K — و ⁹²⁰ K — و ⁹²¹ K — و ⁹²² K — و ⁹²³ K — و ⁹²⁴ K — و ⁹²⁵ K — و ⁹²⁶ K — و ⁹²⁷ K — و ⁹²⁸ K — و ⁹²⁹ K — و ⁹³⁰ K — و ⁹³¹ K — و ⁹³² K — و ⁹³³ K — و ⁹³⁴ K — و ⁹³⁵ K — و ⁹³⁶ K — و ⁹³⁷ K — و ⁹³⁸ K — و ⁹³⁹ K — و ⁹⁴⁰ K — و ⁹⁴¹ K — و ⁹⁴² K —

- 725 سپه را خورش بس¹ فراوان نماند
 بشبگیر شمشیرها برکشیم
 اگر اختر نیک یاری دهد
 و ر ایدون کجا داور آسمان
 ز بغش جهان آفرین بیش و کم
 730 مرا مرگ خوشتر بنام بلند
 برین برنهادند یکسر سخن
 جز² از گرز و شمشیر درمان³ نماند
 همه دامن کوه لشکر کشیم
 بریشان مرا⁴ کامگاری دهد
 بشمشیر بر ما سرآرد زمان
 نباشد مپیمای بر⁵ خیره⁶ دم
 ازین زیستن با هراس و گزند
 که سالار نیک اختر افکند بن⁷

* * *

- 735 چو خورشید برزد ز خرچنگ چنگ⁸
 به پیران فرستاده آمد ز شاه
 سپاهی که دریای چین را ز گرد
 نخستین سپهدار خاقان چین
 تنش زور دارد چو صد¹¹ نره شیر
 یکی مهتر از ماورالنهر بر¹³
 بمالا چو سرو و¹⁵ بدیدار¹⁶ ماه
 سر سرفرازان و¹⁸ کاموس نام
 740 ز مرز سپنجاب تا دشت²⁰ روم
 بدرید پیراهن مشک رنگ
 که آمد ز هر جای بی مر سپاه
 کند چون بیابان پروز نبرد⁹
 که تختش همی برنتابد¹⁰ زمین
 سر ژنده پیل اندرآرد بر زیر¹²
 که بگذارد از چرخ گردنده سر¹⁴
 جهانگیر و نازان بدو تاج¹⁷ و گاه
 برآرد ز گودرز و از طوس نام¹⁹
 سپاهی که بود اندر آباد بوم

بخیره مپیمای — I⁶ در — VI⁵ تر — K⁴ خورمان — I, IV³ چو — IV² بر — J¹
 و لَمَّا أَصْبَحُوا طَلَعَتِ الشَّمْسُ مِنْ بَرْجٍ — B⁸ B — перевод бб. 722—731 отсутствует.
 فی — B; که تاجش سپهرست و تختش — I, IV, VI¹⁰ K — б. стоит после б. 737. السرطان
 بصد — I, IV, VI¹¹ K — б. стоит после б. 734; I, IV, VI — б. стоит
 ECAKAP ЛА ЦЕЛЕНЕМ АЛРШ после б. 737; B — перевод б. отсутствует.
 K, VI¹³ I — 14
 یکی مهتر آمد از انسوی آب * که بر وی ثنا کرد افراسیاب
 IV — доб. вариант б. по рук. I перед б. 737. J, VI¹⁵ оп. بدیدن چو — K¹⁶
 تخت — K, VI¹⁷ مرز — K, VI²⁰ کام — K, I, IV, VI¹⁹ оп. J¹⁸

- نه لشکر بدشت شکار اندرند¹ که اسپان ما² زیر بار اندرند⁴
 بدو گفت پیران که تندی³ مکن نه روز شتابست و⁴ گاه⁵ سخن
 سه تن دوش با خوارمایه سپاه برفتند بیگاه⁶ زین رزمگاه⁷
 چو شیران جنگی⁸ و ما چون رمه که⁹ از کوهسار اندرآید¹⁰ دمه
 همه دشت پر¹¹ جوی خون یافتیم سر نامداران نگون یافتیم¹²
 یکی¹³ کوه دارند خارا و¹⁴ خشک همی خار¹⁵ بویند اسپان چو مشک
 بمان تا بران سنگ پیچان¹⁶ شوند چو بیچاره گردند بیجان¹⁷ شوند
 گشاده نباید که دارید¹⁸ راه چو بی رنج دشمن بچنگ آیدت²¹
 چرا جست باید همی کارزار بیاشیم تا دشمن از آب و نان
 مگر خاک گر²⁶ سنگ خارا²⁷ خورند چو روزی سرآید²⁸ خورند و مرنند²⁹
 سوی خیمه رفتند زان رزمگاه گشادند گردان سراسر کمر
 710 بلشکرگه آمد سپهدار طوس بگودرز گفت این سخن تیره گشت
 همه گرد بر گرد ما لشکرست 720

زتن ما همی - IV; زتن بارگی - I; زتن اسپها - K² اندرست - IV, I; آمدست - K¹
 از - K⁷ ناگاه - K⁶ جای - K⁵ و - K⁴ ل, K⁴ تیزی - I, IV, VI³ تن و اسپ - VI
 B - перевод бб. چون - I, IV¹¹ آرد - K¹⁰, I¹⁰ چو - K⁹ ناهار - I, IV, IV⁸ آوردگاه
 710-712 отсутствует. همی - K¹³ چون خار - VI¹⁴ خاك - K¹⁵, I, VI¹⁵ ازین - VI; آن - IV²⁰ پس پشت - K¹⁹ دارند - K¹⁸, I, IV¹⁸ گریان - I, IV, VI¹⁷ بریان
 بزودی کجایی - K²², VI²² چو بی رنج تان [چنگیان - IV] دشمن آمد [آید - IV] بچنگ - I, IV²¹
 IV²⁵ ده - I, IV, VI²⁴ شد - K²³ بزودی چه بایدت کردن درنگ - I, IV²³ درنگ آیدت
 I, VI²⁸ سنگ با خار و خارا [خاره - I] - K²⁷, I²⁷ یا - VI²⁶ خار با - IV²⁶ سست
 I, IV³² بغواب - K³¹, I, IV, VI³¹ به پیش پیامد - VI³⁰ همه جان دهند - K²⁹ برآمد
 زبارگی شان همه - I; زبارگیران همه - K³⁵ تیره - L³⁴ سر و مغز - L³³ رخ شده آبنوس
 خور و بارکشان همه - VI, IV

پُر اندیشه جان جهاندار¹ شاه
 دو منزل همی کرد² رستم یکی
 دو فرسنگ با او³ پیامد براه
 نیاسود روز و شبان⁴ اندکی

* * *

شبی⁵ داغ دل پُر ز تیمار⁶ طوسی
 چنان دید روشن روانش بخواب
 بر شمع رخشان یکی تخت عاج
 لبان¹⁰ پُر ز خنده زبان چرب گوی
 که ایرانیانرا هم¹² ایدر بدار
 بگودرزیان¹⁴ هیچ غمگین مشو

بزیلر گل اندر همی می خوریم
 ز خواب اندرآمد شده شاددل
 بگودرز گفت ای جهان پهلوان
 نگه کن که رستم چو باد دمان
 بفرمود تا برکشیدند¹⁷ نای

بمستند گردان ایران میان
 بیاورد زان روی پیران سپاه
 از آواز گردان و²¹ بازاران تپیر
 دو لشکر بروی اندرآورده²² روی
 چنین گفت هومان پیران که جنگ

بخواب اندرآمد گه⁷ زخم کوس
 که رخسار شمعنی برآمد ز آب⁸
 سیاوش بران تخت⁹ با فر و تاج
 سوی طوسی کردی¹¹ چو خورشید روی
 که پیروزگر باشی از¹³ کارزار
 که ایدر یکی گلدستانست نو
 چه دانیم¹⁵ کین¹⁶ باده تا کی خوریم
 ز درد و غمان گشته آزاد دل
 یکی خواب دیدم بروشن روان
 بیاید بر ما زمان تا زمان
 بجنبید بر کوه¹⁸ لشکر ز جای¹⁹
 برافراختند اختر کاویان²⁰
 شد از گرد خورشید تابان سپاه
 همی چشم خورشید شد خیره خیر
 ز گردان نشد هیچ کس²³ جنگجوی²⁴
 همی جست باید چه جویی²⁵ درنگ

بسی - IV 5 نبد خواب و آرام او - VI 4 رفت - K 3 وی - I, IV, VI 2 برافراز - IV 1
 لبی - IV 10 و - VI 9 خواب - VI 8 گهنی - IV 7 وزان روی دیگر سپهدار - VI 6
 K, I, IV, 14 پیروز باشی تو در - K, I, IV, VI 13 تو - IV 12 شد آن - VI 11 لب - VI 1
 ندانیم چنین [که این - VI] - K, VI 16 بدانیم - IV ندانیم - I 15 ز گودرزیان - VI
 I, IV, 17 و - VI 18 بزد میزدند - I, IV 17 L - 6. op.; B - 20 I, VI 22 و - VI 21 فرکب الفرسان و تاهبوا. للحرب و رفعوا علم الدرفش المیچون
 داری - VI سازی - K 25 کینهجوی - VI 24 پیشی کس - VI پیشی یک - I, IV 23

- 675 بی‌آورد گنج‌ور خسرو کلید همه شاه ایران برستم سپرد جهان گنج و گنج‌ور شمشیر² تست تو با گرزداران زاولستان همی رو بکردار باد دمان ز گردان شمشیرزن سی⁷ هزار فریبرز کاوسی را ده سپاه تهمتن زمین را بموسید و گفت 680 سرانرا سر اندر شتاب آوریم سپهرا درم دادن¹² آغاز کرد فریبرز را گفت برکش پگاه¹⁴ نیاید که روز و شبان بغنوی بگویی¹⁶ که در جنگ تندی مکن 685 من اینک بکردار باد دمان چو گرگین میلاد کارآزمای چو خورشید تابنده بنمود چهر²² برآمد خروشیدن کز نای
- سر¹ بـدرهـای درم بـدرید چنین گفت کای نامبردار گرد سر سروان³ جهان زیر تست⁴ دلیران و شیران⁵ کابلستان مجوی و مفرمای جست⁶ زمان ز لشکر گزین⁸ از در⁹ کارزار¹⁰ که او پیش‌رو باشد و کینه‌خواه که یا من عنان و رکیبست¹¹ جفت می‌آدا که آرام و خواب آوریم بدشت آمد و رزم¹³ را ساز کرد سپاه¹⁵ اندرآور به پیش سپاه مگر نزد طوس سپه‌بید شوی فریب¹⁷ زمان جوی و کندی مکن بیایم بجویم¹⁸ بره‌بر زمان¹⁹ سپهرا زند²⁰ بر بد و نیک رای²¹ بسان بتی با دلی²³ پر ز مهر تهمتن بی‌آورد لشکر ز جای

¹ VI — همه ² I — شمشیر گنج‌ور ³ K — доб. از ⁴ I, IV — б. стоит после б. 673; ⁵ K, I, IV, VI — گردان ⁶ K — مجوی ایچ در راه یکدم ⁷ K — VI — б. стоит после б. 671. ⁸ B — 66. 676 — 678: لیست‌محب مائة ألف من آساد ⁹ K — بمر سوی آن ¹⁰ B — 66. 676 — 678: بیار — ¹¹ I, IV, VI — و عنانست ¹² VI — رکیب [رکاب — VI] ¹³ K — جنگ ¹⁴ K — سپاه ¹⁵ I, IV — سوار ¹⁶ K — بگویش ¹⁷ K — доб. و ¹⁸ VI — ¹⁹ K — доб.: بجویم ²⁰ I — سپه‌دار بد ²¹ I, IV, VI, T — доб. интерполяцию: ²² K — شد بر — (см. приложение II); Б — перевод интерполяции отсутствует. ²³ VI — دل

ز گردان شمشیرزن صد هزار * ز لشکر گزین از در کارزار
 بزن خواستن فریبرز: интерполяцию: ²⁰ I — ²¹ I, IV, VI, T — доб. ²² K — ²³ VI — ²⁴ K — ²⁵ K — ²⁶ K — ²⁷ K — ²⁸ K — ²⁹ K — ³⁰ K — ³¹ K — ³² K — ³³ K — ³⁴ K — ³⁵ K — ³⁶ K — ³⁷ K — ³⁸ K — ³⁹ K — ⁴⁰ K — ⁴¹ K — ⁴² K — ⁴³ K — ⁴⁴ K — ⁴⁵ K — ⁴⁶ K — ⁴⁷ K — ⁴⁸ K — ⁴⁹ K — ⁵⁰ K — ⁵¹ K — ⁵² K — ⁵³ K — ⁵⁴ K — ⁵⁵ K — ⁵⁶ K — ⁵⁷ K — ⁵⁸ K — ⁵⁹ K — ⁶⁰ K — ⁶¹ K — ⁶² K — ⁶³ K — ⁶⁴ K — ⁶⁵ K — ⁶⁶ K — ⁶⁷ K — ⁶⁸ K — ⁶⁹ K — ⁷⁰ K — ⁷¹ K — ⁷² K — ⁷³ K — ⁷⁴ K — ⁷⁵ K — ⁷⁶ K — ⁷⁷ K — ⁷⁸ K — ⁷⁹ K — ⁸⁰ K — ⁸¹ K — ⁸² K — ⁸³ K — ⁸⁴ K — ⁸⁵ K — ⁸⁶ K — ⁸⁷ K — ⁸⁸ K — ⁸⁹ K — ⁹⁰ K — ⁹¹ K — ⁹² K — ⁹³ K — ⁹⁴ K — ⁹⁵ K — ⁹⁶ K — ⁹⁷ K — ⁹⁸ K — ⁹⁹ K — ¹⁰⁰ K — ¹⁰¹ K — ¹⁰² K — ¹⁰³ K — ¹⁰⁴ K — ¹⁰⁵ K — ¹⁰⁶ K — ¹⁰⁷ K — ¹⁰⁸ K — ¹⁰⁹ K — ¹¹⁰ K — ¹¹¹ K — ¹¹² K — ¹¹³ K — ¹¹⁴ K — ¹¹⁵ K — ¹¹⁶ K — ¹¹⁷ K — ¹¹⁸ K — ¹¹⁹ K — ¹²⁰ K — ¹²¹ K — ¹²² K — ¹²³ K — ¹²⁴ K — ¹²⁵ K — ¹²⁶ K — ¹²⁷ K — ¹²⁸ K — ¹²⁹ K — ¹³⁰ K — ¹³¹ K — ¹³² K — ¹³³ K — ¹³⁴ K — ¹³⁵ K — ¹³⁶ K — ¹³⁷ K — ¹³⁸ K — ¹³⁹ K — ¹⁴⁰ K — ¹⁴¹ K — ¹⁴² K — ¹⁴³ K — ¹⁴⁴ K — ¹⁴⁵ K — ¹⁴⁶ K — ¹⁴⁷ K — ¹⁴⁸ K — ¹⁴⁹ K — ¹⁵⁰ K — ¹⁵¹ K — ¹⁵² K — ¹⁵³ K — ¹⁵⁴ K — ¹⁵⁵ K — ¹⁵⁶ K — ¹⁵⁷ K — ¹⁵⁸ K — ¹⁵⁹ K — ¹⁶⁰ K — ¹⁶¹ K — ¹⁶² K — ¹⁶³ K — ¹⁶⁴ K — ¹⁶⁵ K — ¹⁶⁶ K — ¹⁶⁷ K — ¹⁶⁸ K — ¹⁶⁹ K — ¹⁷⁰ K — ¹⁷¹ K — ¹⁷² K — ¹⁷³ K — ¹⁷⁴ K — ¹⁷⁵ K — ¹⁷⁶ K — ¹⁷⁷ K — ¹⁷⁸ K — ¹⁷⁹ K — ¹⁸⁰ K — ¹⁸¹ K — ¹⁸² K — ¹⁸³ K — ¹⁸⁴ K — ¹⁸⁵ K — ¹⁸⁶ K — ¹⁸⁷ K — ¹⁸⁸ K — ¹⁸⁹ K — ¹⁹⁰ K — ¹⁹¹ K — ¹⁹² K — ¹⁹³ K — ¹⁹⁴ K — ¹⁹⁵ K — ¹⁹⁶ K — ¹⁹⁷ K — ¹⁹⁸ K — ¹⁹⁹ K — ²⁰⁰ K — ²⁰¹ K — ²⁰² K — ²⁰³ K — ²⁰⁴ K — ²⁰⁵ K — ²⁰⁶ K — ²⁰⁷ K — ²⁰⁸ K — ²⁰⁹ K — ²¹⁰ K — ²¹¹ K — ²¹² K — ²¹³ K — ²¹⁴ K — ²¹⁵ K — ²¹⁶ K — ²¹⁷ K — ²¹⁸ K — ²¹⁹ K — ²²⁰ K — ²²¹ K — ²²² K — ²²³ K — ²²⁴ K — ²²⁵ K — ²²⁶ K — ²²⁷ K — ²²⁸ K — ²²⁹ K — ²³⁰ K — ²³¹ K — ²³² K — ²³³ K — ²³⁴ K — ²³⁵ K — ²³⁶ K — ²³⁷ K — ²³⁸ K — ²³⁹ K — ²⁴⁰ K — ²⁴¹ K — ²⁴² K — ²⁴³ K — ²⁴⁴ K — ²⁴⁵ K — ²⁴⁶ K — ²⁴⁷ K — ²⁴⁸ K — ²⁴⁹ K — ²⁵⁰ K — ²⁵¹ K — ²⁵² K — ²⁵³ K — ²⁵⁴ K — ²⁵⁵ K — ²⁵⁶ K — ²⁵⁷ K — ²⁵⁸ K — ²⁵⁹ K — ²⁶⁰ K — ²⁶¹ K — ²⁶² K — ²⁶³ K — ²⁶⁴ K — ²⁶⁵ K — ²⁶⁶ K — ²⁶⁷ K — ²⁶⁸ K — ²⁶⁹ K — ²⁷⁰ K — ²⁷¹ K — ²⁷² K — ²⁷³ K — ²⁷⁴ K — ²⁷⁵ K — ²⁷⁶ K — ²⁷⁷ K — ²⁷⁸ K — ²⁷⁹ K — ²⁸⁰ K — ²⁸¹ K — ²⁸² K — ²⁸³ K — ²⁸⁴ K — ²⁸⁵ K — ²⁸⁶ K — ²⁸⁷ K — ²⁸⁸ K — ²⁸⁹ K — ²⁹⁰ K — ²⁹¹ K — ²⁹² K — ²⁹³ K — ²⁹⁴ K — ²⁹⁵ K — ²⁹⁶ K — ²⁹⁷ K — ²⁹⁸ K — ²⁹⁹ K — ³⁰⁰ K — ³⁰¹ K — ³⁰² K — ³⁰³ K — ³⁰⁴ K — ³⁰⁵ K — ³⁰⁶ K — ³⁰⁷ K — ³⁰⁸ K — ³⁰⁹ K — ³¹⁰ K — ³¹¹ K — ³¹² K — ³¹³ K — ³¹⁴ K — ³¹⁵ K — ³¹⁶ K — ³¹⁷ K — ³¹⁸ K — ³¹⁹ K — ³²⁰ K — ³²¹ K — ³²² K — ³²³ K — ³²⁴ K — ³²⁵ K — ³²⁶ K — ³²⁷ K — ³²⁸ K — ³²⁹ K — ³³⁰ K — ³³¹ K — ³³² K — ³³³ K — ³³⁴ K — ³³⁵ K — ³³⁶ K — ³³⁷ K — ³³⁸ K — ³³⁹ K — ³⁴⁰ K — ³⁴¹ K — ³⁴² K — ³⁴³ K — ³⁴⁴ K — ³⁴⁵ K — ³⁴⁶ K — ³⁴⁷ K — ³⁴⁸ K — ³⁴⁹ K — ³⁵⁰ K — ³⁵¹ K — ³⁵² K — ³⁵³ K — ³⁵⁴ K — ³⁵⁵ K — ³⁵⁶ K — ³⁵⁷ K — ³⁵⁸ K — ³⁵⁹ K — ³⁶⁰ K — ³⁶¹ K — ³⁶² K — ³⁶³ K — ³⁶⁴ K — ³⁶⁵ K — ³⁶⁶ K — ³⁶⁷ K — ³⁶⁸ K — ³⁶⁹ K — ³⁷⁰ K — ³⁷¹ K — ³⁷² K — ³⁷³ K — ³⁷⁴ K — ³⁷⁵ K — ³⁷⁶ K — ³⁷⁷ K — ³⁷⁸ K — ³⁷⁹ K — ³⁸⁰ K — ³⁸¹ K — ³⁸² K — ³⁸³ K — ³⁸⁴ K — ³⁸⁵ K — ³⁸⁶ K — ³⁸⁷ K — ³⁸⁸ K — ³⁸⁹ K — ³⁹⁰ K — ³⁹¹ K — ³⁹² K — ³⁹³ K — ³⁹⁴ K — ³⁹⁵ K — ³⁹⁶ K — ³⁹⁷ K — ³⁹⁸ K — ³⁹⁹ K — ⁴⁰⁰ K — ⁴⁰¹ K — ⁴⁰² K — ⁴⁰³ K — ⁴⁰⁴ K — ⁴⁰⁵ K — ⁴⁰⁶ K — ⁴⁰⁷ K — ⁴⁰⁸ K — ⁴⁰⁹ K — ⁴¹⁰ K — ⁴¹¹ K — ⁴¹² K — ⁴¹³ K — ⁴¹⁴ K — ⁴¹⁵ K — ⁴¹⁶ K — ⁴¹⁷ K — ⁴¹⁸ K — ⁴¹⁹ K — ⁴²⁰ K — ⁴²¹ K — ⁴²² K — ⁴²³ K — ⁴²⁴ K — ⁴²⁵ K — ⁴²⁶ K — ⁴²⁷ K — ⁴²⁸ K — ⁴²⁹ K — ⁴³⁰ K — ⁴³¹ K — ⁴³² K — ⁴³³ K — ⁴³⁴ K — ⁴³⁵ K — ⁴³⁶ K — ⁴³⁷ K — ⁴³⁸ K — ⁴³⁹ K — ⁴⁴⁰ K — ⁴⁴¹ K — ⁴⁴² K — ⁴⁴³ K — ⁴⁴⁴ K — ⁴⁴⁵ K — ⁴⁴⁶ K — ⁴⁴⁷ K — ⁴⁴⁸ K — ⁴⁴⁹ K — ⁴⁵⁰ K — ⁴⁵¹ K — ⁴⁵² K — ⁴⁵³ K — ⁴⁵⁴ K — ⁴⁵⁵ K — ⁴⁵⁶ K — ⁴⁵⁷ K — ⁴⁵⁸ K — ⁴⁵⁹ K — ⁴⁶⁰ K — ⁴⁶¹ K — ⁴⁶² K — ⁴⁶³ K — ⁴⁶⁴ K — ⁴⁶⁵ K — ⁴⁶⁶ K — ⁴⁶⁷ K — ⁴⁶⁸ K — ⁴⁶⁹ K — ⁴⁷⁰ K — ⁴⁷¹ K — ⁴⁷² K — ⁴⁷³ K — ⁴⁷⁴ K — ⁴⁷⁵ K — ⁴⁷⁶ K — ⁴⁷⁷ K — ⁴⁷⁸ K — ⁴⁷⁹ K — ⁴⁸⁰ K — ⁴⁸¹ K — ⁴⁸² K — ⁴⁸³ K — ⁴⁸⁴ K — ⁴⁸⁵ K — ⁴⁸⁶ K — ⁴⁸⁷ K — ⁴⁸⁸ K — ⁴⁸⁹ K — ⁴⁹⁰ K — ⁴⁹¹ K — ⁴⁹² K — ⁴⁹³ K — ⁴⁹⁴ K — ⁴⁹⁵ K — ⁴⁹⁶ K — ⁴⁹⁷ K — ⁴⁹⁸ K — ⁴⁹⁹ K — ⁵⁰⁰ K — ⁵⁰¹ K — ⁵⁰² K — ⁵⁰³ K — ⁵⁰⁴ K — ⁵⁰⁵ K — ⁵⁰⁶ K — ⁵⁰⁷ K — ⁵⁰⁸ K — ⁵⁰⁹ K — ⁵¹⁰ K — ⁵¹¹ K — ⁵¹² K — ⁵¹³ K — ⁵¹⁴ K — ⁵¹⁵ K — ⁵¹⁶ K — ⁵¹⁷ K — ⁵¹⁸ K — ⁵¹⁹ K — ⁵²⁰ K — ⁵²¹ K — ⁵²² K — ⁵²³ K — ⁵²⁴ K — ⁵²⁵ K — ⁵²⁶ K — ⁵²⁷ K — ⁵²⁸ K — ⁵²⁹ K — ⁵³⁰ K — ⁵³¹ K — ⁵³² K — ⁵³³ K — ⁵³⁴ K — ⁵³⁵ K — ⁵³⁶ K — ⁵³⁷ K — ⁵³⁸ K — ⁵³⁹ K — ⁵⁴⁰ K — ⁵⁴¹ K — ⁵⁴² K — ⁵⁴³ K — ⁵⁴⁴ K — ⁵⁴⁵ K — ⁵⁴⁶ K — ⁵⁴⁷ K — ⁵⁴⁸ K — ⁵⁴⁹ K — ⁵⁵⁰ K — ⁵⁵¹ K — ⁵⁵² K — ⁵⁵³ K — ⁵⁵⁴ K — ⁵⁵⁵ K — ⁵⁵⁶ K — ⁵⁵⁷ K — ⁵⁵⁸ K — ⁵⁵⁹ K — ⁵⁶⁰ K — ⁵⁶¹ K — ⁵⁶² K — ⁵⁶³ K — ⁵⁶⁴ K — ⁵⁶⁵ K — ⁵⁶⁶ K — ⁵⁶⁷ K — ⁵⁶⁸ K — ⁵⁶⁹ K — ⁵⁷⁰ K — ⁵⁷¹ K — ⁵⁷² K — ⁵⁷³ K — ⁵⁷⁴ K — ⁵⁷⁵ K — ⁵⁷⁶ K — ⁵⁷⁷ K — ⁵⁷⁸ K — ⁵⁷⁹ K — ⁵⁸⁰ K — ⁵⁸¹ K — ⁵⁸² K — ⁵⁸³ K — ⁵⁸⁴ K — ⁵⁸⁵ K — ⁵⁸⁶ K — ⁵⁸⁷ K — ⁵⁸⁸ K — ⁵⁸⁹ K — ⁵⁹⁰ K — ⁵⁹¹ K — ⁵⁹² K — ⁵⁹³ K — ⁵⁹⁴ K — ⁵⁹⁵ K — ⁵⁹⁶ K — ⁵⁹⁷ K — ⁵⁹⁸ K — ⁵⁹⁹ K — ⁶⁰⁰ K — ⁶⁰¹ K — ⁶⁰² K — ⁶⁰³ K — ⁶⁰⁴ K — ⁶⁰⁵ K — ⁶⁰⁶ K — ⁶⁰⁷ K — ⁶⁰⁸ K — ⁶⁰⁹ K — ⁶¹⁰ K — ⁶¹¹ K — ⁶¹² K — ⁶¹³ K — ⁶¹⁴ K — ⁶¹⁵ K — ⁶¹⁶ K — ⁶¹⁷ K — ⁶¹⁸ K — ⁶¹⁹ K — ⁶²⁰ K — ⁶²¹ K — ⁶²² K — ⁶²³ K — ⁶²⁴ K — ⁶²⁵ K — ⁶²⁶ K — ⁶²⁷ K — ⁶²⁸ K — ⁶²⁹ K — ⁶³⁰ K — ⁶³¹ K — ⁶³² K — ⁶³³ K — ⁶³⁴ K — ⁶³⁵ K — ⁶³⁶ K — ⁶³⁷ K — ⁶³⁸ K — ⁶³⁹ K — ⁶⁴⁰ K — ⁶⁴¹ K — ⁶⁴² K — ⁶⁴³ K — ⁶⁴⁴ K — ⁶⁴⁵ K — ⁶⁴⁶ K — ⁶⁴⁷ K — ⁶⁴⁸ K — ⁶⁴⁹ K — ⁶⁵⁰ K — ⁶⁵¹ K — ⁶⁵² K — ⁶⁵³ K — ⁶⁵⁴ K — ⁶⁵⁵ K — ⁶⁵⁶ K — ⁶⁵⁷ K — ⁶⁵⁸ K — ⁶⁵⁹ K — ⁶⁶⁰ K — ⁶⁶¹ K — ⁶⁶² K — ⁶⁶³ K — ⁶⁶⁴ K — ⁶⁶⁵ K — ⁶⁶⁶ K — ⁶⁶⁷ K — ⁶⁶⁸ K — ⁶⁶⁹ K — ⁶⁷⁰ K — ⁶⁷¹ K — ⁶⁷² K — ⁶⁷³ K — ⁶⁷⁴ K — ⁶⁷⁵ K — ⁶⁷⁶ K — ⁶⁷⁷ K — ⁶⁷⁸ K — ⁶⁷⁹ K — ⁶⁸⁰ K — ⁶⁸¹ K — ⁶⁸² K — ⁶⁸³ K — ⁶⁸⁴ K — ⁶⁸⁵ K — ⁶⁸⁶ K — ⁶⁸⁷ K — ⁶⁸⁸ K — ⁶⁸⁹ K — ⁶⁹⁰ K — ⁶⁹¹ K — ⁶⁹² K — ⁶⁹³ K — ⁶⁹⁴ K — ⁶⁹⁵ K — ⁶⁹⁶ K — ⁶⁹⁷ K — ⁶⁹⁸ K — ⁶⁹⁹ K — ⁷⁰⁰ K — ⁷⁰¹ K — ⁷⁰² K — ⁷⁰³ K — ⁷⁰⁴ K — ⁷⁰⁵ K — ⁷⁰⁶ K — ⁷⁰⁷ K — ⁷⁰⁸ K — ⁷⁰⁹ K — ⁷¹⁰ K — ⁷¹¹ K — ⁷¹² K — ⁷¹³ K — ⁷¹⁴ K — ⁷¹⁵ K — ⁷¹⁶ K — ⁷¹⁷ K — ⁷¹⁸ K — ⁷¹⁹ K — ⁷²⁰ K — ⁷²¹ K — ⁷²² K — ⁷²³ K — ⁷²⁴ K — ⁷²⁵ K — ⁷²⁶ K — ⁷²⁷ K — ⁷²⁸ K — ⁷²⁹ K — ⁷³⁰ K — ⁷³¹ K — ⁷³² K — ⁷³³ K — ⁷³⁴ K — ⁷³⁵ K — ⁷³⁶ K — ⁷³⁷ K — ⁷³⁸ K — ⁷³⁹ K — ⁷⁴⁰ K — ⁷⁴¹ K — ⁷⁴² K — ⁷⁴³ K — ⁷⁴⁴ K — ⁷⁴⁵ K — ⁷⁴⁶ K — ⁷⁴⁷ K — ⁷⁴⁸ K — ⁷⁴⁹ K — ⁷⁵⁰ K — ⁷⁵¹ K — ⁷⁵² K — ⁷⁵³ K — ⁷⁵⁴ K — ⁷⁵⁵ K — ⁷⁵⁶ K — ⁷⁵⁷ K — ⁷⁵⁸ K — ⁷⁵⁹ K — ⁷⁶⁰ K — ⁷⁶¹ K — ⁷⁶² K — ⁷⁶³ K — ⁷⁶⁴ K — ⁷⁶⁵ K — ⁷⁶⁶ K — ⁷⁶⁷ K — ⁷⁶⁸ K — ⁷⁶⁹ K — ⁷⁷⁰ K — ⁷⁷¹ K — ⁷⁷² K — ⁷⁷³ K — ⁷⁷⁴ K — ⁷⁷⁵ K — ⁷⁷⁶ K — ⁷⁷⁷ K — ⁷⁷⁸ K — ⁷⁷⁹ K — ⁷⁸⁰ K — ⁷⁸¹ K — ⁷⁸² K — ⁷⁸³ K — ⁷⁸⁴ K — ⁷⁸⁵ K — ⁷⁸⁶ K — ⁷⁸⁷ K — ⁷⁸⁸ K — ⁷⁸⁹ K — ⁷⁹⁰ K — ⁷⁹¹ K — ⁷⁹² K — ⁷⁹³ K — ⁷⁹⁴ K — ⁷⁹⁵ K — ⁷⁹⁶ K — ⁷⁹⁷ K — ⁷⁹⁸ K — ⁷⁹⁹ K — ⁸⁰⁰ K — ⁸⁰¹ K — ⁸⁰² K — ⁸⁰³ K — ⁸⁰⁴ K — ⁸⁰⁵ K — ⁸⁰⁶ K — ⁸⁰⁷ K — ⁸⁰⁸ K — ⁸⁰⁹ K — ⁸¹⁰ K — ⁸¹¹ K — ⁸¹² K — ⁸¹³ K — ⁸¹⁴ K — ⁸¹⁵ K — ⁸¹⁶ K — ⁸¹⁷ K — ⁸¹⁸ K — ⁸¹⁹ K — ⁸²⁰ K — ⁸²¹ K — ⁸²² K — ⁸²³ K — ⁸²⁴ K — ⁸²⁵ K — ⁸²⁶ K — ⁸²⁷ K — ⁸²⁸ K — ⁸²⁹ K — ⁸³⁰ K — ⁸³¹ K — ⁸³² K — ⁸³³ K — ⁸³⁴ K — ⁸³⁵ K — ⁸³⁶ K — ⁸³⁷ K — ⁸³⁸ K — ⁸³⁹ K — ⁸⁴⁰ K — ⁸⁴¹ K — ⁸⁴² K — ⁸⁴³ K — ⁸⁴⁴ K — ⁸⁴⁵ K — ⁸⁴⁶ K — ⁸⁴⁷ K — ⁸⁴⁸ K — ⁸⁴⁹ K — ⁸⁵⁰ K — ⁸⁵¹ K — ⁸⁵² K — ⁸⁵³ K — ⁸⁵⁴ K — ⁸⁵⁵ K — ⁸⁵⁶ K — ⁸⁵⁷ K — ⁸⁵⁸ K — ⁸⁵⁹ K — ⁸⁶⁰ K — ⁸⁶¹ K — ⁸⁶² K — ⁸⁶³ K — ⁸⁶⁴ K — ⁸⁶⁵ K — ⁸⁶⁶ K — ⁸⁶⁷ K — ⁸⁶⁸ K — ⁸⁶⁹ K — ⁸⁷⁰ K — ⁸⁷¹ K — ⁸⁷² K — ⁸⁷³ K — ⁸⁷⁴ K — ⁸⁷⁵ K — ⁸⁷⁶ K — ⁸⁷⁷ K — ⁸⁷⁸ K — ⁸⁷⁹ K — ⁸⁸⁰ K — ⁸⁸¹ K — ⁸⁸² K — ⁸⁸³ K — ⁸⁸⁴ K — ⁸⁸⁵ K — ⁸⁸⁶ K — ⁸⁸⁷ K — ⁸⁸⁸ K — ⁸⁸⁹ K — ⁸⁹⁰ K — ⁸⁹¹ K — ⁸⁹² K — ⁸⁹³ K — ⁸⁹⁴ K — ⁸⁹⁵ K — ⁸⁹⁶ K — ⁸⁹⁷ K — ⁸⁹⁸ K — ⁸⁹⁹ K — ⁹⁰⁰ K — ⁹⁰¹ K — ⁹⁰² K — ⁹⁰³ K — ⁹⁰⁴ K — ⁹⁰⁵ K — ⁹⁰⁶ K — ⁹⁰⁷ K — ⁹⁰⁸ K — ⁹⁰⁹ K — ⁹¹⁰ K — ⁹¹¹ K — ⁹¹² K — ⁹¹³ K — ⁹¹⁴ K — ⁹¹⁵ K — ⁹¹⁶ K — ⁹¹⁷ K — ⁹¹⁸ K — ⁹¹⁹ K — ⁹²⁰ K — ⁹²¹ K — ⁹²² K — ⁹²³ K — ⁹²⁴ K — ⁹²⁵ K — ⁹²⁶ K — ⁹²⁷ K — ⁹²⁸ K — ⁹²⁹ K — ⁹³⁰ K — ⁹³¹ K — ⁹³² K — ⁹³³ K — ⁹³⁴ K — ⁹³⁵ K — ⁹³⁶ K — ⁹³⁷ K — ⁹³⁸ K — ⁹³⁹ K — ⁹⁴⁰ K — ⁹⁴¹ K — ⁹⁴² K — ⁹⁴³ K — ⁹⁴⁴ K — ⁹⁴⁵ K — ⁹⁴⁶ K — ⁹⁴⁷ K — ⁹⁴⁸ K — ⁹⁴⁹ K — ⁹⁵⁰ K — ⁹⁵¹ K — ⁹⁵² K — ⁹⁵³ K — ⁹⁵⁴ K — ⁹⁵⁵ K — ⁹⁵⁶ K — ⁹⁵⁷ K — ⁹⁵⁸ K — ⁹⁵⁹ K — ⁹⁶⁰ K — ⁹⁶¹ K — ⁹⁶² K — ⁹⁶³ K — ⁹⁶⁴ K — ⁹⁶⁵ K — ⁹⁶⁶ K — ⁹⁶⁷ K — ⁹⁶⁸ K — ⁹⁶⁹ K — ⁹⁷⁰ K — ⁹⁷¹ K — ⁹⁷² K — ⁹⁷³ K — ⁹⁷⁴ K — ⁹⁷⁵ K — ⁹⁷⁶ K — ⁹⁷⁷ K — ⁹⁷⁸ K — ⁹⁷⁹ K — ⁹⁸⁰ K — ⁹⁸¹ K — ⁹⁸² K — ⁹⁸³ K — ⁹⁸⁴ K — ⁹⁸⁵ K — ⁹⁸⁶ K — ⁹⁸⁷ K — ⁹⁸⁸ K — ⁹⁸⁹ K — ⁹⁹⁰ K — ⁹⁹¹ K — ⁹⁹² K — ⁹⁹³ K — ⁹⁹⁴ K — ⁹⁹⁵ K — ⁹⁹⁶ K — ⁹⁹⁷ K — ⁹⁹⁸ K — ⁹⁹⁹ K — ¹⁰⁰⁰ K — ¹⁰⁰¹ K — ¹⁰⁰² K — ¹⁰⁰³ K — ¹⁰⁰⁴ K — ¹⁰⁰⁵ K — ¹⁰⁰⁶ K — ¹⁰⁰⁷ K — ¹⁰⁰⁸ K — ¹⁰⁰⁹ K — ¹⁰¹⁰ K — ¹⁰¹¹ K — ¹⁰¹² K — ¹⁰¹³ K — ¹⁰¹⁴ K — ¹⁰¹⁵ K — ¹⁰¹⁶ K — ¹⁰¹⁷ K — ¹⁰¹⁸ K — ¹⁰¹⁹ K — ¹⁰²⁰ K — ¹⁰²¹ K — ¹⁰²² K — ¹⁰²³ K — ¹⁰²⁴ K — ¹⁰²⁵ K — ¹⁰²⁶ K — ¹⁰²⁷ K — ¹⁰²⁸ K — ¹⁰²⁹ K — ¹⁰³⁰ K — ¹⁰³¹ K — ¹⁰³² K — ¹⁰³³ K — ¹⁰³⁴ K — ¹⁰³⁵ K — ¹⁰³⁶ K — ¹⁰³⁷ K — ¹⁰³⁸ K — ¹⁰³⁹ K — ¹⁰⁴⁰ K — ¹⁰⁴¹ K — ¹⁰⁴² K — ¹⁰⁴³ K — ¹⁰⁴⁴ K — ¹⁰⁴⁵ K — ¹⁰⁴⁶ K — ¹⁰⁴⁷ K — ¹⁰⁴⁸

- سرت سبز باد و دلت شادمان¹
 655 ز من هرچ باید³ فزونی بخواه
 برو با دلی شاد و رای⁴ درست
 بپاسخ چنین گفت رستم بشاه
 که با فیّ و برزی و بارای و داد
 شنیدست خسرو که تا کیقباد
 660 بایران بکین من⁸ کمر بستهم
 بیابان و تاریکی و دیو⁹ و شیر
 همان رزم¹¹ توران و مازندران
 هم از تشنگی هم ز¹² راه دراز
 چنین درد¹³ و سختی بسی دیده‌ام
 665 تو شاه نوآیین و من چون¹⁵ رهی
 شوم¹⁷ با سپاهی¹⁸ کمر بر میان
 ازان کشتگان شاه بی درد باد
 ز گودرزیان خود جگرخستهم
 چو بشنید کیخسرو آواز²² اوی
 670 بدو گفت بی تو نخواهم زمان
 فلک زیر خمّ کمند²⁵ تو باد
 ز دینار و گنج و ز تاج²⁶ و گهر
- تن زال² دور از بد بدگمان
 ز اسب و سلیج و ز گنج و سپاه
 نشاید گرفت این⁵ چنین کار مست
 که بی تو مبادا نگین⁶ و کلاه
 ندارد چو تو شاه گردون بیاد
 کلاه بزرگی⁷ بسر برنهاد
 بآرام یکروز ننشستم
 چه جادو چه از¹⁰ اژدهای دلیر
 شب تیره و گرزهای گران
 گزیدن در رنج بر جای ناز
 که روزی ز شادی نپرسییده‌ام¹⁴
 میان بستهم چون تو¹⁶ فرمان دهی
 بگردانم این بد ز ایرانیان¹⁹
 رخ بدسگالان او²⁰ زرد باد
 کمر بر میان سوگرا²¹ بستهم
 برخ برنهاد از دو دیده دو جوی
 نه اورنگ و²³ تاج و نه گرز و کمان²⁴
 سر تاجداران به بند تو باد
 کلاه و کمان و کمند²⁷ و کمر²⁸

— K, I, IV⁵ رای — Л⁴ خواهی — I, IV³ پاك — I, IV² بادا و دولت روان — VI¹
 — K, I, IV¹⁰ پیل — K, I, IV⁹ بکینه — K, I⁸ کیانی — K⁷ سپهر — I, IV⁶ گرفتن
 — I, IV, VI¹² همان بستگیها و — I, IV¹¹ بزرگان — K, I, IV, VI¹¹ جادو و چه — VI
 — I, IV¹⁵ شاه — I, IV, VI¹⁴ ز پتیار دشمن نترسیده‌ام — K¹⁴ رنج — I, IV, VI¹³ همه بستگیهای و — VI
 — K¹⁷ تا چه — I, IV, VI¹⁶ بسته دارم چو — K¹⁶ شاه جهاندار و من — VI¹⁵ جهان هستی و من
 — K, I, IV, VI¹⁹ سپید — I, IV, VI¹⁸ شدم — VI¹⁷ چو من
 — VI, VI²³ آوای — K²² جنگ — K²¹ تو — K, I, IV²⁰ — б. стоит после б. 667. — K, I, IV, VI²⁰
 — K²⁴ ووز گنج سیم — Л²⁶ بلند — IV²⁵ گرز گران — I, IV, VI²⁴ تغت گوان — K²⁴ و
 — K²⁸ سپر — K²⁷ کمان و — K, IV, VI²⁷ و از گنج و تاج

- 635 برستم چنین گفت. کای سرفراز
همی² برگراید بسوی نیشیب
توی پرورانندۀ تاج و تخت
دل چرخ در نوك شمشیر تست
تو کندی⁵ دل و مغز دیو سپید
640 زمین گرد رخس ترا چاکرست
ز تیغ تو خورشید بریان شود
ز نیروی⁶ پیکان⁷ کلك تو شیر
تو تا برنهادی بمردی کلاه
کنون گیو¹² و گودرز و طوس¹³ و سران
645 همه دل پر از چون و دیده پر آب
فراوان ز گودرزیان کشته مرد
هرانکس کزیشان بجان رسته اند
همه سر نهاده سوی آسمان
که ایدر بیاید گو¹⁸ پهلتن
650 شب تیره کین نامه برخواندم¹⁹
نگفتم سه روز این سخن را یکس
کنون کار²³ ز اندازه اندر²⁴ گذشت
امید سپاه و سپهبد بتست
- بتترسم که این دولت دیر یاز¹
دل شد ز کردار او پیر نهیب
فروغ از تو گیرد جهاندار³ تخت
سپهر و زمان و زمین⁴ زیر تست
زمانه بهر تو دارد امید
زمان بر تو چون مهربان مادرست
ز گرز تو ناهید گریان شود
بروز⁸ بلا گردد از جنگ سپهر⁹
نکرد ایچ دشمن بایران¹⁰ نگاه¹¹
فراوان ازین مرز کنداوران
گریزان ز ترکان¹⁴ افراسیاب
شده خاک بستر بدشت¹⁵ نبرد
بکوه هماون هوه¹⁶ خسته اند
سوی کردگار مکنان¹⁷ و زمان
بنیروی یزدان و فرمندان من
بسی از جگر خون برافشاندم²⁰
مگر پنهان²¹ دادار²² فریادرس²³
دل زین سخن پر ز تینمار گشت
که روشن روان بادی و تن درست

1 IV — 6. приписан сбоку на полях. 2 I, IV, VI — سر 3 Л, К — доб. 4 VI — (метр
нарушен). 5 K, VI — بکندی 6 I, IV, VI — ز 7 IV, VI — доб. 8 I — زمین و زمان 9 I —
به [Z-IV] ایران نکرد ایچ دشمن — 10 K, I, IV, VI — 11 B — 66. 638—643. 12 K, I, IV, VI — طوس 13 K, I, IV, VI — گیو 14 K, VI — گردان 15 K — مگر 16 I, IV, VI — 17 IV — زمین 18 I, IV, VI — بجان 19 K — جوش بدشاندم — 20 K — 21 K, I, VI — یزدان 22 IV — 66. 650, 651 оп. 23 I, IV — چون 24 I, IV — بیرون

به پیران چنین گفت کامروز گرد
چو آسوده گردند گردان ما
نه بر آرزو گشت گاه¹ نبرد
ستوده سواران² و مردان³ ما
ندیدست هرگز چنان رزمگاه⁴

* *

ازان پس چو آمد⁵ بخسرو خیر
سپهبد بکوه همان کشید
در کاخ گودرز کشتوادگان
ستاره بریشان بنالد⁶ همی
ازیشان جهان پر ز خاکست و خون
بفرمود تا رستم پیلتن
برفتند ز ایران همه بخردان
سر نامداران زبان برگشاد
که پیران شد از رزم پیروزگر
ز لشکر بسی گرد شد ناپدید
تهی شد ز گردان و آزادگان
بمالینشان خون بپالد⁷ همی
بلند اختر طوس گشته نگون⁸
خرامد⁹ بدرگاه با¹⁰ انجمن¹¹
جهان دیده و نامور موبدان¹²
ز پیکار لشکر بسی¹³ کرد یاد

IV — после б. стоит б. 615 и первые два бб.,
گردان — VI³ ستوران — K² کار — L¹

فوصل پیران فی جمیع عساکره عند غروب الشمس
فنزلوا أمام الجبل حتی أصبحوا ففرق بيران العساکر و کلهم یحفظ الطرق علیهم و سد
المسالك اليهم فأحدقوا بذلك الجبل و قطعوا عنهم المادّة و الميرة و كانوا ینزلون و یقاتلون
K — доб.: العدو و الحرب بینهم سجال

بگفتند و رفتند هر دو ز جای * همی هر یکی زد دگر گونه رای
I, IV, V; بپالیز بلبل بنالد — K⁷ نبالد — K⁶ و زان پس که آمد — I, IV, VI; بپامد — K⁵
IV — доб.:
VI — بپالیز گلبن نبالد —

امیدم بدویستت هر چند زود * پس ما بیایند لشکر چو دود
см. разночтение к б. 613; I, IV, VI — доб.:

چو بشنید کیخسرو نامور * دلش گشت یکباره زیر و زیر
K — доб.:
K¹¹ و آن — IV¹⁰ بپاید — K⁹

هیونی برفت از در شهریار * بزاولستان نژد زال سوار
بگفتند شاه ردان خواندت * بزرگی و از بخردان داندت
برآراست رستم هم اندر زمان * خود و نامداران زاول همان
بپامد خود و زال آن سرفراز * پیاده شد از اسپ و بردش نماز
همی — K, I, IV, VI¹³ IV — б. стоит перед б. 632; کار دیده ردان — VI¹²

سواری چنمین¹ کز شما دیده‌ام یکی نامه باید که زی شه کنیم
 چو نامه بنزدیک خسرو رسد⁵ 615 بیماری بیاید⁶ گو پیلتن
 بپیروزی از رزم⁸ گردیم باز سخن هرچ رفت¹⁰ آشکار و نهان
 بخوبی و خوشنودی شهریار [چنان چونکه گفتند بر ساختند 620
 دو¹⁴ لشکر بخیمه¹⁵ فرود آمدند طلایه برون آمد از هر دو روی
 چو هومان رسید اندران رزمگاه¹⁹
 ز کنداوران هیچ نشنیده‌ام² ز کارش همه جمله³ آگه کنیم⁴
 بدلش اندرون آتشی نو رسد⁵ ز شیران یکی نامدار⁷ انجمن
 بدیدار کیخسرو آید⁹ نیاز بگویم بپیروز شاه جهان
 بباشد بکام شما¹¹ روزگار نوندی¹² بنزدیک شه ساختند¹³
 ز پیکار یکباره¹⁶ دم¹⁷ برزدند بدشت از دلیران¹⁸ پر خاشجوی
 ز کشته ندید هیچ بر دشت راه²⁰

2 K — доб.: دلیری چنان — VI; چنان — K¹

ز یزدان پاکیزه خواهم همی * نباشد بدین لشکراندر کمی
 پنهام بدویست تا جاودان * که شادان برون آورد زین میان
 امیدم بدویست هر چند زود * پس ما بیایند لشکر چو دود
 کنون این زمان آن هیون دمان * همانا که شد نزد شاه جهان
 I, IV, VI — доб. варианты первых трех бб., после чего IV — доб.:

چو از جنگ گشتند باز آنزمان * ابر کوه رفتند دل پر غمان
 см. разночтение к б. 626. 3 I, IV, VI — کارش وز بگویم⁴ I — б. стоит после третьего б.,
 добавленного после б. 613; I — доб.:

همانگاه نامه نوشتند و برد * فرستاده نامه پر داربرد
 بسی زاری و لابه‌ها بد دروی * که با سرفرازان شه نامجوی
 فرستد — VI⁶ IV — б. стоит после б. 626. 5 IV — رسید; IV, VI — доб. варианты этих бб.
 رفت — K¹⁰ آمد — K, VI⁹ و کام — I, IV, VI⁸ زو رام — K⁸ نامور — I, IV⁷ جنگی یکی — K⁷
 ب. — LI, K¹³ نویدی — I, IV¹² گذاریم یکچند گه — VI¹² بیابیم یکسر بر از — I, IV¹¹ شان
 оп.; IV, VI — доб.:

بگفتند و رفتند بر سوی کوه * بنزد سواران ایـران گروه
 K, I, IV, VI¹⁸ سر — VI¹⁷ بی کام — I, IV, VI¹⁶ ز کینه — K¹⁵ چو — I, IV, VI¹⁴
 آنچه بردست شاه — VI²⁰ آوردگاه — K, I, IV, VI¹⁹ بدشت دلیران

که گیرند مارا² کنون ناگهان³
 شود کار⁴ ایران⁵ کنون تال و مال⁶
 بدشکر همی دیر شد گیو و طوس
 که شد کار پیکار سالار¹⁰ دیر
 که شد کار سالار¹² لشکر دراز
 همی آمد از دشت آوای¹⁴ کوس¹⁵
 ز خون بود بر دشت هر جای¹⁷ جوی¹⁸
 تو گفתי برآمد ز دریا²⁰ نهنگ
 همه²² گرزور بود و شمشیردار²³
 همی بر خروشید²⁴ برسان²⁵ کوس²⁵
 بلندی که دانست²⁷ باز از نشیب
 چو پیدا شد³⁰ از چرخ³¹ گیتی فروز
 کشیدند لشکر³⁴ سوی کوه تنگ³⁵
 که از گردش مهر³⁶ تا زخم کوس³⁷

دریغ آن در و گاه¹ شاه جهان
 تهمتن بزاوستانست و زال
 همی آمد⁷ آوای⁸ گوپال و کوس
 چنین گفت شیدوش و گسته⁹ شیر
 بپیژن گرازه همی¹¹ گفت باز
 هوا قیرگون و¹³ زمین آبنوس
 برفتند گردان بر آوای¹⁶ اوی
 ز گردان نیو و ز نیروی چنگ¹⁹
 بدانست هومان که آمد²¹ سوار
 چو دانست کامد ورا یار طوس
 سبک شد عنان و گران شد رکیب²⁶
 یکی رزم کردند²⁸ تا چاک²⁹ روز
 سپه باز گشتند یکسر³² ز جنگ³³
 بگردان چنین گفت سالار طوس

600

605

610

K-⁶ ایشان-K⁵ شهر-I, IV, VI-⁴ در نهان-K³ بی ما-Л-² سر و تاج-K¹
 گسته و شیدوش-K⁹ آواز-K, I, IV, VI-⁸ آید-VI-⁷ پر و بال-I, IV, VI-⁶ پاپمال
 IV-¹⁴ قیرگون شد-K, I, IV, VI-¹³ و K-¹² доб. چنین-K¹¹ سالار و پیکار-K, I-¹⁰
 هر جای بر-I, IV, VI-¹⁷ بآوای-I, IV, VI-¹⁶ обратный порядок мисра. I, IV, VI-¹⁵ آواز
 K-¹⁸ доб.; обратный порядок мисра; K-¹⁸ [در-IV] دشت

رسید[ند] گردان بنزد سران * همه برکشیدند گرز گران
 I, ²¹ ز دریا برآمد-K, I-²⁰ همه هم گره تاختندی بچنگ-I, IV, VI-¹⁹ ز آوای زنگ-K¹⁹
 VI-²⁴ K-²³ обратный порядок мисра. هوا-Л-²² ز گردان نهد نیزه ور یک-I, IV, VI-
 K, VI-²⁷ (нет рифмы). VI-²⁶ 606-608 стоят после б. 609. K-²⁵ 66. چون زخم
 آن تیغ-K³¹ پدید آمد-VI-³⁰ چار-VI-²⁹ زپای-I, IV, VI-²⁸ دانست
 باز خواندند گردان [یکسر-VI] ز-I, IV, VI-³³ باز گشتند و گردان-K³² کوه-I, IV, VI-
 K, I, IV, VI-³⁶ سنگ-I, IV, VI-³⁵ گرفتند یکسر-VI-³⁴ [I-з оп.] جنگ
 K-³⁷ доб.:

ز گردنکشانشان چشم بد دور باد * بفرجام این رزم ما سور باد

- 585 چنمین گفت لشکر بمانگ بلند
 دهید² ار بگرز و بژوپین³ دهید
 چنمین گفت با گیو و رهام⁴ طوسی
 مگر کردگار سپهر بلند
 اگر⁵ نه بچنگ⁶ عقاب اندریم
 یکی حمله بردند⁷ هر سه بهم
 ندیدند کسی یال⁸ اسپی و عنان
 چنمین گفت هومان با آواز تیز
 برانگیخت از جایتن⁹ بخت بد
 سه جنگ آور و خوارمایه¹⁰ سپاه
 فراوان ز رستم گرفتند یاد
 590 ز شیدوش وز بیژن و گسته‌هم
 که باری¹¹ کسی را ز ایران سپاه
 نه ایدر بپیکار و جنگ آمدیم
 595
- که اکنون بمی‌چارگی دست¹ بند
 سرانرا ز خون² تاج بر سر نهید³
 که شد جان ما بی گمان بر فسوس
 رهاوند تن و جان ما زین⁴ گزند
 وگر زیر⁵ دریای آب اندریم⁶
 چو برخیزد از جای شیر دژ⁷
 ز تنگی بچشم اندرآمد سنان
 که نه جای جنگست و راه⁸ گریز
 که تا بر تن بدکنش بد رسد⁹
 بماندند یکسر بدین¹⁰ رزمگاه
 کجا¹¹ داد در جنگ هر جای داد
 بسی یاد کردند بر پیش و کم¹²
 بدی یارمان¹³ اندرین رزمگاه¹⁴
 که خیره بکام نهنگ آمدیم

همه — K⁴ بژوپین و خنجر — VI³; بخنجر — K³ کشید و — K² چیست — I, IV¹
 وگر — K, IV, VI⁸ بی — IV, VI⁷ از — I⁷ با گیو و رهام و — J, K, VI⁶ 585, 586 оп. IV — 66⁵
 کردند — I, IV¹² I — 6. оп.¹¹ و یا نه به — IV¹⁰ وگر نه به — K¹⁰ به پیر — K, IV, VI⁹
 13 K, I, IV, VI — доб.:

برآمد ز بانگ [هر دو — K, VI] سپه کوس * خروشیدن زنگ [کوس — K] و هندی درای
 [بوق — K] و نای

17 I — доб.: جانشان — VI¹⁶ جای شان — K¹⁶ جای — I, IV, VI¹⁵ و IV, VI — доб.¹⁴
 چو بشنید این طوس دشنام داد * بدو گفت کای بدرگ بدنژاد
 ابا چند گردان باندک سپاه * بکردیم چندی ز ترکان قبا
 بگشتیم تا شب در آوردگاه * اگر پای داری همی رزم خواه
 بماند از بزرگان آن — K¹⁹ جنگ آور از مایه دار — K¹⁸ IV, VI — доб. варианты этих бб.
 595, VI — 66²¹ که او — K, I, IV²⁰ بماند در آنجا در آن — VI²⁰ بمانده میان چنان — I, IV
 596 оп. VI — 6. оп.; K — 24 IV — 23 ما — IV²³ یاری — IV²²

که در شب کسی را ز ایران سپاه * ندیدند با خود درین رزمگاه

نشست از بر تازی اسپ² سیاه
 بسی بیبش از رزم برگشته دید
 یکی بانگ زد تند⁴ بر لشکرش
 شمارا ز کین ایچ⁵ مایه نبود
 باوردگه⁶ خواب و خفتن⁷ بدست⁸
 سپرهای چینی بسر درکشید
 کنون کز¹¹ بره برکشید تیغ¹² ماه
 بدین سان چه¹⁴ باید درنگ و بسیج
 بهر سو برفتند گردان¹⁵ ز جای
 سواران ایران چو شیر ریان
 که گفתי همی¹⁷ گرز بارد ز¹⁸ میخ
 ستاره نه پیدا نه تابنده²⁰ ماه
 ز تازی بدریای قار اندرند²²
 ازین مهتران مفاکند ایچ کس
 نباید که خسته بتیر آورید²³

چو بشنید هومان¹ خروش سپاه
 پیامد ز لشکر بسی کشته دید
 فروریخت از دیده خون بر³ برش
 چنین گفت کایدر تلایه نبود
 بهر یک ازیشان ز ما سیمصدست
 هلا⁹ تیغ و گویالها برکشید
 ز هر سو بریشان¹⁰ بگیریید راه
 رهایی¹³ نباید که یابند هیچ
 برآمد خروشدن کزنای
 گرفتندشان یکسر اندر میان
 چنان آتش آفریخت از ترگ¹⁶ و تیغ
 شب قار و شمشیر و گرد¹⁹ سپاه
 ز جوشن تو گفתי بیمار²¹ اندرند²²
 بلشکر چنین گفت هومان که بس
 همه پیش من دستگیر آورید²³

570

575

580

¹ K — پیران ² IV, VI — اسپ ³ K — از ⁴ K — سخت ⁵ I, IV, VI — جای رفتن ⁶ K — خواب و خوردن ⁷ K — بر آوردگه ⁸ I, IV, VI — دوب: ⁹ K —

نماید که گیرند مارا زبون * ¹⁰ K — همه ¹¹ K, I, IV, VI — از ¹² K — هور ¹³ K — زمانه ¹⁴ K — همه ¹⁵ I — گرز ¹⁶ K — برفتند گردان بهر سو ¹⁷ I — چشم دشمن بتیر آزدن ¹⁸ IV — و ¹⁹ IV — دوب. ²⁰ K — پیدا و ناهید و ²¹ VI — بخواب ²² VI — آوردند ²³ VI —

نماید که خوانند بر ما فسون * که دشمن ز [به-I] ما گشت یکروز شاد * همه چشم دشمن بتیر آزدن * که جانرا نگر تا نداری تو پیر * دل از بیم و از غم شود بر دو نیم * مدارا نگر تا نداری بکار * مدارا نگر تا نداری بکار * ²³ VI — آوردند ²⁴ K — ب. ²⁵ K —

سر سرکشان خیره گشت از فسوس
 که مارا کنون جنگ² شد ناگزیر
 ز³ یکسو⁴ گشاده⁵ رهی پیش نیست
 چنین چند باشد سپه گرسنه
 پدید آید⁷ ان چادر لاژورد
 ز بالا شدن سوی دشت نبرد
 بسازیم تا چون بود یار⁸ بخت
 وگر تاج گردنکشان¹⁰ برنهمیم
 یکی خاک یابد یکی تاج و گاه¹¹
 سرش گشت¹³ پردرد¹⁴ و کین¹⁵ کهن
 دگر سو بشیدوش و خرد¹⁷ گرد
 بسی پند و اندرزا کرد یاد¹⁸
 نهادند بر یال گرزگران
 چو آتش بقلب سپه برزدند²⁰
 خروشی برآمد بلند²¹ از سپاه
 دل رزمجویان پر از بیم²² شد

رسید این¹ سگالش بگودرز و طوس
 چنین گفت با طوس گودرز پیر
 سه روز از بود خوردنی بیش نیست
 نه خورد و نه چیز و⁶ نه بار و بنه
 کنون چون شود روی خورشید زرد
 بیاید گزیدن سواران مرد
 بسان شبیغون یکی رزم سخت
 اگر یک بیک تن بکشتن دهیم⁹
 چنین است فرجام آوردگاه
 ز گودرز¹² بشنید طوس این سخن
 ز یکسو¹⁶ لشکر بیژن سپرد
 درفش خجسته بگستهم داد
 خود و گیو و گودرز¹⁹ و چندی سران
 بسوی سپهدار پیران شدند
 چو دریای خون شد همه رزمگاه
 درفش سپهبد بدو نیم شد

نه خیمه — I, IV, VI⁶ نهاده — K⁵ ده — VI⁴ پ — I, IV, VI³ رزم — K² آن — I¹
 چرخ — K, VI¹¹ گردنکشی — I¹⁰ نهیم — I, IV⁹ شود زور — K⁸ آمد — IV⁷ نه خرگه
 دلش — I, IV, VI¹⁵ دود — K¹⁴ بود — K¹³ چو — IV¹² فز و جاه — I, IV¹ زماه
 سوی خرد و شیدوش — I؛ بخرد و شیدوش — K¹⁷ بیکدست — K¹⁶ بود پرکین ز جور
 رهام — K, I, IV¹⁹ بسی پنדה کرد و اندرز داد — VI¹⁸ :دوب. — I, VI²⁰

ز هم برزدیدند آن قلبگاه * جهان گشت چون روی زنگی سیاه
 چو برق درخشان بدی عکس تیغ * مبارز همی خورد بر خود دریغ
 بلرزید بر کوه و دشت اهرمن * بنفرید از درد بر خویشتن
 هزیمت شد از بیم آن رزمگاه * بتن لرز لرزان بقامت دو تاه
 بنفرید بر گردش روزگار * کزین کار زارست مان کارزار
 ازین تیغ گردان و زخم [تیر — VI] سران * سرانرا بشد [نبد — VI] سر بتن بر گران
 بدو نیم — VI²² همه — IV²¹

دروغست یـر مـا² نـگـیـرد³ فـروغ
ازان بـر هـماون کـشـیـدم سـپـاه
بیـاید زـمان تا زـمان⁴ ناگـهـان⁵
چو دسـتان و چـون رستـم پـیـلـتن
نـمانـم⁸ بـتـوران بـر و بـوم و رست
نـه گـاه¹⁰ فـریبـست و¹¹ روز¹² کـمـین
فرستاد و بـگـرفـت بـر کـوه¹⁴ راه
سـپـاه انـجـمن کـرد¹⁸ بـر گـرد کـوه
سـپـهـبـد سـوی چـارهٔ جـنگ شـد
کـه مـارا پـی¹⁹ کـوه بـاید سـپـرد
نـبـنـدند ازین پـس بـکـیـنـه مـیـان
نـکـردست بـا بـاد کـس رزم یـاد
شـود تـیـره²⁵ دـیدار²⁶ پـرخـاشـخـر
کـسـی کـوه²⁷ خـارا نـدارد نـگاه
ازین پـس نـچـوینـد پـیکـار مـا
نـه هـنـگـام پـیکـار و آرایـش اسـت²⁹

برین گونه تا چند گوی^۱ دروغ
 علف تنگ بود اندران رزمگاه
 کنون آگهی شد بشاه جهان
 بزرگان لشکر شدند^۶ انجمن
 چو جنبیدن شاه کردم^۷ درست
 کنون کامدی^۹ کار مردان بزمین
 چو بشنید پیران^{۱۳} ز هر سو سپاه
 بهر^{۱۵} سو ز توران پیامد^{۱۶} گروه^{۱۷}
 بریشان چو راه علف تنگ شد
 چنین گفت هومان پیران گرد
 یکی جنگ^{۲۰} سازیم کایرانیان^{۲۱}
 بدو گفت پیران^{۲۲} که بر ماست باد
 ز جنگ^{۲۳} پیاده به پیچید سر^{۲۴}
 چو راه علف تنگ شد بر سپاه
 همه لشکر آید^{۲۸} بزنهار ما
 بریشان کنون جای بخشایش است

❄ ❄ ❄

I, K² بدین ساز و چندین فریب و-I, IV, VI; بدین ساز و چندین فسوسى و-K¹
شوند- VI⁶ بى گمان- I⁵ پس ما دمان- K⁴ نگیری- I, VI³ بر مرد سنگی- IV, VI
оп. و- Л¹¹ کار- K, IV¹⁰ آمدی- K⁹ نماید- K⁸ گیرد- VI; گردد- K, I, IV⁷
K-¹⁶ ز هر- K¹⁵ فرستاد بر کوه و برگرفت- VI¹⁴ هومان- I, IV, VI¹³ گاه- VI¹²
ره- K¹⁹ گشت- K, I, IV¹⁸ سواران بیامد چو [ز- VI] کوه- I, IV, VI¹⁷ بیامد ز توران
перечеркнуто и сверху- Л²² سازم که ایرانیان- IV, VI²¹ کار- I, IV, VI²⁰ رزم- K²⁰
به [چو- VI]- K, I, IV, VI²⁴ بدست- K, I, IV, VI²³ هومان- I, IV, VI²⁵ زیمران
написано- K²⁸ بیایند- K²⁸ سنگ- K, I, IV, VI²⁷ دیده تیره ز- K²⁶ خیره- VI²⁵ پیچید سپر
б. 550; I, IV, VI- б. стоит после б. 550; VI²⁹ یک یکه
доб.: I, IV, VI- б.

برآساید این کشور از داوری * نگویند ازین پس در مهتری
بتوران نیارد گذر کرد کس * پایران برانیم پس [کس - IV, VI] شاد و بس

- 525 چو خورشید زان چادر قییرگون¹ سپهبد بکوه همان² رسید بهومان چنین گفت کز رزمگاه شوم تا³ سپهبدار ایرانیان بکوه همان⁴ که دادش⁵ نوید پیامد بنزدیک ایران سپاه 530 خروشید⁶ کای نامبردار طوسی کنون ماهیان⁷ اندرآمد به پنج ز گودرزیان آن کجا بهترند تو چون غرم رفتستی اندر کمر گریزان و لشکر پس اندر دمان 535 چنین داد پاسخ سرافراز طوسی پی کین⁸ تو افگندی اندر جهان
- غمی شد بدزید و آمد برون ز گرد سپه کوه شد⁹ ناپدید مجنب و مجنبان از ایدر¹⁰ سپاه چه دارد بپا اختر کاویان بدین بودن اکنون¹¹ چه دارد¹² امید سری پیر ز کینه دلی پرگناه¹³ خداوند پیلان و گوپال¹⁴ و کوسی که تا تو همی رزم جویی برنج¹⁵ بدان رزمگاهت¹⁶ همه بی سرند پیر از داوری دل¹⁷ پیر از کینه سر بدام اندرآیی همی¹⁸ بی گمان¹⁹ که من بر دروغ تو²⁰ دارم²¹ فسوس ز بهر سیاوش میان منهان²²

شد زمین [هوا- K؛ جهان- VI] - K, I, IV, VI - 1 همایون - K 2 نیلگون - I, IV, VI - 3 بودن من - VI 4 چه دارد - VI 5 همایون - K 6 با - K 7 زمانی - K, I, IV, VI - 8 ماهتان - IV 9 گوپال و پیران - K 10 بچوشید - I 11 کینه خواه - K 12 داری - I 13 همان - I 14 همان - I, IV, VI - 15 رزمگاه بر - I, IV, VI - 16 داوری و - K 17 دلب: 18 بکین گرانمایه جنگی فرود * شمارا سر از تن بپاید درود - VI 19 که کینه - K 20 که بر من دروغ تو آرم - I 21 فروغ تو - VI 22 دروغ از تو - K 23 ب. оп.; I - доб.:

ز گفتار یاهو نداری تو شرم * بدامت نیایم بگفتار نرم
مبادا بگیتی چو تو پهلوان * مبادی بکینه تو روشن روان
سیاوش بسوگند انداختی * جهانی ز خونش برانداختی
بگفت تو ماند او بتوران زمین * ازو ماند اکنون جهان پیر ز کین
دریغ انچه چنان شاه آزاد مرد * که بودی ز رویش همی شاد مرد
IV, VI - доб. варианты этих бб.

کز ایران^۱ برفتید^۲ با پیل و کوس^۳
بدان روی^۴ لشکر برون تاختن
شدستی ز گردان توران^۵ ستوه
خور و خواب^۶ و آرام بر کوه و^{۱۰} سنگ
کنم زین حصار تو دریای آب^{۱۱}
برین کوه خارا بماید گریست
که اندیشه ما دگر^{۱۳} گونه^{۱۴} بود^{۱۵}
بریشان همی تاختن ساختیم
درفش از^{۱۷} پس پشت گودرز و طوس
پدید آید از چرخ گیتی فروز
شده روی هامون ز لشکر سپاه
بجوشید چون گفت هومان^{۲۱} شنید
همی راند لشکر بکردار^{۲۲} آب^{۲۳}

چنین گفت هومان گودرز و طوس
سوی شهر ترکان^۴ بکین آختن
کنون برگزیدی^۵ چونخچیر کوه
نیایدت^۶ زین کار خود شرم و ننگ
چو فردا برآید ز کوه آفتاب
بدانی که این جای^{۱۲} بیچارگیست
هیونی بپیران فرستاد زود
دگر گونه بود آنچ^{۱۶} انداختیم
همه کوه یکسر سپاهست و کوس
چنان کن که چون بردمید^{۱۸} چاک^{۱۹} روز
تو ایدر بوی ساخته با سپاه
فرستاده نزدیک پیران^{۲۰} رسید
بیامد شب تیره هنگام خواب

515

520

* *

۱ K — вместо 6. 512: ۲ I, IV, VI — گرفتند ۳ گریزان — IV ۱

بیامد بنزد سپهبد دمان * چو غرنده شیر و چو ببر بیان
با آواز مبر طوس را گفت پس * همین بود در جنگ تان دسترس
از ایران برفتید با پیل و کوس * چو گودرز کشواد و رهام و طوس
نیاید — K ۸ ترکان — VI ۷ شب گزیدی — K ۶ زور — I, IV, VI ۵ توران — K, I, IV, VI ۴
فرود آرمت من ز کوه بلند * دو دستت بمنم بخم کنند
فرستیم بنزدیک افراسیاب * جدا گشته از خورد و آرام و خواب
کز اندیشه — I, IV, VI ۱۴ کز اندیشه پیکار جز — K ۱۳ که چاره ز — VI ۱۲ چاره — I, IV, VI ۱۲
پرده — K ۱۸ او — IV ۱۷ ز انکه — I, IV, VI ۱۶ آنکه — K ۱۶ سود — VI ۱۵ پیکار مارا چه
B — 66. ۲۳ چو دریای — K ۲۲ پیران — VI ۲۱ هومان — K ۲۰ پای — I, IV ۱۹ بر درد — VI
فأتاهم هومان فی جموع من التمرک و اصطفوا بعدائهم وقب یعنف طوسا و یعیر. 511-524:
بالفرار و الاعتصار بالحصار و رد فارسا يستعجل پیران فی اللحاق به

بدو آگهی داد ز^۲ ایران سپاه
همه بسته بر پیشی راه گزند^۴
عنان و رکیبت بماید^۶ بسود^۷
ز گردان گردن‌کشی نامدار
گرفتند کوه هم‌اوان پناه
خرد تیز کن چاره کار^{۱۲} جوی^{۱۳}
بیاری^{۱۵} شود روی^{۱۶} ایشان بنفش
درفش و^{۱۷} همه نیزه کن ریز ریز
بینایم نسازم^{۱۸} درنگ و زمان
سپردار و شمشیرزن سی هزار^{۲۰}
بگسترد کافور بر تخت عاج^{۲۱}
غو دیده‌بان آمد^{۲۲} از دیده‌گاه^{۲۳}
بابر سیه گردشان برکشید^{۲۵}
برآمد دم بوق^{۲۷} و آوای کوس
رده برکشیدند بر^{۲۸} پیش^{۲۹} کوه
گراییدن گرز و تیغ سران^{۳۰}

بنزدیک پیران بیامد ز^۱ راه
که ایشان بکوه همان درند^۳
بهومان بفرمود^۵ پیران که زود
ببر چند باید^۸ ز لشکر سوار
که^۹ ایرانیان با درفش و^{۱۰} سپاه
ازین رزم رنج آید اکنون بروی^{۱۱}
گر آن مرد با^{۱۴} کاویانی درفش
اگر دست یابی بشمشیر تیز
من اینک پس اندر چو باد دمان
گزین کرد هومان ز لشکر^{۱۹} سوار
چو خورشید تابنده بنمود تاج
پدید آمد از دور گرد سپاه
که آمد ز ترکان^{۲۴} سپاهی پدید
چو بشنید^{۲۶} جوشن بپوشید طوس
سواران ایران همه همگروه
چو هومان بدید آن سپاه گران

ابا پیل و با کوسی و — K, I^۴ برند — K, I^۳ بداد آگهی شان ز — VI^۲ د — I, IV^۱

:доб. VI؛ ستود — IV^۷ رکابت نباید — VI^۶ چنین گفت — I, IV^۵ با لشکرند

هم اکنون بمایدت رفتن بچنگ * نماید که سازی بره بر درنگ
نماید که هر ما شمیم خون کنند * ز خون یلان دشت گداگون کنند

این د — K, I, IV, VI^{۱۲} چه سود — VI^{۱۱} و — Л^{۱۰} کز — K, IV, VI^۹ با خود — Л^۸

I, IV,^{۱۶} بیابی — K, I, IV, VI^{۱۵} مرد در — VI نوذری — I زمردی — K, IV^{۱۴} خود — VI^{۱۳}

ز گردان — Л^{۲۰} توران — I, IV, VI تَرَکان — K^{۱۹} بسازم — VI^{۱۸} و — IV^{۱۷} روز — VI

— I, IV^{۲۲} См. прим. к б. 447.^{۲۱} Б — перевод бб. 460—505 оп. см. б. 499; гگردنش نامدار

K —^{۲۶} بردمید — VI؛ برسید — I, IV^{۲۵} توران — VI^{۲۴} پیشگاه — VI^{۲۳} خاست — VI؛ دید

تیغ — I؛ گرزهای گران — K^{۳۰} سوی — K^{۲۹} در — K, I, IV, VI^{۲۸} نای — VI^{۲۷} بیامورد

:доб. I, IV, VI؛ و سنان

خروشان و جوشان چو شیر ژیان * میان سپه [سپاه — VI] اختر کاویان

K — доб. этот б. после б. 513.

چنین است رای² خردمند و³ بس
مرنجان بدین کار چندین روان⁴
شدی⁵ روی دریا از ایشان دژم
همه مانده بر جای و رفته ز جای⁷
نمودن بیا⁹ پشت یکبارگیست
بدرگاه او¹¹ لشکری¹² نو شوند
زیانی¹⁴ بود سهمگین زین درنگ
فسونها و نیرنگها ساختن¹⁶
درفش همایون و پیلان و¹⁸ کوس
بد¹⁹ آید²⁰ چو²¹ ایدر درنگ آوریم
که بییداردل باش و روشن روان
که چرخ فلک زیر بالای تست
سپهدار پیران و²³ توران²⁴ سپاه
بگردان عنان با²⁶ سواری²⁷ دویست
ببین تا کجایند²⁸ ایرانیان
ز خواب و ز خوردن نکرد هیچ یاد
طلایه بدیدش بتاریک دشت
ندیدد هیچ لپاک جای درنگ

ازان پس بنایران نمائیم¹ کس
بدو گفت هومان که ای پهلوان
سپاهی بدان زور و آن جوش⁵ و دم
کنون خیمه و گاه و پرده سرای
چنان دان که رفتن ز بیچارگیست⁸
نمائیم¹⁰ تا نزد خسرو شوند
ز زابلستان¹³ رستم آید بجنگ
کنون ساختن باید و تاختن¹⁵
چو گودرز را با¹⁷ سپهدار طوسی
همه بی گمانی بجنگ آوریم
چنین داد پاسخ بدو پهلوان
چنان کن که²² نیک اختر و رای تست
پس لشکر اندرگرفتند راه
بلپاک فرمود کاکون²⁵ مه ایست
بدو گفت مگشای بند از میان
همیرفت لپاک بر سان²⁹ باد
چو نیمی ز تیره شب اندرگذشت
خروش آمد از کوه و آوای³⁰ زنگ

1 K — ندانیم 2 I, IV — چنین یاد دار ای VI — چنین باد رای — 3 I — و. 4 VI — доб.: 480, 481

همه خسته رفتند ازینجا پگاه * غریوان و پویان بنزدیک شاه
نمیدشان یکی را بمودن توان * برفتند ازین دشت زار و توان

ز بی مایکیست — VI 8 K — 66. 480, 481 9 I, IV, VI — شده 6 I, IV, VI — جوش و آن زور — I, IV 5

زاولستان — I 13 لشکر — VI 12 با — K 11 بمائیم — VI 10 بمولیم — I, IV 10 بدو — VI 9

چو گودرز و — K 17 باختن — I, IV 16 تاختن بایدم ساختن — I, IV, VI 15 زمانی — K 14

دانک — IV 22 که — K, I, IV, VI 21 ازان به — I, IV, VI 20 به — K 19 و — I, IV 18 گپو و

برون کرد باید [با وی — I] — K, I, IV, VI 26 کاید — K 25 دیگر — K 24 و — I, IV 23

آواز — VI 30 ترسان چو — I, IV 29 کجا آید — VI 28 سوار — VI 27 [با او — K]

- بهمان چنین گفت کانون جنگ¹ سواران دشمن⁴ همه کشته‌اند
بزد کوسی و از دشت برخاست غو رسیدند ترکان⁶ بدان رزمگاه
465 بشد نزد⁷ پیران یکی مژده‌خواه ز لشکر بشادی⁹ برآمد¹⁰ خروش
سپهبد چنین گفت با بخردان چه سازیم¹³ و این را چه دانید¹⁴ رای
470 سواران لشکر¹⁵ ز پیر و جوان که لشکر گریزان شد از پیش ما
یکی رزمگاهست پر خون و خاک بیاید پی دشمن اندر گرفت
گریزان ز²⁰ باد اندر آید²¹ آب چنین گفت پیران که هنگام²³ جنگ
475 سپاهی بکردار²⁵ دریای آب بمانیم²⁷ تا آن سپاه گران
- نباید² همانا³ فراوان درنگ وگر خسته از جنگ⁵ برگشته‌اند
همی رفت پیش سپه پیشرو همه رزمگاه خیمه بد بی سپاه
که کسی نیست ایدر ز⁸ ایران سپاه بفرمان پیران نهادند گوش
که ای نامور پره‌نر¹¹ موبدان¹² که اکنون ز دشمن تهی ماند جای
همه تیز گفتند¹⁶ با پهلوان شکست آمد اندر بداندیش ما
ازیشان نه هنگام بیم¹⁷ است و باک ز مولش¹⁸ سزد گر بمانی¹⁹ شگفت
به آید ز مولیدن²² ایدر شتاب شود سست پای شتاب از²⁴ درنگ
شدست²⁶ انجمن پیش افراسیاب بیایند گردان و²⁸ جنگ‌آوران²⁹

بدیشان چنین گفت کای سرکشان * نباید که ماند ز دشمن نشان
چو آتش سپهدار توران [ترکان - VI] سپاه * بیاورد لشکر سوی رزمگاه
K, I, IV — доб. последний б. разночтения.

- ایران - K, I, IV, VI - 4 همانا - I, IV, VI - 3 نباشد - K - 2 کامروز جنگ - I, IV - 1
بشادی - K - 9 خود اندر - K - 8 پیش - I, IV, VI - 7 گردان - K, I, IV, VI - 6 رزم - I, IV - 5
باگهر - I, IV, VI - 11 بشادی برآمد ز لشکر - I, IV, VI - 10 ز لشکر
توران - VI - 15 آریم - I, IV, VI - 14 دارید - K - 14 سازید - K - 13 مهتران - VI - 12 بخردان - IV - 12
هولش - I, IV, VI - 18 ترس - K, I, IV, VI - 17 تیز [پیر - IV - 16 و نیز - VI] گشتند - K, I, IV, VI - 16
به - IV - 20 سزد گر بمانی ازین در - K - 19 همچو - VI - 25 پای سست از شتاب - K - 24 درگاه - I, IV, VI - 23 ایدر موکیدن
کنداوران - K, I, IV, VI - 29 و - I, IV - 28 بمولیم - I, IV - 27 شدند - I, IV, VI - 26

ازین^۱ سان همی رفت روز و شبان
همه دیده^۲ پر خون و دل پر ز داغ
چو نزدیک کوه همان رسید
چنین گفت طوس سپهبد بگیو
سه روزست تا^۳ زین نشان تاختی^۴
بیا و^۵ بیاسا و چیزی بخور
که من بی گمانم که پیران بجنگ
کسی را که آسوده تر زین گروه
همه^{۱۱} خستگانرا سوی که^{۱۲} کشید
چنین گفت کین کوه سر جای^{۱۴} ماست
طلایه ز کوه اندر آمد بدشت
خروش نگهبان^{۱۸} و آوای زنگ^{۱۹}
هم^{۲۱} انکه برآمد ز چرخ آفتاب
ز درگاه پیران برآمد خروش

چو خورشید تابنده بنمود تاج * بگسترد کافور [یا قوت-K] بر تخت عاج
همانا که فرسنگ ده رفته بود * بداندیش از خستگی [کار او-K] خفته بود

cm. 6. 506.

⁴ K, VI — شب و روز و شب — K³ دست — I² بدین — I, IV, VI — برین — K¹
 و I — و بجایی — K⁶ نپردخته ام — I, IV — نپردخته ایم — K⁵ رنجه ام — I, IV — رفته ایم
 بآرایی و [و — IV] IV, VI — بآسایش و — I; оп. — و — Л⁷ بیاد و — VI — و — IV
 استرح ساعة و 452—455: Б — ¹⁰ سپار — VI⁹ بیاید پس پشت ما [مان — IV] — I, IV⁸
 تناول شیبًا و انظر من يخرج الى اليزک و يكون طليعة فان العدو وراعا لا يتأخر عن
 K, I, ¹⁴ Б — перевод б. отсутствует. ¹³ دژ — I, IV, VI¹² سبک — IV — همان — K¹¹ طلمینا
 K¹⁸ — دیدہ — K¹⁸ نیاید شکست — Л¹⁷ بران — I¹⁶ خویش را — VI¹⁵ خان — IV, VI
 سپهید — K, I, IV, VI²² پس — I, IV²¹ . оп. — I, IV²⁰ آواز جنگ — VI¹⁹ برخاست
 VI — доб.: ²⁵ آب — K²⁴ بد — K²³ بیامد سوی رود آب
 یلان سیه را یکایک بخواند * فراوان سخنها برایشان براند

- 435 ز گوردز چون آگهی شد بطوسی¹
 خروشی برآورد آنگه بزار³
 همی گفت اگر نوذر پاک تن⁵
 نبودی مرا رنج و تیمار و درد
 که تا من کمر بر میان بسته ام
 هم اکنون تن¹¹ کشتگانرا بخاک
 440 سران بریده سوی تن برید¹²
 برانیم لشکر همه همگروه
 هیونی فرستیم¹⁵ نزدیک شاه
 بدین من¹⁷ سواری فرستاده ام
 مگر رستم زال را با سپاه
 445 وگر نه ز ما نامداری دلیر
 سپه برنشانند²¹ و بنه برنهاد

* *

خروش و فغانی — I, IV, VI; خروش و فغان او بر آورد زار — K³ با — K² یافت طوسی — K¹
 پی — K, I, IV, VI⁷ بکشتی — IV⁶ نوذر و یال — IV⁵ بر — K, I, IV, VI⁴ بر آورد زار
 K¹², بر — VI¹¹ خسته ام — I¹⁰ رنجه ام — I⁹ گرم و دشت — VI; درد و روز — I, IV⁸
 I, IV — доб.:; برند — K, IV¹⁴ و همان — VI; بفرمان شاه و تهمتن — I, IV¹³ برند — IV
 چو شیران شرزه ز جا بر دمید [چمید — IV] * بکوه همان بنه بر نهید
 VI — доб.:
 هم امشب از ایدر دندان و دمان * هرانکس که هستند پیپر و جوان
 K, I, IV — доб.:¹⁶ فرستم — I, IV¹⁵
 بداند که مارا چه آمد بسر * که گشتیم پر دست و پا بی هنر
 چنین بود بر ما نبشته قدر * قدر مرد را زود پوشد بعر⁽⁹⁾
 K, I, IV —²¹ K, I, IV, VI — б. оп.²⁰ K — б. оп.¹⁹ وزان پس — IV¹⁸ خود — I, IV¹⁷
 VI — доб.:²² بر نشست
 برفتند بر سان باد دمان * نجستند جای نشست و زمان
 K, I, IV, VI — доб.:
 ۱۴۳

- کسی را که زنده ست بی جان کنیم¹ بریشان دل شاه پیچان کنیم¹
 420 پرفتند با شادمانی ز جای نشستند بر² پیش پرده سرای
 همه شب³ ز آوای⁴ چنگ و رباب سپه را نیامد⁵ بران دشت خواب⁶
 وزین روی⁷ لشکر همه مستمند پدر بر⁸ پسر سوگوار و نژند
 همه دشت پر کشته و خسته بود بخون بزرگان زمین شسته بود⁹
 چپ و راست آوردگه¹⁰ دست و پای نهان ندانست کسی پا بجای¹¹
 425 همه شب همی¹² خسته¹³ برداشتند چو بیگانه بد خوار¹⁴ بگذاشتند
 بر خسته آتش همی سوختند¹⁵ گسسته بیستند و بروختند¹⁶
 فراوان ز گورزیان خسته بود بسی کشته بود و بسی¹⁷ بسته بود¹⁸
 چو بشنید گورز برزد¹⁹ خروش زمین آمد از بانگ اسپان بجوش²⁰
 همه مهتران²¹ جامه کردند چاک بسر بر پراگند گورز خاک
 430 همی گفت کاندز جهان کسی ندید به پیران سر این²² بد که بر من رسید
 چرا بایدم²³ زنده با پیر سر بخاک اندرافگنده چندین پسر
 ازان روزگاری کج²⁴ زاده ام ز خفتان میان هیچ نگشاده ام
 بفرجام چندین پسر ز انجمن²⁵ ببینم چنین کشته در پیش من²⁶
 جدا گشته از من چو بهرام پور چنان نامور شیر خودکام پور²⁷

پیـاورد—IV⁵ آواز—K, I, IV, VI⁴ دشت—Л³ در—K, I, IV, VI² کنم—VI¹

VI—доб.:⁹ بی—K⁸ سوی—I, IV⁷ کسی را سر اندر نیامد بخواب—VI⁶

زمین گشته از بار ایشان ستوه * فلک، مانده حیران ز هول و شکوه
 K—¹⁴ کشته—K¹³ همه—IV, VI¹² ز جای—Л, K, I, IV¹¹ و پهلـو همه—K¹⁰

کشته و نیز پا—VI¹⁷ K—б. стоит после б. 427. آتش برافروختند—K¹⁵ بدخواه
 VI—доб.:¹⁸

ز گورزیان زاری و ناله خواست * خروش بزرگان ز چپ و ز راست
 به پیری—K²² مهربان—K²¹ I, IV—б. оп. K—б. стоит после б. 426; VI¹⁹ برشد—VI¹⁹
 سر—IV, VI²⁵ بدان روز باری [قاری—K] که من—K, I, IV, VI²⁴ مانده ام—K²³ چنین
 انجمن—I—б. оп.; K—доб.:²⁶

وزین رزمگه پیشت گردان شکست * نشاید بدین گونه اینـمن نشست
 بجنگ نخستین ز توران زمین * نماید ایچ از غم من روز کین
 I, IV, VI—б. оп.; K—доб.:²⁷

کنون اندرین کار با جنگ و هور * نمایدست مارا ز خویشان و پور

یلان از پس پشت بگریختند²
 پس پشت تو گفت³ جنگی نماید
 بجان⁴ سپهبد زیان آورند
 که با مغز لشکر خرد نیست جفت
 چنین روی از جنگ⁵ برگاشتند
 ز⁶ بیغاره دشمن و شرم شاه⁷
 پر از کشته دیدند هامون و دشت
 که اینست پیکار⁸ جنگ آوران⁹
 همه روی کشور چو دریای خون
 اگر تیره شب خود¹⁰ توان آرمید
 یکی بستر از ریگ و چادر ز خاک¹¹

بپیش اندرون خون¹ همی ریختند
 یکی موبدی طوسی یل را بخواند
 نباید کت اندر میان آورند
 بگیو دلیر آن زمان² طوسی گفت
 که ما را بدین گونه بگذاشتند
 برو³ باز گردان سپه را ز راه⁴
 بشد گیو و لشکر همه باز گشت
 سپهبد چنین گفت با مهتران
 کنون چون رخ روز شد تیره گون
 یکی جای آرام بایند گزید
 مگر کشته یابد بجای⁵ مغای

405

410

* *

ز خویشان روان¹⁶ خسته¹⁷ و سر ز ندگ¹⁸
 چو بر تخت پیروزه¹⁹ پیروز²⁰ شاه
 همی گفت زیشان²¹ فراوان نماید²²
 زند موج بر کشور²³ لاژورد²⁴

همه باز گشتند یکسر ز جنگ
 سر از کوه برزد همانگاه ماه
 سپهبدار پیران سپه را بخواند²⁵
 بدانگه که دریای یاقوت زرد

415

¹ VI — رخ ² VI — доб.:

همی رفت خون در دشت خون (так) * چو پیلان فکنده گوان سرنگون
 ازان بیم شد روی خورشید زرد * هراسان فروماید در زیر گرد
 K, I, ⁶ آنگی — I, IV, ⁵ سپه بر — I, IV, VI — ⁴ K, IV, VI — ³ JI, (метр нарушен) گفتی — ³
 K, IV, VI — ⁸ تو رو — K, I, IV, VI — ⁷ بروزی [بتیزی — K, بتیره — VI] چنین روی — IV, VI —
 I, IV, VI — ¹² که ای نامداران و — K ¹¹ رنج راه — VI ¹⁰ تو — VI — I, IV — ⁹ براه
 K, I, VI — ¹⁴ برین تیره جا چون — K ¹³ که اینت نبردی و جنگی [جنگ — VI] سران
 سر پر ز — K ¹⁸ چشم — K ¹⁷ جگر — I, IV — ¹⁶ B — 66. 344—414 не переведены. ¹⁵ بجایی
 I, ²³ دشمن — VI ²² هم اندر زمان — I, IV — ²¹ پیروزه — I, IV — ²⁰ پیروز — I, VI — ¹⁹ جنگ
 VI — доб.: ²⁵ K, VI — ²⁴ گنبد — K, VI — ²⁴ با لشکر بدگمان — IV

ازیشان نمازم سراسر بجای * بمردی و گردی و نیروی و رای

چو فریادرس فرّه¹ و زور داد
کنند² این دلیران³ خود اهنک ما
بنزدیک بدخواه خیره مشو
همی دار در جنگ⁵ تیغ بنفش⁶
نگهبانش بر⁷ میسره گسته
گرازه بکین بر لب آورده کف
کنم تن فدی پیش ایرانیان
مگر خاک جایم بود چون زرسپ⁹
تو برکش سوی شاه ایران سپاه
بهر جای بیغاره¹² بدکنش
ازو تا توان گرد بیبشی مگرد
بیبودن¹⁴ زمانه نیفزایدت
خروشیدن زنگ¹⁵ و هندی درای
درخشیدن تیغ و زخم تیر¹⁷
زمین شد بکردار دریای قیر
همه گوش پر زخم گوپال بود
ندیدند ایرانیان روی بخت²⁰
دلیران بدشمن نمودند پشت
چو شیدوش و²³ بیژن چو رهام شیر
همی²¹ رزم جستند بر²⁴ پیش صف
همه نامدار و²⁵ کنارنگ بود

چرا سر همی داد باید بباد
مکن پیش دستی تو در جنگ ما
بپیش⁴ زمانه پذیره مشو
تو در قلب با کاویانی درفش
سوی میمنه گیو و بیژن بهم
چو رهام و شیدوش بر⁸ پیش صف
شوم برکشم گرز کین از میان
ازین رزمگه برنگردانم اسپ
اگر من شوم کشته زین¹⁰ رزمگاه
مرا مرگ نامنی تر از¹¹ سرزنش
چنین است گیتی پر آزار و درد
فزونیش¹³ یکروز بگزایدت
دگر باره برشد دم کژنای
ز بانگ سواران پرخاشخ¹⁶
ز پیکان و از گرز و ژوپین و تیر¹⁸
همه دشت بی تن سر و یال بود
چو شد رزم ترکان برین¹⁹ گونه سخت
همی²¹ تیره شد روی اختر درشت
چو طوسی و چو گورز و²² گیو دلیر
همه برنهادند جانرا بکف
هر آنکس که با طوسی در جنگ بود

385

390

395

400

— I, IV, 5 ز بهر — K, I, IV, VI 4 دلیران کنند آن — I 3 کند — IV 2 نیکی — K 1
— K, I, 7 بمان با دلیران زرنه کفش — VI 6 همی باش با پیل و زرنه کفش — K 6 یک چند
بر — K 10 389, 390 — K, I, IV, VI 9 در — K, I, IV, VI 8 نگهبان ابر — IV, VI
— I 16 — K 15 و — K 15 بیبودن — I 14 فزونی ز — K 13 بیغاره و — IV 12 باشدترا — I 11
باران تیر — K 17 ووز پیر — I 18 درافتاده اسپان و مردان بروی — I 17 پرخاشجوی
چو گورز و طوسی — VI 22 همه — K, I, VI 21 — I, IV 6 — 20 ازین — VI 23 گردان ازین — K 19
— K 25 و — K 25 در — K, I, IV, VI 24 — VI 23 و — K 25 و چو

بیامد یکی مرد دانش‌پژوه
 کجا^۲ جای بازور نستوه^۳ بود
 بچنپید^۴ رهام زن رزمگاه
 زره دامنش را بزد بر کمر
 چو جادو بدیدش بیامد بچنگ
 چو رهام نزدیک جادو رسید
 بیفگند دستش بشمشیر تیز
 ز روی هوا ابر تیره ببرد
 یکی دست بازور جادو بدست^{۱۰}
 هوا گشت زن سان که از^{۱۲} پیش بود
 پدر را بگفت آنچ^{۱۴} جادو چه کرد
 بدیدند ازان پس دلیران شاه
 همه دشت کشته ز^{۱۸} ایرانیان
 چنین گفت گودرز آنگه^{۲۰} بطوسی
 همه یکسره تیغها^{۲۳} برکشیم
 همانا^{۲۵} که مارا سرآمد زمان
 بدو گفت طوسی ای جهان‌دیده مرد^{۲۷}

بر رهام بنمود آن تیغ^۱ کوه
 بر افسون^۴ و تنبل بران کوه بود
 برون تاخت اسب از میان سپاه
 پیاده برآمد^۶ بران کوه سر^۷
 عمودی ز پولاد چینی بچنگ
 سبک تیغ تیز^۸ از میان برکشید
 یکی باد برخاست چون رستخیز^۹
 فرود آمد از کوه رهام گرد
 بهامون شد و^{۱۱} بارگی برنشست
 فروزنده خورشید را رخ نمود^{۱۳}
 چه آورد بر ما^{۱۵} بروز^{۱۶} نبرد^{۱۷}
 چو دریای خون گشته آوردگاه
 تن بی سران و سر بی^{۱۹} تنان
 که نه^{۲۱} پیل ماند و^{۲۲} نه آوای کوس
 براریم جوش^{۲۴} ار کشند ار کشیم
 نه روز نبردست و^{۲۶} تیر و کمان
 هوا گشت پاک و بشد باد سرد^{۲۸}

370

375

380

۱ K, I, IV, VI — بانگشت ۲ K — که ۳ K — بستوه ۴ K, I, IV, VI — بافسون

۵ I, IV — بپچید ۶ I — بخرامان بیامد VI — ۷ I — بر ۸ I, IV — کین

۹ I, IV — вместо б.:

بدستش یکی تیغ زد از ستیز * بیفگند دستش بشمشیر تیز
 ز تن دست او چون بیفگند راست * یکی باد چون رستخیزی بخاست
 برفت K — ۱۳ در VI — ۱۲ و IV — ۱۱ بیست IV — دست جادو گرفته بدست K — ۱۰
 خورشید و گردون بسود [گردان کبود VI] — IV, VI — از هوا ابر و باران و دود
 یکسر از — K, I, IV, VI — ۱۸ 374—376 оп. I — ۱۷ بدشت K — ۱۶ سرما IV — ۱۵ آنک
 با VI — ۲۱ ازان پس — K, I, IV, VI — ۲۰ سران بود و [و VI] بی سر — K, I, IV, VI — ۱۹
 I — ۲۶ هم آنگه K — ۲۵ تیغ IV — ۲۴ تیغها یکسره — I, IV, VI — ۲۳ باید — K, I, IV — ۲۲ و I — ۲۱
 از دم زمهریر — K, I, IV, VI — ۲۸ پیر — K, I, IV, VI — ۲۷ روز و نه بدست

- 350 همه دست آن نیزه‌داران¹ ز کار
ازان² رستخیز و دم زمهریر
بفرمود پیران که یکسر سپاه
چو بر نیزه‌بر دستهایشان فسرده³
وزان پس برآورد هومان غریو
355 بکشتند چندان ز ایران سپاه⁴
در و دشت گشته پر از برف و⁵ خون
ز کشته نبرد جای رفتن⁶ بجنگ⁷
سپه گشت در⁸ دشت⁹ شمشیر و دست
نبرد جای گردش دران¹⁰ رزمگاه
360 سپهدار و گردنکشان آن زمان
که ای برتر از دانش و هوش و رای
همه بنده پرگناه توایم
ز افسون و از جادوی برتری
تو باشی به بیچارگی¹¹ دستگیر
ازین برف و¹² سرما تو فریادری 365

سازند — K, IV, VI — بران — VI — بدن — K, I, IV — دست نیزه‌گزاران — K, I, IV, VI —
ز هر سو سپاه اندرآمد چو گرد — VI, II — شد فسرده — I — فشرده — L — ازان — VI — از — K —
یکسر پر از درد — VI — شد همی در میان — I, IV, VI — شد همه رزمگاه — K — از ایرانیان
ز بس برف و — VI — درنگ — VI — گشتن — K, I, IV, VI — فگنده — K, I, IV, VI —
بدان — K, I, VI — افتاد — VI, K, II — و — L, IV — دلب. — گشته بر — I, IV — زبر — K, VI —
:دوب. — VI — سپاه — K — هر سو — VI — یکسر — L — بران — IV —
بنالید هرکس ز پیش و ز کم * چنین گفت هر یک ز درد و ز غم
بی‌زدان دادر داد آفرین * که اوراست هفت اسمان و زمین
تویی آفریننده و — K — در جای و در — IV, VI — زبر جای و در — I — بر — I, IV, VI —
تو مارا — K — و — L — بیچارگان — VI — 6. — K, I, IV, VI — ز — K — رهنمای
— K, I, IV, VI — سخت — K, I, IV, VI — ز ما یک بیک دور کن — I, IV — نگه دار ازین
جز تو کسی را بکس

نباید که چون دی بود کارزار
چو من بر خروشم دمید و دهید²
نباید که آیند³ زین پس بکین
پیاده بیاورد و⁴ پیلان و⁵ کوس
سپردار و ژوپین و و نیزه دار⁷
سپر با سنان⁸ اندر اید پیش
چگونه گزارند گرز¹⁰ گران

* * *

بافسون بهر جای گسترده کام
بدانسته چینی و هم¹² پهلوی
کز اید برو تا سر تیغ کوه
بریشان بیاورد¹⁵ هم اندر زمان¹⁶
همی گشت بر کوه ابر سیاه¹⁹
برآمد²² یکی برف²³ و باد دمان²⁴

چنین گفت هومان که امروز کار
همه جان شیرین¹ بکف بر نهید
تهی کرد باید از ایشان زمین
بپیش اندر آمد سپهدار طوسی
صفی برکشیدند پیش سوار⁶
مجنبید گفت ایچ از جای خویش
بیمینیم تا این نبرده⁹ سران

340

ز ترکان یکی بود بازور¹¹ نام
بیاموخته کژی و جادوی
چنین گفت پیران بافسون پژوه
یکی برف و¹³ سرما و باد¹⁴ دمان
هوا تیره گون بود از¹⁷ تیر¹⁸ ماه
چو بازور در²⁰ کوه شد در²¹ زمان

345

یازند - I, IV - 3; K, I, IV - 6. on. بکینه خروشید و خنجر دهید - VI - 2; شیران - VI - 1

K - 6. on. کینه خواه - I - 7; سپاه - I - 6; on. و - VI, IV, I - 4; یازید - VI - 1

بدیشان چنین گفت بیدار طوسی * که دست شمارا دهد چرخ بوس

و. I, VI - 11; سرآید [گرایند - IV] بگزر - K, I, IV, VI - 10; نبرد - K, VI - 9; سپر - K - 8

برآور - I, IV - 15; برآور - K - 15; بادی - I - 14; on. و - IV - 13; هم چینی - IV; هم چینی و - I - 12

I, IV - 19; تیره - 18; بد خود از - K, I, IV, VI - 17; بیاورد باید بافسونیان - VI - 16

بیاورد از افسون به [بر - IV] ایرانیان * یکی باد و سرما و رنج گران

ابر - K - 23; درآمد - VI - 22; درشد - VI; چو بر کوه برشد هم اندر - K - 21; بر - VI - 20

I, IV - 349; вместо б. 349: I, IV - 24

چو شد مرد جادو بدانجا دوان * بافسون یکی ابر کردش روان

بغرید رعد و فغان کرد باد * یکی صاعقه در جهان اوفتاد

π - 6. вариант б. 353; K - 6. on.

هم آنگه که بازور بر کوه شد * ز نزد سواران بی اندوه شد

بافسون درآورد باد و دمه * چو کافور شد روی هامون همه

- سپه‌پند بگورز گفت آنزمان
مرا گفته بود این¹ ستاره‌شناس
ز شمشیر گردان چو ابر سپاه³ 325
سرانجام ترسم که پیروزگر
چو شیدوش و رهام و گسته⁷ و گیو
ز صف در میان سپاه آمدند
بابر اندر آمد ز هر سو غریو
وزان روی هومان بکردار کوه 330
وزان¹⁴ پس گزیدند مردان مرد
گرازه سر¹⁶ گیوگان با نهل¹⁷
چو رهام گورز و فرشی‌دور
ابا بیژن گیو کلبادرا
ابا شطرخ²⁰ نامور گیورا 335
چو گورز و پیران و هومان²² و طوسی
- که تاریک شد گردش آسمان
که امروز تا شب گذشته سه² پاس
همی خون فشاند باوردگاه⁴
نباشد مگر⁵ دشمن⁶ کینه‌ور
ز ره دار خرد⁸ و برزین⁹ نیو¹⁰
جگرخسته و کینه‌خواه آمدند
بسان شب تار و انبوه¹¹ دیو¹²
بیاورد لشکر همه همگروه¹³
که بر دشت سازند¹⁵ جای نبرد
دو گرد گرانمایه¹⁸ شیردل
چو شیدوش و لہاک شد هم نبرد
که برهم زد¹⁹ آتش و بادرا
دو گرد گرانمایه²¹ نیورا
نبد هیچ پیدا درنگ²³ و فسوس

در آوردگاه - VI; درین رزمگاه - K⁴ بر آوردگاه - K³ دو - I² آن - I, IV, VI¹
K⁹ - оп. و - Л⁸ گورز و - K, VI⁷ و - Л⁶ دیهم - K⁶ جز از - K, I, IV, VI⁵
VI - доб.:¹⁰ برزین و خرد - I, IV, VI⁹ و برزین و فرهاد
فغانشان ندیده کس اندر نبرد * دل شیرمردان ازیشان بدر
که بودند هر یک یکی ازدها * که دشمن نمودی ازیشان رها
VI - доб.:¹² I, VI¹¹ اندوه
ز بس تیغ و گوپال و گرز و سنان * نبد هیچ پیدا رکیب از عنان
I, IV, VI - доб.:¹³ I, IV, VI¹³ گروها گروه
ز بس گرز و گوپال و تیغ و سنان * نبد هیچ پیدا رکیب [VI - رکاب] از عنان
بانبوه رزمی [گردان - VI] بکردار کوه * بکردند لشکر گروهها گروه
دهل - VI; بهل - IV; تهل - I, VI¹⁷ سوی - I, IV¹⁶ گیرند - K¹⁵ ازان - K, I, IV, VI¹⁴
شیر - I, IV²⁰; شیطرج - K²⁰ زند - I; ززند - K, IV, VI¹⁹ چو شیدوش و لہاک شد - I¹⁸
هومان و پیران - I, IV, VI²² هومان و میلاد - K²² گرانمایه و - K²¹ شیرخ - VI²¹ کج
دو رنگ - I²³

- همانا که از ما بهر یک¹ دویست
بدو گفت گوهرز اگر³ کردگار
به پیشی و کمی⁵ نباشد⁶ سخن
اگر بد⁸ بود بخشش⁹ آسمان 310
تو لشکر پیارای و از بودنی
بیاراست لشکر سپهدار طومی
پیاده سوی کوه شد با بنه
رده برکشیده همه یکسره
ز نالیدن کومی با کز نای 315
دل چرخ گردان بدو¹⁸ چاک¹⁹ شد
چنان شد که کس روی هامون ندید
ببارید الماس از²¹ تیره میخ
سنانهای رخشان و تیغ سران
هوا گفستی از گرز²⁴ و از آهنست 320
چو دریای خون شد همه دشت و راغ²⁷
ز بس ناله کومی با²⁹ کز نای
- فزونست بدخواه اگر بیش² نیست
بگرداند از ما بد روزگار⁴
دل و مغز⁷ ایرانیان بد مکن
بپرهیز و¹⁰ پیشی نگرده¹¹ زمان
روانرا مکن هیچ بشخودنی¹²
بپیلان جنگی و مردان¹³ و¹⁴ کوس
سپهدار گوهرز بر¹⁵ میمنه
چو رهام گوهرز بر¹⁶ میسره
همی¹⁷ آسمان اندرآمد ز جای
همه کام خورشید پر خای²⁰ شد
ز بس گرد کز رزمگاه بردمید
همی آتش افروخت از گرز²² و تیغ
درفش از بر و زیر گرز گران²³
زمین یکسر از نعل²⁵ بر²⁶ جوشنست
جهان چون شب و تیغها چون چراغ²⁸
همی کس ندانست سررا³⁰ ز پای

4 VI — доб.: 3 K — کز 2 K — هیچ 1 K — تن

نیارد چخیدن بما چرخ پیر * نه هرگز نه ناهید و بهرام و تیر
جهان رام گردد بمابر ز مهر * نه بینی تو یک روز تاریک چهر
گردش — I, IV, VI⁹ نه — IV⁸ زور — I, IV, VI⁷ نباید — K⁶ بیش و کمی چون — VI⁵
بمردان — K¹³ بخشودنی — LI, K, IV, VI¹² بگیرد — IV; نگیرد — I, VI¹¹ و — I, IV, VI¹⁰
همه — I¹⁷ رهام و گرگین اجر — I, IV¹⁶ با — IV, VI¹⁵ و — LI, VI¹⁴ جنگی و پیلان
همه دامن کوهها چاک — I²⁰ خای — I, IV¹⁹ همه — IV; همی — I, VI¹⁸ ازو — K¹⁸
تیغ — LI²⁵ گرد — K, I, IV, VI²⁴ زیر کندآوران — IV²³ ترک — I, IV, VI²² ازان — IV, VI²¹
کوسی — K, VI²⁹ شب تار گشته سپاه — VI²⁸ همه رزمگاه — VI²⁷ و از — K, I, IV, VI²⁶
همی سر ندانست گیتی — K³⁰ و از

- شما یک یک تیمغها برکشید
 مبینمید جز یال² اسپی و عنان
 عنان پاک⁶ بر یال اسپان نهید
 پیران چنین گفت کای پهلوان 295
 ابا¹⁰ گنج¹¹ دینار جفتی مکن
 که امروز گردیم پیروزگر
 وزین روی لشکر سپهدار طوسی
 بروبر یلان آفرین خواندند
 300 که پیروزگر بود روز نبرد
 سپهبد بگورز کشواد گفت
 اگر لشکر ما پذیره شوند
 همه دست یکسر بیزدان زنیم
 مگر دست گیرد جهاندار ما
 کنون نامداران زرینه کفش 305
 ازین کوه پایه مجنبد²⁰ هیچ
- سپهرهای چینی بسر درکشید¹
 نشاید³ کمان⁴ و نیاید سنان⁵
 بدانسان که آید خورید و نهید⁷
 تو بگشای بند⁸ سلیج گوان⁹
 ز بهر سلیج ایچ زفتی مکن
 بیابد دل از اختر نیک بر¹²
 بیماراست بر سان¹³ چشم خروسی¹⁴
 ورا پهلوان زمین خواندند
 ز هومان ویسه¹⁵ برآورد گرد
 که این راز بر کس نباید¹⁶ نهفت
 سواران بدخواه چیره¹⁷ شوند
 منی از تن خویشتن بگنیم
 وگر نه بد است اختر¹⁸ کار ما¹⁹
 پشاید با کاویانی درفش
 نه روز نبردست و گاه²¹ بسیج

1 I—66. 291, 292 оп. 2 IV—доб. 3 K, I, IV, VI—نخواهم 4 I—کمند 5 I, IV—доб.:

بتیغ و کمان و بگورز گران * چندان چون بود رزم کندآوران
 K, VI—доб. вариант этого б. 6 K—چنان یال I—همان یال IV—عنان یال 7 I, IV—доб.:

چو این گفت هومان سوار دلیر * بیامد به پیش برادر چو شیر
 VI—доб. вариант этого б.; K—доб.:

چو بشنید پیران ز هومان سخن * بدو گفت هر چی که دانی بکن
 8 I, IV—доб. 9 K—گران 10 K, I, IV, VI—با تو 11 IV, VI—доб. 12 K—بفر
 14 K— بیماراست لشکر چو VI—13 جهانداور دادگر

وزین سوی طوسی سپهبد سپاه * بیماراست چون روی خورشید و ماه
 15 K, I, IV, VI—همان 16 I, IV, VI—نشاید 17 Л—خیره K, I—خیره 18 IV—
 доб. 19 VI—سالار ما 20 VI—доб. интерполяцию в 10 бб., см. 21 I, IV, VI—جای
 приложение I. 20 VI—میچید

چو روشن شود تیره شب روز ماست که این اختر گیتی افروز¹ ماست
شمارا همه شادکامی² بود مرا³ خوبی و نیک نامی⁴ بود
ز لشکر همی برخروشید⁵ طوسی شب تیره تا گاه بانگ خروسی
همی گفت هومان چه مرد منست که پیل⁶ ژیان هم نبرد منست⁷

* * *

چو چرخ بلند از شبه تاج کرد شمامه پراگند بر لآزورد
طلایه ز هر سو برون تاختند بهر پرده⁸ پاسبان ساختند⁹
چو برزد سر¹⁰ از برج خرچنگ¹¹ شید جهان گشت چون روی رومی سپید¹²
تیمیره برآمد ز هر دو سرای جهان شد پر¹³ از ناله کژنای
هوا تیره گشت¹⁴ از فروغ درفش طبرخون و شبگون و زرد و¹⁵ بنفش
کشیده همه تیغ و گرز و سنان همه جنگ را گرد کرده عنان¹⁶
تو گیتی سپهر و زمان و زمین بپوشد¹⁷ همی¹⁸ چادر آهنین
بپرده درون شد¹⁹ خور تابنای ز جوش²⁰ سواران و از گرد و خاک²¹
ز هرای اسپان و آوای کوسی همی آسمان بر زمین داد بوسی
سپهدار هومان²² دمان²³ پیش صف یکی خشت رخشان گرفته بکف
همی گفت چون من برآیم بجوش برانگیزم اسپ و برارم خروش²⁴

شادمانی — K, I, IV, VI — 2 که اختر بگیتی [به نیکی — K] دل افروز — K, I, IV, VI — 1

شیر — I, IV, VI — 6 وزان روی برمی — VI — 5 اختر آسمانی — K, I, IV, VI — 4 مگر — K — 3

VI — 7 доб.:

سرانرا بپرّم بدین کینه سر * نمانم بتوران زمین بوم و بر
نمانم بتوران من اینجای مرد * مگر خسته و جسته و روی زرد
چنگ — K — 11 سر برزد — VI — 10 تاختند — IV — 9 بهره — IV — 8 Б — перевод бб. 184—280 оп.
— IV — 14 پر شد — VI — 13 12 Л — б. стоит после б. 284. چرخ خورشید — I, IV — 5; خرچنگ
— VI — 16 I — обратный порядок мисра; Л — б. стоит перед
б. 285. 15 K — 15 شد
21 K — б. стоит
20 VI — جوشن
19 K, I, IV, VI — بد
18 VI — همه
17 IV — بپوشید
22 I, IV, VI — ایران
23 K — شده
24 K — доб.:

شما برخروشید و جنگ آورید * بدین دشت جنگ پلنگ آورید

تن بارگی گشت با¹ خاک پست²
نگه داشت هومان⁵ سر از تیر⁷ اوی⁷
بدیدند گفتند⁸ توران سپاه
ببهردند پرمایه بالای اوی
یکی تیغ بگرفت هندی¹⁰ بدست
شد از شب جهان تیره¹² چون آبنوس¹³
یکایک بدود¹⁵ نه دادند روی
ز جنگ یلان¹⁸ دست کوتاه گشت¹⁹
سپهبد بدو راست کرده سنان
خروشی برآمد ز توران سپاه
درین²² جنگ²³ فرجام ما²⁴ سور باد²⁵
چو با طوسی روی اندرآمد بروی²⁸
جز ایزد نداند³¹ که ما چون بدیم
که ای رزم دیده سران دلیر

ز تیر خدنگ اسپ هومان بغست
سپهر بر³ سر آورد و ننمود⁴ روی
چو او را پیاده بران رزمگاه
که پردخت مانند کنون⁹ جای اوی
چو هومان بران زمین توی نشست
که آید دگر باره بر جنگ¹¹ طوسی
همه¹⁴ نامداران پرخاشجوی
چو¹⁶ شد روز تاریک و بیگانه گشت¹⁷
بپیچید هومان جنگی عنان
بنزدیک پیران شد از رزمگاه
ز تو خشم²⁰ گردنکشان²¹ دور باد
که چون بود رزم²⁶ تو ای نامجوی²⁷
همه پاک ما²⁹ دل³⁰ پر از خون بدیم
بلشکر چنین³² گفت هومان شیر

265

270

275

¹ I, IV — چون ² VI — доб.:

چو هومانرا بارگی خسته شد * دل مرد جنگی ازان بسته شد
گرز — ⁶ JI, I, IV, VI — جنگی ⁵ JI, I, IV, VI — بنمود — ⁴ JI, VI — در ³ I, IV —
⁷ VI — доб.:

بلرزید بر خود چو شاخ درخت * چنین گفت مانا که برگشت بخت
باورد — ¹¹ VI — هندی گرفته — ¹⁰ I, IV, VI — همی — ⁹ K, I, IV, VI — گردان — ⁸ K, I, IV, VI —
— ¹⁵ K, VI — همان — ¹⁴ I, IV — б. оп. ¹³ K, I, IV, VI — بد از شب جهان گشته — ¹² VI —
:доб. K, VI — نشد — ¹⁹ JI, IV — جنگ و بلا — ¹⁸ K — شد — ¹⁷ JI, IV — که — ¹⁶ K, I, IV, VI — بهومان
برفتند گردان همه پیش طوسی * سپه نعره [ناله — K] برداشت و آوای کوس
وزین — ²² K, I, IV, VI — همی از تو چشم بدان — ²¹ K — چشم — ²⁰ JI — چشم — ²⁰ JI —
:доб. K, I, IV, VI — б. стоит после б. 270; VI — تو — ²⁴ K, I, IV, VI — رزم — ²³ K, I, IV, VI —
که امروز دادی بدین جنگ داد * بدیدار روی تو شادایم شاد
با — ³⁰ VI — با — ²⁹ I, IV — اندرآورد روی — ²⁸ VI — رزمجوی — ²⁷ I, IV, VI — کار — ²⁶ K, I, IV, VI —
بپیران همی — ³² K — جهاندار داند — ³¹ K — دو دیده

- یکی ابـر بـست از بر³ کارزار⁴ زمی¹ گشت گردان² و شد روز تار
 تو گفـتی شب آمد برایشان بروز
 ازان چاک چاک عمود گران 250
 بابر اندرون بانگ پولاد خاست
 ز خون بر کف شیر کفشیر بود
 خم آورد رویین⁵ عمود گران
 تو گفـتی که سنگست سر زیر ترگ
 گرفتند شمشیر هندی بچنگ
 ز نیروی گردنکشان تیغ تیز 255
 همه¹³ کام¹⁴ پر خاک¹⁵ و پر¹⁶ خاک¹⁷ سر
 ز نیروی گردان گران شد¹⁸ رکیب
 کمر بند بگسست و²⁰ هومان بچست²¹
 سپهد سوی ترکشی آورد چنگ²⁴
 بران نامور تیرباران گرفت 260
 ز پولاد پیکان²⁶ و پـر عقاب
 جهان چون ز شب رفته²⁸ دو پاسی گشت

¹ K, I, IV, VI — زمین ² K — تاریک ³ IV — در ⁴ VI — доб.:

یکی قرص خورشید گیتی فروز * بشد از جهان آفتاب ناپدید (так)
 زور — I, IV — جنگ — K⁸ 250—252 оп. K⁷ — روی — VI — زومی — Л⁶ فرو رفت — K⁵

VI — روی ⁹ Л, IV, VI — و оп. ¹⁰ VI — доб.:

دو پهلوی از انسان برآویختند * همی خاک با خون برآمیختند
¹¹ I, IV, VI — از ¹² VI — доб.:

همان تیغ از دست بنداختند * بر آوردگه بر همی تاختند
¹³ K, I, IV, VI — چو شد ¹⁴ VI — کار ¹⁵ I, IV, VI — بی آب ¹⁶ T — بر ¹⁷ K — آب ¹⁸ I,
 IV, VI — بد ¹⁹ I, IV, VI — که آید یکی را — VI — و оп. ²⁰ I, VI — بند قبا — Л²¹
 پیوست — K²⁵ دست — K²⁴ (метр нарушен). شدند آن یک ز دیگر رهای — Л²³ آسوده تر
 در پیشش — VI — حجابی شدند از بر — I, IV — پیش او — K²⁷ پیکان پولاد — VI²⁶ شست
 تو گفـتی که — I, IV, VI²⁹ چون شب تیره — Л²⁸ از

- 230 سخن جز یشمشیر با او¹ مگوی
چو بشنید هومان برآشفت سخت
ایا³ گم شده بخت آزادگان
فراوان⁴ مرا دیده روز جنگ
کس از تخم کشواد جنگی نماند
235 ترا بخت چون روی آهرمنست
اگر من شوم کشته بر⁷ دست طوسی
بچایست پیران و افراسیاب
نه گیتی شود پاک ویران ز من
وگر طوسی گردد بدستم¹² تپاه
240 تو اکنون بمرگ¹⁵ برادر گری
بدو گفت طوسی این چه آشفتنست
بیا تا بگردیم و کین آوریم
بدو²⁰ گفت هومان که دادست مرگ
اگر²¹ مرگ باشد مرا²² بی گمان
245 بدست²⁴ سواری که دارد هنر
گرفتند هر دو عمود گران
- مجوی از در² آشتی هیچ روی
چنین گفت با گیو بیداربخت
که گم باد گودرز کشوادگان
بآوردگه⁵ تیغ هندی بچنگ
که منشور تیغ مرا برنخواند
بخان تو تا⁶ جاودان شیونست
نه برخیزد آیین⁸ گوپال و کوسی
بخواهد شدن خون من⁹ رود آب¹⁰
سخن راند باید بدین انجمن¹¹
یکی ره نیابند ز¹³ ایران سپاه¹⁴
چه¹⁶ با طوسی نوذر¹⁷ کنی داوری
بدین دشت پیکار تو با منست¹⁸
بجنگ ابروان پر ز چین¹⁹ آوریم
سری زیر تاج و سری زیر ترگ
بآوردگه به که²³ آید زمان
سپهبدسر و گرد و پرخاشخ²⁵
همی حمله برد آن برین این بران

¹ K, بلاون—I, IV, VI—ای که ² I, IV—چنه ³ K, I, IV, VI—وی ⁴ JI, VI—زپلان
I, IV—با ⁵ K, VI—آواز ⁶ VI—در ⁷ VI—بچان تو با ⁸ K, VI—برآورده با ⁹ VI—زپاورد با
I, IV, VI—بخواهند کینم هم اندر شتاب ¹⁰ IV—همه [همی—VI] خون بخواهد شدن
VI—6. оп. ¹¹ K, I, IV, VI—6. оп. ¹² VI—بکینه ¹³ VI—از ¹⁴ K, IV—6. оп.; I—66. 236—239 оп.
VI—¹⁵ I, IV, VI—دور ¹⁶ K, I—جنگی ¹⁷ K, I—نه ¹⁸ I, IV, VI—بدر ¹⁹ K—بچنگ ²⁰ K—آسمان بر زمین ²¹ K—بر تنست
اگر ²² K, I, IV—همی ²³ K—بدل ²⁴ VI—همی ²⁵ K—دوب.: ²⁶ I, IV—برسر

درآمد سپهبدار طوسی دلیر * بدو گفت کای پر هنر نره شیر
که هومان ز چنگم نخواهد گذشت * بریزم ورا خون برین پهن دشت

چرا رای کردی بـ آوردگاه¹
 بجویی بدین کار پیوند من²
 نیاسود خواهد سپاه اندکی
 همه پهلوان و همه نامدار³
 بماید که پند من آیدت یاد
 بمان تا بیازند⁴ بر⁵ کینه دست
 رهایی نیابد⁶ خردرا مپیچ⁷
 که پیران نماید که یابد گزند
 جهان دیده و دوستدار⁸ منست
 نگه کن که دارد بپند تو گوش
 چو فرمان⁹ دهد شاه فرخ نژاد
 سپردن بدو دل بیکبارگی
 که او راد و آزاده و نیک خوست
 که شد گیورا روی چون سندروس
 چنین گفت کای¹⁰ طوسی فرخ نژاد¹¹
 پیامد دمان¹² بر لب آورده کف
 میان دو صف گفت و گوی دراز¹³

تو هم نامداری ز توران سپاه
 دلت گر پذیرد یکی پند من
 کزین کینه¹⁴ تا زنده ماند یکی
 تو¹⁵ با خویش و پیوند و¹⁶ چندین سوار
 بغیره مده خویشتن را بباد
 سزاوار کشتن هر آنکس که هست
 کزین کینه¹⁷ مرد گنه کار هیچ
 مرا شاه ایران چنین داد پند
 که او ویژه پروردگار منست
 به بیداد بر خیره با او¹⁸ مکوش
 چنین گفت هومان به¹⁹ بیداد و داد
 بران²⁰ رفت باید به بیچارگی
 همان رزم²¹ پیران نه بر آرزوست
 بدین گفت و گوی اندرون بود طوسی
 ز لشکر پیامد بکردار باد
 فریبنده²² هومان²³ میان دو صف
 کنون با تو چندین چه گوید براز

215

220

225

خرامان—IV, VI؛ چرا آمدی پیشی من رزم خواه—I؛ چرا آمدستی بدین رزمگاه—K¹
 بیایای بنزدیک شاه I, IV, VI—б. оп.; K—вместо б.:

اگر پند من سرچسب بشنوی * بدین پند و گفتار من بگروی
 برانی برینسان بکینه سپاه * خرامان شوی تا بنزدیک شاه
 بیازد—I⁸ بدان تا بپارند—K⁷ I, IV—б. оп. و—VI⁵ چو—VI⁴ گونه—VI³
 K¹² بسیج—K, I, IV, VI¹¹ نباشد—K¹⁰ وزین گونه—VI⁹ نیارد بدین—IV⁸ بدین
 که—VI, I, IV, VI¹⁴ بیداد و بر خیره بر ما—VI؛ با او بغیره—K, I, IV¹³ گوش دار
 VI¹⁹ با—K¹⁸ جنگ—K, I, IV, VI¹⁷ مرا—K؛ بدان—I, IV, VI¹⁶ که پیمان—VI¹⁵
 فرستاد—VI؛ فرستاده—I, IV²¹ 224—227 приписаны на полях другим почерком. VI—бб. 20 نوذر
 VI—вместо б.:

کنون با تو چندین چه گوید همی * بدین گفت و گویر چه گوید همی
 سخن با تو چندین چه گوید براز * میان دو صف گفت و گوی دراز

که بیشی نه خوبست بیشی مجوی¹
 بدست تو آمد² مشو در³ گمان
 کجا داشتی خویشتن را بمرد
 نجوشد⁵ یکی را⁶ برگ⁷ خون گرم
 برزم¹⁰ اندرون دستشان¹¹ بد کند⁹
 جهانگیر گودرز کشوادگان
 چرا آمدستی بدین¹⁶ رزمگاه
 هشیوار¹⁸ دیوانه¹⁹ خواند²⁰ ترا
 سپهبد نیاید²² سوی کارزار
 ز گردان که جوید نگیمن و کلاه
 زبردست را²³ دست زیر²⁴ آورند
 بد آید پدان نامدار انجمن²⁶
 اگر زنده مانند پیچان شوند
 روان و دلم بر زبانم²⁹ گواست
 که پیش من آیند روز³¹ نمرد
 ندیدم چو تو نیز يك نامدار³²
 چو تو جنگجویی نیابد³⁴ سپاه³⁵
 بیاید بروی³⁶ اندرآریم روی
 سپهبد منم هم سوار نمرد

چنین پاسخ آورد هومان بدوی
 گر ایدونك بیچاره را زمان
 بجنگ من ارژنگ روز نمرد
 دلیران لشکر ندارند⁴ شرم
 که پیکار ایشان⁸ سپهبد کند⁹
 کجا بیژن و¹² گیو¹³ آزادگان
 تو گر¹⁴ پهلوانی ز قلب¹⁵ سپاه
 خردمند بیگانه¹⁷ خواند ترا
 تو شو اختر کاویانی²¹ بدار
 نگه کن که خلعت کرا داد شاه
 بفرمای تا جنگ شیر آورند
 اگر تو شوی کشته بر²⁵ دست من
 سپاه تو بی یار و بیجان²⁷ شوید
 و دیگر که گر بشنوی²⁸ گفت راست
 که پرورد باشم ز³⁰ مردان مرد
 پس از رستم زال سام سوار
 پدر بر پدر نامبردار و³³ شاه
 تو شو تا ز لشکر یکی نامجوی
 بدو گفت طوسی ای سرافراز مرد

بجوشد—VI⁵ بدارید—IV⁴ بد—K, IV, VI³ آید—VI² مگوی—I, IV, VI¹
 بدست—VI⁹; شدست—K, I, IV, VI⁹ گرشان—K, I, IV, VI⁸ بتن—I, IV, VI⁷ یکی را نجوشد—K⁶
 گیو و—K, I, IV, VI¹³; بیژن گیو از—Л¹³ و—Л¹² دستها—K¹¹ بجنگ—K¹⁰ بدست
 بیگانه—K¹⁹ و—IV¹⁸—دوب. دیوانه—K¹⁷ سوی—K¹⁶ و پشت—K¹⁵ اگر—VI¹⁴
 زیر دست—VI²⁴ یلانرا همه—K²³ نیامد—IV²² کاویان را—I, IV²¹ داند—K, I²⁰
 دگر [وگر—IV]—I, IV²⁸ یکباره بی جان—K²⁷ بیجان و بی تن—Л²⁷ بی—VI²⁶ بر—VI²⁵
 I, IV, VI³¹ باشند—Л³⁰ زبان و—VI²⁹ و دیگر بگویم یکی—VI³² با تو گویم یکی
 I, IV³⁴; چه باید—K³⁴ و—VI³³ 210. б. стоит после б. K³² که آیند پیشم بروز
 برون—VI³⁶ K³⁵—обратный порядок мисра. که یابد—VI³⁵ چه یابد

جهان بر دل طوسی تنگ آوریم
بسازید و دلرا مدارید¹ تنگ
ز لشکر برارد به² پیکار سر
ببینیم تا بر که³ گردد زمان
بباید يك امروز کردن درنگ
تبیره⁴ برآید ز پرده سرای
یکی از لب رود برتر کشیم
اگر یار باشد جهاندار و⁵ بخت⁶

که یکسر بکوشیم و جنگ آوریم
چنین گفت هومان که امروز جنگ
گر ایدونك⁷ زیشان⁸ یکی نامور
پذیره⁹ فرستیم گردی دمان¹⁰
وزیشان بتندی¹¹ نجوید¹² جنگ
بدانگه¹³ که لشکر بجنبد ز جای
همه یکسره گرزها بر¹⁴ کشیم
بانپوه رزمی بسازیم سخت

180

* *

برانگیخت آن بارگی¹⁵ را ز جای
وگر کوه البرز در جوشنست
یکی خشت رخشان گرفته بچنگ
جهان پر شد از ناله¹⁶ کژنای¹⁷
ز پالیز کین برنیامد¹⁸ درخت
که بود از شما نامبردار و گرد¹⁹
که با خشت بر پشت زین آمدی
که بی²⁰ جوشن و گرز و²¹ رومی²² کلاه
که از کوه یازد بنخچه²³ پیر چنگ
چو آورد گیرم بدشت نبرد²⁴

یاسی عقیاب اندرآورد پای
تو گفستی یکی باره²⁵ آهنست
به پیش سپاه اندرآمد بچنگ
بجنبید طوسی سپهد ز جای
بهومان چنین گفت کای²⁶ شوربخت
نمودم بارژنگ يك دست برد
تو اکنون همانا بکین آمدی
بچان و سر شاه ایران سپاه
بچنگ تو آیم بسان پلنگ
ببینی تو پیکار²⁷ مردان مرد²⁸

185

190

ز—K³ کزیشان—IV؛ ایدونك کزیشان—K² بسازیم و دلها نداریم—K¹, I, IV, VI

نجویدیم—K⁸, I, IV, VI بتیزی—K⁷, I, IV, VI چه—K⁶, VI زمان—VI⁵ به تیره—K⁴

оп. و—Л, I, VI¹² گرز و خنجر—I, IV¹¹ به تیره—VI¹⁰ نداند—VI⁹

К—обратный порядок мисра.¹⁵ I, IV, VI—بارکشی¹⁴ следует б. 155; Б—перевод бб. 164—183 оп.

کین کی [کی کین—I] برآید [VI—درآید]—K¹⁷, I, IV, VI چنین گفت کز ویسه¹⁶—K¹⁶, I, IV, VI

оп. و—VI؛ تیغ و—K²⁰ با—IV¹⁹ کنون پای دار ای سرافراز گرد—Л¹⁸

К—доб.: به تیغ و سنان و بگرز گران—K²⁴ جنگ آوران—K²³ این کار—I, IV²²

بدانی—تو آورد مردان—مرد * چو آورد گیرم بدشت نبرد

160 زمین ارغوان و زمان¹ سندروس
اگر تاج جوید² جهانجوی³ مرد
بناکام می⁵ رفت باید⁶ ز دهر
ندانم سرانجام و⁹ فرجام¹⁰ چیست

* *

165 بابر اندرآورده از جنگ نام¹²
از ایرانیان جست چندی¹⁵ نبرد
بغرید و تیغ از میان برکشید
ز ترکان¹⁸ جنگی ترا یار¹⁹ کیست²⁰
سرافراز و²¹ شیر درنگی منم
بآوردگه²³ بر سرافشان کنم
سپهدار ایران شنید این سخن
همان آبداری که بودش بچنگ
تو گفستی تنش سر نیاورد²⁹ بار
که پیروز بادا سرافراز طوس³⁰
ز ترکان³³ تهی ماند آوردگاه³⁴
کشیدند شمشیر و گرز گران³⁶

170 یکی نامداری بد ارژنگ نام
برآورد¹³ از دشت آورد¹⁴ گردد
چو از دور طوس سپهبد بدید
پپور¹⁶ زره گفت نام¹⁷ تو چیست
بدو گفت ارژنگ جنگی منم
کنون خاک را از تو رخشان²² کنم
چو گفتار پور زره شد²⁴ بمن²⁵
بپاسخ ندید²⁶ ایچ رای²⁷ درنگ
بزد بر سر و²⁸ ترک آن نامدار
برآمد ز ایران سپه بوق و کوس
غمی³¹ گشت پیران ز³² توران سپاه
دلیران توران³⁵ و کنداوران

آورد و K-⁴ جهاندیده IV, VI-; جهاندار I-³ دارد VI-; زیابد K, I, IV-² هوا K-¹
از K-⁶ گر ایدون کجا VI-; از ایدر کجا I, IV-⁵ خاک آورد و خون I, IV, VI-; دشت
فرجام K-¹⁰ و оп. I-⁹ یابم I, IV, VI-⁸ بهره K, I, IV, VI-⁷ ایدون کجا رفتی ای
ننگ و I, IV, VI-¹⁵ ارژنگ K-¹⁴ برانگیخت K, I, IV, VI-¹³ کام VI-¹² رفته I-¹¹
K-²⁰ کنون نام I-¹⁹ گردان I-¹⁸ بدان مرد گفتا ترا نام K-; کام I-¹⁷ بتور IV-¹⁶
K-²⁴ برآوردگه K, VI-²³ جوشان K, I, IV, VI-²² و оп. K, I, IV, VI-²¹ کام چیست
IV-²⁹ و оп. I, IV-²⁸ جای I, IV-; زیاد و K-²⁷ نکرد K-²⁶ بمن VI-²⁵ ارژنگ آمد
I, ³² غمین VI-³¹ و оп. I, IV-⁶ که [چو VI-] پیروز باز آمد از رزم K, VI-³⁰ بیاورد
ترکان I, IV, VI-³⁴ آرامگاه I, IV, VI-³³ گردان K, I, IV, VI-³² و оп. VI-; پیران و IV-
³⁶ I, IV-³⁵ доб.:

بدادند آواز بر یکدگر * بگفتند هر گونه شیران نر

یکی^۱ لشکری ساخت افراسیاب
 دهم روز لشکر پییران رسید
 چو لشکر بیاسود^۲ روزی بداد 145
 ز پیمان بگردید وز یاد^۳ عهد
 طلایه بیامد بنزدیک طوسی
 که پییران نداند سخن^۴ جز فریب
 درفش جفاییشه آمد پدید
 بیاراست لشکر سپهدار طوسی 150
 دو رویه سپاه اندرآمد چو کوه
 چنان شد ز گرد سپاه^۵ آفتاب
 درخشیدن^۶ تیغ و زوپیمن و خشت
 ز بس ترک زرین و زرین سپر^۷
 برآمد یکی ابر چون سندرومی^۸ 155
 سر سروران زیر گرز گران
 ز خون رود گشتی^۹ میستان^{۱۰} شدست
 بسی سر گرفتار دام^{۱۱} کنند
 کفن جوشن و بستر از خون و خاک

که تاریک شد چشمه آفتاب
 سپاهی کزو شد زمین^{۱۲} ناپدید
 سپه برگرفت^{۱۳} و بنه برنهاد
 بیامد دمان تا لب رود شهد
 که برپند بر کوهه پیل^{۱۴} کوس^{۱۵}
 چو^{۱۶} داند که تنگ اندرآمد نهیب^{۱۷}
 سپه بر لب رود صف برکشید
 بهامون کشیدند پیلان و^{۱۸} کوس
 سواران ترکان و ایران^{۱۹} گروه
 که آتش برآمد ز دریای آب
 تو گشتی شب اندر^{۲۰} هوا لاله کشت
 ز جوش سواران زرین^{۲۱} کمر^{۲۲}
 زمین گشت از گرد چون آبنوس^{۲۳}
 چو سندان شد^{۲۴} و پتک آهنگران
 ز نیزه هوا چون نیستان شدست
 بسی خوار گشته تن ارجمند
 تن نازدیده^{۲۵} بشمشیر چاک^{۲۶}

نکرد ایچ—K, I, IV, VI^۱ برنشست—K^۲ و I—доб. جهان—Л^۳ گران—K^۴
 : I, IV—б. оп.; I, IV, VI—доб. بهامون کشیدند پیلان و—VI^۵ یاد و ز
 چنین گفت باطوسی گودرز [گودرز باطوسی—IV] پیر * که ای پهلوان این سخن یاد گیر
 ایران—I, IV, VI^{۱۲} و—Л^{۱۱} نشیب—K, I, IV, VI^{۱۰} چه—VI^۹ که—IV^۸ همی—VI^۷
 I, IV, VI^{۱۵} درفشیدن—VI; درفشنده [درخشنده—IV] شد—I, IV^{۱۴} سپه—I, IV^{۱۳} و توران
 I, IV, VI^{۱۸} بزین—VI^{۱۷} زرین زرینه سر—VI; رویین سپر—IV^{۱۶} که شب در—VI
 ستاره—K; همی بوسه داد از بر سندرومی—Л^{۲۰} آبنوس—Л^{۱۹} обратный порядок мисра.
 زمین گشتی از—K^{۲۲} بد—I, IV, VI^{۲۱} 183. б. стоиг после б. Л—б. همی از سرش داد بوس
 جهاننا عجب دارم از کرد تو * که جز آدمی نیست نان خورد تو
 VI—доб.:^{۲۶} بر و سپنه کرده—I, IV^{۲۵} خم—K^{۲۴} که بستان—I, IV^{۲۳} خون

چنین^۱ گفت گودرز و گیو و^۲ سران
 سراینده پاسبان آمد چو باد 130
 بگفت آنچ بشنید^۵ با پهلوان
 چنین داد پاسبان که من روز و شب
 شوم هرچ^۶ هستند پیوند من
 بایران گذارم بر و بوم و رخت
 وزین^۷ گفتهها بود مغزش تهری 135

* * *

هیونی برافگند هنگام^{۱۰} خواب
 کز ایران سپاه آمد و پیل و کوس
 فراوان فریبش فرستاده ام
 سپاهی ز جنگ آوران^{۱۵} برگزین^{۱۶}
 مگر بومشان^{۱۹} از بنه برکنیم 140
 وگر نه ز کین سیاهوش سپاه
 چو بشنید افراسیاب این سخن

فرستاد^{۱۱} نزدیک^{۱۲} افراسیاب
 همان گیو و گودرز و رهام^{۱۳} و طوس
 ز هر گونه بندها^{۱۴} داده ام
 که بر زین شتابش بیاید^{۱۷} ز کین^{۱۸}
 بتخت^{۲۰} و بگنج^{۲۱} آتش^{۲۲} اندرزنیم
 نیاساید از جنگ^{۲۳} هرگز نه^{۲۴} شاه
 سرائرا بخواند از همه^{۲۵} انجمن^{۲۶}

۱ K, I, ۲ VI-оп. ۳ I-оп. ۴ K, I, ۵ K-بشنود ۶ K, I, ۷ I, IV-ازین ۸ I, IV, VI-گفت ۹ K-پیروز گاه مهی ۱۰ I, IV, VI-سراینده شد پیش [نزد-IV] ۱۱ K-سراینده ۱۲ I, IV-نزدیک ۱۳ K-پیل و کوس ۱۴ I, IV, VI-پند: عهد و) بندها ۱۵ I, IV-برگزین ۱۶ K-پیل و کوس ۱۷ K-پیر ز کین ۱۸ I, IV-نکین ۱۹ I, IV, VI-ببازو بگنج اندر ۲۰ K-بکاخ ۲۱ I, IV-یا سر برسر ۲۲ I, IV, VI-بخواند آنزمان ز ۲۳ K, VI-هر کو نه ۲۴ I, K, IV, VI-رنج ۲۵ K, I, IV, VI-دوب: ۲۶ K, I, IV, VI-دوب:

بایشان بگفت آن [این-IV, I] سخنها که رفت * بکین تان [که بر کین-VI, K] ببايد همی رفت تخت

بششد نژد پیران هم اندر زمان
سوی رود شهید آمدم ساخته
فرو بست بر پیل ناکام^۱ رخت
گزیده دلاور سواران خویش
سرافراز چندست و^۳ با طوس کیست
فرستاد نژد سپهبد درود
درفش همایون و پیلان و^۵ کوس
ز ترکان فرستاد نزدیک اوی
چه کردم ز خوبی^{۱۰} بهر جایگاه
چو بر آتش تیز جوشان بدم^{۱۱}
مرا زو همه رنج^{۱۲} بهر آمدست
بپیچید زان درد و پیکار^{۱۴} اوی
فراوان نشانست بر چهر تو^{۱۵}
ببند این در بیم^{۱۸} و راه^{۱۹} زیان
مکافات یابی به نیکی ز شاه
همان افسر خسروانی دهد^{۲۲}
دلش رنجه گردد ز تیمار^{۲۳} تو^{۲۴}

هیونسی بکردار باد دمان
که من جنگ را گردن افراخته
چو بشنید پیران غمی گشت سخت
برون رفت با نامداران خویش
که ایران سپه را ببیند که^۲ چیست
رده برکشیدند زان سوی رود
وزین روی لشکر بیاورد^۴ طوس
سپهدار پیران^۶ یکی چرپ^۷ گوی
بگفت آنک^۸ من با فرنگیس و^۹ شاه
ز درد سیاهوشی خروشان بدم
کنون بار تریاک زهر آمدست
دل طوس غمگین شد از کار^{۱۳} اوی
چنین داد پاسخ که از مهر تو
سر آزاد کن^{۱۶} دور شو زین^{۱۷} میان
بر شاه ایران شوی با^{۲۰} سپاه
بایران^{۲۱} ترا پهلوانی دهد^{۲۲}
چو یاد آیدش خوب کردار تو

115

120

125

I, IV, ۱ دل و رای K-۲ که بر بست دایست [باید I, IV-] [گاه K-] ۱ K, I, IV, VI-
VI-۷ ترکان K, I, IV-۶ оп. و-۵ VI-۴ بیمار است VI-۳ оп. و-۱ I, ۳ بداند که VI-
VI-۱۱ بخوبی چه کردم VI-؛ بخوبی K, I, IV-۱۰ оп. و-۹ VI-۸ او که VI-۸ خوب
فراوان نشان I, IV-؛ گرم گفتار K-۱۴ مهر I, IV-۱۳ درد K, I, IV, VI-۱۲ بریان شدم
I, IV-۱۵ درد گفتار VI-؛ دید بر [از-IV] چهر

فرستاده را گفت پس پهلوان * که رو پییشی پیران روشن روان
بگوشی که گر راست گویی سخن * مرا با تو گفتار آمد بمن
ببند این ره را ز سود و K-۱۹ کین I, IV-۱۸ گر آزاده دور شو از K-۱۷ آزادگان VI-۱۶
بیمار I, IV-۲۳ دهند VI-۲۲ بر ایران K-۲۱ بی T-۲۰ (метр нарушен) کین و این IV-
K-دوب.: ۲۴

چنان چون بود ترخور پهلوان * بسازد جهاندار شاه جوان

- 95 نباید که بی رای تو پپیل و کوس
بتندی مکن سهمگین کار خرد²
ز گفتار بدگوی وز نام و ننگ
درم داد و روزی دهانرا بـغـواند
همان⁴ رای زد با تهمتین بران⁵
100 چو خورشید برزد سنان از نشیب
سپهبد پیامد بنزدیک شاه
بدو داد شاه اختر کاویان
ز اختر یکی روز فرخ بچست
همی رفت با کوس خسرو⁹ بدشت
105 یکی لشکری همچو کوه سیاه
پس¹³ لشکراندر سپهدار طوسی
برو آفرین کرد و برشد خروش
یکی ابر بست از بر¹⁷ گرد سم
ز بس جوشن و کاویانی درفش
110 تو خورشید گفתי به آب اندر است
نهاد از بر پپیل پیروزه مهد

* * *

با سپهدار—K, IV-³ ندیدی مگر سهمگین دست برد—I, IV-² بچنگ اندر آرد—VI-¹
بسی—VI-؛ شبی—I, IV-؛ همی—K-⁴ با سپهبد بچر پی—VI-؛ با سپهدار چر پی—I-؛ خودی
K, I, IV, VI-ب. стоит после б. 76.؛ چه با نامداران گردن فراز—K-⁶ دران—I, IV, VI-؛ بـراز—K-⁵
K, I, IV, VI-66. 100, 101 оп.; K, I, IV-б. 102 стоит после б. 104; VI-б. 102 стоит после
و شاور رستم فیه و طالت مفاوضتهم تراجعهم حتی استقرت آراؤهم علی آن—B- 6. 106;
همی بود با—K-⁹ آرد—IV-⁸ یولی طوسا سالاریۃ العسکر و یعود ثانیاً الی قتال توران
همی بود با پپیل و کوس آن—VI-؛ همی بود با کوس و پیلان—I, IV-؛ پپیل بر پهن
پیاده—VI-¹⁴ بسی—VI-¹³ بـروبر—K, I, IV, VI-¹¹ چنبن—K, I, IV, VI-¹⁰
پی—I, IV, VI-؛ هوا—K-¹⁷ جهان پر شد از جنگ—VI-؛ سم—K-¹⁶ I, IV-66. 105, 106 оп.
بآب—VI-¹⁹ سپهرا—VI-¹⁸

که هرگز پی کین نگردد¹ نهان
 ازان کین پیشین و رزم⁴ کین
 زمین پر ز خون دلیران نبود⁶
 بزقار خونین بستمه¹⁰ میان
 بگرید بدریا و بر¹² کوهسار¹³
 سر و دست و پایست¹⁵ و پشت و میان
 بکینه نجنبید همی دل ز جای
 پیش خدایند¹⁷ خورشیدفش¹⁸
 چو رهام و گرگین چو¹⁹ گورز و²⁰ طوس
 دگر بیژن و²² گیو و²³ کنداوران
 بمرده ز شیران بشمشیر²⁵ دل
 ز تشویر خسرو سر افکنده ایم
 همه سر²⁸ فشانییم در کارزار²⁹
 بتخت گرانمایگان³⁰ برنشاند
 بسی خلعت و³¹ نیکوی ساختش
 تو بردی³³ و بی بهری³⁴ از گنج من

بدیشان چنین گفت شاه جهان
 ز تور و ز سلم² اندرآمد³ سخن
 چنین ننگ بر شاه⁵ ایران نبود⁶
 همه⁷ کوه پر⁸ خون گورزیان⁹
 همان¹¹ مرغ و ماهی بریشان بزار
 از ایران¹⁴ همه دشت تورانیان
 شمارا همه شادمانیست¹⁶ رای
 دلیران همه دست کرده بکش
 همه همگنان خاک دادند بوس
 چو خرد²¹ با زنگه²² شاهاوران
 که ای شاه نیک اختر و²⁴ شیردل
 همه یک یک پیش تو²⁶ بنده ایم
 اگر جنگ²⁷ فرمان دهد شهریار
 سپهدار پس گیورا پیش خواند
 فراوانش بستود و بنواختش
 بدو گفت کاند³² جهان رنج من

80

85

90

شهر-K⁵ روز-IV, VI⁴ آید-I, IV³ ز سلم و ز تور-I, IV² نمازد-K, VI¹
 بماند-I, IV, VI¹⁰ ایرانیان-I, IV⁹ از-K, I, IV, VI⁸ همی-I, IV, VI⁷ نبود-IV⁶
 (метр нару-ایرانیان-IV¹⁴ جویبار-I, IV, VI¹³ در-I, VI¹² همی-VI¹¹
 یرفتند-K¹⁸ جهاندار-I, IV, VI¹⁷ همه ساله اینست-K¹⁶ رایست-IV¹⁵ (шен).
 22 Л, K, IV, 21 K-فرهاد-20 Л и оп. 19 K, I, IV, VI-گرگین و-18 [پیشی پرستاروشی
 بدل برده از تیر-25 K, I, IV, VI-оп. 24 K, I, IV, VI-оп. 23 Л, IV, VI-оп. 22 I, IV, VI-
 زانک-I, IV²⁷ همه پیشی تو یک بیک-I, IV²⁸ [شیر-I, IV, VI-تغ-VI] و [IV-оп.] شمشیر
 28 I, IV-بر-29 I, IV, VI-доб.:

نمیند ز ما هیچ ماننده شاه * مگر تیره گردد رخ هور و ماه
 K-доб.:

نمیند ز ما شاه ازین پس گناه * مگر تیره گردد رخ هور و ماه
 VI-جویی-I, IV-جستی-K³³ اندر-K³² و VI³¹ گرانمایگی-I, IV, VI³⁰
 بهره-K, VI³⁴ بینی

که نوشه بـدی³ تا بود روزگار
فلک مایه⁶ فر⁷ و بخت⁸ تو باد
بغم بسته جانرا¹⁰ تیمار خویش
زبان پر ز پوزش روان¹¹ پر گناه¹²
همی برفروزم چو آذرگشسپ
همی پیچم از کرده خویشتن
همی جان خویشم نیاید¹⁴ بچیز
وزین نامور بی¹⁵ گناه انجمن
سر شیب¹⁶ را بر فراز آورم¹⁷
اگر جان ستانم اگر¹⁹ جان هم
جز از²⁰ ترک رومی²¹ نبیند²² سرم
دلش تازه شد چون گل اندر بهار²³

* *

سپیده ز خم کمان برمدید
ابا او²⁶ بزرگان ایران سپاه

همی¹ آفرین کرد² بر شهریار
زمین بنده⁴ تاج و تخت⁵ تو باد
منم دل پر از غم ز⁹ کردار خویش
همان نیز جانم پر از شرم شاه
ز پاکیزه جان فرود و¹³ زرسپ
اگر من گناه کارم از انجمن
بویژه ز بهرام وز ریونیز
اگر شاه خشنود گردد ز من
شوم کین این ننگ باز آورم
همه رنج لشکر بتن بر¹⁸ نهم
ازین پس بتخت و کله ننگرم
ز گفتار او شاد شد شهریار

چو تاج خور روشن²⁴ آمد پدید
سپهد پیماد بنزدیک²⁵ شاه

چو خورشید برزد سنان از نشیب * شتاب آمد از رفتن اندر فریب [نهییب-K]
بدرید پیروزه پیراهنش * پدید آمد آن [آن-оп.] لعل رخشان تنش
سپهد پیماد بنزدیک شاه * ابا گیو [طوس-VI] و گردان ایران سپاه
پایه⁴ IV- تو شه بزی-IV; بزی-K, I, VI- خواند-K, I, IV, VI- بسی-K-¹
پر از-VI-⁹ مایه پرور ز بخت-K-⁸ زور-I, IV, VI-⁷ پایه-I, IV, VI-⁶ تخت و تاج-K-⁵
بیگناه-VI-¹² تنم-I, IV, VI-; قنی-K-¹¹ جگرخسته از [و-VI] درد-K, I, IV, VI-¹⁰ درد
K-; سر و پشت-П-¹⁶ پر-K, I, IV-¹⁵ نباشد-IV; نباید-I-¹⁴ جانی و فرود-VI-¹³
K-доб.:¹⁷ سر بسته را

همه گنج نوذر بلشکر هم * وزان پس سپاسی بسر برنهم
K, VI-доб.:²³ نبندد-VI-²² چینی-I, IV-²¹ بجز-I, IV-²⁰ وگر-K, I-¹⁹ در-VI-¹⁸
همی رای زد با تهمتن برار * چه با نامداران گردن فراز
I, IV-доб. вариант этого б.; см. б. 99. I, IV, VI-²⁴ چو خورشید تابنده
K, I, IV, VI-²⁶ بهم با-²⁶ نزد

- 55 چنین گفت مر شاه را پیلتن¹ که بادا سرت برتر از انجمن² بخواهشگری آمدم نزد شاه چنان دان که کسی بی بهانه⁴ نمرد و دیگر کزان⁶ بدگمان بد⁷ سپاه همان طوسی¹⁰ تند¹¹ ست و هشیار نیست چو در پیش او کشته شد ریونیز¹² 60 گر او¹⁴ برفروزد نباشد شگفت بدو گفت خسرو که ای¹⁷ پهلوان کنون پند تو داروی جان بود بپوشی بپامد سپهدار طوسی
- که بادا سرت برتر از انجمن² همان از پی طوسی و بهر سپاه³ ازین در سخنها بماید شمرد⁵ که فرخ برادر نبدد نزد⁸ شاه و دیگر که جان پسر خوار نیست زرسپ آن جوان سرافراز نیز¹³ جهانجوی را¹⁵ کین بماید گرفت¹⁶ دلم پر ز تیمار شد زان¹⁸ جوان¹⁹ وگر²⁰ چه دل از درد پیمچان بود بپیش سپهد زمین داد بومی²¹

(метр нарушен). بدو گفت کای مهتر با آفرین I, IV—K¹.

K, I, IV, ز تو شادمان تاج و تخت و نگین I, IV—; و بتو شادمان تخت و گاه و نگین K—² VI—доб.:

ز طوسی و ز لشکر بیازرد شاه * بمن بخش هر چند بدشان [شان بد—K] گناه چو فرزند و داماد را [او—K] کشته دید [شد—K] * ز مغز و دلش رای شد ناپدید [برگشته شد—K] K, I, IV—б. оп.; VI—доб.:³ VI—доб.:

(метр нарушен) دگر گفت مهتر بافرین * ز تو شادمان تاج و تخت و نگین I, IV, VI—; دلت را ز هر غم بماید سترد K—⁵ که او بی زمانه I, IV, VI—; بی زمانه K—⁴ K—б. стоит после б. 58; I, IV—доб.:⁶ K—б. стоит после б. 58; I, IV—доб.:

چه بیرون شود جان چه بیرون کنند * نماند وگر سیصد افسون کنند K, VI—доб. вариант этого б. VI—⁶ ازو⁷ I, IV, VI—شد⁸ I, IV, VI—نشد پیش⁹ K—бб. 57, I, IV—¹² پیر¹¹ I, IV, VI—; تیز¹⁰ I, IV, VI—یکی آنک¹³ K, I, IV, VI—¹⁴ 58 стоят после б. 61.

زرسپ [آن I—доб.] سرافراز گرد I, IV—; زرسپ جوان [سوار آن VI—] سرافراز نیز K, VI—¹³ K, VI—доб. 59, 60, 61, 58. I, IV, VI—порядок бб.:¹⁶ ازو شاه را I, IV, VI—¹⁵ اگر K—¹⁴ دلیر¹⁷ VI—доб.:¹⁸ از K—¹⁹ کیخسرو ای K—¹⁷

کنون بودنی بود و این کار بود * اگرچه دل از درد بیمار بود K, به پیش شه اندر [ایدر—IV] شده [شد او—K] چاپلوسی I, IV, VI—²¹ K, I, IV, VI—²⁰ اگر K, I, IV, VI—доб. бб.:

ببخشید خسرو گناه سپاه * گرانمایگان برگرفتند راه

ز خون برادر بکین پدر
سپه را همه خوار کرد و براند
در بار دادن بریشان بیست
بزرگان ایران بمقام شدند
بپوزش که این بودنی⁴ کار بود
بدانگه کجا کشته شد پور طوس
همان نیز⁶ داماد او ریونیز
که دانست نام و نژاد⁹ فرود
تو خواهشگری کن که برناست¹¹ شاه
نه فرزند کاوس کی ریونیز
که بهتر پسر بود و پرخاشجوی
چنین است انجام و فرجام¹⁴ جنگ

50

چو شد روی گیتی ز^{۱۵} خورشید زرد
تقریبتم بپامد بنزدیکی شاه

118

- و گبر نه بفرمودمی تا هزار
تن طوسی را³ دار بودی نشسست
ز کین پدر بودم اندر خروش
کنون کینه نو شد ز کین⁶ فرود
30 بگفتم که سوی کلات و⁷ چرم
کزان ره فرودست و⁸ با مادرست
دمان طوسی نامرد ناهوشیار
کنون لاجرم کردگار سپهر
بد آمد بگودرزیان¹⁴ بر ز طوسی
35 همی¹⁷ خلعت و پندها¹⁸ دادمش
جهانگیر چون طوسی¹⁹ نوذر مباد
دریغ آن فرود سییـاوش دریغ
بسان پدر کشته شد بی گناه
بگیتی نباشد²⁴ کم از طوسی کس
40 نه در سرش مغز²⁸ و نه در تنش رگ
- زدندی بمیدان¹ پیـکار دار²
هراکس که با او⁴ میانرا ببست
دلی داشتم پر⁵ غم و درد و جوش
سر طوسی نوذر بباید درود
مرو گر فشازند بر سر درم
سپهبد⁹ نژادست و کنداور است¹⁰
چرا¹¹ برد لشکر بسوی¹² حصار
ز طوسی و ز لشکر بمرتد¹³ مهر
که نفرین برو¹⁵ باد و¹⁶ بر پیل و کوس
بجـنگ برادر فرستادمش
چنو²⁰ پهلوان پیش لشکر مباد²¹
که با زور و دل بود و با گرز و تیغ²²
بدست سپهدار من با سپاه²³
که او²⁵ از در بند و²⁶ چاهست²⁷ و بس
چه²⁹ طوسی فرومایه پیـشـم چه³⁰ سگ

گر VI—³ برین [بدین—IV؛ بران—VI] مرد ناهوشیار—I, IV, VI—² بدان مرز—K—¹
یکی کی VI—K, I, IV, VI—⁹ و—оп. ⁸ و—оп. ⁷ و—оп. ⁶ با—K—⁵ وی—K—⁴
¹⁰ I, IV—доб.:

نداند که طوسی فرومایه کیست * چنین ساخته لشکر از بهر چیست
ازان کوه جنگ آورد بی گمان * فراوان سرانرا سرآید [آرد—K] زمان
بروی—I؛ براه—K—¹² همی—I, IV—¹¹ доб. вариант этих бб.; K—доб. второй б. разночтения.
حتی سری شوّم—B؛ که نفرین بد—оп. ¹⁵ K, VI—¹⁴ ز گودرزیان—¹³ VI—¹³
T—¹⁸ همه—K, I, IV—¹⁷ و—оп. ¹⁶ فعله الی الجودرزیین حتی حصدهم السیف
جهان—VI—چو او—I, IV—چنین—K—²⁰ پور—K, I, IV, VI—¹⁹ هدیهها
K—б. стоит после
б. 38. ²² K—

دریغ آن فرود سییـاوش نژاد * که طوسی فرومایه دادش مباد
درست از در—VI—²⁷ و—оп. ²⁶ همی—K—²⁵ نبینم—K, I, IV—²⁴ بیگناه—IV—²³
K—³⁰ چو—K—²⁹ در مغز رای—VI—²⁸ درست او ز دریای پندست—IV؛ پایی بند ست
بیگانه

- جز اورا مـدان¹ کـردگار بـلـند
 شگفتی بگیتی ز رستم⁵ بس است⁶
 سر مایه¹⁰ مردی و جنگ ازوست
 15 بـخشـکی چو پـیل و بدریا نـهـنگ
 کنون رزم¹³ کاموس پیشش آوریم¹⁴
 چو لشکر بیامد براه چرم
 همی¹⁶ یـاد کـردنـد رزم فـرود
 همه دل پر از درد از بیم¹⁸ شاه
 20 چـنـان²¹ شـرمـگـین نـزد شـاه آمـدنـد
 برادرش را کشته بر²³ بی گناه
 همه یکسره²⁴ دست کرده بخش
 بدیشان²⁵ نگه کرد خسرو بخشیم²⁶
 بیزدان چندیـن گفت کای دادگر²⁸
 25 همی شرم دارم من از تو کنون
- کزو² شادمانی³ و زو مستمند⁴
 کزو⁷ داستان بر⁸ دل هر کس است⁹
 خردمندی و دانش و سنگ ازوست¹¹
 خردمند و بیناد¹² و مرد سنگ
 زدفتر بگفتار¹⁵ خویشش آوریم¹⁴
 کلات از بر و زیر آب میم
 پیشبیمانی و درد و تیمار بود¹⁷
 دو دیده پر از خون و تن¹⁹ پر گناه²⁰
 جگرخسته و پر²² گناه آمدند
 بندشمن سپرده نگین و کلاه
 برفتند پیششش پرستارفش
 دلش پر ز درد و پر از خون دو چشم²⁷
 تو دادی مرا هوش و رای²⁹ و هنر³⁰
 تو آگه تری³¹ بی شک از چند³² و چون³³

4 VI-доб.: کزو بست شادی-I, IV³ و زو-VI² مـخـوان-K¹

چنین است [آمد-K] این گنبد تیزگرد * گهی شادمانی دهد گاه درد
 ز جنگی که او کرد بر بگدزی * و گر چرخ گردان به پی بسپری
 ازو-VI⁷ بسیست-I, IV⁶ ز رستم بگیتی-K⁵. K-доб. первый б. разночтения.
 8 K-در⁹ ازو شادمانی و زو غم بسیست-I, IV⁹ سر مایه و-K¹⁰ 11 K, I-бб. 13, 14
 стоят после б. 15. 12 K-جنگ; IV-б. оп.; K-доб.:

بگیتی بر اندازه شان داشتست * شگفتی بهر چیز افراشتست
 13 K-حرب¹⁴ آورم-K¹⁵ 16 K-همه¹⁷ I, IV-б. оп.
 بدفتر ز گفتار-Л, I, IV¹⁵ دل-VI, T¹⁹ پر از بیم فرخنده-I, IV, VI¹⁸
 20 K, VI-بپگناه²¹ 22 K, I, IV-همه²³ I, IV, VI-داغ دل-K, I, IV, VI²⁴ بد-I, IV²³ با-K²² 25 I, IV-دریشان²⁶ Л, VI-
 دلش بود پر درد و پر خون-I, IV²⁷ 28 I, IV, VI-دو دیده پر از آب و دل پر ز خشم-Л²⁷ 29 K-کردگار-I, IV, VI²⁸ دو چشم
 دانش و-VI³⁰ دانش و بخت یار-I, IV³⁰ بخت-K²⁹ 31 K-رهنمون³² 32 I, IV, VI-چشمی³³ 33 K-بختیار³¹ 34 I, IV, VI-شوی³⁵ 35 I, IV, VI-بختیار³⁴

داستان کاموس کشانی

بنام خداوند خورشید و ماه
 خداوند هستی و هم راستی
 خداوند بهرام و کیوان¹ و شید
 ستودن مر³ اورا ندانم⁴ همی
 5 ازو گشت⁵ پیدا مکان و زمان⁶
 ز گردنده خورشید تا تیره خاک
 بهستی⁸ یزدان گواهی دهند
 ز هرچ آفریدست او بی نیاز⁹
 ز دستور و گنجور و از¹¹ تاج و تخت
 10 همه¹³ بی نیازست و¹⁴ ما بنده ایم
 شب و روز و گردان سپهر آفرید
 که دل را بنامش خرد داد راه
 نخواهد ز تو کژی و کاستی
 ازویم نویسد و بدویم امید²
 از اندیشه جان برفشانم همی
 پی مور بر هستی او نشان
 دگر باد و آتش همان⁷ آب پاک
 روان ترا آشنایی دهند
 تو در پادشاهییش گردن فراز¹⁰
 ز کمی و بیشی و از ناز و¹² بخت
 بفرمان و رایش¹⁵ سر افکنده ایم¹⁶
 خور و خواب و تنیدی¹⁷ و مهر آفرید¹⁸

من I-³ نویسد و بدویم نویسد I-ازویم امید K-² کیوان و بهرام I, IV, VI-¹
 سر گوهر از K-⁷ زمان و مکان K, VI-⁶ ازویمست I, IV, VI-⁵ ندانم من اورا IV-⁴
 VI-⁸ (метр нарушен). همه گوهر از آرایش IV- همه گوهران آتش و I, VI- آتش و
 همی ره نیایی تو ایدر متاز K-¹⁰ سوی آفریننده بی نیاز K, I, IV, VI-⁹ بهستی ز
 ز گنجور VI- ز خواب و ز آرام وز LI-¹¹ باز و گراز VI- زیاور مساز IV- ناز و گراز I-
 همان VI- چو او K-¹³ از [نا- VI] کام و I, IV, VI- زیبا اوست K-¹² و دستور
 IV-¹⁴ оп. VI-¹⁵ داژی K, I, IV-¹⁶ доб.:

چو جان و خرد بی [با- IV] روان [گمان- K] * سپهر و ستاره برآورده است [اند- K]
 کرده است [اند- K]

VI-¹⁸ آرام K, I, IV, VI-¹⁸ б. стоит после б. 12.

- 1640 دو هفته ز ایوان افراسیاب
سیم² هفته پیران چنان کرد رای
یکی خلعت آراست افراسیاب
ز دینار وز گوهر شاهوار
از اسپان قازی بزربین ستم
یکی تغت پرمایه⁷ از عاج و ساج⁸
1645 پرستار چینی و رومی غلام
بنزدیک پیران فرستاد چیز
که¹⁶ با موبدان باش¹⁷ و بیدار¹⁸ باش
نگه کن¹⁹ خردمند²⁰ کار آگهان
که کیخسرو امروز با خواستست
1650 نژاد و بزرگی و تغت و کلاه²⁵
ز برگشتن دشمن²⁶ ایمن مشو
بجایی که رستم بود پهلوان
پذیرفت پیران همه پند اوی
سپهدار پیران و آن انجمن
1655 بیای آمد این داستان فرود

VI-؛ برشمارمت [شماریت-IV] گیرد³ K, IV- سوم² K, IV- آوای¹ VI-
پیروزه-Л⁷ کرها ب-⁶ I, IV- و K-دوب.⁵ 1640, 1641 оп. I-66.⁴ برشمارمت گیرم
؛ پر از عود خام-Л¹² ز-¹¹ K, VI- پیروزمندی VI- طوق⁹ I, IV- ساج و عاج-⁸ K-
I, IV, ¹⁵ I, IV, هدیهها-¹⁴ I, IV- جزینش I, IV- وزان پس¹³ K, VI- 1646. 6. стоит после 6. VI-دوب.:
سپهبد چو برگشت از پیش شاه * بدو گفت شاه ای گو نیکخواه
؛ بهر گه¹⁹ I- هشیار¹⁸ I, IV- شاد¹⁷ K- تو¹⁶ I, IV- 1647. 6. этот б. VI-دوب.
پراگنده بفرست هر سو نهان-²² I, IV, VI- پراگنده²¹ K- و²⁰ K, I, IV-دوب. بهر سو-
ز برگشته دشمن²⁶ K, I, IV, VI- گنج و سپاه²⁵ K- کشور²⁴ I, IV, VI- ز داد²³ K-
.: Л-دوب.²⁹ مرز-²⁸ T- و²⁷ K-؛ پچی²⁸ I, IV-؛ بخندد²⁷ K- تو [پس-
ز هر سو برون کرد کار آگهان * که هزمان بداند ز رستم نهان
³⁰ I, IV- شنود

- برادر ز خون برادر به درد
برفتند یکسر سوی کاسه رود
طلایه پیامد به پیش سپاه
بپیمران فرستاد زود⁴ آگهی 1625
چو بشنید پیران هم اندر زمان⁷
چو برگشتن مهتران¹⁰ شد درست
پیامد بشبگیر خود با سپاه
همه کوه و هم دشت و هامون و راغ¹²
بلشکر بهخشید و خود بر گرفت 1630
که روزی¹⁴ فرازست و روزی¹⁴ نشیب
همان به که با جام مانیم روز¹⁶
بدان آگهی نزد افراسیاب¹⁸
سپهبد بدان²⁰ آگهی شاد شد
همه لشکرش گشته²² روشن روان 1635
همه جامه زینت²⁴ آویختند
چو آمد بنزدیکش شهر شاه
برو آفرین کرد²⁷ بسیار²⁸ گفت
- زبانشان ز خویشان¹ پر از یادکرد²
روانشان³ ازان کشتگان پر درود⁴
کسی را ندید اندران جایگاه⁵
کز ایرانیان گشت گیتی تهی
بهر سو فرستاد⁸ کارآگهان⁹
سپهبد روانرا ز انده¹¹ بشست
همی گشت بر گرد آن رزمگاه
سرآپرده و خیمه بد هم چو باغ¹³
ز کار جهان مانده اندر شگفت
گهی شاد دارد گهی با¹⁵ نهیب
همی بگذرانیم روزی بروز¹⁷
هیونی برافگند هنگام خواب¹⁹
ز تیمار و درد دل²¹ آزاد شد
بمستند آیین²³ ره پهلوان
درم بر سر او²⁵ همی ریختند
سپهبد پذیره شدش²⁶ با سپاه
که از پهلوانان ترا نیست جفت

—K, I, IV⁵ ز دود—IV⁴ زبانشان—K, I, IV, VI³ بادسرد—I² ازیشان—I, IV¹
بپیمران رسید آگهی—K, I, IV⁶ cm. 6. 1626. بهر سو برافگند کارآگهان—VI⁹؛ اندر آوردگاه
VI—66. 1625, 1626 op. (гаплография,⁹ پراگند—I؛ برافگند—K, IV⁸ سمک در نهان—I, IV⁷
cm. 6. 1624).¹⁰ K, I, IV, VI—سرکشان¹¹ ز انده روانرا—VI¹² K—غار¹² و هامون و صحرا و غار¹²
بی شمار—K, I, IV, VI¹³ دشت و بیابان و غار—VI¹³؛ هامون همه دشت و غار—I, IV¹³
زما خام مانیم و سوز—I, IV¹⁶؛ گیتی فروز—K¹⁶ گهی شادمانی و گاهی—VI¹⁵ روز—VI¹⁴
پس آنگه فرستاد هم در شتاب—I, IV¹⁸ برو—VI¹⁷ با جام باشییم و دود—VI¹⁸
دردش دل—K, VI²¹ ازان—I, IV²⁰ وزان آگهی داد افراسیاب [بافراسیاب—I]—I, IV¹⁹
جامه بر جامه—K²⁴ آذین—K, I, IV, VI²³ گشت—K, I, IV, VI²² و از رنج—I, IV²²
پذیره—VI²⁶ درم از بر سر—I, IV²⁵ همه جام در جامه—VI²⁵ همه بام و در جامه—I, IV²⁵
و—I, VI²⁸ و—VI²⁷ شدش خویشتن

- 1605 خروشان بر اسپ¹ تژاوش بـمست
 بـمـاوردش از جـایـگـاه تژاو²
 چو شد دور زان جـایـگـاه نـمـرد
 بـیـاگـند⁵ مغزش بـمـشـك و عـبـیر
 بـر آـیـمـن شـاهـانـش بـر تـخت عـاج
 1610 سـر⁹ دـخـمـه کـردنـد¹⁰ سـرخ¹¹ و کـبـود
 شـد آن لـشـکـر¹² نـامـور سـوگـوار

* * *

- بـرآمـد سـر¹⁵ تـاج¹⁶ رـوز سـپـید¹⁷
 هـمـی هـر کـسی دـاسـتـانـها زدنـد
 سـر بـخت سـالار بـر¹⁹ گـشـتـه شـد
 1615 سـپـهـرا کـنـون نـیست جـای درنـگ
 بـمـیـنـیم تـا بـر چـه گـردد زـمان
 مـرا و تـرا جـای آهـنـگ نـیست
 بـشـد²³ کـشـتـه و زـند²⁴ خـسـتـه²⁵ جـگـر
 بـسـازد²⁶ یـکـی لـشـکـر نـامـدار
 کـنـیم اـین جـهـان بـر بـدانـدیش تـنـگ²⁹
 1620 هـمـه دـل پـر از³⁰ خـون و جـان³¹ پـر³² گـداز³³
 چـو بـرزد سـر از کـوه تـابـنـده¹⁴ شـید
 سـپـهـا پـرآگـنـده گـرد آـمـدنـد
 کـه چـنـدین ز اـیـرـانـیـان¹⁸ کـشـتـه شـد
 1615 چـنـبـن چـیره²⁰ شـد دـست تـرکـان بـجـنـگ
 بـر شـاه بـایـد شـدن بـی گـمان
 اگـر شـاهـرا دـل پـر از جـنـگ نـیست
 پـسر²¹ بـی پـدر²² شـد پـدر²² بـی پـسر²¹
 اگـر جـنـگ فـرمان دـهد شـهـریـار
 1620 بـیـایـیم و²⁷ دـلـها پـر از کـین و جـنـگ²⁸
 بـرین رای زان مـرز گـشـتـنـد بـاز

بـکـردار شـاهان یـکـی [اـیـرـانـیـان I, IV—] K, I, IV, VI—³ نـمـرد K, I, IV, VI—² بـاسـپ J—¹
 7 K, VI—⁷ بـپـوشـید بـر تـنـش I, IV—⁶ بـپـایـید VI—⁵ K, I, IV, VI—⁴ دـخـمـه کرد
 10 K, VI—¹⁰ در I, IV, VI—⁹ از بـرش K, I, IV—⁸ بـخـوابـاند و I, IV—¹ نـشـاند و بـر
 14 I, IV—¹⁴ VI—¹³ oбратный порядок мисра. شـد از لـشـکـر آن J—¹² زرد I, IV—¹¹ کرد
 19 K—¹⁹ از اـیـران سـپـه I, IV, VI—¹⁸ سـفـید VI—¹⁷ و VI—¹⁶ و I—¹⁵ دـوب. خـورشـید
 24 K—²⁴ شـده VI—²³ پـسر K, I, IV—²² پـدر K, I, IV—²¹ خـیره K—²⁰ ما VI—²⁰ زـمان
 28 VI—²⁸ و I—²⁷ بـپـارد K—²⁶ شـده مـانـده و خـسـتـه گـشـتـه I, IV—²⁵ گـشـت کـشـتـه و
 31 K, I, VI—³⁰ دـیده پـر K, I, IV, VI—³⁰ هـمـه بـوم و هـم بـر ز نـفـرین کـنیم VI—²⁹ کـین کـنیم
 IV, VI—³² دـل I—³² در K—³³ دـوب.: * کـه بـر طـوس نوذر مـباد آفـرین

- 1590 که تییره¹ روان بداندیشی تو
همی کرد خواهش بریشان تژاو
همی⁴ گفت ار ایدونک این کار⁵ بود
یکی بنده باشم روان ترا
چنین گفت با گیو بهرام شیر⁹
1595 گر ایدونک از وی بمن¹¹ بد رسید
سر¹³ پرگناهش¹⁴ روان داد من¹⁵
برادر چو بهرام را¹⁶ خسته دید
خروشید و بگرفت ریش تژاو
دل گیو زان پس بریشان بسوخت
1600 خروشی برآورد کاندر جهان
که گر²⁰ من کشم²¹ و²² کشی پیش من
بگفت این و بهرام یل جان بداد
عنان بزرگی هر آنکو بجست²⁵
اگر خود کشد گر²⁷ کشندش بدرد
- بپردازم اکنون من از² پیش³ تو
همی خواست از کشتن خویش تاو
سر من⁶ بخنجر بریدن چه سود⁷
پرستش کنم گوربان⁸ ترا
که ای نامور نامدار دلیر¹⁰
همان روز¹² مرگش نباید چشید
همان تا کند در جهان یاد من
تژاو جفاپیشده را بسته دید
بریدش سر از تن¹⁷ بسان چکاو
روانش ز غم آتشی برفروخت¹⁸
که دید این شگفت آشکار و نهان¹⁹
برادر بود گر کسی²³ خویش من
جهانرا چنین است ساز²⁴ و نهاد
نخستین²⁶ بماید بخون دست شست
بگرد جهان تا توانی مگرد

برآرم I-؛ دبیلایم از خون او ریش K-³ از تن کنون VI-² پیشت I, K, IV, VI-¹
کار تو VI, K, I, LI-⁵ بدو K-⁴ برآرم کنون از پس و پیش IV-؛ کنون از تنش پیش
T-доб.:؛ درودن چه سود VI, K-⁷ سرم را I, IV-⁶
بغلطید بر خاک و آواز کرد * به بهرام گفتا که ای راد مرد
که هر I, K, IV, VI-¹⁰ بگیو آنکهی گفت بهرام گرد I, K, IV, VI-⁹ دودمان K-⁸
گر [ار-IV] ایدونک [کزو-VI] I, K, IV, VI-¹¹ کو بزیاید [کین که زاید-VI] بمایدش مرد
بی گناهش I, K, IV, LI-¹⁴ تن I, K, IV-¹³ هم آورد IV-؛ هم او درد I-؛ طعم K-¹² بر تنم
برادر برادر چنان I, IV-¹⁶ روان زاد من VI-؛ زرو آزاد من I, IV-؛ روان باد و تن K-¹⁵
I, IV-б. оп.; VI-¹⁸ تن از سر بریدش I-؛ سر از تن بریدش K-¹⁷
ز دو دیده بهرام یل خون براند * ز کار سپهری شگفتی بماند
خسته یا K-²³ یا I, K, IV, VI-²² کشی VI-؛ که گیرم کشم K-²¹ ار VI-²⁰ I-б. оп.¹⁹
هر [هم-VI] انکس که I, K, IV, VI-²⁵ رسم VI-²⁴ یا بود VI-؛ کشته IV-؛ کشته یا I-
یا I, K, IV, VI-²⁷ نخستش I, VI-²⁶ جست

- 1570 بدانگه کنه شد روی گیتی سیاه
چو از دور گیو دلیرش بدید
چو دانست کز لشکر اندرگذشت⁸
سوی او بیفگند⁶ پیچان⁷ کمند
بران اندرآورد و برگشت⁹ زود¹⁰
1575 بخاک اندرافگند خوار و نژند
نشست از بر اسپ¹³ و اورا کشان
چنین گفت با او بغواهی تژاو
چه کردم کزین بی شمار انجمن
بزد بر سرش تازیانه دویست
1580 ندانی¹⁵ همی ای بد¹⁶ شور¹⁷ بخت
که بالاش با چرخ همبر بود¹⁸
شکار تو بهرام باید بجنگ
چنین گفت با گیو جنگی تژاو
ز²³ بهرام بر بد نبردم گمان
1585 که من چون²⁶ رسیدم سواران چین
بران²⁷ بد که بهرام بی جان شدست
کشانش بیآورد گیو دلیر
بدو گفت کاینک³⁰ سر بی وفا³¹
سپاس از جهان آفرین کردگار
- تژاو از¹ طلایه برآمد² براه
عنانرا پیچید و دم درکشید
ز گردان و⁴ گردنکشان دور گشت⁵
میان تژاو اندرآمد⁸ به بند
پس آسایش از پشت زین دربرود¹¹
فرود آمد و دست کردش به بند¹²
پس اندر همی برد چون بیهشان
که با من نماید ای دلیر ایچ تاو
شب تیره دوزخ نمودی بمن
بدو¹⁴ گفت کین جای گفتار نیست
که در باغ کین تازه کشتی درخت
تنش خون خورد¹⁹ بار او²⁰ سر بود¹⁸
ببینی²¹ کنون زخم²² کام نهنگ
که تو چون عقابی و من چون چکاو
نه²⁴ اورا بدست من آمد²⁵ زمان
ورا کشته بودند بر دشت کین
ز دردش²⁸ دل گیو پیچان²⁹ شدست
پییش جگرخسته بهرام شیر
مکافات سازم جفارا³² جفا
که چندان زمان دیدم³³ از روزگار

K—⁵ оп. و VI—⁴ لشکرش دور گشت K—³ بینامد K, I, VI—² از—¹ Л
در آورد ناگه میانش—⁸ I, IV—⁷ خـم I, IV—⁶ ز فتراک بگشاد K, I, IV, VI—⁵ درگذشت
بدانسانش از پشت زین برگرفت—¹¹ K, VI—¹⁰ بنمود و گفت K, VI—⁹ پیمود IV—
بدو گفت ای—¹⁶ K بدانی IV—¹⁵ چنین I, IV—¹⁴ زین K—¹³ 66. 1574, 1575 оп. Л—¹²
به بیند K—²¹ روی تا IV—²⁰ روی نا—¹⁹ بود I, VI—¹⁸ شود K—¹⁷ شوم VI—¹⁶ بدتن
IV, ²⁶ ایبر VI—²⁵ که IV—²⁴ د T—²³ تنگ T—²² زنده VI—²¹ زنگ و—²⁰ I, IV—¹⁹ قنت K—¹⁸
بها K—³¹ اینک K—³⁰ بریان VI—²⁹ ز بهرش VI—²⁸ تو آن VI—²⁷ چون من VI—
دیدي K—³³ Л—³² یرازборчиво. IV—³¹ مکافات او ساختم من—³⁰ I—²⁹ مکافات را ساختم من—
بودم I, IV—²⁸

جهانی بخون اندر آغشته بود¹
 پر از آب و² خون دیده بشستافتند
 فتاده ازو دست و برگشته کار
 پر از خون دو تن دیده⁴ از مهر⁵ اوی⁶
 تنش پر ز خون بود و دل⁸ پر ز خشم⁹
 مرا چون بپوشی بتابوت روی
 ندارد مگر گاو با شیر تاو
 که با من بدش روزگاری نشست¹²
 بجستند با من باغاز¹⁴ کین
 نکرد ایچ یاد از نژاد و نشست¹⁵
 بیمارید گیو از مژده آب زرد
 بروز سپید¹⁷ و شب لازورد
 مگر کین بهرام باز آورم
 یکی تیغ هندی گرفته¹⁹ بدست

همه دشت پر خسته و کشته بود
 دلیران چو بهرامرا یافتند
 بخاک و بخون اندر افکنده خوار
 همی ریخت آب از³ بر چهر اوی
 چو باز آمدش هوش⁷ بگشاد چشم
 چنین گفت با گیو کای نامجوی¹⁰
 تو کین برادر بخواه از تژاو
 مرا دید پیران ویسه نخست¹¹
 همه نامداران و گردان¹³ چین
 تن من تژاو جفاپیشه خست
 چو بهرام گرد این سخن یاد کرد
 بدادار¹⁶ دارنده سوگند خورد
 که جز ترک رومی نمیند سرم
 پر از درد و پر کین بزین¹⁸ برنشست

1560

1565

پر از K-⁵ دید و IV- دیدید I-⁴ ریختند آب K-³ و L-² I, IV-¹ 6. оп.

T-⁶ خون تن و دل پر

ز اسب اندرافتاد گیو دلیر * خروشی برآورد چون نژده شیر
 T-в сноске со ссылкой на P:

همی ریخت آب از بر چهر اوی * پر از خون دل و دیده از مهر اوی
 (شاید مقصود از دو تن گیو و بیژن و معنی مصراع اینست: تن و دیدگان گیو و بیژن
 بود و K-⁹ ز خون و دلش I, IV-⁸ و K, I, IV, VI-⁷ (از مهر بهرام پر خون بود
 T- زپر درد و خشم

بجستند بهرام ز آواز اوی * بغلطید و با هوش شد باز اوی
 و کینه نخست I, IV-¹¹ و نخست K-¹⁰ راه جوی K-¹⁰ в сноске T дает вариант I, IV.

روزگار درست I, IV-¹⁵⁶⁵ 6. см. نکرد ایچ یاد از بر و بوم و رست K-¹²

оп. 1564, 1565 I-¹⁵ از آغاز کار هیچ VI-¹⁶ و نجستند از آغاز با من IV-¹⁴ ترکان L-¹³

زپر از درد بر زین کین K-¹⁸ بغورشید و روز I-¹⁷ و ماه K-¹⁷ بداری K-¹⁶

گرفته یکی تیغ هندی I, IV-¹⁹ پر از درد بر کین زین VI-²⁰ و سمک I, IV-

- سرانرا سپردی¹ سر اندر زمان² 1540
 پس آنگه بفرمود⁴ کاندز نهید
 برو انجمن شد یکی⁶ لشکری
 کمانرا بزه کرد بهرام گرد
 چو تیر اسپری شد سوی نیزه گشت
 چو نیزه قلم شد¹⁰ بگرز و بتیغ
 چو رزمش برین گونه پیوسته شد 1545
 چو بهرام یل گشت بی توشی و تاو
 یکی تیغ زد بر سر¹³ کتف اوی
 جدا شد ز تن دست خنجرگذار
 تژاو¹⁷ ستمگاره را دل بسوخت
 به پیچید ازو روی پر درد¹⁸ شرم 1550

* *

- چو خورشید تابنده بنمود پشت
 بمیژن چنین گفت کای رهنمای²¹
 بپاید شدن تا ورا کار چیست
 دلیران برفتند هر دو چو گرد
 بدیدار بهرامشان بد نیاز 1555
 دل²⁰ گیو گشت از برادر درشت
 برادر نیامد همی²² باز جای
 نیاید که بر رفته²³ بپاید گریست
 بدان جای پرخاش و ننگ و نبرد²⁴
 همی²⁵ خسته و کشته جستند²⁶ باز²⁷

غمان VI- زاید بر همان I, IV-؛ سرت را نبرد هم ایدر همان K-² بریدی I, IV-¹
 بژوپین I, IV-؛ بژوپین و نیزه K-⁵ بیمارانش فرمود K, I, IV, VI-⁴ که آمد بر تو I-³
 بژوپین و نیزه K-¹⁰ خای VI-⁹ همی I-⁸ جهان I, IV-⁷ گشن VI-⁶ و گرزش
 بتیر دلاور برش VI-؛ تن پهلوانی وی I, IV-؛ ز تیر آن دلاور تنش K-¹² مانند I, IV-¹¹
 (см. б. 1558).¹⁷ I, IV-¹⁶ و زکارزار I-¹⁶ جنگ I, IV-¹⁵ دلیر I, IV-¹⁴ و IV-¹³ доб.
 بدل I, IV-²¹ بدل I, IV-²⁰ بجوش اندر آمد VI-؛ بر K-¹⁹ روی خود را VI-¹⁸ بروبر
 جای I, IV, VI, K-²⁴ کشته I, IV-²³ همی ناپدم I, IV-؛ نیاید همی K, VI-²² دلگشای
 K, I, IV, VI-؛ بهر سو بگشتند دو رزمساز I, IV-²⁷ دیدند VI-²⁶ همه K, VI-²⁵ نبرد
 обратный порядок мисра.

که چندین تن از تخته مهتران¹ ز دیریم داران و کندآوران²
 ز پیکار تو کشته و خسته³ شد⁴ چنین رزم ناگاه پیوسته⁵ شد⁴
 1525 که جوید گذر سوی ایران کنون مگر آنک جوشد ورا مغز و خون
 اگر نیستی رنج⁶ افراسیاب که گردد سرش زین سخن پر شتاب
 ترا بارگی دامی ای جوان بدان قات بردی بر پهلوان⁷
 بگفت این و برگشت و شد باز جای دلش پر ز کین⁸ و سرش⁹ پر ز رای
 برفت او¹⁰ و آمد ز لشکر¹¹ تراو سواری که بودیش با شیر¹² تاو
 1530 ز پیران پیرسید و¹³ پیران¹⁴ بگفت بمهرش¹⁵ بدادم بسی¹⁶ پند خوب
 سخن را نبد بر دلش هیچ¹⁹ راه پییران چنین گفت جنگی تراو
 شوم گر پیاده بچنگ²² آرمش بیامد شتابان بدان رزمگاه
 1535 چو بهرام را دید نیزه بدست بدو گفت ازین لشکر نامدار
 بایران گرازید خواهی²⁷ همی سرت بر فرازید خواهی²⁷ همی²⁸

IV— I, 5 اند K— 4 خسته و کشته— I, IV, VI 3 جنگ آوران— I, IV 2 پهلوان K— 1
 K, I, 7 بیم VI— 6 بدین رزم با خاک آغشته— VI؛ بران خاک [حال— IV] از رزم برگشته
 به پیشی K— 10 سرش پر ز باد و دلش K— 9 مهر— I, IV, VI 8 IV— 66. 1526, 1527 оп. 11 I, IV— 11 اندر
 که در— I؛ که در قنش بودی همی بیخ و— K— 12 ز لشکر بیامد بر او— I, IV— 11 اندر
 پذیر وی اندر یکی تیز— VI؛ که در پیشی بودی که جنگ— IV؛ قنش بودی که جنگ
 оп. VI— 18 نمایم IV— 17 یکی— I, IV— 16 ز مهرش VI— 15 ویرا— I, IV— 14 و— K— 13
 19 K— 19 نبد هیچ بر دلش K— 20 Л—б. оп.; K—доб.: 20

بگفتم که این راه را روی نیست * مشو خیره کاب اندرین جوی نیست
 I, IV— 20 Л, K, VI—б. оп. 25 نهان K— 24 هم— I, IV— 23 نمایم بچنگ K— 22 ورا— T— 21
 I, IV—б. оп. 28 خواهد— Л— 27 رهایی نیابی درین کارزار

- 1505 چو رویین پیران ز قیرش¹ بخت²
 بسستی³ بر پهلوان آمدند
 که هرگز چنین⁴ یک پیاده⁵ بجنگ
 چو بشنید پیران غمی گشت سخت
 نشست از بر باره⁶ تند⁷ باز⁸
 1510 پیامد بدو گفت کای⁹ نامدار
 نه تو¹⁰ با سیاوش بتوران بدی
 مرا با تو نان و نمک خوردن است
 نباید که با این نژاد و گهر
 ز بالا بخاک اندر آید سرت
 1515 بیا تا بسازیم سوگند و بند
 ازان¹¹ پس یکی با تو خویشی کنیم¹²
 پیاده تو با لشکری¹³ نامدار
 بدو گفت بهرام کای پهلوان
 مرا حاجت از تو¹⁴ یکی¹⁵ بارگیمست
 1520 بدو گفت پیران که ای نامجوی
 ترا این¹⁶ به آید که گفتم سخن
 بزمین تا سواران آن¹⁷ انجمن

چنو-K⁴ گریزان-VI³ چنان دید از جا بجست-I, IV² ز جنگش-K¹
 LI¹⁰ تیز-K⁹ شاخ-K, VI⁸ هرگز-K⁷ ب-K, I, IV, VI⁶ کسی نیامد-I, IV⁵
 I, IV¹³ و شیران-K, VI¹³ تو تا-I, IV, VI¹² و تو خود-K¹² ای-K¹¹ باز-IV¹¹ نیاز-
 K, I¹⁷ چندی-I¹⁶ برین-LI¹⁵ نیز و مهر تنست-I¹⁴ خردمند و بیدار و خامشی
 I, IV¹⁸ و زن-K, I, IV, VI¹⁸ بگوید ترا دوده و کشورت-VI¹⁸ بگرید بتو دوده و کشورت-I, IV¹⁸
 K, VI²³ بیدار-K, VI²³ لشکر-I, IV, VI²² کنم-K, I, IV²¹ که-K²⁰ کنم-K, I, IV¹⁹
 K, I, IV, VI²⁴ -доб.:

سه روزست تا ناچریده لبان * همی رزم سازم بروز و شبان
 K, I, IV, VI²⁸ -доб. اگر-LI²⁷ (метр нарушен). یکی-IV²⁶ از تو حاجت-K²⁵

ببرد مر مرا سوی آزادگان * بر پیر [بنزدیک-K] گورز کشوادگان
 این-K, I, VI³³ تو-VI³² آن-I, IV³¹ راه-K³⁰ چگویی-VI²⁹

ازیشان فراوان بـخـسـت¹ و بـکـشـت² پیاده نپیمچید³ و ننمود پشت⁴
سواران همه باز گشتند ازوی
چو لشکر ز بهرام شد ناپدید
ز هر سو بسی تیر گرد آورید⁵

* * *

1495 چو لشکر بیمامد بر پهلوان
فراوان سخن رفت زان رزمساز⁸
بگفتند کاینست هژبر¹² دلیر
بپرسید پیران که این مرد کیست
یکی گفت بهرام شیراژن است
بروین چنین گفت پیران که خیز
مگر¹⁸ زنده اورا بچنگ آوری
1500 ز لشکر کسی را²⁰ که باید بر
چو بشنید رویین²⁴ بیمامد²⁵ همان²⁶
بر تیر بنشست بهرام شیر
یکی تیرباران بروین³⁰ بکرد

بگفتند با او سراسر⁶ گوان⁷
ز پیکار او⁹ آشکارا و¹⁰ راز¹¹
پیاده نگردد خود¹³ از جنگ سیر¹⁴
ازان¹⁵ نامداران ورا نام چيست
که لشکر سراسر بدو روشن¹⁶ است
که بهرام را نیست جای¹⁷ گریز
زمانه¹⁹ براساید از داوری
کجا²¹ نامدارست²² و²³ پرخاشخ
نبودش بس²⁷ اندیشه²⁸ بدگمان
نهاده سپر بر سر و چرخ زیر²⁹
که شد ماه³¹ تابنده چون لازورد³²

چو شیر — I, IV — 4 پاستاد — K, I, IV — 3 بکشت و بخست — I, IV, VI — 2 بجست — K — 1
K — 6 I, IV — 5 ب. оп. چو شیر ژیان بود ننمود پشت — VI ژیان پیش دشمن بجست
K — 7 I, IV — 7 اورا بجمله — VI رزمش بجمله
کجا در تن خود توانشان نبود * تو گفستی بتن در روانشان نبود
I — 12 ز پیکار و از کار و حال سپاه — K — 11 ب — VI — 10 و از — VI — 9 ازین رزمگاه — K — 8
I, IV — 6. стоит после б. 1192. I, IV — 14 وی — K — 13 هژبری
K — 19 اگر — K — 18 راه — I, VI — 17 ریمن — IV — 16 ازین — VI — 15 وزان — I, IV — 15
K — 24 оп. و — K — 23 پهلوانست — VI — 22 که وی — VI — 21 که او — I, IV — 21 کسانی — I, IV — 20
از اندیشه — VI — 28 بدل بودش — K — 27 زمان — IV — 26 (метр нарушен). همان — VI — 25 پیران
I, IV — 32 روز — VI — 31 بریشان — K, VI — 30 б. оп. I, IV — 29
چو بهرام دیدش بکردار گرد * یکی تیرباران بروین بکرد

چو آن باز یابم¹ بیایم برت
 وزانجا سوی قلب لشکر شتافت⁴ 1475
 میان قل⁷ کشتگان⁸ اندرون
 فرود آمد از باره¹⁰ آن برگرفت
 خروش دم مادیان یافت اسب
 سوی مادیان روی بنهاد¹³ گفت
 همی شد دمان¹⁶ تا رسید اندروی 1480
 چو برگرفت هم در¹⁹ زمان برنشست
 چو بفشارد ران هیچ²² نگذارد²³ پی
 چنان²⁶ تنگدل شد بیکبارگی
 وزانجا یگه تا بدین رزمگاه
 سراسر همه دشت پر کشته دید²⁹ 1485
 همی گفت کاکنون چه سازیم روی
 ازو سرکشان آگهی یافتند
 که اورا بگیرند زان رزمگاه
 کمانرا بزه کرد بهرام شیر
 چو تیری یکی³⁶ در³⁷ کمان راندی 1490

3.4

همان³ گردش بخت⁴ وارونه⁵ بود
 ترا گفت دانا نیاید⁶ صواب⁷
 درخشان⁹ شده¹⁰ روی گیتی ز ماه
 بران داغ دل بخت هر گشتگان
 شده غرق و¹³ خفتان برو چاک چاک
 که زار ای جوان سوار¹⁵ دلیر
 بزرگان بایوان تو اندر¹⁷ مغاک¹⁸
 که بودند افکنده بر²⁰ پهن دشت
 بشمشیر ازیشان²¹ بجان رسته بود
 بنالید و پرسید²² زو نامرا
 بر²⁴ کشتگان خوار²⁵ افکندهام
 مرا بر یکی جامه خواب آرزوست
 بدل²⁷ مهربان و بتن²⁸ خویش اوی
 بدزدید پیراهن³⁰ اورا بیست³¹
 تبه بودن این³³ ز ناپستگیست
 وزین خستگی زود بهتر شوی
 ز من گم شدست از پی تاج شاه³⁵

برو¹ رای یزدان دگر گونه² بود
 هر انگه که بخت اندر آید بخواب
 بزد اسب و آمد بران⁸ رزمگاه
 همی زار بگریست بر کشتگان 1460
 تن ریونیز اندران¹¹ خون و خاک¹²
 همی¹⁴ زار بگریست بهرام شیر
 چه تو کشته اکنون¹⁶ چه یکمشت خاک
 بران کشتگان بر¹⁹ یکایک بگشت
 ازان نامداران یکی خسته بود 1465
 همی باز دانست بهرامرا
 بدو گفت کای²³ شیر من زندهام
 سه روزست تا²⁶ نان و آب آرزوست
 بشد تیز بهرام تا پیش اوی
 برو گشت گریان²⁹ و رخرا بخست 1470
 بدو گفت مندی پیش کز³² خستگست
 چو بستم کنون سوی لشکر³⁴ شوی
 یکی تازیانه بدین رزمگاه

واژونه - VI⁵ چرخ - I, IV⁴ همه - I, IV³ گون - VI² بدان - K¹
 بر آب - K, VI⁷ بکوشش سخنها نیاید [بیاید - I, IV⁴]; بکوشش نیاید سخنها - K, VI⁶
 (метр) شده - VI¹⁰ درخشان - K, VI⁹ سوی - K⁸ سر مرد بیهمده گیرد شتاب - T
 I, 14 غرقه - I, VI¹³ تن ریورا اندران ریوناک - K¹² اندرون - VI¹¹ (нарушен).
 که زارا جوانا سوار - VI⁶ سوار جوان - I, IV⁴ همی گفت زار ای جوان - K¹⁵ برو - IV⁴
 K, 19 I, IV¹⁸ ب. оп. پدر اندرایوان و [تو] در - VI⁶ بایوان و تو در - K¹⁷ ایدر - VI¹⁶
 ای - K, I²³ دانست - IV²² لیکن - I, IV²¹ کشته بران - K²⁰ بگرد برادر - I, IV, VI⁶
 - VI²⁸ بتن - VI²⁸ بجان - K, I, IV²⁷ با - IV²⁶ همبر - IV⁴ اندر - K, I, VI²⁵ میان - K²⁴
 همی کرد مویه با آواز پست - I, IV³¹ همه فوطه ببرد و - K, VI³⁰ بریان - IV²⁹ بدل
 I - تاج و گاه - K³⁵ نزد مهتر - K³⁴ مهتر - I³⁴ او - K³³ کان - VI³³ کین - K, I, IV³²
 تاج گاه

- بدو گفت گودرز پیر¹ ای پسر
 ز بهر یکی چوب بسته دوال
 چنین گفت بهرام جنگی که من
 بجایی توان مُرد کاید⁴ زمان
 1445 بدو گفت گیو ای برادر مشو⁷
 یکی شوشه زر بسیم⁸ اندرست
 فرنگیس چون گنج بگشاد سر¹²
 1450 من آن¹³ درع و تازانه¹⁴ برداشتم
 یکی نیز بگشاید کاوسی شاه
 دگر پنج دارم همه زرنگار
 ترا بگشیم این هفت ز ایدر مرو
 چنین گفت با گیو بهرام گرد
 1455 شمارا ز رنگ²² و نگارست گفت²³
 گسر²⁶ ایدونک تازانه باز آورم
- همی بخت خویش² اندر آری بسر
 شوی در دم اختر شوم³ فال³
 نیم بهتر از دوده و انجمن
 بکژی چرا برد⁵ باید⁶ گمان
 فراوان مرا تازیانه ست نو
 دو شیمیش⁹* ز¹⁰ خوشاب و ز¹¹ گوهرست
 مرا داد چندان سلیج و کمر
 بتوران دگر خوار بگذاشتم¹⁵
 ز زر و ز گوهر چو تابنده¹⁶ ماه
 برو بافته¹⁷ گوهر شاهوار
 یکی¹⁸ جنگ خیره میاری¹³ نو
 که این²⁰ ننگ را خرد²¹ نتوان شمرد
 مرا آنک شد²⁴ نام با ننگ²⁵ جفت
 وگر سر ز کوشش²⁷ بگاز²⁸ آورم²⁹

I, IV, همی درشوی در دم پیل و دال - K³ خود - K² گودرز و گیو - I, VI, ¹
 نگیری چو آرند - I⁵. (метр нарушен). I - چو آید - I; اگر آمدمستم بدانجا - K⁴ بد بفال - VI,
 I, IV - ⁸ مرو - K, IV⁷ با بد - I; بایدم بد - K⁶ راند - VI; بگیری تو آن خوار - IV
 دو شلبش - VI; دو دسته - I, IV⁹; دوالش - K⁹ زر و سیم - VI; یکی دستمرا سیم و زر
 تازیانه - IV¹⁴ یکی - VI; این - K, I, IV¹³ در - T¹² پر - K, I, IV¹¹ پ - I, IV¹⁰ (метр нарушен).
 K - доб.: VI¹⁵ بگذاشتم - VI¹⁵.

فرنگیس بگشاید آن مر مرا * که آن سیاوش بد مهتر
 یکی درع دیگر ببگشاید نیز * سیاوشش شه داشتی آن عزیز
 یکی جنگ را - VI; میفراز - K¹⁹ مکن - K¹⁸ تافته - IV¹⁷ ز گوهر بسان فروزنده - I, IV¹⁶
 هرانگه - VI²⁴ جفت - VI²³ درنگ - K²² خوار - K, I, IV²¹ تن - I²⁰ خیره با رای
 وگر چند رنج دراز - VI²⁸ بکوشش - K, I, IV²⁷ ار - K²⁶ خاک - K²⁵ شود
 cm. б. 1441. K - доб.:
 K²⁹ - доб.:

سترگی و بی‌باکی و پردلی * بهم ناید این هر سه با عاقلی

* شیب... و دنباله تازیانه را گفته اند که رشته تازیانه باشد (برهان قاطع)

نشستند هر دو بران¹ بارگی همه سوی آن دامن³ کوهسار سواران ترکان همه شاددل بلشکرگه خویش باز آمدند 1435 ز گردان ایران برآمد خروشی

چو خورشید شد تیره یکبارگی² گریزان برفتند⁴ برگشته کار⁵ ز رنج و ز غم⁶ گشته آزاددل گرازنده⁸ و رزم⁹ ساز آمدند¹⁰ همی کر¹¹ شد از ناله¹² کوس¹³ گوش

دوان رفت¹⁴ بهرام پیش پدر بدانگه که آن تاج برداشتم یکی تازیانه ز من گم شدست بهرام بر چند¹⁸ باشد فسوس 1440 نبشته بران چرم نام منست شوم قی²² و تازانه باز آورم مرا این ز اختر بد²⁶ آید همی

که ای¹⁵ پهلوان یلان¹⁶ سر بر سر بنی¹⁷ بابراندر افراشتم چو گیرند¹⁷ بی مایه ترکان بدست جهان پیش چشم شود¹⁹ آبنوس سپهدار پیران²⁰ بگیرد بدست²¹ اگر²³ چ²⁴ دراز آورم²⁵ که نامم بخاک اندر آید همی

و. K-доб. 4 دامن آن K-3 چو شد روز تیره یکبارگی I, IV-2 بدان I, IV-1 گرازیده K-8 ز بیداد و رنج و غم K-7 ز درد و غمان VI-6 از کارزار I, IV-5 رزم K, I, IV, VI-9 K-доб.: 10

هزیمت گرفتند ایرانیان * میمان اندرون اختر کاویان بسی سر گرفتار خم کنند * بسی سر فگنده بخاک نژند VI-13 K-доб.: 13 ناله و گریه VI-6؛ ناله و آه I, IV-12 پیر IV-11 همی مویه کردی جدا هر کسی * که بودند کشته گرامی بسی I, IV-доб.:

چو ز افراز شد بخت سر بر [در-I] نشیب * سزد گر بود مردرا زو نهیب فرخنده I, IV-18 بگیرند IV-17 جهان K, I, IV-16 با K-15 چنین گفت K-14 حتی یقع فی ید پیران B-ترکان K, I, IV-20 چشمش بود I, IV-19 L-б, оп.; 21 K-доб.: VI

همیشه مرا ننگ باشد ازین * ازین ننگ نامم شود بر زمین درآید مرا نام مردی بخاک * ازین غم کنم جامه بر خویش چاک 26 I, IV-26 I, IV-25 وگر سر بکوشش بگاز VI-25 رزم K-24 وگر K-23 زود I, IV-22 این از اختر بد VI-؛ این بد از اختر

سپاه^۱ اندر آمد بگرد درفش
 دگر باره از جای برخاستند
 به پیش سپه کشته شد ریونیز^۴ 1400
 یکی تاجور شاه^۵ کهتر پسر^۶
 سر و تاج او اندر آمد بخاک
 ازان پس خروشی برآورد گیو
 چنوی^۸ نمود اندرین^۹ رزمگاه
 نبیره جهاندار^{۱۰} کاوسی پیر 1405
 فرود^{۱۱} سیاوش^{۱۲} چون ریونیز
 اگر تاج آن نارسیده^{۱۴} جوان
 اگر^{۱۶} من بچشم ازین^{۱۷} رزمگاه^{۱۸}
 نماید که آن افسر^{۲۰} شهریار
 فزاید برین ننگها ننگ نیز 1410
 چنان بد که بشنید آواز^{۲۳} گیو
 برآمد بنوی یکی کارزار
 فراوان ز هر سو^{۲۵} سپه کشته شد
 برآویخت چون شیر بهرام گرد

هوا شد ز گرد سواران^۲ بنفش
 بران دشت رزمی نو آراستند^۳
 که کاوسی را بد چو جان عزیز^۴
 نی از فریب رز و جان پیر^۷
 بسی نامور جامه کردند چاک
 که ای نامداران و گردان نیو
 جوان و سرافراز و فرزندان شاه
 سه تن کشته شد زار بر خیره خیر
 بگیتی فزون زین شگفتی چه چیز^{۱۳}
 بدشمن رسد شرم دارد روان^{۱۵}
 شکست اندرآید بایران سپاه^{۱۹}
 بترکان رسد در صف کارزار
 ازین افسر و کشتن ریو^{۲۱} نیز^{۲۲}
 سپهبد سرافراز پیران^{۲۴} نیو
 ز لشکر بران افسر نامدار
 سر بخت گردنکشان^{۲۶} گشته شد^{۲۷}
 بنیزه بریشان یکی حمله برد

بود فرزندان و چیز - I, IV^۴ بپاراستند - IV^۳ کردار سوران - VI^۲ سوار - VI^۱
 پیر از دژ و یاقوت و - VI^۷ یکی تاج بد شاهزاده پسر - VI^۶ شاه و - VI^۵ و بود و - K^۵
 نبیره پسر - K, VI^{۱۰} چنو کشته شد خود ازین - K^۹ چو اوپی - VI^۸ رخشان گهر
 ازین افسر و کشتن ریونیز - VI^{۱۳} و - VI^{۱۲} و سیاوش - K^{۱۲} و - K^{۱۱} و - K^{۱۱} پیش
 - K^{۱۴} و هو اصغر بنیه فهوی الی الارض صریحا و تعفر تاجه - B - 1401-1406 op.; I, IV - 66.
 - I, IV^{۱۸} درین - K^{۱۷} و گر - I, IV^{۱۶} شرم داریم ازان - I, IV^{۱۵} شهریار - I, IV^{۱۵} و نورسیده
 افسر شاه - I^{۲۱} که این تاج این - K^{۲۰} بدین رزمگاه - I, IV^{۱۹} بپیرچم ز دوران سپاه
 فصاح جیو و قال احفظوا تاجه - B - 1407-1410 op.; VI^{۲۲} کشتن و جنگ - IV^{۲۳} ووز جنگ
 پوشد با دلیران و گردان - I, IV^{۲۴} چو این گفته بشنید سالار - I, IV^{۲۳} لا یأخذوه
 - I, IV^{۲۷} بسیار کسی - I, IV^{۲۶} و - K^{۲۵} دو - K, VI^{۲۵} بهرام - VI^{۲۷} обратный
 порядок мисра.

- درفش از در¹ بیژن گیو نیست
 یکی تیغ بگرفت بیژن بنفش
 بدو نیمه² کرد اختر کاویان
 پیامد که آرد⁴ بنزد سپاه
 یکی شیردل لشکری⁷ جنگجوی
 کشیدند گوپال و تیغ بنفش
 چنین گفت هومان که آن⁹ اخترست
 درفش بنفش ار بچنگ آوریم
 کمانرا بزه کرد بیژن چو گرد
 سپه یکسر از تیر او¹⁴ دور شد¹⁵
 بگفتند با گیو و با گسته¹⁶
 که مان¹⁶ رفت باید بتوران¹⁷ سپاه
 ز گگردان ایـرـان دلاور سـرـان
 بکشتند زیشان²⁰ فراوان سوار²¹
- نه اندر جهان سربسر نیو نیست
 بزد ناگهان بر میان درفش
 یکی نیمه برداشت گرد³ از میان
 چو ترکان بدیدند⁵ اختر براه⁶
 همه سوی⁸ بیژن نهادند روی
 به پیکار آن کاویانی درفش
 که نیروی ایران بدو¹⁰ اندرست
 جهان جمله بر شاه¹¹ تنگ آوریم¹²
 بریشان یکی تیرباران بکرد¹³
 همی گرگ درنده را سور شد¹⁵
 سواران که بودند با او بهم
 ربودن ازیشان همی¹⁸ تاج و گاه
 برفتند بسپار نیـزـهـورـان¹⁹
 بیامد ز ره²² بیژن نامدار²³

دیدند - VI 5 آید - K 4 ز بر نیمه برداشتش - I, IV 3 نیم - K, I 2 بر - VI 1
 بدان - I 10 بدین - K 10 این - I, IV 9 پیش - I, IV 8 لشکر - I, VI 7 ل - ب. оп. 6 ترکان
 بدیدند - VI 5 آید - K 4 ز بر نیمه برداشتش - I, IV 3 نیم - K, I 2 بر - VI 1

چو بیژن بدید آن سران با درفش * بدندان گرفت آن درفش بنفش
 بدندان گرفته درفش استوار * بیارید تیر از کمان نامدار
 IV - доб.:

چو بیژن بدید آن سپاه نورد * که گوردش درآمد بکردار گرد
 سپهرا به تیر از برش - VI 13 فلحا راه بیران مع بیژن آمر أصحابه بقصد و استلابه - B
 کرد - VI 15 سپهرا به تیر از برش - K, I, IV 14 K, I, IV 1393. см. б. دور کرد
 که از ما برفتند توران - I, IV 17 کنون - K 16 K, I, IV 1392. см. разночтение к б. 1392.
 با گرزهای گران - I, IV 19 ربودن کنندش ازو - IV 17 ربودن کنند آرزو - I 18 K - همه
 دمان - I, IV 23 زبر - K 22 فزون از هزار - I, IV 21 ازیشان - K, I, IV, VI 20 K, I, IV, VI - доб.:

ازانجایگه تا بنزد سپاه * گرانمایگان برگرفتند راه
 همی رفت بیژن چو شیر زیان * بدست اندرون اختر کاویان

وگر کوه باشد ز بن¹ برکنیم
 بدید آن سر و² ترگ بیدار³ نیو
 بیفشارد⁴ بر جایگه پای⁵ خویش
 ابا برقه و زنگه⁶ یل⁷ بهم
 که پیمان شکستن نبود اندران
 گر⁸ از گرز خون اندر آید¹⁰ بجوی¹¹
 برزم اندرون گرز بگزاردند
 زمانه همی بر بدی گشته شد
 کز ایدر برو زود برسان¹⁵ تیر
 بپیش من آر اختر کاویان
 بیاید کند روی¹⁸ دشمن¹⁹ بنفش
 بیامد بکردار آذرگشسپ
 که ایدر چه داری سپه²¹ در نهفت
 برین کوه سر بر فزون زین²² مپای²³
 سواران و این تیغهای²⁵ بنفش
 نکرد او خرد با دل خویش جفت²⁷
 که²⁹ در کار تندی و در جنگ نو
 همین³¹ پهلوانی و تخت و کلاه³²

بخنجر دل دشمنان بشکنیم
 چو گودرز بشنید گفتار گیو
 پیشیمان شد از دانش و رای خویش
 گرازه برون آمد و گسته هم
 1370 بخوردند سوگندهای گران
 کزین رزمگه⁷ برنتابیم⁸ روی
 وزان¹² جایگه ران¹³ بیفشاردند
 ز هر سو سپه بی کران¹⁴ کشته شد
 به بیژن چنین گفت گودرز پیر
 1375 بسوی فریبرز برکش عنان¹⁶
 مگر¹⁷ خود فریبرز با آن درفش
 چو بشنید بیژن برانگیخت اسپ
 بنزد فریبرز و با او²⁰ بگفت
 عنانرا چو گردان یکی برگرای
 1380 اگر تو نیایی مرا²⁴ ده درفش
 [چو بیژن سخن با فریبرز²⁶ گفت
 یکی بانگ²⁸ برزد بمیژن که رو
 مرا شاه داد³⁰ این درفش و سپاه

ببفشرد - K⁴ خویشان - I, IV; گردان - K, VI³ و - VI² کوه آتش بود - K¹

رزم ما - I, IV⁷ گرد زنگه - I, IV; زنگه آمد - K, VI⁶ پایگه رای - IV; کینه گه پای - K⁵
 :доб. - K, I, IV, VI¹¹ آید ایدر - VI¹⁰ و - VI⁹ نتابند - K⁸

همه یکسره پشت پشت آوریم * مگر نام رفته بمشت آوریم
 K¹⁵ ز دشمن بسی نامور - K, I, IV, VI¹⁴ پای - K, I, IV¹³ پس آن - I, IV; بران - K¹²
 وگر - I, IV¹⁷ میان - JI, K¹⁶ برو تیز با گرز و - I, IV, VI; که بشتاب از ایدر بکردار
 مانای همی - I, IV²¹ رفت و - JI²⁰ بیایند و آن تیغهای - K¹⁹ بیاید کاندرو - VI¹⁸
 چو - VI²⁶ تیرهای - K²⁵ بمن - K, I, IV, VI²⁴ ب. - K, I, IV²³ فزونی - VI²²
 داد شاه - K³⁰ تو - K, I, IV, VI²⁹ گرز - VI²⁸ ب. - JI, K²⁷ بیژن بنزدیک او این
 این دستگاه - K³² جهان - VI³¹

- 1350 نگون گشته¹ کومی و درفش و سنان
 چو⁵ دشمن ز هر سو بانبوه⁶ شد
 برفتند ز ایرانیان هرک⁷ زیست
 همی بود بر جای گودرز و گیو
 چو گودرز⁹ کشواد بر¹⁰ قلبگاه
 ندید¹² و یلان سپه را¹³ ندید¹⁴ 1355
 عنان کرد پیچان براه گریز
 بدو گفت گیو ای سپهدار پیر
 اگر تو ز پیران بخواهی گریخت
 نماند کسی زنده اندر جهان
 ز مردن مرا و ترا چاره نیست 1360
 چو پیش آمد این روزگار درشت
 بیپیچیم زین جایگاه سوی²² جنگ
 ز دانا تو نشنیدی²³ آن داستان
 که گر دو برادر نهد²⁴ پشت پشت
 تو باشی²⁷ و هفتاد جنگی پسر 1365

66. VI — 4 رکیب و — IV 3 نبد ایچ — VI; نبد هیچ — K, I 2 گشت — K, I, IV 1

1349, 1350 оп.; K — доб.:

که دلشان ز پیکار برگشته بود * ز خون دشت همچون گل آغشته بود
 I, IV — доб.

گذرشان بیکبار برگشته بود * ز خون دشت و کوه اندر آغشته بود
 از — K 7 بی اندوه — IV; بر انبوه — K, I, VI 6 ز — K 5 VI — см. различие к б. 1348.
 و — VI 11 доб. در — K 10 و — VI 9 نامداران — K, I, IV, VI 8 ایران هر آنکس
 مر — IV; پس تو — K 16 رزم — VI 15 بدید — I, IV 14 درفش یلان را — J 13 بدید — K 12
 دلیران و از کار دیده — VI; ز گردان و از کار دیده — K, I, IV 18 بیخت — K, I, IV, VI 17
 K, I, 22 بریزند خون بهتر آید ز — I, IV 21 K — б. стоит после б. 1361. 20 K — مرد — VI 19
 K — دشنیدی — J, I 23 نپیچم از انجایگاه سر ز — IV; نپیچم ازین جایگاه سر ز — VI
 I, IV — 27 خاک — K, I, IV, VI 26 بر — K 25 شود — K, VI 24 بشنیدی — IV; شنیدی تو
 بسی پیل و شیران نر — I, IV; ستوده بسی نیز شیران نر — K, VI 28 هستی

1320 نـبـد پـشـفـرا رـوزـگـار گـذر
 سـوی مـیـمـنـه گـیـو³ گـودـرز بـود
 سـوی مـیـسـره اشـکـش تـیـز چـنـگ
 یـلـان بـا⁸ فـریـمـرز کـاوس شـاه
 فـریـمـرز بـا لـشـکر خـویـش گـفت
 یـک اـمـروز چـون شـیـر جـنـگ آوریـم¹¹
 1325 کـز یـن نـنـگ تـا جـاودان بـر سـپـاه
 یـکی تـیـر بـاران بـکـردنـد سـخت
 تـو گـفـتی هـوا پـر کـرگـس شـد سـت
 نـبـد بـر هـوا مـرغـرا¹⁶ جـایـگـاه
 دـر فـشـیدن¹⁸ تـیـغ الـمـاس گـون
 1330 تـو گـفـتی ز مـیـن رـوی ز نـگی شـد سـت
 ز بـس نـیـزه و گـرز و شـمـشـیر تـیـز
 ز قـلب سـپـه گـیـو شـد پـیش صـف
 اـبـا²² نـا مـداران گـودـرز یـان
 بـتـیـغ و بـنـیـزه²⁴ بـر آویـختـنـد
 1335 چـو شـد²⁵ رزم گـودـرز و پـیـران دـر شـت

VI — ز بس گرد و گرز و کمند و تیر — I, IV — تیر — K² بران در ز گرز — K¹
 که مهتر — K⁵ کجا — I, IV⁴ و K³ — доб. (нет рифмы). ز بس گرز و تیغ و کمان و سنان
 I, IV — 6. که در جنگ بودی بسان پلنگ — K⁷ بود و — VI — L⁶ بد و موبد
 آورم — VI — K¹¹ از ما — K, VI — I¹⁰ بر — IV⁹ یلان و — I, IV — K⁸ دلاور — 6. 1320. стоит перед 6.
 چو باد خزان — K, I, IV, VI — I¹⁴ 66. 1323, 1324, 1325 оп. I, IV — I¹³ همی خندد و — VI¹²
 وز پشیمان رسولی بهر کس — K¹⁵ بگذرد [بـرجهد — I] بر درخت [بخت؟ — I]
 K¹⁶ چون خس — VI — املس — I, IV (پا مس: پای بسته و درمانده بود... «لخت فرس اسدی»)
 ز نیروی گرد و خروش — I, IV¹⁷ هیچ [تیر — IV — نیز — I — مرغ — VI] پرنده را — I, IV, VI
 خروشان بلب در [بر — IV] — I, IV²¹ 6. оп. K²⁰ بچنگ — K¹⁹ درخشیدن — K, I, IV¹⁸
 IV — 27 K²⁶ نبد — IV — I²⁵ بید — K²⁴ بخنجر — I, IV²³ رای — VI²² پشش — VI²²
 قتل فیها سبعائة نفس من أقارب هومان — B شیران

برانیید¹ لشکر² سوی مرز خویش
وگر نه بجنگ اندر آرید جنگ⁴
یکی خلعت آراست رهام را
بنزد فریبرز رهام گرد
فریبرز چون یافت روز⁷ درنگ
سر بدرهارا گشادن گرفت¹⁰
کشیدند¹² و لشکر بیاراستند¹³
ز هر چیز¹⁴ لغتی بیپیراستند¹⁵

برانیید¹ لشکر² سوی مرز خویش
وگر نه بجنگ اندر آرید جنگ⁴
یکی خلعت آراست رهام را
بنزد فریبرز رهام گرد
فریبرز چون یافت روز⁷ درنگ
سر بدرهارا گشادن گرفت¹⁰
کشیدند¹² و لشکر بیاراستند¹³

* * *

ز پیمان بگشتند¹⁷ و¹⁸ از¹⁹ نام و ندگ
برفتند یکسر سوی رزمگاه
همی آسمان اندر آمد ز جای
ز گوپال و²⁶ تیغ و کمان و سنان
وگر آسمان بر²⁹ زمین گشت راست³⁰

چو آمد سر ماه¹⁶ هنگام جنگ
خروشی برآمد ز هر دو²⁰ سپاه
ز بس ناله بوق و هندی²¹ درای
هم از²² پال²³ اسپان و دست²⁴ و²⁵ عنان
تو گفתי جهان دام نر²⁷ از دهاست²⁸

آریم - K⁴ بیدار دل - I, VI; بدانیید پینادل و - J³ یکسر - VI² دانید - I, IV¹
برانیم - K⁵ هم اکنون بر آرای جنگ - VI; دیگر اندر [ایدر - IV] آیم بجنگ - I, IV; ز روی
ازین پس زمانی درنگ - VI; نخواهد بدن تان زمانی درنگ - I, IV; از خون لشکر دو جوی
فلما کان - B; یکمه - I, IV; ز پیران چو دریافت - K⁷ چنان چون بیاورد نامه - I, IV⁶
I, IV, VI - گشادند در - K¹⁰ بتازید چون شیر جنگ - K⁹ ز هر - I, IV⁸ یوم المیعاد
دیر سو کشان شد کمان و کماند - I, IV; زهر سو سنان و کمان و تیر - K¹¹ گشادند بند
و چون لشکر آراستند - K¹³ بگشتند - I, IV¹² ز هر سو سنان و کمان و کماند - VI
J, K, L¹⁷ و - I, IV, VI¹⁶ ز هر جای مردان بسی خواستند - K¹⁵ سوی - I, IV¹⁴
K²¹ ز هر سو برآمد خروشی - I, IV²⁰ وز - I, IV¹⁹ و - J, L¹⁸ بگشتند - VI
K²⁴ بانگ - K, VI²³ همی - VI; همه - J, I, IV²² کوسی و - I, IV²¹ و بوق و
در د - I, IV²⁷ کام نر - K²⁷ و - IV²⁶ و - VI²⁵ دستان - I²⁵ اسپان دشت
I, IV³⁰ - زمین یکتا ست - VI³⁰ با - K, I, IV, VI²⁹ جهان خود پر از آهن ست - VI²⁸

- ز پیشش فریبرز رهام گردد
پیامد طلایه بدیدش براه³
بدو گفت رهام جنگی منم 1290
پیام فریبرز کاوسی شاه
ز⁵ پیشش طلایه سواری⁶ چو گردد
که رهام گودرز زان رزمگاه
بفرمود تا پیشش اوی آورند
سراینده رهام شد پیشش اوی 1295
چو پیران را دید بنواختش
برآورد رهام راز از نهفت
چنین گفت پیران بر رهام گردد
شمارا بُد این پیشدستی بچنگ
بمرز اندر آمد چو گرگ سترگ 1300
چه مایه بکشت و چه مایه ببرد
مکافات این بد کنون یافتند¹⁶
کنون گر تویی پهلوان سپاه
گر ایدونک یکماه خواهی درنگ
وگر بچنگ جویی منم بر کنار²⁰ 1305
چو یکمه بدین²² آرزو بشهرید²³
- برون رفت و¹ پیغام و² نامه ببرد
بپرسیدش از نام وز جایگاه
هنرمند و بیدار و سنگی منم
به پیران رسانم بدین رزمگاه⁴
پیامد سخنها همه یاد کرد
پیامد سوی⁷ پهلوان سپاه
گشاده دل و تازه روی آورند
بترس⁸ از نهان بداندیشش اوی
بپرسید و بر تخت بنشاختش
پیام فریبرز با او بگفت
که این جنگ را خرد⁹ نتوان شمرد
ندیدیم با طوس رای و¹⁰ درنگ
همی کشت بی¹¹ پاک خرد¹² و بزرگ¹³
بد و نیک این مرز یکسان¹⁴ شمرد¹⁵
اگرچند با کینه¹⁷ بشتافتند¹⁶
چنانچون ترا باید از من¹⁸ بخواه
ز لشکر نیاید سواری¹⁹ بچنگ
بیاری و برکشش صف کارزار²¹
که از²⁴ مرز توران زمین بگذرد²⁵

1 I, IV — و. 2 K, VI — و. 3 K — راه. 4 VI — جایگاه. 5 K, VI — به. 6 I —
خورد. VI — خوار. 9 K — نه ترس. 8 K, VI — بر. 7 I, IV — بفرمود پس تا طلایه
10 I, VI — خورد. 11 K — ذا. 12 VI — خورد. 13 Л — б. стоит после б. 1301. 14 I — آسان. 15 IV — бб.
16 K — ف تیم. 17 K, I, VI — ناگاه. 18 VI — اکنون. 19 I, IV —
منم جنگخواه. I, IV — جویی و پیمکار کار. 20 K — نیارم سواری. VI — سواری نباید
21 I, IV — رزمگاه. VI — صف و رزم ساز. 22 K, I, IV — چو یک ماه بر. 23 I, IV —
وزین. VI — کزین. 24 I, IV — بشمری. VI — بشمرد. 25 I, IV —
(метр нарушен). مرز توران بگذری.

بزرگان و شیران¹ ایران زمین
 بیاورد طوسی آن گرامی درفش
 بنزد² فریبرز بردند و³ گفت⁴
 همه ساله بخت تو پیروز⁵ باد
 بررفت و بمرد آنک بد نودری
 بنزدیک شاه آمد از دشت جنگ
 زمین را بموسید در پیشی شاه
 بدشنام بگشاد لب شهریار
 ازان⁶ پس بدو گفت کای بدنشان
 نترسی همی از جهاندار پاک
 نگفتم⁷ مرو سوی راه چرم
 نخستین بکین من آراستی
 برادر سرافراز جنگی فرود
 بکشتی کسی را که در کارزار
 وزان پس که رفتی بران⁸ رزمگاه
 ترا جایگه نیست در شارسرستان⁹
 ترا پیشی آزادگان کار نیست

همه شاهرا خواندند آفرین
 ابا کوسی و پیلان و¹⁰ ززینه کفش
 که آمد سزار¹¹ سزاوار جفت
 همه روزگار تو نوروز باد
 سواران¹² جنگ آور و¹³ لشکری
 بره بر نکرد ایچ گونه درنگ¹⁴
 نکرد ایچ خسرو بدودر¹⁵ نگاه
 بران¹⁶ انجمن طوس را کرد خوار
 که کم باد نامت ز گردنکشان¹⁷
 ز گردان نیامد¹⁸ ترا شرم¹⁹ و پای
 برفتی و دادی دل من²⁰ به غم
 نژاد سیاوش را کاستی²¹
 کجا هم چنو²² در²³ زمانه نبود
 چو تو لشکری خواستی روز کار
 نبودت بجز رامش²⁴ و بزمگاه²⁵
 بزیمد ترا بند و²⁶ بیمارستان²⁷
 کجا مر²⁸ ترا رای هشیار نیست

بسیپرد و — I, IV, VI — و — I, IV, VI — بدست — I, IV, VI — و — I, IV, VI —
 سرافراز — K — فریروز — I, IV, VI — سزار — K — و — I, IV, VI —
 — I, IV — و — I, IV, VI — و — I, IV, VI —
 بگفتم — I — و بگفتم — I, IV, VI — بیم — I, IV, VI —
 که چون — VI — که چون او کسی — K, I, IV —
 — K — و بزم راه — I, IV, VI — جز آرایش — VI —
 و بزم باید و بند و — K — و بزم — VI — و بزم — VI —
 چون — VI — ترا بند و زنجیر و — VI — ترا بند بهتر به — I, IV, VI —

- هنرها همه هست¹ نزدیک اوی
چو این نامه خوانی² هم اندر³ شتاب
سبک طوس را باز گردان بجای⁴
سپهدار و⁵ سالار⁶ زرینه کفش
سرافراز گودرز ازان⁷ انجمن
مکن هیچ در⁸ جنگ جستن شتاب
بتندی مچو⁹ ایچ رزم از نخست
ترا پیشرو گیو باشد¹⁰ بچنگ
فراز آور از هر سوی¹¹ ساز رزم
نهاد از بر¹² نامه بر مهر شاه
ز رفتن شب و روز ماسای¹³ هیچ
بیامد فرستاده هم زین نشان
بنزد فریبرز شد نامه دار¹⁴
فریبرز طوس و¹⁵ یلانرا¹⁶ بخواند
همان نامور¹⁷ گیو و¹⁸ گودرز را
چو برخواند آن¹⁹ نامه شهریار
- مبادا چنان جان تاریک اوی
ز دل دور کن خورد و آرام و خواب²⁰
ز فرمان مگرد و مزن هیچ رای
تو می باش با²¹ کاویانی درفش²²
بهر کار باشد ترا رای زن
ز می دور باش و مپیمای خواب²³
همی باش تا خسته گردد درست²⁴
که با فتر و برزست و²⁵ چنگ پلنگ²⁶
مبادا که آید ترا رای بزم
فرستاده را گفت برکش برآه²⁷
بهر منزلی²⁸ اسپ دیگر بسیج
بنزدیک آن نامور سرکشان²⁹
بدو داد پس³⁰ نامه شهریار³¹
ز کار گذشته فراوان براند
سواران و گردان آن مرز را
جهانرا درختی نو آمد ببار

ایدر — IV; برخوانی اندر — K³ چو نامه بخوانی — I, IV² نیست — IV, VI, T¹
و. 7 Л, K — доб. 6 VI — و 5 I — جای 4 I — خواب — IV⁴
I, IV, 11 K — گودرز و آن 10 Л, K, I, IV — ب. 1243; K — بر VI —
منه سر بخواب — K¹² 1250 с обратным порядком мисра. 13 K, I — مچوی 14 K —
که با فتر شیرست و — K¹⁶ 15 K, VI — باید; I, IV — کینه 16 K —
I, IV, 17 IV — 1243, 1248, 1249, 1247, 1244, 1250. 18 I, IV — سوی 19 I, IV — نهادند بر 20 K —
فلما جاء الكتاب الى — B; پهلوان — I, IV²³ 22 K — زمان تا زمان 23 K —
VI — 66. 1253, 1254 оп. 26 VI — 27 VI — 28 K, I, IV — 29 K — نامه 30 I, IV —
VI — و همه نامجویان و — I, IV³⁰ 31 K — سرانرا 32 K — فریبرز و طوس
و قرأ الكتاب عليهم — B; 31 I, VI — آزمان

یکی را همه³ فر و اورند اوی
نیاز و غم و درد⁵ و سختی دهد⁴
همه داد بینم ز یزدان پاک
ز لشکر چهل مرد زرینه کفش
برادر شد از کین نخستین⁸ تپاه
وزین گونه¹² سالار لشکر میاد¹¹
سر نامداران و پشت گوان¹⁵
بران¹⁸ درد یکچند بریان¹⁹ بدم
ندانم مرا دشمن و دوست کیست
من زن بر کلات و²² سپیدکوه دم
همان²⁵ کی نژاد است و کندآور است²⁶
از ایران سپاهند گر خود چینند²⁹
فراوان سرانرا سرآرد زمان³⁰
که طوسی فرومایه دادش بباد
ز کاوسی³² شاه اختر³³ بد بدست
چو بی³⁵ می نشیند شتاب آیدش

رهایی نیابد¹ سر² از بند اوی
یکی را دگر شوربختی دهد⁴
ز رخشنده خورشید تا تیره خاک
بشد طوسی با کاویانی درفش
بتوران فرستادمش با⁷ سپاه
بایران⁹ چنو هیچ¹⁰ مهتر میاد¹¹
دریغ¹³ برادر¹⁴ فرود جوان
ز کین¹⁶ پدر زار و گریان¹⁷ بدم
کنون بر برادر بماید گریست
مرو²⁰ گفتم اورا²¹ براه چرم
بران²³ ره فرودست و با لشکرست²⁴
ندانم که این لشکر از بن²⁷ کینند²⁸
ازان کوه جنگ آورد بی گمان
دریغ آنچنان³¹ گرد خسرو نژاد
اگر پیش ازین او سپهמיד بدست
برزم اندرون نیز خواب آیدش³⁴

رنج K-⁵ بود IV-⁴ دهد VI-³ K, I, IV-² نبود IV-¹ ندانم I-¹
بگیتی VI-⁹ بایوان JI-⁸ کینه جستن K-⁷ فرستاد پیش VI-⁶ I-⁵ بود IV-⁴
I, IV-¹¹ برین گونه K-¹² نبود I, IV-¹¹ چنان نیز I, IV, VI-¹⁰ چین نیز K-⁹
VI-¹⁵ دوب: K-¹⁴ گرامی K-¹³ K, I, IV, VI-¹³ بدانگونه
دریغ آن فرود سپه اویش دریغ * که با زور دل بود و با گرز و تیغ
K, I, IV-²⁰ گریان I, IV-¹⁹ پر از I, IV-¹⁸ بریان I, IV-¹⁷ درد VI-¹⁶ I, IV-¹⁶
فرودست و بامادرست K-²⁴ کزان K, VI-²³ و K-²² مر اورا بگفتم VI-²¹ مشو
I, IV-²⁶ یکی K, VI-²⁵ با مادرست VI-²⁴ که آنجا فرودست و با مادرست I, IV-
که طوسی فرومایه کیست K-²⁸ لشکر آین I-²⁷ گوی با نژادست و با گوهرست
از ایران برین ره I-²⁹ چنین ساخته لشکر از بهر چیست K-²⁹ لشکر آن کیست IV-
آن جوان K-³¹ I, IV, VI-³⁰ K, I, IV, VI-³⁰ از ایران برین ره برای چیست IV-
با T-³⁵ آمدش I-³⁴ اختری JI-³³ بکاوسی I, IV-³²

یکی نامداری¹ ز ایرانیان دهد شاهرا آگهی زین سخن
چه روز بد آمد بایرانیان³ بفرمود تا تنگ بندد² میان
که سالار لشکر چه افگند بن سرانرا ز بخشش سرآمد⁴ زیان

* *

رونده بر شاه برد⁵ آگهی 1215
چو شاه دلیر این سخنها شنید
ز کار برادر پر از درد⁷ بود
زبان کرد گویا بنفرین طوسی
دبیر خردمندرا⁸ پیش خواند
یکی نامه بنوشت پر آب چشم¹⁰
بسوی فریبرز کاوسی شاه 1220
سر نامه بود از نخست آفرین¹⁵
بنام خداوند خورشید و ماه
جهان و مکان و زمان آفرید
ازویست پیروزی و زو²³ شکیب²³
خرد داد و جان و تن²⁶ زورمند 1225

که تیره شد آن روزگار مهی⁶
بجوشید وز غم دلش بردمید
بران در بدر درد لشکر فزود
شب تیره تا گاه بانگ خروسی
دل آگنده بودش ز غم⁹ پرفشانند
ز بهر¹¹ برادر پر از درد و خشم¹²
یکی سوی¹³ پرمایگان سپاه¹⁴
چنان چون بود رسم¹⁶ آیین و دین¹⁷
کجا¹⁸ داد بر نیکوی¹⁹ دستگاه²⁰
پی مور و پیل²¹ گران آفرید
بنیک و بید زو رسد²⁴ کام و زیب²⁵
بزرگی و دیهیم و تخت بلند

1 I — یکی دیده بازان — VI — دیگر نامداران — IV — دیگر نامداری — I —
چو آمد — I — خمیده بر شاه برد — K, VI — 5 چو آید — VI — 4 بر ایرانیان — VI — 3
خود آزوده — K — 7 بهی — K, I, IV, VI — 6 فلما وصل الرسول الى الملك — B — 8
ز سوگ — K, VI — 11 دل پر ز خشم — I, IV — 10 همه — K, I, IV, VI — 9 جهان دیده را — I, IV — 8
کرد — K — 15 I, IV — 6. оп. — 14 نزد — K, VI — 13 پر از آب چشم — I, IV — 12 بسوگ — I, IV —
بدان کافر بدش زمان و زمین — I, IV — درست — K — 17 ساز و — K, VI — 16 آفرین از نخست
— Л — 20 بر نیک و بد — I, IV — ز که اوراست بر بهتری — K — 19 که او — I, IV, VI — 18
هم او کرد پیروز و هم او شکست * بنیک و بید زو شد کم دست
زمین و هم — I — هم او کرد پیروز و هم زو — K, VI — 22 کوه — K, I, IV, VI — 21
دادمان نیز دست — VI — دست — K, I, IV — 25 بود — I, IV — 24 شکست — K, I, IV, VI — 23 هم — IV
دادمان و تنی — K — 26 K, I, IV, VI — 6. стоит после 6. 1222.

- پدر بر پسر¹ چند گریان شده² 1200
 چنین است رسم جهان جهان
 همی⁵ با تو در پرده بازی کند
 ز باد آمدی رفت خواهی به گرد
 ببند⁸ درازیم و⁹ در چنگ آز
 دو بهره ز ایران¹² کشته بود¹³
 سپهبد ز پیکار دیوانه گشت¹⁶
 1205 بلشکرگاه اندر¹⁸ می و خوان¹⁹ و بزم²⁰
 جهان دیده گودرز با پیر سر
 نه آن خستگانرا خورش نه²² پزشک
 جهان دیدگان پیش اوی آمدند
 یکی دیده بان بر سر کوه کرد
 1210 طلایه فرستاد²⁵ بر هر سویی
- وزان خستگان چند بریان³ شده²
 که کردار خویش⁴ از تو دارد نهان
 ز بیرون ترا⁶ بی نیازی کند
 چه دانی که با تو چه خواهند کرد⁷
 ندانیم¹⁰ باز آشکارا ز راز¹¹
 دگر خسته از رزم¹⁴ برگشته بود¹⁵
 دلش با خرد همچو بیگانه گشت¹⁷
 سپاه آرزو کرد بر جای رزم²¹
 نه پور و نه میره نه بوم و نه بر
 همه جای غم بود و خوین سرشک²³
 شکسته دل²⁴ و راه جوی آمدند
 کجا دیدگان سوی انبوه کرد
 مگر یابد آن دردا دارویی

4 IV — نیز پیچان — I, IV — چند پیچان — K — 3 شدند — K, VI — 2 پسر بر پدر — VI — 1
 6. K — 7 وزان پس ترا — IV — ز تیزی و از — K, I, VI — 6 کجا — I, IV — 5 که خوشی همی
 10 I, IV — 9 оп. و — Л — 9 بشغل — I, IV — 8 زبرنج — K, VI — 8
 13 K, IV, 12 VI — 12 ایران سپه — VI — 11 چه دانیم — VI — 11 چه داریم
 15 K, IV, VI — 6. 1204. 14 K, I, IV, VI — 14 شد — VI — 15
 18 K — 18 سپاهش تو گفتی بخواب اندر است — K — 17 تو گفتی بتاب اندر است — K — 16
 21 I — 21 رزم — VI — 20 خواب — I, IV, VI — 19 ایدر — IV — 22 بلشکر نه از می و از
 25 K, IV, VI — 25 доб.: 1202; K, IV, VI — 25 آورد با خواب رزم
 25 K — 25 [IV — در] گذشت * نه خسپید [و K — доб.] یک تن نه بیدار گشت
 K — доб.:

سپهبد سبکسار و دیوانه گشت * سپهر آشنا بود بیگانه گشت
 24 VI — 24 همه جا غریب جوی سرشک — VI — 23 ببالین — I, IV — 22 کجا — K — 22
 25 K, I, IV, VI — 25 گشت — K, I, IV, VI — 25

- همه⁴ لشکر گشن زیر و زیر
سراپرده و خیمه بگذاشتند
همه میسر خسته و⁷ میمنه
برفتند بی مایه و تار و پود
گاهی شادمانی دهد گاه درد⁹
دلان¹¹ پر ز کین و سران¹² پر فسوس
پس پشت بر جوشن و خود و گهر¹⁵
همه کوه کردند گردان حصار
یکی را نبرد هوش و توش و نه هنگ¹⁸
شده مانده از رزم و راه دراز
ز پیکار²² ترکان بی اندوه²³ شد
برآمد خروشی²⁵ بدرد²⁶ از میان
شد آن کشته بر خسته²⁹ باید گریست
نه اسپ و نه مردان جنگی بپای³⁰
نه آن خستگانرا³³ کسی خواستار
- پسر بی پدر¹ شد² پدر بی پسر³
به بیچارگی روی⁵ برگذاشتند
نه کوس و نه لشکر⁶ نه بار و بنه
ازین گونه لشکر سوی کاسه رود
چنین آمد⁸ این گنبد تیزگرد
سواران توران¹⁰ پس پشت طوسی
همی گرز بارید گویی¹³ ز ابر¹⁴
نبرد کسی برزم¹⁶ اندرون پایدار
فرومانده اسپان و مردان جنگ¹⁷
سپاهی ازین¹⁹ گونه²⁰ گشتند باز
ز هامون سپهبد سوی²¹ کوه شد
فراوان کم آمد ز ایرانیان²⁴
همه خسته و بسته²⁷ بد هرک²⁸ زیست
نه تاج و نه تخت و نه پرده سرای
نه آباد بوم³¹ و نه مردان کار³²

همی — IV⁴ پسر بی پدر — I, IV, VI³ بد — K, I, IV, VI² پدر بی پسر — I, IV, VI¹
K — 6.⁹ است — K, VI⁸ با — K⁷ نه لشکر نه کوس و — I, IV⁶ پشت — K, I, IV, VI⁵
стоит после б. 1183; I, IV, VI — порядок бб.: 1175, 1178, 1179, 1176, 1181, 1180, 1183, 1187, 1184, 1185,
1186. — I, IV, VI¹³ زبان — K, I, IV, VI¹² روان — K, I, IV, VI¹¹ توران — K, I, IV, VI¹⁰
یکی را نبرد — K¹⁷ جنگ — K, I, IV, VI¹⁶ ترگ — K¹⁵ همچون ترگ — K¹⁴ گفتی
فروماند اسپان و مردان ز جنگ — IV¹ مردان و اسپان خنگ — I¹ صبر و جای درنگ
یکی را بستن در نبرد تاب جنگ — K¹ هوش و توش نهنگ — Л¹ (تصحیح قیاسی)¹⁸
بوی و رنگ — VI¹ (метр нарушен) یکی را نبرد هوش و نه توش و نه رنگ — IV¹
مردان — K²² چو بر — K, I, IV, VI²¹ سپاه از بر کوه — K, I, IV²⁰ بدین — VI¹⁹
خروشی برآمد — K, VI²⁵ فعدم اکثر الایرانیین — Б¹ گودرزیان — Л²⁴ انبوه — VI²³
کجا خسته بر کشته — K²⁹ بسته آنکس که — K²⁸ کشته — Л²⁷ بلند — I, IV²⁶
K, I,³² نه انده گسار — K³¹ زین و نه مردان بجای — Л³⁰ بران خسته و بسته — I, IV²⁶
کشتگانرا — I, IV³³ پروردگار — IV, VI³³

- 1155 گزین کرد زان لشکر نامدار¹ سواران² شمشیرزن سی هزار
برفتند نیمی گذشته ز شب نه بانگ تمیره نه بوق و³ جلب
چو پیران سالار⁴ لشکر براند میان یلان هفت فرسنگ ماند
نخستین رسیدند پیش گله گرفتند بسیار و کشتند⁵ نیز
1160 گله دار و⁶ چوپان بسی⁷ کشته شد سر بخت ایرانیان گشته شد⁸
وزان جایگه سوی ایران⁹ سپاه همه مست بودند ایرانیان
بخیمه درون گیمو بیدار بود خروشی آمد و بانگ¹⁰ زخم¹¹ تبر
ستاده ابر¹² پیش پرده سرای 1165 برآشفست با¹³ خودشتن چون پلنگ
بیامد باسپ اندر آورد پای بکردار باد اندرآمد ز جای

سالار بیدار — K, I, IV, VI و VI — نه بانگ — K³ ز گردان — K² بی شمار — K¹
مانده — T⁸ نماد — K, I, IV⁷ گرفتند و بردند بسیار — I, IV⁶ ازیشان — VI⁵ کرده — K⁵
و قتلوا کل من کان علیها من الجوبانیة و المستحفظین — B¹⁰ همه — T¹⁰ و — J⁹
ایرانیان — IV¹² cm. 6. 1157. و کان بین مکانهم ذاك و بین القوم سبعة فراسخ B — 11¹¹
(метр нарушен). K — 14¹⁴ ابری — K¹³

ببرگستوان اندرون اسپ گیمو * چنان چون بود ساز مردان نیو
15 VI — 16 J — 17 K, IV — 18 IV — 19 J, I — 20 B. op.;
B — K, IV, VI — 21²¹ و کان علی باب خیمه فرس مجفف —

ز خیمه بیامد سوی کارزار * بروبر [برهنه — VI] شتابید [بیفتاد — K]
جنگی سوار

که مغزم ز پیکار — VI²² ز کار خود بیمه — IV²³ ز بهر بیفتادن — K²⁴ بر — K, IV, VI²⁵
— I²⁶ شد پر ز

ز خیمه بیامد سوی کارزار * رسید اندرو مرد جنگی سوار
I, IV — 27²⁷ dob.:

همی گفت برخیز کامشب چه بود * که مغزم ز پیکار شد پر ز دود
K, VI — 28²⁸ dob. вариант этого б.

- همی رفت لشکر گروهها گروه
بفرمود پیران که بیره روید²
1145 نماید که یابند خود آگهی
مگر ناگهان بر سر آن گروه
برون کرد³ کارآگهان ناگهان
بتندی برآورد روی
میان سرخس است نزدیک⁷ طوسی
1150 بپیوست گفتار⁹ کارآگهان¹⁰
که ایشان همه میگزاردند و مست
سواری¹⁴ طلایه ندیدم¹⁵ برآه¹⁶
چو بشنید پیران یلانرا بخواند
که در رزم¹⁹ مارا چنین دستگاه
- نبد دشت پیدا نه دریا نه کوه¹
از ایدر سوی راه کوته روید²
ازین نامداران با فرهی
فرود آرم این گشن لشکر چو کوه
همی جست⁴ بیدار کار جهان
بسوی⁵ گروگرد شد جنگجوی⁶
ز باورد برخاست آوای⁸ کوس
بپیران بگفتند یکیک¹¹ نهان¹²
شب و روز با جام پر می¹³ بدست
نه اندیشه رزم¹⁷ توران¹⁸ سپاه
ز لشکر فراوان سخنها براند
نبودست هرگز بایران²⁰ سپاه

* * *

شمار سپاه آمدش صد هزار * همه شیرو مردان آهن گذار
چنان شادمان گشت و روشن روان * کجا آفرین خواند بر پهلوان
که پیروز رفتی و شاد آمدی * مبیناد چشم تو هرگز بدی
I, IV, VI — доб. варианты 1, 2, 4, 5 бб.; Б — перевод этих бб. отсутствует.

فرستاد³ K — روند² I — б. оп. I — نه هامون و کوه^{VI}; پیدا و دریا و کوه¹ K —
متوجه^B — بید چارهجوی^K — و جای گروی^{VI, I} —⁶ برآه^K —⁵ که جستند^K —⁴
لشکرش برخاست^K —⁸ است و باورد و^{I, IV, VI} —⁷ و دماورد و^K —⁷ جیوکرد
بگفتش بپیران^K —¹¹ خبر شد از ایشان بکار آگهان^{I, IV} —¹⁰ بیامد همانکه ز^K —⁹ آواز
هم اندر^{VI} —¹² доб.:

نشسته بیکجا سپهدار طوسی * ز لشکر نه برخاست آوای کوس
سوار^{I, IV} —¹⁴ روزشان جام باده^{VI} —¹⁷ روز باشند با می^{I, IV} —¹³ باده^K —
بی اندیشه از کار^I —¹⁷ ندارند راه^{I, IV} —¹⁶ طلایه سواری ندارد^{VI} —¹⁵ ندارد^K —
20 K, VI —²⁰ جنگ^{K, I, IV, VI} —¹⁹ طوران^{VI} —¹⁸ همی اندیشه از کار^{IV} (метр нарушен).
بر ایران

- بپیـران ویسه چنـین گفت¹ شاه
 1130 درنگ آمدت رای² از³ کاهـلی
 نه دژ ماند اکنون نه اسپ و⁴ نه مرد⁵
 بسی خویش و پیوند ما برده گشت⁶
 کنون نیست امروز روز⁷ درنگ
 جهاندار⁸ پیـران هم اندر شتاب
 1135 ز هر مرز مردان جنگی بخواند
 چو آمد ز پهلـو بـرون پهلـوان
 سوی میمنه بارمان و تـژاو
 چو نستیمـن گرد بر میسر
 جهان پر شد⁹ از ناله کـرنای
 1140 هوا سربسر سرخ و زرد و بنفش¹⁰
 سپاهی ز جنگ آوران¹¹ صد هزار
 ز دریـا¹² بدریا نبود ایـچ¹³ 27 راه

ز پیری K-4 یا VI-؛ کاربا K-3 درنگ آوردیدی تو-IV, I² چنین گفت انگاه K-1
 سبب پیری آمد اگر کاهلی-IV؛ شب تیره آمد اگر کاهلی-I؛ و نادانی و تنبلی
 مرز-K, I, IV, VI⁶ ماند اسپ و نه اکنون-VI⁵ ز پیری گرای و گر بددلی-VI
 ما کشته-I, IV⁹ 1125. ب. стоит после б. I, IV-؛ ارز-K, I, IV, VI⁸ ندارد-K, I, IV, VI⁷
 پیکار-K¹² هنگام روز-VI؛ آذخای جای-IV؛ آینجای جای-I¹¹ شد-I, IV¹⁰ شد
 بودند-I, IV¹⁶ 6. оп. K, I, IV, VI-؛ روزی-K¹⁴ سپهدار-K, I, IV, VI¹³
 K, VI-²⁰ کر شد-VI؛ شد پر-K, I, IV¹⁹ گشتی-VI¹⁸ با شیر دارند-K, VI¹⁷
 زرد و سرخ و-IV؛ کمبود-K²² زخم-K, I, IV, VI²¹ بوقیدن-IV؛ توفیدن-I؛ آواز
 سپاهی-I, IV, VI²⁴؛ شمردند جنگی تنی-K²⁴ گونه گون نیزها و-I, IV²³ بنفش
 K, I, IV, VI-²⁷ ز که تا-VI²⁶ 1142. ب. стоит после б. I, IV-²⁵ و جنگی تن [تنی-I]
 K-²⁹ 29. доб.؛ اسپ و هیون و ز پیل و-K²⁸ نمد هیچ
 همی کرد پیـران برفتـن شتاب * از ایوان بدشت آمد افراسیاب
 سپه را یکایک همه برشمرد * که چندست ازیشان سرافراز گرد

پس پشت خویش اندرش جای کرد
 بشادی پیامد¹ بدرگاه طوس²
 که بیداردل شیر⁴ جنگی سوار
 سپهدار و گردان⁶ پرخاشجوی
 ازان⁷ پس⁸ برفتند سوی گله
 گرفتند¹¹ هر يك كمندي بچنگ
 بخت اندرآمد سر بارگی
 نشستند بر جایگاه تژاو
 سوی لشکر پهلوان رای کرد
 ز درگاه برخاست آوای کوس³
 دمان با شکار آمد از مرغزار⁵
 بویرانئی دژ نهادند روی
 که بودند بر⁹ دشت ترکان¹⁰ یله
 چنان چون بود ساز¹² مردان جنگ
 بیاراست لشکر بیکبارگی
 سواران ایران پر از خشم و تاو¹³

* *

تژاو غمی¹⁴ با¹⁵ دو دیده پر آب
 چنین گفت کامد سپهدار طوس
 پلاشان و آن نامداران¹⁹ مرد
 همه مرز و بوم آتش اندرزدند
 چو بشنید افراسیاب این سخن
 پیامد¹⁶ بنزدیک افراسیاب
 ابا¹⁷ لشکری گشن و پیلان¹⁸ کوس
 بخاک اندرآمد سرانشان ز²⁰ گرد*
 فسیله سراسر بهم برزدند
 غمی گشت و²¹ بر²² چاره افگند بن²³

K — доб.:

سپهدار بداند ماهرخ دررسید * مر اورا بدان جای تنها بدید
 I, IV, VI—доб.:

رسید اندر آن جای [ماه—VI] بیژن فراز * گرفتش مر آن خوب را بنواز
 بشد تازیان تا بنزدیک—K³ ز درگاه کوس—K² پیامد بشادی—I, IV—برآمد—K¹
 و. VI—доб.؛ سپهدار ایران—K⁶ از در کارزار—IV؛ کارزار—K, I, VI⁵ مرد—I, IV⁴ طوس
 K, VI—¹¹ توران—I, IV¹⁰ در—I, IV⁹ دژ—VI؛ از انجا—K⁸ وزان—I, IV, VI⁷
 تژاو آمد از غم—K¹⁵ غمین—I, IV¹⁴ б. оп. K, I, IV, VI—¹³ رسم—K¹² برفتند
 یکی لشکر آورد—I, IV, VI—با بوق و—K¹⁸ یکی—K¹⁷ چو آمد—I, IV—همانکه—K¹⁶
 پس—I, IV²² و—IV²¹ ب—I²⁰ شیرمردان—K¹⁹ با بوق و [پیل و—VI]
 ازان گفتهای کهن—K²³

* گرد: گردون و فلک را هم میگویند (برهان قاطع)

- سزد گر ز پس برنشانی¹ مرا
تژاو سرافراز را دل بـسـوخت
1105 فرافرازی و⁵ تژاو از نشیب⁶
پس اندر نشاندش چو ماه دمان
همی ساخت چون گرد⁹ با اسپنوی
زمانی دوید اسپ جنگی تژاو
1110 تژاو آنزمان با پرستنده¹² گفت
فروماند این اسپ جنگی ز کار
اگر دور از ایدر به بیژن¹⁸ رسم¹⁷
ترا نیست دشمن بیکبارگی
فرود آمد از اسپ او²⁰ اسپنوی
سبک بار شد²² اسپ و تندی گرفت
1115 چو دید آن رخ ماهروی اسپنوی²⁴
- بدین ره² بدشمن زمانی مرا
بکردار آتش رخش⁸ برفروخت⁴
بدو داد در ساختن یک⁷ رکیب
برآمد ز جا باره زیرش دنان⁸
سوی راه توران نهادند روی¹⁰
نماند ایچ با اسپ و با مرد¹¹ تاو
که دشوار کار آمد ای خوب¹³ جفت
ز پس¹⁴ بدسگال آمد و پیش غار¹⁵
بکام بدانیدش دشمن¹⁸ رسم¹⁷
همان تا برانم من این بارگی¹⁹
تژاو از غم او پر از آب روی²¹
پسش بیژن گیو کندی گرفت²³
ز گلبرگ روی و پر از مشک موی²⁵

— K³ دژ — I, IV, VI² سزد کو ز لب برنشانی — VI¹ ز پس اندر نشانی — K, I, IV¹
برو I, IV — доб.:⁴

بیامد برش اسپنوی برنشست * عنان تگاور بـدادش بـدست
سواره شد آن سرفراز بزب — I, IV⁶ و — VI⁵ در — IV⁷ I, IV, VI — б. оп.:⁸
K — وفار تدفها — B

هم آنگه مر اورا پس اندر نشاند * وزانچایگه اسپ را هم براند
فخر ج هاربا یرکض راکبا طریق — B⁹ ز پسش نامور بیژن جنگجوی — I, IV¹⁰ باد — K, VI⁹
پس — K, VI¹⁴ نیک — K, I, IV, VI¹³ پرستار — I, IV¹² با مرد و با اسپ — IV¹¹ توران
بیژن — K¹⁸ رسم — I, IV, VI¹⁷ دشمن — K¹⁶ I, IV, VI — б. стоит после б. IIII. — I¹⁵ بار — I¹⁵

براند اسپ چون آتشی اندر شتاب * دلش پر ز درد و دو دیده پر آب
از پشت اسپ — I, IV, VI²⁰ بمانم به بیچارگی — K¹⁹ VI — доб.:²¹
22 K, VI — گشت — K, VI²² I, IV, VI — доб.:²³

براند اسپ و شد نزد افراسیاب * پسش بیژن اندر گرفته شتاب
затем VI — доб.:

همان گاه بیژن بدژ در رسید * ببد خیره چون روی آن ماه دید
24 K, I, IV, VI — موی — K, I, IV, VI²⁵ چو بیژن بدید آن رخ ماهروی — K²⁴

- همی بزمگاه آمدش جای جنگ¹
 که بودیش با شیر درنده تاو³
 که هرگز نشد⁵ شان دل از رزم⁶ سیر⁷
 که آن ترک سیر آمد از کارزار⁹
 سر بخت آن ترک¹² بر¹³ گشته شد
 پیشش بیژن گیو بر سان¹⁴ شیر
 تو گفستی که شرنده شیر¹⁵ ست مست
 نماند آن زمان¹⁶ با تاو ایچ تاو
 بیپیچید¹⁹ و بگشاد بند گره²⁰
 چو بر کوه بر²¹ غرم تازد²² پلنگ
 ربود آن گرانبایه تاج تاو
 نبودی جدا زو بخورد و بداد²⁴
 پس اندرش بیژن²⁵ چو آذرگشسپ
 بیامد خروشان پر از آب روی
 بدین دژ مرا خوار بگذاشتی
- بپیشی اندرون بیژن تیزچنگ
 وزان سوی² با تاج بر سر تاو
 یلانش همه نیک مردان و شیر⁴
 بسی برنمیامد برین روزگار⁸
 سه¹⁰ بهره ز توران سپه¹¹ کشته شد
 همی شد گریزان تاو دلیر
 خروشان و جوشان و نیزه بدست
 یکی نیزه زد بر میان تاو
 گراینده بد بند¹⁷ رومی زره¹⁸
 بیفگند نیزه بیازید چنگ
 بدانسان که شاهین²³ رباید چکاو
 که افراسیابش بسر برنهاد
 چنین تا در دژ همی تاخت اسپ
 چو نزدیکی دژ رسید اسپنوی
 که از کین²⁶ چنین پشت²⁷ برگاشتی

¹ K, I, که هرگز نکردی بکاری درنگ I, IV, VI-; که هرگز ندیدی بکاری درنگ K-²
 یلانش چو ارژنگ گردوی شیر K-⁴ نماند از تنش با تاو ایچ تاو IV-³ روی IV, VI-
 یلانش چو ارژنگ و مردوی شیر VI- یلانش بد ارژنگ و مردوی شیر I, IV-
 نبودند از جنگ I, IV- جنگ K, VI-⁶ نمد VI-⁷ доб.:
 چو بیژن چنان دید گردان تور * بنزدیک قلمب آمد از راه دور
 بیامد به پیش پدر کینه توز * شب تیره بنمود دشمن بروز
 VI- که ارژنگ پل اندر آمد ز کار I, IV-; که ارژنگ سیر آمد از روزگار K-⁹ کارزار K-⁸
 سر و بخت LI-¹² سپه VI-¹¹ اکثر B- دو K, I, IV-¹⁰ که ارژنگ باز آمد از کارزار
 پیل K-¹⁵ نامبردار I, IV, VI-¹⁴ آن کینمور VI, K-¹³ بخت وارونه I, IV-; آن ترک
 بخسپید IV- بخستند I-¹⁹ تنگ و بند گره I, IV-¹⁸ مرد K-¹⁷ نماند از تنش IV-¹⁶
 I-²⁴ کرگی I, IV-²³ یازد K, I, IV-²² در کوه با VI-²¹ رومی زره I, IV-²⁰
 VI-²⁵ بغواب و بیاد VI- زورا خواند بیدار فرخ نژاد IV-; نمیند جزورا دگر آن بغواب
 روی I, VI-²⁷ که بر من I, IV-; که از من K, VI-²⁶ به پیش بیژن آید

گر ایدونك فرمان کنی¹ با سپاه
 كنون پیش طوس سپهبد شوی
 ستانمت² زو³ خلعت و خواسته
 تژاو فریبنده گفت ای دلیر
 مرا ایدر اكنون نگینست و گاه⁴ 1075
 همان مرز⁵ و شاه⁶ چو افراسیاب
 پرستار وز مادیاذنان⁷ گله
 تو این اندکی لشکر من مبین
 من امروز با این سپاه⁸ آن کنم
 چنمین گفت بیژن بفرخ پدر 1080
 سرافراز و بیداردل پهلوان
 ترا با تژاو این همه پند چیست
 همی⁹ گرز و خنجر بماید کشید
 برانگیخت اسب و برآمد خروش
 یکی تیره گرد از میان بردمید 1085
 جهان شد چو آبار¹⁰ بهمن سیاه
 بقلب سپاه اندرون گیو گرد

بایران خرامی بنزدیک شاه
 بگوئی و گفتار او بشنوی
 پرستنده و اسب آراسته¹¹
 درفش مرا کس نیارد بزیار
 پرستنده و گنج و تاج¹² و سپاه
 کس این را ز¹³ ایران نمیند¹⁴ بخواب
 بدشت گروگرد کرده¹⁵ یله¹⁶
 مرا جوی¹⁷ با¹⁸ گرز بر¹⁹ پشت زین
 کزین²⁰ آمدن تان²¹ پشیمان کنم
 که ای²² نامور گرد پرخاشخبر
 به پیری نه آئی²³ که بودی جوان²⁴
 بترکی²⁵ چنین²⁶ مهر و پیوند چیست
 دل و مغز ایشان بماید درید
 نهادند گوپال و خنجر بدوش
 بدان سان که خورشید شد ناپدید
 ستاره ندیدند روشن نه ماه
 همی از جهان²⁷ روشنایی ببرد

1 I, IV, VI — доб. б., см. разночте-
 ние к б. 1066. 2 I, IV, VI —
 3 K, I, IV, VI — ازو 4 I, IV, VI —
 5 K — هم از اسب و هم گوسفند 6 K —
 7 I, IV — نیز 8 K — شهریاری 9 K —
 10 I — به 11 K — هم مرز 12 I, IV, VI —
 13 K — بایران نمیند کسی آن 14 I, IV, VI —
 15 K — بایران کسسی این نمیند 16 I, IV, VI —
 17 I, IV, VI — بایران کسسی این نمیند 18 I, IV, VI —
 19 I, IV, VI — بایران کسسی این نمیند 20 I, IV, VI —
 21 I, IV, VI — بایران کسسی این نمیند 22 I, IV, VI —
 23 I, IV, VI — بایران کسسی این نمیند 24 I, IV, VI —
 25 I, IV, VI — بایران کسسی این نمیند 26 I, IV, VI —
 27 I, IV, VI — بایران کسسی این نمیند

- 1040 کبوده پیامد چو گرد¹ سیاه
طلایه شب تیره بهرام بود
برآورد اسپ کبوده خروش
کمان را بزه کرد و بغشارد ران
یکی تیر⁴ بگشاد و نگشاد⁵ لب
بزد بر کمر بند چوپان شاه
1045 ز اسپ اندرافتاد و زنهار خواست
که ایدر فرستنده¹⁰ تو که بود
بهرام گفت ار دهی زینهار
تژاوست شاهها¹³ فرستندهام
مکش مر مرا تا نهایت راه
1050 بدو گفت بهرام با من¹⁵ تژاو
سرش را بخنجر¹⁶ برید پست
بلشکرگه آورد و بفگند خوار

* * *

- چو خورشید برزد ز گردون¹⁹ درفش
غمی شد دل²¹ مرد پرخاشجوی
1055 برآمد خروش خروس و²³ چکاو²⁴
سپاهی که بودند با او بخواند

VI-⁵ نیزه VI-⁴ هیوان VI-³ برآمد I, IV, VI-² پیامد K-² دیوی I, IV-¹
فرستاده¹⁰ LI-¹⁰ کبودش LI-⁹ کرد VI-⁸ هیچ I, IV-⁷ نبد I, IV-⁶ بگشاد
دارد وی I, IV-¹⁴ شاه و I, IV-¹³ ربود VI-¹² ستود K-¹² دلیران I, IV, VI-¹¹
گرد I, IV-¹⁸ گرد و K-¹⁸ شبرنگ سرکش K-¹⁷ بخنجر سرش را VI-¹⁶ من با K-¹⁵
19 I, IV-¹⁹ بهامون K-²⁰ 6. стоит после 6. 1056. 21 K-²¹ سر 22 K-²² 6. стоит после 6. 1055;
I, IV-²³ 6. оп. 23 IV, VI-²⁴ 6. оп. 24 IV-²⁵ تکاو IV, VI-²⁵ نیزه K-²⁶ 66.: 1052,
1055, 1054, 1056, 1053, 1057; I-²⁶ 66.: 1052, 1055, 1051, 1056; IV-²⁶ 66.: 1055, 1056,
1053, 1057; VI-²⁶ 66.: 1055, 1054, 1056, 1053, 1057.

1025 ز پیکان¹ تیر² آتشی بر فروخت
 ز آتشی سه هفته گذرشان نبود
 چهارم سپه برگذشتن گرفت
 بکوه اندرافگند و هیزم بسوخت
 ز تـقـا⁴ زبانه ز باد و ز دود⁵
 همان⁶ آب و⁷ آتشی نشستن⁸ گرفت

* * *

سپهبد چو لشکر برو گرد شد
 سپاه آندرآمد چنان چون سزد
 چنان چون بمایست بر ساختند
 1030 گروگرد¹⁵ بودی نشست ترا¹⁶
 فسیله بدان جایگه داشتی
 خبر شد که آمد ز ایران سپاه²¹
 فرستاد گردی هم اندر شتاب
 1035 بدو گفت چون تیره گردد سپهر
 نگه کن که چندست ز²⁶ ایران سپاه
 از²⁸ ایدر بریشان²⁹ شبیخون کنیم
 ز⁹ آتشی¹⁰ براه گروگرد¹¹ شد¹²
 همه کوه¹³ و هامون سراپرده زد
 ز هر سو طلایه برون تاختند¹⁴
 سواری که بودیش با شیر¹⁷ تا¹⁸
 چنان¹⁹ کوه تا کوه بگذاشتی²⁰
 گله برد²² باید به²³ یکسو ز راه²⁴
 بنزدیک چوپان افراسیاب
 بشایستگی نیز²⁵ بایسته بود
 تو ز ایدر برو هیچ منمای چهر
 ز گردان که دارد درفش و کلاه²⁷
 همه کوه³⁰ در جنگ³¹ هامون کنیم³²

و. K, I — доб. 4 به — I, IV, VI — بر — K 3 ز پیکان یکی — I, IV 2 پیکانه — VI 1
 بدان تنگ لشکر — I, IV — بکشتن — K, VI 8 و — K 7 همه — VI 6 هم از باز رود — VI 5
 فی الطريق جیوکرد — B وروگرد — IV 11 پس آنکه — VI؛ لشکر — K 10 به — IV 9 گذشتن
 بپرداختند — I, IV؛ طلایه ز هر سو برون تاختند — K 14 غار — K, I, IV, VI 13 I — б. оп. 12
 باد — IV 18 با شیر بودیش — K 17 نژاد — IV 16 (и далее повсюду). وروگرد — I, IV 15
 و کان — B 1031, 1032 приписаны неразборчивым почерком на полях; L — бб. 20 جهان — K, VI 19
 کرد — K, VI 22 از ایران که آمد — I 21 صاحب جیوکرد امیراً من الاتراك یسمى ثراو
 IV — доб.: بیبین تا که دارد درفش و کلاه — I؛ سپاه — VI 24 ز — VI 23
 بدو گفت رو سوی ایران سپاه * بیبین تا که دارد درفش و کلاه
 که دارد ز گردان — I, IV؛ که اند از بزرگان بدان رزمگاه — K 27 و — K 26 نام — K 25
 غار — K 30 بدیشان — I, IV, VI 29 کز — K, I, IV 28 [ز گردان که دارد — IV] نگین و کلاه
 K — доб.: 32 همه غار و که ما چو — VI 31
 ز گردان که دارد درفش کیان * به بین در چه کارند ایرانیان

- 1010 مرا جام ازو¹ پر می و شیر بود
کنون از گذشته نیاریم یاد
چو خلعت ستد گیو گودرز ز شاه⁶
کنونست⁸ هنگام آن سوختن
گشاده شود راه⁹ لشکر مگر
بدو گفت گیو این سخن رنج نیست 1015
غمی¹¹ گشت بیژن بدین داستان
مرا با جوانی نماید نشست
برنج و بسختی پیروردیم
مرا برد باید بدین کار¹⁵ دست
1020 بدو گفت گیو آنک¹⁸ من ساختم¹⁹
کنون ای²⁰ پسر گاه²¹ آرا²² یشست
ازین²³ رفتن من مدار ایچ غم
بسختی گذشت²⁵ از در²⁶ کاسرود
چو آمد بران²⁸ کوه همیزم فراز
- جوانرا ز بالا سخن تیر بود²
به بیداد شد کشته³ او گر⁴ بداد⁵
که آن کوه همیزم بسوزد بر⁷
به آتش سپهری برافروختن
بباشد¹⁰ سپهرا برور گذر
وگر هست هم رنج بی گنج نیست
نباشم بدین¹² گفت همدانستان
پیگیری¹³ کمر بر میان تو بست¹⁴
بگفتار هرگز نیارزدیم
نشاید¹⁶ تو با رنج و من با¹⁷ نشست
بدین کار گردن برافراختم
نه هنگام پیگیری و بخشایشست
که من کوه خارا²⁴ بسوزم بدم
جهانرا همه رنج برف آب بود²⁷
ندانست بالا و²⁹ پهناش³⁰ باز

1 K — ازان 2 I, IV, VI — б. оп. 3 I — کشته شد 4 K, I, IV — یا 5 K — доб.:

بباید کنون گیورا گفت زود * که از راه پیشته برآرند دود
وکان — B؛ گیو از پادشاه — T؛ گیو گودرز شاه — K؛ گیو و بیژن ز شاه — JI, I, IV, VI
افراسیاب قد عمل فی الطريق الذی هم سالکوه سداً من الحطب کجبل عظیم حتی تنقطع
به الطريق بین ایران و ذلك الجانب و کان کیخسرو قد أمو جیواً باحراق تلك الاحطاب
کار — K⁹ هست — I⁸ ز راه — K, IV, VI⁷ المکومة حتی ینفج لهم الطريق الی توران
میان بر — VI¹⁴ بسرما — K, IV¹³ برین — VI¹² بدو — JI¹¹ غمین — VI¹⁰ نباشد — VI¹⁰
IV — 17 نباید — I, IV¹⁶ رنج — K, I, IV¹⁵ VI — б. оп.; VI — б. стоит после б. 1018. 1
هنوز ای — K, IV²⁰ بدو گفت گیو این من انداختم — VI¹⁹ آنج — K, I, IV¹⁸ خوش
بدین — K, I, IV, VI²³ افزا — VI²² آسا — I, IV²¹ کار — IV²⁰ جای — K, VI²¹ هنوزت — I
جهانرا یخ و برف بد تار و پود — K, I, IV, VI²⁷ بر — K²⁶ برفت — VI²⁵ آتش — K²⁴
بدانست پهنای و بلاش — K³⁰ ز — VI²⁹ بدن — I, IV, VI²⁸ بر — K²⁸

- 995 بيك هفته كس روى هامون نديد
خور و خواب و آرامگه تنگ شد
كسى را نبرد ياد روز نبرد
تيمه شد بسى مردم و چارپاي
بهشتم برآمد بلند آفتاب
1000 سپهبد سپهرا همى 7 گرد كرد
كه ايدر سپه شد ز تنگى تيمه 10
مبادا برين 11 بوم و برها درود
ز گردان سرافراز 14 بهرام گفت
تو مارا بگفتار خامش كنى
1005 مكن كز ابر خيره بر كار راست 17
هنوز از بدى تا چه آيدت پيش
سپهبد چنين گفت كاذرگشسپ
بلشكر نگه كن كه چون ريونيز
نه بر بى گنه كشته آمد فرود
- همه كشور¹ از برف شد ناپديد²
تو گفتى كه روى³ زمين سنگ شد
همى⁴ اسپ جنگى بكشت و بخورد
يكى را نبرد چنگ و بازو⁵ بجاي⁶
جهان شد سراسر چو دريائى آب
سغن⁸ رفت⁹ چندی ز روز نبرد
سزد گر برانيم ازين رزمگاه
كلات و¹² سپدكوه گر¹³ كاسه درود
كه اين از¹⁵ سپهبد نشايد¹⁶ نهفت
همى رزم پور سپاوش كنى
بيك جان نگه كن كه چندين بكاست¹⁸
بچرم اندرست اين زمان گاو ميش
نبرد نامورتر ز جنگى زرسپ¹⁹
كه بپنى²⁰ بمردى و ديدار نيز²¹
نوشته²² چنين بود²³ بود آنچ بود²⁴

بسى — I 4 روى — I 3 K, I, IV, VI — обратный порядок мисра. 2 لشكر — K 1
VI — доб.: 6 خنگ جنگى — T; جنگ جاى — VI; چنگ جنگى — I, IV; اسپ جنگى — K 5
سپهبدار گردان ايران همه * بدادار زارى كننان شد همه
كه اى داور پاك و اى رهنماى * ز تست اين سپهر روان هم بپاي
ببخشاي بر ما كه بيچاره ايم * گنه كار و بى عزم و بى چاره ايم
تيمه — I, IV 10 گفت — I, IV 9 همى — I, IV 8 همه — I, IV, VI 7 سپهرا سراسر همه — K 7
بطوس تهمي مغز — VI 14 تا — K, I, IV, VI 13 و — J, K 12 بدین — I 11 شد ز تنگى سپاه
مكن گفتمت كايچنين — I, IV; رزمگاه — J 17 نماند — VI 16 بر — I, IV, VI 15 اين را — K 15
بيكجا تيمه گشت چندين — J 18 مكن هيچ بر خيره بر كار راست — VI; نيست راست
VI — доб.: 19 بيكجا نگه كن كه چندی بكاست — VI; نگه كن كزين كار چندی بكاست — I, IV; سپاه
اگر بود اورا ز شاهان نژاد * زرسپي دلاور نبرد بنده زاد
K, I, IV — 6. стоит после 6. 1009; VI — 6. оп. 22 چيز — I, IV 21 بپنى — I, IV 20
جوانرا ز بالا سغن پير بود — VI 24 و — K, I — доб. 23 نيشته

985
 بیاورد پیشی سپهبد سرش
 چنان شاد شد زان سخن پهلوان
 بدو گفت کای⁴ پور⁵ پشت سپاه
 همیشه بزی شاد و برترمنشی
 همان اسپ با¹ جوشن و مغفرش²
 که³ گفتی برافشانند خواهد روان
 سر نامداران و دیهیم شاه⁶
 ز تو دور بادا بد بدکنش⁷

* * *

990
 ازان⁸ پس خیر شد بافراسیاب
 سوی کاسه رود اندرآمد سپاه
 سپهبد پییران سالار گفت
 مگر کین سخن را پذیره شویم
 وگر نه ز ایران بیاید سپاه
 برو¹⁶ لشکر آور¹⁷ ز هر سو فراز
 وزین¹⁹ رو²⁰ برآمد یکی تند باد
 یکی ابر تند²² اندرآمد چو گرد²³
 سراپرده و خیمه ها گشت²⁷ یخ
 که شد مرز توران چو دریای آب
 زمین شد ز کین⁹ سپاوش سپاه¹⁰
 که خسرو سخن برگشاد از نهفت¹¹
 همه¹² با درفش و تیرره شویم¹³
 نه خورشید بینیم¹⁴ روشن نه ماه¹⁵
 سخنها نماید که گردد دراز¹⁸
 که کس را ز ایران نبرد رزم²¹ یاد
 ز سرما²⁴ همی لب بدندان²⁵ فسرده²⁶
 کشید از بر کوه پر²⁸ برف نخ

مغفر و جوشنش VI — اسپ و جوشن همان مغفرش K — اسپ و هم I, IV, VI —
 K — تو³ — کین I, K, VI — پور و I, IV — بود⁵ — LI, K, VI — و گاه K —⁶ —
 LI, VI — ب. оп.; K — سپه را دل اکنون شکسته شود * بر ایشان در جنگ بسته شود
 K — I, IV — وزان⁸ — I, IV — پور⁹ — VI — بکین¹⁰ — K — б. стоит после б. 988. — I, IV — б. оп.;
 K — доб.:

پییران و یسه چنین گفت شاه * که آمد ز ایران سوی ما سپاه
 بسی غارت و سوختن کرده اند * دم از مرز توران برآورده اند
 پلاشان و آن نامداران ما * بشد کشته بهر سواران ما
 K — доб. — I, IV — б. 980. — I, IV — همان¹³ — K, IV —
 I, IV — б. оп. — خورشید¹⁵ — I, IV —
 I, IV — VI — وزان¹⁹ — K, I, IV, VI — سو²⁰ — I, IV —
 K, I, IV — چو برد IV — ز گرد I — بگرد²³ — I, IV —
 K — I, IV — بست²⁷ — I, IV, VI —
 K —²⁸ — I, IV, VI — لب بهم بر²⁵ — K —²⁶ — I, IV, VI —

- پلاشان بپاسخ نکرد ایچ یاد¹ سواران بنیزه⁵ برآویختند
 سنانهای نیزه بهم برشکست
 بزخم اندرون تیغ⁶ شد لغت لغت
 بآب اندرون غرقه شد بارگی 970
 عمود گران برکشیدند باز
 چنین تا برآورد بیژن خروش
 بزد بر میان پلاشان گرد
 ز بالای اسپ اندرآمد تنش¹² 975
 فرود آمد از باره¹⁵ بیژن چو گرد
 سلیج و سر و اسپ آن نامجوی
 دل گیو بد زان سخن¹⁷ پر ز درد¹⁸
 خروشان و جوشان بدان دیده گاه
 همی آمد از راه پور جوان
 بیاورد و بنهاد پیشش پدر 980
 برفتند با شادمانی ز جای

ز جای — K, IV, VI جنگی — K, I, IV, VI دیو — IV, VI شیر — K² رای — K, IV¹

VI — доб.:

وزین روی بیژن درآمد به پیش * بکف نیزه و دل نهاده بخویش
 سرانرا — I, IV⁸ برگ — I, IV⁷ نیزه — I, IV⁶ شرزه — IV; سواران نیزه — I, VI⁵
 سرش — K¹² مهره در پشت — K¹¹ و — I, K, I¹⁰ شد بیکبارگی — K, I, IV, VI⁹
 VI — доб.:¹⁶ اسپ — K, I, IV, VI¹⁵ جوشن و مغفرش — K, IV¹⁴ سر — I, IV, VI¹³

باسپ اندرآمد چو شیر زیان * ببازو کمند و کمر بر میان
 K —²¹ گرد — K²⁰ از — I, IV¹⁹ گرد — I¹⁸ بد زین سخن — VI; ازان جنگ بد — I, IV¹⁷
 I, IV —²³ فیروز باد — I, IV²² براه — VI; که بیژن کی آید ز آوردگاه
 K — доб.:

یکی کار کردی که تا جاودان * بگویند گردان و هم موبدان
 چو آگه شود زین سخن شهریار * شود تازه هم چون گل اندر بهار

مرا داد خلعت بدین² کارزار
 برزم پلاشان پرخاش-شیر
 که مشتتاب در جنگ این³ نره شیر
 کنی روز بر من برین⁵ جنگ تنگ⁶
 جز از⁸ مرد جنگی⁹ نجوید شکار
 به پیش جهاندار ننگی¹⁰ مکن
 پس آنگه نگه کن¹¹ شکار پلنگ
 همی بست بیژن¹³ زره را¹⁴ گره
 بهامون خرامید¹⁶ نیزه بدست
 کبابش بر آتش پراکنده¹⁷ بود
 پلاشان نشسته²⁰ به بازو کمان
 خروشی برآورد و اندر دمید²¹
 بهامد بسی چیده²² کارزار
 منم²² گفت شیراوژن و دیوبند
 که اختر همی بر تو خواهد گریست
 برزم²⁵ اندرون پیل²⁶ رویین تنم
 هم اکنون بیمنی²⁸ ز من دستبرد
 تو بر کوه³⁰ چون گرگ مردارخوار
 که آمد که لشکر بهامون بری

بدو گفت بیژن که گر¹ شهریار
 بفرمان مرا بست باید کمر
 بیژن چنین گفت گیو دلیر
 نباید که با او⁴ نتابی بچنگ
 پلاشان چو شیر است در⁷ مرغزار
 بدو گفت بیژن مرا زین سخن
 سلیج سیاوش مرا ده بچنگ
 بدو داد¹² گیو دلیر آن زره
 یکی باره¹⁵ تیزرو¹⁵ برنشست
 پلاشان یکی آهو افکنده بود
 همی خورد و¹⁸ اسپش چران و چمان¹⁸
 چو اسپش ز دور اسپ بیژن بدید
 پلاشان بدانست کامد سوار
 یکی بانگ برزد به بیژن بلند
 بگو آشکارا که نام تو چیست
 دلاور²³ بدو گفت من بیژنم²⁴
 نی²⁷ شیر جنگی پدر گیو گرد
 بهروز به²⁹ لا در دم کارزار²⁹
 همی دود و خاکستر و خون خوری

950

955

960

965

ازین - K⁵ وی - I, IV⁴ آن - I, IV, VI³ درین - VI² برین - K² کزین - IV¹
 چو شیر - I, IV¹ چو شیر است هامون ورا - K, VI⁷ بکردار ژنگ - I, IV⁶ بدین - VI⁶
 ز من جو - I, IV¹¹ نیکی - IV, VI¹⁰ میدان - K⁹ چنان - IV⁸ است و هامون ورا
 و - Л - доб.¹⁶ تیزنگ - K, I, IV, VI¹⁵ گره بر - I, IV¹⁴ بر تن - VI¹³ گفت - VI¹²
 چمان²⁰ T - چمان و چران - K, VI¹⁹ و - IV, VI¹⁸ گشت - K¹⁸ برافکنده - K, I¹⁷
 بیژن منم - I, IV²⁴ بهاسخ - VI²³ بدو - K²² شمید - VI²¹ دوید - K, IV²¹ فکنده
 به بیمنی - I, IV²⁸ منم - K²⁷ گرد - VI²⁶ دیو - I, IV²⁶ زیوز - K²⁶ بچنگ - K, I, IV, VI²⁵
 برگرد - K³⁰ مرا نیسه گشتست این کارزار - VI²⁹ هم اکنون

- 930 سپهرمید بران ریش کافورگون
چنینست هر چند مانیم² دیر
دل سنگ و سندان³ بترسد ز مرگ
- * * *
- 935 سه روزش درنگ آمد اندر چرم
سپه برگرفت و بزد نای و⁷ کوس
هر انکس که دیدی ز توران سپاه
همه مرزها¹¹ کرد بی تار و پود
بدان¹³ مرز لشکر فرود آورید
خبر شد بترکان¹⁵ کز¹⁶ ایران سپاه
ز ترکان پیامد دلیری¹⁸ جوان¹⁹
پیامد که لشکر همی²¹ بنگرد
بلشکرگاه اندر یکی کوه بود
نشسته برو گیو و بیژن بهم
درفش پلانشان ز توران سپناه
چو از دور گیو دلاور بدید
چنین گفت کامد پلانشان شیر
945 شوم گر³¹ سرش را بمرم³² ز تن
- چهارم برآمد ز شیپور⁵ دم⁶
زمین کوه تا کوه گشت⁸ آبنوس
بکشتی تنش را فگندی⁹ بره¹⁰
همی رفت پیروز¹² تا کاسرود
زمین گشت زان¹⁴ خیمه ها ناپدید
سوی کاسرود اندرآمد بره¹⁷
پلانشان²⁰ بیدار دل پهلوان
درفش سرانرا همی²² بشمرد
بلند و بیکسو²³ از²⁴ انبوه²⁵ بود
همی رفت²⁶ هر گونه از پیش و کم
بدیدار ایشان برآمد ز راه
بزد دست و تیغ²⁷ از میان برکشید
یکی نامداری²⁸ سواری²⁹ دلیر³⁰
گرش بسته آرم بدین انجمن

VI — 6 شیپور — VI 5 بیخ — I, IV 4 نماد — K 3 باشیم — I, IV 2 جوی — VI 1

перед б. доб.:

چو طوس سپهرمید ز کار فرود * به پردخت و آمد ازان که فرود
بچاه — K, VI 10 فگندی پیش را — IV; فگندی تنش را — I, VI 9 شد — VI 8 و — IV 7
ازان — I, VI 15 از — K, IV 14 دران — VI 13 ازین گونه — K, I, IV, VI 12 مرز او — K 11
دلیر و — VI 18 سپاه — IV; ز راه — K, I 17 ز — VI 16 که — K 16 بتوران — IV, VI
درفش و [K و оп.] سراپرها — K, I, IV, VI 22 همه — K, I, IV, VI 21 و доб. — JI 20 دوان
گفت — I, IV 26 سخن — VI 25 اندوه — IV 24 بیکسوی از — I, IV 23 [سر ازدها — VI]
تا — K 31 و — б. оп. I, IV 30 سوار و — VI; سوار — K 29 نامدار و — VI 28 گرز — JI, VI 27
شوم گفت بمرم سرش را — I, IV 32 من — VI

- 915 که¹ تندی پیشیمانی آردت بار
چنین گفت گودرز با طوس و گیو³
که تندی⁶ نه کار سپهرمد بود
جوانی بدین سان ز تخم کیان
920 بدادی بتیزی و تندی بباد
ز تیزی⁸ گرفتار شد ریونیز
هنر بی‌خرد¹⁰ در دل¹¹ مرد تند
چو چندین¹³ بگفتند آب از دو چشم
چنین پاسخ آورد کز بغت بد
بفرمود تا دخمه شاهوار
925 نهادند زیر اندرش تخت زر¹⁶
تن شاهوارش پیاراستند
سرشرا بکافور کردند خشک
نهادند بر تخت و گشتند باز
زرسی سرافراز با ریونیز
- تو در بوستان تخم تندی مکار²
همان⁴ نامداران و گردان نیو⁵
سپهرمد که تندی⁶ کند بد بود
بدین فرّ و این برز و یال و میان⁷
زرسی آن سپهدار نوذر نژاد
نیود از بد بغت ما مانده چیز⁹
چو تیغی که گردد ز¹² زنگار کند
بیارید و آمد ز تندی¹⁴ بخشم
بسی رنج و سختی بمردم رسد¹⁵
بکردند بر تیغ آن کوهسار
بدیهای زربغت و زرین کمر¹⁷
گل و مشک و کافور و می خواستند
رخشرا بعطر¹⁸ و گلاب و بمشک
شد آن شیردل شاه¹⁹ گردن فراز²⁰
نهادند در پهلوی شاه نیز

¹ Л — ز ² I, IV — б. переставлен со следующим б.; K — доб.:

نویسنده با هرکسی تند بود * بهر کار ازان رای او کند بود
چو خواهد که باشد ز هر چیز بیش * بماندست خیره دران خوی خویش
چو یزدان سرشتش چنان آفرید * ز داد خداوند نتوان ره یید
بگستهم — I, IV ⁵ جزین — K ⁴ با طوس دیوانه گیو — VI ⁶ با طوس گودرز و گیو — K ³
и доб.: و گرگین و گردان نیو:

همه چشم پر آب و دل پر ز هوی * بطوس سپهرمد نهادند روی
چرخ مانند — K ⁹ تندی — I, IV ⁸ فرّ و بالا و برز و میان — I, IV ⁷ تیزی — I, IV ⁶
پی — IV ¹¹ خرد با هنر — VI ¹⁰ با خرد — K, I, IV ¹⁰ بغت مانند چیز — I, IV, VI ⁹ (خیز؟)
K — ¹⁶ 922, 923 оп. — K, I, IV ¹⁵ و آنگاه آمد — VI ¹⁴ چندی — VI ¹³ به — I, IV ¹²
ابا جوشن و تیغ و گرز و کمر — I, IV ¹⁷ بدیها و زرینه و طوق و تاج — K ¹⁷ تخت عاج
بازام و ساز — VI ²⁰ مرد — K, I, IV, VI ¹⁹ تنشرا بدبق — K, I, IV, VI ¹⁸

- 900 بید بس درازست چنگ¹ سپهر
 ز کیخسرو اکنون ندارید شرم
 بکین سیاوش فرستادگان³
 ز خون برادر چو آگه شود
 ز رهام وز بیژن قینز مغز
 همانکه پیامد سپهبد طوسی
 چو گودرز و چون گیو⁹ کنداوران
 سپهبد بسوی سپدکوه شد
 چو آمد بمالین آن کشته زار¹²
 بیک دست بهرام پر¹³ آب چشم
 بدست دگر زنگه¹⁴ شاوران
 گوی چون درختی بران¹⁴ تخت عاج
 سیاوش بدخفته¹⁵ بر تخت زر
 برو زار بگریست گودرز و گیو
 رخ طوسی شد پر ز خون جگر
- 905
 910
- بمیدادگر بر نگردد بهر
 که چندان سخن گفت با طوسی نرم²
 بسی پند و اندرزها دادگان⁴
 همه⁵ شرم⁶ و آرم کوه شود
 نیاید⁷ بگیتی یکی کار نغز⁸
 بر راه کلات اندر آورد کوسی
 ز گردان¹⁰ ایران سپاهی گران
 وزانجا بنزدیک انبوه شد¹¹
 بران تخت با مادر افکنده خوار
 نشسته بمالین او پر ز خشم
 برو انجمن گشته کنداوران
 بدیدار ماه و بمالای ساج
 ابا جوشن و تیغ و گرز و کمر¹⁶
 بزرگان چو گرگین و بهرام نیو¹⁷
 ز درد فرود و ز درد پیسر¹⁸

¹ I, IV, VI — دست ² I, IV — 66. 899 — 901 оп. ³ IV, VI — فرستادمان ⁴ IV, VI —
 دادمان ⁵ I, IV — همان ⁶ VI — оп. ⁷ I — نباید ⁸ K — 66. 899 — 904 стоят между первым и
 вторым бб. разночтения к бб. 908. ⁹ K — доб. ¹⁰ VI — مردان ¹¹ K —
 :доб. K — پیامد دمان تا بی [در—VI] اندوه شد— I, IV, VI — پیامد دمان تا بانبوه شد
 سپاه و سپهبد سوی دژ کشید * چو بهرام روی بزرگان بدید
 далее следуют бб. 899 — 904, после чего K — доб.:
 بزرگان بمالین اوی آمدند * پیشیمان و دل دردجوی آمدند
 چو آمد بمالین آن کشته بر * بدیدش فکنده بران تخت زر
 سیاوش خفتست — K¹⁵ بدان — I, IV¹⁴ با — I, IV¹³ جوان شاهرا دید کشته بزار — K¹²
 IV — порядок ¹⁷ I, IV — نیو ¹⁶ I, IV — کمر ¹⁸ K — доб.:
 66.: 912, 916, доб. 6. 917, 913, 914. ¹⁸ K — доб.:
 همه چشم پرآب و دل پر ز هوی * بطوسی سپهبد نهادند روی

منم تنگدل تا شدم تنگدست
 ندیدی ز گیتسی چنین^۱ گرم و سرد
 برین زندگانی^۴ بپاید گریست
 دریغ آن دل و رای و آیین^۵ اوی^۶
 همه^۸ خوشتن بر زمین^۹ بر زدند^{۱۰}
 همه گنجهارا باآتش بسوخت
 در خانه^{۱۲} تازی اسپان ببست
 همی ریخت از دیده خوناب و^{۱۴} خوی^{۱۵}
 یکی دشنه با او چو آب کبود^{۱۷}
 شکم بر درید و^{۱۹} برش جان بداد
 بغارت ببستند یکسر میان
 از^{۲۱} اندوه یکسر دلش پاره شد^{۲۲}
 بسی خوارتر مرد و هم زارتر
 ببالینش برکشته مادر نبود
 همه^{۲۵} خان و مان کنده و سوخته
 بترسید و ز گردش روزگار

همی خورد باید کسی را که هست
اگر خود نزدی خردمند مرد
بماید² به کوری³ و ناکام زیست
سرانجام خاکست⁵ بالین اوی
پرستندگان پرور⁷ دژ شدند
یکی آتشی خود جریره¹¹ فروخت
یکی تیغ گرفت زان پس¹² بدست
شکمشان بدزدید¹³ و ببرید پی
بیماد بمالین فرخ فرود¹⁶
دو رخرا پروی¹⁸ پسر برنهاد
در دژ بکندند²⁰ ایرانیان
چو بهرام نزدیک آن باره شد
بایرانیان گفت کین از پسر
کشنده سیاوش²³ چاکر نبود
همه دژ سراسر برافروخته²⁴
بایرانیان گفت کز کردگار

¹ I, IV — همی VI — بسی ² VI — نباید ³ K, I, IV — بکوری و بنار ⁴ K, I, IV —

زیستن چر ⁵ VI — خشتست ⁶ VI — доб.:

که شد کشته و آمد زمانش بسر * بگاه جوانی میان پـدر
 فرود سیـاوش بیـ کام و نام * چو شد زین جهان نارسیده بکام
 I, K, 11 VI - 6. оп. 10 زمی - I; ⁹ K زمین بر ⁸ همی - IV ⁷ در - I
 K, 15 و 14 Л - оп. دشکم بر درید - I, IV ¹³ هندی - K ¹² جریره یکی آتشی بر - IV, VI
 گرفتش بمر پور - VI ¹⁶ بر رخ همی خون و خوی - I, IV; از روی او خون و خوی - VI
 زرخش پر ز آب و دلش پر ز دود - I, IV; بر او یکی ابگون دشنه بود - K ¹⁷ فرخ فرود
 I, 21 گشادند - K, I, IV ²⁰ از - Л, VI ¹⁹ بسوی - VI ¹⁸ بر جامه او یکی دشنه بود - VI
 IV - 3; ²² K, VI - доб.:

همان - 25 K, IV, VI [بنزدیک- VI] فرخ فرود * رخشی پر ز آب و دلشی پر ز دود
 بگردد اندر ش آتش افروخته - 24 K سپاوش - I; سپاوخش - 23 K

تیمه گشته از چنگ کنداوران^۴
 شد آن نامور شیر^۳ جنگی فرود^۵
 گرفتند پوشیدگان دربرش
 نهد^۵ شاهرا روز^۶ هنگام^۷ تاج
 پرستنده و مادر از بن^۹ بکنند
 همه تخت^{۱۱} مویه^{۱۲} همه حصن^{۱۳} رود
 که این موی کندن^{۱۴} نباشد^{۱۵} شکفت
 به تاراج دژ پاک^{۱۷} بسته میان
 دژ و^{۱۸} باره کوه ویران کنند
 ز جانم رخش^{۱۹} بر فروزد همی
 تن خویشرا^{۲۰} بر زمین بر زدن
 نمانم من ایدر مگر اندکی
 پرستار و گنجم چه در خورد اوست^{۲۳}
 برآمد روانش بتیمار و درد
 که بازی برآرد به هفتاد دست
 زمانی بباد و زمانی بمیخ^{۲۵}
 زمانی خود از درد و سختی رها^{۲۶}
 زمانی غم و رنج و خواری^{۲۹} و چاه^{۳۰}

پیاده خود و چند زن چاکران
 بدژ در شد و در^۲ بپرستند زود
 بشد با پرستندگان مادرش
 بزاری فگندند بر تخت عاج
 همه غالیه موی^۸ و مشکین کمند
 همی کند جان آن گرامی^{۱۰} فرود
 چنین گفت چون لب ز هم برگرفت
 کنون اندر^{۱۶} آیند ایرانیان
 پرستندگانرا اسپران کنند
 دل هرک بر من بسوزد همی
 همه پاک بر باره باید شدن
 کجا^{۲۱} بهر بیژن نمانند^{۲۲} یکی
 گشاده تن و جان من درد اوست
 بگفت این و رخسارگان کرد زرد
 بمازیگری مانند این چرخ مست
 زمانی بخنجر^{۲۴} زمانی به تیغ
 زمانی بدست یکی ناسزا
 زمانی دهد تخت و گنج^{۲۷} و کلاه^{۲۸}

870

875

880

۴ I, IV — مرد — I, IV ۳ شدند و — VI ۲ شده خسته زن زخم تیغ بران — VI ۱
 обратный порядок мисра. ۵ I, IV — بشد ۶ I, IV, VI — доб. و ۷ IV — доб. و ۸ K, I, IV, VI —
 کاخ — VI ۱۳ موی و — I, IV, VI ۱۲ و ۱۱ VI — доб. و گزیده — I, IV ۱۰ سر — VI ۹ جعد
 I, IV — ۱۷ تنگ — K ۱۵ نباید — IV ۱۴ کندن — VI ۱۳ مویه کردن — K ۱۴
 که تا — K, I, IV, VI ۲۱ خویش را — I, IV, VI ۲۰ روان و دلش — VI ۱۹ و — VI ۱۸ نیک
 — K, I, IV, VI ۲۳ نباشد — I, IV ۲۲ نیاید — K ۲۵ زمانی بمیخ — I, IV ۲۶
 زمانی بدست یکی ناسزا — I, IV ۲۷ و گنج — K ۲۸ و کلاه — K ۲۹

که برنده جان پاک من اوست * بروز جوانی هلاک من اوست
 چو دارد — IV ۲۶ بدارد ز سختی رها — I ۲۵ K, I, IV — обратный порядок мисра. ۲۴ بگروزو — K
 خواری و بند — K, I, IV ۲۹ سپاه — K ۲۸ تاج و تخت — I, IV ۲۷ و تختی رها — VI ۲۶ بختی رها
 — VI ۳۰ ب. оп.

- ز گرد سواران وز گرز و تیـر¹
 نبـد هیچ هامون و جای نـبرد²
 ازین³ گونه تا گشت خورشید⁴ راست
 855 فرارز و نشیـمیشی همه کشته شد⁵
 بدو⁶ خیره ماندند ایرانیان
 ز ترکان نماند ایچ با او¹¹ سوار
 عنانرا بپیچید و تنها برفت
 چو رهام و بیژن کمین ساختند
 860 چو بیژن پدید آمد اندر نشیـم
 فرود جوان ترگ بیژن بدید
 چو رهام گرد اندر آمد به پشت¹⁷
 بزد بر سر کتف مرد دلیر¹⁹
 چو از وی جدا گشت بازوی²¹ و دوش
 865 بنزدیک دژ²³ بیژن اندر رسید
- سر کوه شد همچو دریای قیر
 همی کوه و³ سنگ اسپ را خیره کرد⁴
 سپاه⁷ فرود دلاور بکاست
 سر بخت مرد جوان گشته شد⁸
 که چون او ندیدند شیر ژیان¹⁰
 ندیدد ایچ تنها رخ کارزار
 ز بالا سوی دژ خرامید تفت¹²
 فرارز و نشیـمیش¹³ همی تاختند
 سمک شد عنان و گران شد رکیب¹⁴
 بزد دست و تیغ¹⁵ از میان برکشید¹⁶
 خروشان یکی تیغ هندی به مشت¹⁸
 فرود آمد از دوش دستش به زیر²⁰
 همی تاخت²² اسپ و همی زد خروش
 بزخمی پی باره او برید²⁴

همه کوه — оп.; و — Л³ بجای و نبرد — IV; بجای نبرد — I² وز پتر تیر — I, IV¹
 سوار — I, IV⁷ خورشید تا گشت — IV⁶ بران — K⁵ خورد کرد — VI; خرد کرد — Л⁴
 K — доб.:¹⁰ درو — VI; ازو — K⁹ بود — VI⁸
 چو شد کارزارش ازین گونه سخت * بدیدد آنک با او نتابید بخت
 شتابید و تفت — VI; نتابید تفت — I; زشتابید تفت — K, IV; و تفت — Л¹² باوی — K¹¹
 — I, IV¹⁴ همی بر فرازش — I; نشیـمی — K¹³
 چو بیژن بدیدش بکردار مسست * خروشان یکی تیغ هندی بدست
 K — доб.:¹⁶ I, IV — 66. 860 и 861 оп.; گرز — VI¹⁵
 همی خواست کان بر سرش برزند * بیک زخم خود و تنش بشکند
 K, I, IV, VI —²⁰ سفت آن مرد شیر — K, I, IV, VI — 19 بدست (!) — VI¹⁸ بمشت — VI¹⁷
 K — доб.:²⁴ فروماید از کار مرد دلیر
 عمودی دگر بیژن گیو سخت * بزد بر سرو ترگ آن نیکمخت
 I, IV —²² جوان همچنان خسته بازو — I, IV; چنان هم جدا گشته بازو — K²¹
 K — б. оп.:²⁴ I, IV — 66. 864 и 865 оп.; او — VI²³

جریبره بتخت گرامی¹ بغفت
 بخواب آتشی دید کز دژ بلند
 سراسر سپدکوه بفروختی 835
 دلش گشت پردرد و بیدار گشت²
 بهاره برآمد جهان³ بنگرید
 رخش گشت پر خون و دل پر ز دود
 بدو گفت بیدار گرد ای پسر
 سراسر همه کوه پر دشمنست 840
 بمادر چنین گفت جنگی فرود⁴
 مرا گر زمانه شدست اسپری
 بروز جوانی پدر کشته شد
 بدست گروی آمد اورا زمان
 بکوشم نمیرم مگر غم وار¹³ 845
 سپه را همه ترگ¹⁵ و جوشن بداد
 میانرا بغفتان¹⁷ رومی بپست
 چو خورشید تابنده بنمود چهر
 زهر سو برآمد خروش سران
 غو کوس با ناله کرنای
 بیرون²¹ آمد از باره²² دژ فرود

4*

فرود گرانمایه زو¹ بازگشت
 دوان³ بیژن آمد پس پشست⁴ اوی
 به برگستان برزد و کرد چاک
 به در بند حصن اندر آمد فرود
 ز باره فراوان ببارید سنگ
 خروشید بیژن که ای نامدار
 چنین بازگشتی و شرمست نبود
 پیامد بر طوسی زان رزمگاه
 سزد گر برزم چنین یک دلیر
 اگر کوه خارا ز پیکان¹¹ اوی
 سپهبد نماید¹⁴ که دارد شکفت
 سپهبد بدارنده سوگند خورد
 بکین زرسپ¹⁶ گرامی¹⁷ سپاه
 تن ترک بدخواه بیجان کنم
 چو خورشید تابنده شد ناپدید
 دلیران²¹ دژدار²² مردی هزار
 در دژ بستند²⁴ زین روی تنگ

820
 825
 830

همه باره دژ² پرآواز گشت
 یکی تیغ بدتیز در مشست اوی⁵
 گرانمایه اسپ اندر آمد بخاک⁶
 دلیران در دژ بستند زود
 بدانست کان نیست جای درنگ
 ز مردی پیاده دلیر و⁷ سوار⁸
 دریغ آن دل و نام⁹ جنگی فرود
 چنین گفت کای پهلوان سپاه
 شود نامبردار یک دشت¹⁰ شیر
 شود آب و¹² دریا بود¹³ کان اوی
 ازین برتر اندازه نتوان گرفت¹⁵
 کزین دژ برآرم بخورشید گرد
 برآرم¹⁸ بسازم یکی رزمگاه¹⁹
 ز خونش دل سنگ مرجان کنم
 شب تیره بر چرخ لشکر²⁰ کشید
 ز²³ سوی کلات اندرآمد سوار
 خروش جرس خاست و آوای²⁵ زنگ²⁶

آمد از پس - VI⁴ دمان - K³ باره و دژ - IV, VI² جوان زو همی - K¹

⁵ K - доб.:

بنزدیکی دژ رسید اندروی * برآمد ز باره یکی گفتگوی
 گرفتارش بچپ دم اسپ سوار * بدیگر یکی تیغ زد استوار
 VI - доб. вариант тех же бб. ⁶ I, IV - бб. 817, 818 оп. ⁷ I - ⁸ I - б. стоит после б.
 818. ⁹ K, I, IV - نام ¹⁰ VI - مشست ¹¹ VI - خارا ست پیکان اوی ¹² K, I, IV - оп. ¹³ K -
 بکین - I, IV ¹⁷ زرسب آن - K¹⁶ بدانند - VI¹⁴ همه آب دریا شود - VI¹⁵ همه
 و ²¹ Л - доб. ²⁰ دامن - VI ¹⁹ I, IV - برآرم ازین باره گرد سپاه ¹⁸ K - پرو ²³ I, IV, VI - به ²² Л - доб. و ²⁴ Л - доб. ²⁵ VI - آواز ²⁶ VI - چنگ K, I, IV, VI - доб.:
 همان دخت پیران و [K - که] مام فرود * روان پیر ز تیمار و دل پیر ز دود

که فرزندان گیوست مردی¹ دلیر
ندارد جز او گیو فرزندان نیز
تو اکنون سوی بارگی دار دست
و دیگر⁶ که دارد همی⁷ آن⁸ زره
برو¹⁰ تیر و ژوپین نیابد گذار¹¹ 805
تو با او بسنده نیاشی بچنگ
بزد تیر بر اسپی بیژن فرود
بیفتاد¹³ و بیژن جدا گشت ازوی
یکی نعره زد کای سوار دلیر
ندانی¹⁶ که پی اسپی مردان جنگ¹⁷ 810
بیمینی مرا گر بمانی بجای
چو بیژن همی²⁰ برنگشت از فرود
یکی تیر دیگر بمانداخت شیر
سپهر بردید و زره را نیافت
ازان تند بالا چو بر سرکشید²³ 815

ندانی که اسیران مردان جنگ * نماید زدن کت بیزیر او بچنگ(?)
и доб.:

7.

- 785 مرا بارگیر اینک¹ جوشن کشد
نیابم دگر³ نیز همتای اوی⁴
بدو گفت بیژن بکین⁸ زرسپ
چنین داد پاسخ بدو⁹ گستههم
مرا گر بود¹¹ بارگی ده¹² هزار
ندارم بدین¹⁴ از تو آنرا دریغ
برو یکبیک بارگیرها ببین
790 بفرمای تا زین بر¹⁷ آن کت هواست
یکی رخس بودش بکردار گرگ
ز بهر جهانجوی مرد¹⁸ جوان
دل گیو شد زان²⁰ سخن پر ز دود
فرستاد و مر²² گستههمرا بخواند²³
795 فرستاد درع سیاوش برش
بیاورد گستههم درع نبرد
بسوی سپدکوه بنهاد روی
چنین گفت شاه جوان²⁸ با تخواو
نگه کن ببین تا ورا نام چپست
800 بخسرو تخواو سراینده گفت
- دو ماندست اگر زین² یکی را کشد
برنگ⁵ و تگ و زور و بالای⁶ اوی⁷
پیاده بپویم نخواهم خود اسپ
که مویی نخواهم ز تو بیش و کم¹⁰
همه موی¹³ پر از گوهرشاهوار
نه گنج و نه جان و نه اسپ و نه تیغ¹⁵
کدامت به آید یکی برگزین¹⁶
بسازند اگر کشته آید رواست
کشیده زهار و بلند و سترگ
برو بر¹⁹ فگندند برگستوان
چو اندیشه کرد از گشاد²¹ فرود
بسی داستانهای نیکو²⁴ براند
همان²⁵ خسروانی یکی²⁶ مغفرش
بپوشید بیژن بکردار گرد
چنان چون بود مردم جنگجوی²⁷
که آمد بنوی یکی نامدار
بدین²⁹ مرد جنگی که خواهد گریست
که این را ز ایران کسی نیست جفت

او- JI, IV 4 یکی- JI, VI 3 او- I, IV 2 ازین گر- K 2 آنکه- K, I, IV, VI 1
برفت و تگ و خوی و بالای- VI زرفتار و زور و بالای- I, IV 6 بزهره- K 5
ز فرق- I, IV 10 و من از قنت کم- K 10 ورا- I, IV 9 که من چون- JI, K 8 او- JI, IV 7
K, 12 و گر زان بدی- VI ووزان پس بود [مرا- IV] I, IV 11 ز روی تو کم- VI 10 تو کم
I, IV, VI 16 صد- K, I, IV, VI 15 نداریم نیز- VI 14 دم- K, I, IV, VI 13
VI- 6. on. 17 VI 20 برو هم- VI بدوبر- I 19 پور- K 18 زین را بزین- VI 17
K- 24 وگستههمرا پیش خواند- K, VI 23 فرستاد کس- I, IV 22 کرد او ز کار- I, IV 21
I, IV 27 همان- I, IV 26 یکی- I, IV 25 داستان از جوانی- I, IV 25 داستان جوانی
برین- K, I, IV 29 جهان- IV, VI 28 کینهجوی

- وز آنجا بیامد دلی پر ز غم
 770 کز اسپان تو باره ای دستکش
 بده تا بپوشم سلیج نبرد
 یکی ترک رفتست⁴ بر تیغ کوه
 چنین داد پاسخ که این نیست روی⁷
 زرسپی⁹ سپهدار چون¹⁰ ریونیز
 775 پدرت آنکه پیل¹¹ ژیان بشکرد
 ازو باز گشتند دل¹² پر ز درد
 مگر پر کرگس بود رهنمای¹³
 بدو گفت بیژن که مشکن دلم
 یکی سخت سوگند خوردم بماه¹⁸
 780 کزین تری²⁰ من²¹ بر نگردانم اسپ
 بدو گفت پس گسته²² راه²³ نیست
 جهان پرفراز و نشیبست و دشت²⁶
- سری پر ز کینه بر گسته¹
 کجا برخرامد بافراز² خوش
 یکی تا پدید³ آید از مرد مرد
 بدین سان نظاره برو⁵ بر گروه⁶
 ابر خیره گرد بلاها مپوی⁸
 سپهبد که گیتی ندارد بچیز
 بگردنده گردون همی ننگرد
 کس آورد با کوه خارا نکرد
 وگر نه بران دژ¹⁴ که پوید¹⁵ بپای
 کنون یال و بازو¹⁶ زهم بگسلم¹⁷
 بدادار گیهان و دیهیم شاه¹⁹
 زمانم سراپد مگر چون زرسپی
 خرد خود²⁴ ازین تیژی²⁵ آگاه نیست
 گر ایدونک زینجا²⁷ بپاید گذشت²⁸

¹ K — доб.:

روانش بتن در تو گفستی بکفت * وز آنجا بنزدیک گسته¹ رفت
 بدو — I, IV, ⁵ تیزست — K⁴ بدان — VI; بکین — K³ پرفراز برافراز — VI; پرفراز — K²
⁶ K — доб.:

همی رفت خواهم به پیکار اوی * که شد تیره جانم ز گفتار اوی
 بدو گسته¹ گفت کین روی — I; بدو گفت گسته² کین روی — K, IV, VI⁷
 تو بر — I; تو بر خیره [برخیزو — VI] برگ بلارا مپوی [مجوی — VI] — K, VI⁸ نیست
 و — VI — доб.⁹ порядок бб. в I, IV, VI: 772, 783, 784, 773, 781, 774.
 I, IV — I; پاهمای — K¹³ گشته دلی — VI¹² سیل — IV; شیر — K¹¹ جهاندار و هم — I, IV¹⁰
 ز — K¹⁷ بازوی — L¹⁶ بموید — IV; نموید — I¹⁵ بدان در — I, IV, VI¹⁴ شود یا همای
 VI — ²¹ کوه — K, I, IV, VI²⁰ خورشید و ماه — VI; وگاه — K¹⁹ بگاه — VI¹⁸ زتن بگسلم
 K — ²⁵ هیچ — K, I, IV, VI²⁴ (нет рифмы). ²³ L — رای — K²² گسته²³ کین — K, I, IV²² سر
 K, I, ²⁸ گر ایدون کز ایدر — K, I, IV, VI²⁷ بر نشیب و فرازست دشت — VI²⁶ تیز
 IV, VI — обратный порядок мисра; K — доб.:

همان به کی این رای باز افگنی * بتندی و تیژی دلم نشکنی

برفتند گردان همه پیش گیو¹ که اسپست خسته تو خسته نهی
 بر گیو شد بیژن شیر³ مرد که ای باب شیراوژن تیزچنگ⁵
 چرا دید پشت ترا یک سوار 760 ز ترکی چنین¹⁰ اسپ خسته بدست
 بدو گفت چون کشته¹² شد بارگی همی گفت گفتارهای درشت
 برآشفست گیو از گشاد¹⁴ برش بدو گفت نشنیدی¹⁵ از رهنمای 765
 نه تو مغز داری نه رای و خرد¹⁸ دل بیژن آمد ز تندی²⁰ بدرد
 که زین را نگردانم²¹ از پشت اسپ

که یزدان سپاس ای سپهدار² نیو توان شد دگر بار بسته نهی
 فراوان سخنهای بگفت از نبرد⁴ کجا پیل با تو نرفتی⁶ بچنگ⁷
 که دست تو بنودی بهر⁸ کارزار⁹ نرفتی سراسیمه برسان مسست¹¹
 بدو دادمی¹³ سر به یکبارگی چو بیژن چنان دید بنمود پشت
 یکی تازیانه بزد بر سرش که بار زمت¹⁶ اندیشه باید بجای¹⁷
 چنین گفت را کسی بکیفر برد¹⁹ بدادار دارنده سوگند خورد
 مگر کشته آیم بکین²² زرسپ

پیامد برش زود بیژن چو باد * سخنهای ناخوش همی کرد یاد
 I — затем дает б. 754.

4 K, VI — доб.: تیز³ K, VI — سرافراز² I, IV, VI — بزرگان بگفتند ازان پس بگیو¹ K —
 چو آن دید [آیین — VI] بیژن پیامد چو باد * سخنهای ناخوش همی کرد یاد
 доб.: و پیل را سر نبی برآز⁷ K — نیاید⁶ I, IV — رزم ساز⁵ K —

تو ای باب پیل افکن شیر جنگ * کجا بر با تو نرفتی بچنگ
 доб.: کنون¹⁰ K, I, IV, VI — б. стоит после б. 753. ⁹ I, IV — دل⁸ K, I, IV, VI —

چه گویند این لشکر اکنون نهان * ازین ننگ شد تیره بر ما جهان
 یکی ترک بود ایستاده سوار * نه شیر ژیان بود بر کوهسار
 که با¹⁶ K, VI — پسندی تو¹⁵ IV — و ¹⁴ I, IV — доб. داده¹³ I — خسته¹² K, I, IV, VI —
 ترا نیست مغز و¹⁸ VI — رهای¹⁴ IV — آید ز جای¹⁷ K — که با جنگ از¹⁹ I, IV — جنگ
 نبردارم²¹ I, IV — تیزی²⁰ I, IV — نپرورد هر کو ترا پرورد¹⁹ K, I, IV, VI — نداری خرد
 گردم بزین²² VI —

- 740 بکین پدر جمله پشت¹ آوریم مگر دشمنانرا به مشت² آوریم
 بگو کین سوار سرافراز کیست که بر دست و تیغش بپاید گریست
 ننگه کرد ز افراز بالا تـخـوار بی دانشی بر چمن رست خار³
 بدو گفت کین ازدهای دژم که دست نیای تو پیران بیست
 745 بسی بی پدر کرد فرزند خرد پدر نیز ازو شد⁷ بسی بی پسر
 بایران برادرت را او کشید ورا گیو خوانند پیلست و بس¹⁰
 چو بر زه بشست¹⁴ اندر آری گره سلیح سپاوش بپوشد بـجـنگ
 750 بکش چرخ¹⁷ و پیکان سوی اسپران پیاده شود باز گردد مگر
 کمانرا بزه کرد جنگی فرود بزد تیر بر سینۀ اسپ گیو²⁰
 755 زبام سپدکوه خنده بخاست²³ همی مغز گیو²⁴ از گوازه بکاست²⁵

بسوی نشیب — I, IV — 3 (без рифмы). پشت — IV, VI — 2 پشت — K, I, IV, VI — 1
 دو — I, IV, VI — 4 همی دانشی برمن گشته خوار — VI — 5 واندرون خوار خوار
 10 I, بدید — K — 9 بسی — VI — 8 پدر کرد نیز او — I, IV — 7 رود و کوه — I, IV, VI — 6 توران
 نیل اوست و بس — I, IV — 13 زیر — I — 12 گه رزم — K — 11 هم — VI — 10 پیل اوست و بس — IV
 ژوپین و — VI — 16 نپایدگره — IV — 15 گذر — K — 14 چو زه را بشست — VI — 17
 سوی خانۀ چرخ بر کف بسود — K, VI — 19 هیونان — VI — 18 شست — VI — 20 غرق — I, IV, K — 17
 اسپ و — IV, VI — 21 بر سینۀ اسپ گیو — IV — 20 سوی خانۀ چرخ بر کوه بود — I, IV
 K — 24 نعره بخاست — VI — 23 I — б. оп. گیو — VI — 22 بخاک اندر آمد سپهدار نیو — K — 22
 25 K — доб.: جان گیو — VI — 25 مغز مرد

چو دید آن چنان گیو خود خیره شد * همه دژ بچشمش همی تیره شد
 رخس زرد گشت و دلش جنگجوی * بسوی سرافرازه بنهاد روی
 I, IV —

بآب مژده رخ نمایست² شست
 که آمد پیاده سپهدار نیو
 رخ نامداران برین⁴ تازہ نیست
 چه گیرد چنین لشکر گشن خوار
 به⁷ هر گونه کو زند⁸ داستان
 زمانه پرآزار¹⁰ گشت از فرود¹¹
 نباید که این بد¹³ فرامش کنیم
 سواری¹⁴ سرافراز نوذر نژاد
 ازین بیش خواری چه بینیم نیز¹⁵
 بنادانی این جنگ را برگشاد¹⁷
 همی برتنش بر بدرید¹⁸ چرم
 خرامان²⁰ پیامد برآه چرم²¹
 یکی باد سرد از جگر برکشید
 ندانند²³ راه نشیب و فراز
 چو خورشید تابان²⁶ بدوپیکرند²⁷
 سر بی خرد چون تن بی روان
 مگر خسرو آید بتوران زمین

که اکنون تو^۱ باز آمدی تندرست
به پیچید زان^۳ کار پرمایه گیو
چنین گفت کین را خود اندازه نیست
اگر شهریارست با گوشوار^۵
نماید^۶ که باشیم همداستان
اگر طوس یکبار تندی^۹ نمود
همه^{۱۲} جان فدای سیاوش کنیم
ز سبب گرانمایه زو شد بیمار
بخونست غرقه تن ریونیز
گرو پور جمست و مغز^{۱۶} قباد
همی گفت و جوشن همیست گرم
نشست از بر ازدهای درم^{۱۹}
فرود سیاوش چو او را بدید
همی گفت کین لشگر رزمساز^{۲۲}
همه یک ز دیگر^{۲۴} دلاورترند^{۲۵}
ولیکن خرد نیست با پهلوان
نباشند پیروز ترسم بکین^{۲۸}

بیمایست — IV, VI; ناماسب (!) — Л^۲ که ایدر تو — VI؛ چه به ز آنکه — I, IV؛ وایدون — K^۱
 اگر کوتوالست اگر شهریار — K^۵ بدین — I, IV, K^۴ ازان — I, IV, VI, K^۳
 یکباره تیزی — I, VI, K^۹ بدین سان که آورد او — I, IV^۸ ز — VI, K^۷ نشاید — VI
 همی — I, VI, K^{۱۲}. б. стоит после б. 731. — I, IV؛ ویر آذرگشپ او فرود — IV^{۱۱} آشوب — IV
 وازین بیش غرقه چه باید بچیز — I, IV^{۱۵} سوار — I, IV, VI^{۱۴} کین — VI؛ این را — I, IV^{۱۳}
 یکی — VI؛ یکی در بنادانی اندر گشاد — I, IV, K^{۱۷} مغفر — VI^{۱۶} چه جوییم نیز — VI
 I, IV — оп. мисра.؛ دریدند چرم — K^{۱۸}. б. стоит после б. 725. — K؛ کین بنادانی ایدر گشاد
 مسرفراز — K^{۲۲} VI — б. оп.؛ ز راه چرم — K^{۲۱} گسرازان — I, IV^{۲۰} оп. мисра. — I, IV^{۱۹}
 همی یک ز دیگر دلاور ندید — IV^{۲۵} هم از یک دگر بی — VI^{۲۴} بدانند — VI^{۲۳}
 برسم نگین — IV^{۲۸} پرو پنگرید — IV؛ ویر تاری لشکران سروردند — I^{۲۷} روشن — VI

- 710 نگر نامور طوس را نشکنی
و دیگر که باشد مر اورا² زمان
چو آمد⁵ سپهبد برین تیغ کوه⁶
ترا نیست در جنگ پایاب اوی⁸
فرود از تغوار این سخنها شنید
715 خدنگی بر اسب سپهبد بزد
نگون شد سر تازی و⁹ جان بداد
بلشکر که آمد بگردن¹¹ سپر
گوازه همی زد پس او¹³ فرود
که ای دون ستوه آمد از یک¹⁴ سوار
پرستنده گان خنده¹⁶ برداشتند
720 که پیشش جوانی¹⁸ یکی مرد پیر
سپهبد فرود آمد از کوه سر
- ترا آن به آید که اسب افگنی¹
نیاید³ بیک چوبه⁴ تیر از کمان
بیاید کنون لشکرش همگروه⁷
ندیدی بروهای پرتاب اوی⁸
کمان را بزه کرد و اندر کشید
چنان کز کمان سواران سزد
دل طوس پرکین و سر پر ز باد¹⁰
پیماده پر از گرد¹² و آسیمه سر
که این نامور پهلوان را چه بود
چگونه چمد¹⁵ در صف کارزار
همی از چرم نعره برداشتند¹⁷
ز افراز غلستان شد از بیم¹⁹ تیر
برفتند گردان پر اندوه سر²⁰

¹ K, VI — доб.:

کز ایران پیاده نسازند جنگ * اگر چه شود کار دشوار و تنگ
I, IV — доб.:

که شاهان پیاده نسازند جنگ * اگر چه بود کار دشوار و تنگ
² K, VI — اورا I, IV — که ویرا³ IV — بیاید⁴ K — چوب⁵ K, I, IV, VI — آید⁶ K,
اوست VI — زاو⁸ I — پیامد پیشش بیگمانی گروه⁷ K, I, IV, VI — بر تیغ کوه⁷ I, IV —
VI¹³ درد I, IV — ازان کوه¹² K — بگرز و¹¹ K — داد VI¹⁰ بارگی⁹ K, I, IV, VI —
I, IV —¹⁶ I, IV — کند VI — خمید¹⁵ IV — نتابید با یک¹⁴ K — و پیر¹⁴ K —
K —¹⁹ K — جوانان¹⁸ I — همی نعره از چرخ بگذاشتند¹⁷ K, VI — و بگذاشتند¹⁷ K, VI — نعره
K — доб.: و بانوه بر²⁰ I — از زخم²⁰ I —

بگفتند یکسر که ای پهلوان * سر سرفرازان و روشن روان
I, IV — доб.:

گرفتند یک یک پرو آفرین * که ای نامور پهلوان زمین
VI — доб.:

همی گفت هر کس سپاس از خدای * خداوند روزی ده و رهنمای

نه بر آتش تیزبر گل² نهند
 که شاهان سخن را ندارند خوار⁴
 همی⁷ کوه خارا ز بن برکنی
 برزم⁹ تو آیند بر کوهسار
 سراسر ز جا¹¹ اندر آرند پای
 به خسرو ز دردش نژندی رسد¹²
 شکستی که هرگز نشایدش بست¹⁴
 بدژ شو میر رنج برخیره خیر¹⁶
 نگفت¹⁸ و همی داشت اندر نهفت
 ورا جنگ سود آمد و جان زیان
 بدژ در¹⁹ پرستنده هفتاد²⁰ بود
 چو دیبای چینی نظاره بدند²¹
 ازیشان همی بود تیره روان²³
 که گر جست خواهی همی کارزار

بجنگ اندرون مردرا¹ دل دهند
 چنین گفت با شاهزاده³ تخوا
 تو هم⁵ یک سواری اگر ز آهنی⁶
 از ایرانیان نامور سی⁸ هزار
 نه دژ مانند اینجا¹⁰ نه سنگ و نه خاک
 [وگر طوسی را زین گزندی رسد
 بکین پدرت اندر آید¹³ شکست
 بگردان عنان و مینداز تیر¹⁵
 سخن هرچ¹⁷ از پیش بایست گفت
 ز بی مایه دستور ناکاردان
 فرود جوانرا دژ آباد بود
 همه ماه رویان بباره بدند
 ازان²² بازگشتن فرود جوان
 چنین گفت با شاهزاده²⁴ تخوا

700

705

³ K, نه شان آتش تیز بر گل - I, IV, نه اورا سر تیز بر گل - K² مرثرا - VI¹
⁶ K, خود - I, IV⁵ که مردان جنگی مدار ایچ خوار - VI⁴ کار آزموده - I, IV, VI
 بجنگ - K, I, IV, VI⁹ صد - VI⁸ همان - K⁷ گر از آهنی - I⁶ وگر ز آهنی - IV
 پدر - VI¹³ 6. оп. - K, I, IV, VI¹² ز پای - I, IV¹¹ وپای - K, VI¹¹ ایدر - K, I, IV, VI¹⁰
 چه باید ترا تندی و جنگ - T¹⁵ K - 66, 701 и 702 оп.؛ نشاید بیست - VI¹⁴ آید اندر
 K, I, IV, ²⁰ بر - I¹⁹ بگفت - IV¹⁸ آنچه - K, I, IV, VI¹⁷ 6. оп. - I, IV, VI¹⁶ شیر
 VI²¹ K - доб.: هشتاد

همه باره بر ماه نظاره بود * ز دیبای چینی یکی باره بود
 I, IV, VI - доб. вариант б.:

ز دیبای چینی یکی باره بود * [یکی - I] همه بر سر باره نظاره بود
²² I, IV - ازو²³ VI - دمان; K, I, IV, VI - доб.:

عنان بر گرایید و بفشارد ران * خدنگی نهاده بد اندر کمان
 با شاه جنگی - I, IV²⁴; شاه جوانرا - K, VI²⁴

که از پیل جنگی نگرداند اسپ
 بکین آمدست این³ جهانجوی نیز
 خدنگی بپاید گشاد از برت
 نگون اندر آید ز باره برش⁵
 که ایدر نمودیم ما بر فسوس
 یکی تیر⁸ زد بر میان زرسپ
 روانش ز پیکان او¹⁰ بر فروخت
 همی شد دمان و دندان¹² باز جای
 ز سر¹³ برگرفتند گردان کلاه
 بپوشید جوشن هم اندر شتاب
 بلرزید برسان برگ درخت
 که بنهند بر پشت پیل¹⁶ سترگ¹⁷
 دلش پر ز کین و سرش¹⁸ پر ز دود
 که آمد بر کوه کوهی¹⁹ دمان
 نتابی تو با کاردیده²⁰ نهنگ²¹
 بمینیم تا چيست فرجام²² بخت
 تمه کردی اکنون میندیش بزم
 که چون رزم پیش²³ آید و کارزار
 چه جنگی نهنگ²⁵ و چه بمر بیان²⁶

که این پور طوست¹ نامش زرسپ
 که جفتست با خواهر² ریو نیز
 چو بیند بر و بازوی⁴ و مغفرت
 بدان تا بخاک اندر آید سرش
 بداند سپهدار دیوانه⁶ طوسی
 فرود دلاور⁷ برانگیخت اسپ
 که با کوه⁹ زین⁸ تنش را بدوخت
 بیفتاد و برگشت ازو بادپای¹¹
 خروشی برآمد ز ایران سپاه
 دل طوسی پر خون و دیده پر آب
 ز گردان جنگی¹⁴ بنالید سخت
 نشست از بر زین چو کوهی¹⁵ بزرگ
 عنانرا بپیچید سوی فرود
 تخواور سراپنده گفت آن زمان
 سپهدار طوستست کامد بجنگ
 برو تا در دژ بمندیم سخت
 چو فرزند و داماد او را برزم
 فرود جوان تیز شد با تخواور
 چه طوسی و چه شیر و چه پیل²⁴ زیان

¹ K, I, IV, VI — بازو ² K — آن ³ I, IV, VI — با خواهرش ⁴ K — و ⁵ VI — доб. و ⁶ K — فرود ⁷ K — فرود سپهدار ⁸ K — و ⁹ K, I, IV, VI — با جوشن از بر ¹⁰ K — و ¹¹ K, I, IV, VI — نکه با جوشن و زین ¹² K — و ¹³ K, I, IV, VI — نیزه ¹⁴ K — و ¹⁵ K — پیکار او ¹⁶ K — و ¹⁷ K — و ¹⁸ K — و ¹⁹ K — و ²⁰ K — و ²¹ K — و ²² K — و ²³ K — و ²⁴ K — و ²⁵ K — و ²⁶ K — و ²⁷ K — و ²⁸ K — و ²⁹ K — و ³⁰ K — و ³¹ K — و ³² K — و ³³ K — و ³⁴ K — و ³⁵ K — و ³⁶ K — و ³⁷ K — و ³⁸ K — و ³⁹ K — و ⁴⁰ K — و ⁴¹ K — و ⁴² K — و ⁴³ K — و ⁴⁴ K — و ⁴⁵ K — و ⁴⁶ K — و ⁴⁷ K — و ⁴⁸ K — و ⁴⁹ K — و ⁵⁰ K — و ⁵¹ K — و ⁵² K — و ⁵³ K — و ⁵⁴ K — و ⁵⁵ K — و ⁵⁶ K — و ⁵⁷ K — و ⁵⁸ K — و ⁵⁹ K — و ⁶⁰ K — و ⁶¹ K — و ⁶² K — و ⁶³ K — و ⁶⁴ K — و ⁶⁵ K — و ⁶⁶ K — و ⁶⁷ K — و ⁶⁸ K — و ⁶⁹ K — و ⁷⁰ K — و ⁷¹ K — و ⁷² K — و ⁷³ K — و ⁷⁴ K — و ⁷⁵ K — و ⁷⁶ K — و ⁷⁷ K — و ⁷⁸ K — و ⁷⁹ K — و ⁸⁰ K — و ⁸¹ K — و ⁸² K — و ⁸³ K — و ⁸⁴ K — و ⁸⁵ K — و ⁸⁶ K — و ⁸⁷ K — و ⁸⁸ K — و ⁸⁹ K — و ⁹⁰ K — و ⁹¹ K — و ⁹² K — و ⁹³ K — و ⁹⁴ K — و ⁹⁵ K — و ⁹⁶ K — و ⁹⁷ K — و ⁹⁸ K — و ⁹⁹ K — و ¹⁰⁰ K — و ¹⁰¹ K — و ¹⁰² K — و ¹⁰³ K — و ¹⁰⁴ K — و ¹⁰⁵ K — و ¹⁰⁶ K — و ¹⁰⁷ K — و ¹⁰⁸ K — و ¹⁰⁹ K — و ¹¹⁰ K — و ¹¹¹ K — و ¹¹² K — و ¹¹³ K — و ¹¹⁴ K — و ¹¹⁵ K — و ¹¹⁶ K — و ¹¹⁷ K — و ¹¹⁸ K — و ¹¹⁹ K — و ¹²⁰ K — و ¹²¹ K — و ¹²² K — و ¹²³ K — و ¹²⁴ K — و ¹²⁵ K — و ¹²⁶ K — و ¹²⁷ K — و ¹²⁸ K — و ¹²⁹ K — و ¹³⁰ K — و ¹³¹ K — و ¹³² K — و ¹³³ K — و ¹³⁴ K — و ¹³⁵ K — و ¹³⁶ K — و ¹³⁷ K — و ¹³⁸ K — و ¹³⁹ K — و ¹⁴⁰ K — و ¹⁴¹ K — و ¹⁴² K — و ¹⁴³ K — و ¹⁴⁴ K — و ¹⁴⁵ K — و ¹⁴⁶ K — و ¹⁴⁷ K — و ¹⁴⁸ K — و ¹⁴⁹ K — و ¹⁵⁰ K — و ¹⁵¹ K — و ¹⁵² K — و ¹⁵³ K — و ¹⁵⁴ K — و ¹⁵⁵ K — و ¹⁵⁶ K — و ¹⁵⁷ K — و ¹⁵⁸ K — و ¹⁵⁹ K — و ¹⁶⁰ K — و ¹⁶¹ K — و ¹⁶² K — و ¹⁶³ K — و ¹⁶⁴ K — و ¹⁶⁵ K — و ¹⁶⁶ K — و ¹⁶⁷ K — و ¹⁶⁸ K — و ¹⁶⁹ K — و ¹⁷⁰ K — و ¹⁷¹ K — و ¹⁷² K — و ¹⁷³ K — و ¹⁷⁴ K — و ¹⁷⁵ K — و ¹⁷⁶ K — و ¹⁷⁷ K — و ¹⁷⁸ K — و ¹⁷⁹ K — و ¹⁸⁰ K — و ¹⁸¹ K — و ¹⁸² K — و ¹⁸³ K — و ¹⁸⁴ K — و ¹⁸⁵ K — و ¹⁸⁶ K — و ¹⁸⁷ K — و ¹⁸⁸ K — و ¹⁸⁹ K — و ¹⁹⁰ K — و ¹⁹¹ K — و ¹⁹² K — و ¹⁹³ K — و ¹⁹⁴ K — و ¹⁹⁵ K — و ¹⁹⁶ K — و ¹⁹⁷ K — و ¹⁹⁸ K — و ¹⁹⁹ K — و ²⁰⁰ K — و ²⁰¹ K — و ²⁰² K — و ²⁰³ K — و ²⁰⁴ K — و ²⁰⁵ K — و ²⁰⁶ K — و ²⁰⁷ K — و ²⁰⁸ K — و ²⁰⁹ K — و ²¹⁰ K — و ²¹¹ K — و ²¹² K — و ²¹³ K — و ²¹⁴ K — و ²¹⁵ K — و ²¹⁶ K — و ²¹⁷ K — و ²¹⁸ K — و ²¹⁹ K — و ²²⁰ K — و ²²¹ K — و ²²² K — و ²²³ K — و ²²⁴ K — و ²²⁵ K — و ²²⁶ K — و ²²⁷ K — و ²²⁸ K — و ²²⁹ K — و ²³⁰ K — و ²³¹ K — و ²³² K — و ²³³ K — و ²³⁴ K — و ²³⁵ K — و ²³⁶ K — و ²³⁷ K — و ²³⁸ K — و ²³⁹ K — و ²⁴⁰ K — و ²⁴¹ K — و ²⁴² K — و ²⁴³ K — و ²⁴⁴ K — و ²⁴⁵ K — و ²⁴⁶ K — و ²⁴⁷ K — و ²⁴⁸ K — و ²⁴⁹ K — و ²⁵⁰ K — و ²⁵¹ K — و ²⁵² K — و ²⁵³ K — و ²⁵⁴ K — و ²⁵⁵ K — و ²⁵⁶ K — و ²⁵⁷ K — و ²⁵⁸ K — و ²⁵⁹ K — و ²⁶⁰ K — و ²⁶¹ K — و ²⁶² K — و ²⁶³ K — و ²⁶⁴ K — و ²⁶⁵ K — و ²⁶⁶ K — و ²⁶⁷ K — و ²⁶⁸ K — و ²⁶⁹ K — و ²⁷⁰ K — و ²⁷¹ K — و ²⁷² K — و ²⁷³ K — و ²⁷⁴ K — و ²⁷⁵ K — و ²⁷⁶ K — و ²⁷⁷ K — و ²⁷⁸ K — و ²⁷⁹ K — و ²⁸⁰ K — و ²⁸¹ K — و ²⁸² K — و ²⁸³ K — و ²⁸⁴ K — و ²⁸⁵ K — و ²⁸⁶ K — و ²⁸⁷ K — و ²⁸⁸ K — و ²⁸⁹ K — و ²⁹⁰ K — و ²⁹¹ K — و ²⁹² K — و ²⁹³ K — و ²⁹⁴ K — و ²⁹⁵ K — و ²⁹⁶ K — و ²⁹⁷ K — و ²⁹⁸ K — و ²⁹⁹ K — و ³⁰⁰ K — و ³⁰¹ K — و ³⁰² K — و ³⁰³ K — و ³⁰⁴ K — و ³⁰⁵ K — و ³⁰⁶ K — و ³⁰⁷ K — و ³⁰⁸ K — و ³⁰⁹ K — و ³¹⁰ K — و ³¹¹ K — و ³¹² K — و ³¹³ K — و ³¹⁴ K — و ³¹⁵ K — و ³¹⁶ K — و ³¹⁷ K — و ³¹⁸ K — و ³¹⁹ K — و ³²⁰ K — و ³²¹ K — و ³²² K — و ³²³ K — و ³²⁴ K — و ³²⁵ K — و ³²⁶ K — و ³²⁷ K — و ³²⁸ K — و ³²⁹ K — و ³³⁰ K — و ³³¹ K — و ³³² K — و ³³³ K — و ³³⁴ K — و ³³⁵ K — و ³³⁶ K — و ³³⁷ K — و ³³⁸ K — و ³³⁹ K — و ³⁴⁰ K — و ³⁴¹ K — و ³⁴² K — و ³⁴³ K — و ³⁴⁴ K — و ³⁴⁵ K — و ³⁴⁶ K — و ³⁴⁷ K — و ³⁴⁸ K — و ³⁴⁹ K — و ³⁵⁰ K — و ³⁵¹ K — و ³⁵² K — و ³⁵³ K — و ³⁵⁴ K — و ³⁵⁵ K — و ³⁵⁶ K — و ³⁵⁷ K — و ³⁵⁸ K — و ³⁵⁹ K — و ³⁶⁰ K — و ³⁶¹ K — و ³⁶² K — و ³⁶³ K — و ³⁶⁴ K — و ³⁶⁵ K — و ³⁶⁶ K — و ³⁶⁷ K — و ³⁶⁸ K — و ³⁶⁹ K — و ³⁷⁰ K — و ³⁷¹ K — و ³⁷² K — و ³⁷³ K — و ³⁷⁴ K — و ³⁷⁵ K — و ³⁷⁶ K — و ³⁷⁷ K — و ³⁷⁸ K — و ³⁷⁹ K — و ³⁸⁰ K — و ³⁸¹ K — و ³⁸² K — و ³⁸³ K — و ³⁸⁴ K — و ³⁸⁵ K — و ³⁸⁶ K — و ³⁸⁷ K — و ³⁸⁸ K — و ³⁸⁹ K — و ³⁹⁰ K — و ³⁹¹ K — و ³⁹² K — و ³⁹³ K — و ³⁹⁴ K — و ³⁹⁵ K — و ³⁹⁶ K — و ³⁹⁷ K — و ³⁹⁸ K — و ³⁹⁹ K — و ⁴⁰⁰ K — و ⁴⁰¹ K — و ⁴⁰² K — و ⁴⁰³ K — و ⁴⁰⁴ K — و ⁴⁰⁵ K — و ⁴⁰⁶ K — و ⁴⁰⁷ K — و ⁴⁰⁸ K — و ⁴⁰⁹ K — و ⁴¹⁰ K — و ⁴¹¹ K — و ⁴¹² K — و ⁴¹³ K — و ⁴¹⁴ K — و ⁴¹⁵ K — و ⁴¹⁶ K — و ⁴¹⁷ K — و ⁴¹⁸ K — و ⁴¹⁹ K — و ⁴²⁰ K — و ⁴²¹ K — و ⁴²² K — و ⁴²³ K — و ⁴²⁴ K — و ⁴²⁵ K — و ⁴²⁶ K — و ⁴²⁷ K — و ⁴²⁸ K — و ⁴²⁹ K — و ⁴³⁰ K — و ⁴³¹ K — و ⁴³² K — و ⁴³³ K — و ⁴³⁴ K — و ⁴³⁵ K — و ⁴³⁶ K — و ⁴³⁷ K — و ⁴³⁸ K — و ⁴³⁹ K — و ⁴⁴⁰ K — و ⁴⁴¹ K — و ⁴⁴² K — و ⁴⁴³ K — و ⁴⁴⁴ K — و ⁴⁴⁵ K — و ⁴⁴⁶ K — و ⁴⁴⁷ K — و ⁴⁴⁸ K — و ⁴⁴⁹ K — و ⁴⁵⁰ K — و ⁴⁵¹ K — و ⁴⁵² K — و ⁴⁵³ K — و ⁴⁵⁴ K — و ⁴⁵⁵ K — و ⁴⁵⁶ K — و ⁴⁵⁷ K — و ⁴⁵⁸ K — و ⁴⁵⁹ K — و ⁴⁶⁰ K — و ⁴⁶¹ K — و ⁴⁶² K — و ⁴⁶³ K — و ⁴⁶⁴ K — و ⁴⁶⁵ K — و ⁴⁶⁶ K — و ⁴⁶⁷ K — و ⁴⁶⁸ K — و ⁴⁶⁹ K — و ⁴⁷⁰ K — و ⁴⁷¹ K — و ⁴⁷² K — و ⁴⁷³ K — و ⁴⁷⁴ K — و ⁴⁷⁵ K — و ⁴⁷⁶ K — و ⁴⁷⁷ K — و ⁴⁷⁸ K — و ⁴⁷⁹ K — و ⁴⁸⁰ K — و ⁴⁸¹ K — و ⁴⁸² K — و ⁴⁸³ K — و ⁴⁸⁴ K — و ⁴⁸⁵ K — و ⁴⁸⁶ K — و ⁴⁸⁷ K — و ⁴⁸⁸ K — و ⁴⁸⁹ K — و ⁴⁹⁰ K — و ⁴⁹¹ K — و ⁴⁹² K — و ⁴⁹³ K — و ⁴⁹⁴ K — و ⁴⁹⁵ K — و ⁴⁹⁶ K — و ⁴⁹⁷ K — و ⁴⁹⁸ K — و ⁴⁹⁹ K — و ⁵⁰⁰ K — و ⁵⁰¹ K — و ⁵⁰² K — و ⁵⁰³ K — و ⁵⁰⁴ K — و ⁵⁰⁵ K — و ⁵⁰⁶ K — و ⁵⁰⁷ K — و ⁵⁰⁸ K — و ⁵⁰⁹ K — و ⁵¹⁰ K — و ⁵¹¹ K — و ⁵¹² K — و ⁵¹³ K — و ⁵¹⁴ K — و ⁵¹⁵ K — و ⁵¹⁶ K — و ⁵¹⁷ K — و ⁵¹⁸ K — و ⁵¹⁹ K — و ⁵²⁰ K — و ⁵²¹ K — و ⁵²² K — و ⁵²³ K — و ⁵²⁴ K — و ⁵²⁵ K — و ⁵²⁶ K — و ⁵²⁷ K — و ⁵²⁸ K — و ⁵²⁹ K — و ⁵³⁰ K — و ⁵³¹ K — و ⁵³² K — و ⁵³³ K — و ⁵³⁴ K — و ⁵³⁵ K — و ⁵³⁶ K — و ⁵³⁷ K — و ⁵³⁸ K — و ⁵³⁹ K — و ⁵⁴⁰ K — و ⁵⁴¹ K — و ⁵⁴² K — و ⁵⁴³ K — و ⁵⁴⁴ K — و ⁵⁴⁵ K — و ⁵⁴⁶ K — و ⁵⁴⁷ K — و ⁵⁴⁸ K — و ⁵⁴⁹ K — و ⁵⁵⁰ K — و ⁵⁵¹ K — و ⁵⁵² K — و ⁵⁵³ K — و ⁵⁵⁴ K — و ⁵⁵⁵ K — و ⁵⁵⁶ K — و ⁵⁵⁷ K — و ⁵⁵⁸ K — و ⁵⁵⁹ K — و ⁵⁶⁰ K — و ⁵⁶¹ K — و ⁵⁶² K — و ⁵⁶³ K — و ⁵⁶⁴ K — و ⁵⁶⁵ K — و ⁵⁶⁶ K — و ⁵⁶⁷ K — و ⁵⁶⁸ K — و ⁵⁶⁹ K — و ⁵⁷⁰ K — و ⁵⁷¹ K — و ⁵⁷² K — و ⁵⁷³ K — و ⁵⁷⁴ K — و ⁵⁷⁵ K — و ⁵⁷⁶ K — و ⁵⁷⁷ K — و ⁵⁷⁸ K — و ⁵⁷⁹ K — و ⁵⁸⁰ K — و ⁵⁸¹ K — و ⁵⁸² K — و ⁵⁸³ K — و ⁵⁸⁴ K — و ⁵⁸⁵ K — و ⁵⁸⁶ K — و ⁵⁸⁷ K — و ⁵⁸⁸ K — و ⁵⁸⁹ K — و ⁵⁹⁰ K — و ⁵⁹¹ K — و ⁵⁹² K — و ⁵⁹³ K — و ⁵⁹⁴ K — و ⁵⁹⁵ K — و ⁵⁹⁶ K — و ⁵⁹⁷ K — و ⁵⁹⁸ K — و ⁵⁹⁹ K — و ⁶⁰⁰ K — و ⁶⁰¹ K — و ⁶⁰² K — و ⁶⁰³ K — و ⁶⁰⁴ K — و ⁶⁰⁵ K — و ⁶⁰⁶ K — و ⁶⁰⁷ K — و ⁶⁰⁸ K — و ⁶⁰⁹ K — و ⁶¹⁰ K — و ⁶¹¹ K — و ⁶¹² K — و ⁶¹³ K — و ⁶¹⁴ K — و ⁶¹⁵ K — و ⁶¹⁶ K — و ⁶¹⁷ K — و ⁶¹⁸ K — و ⁶¹⁹ K — و ⁶²⁰ K — و ⁶²¹ K — و ⁶²² K — و ⁶²³ K — و ⁶²⁴ K — و ⁶²⁵ K — و ⁶²⁶ K — و ⁶²⁷ K — و ⁶²⁸ K — و ⁶²⁹ K — و ⁶³⁰ K — و ⁶³¹ K — و ⁶³² K — و ⁶³³ K — و ⁶³⁴ K — و ⁶³⁵ K — و ⁶³⁶ K — و ⁶³⁷ K — و ⁶³⁸ K — و ⁶³⁹ K — و ⁶⁴⁰ K — و ⁶⁴¹ K — و ⁶⁴² K — و ⁶⁴³ K — و ⁶⁴⁴ K — و ⁶⁴⁵ K — و ⁶⁴⁶ K — و ⁶⁴⁷ K — و ⁶⁴⁸ K — و ⁶⁴⁹ K — و ⁶⁵⁰ K — و ⁶⁵¹ K — و ⁶⁵² K — و ⁶⁵³ K — و ⁶⁵⁴ K — و ⁶⁵⁵ K — و ⁶⁵⁶ K — و ⁶⁵⁷ K — و ⁶⁵⁸ K — و ⁶⁵⁹ K — و ⁶⁶⁰ K — و ⁶⁶¹ K — و ⁶⁶² K — و ⁶⁶³ K — و ⁶⁶⁴ K — و ⁶⁶⁵ K — و ⁶⁶⁶ K — و ⁶⁶⁷ K — و ⁶⁶⁸ K — و ⁶⁶⁹ K — و ⁶⁷⁰ K — و ⁶⁷¹ K — و ⁶⁷² K — و ⁶⁷³ K — و ⁶⁷⁴ K — و ⁶⁷⁵ K — و ⁶⁷⁶ K — و ⁶⁷⁷ K — و ⁶⁷⁸ K — و ⁶⁷⁹ K — و ⁶⁸⁰ K — و ⁶⁸¹ K — و ⁶⁸² K — و ⁶⁸³ K — و ⁶⁸⁴ K — و ⁶⁸⁵ K — و ⁶⁸⁶ K — و ⁶⁸⁷ K — و ⁶⁸⁸ K — و ⁶⁸⁹ K — و ⁶⁹⁰ K — و ⁶⁹¹ K — و ⁶⁹² K — و ⁶⁹³ K — و ⁶⁹⁴ K — و ⁶⁹⁵ K — و ⁶⁹⁶ K — و ⁶⁹⁷ K — و ⁶⁹⁸ K — و ⁶⁹⁹ K — و ⁷⁰⁰ K — و ⁷⁰¹ K — و ⁷⁰² K — و ⁷⁰³ K — و ⁷⁰⁴ K — و ⁷⁰⁵ K — و ⁷⁰⁶ K — و ⁷⁰⁷ K — و ⁷⁰⁸ K — و ⁷⁰⁹ K — و ⁷¹⁰ K — و ⁷¹¹ K — و ⁷¹² K — و ⁷¹³ K — و ⁷¹⁴ K — و ⁷¹⁵ K — و ⁷¹⁶ K — و ⁷¹⁷ K — و ⁷¹⁸ K — و ⁷¹⁹ K — و ⁷²⁰ K — و ⁷²¹ K — و ⁷²² K — و ⁷²³ K — و ⁷²⁴ K — و ⁷²⁵ K — و ⁷²⁶ K — و ⁷²⁷ K — و ⁷²⁸ K — و ⁷²⁹ K — و ⁷³⁰ K — و ⁷³¹ K — و ⁷³² K — و ⁷³³ K — و ⁷³⁴ K — و ⁷³⁵ K — و ⁷³⁶ K — و ⁷³⁷ K — و ⁷³⁸ K — و ⁷³⁹ K — و ⁷⁴⁰ K — و ⁷⁴¹ K — و ⁷⁴² K — و ⁷⁴³ K — و ⁷⁴⁴ K — و ⁷⁴⁵ K — و ⁷⁴⁶ K — و ⁷⁴⁷ K — و ⁷⁴⁸ K — و ⁷⁴⁹ K — و ⁷⁵⁰ K — و ⁷⁵¹ K — و ⁷⁵² K — و ⁷⁵³ K — و ⁷⁵⁴ K — و ⁷⁵⁵ K — و ⁷⁵⁶ K — و ⁷⁵⁷ K — و ⁷⁵⁸ K — و ⁷⁵⁹ K — و ⁷⁶⁰ K — و ⁷⁶¹ K — و ⁷⁶² K — و ⁷⁶³ K — و ⁷⁶⁴ K — و ⁷⁶⁵ K — و ⁷⁶⁶ K — و ⁷⁶⁷ K — و ⁷⁶⁸ K — و ⁷⁶⁹ K — و ⁷⁷⁰ K — و ⁷⁷¹ K — و ⁷⁷² K — و ⁷⁷³ K — و ⁷⁷⁴ K — و ⁷⁷⁵ K — و ⁷⁷⁶ K — و ⁷⁷⁷ K — و ⁷⁷⁸ K — و ⁷⁷⁹ K — و ⁷⁸⁰ K — و ⁷⁸¹ K — و ⁷⁸² K — و ⁷⁸³ K — و ⁷⁸⁴ K — و ⁷⁸⁵ K — و ⁷⁸⁶ K — و ⁷⁸⁷ K — و ⁷⁸⁸ K — و ⁷⁸⁹ K — و ⁷⁹⁰ K — و ⁷⁹¹ K — و ⁷⁹² K — و ⁷⁹³ K — و ⁷⁹⁴ K — و ⁷⁹⁵ K — و ⁷⁹⁶ K — و ⁷⁹⁷ K — و ⁷⁹⁸ K — و ⁷⁹⁹ K — و ⁸⁰⁰ K — و ⁸⁰¹ K — و ⁸⁰² K — و ⁸⁰³ K — و ⁸⁰⁴ K — و ⁸⁰⁵ K — و ⁸⁰⁶ K — و ⁸⁰⁷ K — و ⁸⁰⁸ K — و ⁸⁰⁹ K — و ⁸¹⁰ K — و ⁸¹¹ K — و ⁸¹² K — و ⁸¹³ K — و ⁸¹⁴ K — و ⁸¹⁵ K — و ⁸¹⁶ K — و ⁸¹⁷ K — و ⁸¹⁸ K — و ⁸¹⁹ K — و ⁸²⁰ K — و ⁸²¹ K — و ⁸²² K — و ⁸²³ K — و ⁸²⁴ K — و ⁸²⁵ K — و ⁸²⁶ K — و ⁸²⁷ K — و ⁸²⁸ K — و ⁸²⁹ K — و ⁸³⁰ K — و ⁸³¹ K — و ⁸³² K — و ⁸³³ K — و ⁸³⁴ K — و ⁸³⁵ K — و ⁸³⁶ K — و ⁸³⁷ K — و ⁸³⁸ K — و ⁸³⁹ K — و ⁸⁴⁰ K — و ⁸⁴¹ K — و ⁸⁴² K — و ⁸⁴³ K — و ⁸⁴⁴ K — و ⁸⁴⁵ K — و ⁸⁴⁶ K — و ⁸⁴⁷ K — و ⁸⁴⁸ K — و ⁸⁴⁹ K — و ⁸⁵⁰ K — و ⁸⁵¹ K — و ⁸⁵² K — و ⁸⁵³ K — و ⁸⁵⁴ K — و ⁸⁵⁵ K — و ⁸⁵⁶ K — و ⁸⁵⁷ K — و ⁸⁵⁸ K — و ⁸⁵⁹ K — و ⁸⁶⁰ K — و ⁸⁶¹ K — و ⁸⁶² K — و ⁸⁶³ K — و ⁸⁶⁴ K — و ⁸⁶⁵ K — و ⁸⁶⁶ K — و ⁸⁶⁷ K — و ⁸⁶⁸ K — و ⁸⁶⁹ K — و ⁸⁷⁰ K — و ⁸⁷¹ K — و ⁸⁷² K — و ⁸⁷³ K — و ⁸⁷⁴ K — و ⁸⁷⁵ K — و ⁸⁷⁶ K — و ⁸⁷⁷ K — و ⁸⁷⁸ K — و ⁸⁷⁹ K — و ⁸⁸⁰ K — و ⁸⁸¹ K — و ⁸⁸² K — و ⁸⁸³ K — و ⁸⁸⁴ K — و ⁸⁸⁵ K — و ⁸⁸⁶ K — و ⁸⁸⁷ K — و ⁸⁸⁸ K — و ⁸⁸⁹ K — و ⁸⁹⁰ K — و ⁸⁹¹ K — و ⁸⁹² K — و ⁸⁹³ K — و ⁸⁹⁴ K — و ⁸⁹⁵ K — و ⁸⁹⁶ K — و ⁸⁹⁷ K — و ⁸⁹⁸ K — و ⁸⁹⁹ K — و ⁹⁰⁰ K — و ⁹⁰¹ K — و ⁹⁰² K — و ⁹⁰³ K — و ⁹⁰⁴ K — و ⁹⁰⁵ K — و ⁹⁰⁶ K — و ⁹⁰⁷ K — و ⁹⁰⁸ K — و ⁹⁰⁹ K — و ⁹¹⁰ K — و ⁹¹¹ K — و ⁹¹² K — و ⁹¹³ K — و ⁹¹⁴ K — و ⁹¹⁵ K — و ⁹¹⁶ K — و ⁹¹⁷ K — و ⁹¹⁸ K — و ⁹¹⁹ K — و ⁹²⁰ K — و ⁹²¹ K — و ⁹²² K — و ⁹²³ K — و ⁹²⁴ K — و ⁹²⁵ K — و ⁹²⁶ K — و ⁹²⁷ K — و ⁹²⁸ K — و ⁹²⁹ K — و ⁹³⁰ K — و ⁹³¹ K — و ⁹³² K — و ⁹³³ K — و ⁹³⁴ K — و ⁹³⁵ K — و ⁹³⁶ K — و ⁹³⁷ K — و ⁹³⁸ K — و ⁹³⁹ K — و ⁹⁴⁰ K — و ⁹⁴¹ K — و ⁹⁴² K — و ⁹⁴³ K — و ⁹⁴⁴ K — و ⁹⁴⁵ K — و ⁹⁴⁶ K — و ⁹⁴⁷ K — و ⁹⁴⁸ K — و ⁹⁴⁹ K — و ⁹⁵⁰ K — و ⁹⁵¹ K — و ⁹⁵² K — و ⁹⁵³ K — و ⁹⁵⁴ K — و ⁹⁵⁵ K — و ⁹⁵⁶ K — و ⁹⁵⁷ K — و ⁹⁵⁸ K — و ⁹⁵⁹ K — و ⁹⁶⁰ K — و ⁹⁶¹ K — و ⁹⁶² K — و ⁹⁶³ K — و ⁹⁶⁴

- 665 ز بالا خدنگی بزد بر برش¹ که بردوخت با ترک رومی سرش²
 پیفتاد و برگشت زو³ اسپ تیز
 بمالا چو طوسی از میم⁴ بنگرید
 چنین داستان زد یکی⁵ پرخرد
 چنین گفت پس پهلوان با زرسپ
 670 سلیچ سواران جنگی بپوش
 تو خواهی مگر کین آن⁶ نامدار
 زرسپ آمد و ترک بر سر نهاد
 خروشان باسپ اندر آورد پای
 چنین گفت شیر زیان با تـغـوار
 675 بمین تا شناسی که این مرد کیست
 چنین گفت با شاه جنگی تـغـوار

زرمه - K⁴ ازو - K, I, IV³ برش - Л² براند از برش - I, IV¹; سرش - Л¹
 یکی - I, IV⁵ از پیش - VI; چو سالار طوسی از میم - IV; چو سالار طوسی آن همی - I
 I, IV, 7 Доб. заголовки: Л - زرسپ با زرسب; خویش - IV; مرد - I⁶ داستان زد برین
 و گر نه منم کینه را - I, IV⁹ این - IV⁸ کشته شدن زرسب بر دست فرود - VI
 I, IV, VI, K¹⁰ کینه سری - IV¹¹ перед б. доб.:
 بمین تا کدامست این نامدار * که گردان لشکر کند خواستار
 K - после б. доб.:
 برون رفت از قلب لشکر زرسپ * همی راند برسان آذرگشسپ
 12 K -
 چو از دور دیدش فرود جوان * نگه برد سوی تـغـار از کران
 I, IV, VI - б. оп. 13 VI - ره 14 K -
 که آمد دگر گفت یک نامدار * نگه کن تو ای کاردیده تـغـار
 I, IV - 15 K - یالشکرپست یکی خواستار - I, IV
 بمین تا کدامست این نامدار * که آید دمان بر سر کوهسار
 16 K -
 کدامست از ایرانیان آن سوار * چنین داد پاسخ مر اورا تـغـوار
 I, IV -
 تـغـوار آنزمان لب ز هم برگشاد * سخنها همه یک بیک کرد یاد

همی کرد گردون بروبر فسوس
 دلش پرجفا بود⁴ نستوه شد⁵
 ز قربان⁶ کمان کیان⁷ برکشید
 که طوس آن سخنها گرفتست خوار
 مرا دل درشتست و پدرام نیست⁹
 سرپای¹¹ در آهن از بهر چیست
 که این ریونیزست گرد و سوار¹²
 پسر خود جزین نیست اندر تبار¹³
 دلیر و جوانست¹⁴ و داماد طوس
 که هنگام جنگ این نباید¹⁶ شنود¹⁷
 بخوابمش بر دامن¹⁹ خواهران²⁰
 اگر زنده ماند به مردم مدار
 چه گویی تو ای کار دیده تخوا²²
 مگر طوس را زو بسوزد²⁴ جگر
 که با او همی آشتی خواستی
 همی بر برادرت ننگ آورد
 بزه برکشید آن خمانیده شیز²⁷

بیامد دگر باره داماد¹ طوس
 ز راه² چرم بر³ سپدکوه شد
 چو از تیغ بالا فرودش بدید
 چنین گفت با رزم دیده⁸ تخوا
 که آمد سواری و بهرام نیست
 بمین تا مگر یادت¹⁰ آید که کیست
 چنین داد پاسخ مر اورا تخوا
 [چهل خواهرستش چو خرم بهار
 فریبنده و ریمن و چاپلوس
 چنین گفت با مرد بینا¹⁵ فرود
 چو آید¹⁸ بپیکار کنداوران
 بدو گر کند باد کلم گدار
 بتیر اسب بیجان کنم گر²¹ سوار
 بدو گفت بر مرد بگشای²³ بر
 بماند که تو دل بیاراستی
 چنین²⁵ با تو بر خیره جنگ آورد
 چو از دور نزدیک²⁶ شد ریونیز

650

655

660

— K, VI⁶ بستوه — IV⁵ و I, IV — доб.⁴ سر — VI³ به راه — K² دانای — VI¹

ترکش کنی — I, IV⁷ کار دیده — VI⁸ K — доб.⁹

مگر جنگ را آمدست این سوار * و گر نه سلیحش چه آید بکار
 دیو تیزست و گرد سوار — VI زریو شیرست گرد سوار — IV¹² سر و پای — K¹¹ یاد — VI¹⁰

دانا — K, I, VI¹⁵ جوان و هنرمند — I, IV جوان و دلیرست — K, VI¹⁴ — б. оп.¹³ —

— Л²⁰ بخوابانمش در بر — K¹⁹ آمد — K, IV, VI¹⁸ سرود — K¹⁷ نشاید — I, IV, VI¹⁶
 66. 658 и 659 оп.; Б — оп. подробности. — I, IV — доб.²² یا — K, I, IV²¹

چنین گفت با مرد جنگی تخوا * که آمد گه گوردش کارزار

— I, IV خود بسوزد — K²⁴ همی تیر بگشای بر مرد بر — I, IV زبگشای بر مرد — K²³

I, 27 چو با تیغ [تیر — K] نزدیک — K, I, IV, VI²⁶ چرا — VI چنو — I, IV²⁵ بچوشد

ز ترکش کشید آن چمانده تیز — VI بزه برکشیدش کمان بر ستیز — IV

- وزان پس چنینه گفت با¹ سرکشان
یکی نامور خواهم⁵ و⁶ نامجوی
سرش را ببرد بخنجر⁸ زتن
میافرا بستم اندران ریونیز 635
بدو گفت بهرام کای پهلوان
بترس از خداوند خورشید و ماه
که پیوند او بستم و همزاد او
که گر یک سوار از میان سپاه¹³
ز جنگش¹⁵ رهایی نیابد¹⁶ بجان 640
سپهد شد آشفته¹⁸ از گفت او¹⁹
بفرمود تا نامبردار چند
ز گردان فراوان برون تاختند
بدیشان²⁴ چنینه گفت بهرام گرد
بدان²⁶ کوه²⁷ سر²⁸ خویش²⁹ کیخسروست 645
هران کس که روی سیاوش بدید³¹
چو بهرام داد از فرود این³³ نشان
- که ای² نامداران³ گردنکشان⁴
کز ایند نهد سوی⁷ آن ترک روی
پیشش من آرد بدین⁹ انجمن
همی زان نبردش سرآمد¹⁰ قفیز
مکن هیچ برخیره تیره¹¹ روان
دلت را بشرم آور از روی شاه
سواربست نام آور و جنگجوی¹²
شود نزد آن پرهیز پور شاه¹⁴
غم آری همی بر¹⁷ دل شادمان
نبرد پند بهرام یل جفت او²⁰
بتازند²¹ نزدیک کوه بلند²²
نبرد ورا گردن²³ افراختند
که این کار یکسر مدارید خرد²⁵
که یک موی او به ز صد³⁰ پهلوست
نیارد³² ز دیدار او آرمید
ز ره باز گشتند گردنکشان

همانجا یکی گفت کای - VI; بتندی چنینه گفت با - K; همانجا یکه گفت با - J¹
خواستم - IV, VI⁵ دشمن کشان - I, IV⁴; خسرو نشان - K⁴ و I, IV - доб.³ آیا - VI²
بخنجر ببرد - K, I, IV⁸ که آرد سوی کوه - I, IV⁷ و оп.; VI - метр нарушен.⁶
رنجه - K¹¹ تو گفتی سر آمد برو خود - K¹⁰ آرند بر - J⁹ ز خنجر ببرد - VI⁹
I -¹⁵ شود پیش او تا سر تیغ کوه - I, IV¹⁴ گروه - I, IV¹³ б. оп. K, I, IV, VI¹²
گفت و گوی - K, I¹⁹ او - J¹⁹ بر آشفته - VI¹⁸ در - VI¹⁷ نیایی - VI¹⁶ ز جنگش
K -²² بپارند - VI²¹ بتازید - IV²¹ خود جفت او - IV²¹ و خود جست و جوی - I²⁰ او - J²⁰
نبرد آوران - K²³ سر سوی کوه بلند - VI²³ تا سوی آن ارجمند - I, IV²³ ز کوهسار بلند
I, IV, ²⁸ گونه - IV²⁷ بران - I, IV²⁶ بدارید خورد - VI²⁵ بایشان - K, VI²⁴ گردن
K, VI -³¹ بهتر از - I, IV, VI²⁹ سرخش - VI²⁹ بر - VI²⁹
آن - I, IV, VI³³ بپاید - VI³³ نخواهد - I, IV³² و نیاید - K³² ندید

ترا پیشی لشکر برم شادکام²
 نباید بدو بودن ایمن³ بسی
 چنینست آیین این نامدار
 در دژ بپند و مپرداز جای⁴
 فرود آفرمان⁵ برکشید⁶ از کمر
 همی دار تا⁷ خود کی⁸ آید بکار
 بمباشیم روشن دل و شادکام
 بزر⁹ افسر و¹⁰ خسروانی نگین
 که با جان پاکت خرد باد جفت
 سپاوش که شد کشته بر بی گناه¹¹
 ز کاوش دارند وز کیست¹²
 که گرد فرود سپاوش مگرد¹³
 که من دارم این لشکر و بوق¹⁴ و کوس
 سخن هیچ گونه مکن¹⁵ خواستار
 برین کوه گوید ز بهر چیم¹⁶
 برین گونه بگرفت راه سپاه¹⁷
 مگر آنک دارد سپه را زیان
 نه شیر زیان بود بر کوهسار
 بخیره سپردی فراز و نشیب

بمژده من آیم چنو¹ گشت رام
 وگر جز ز من دیگر آید کسی
 نباید بر تو بجز² یک سوار
 چو آید بمین³ تا چه آیدت رای
 یکی گرز پیروزه دسته بزر
 بدو داد و گفت این⁴ ز من یادگار
 چو طوس⁵ سپهبد پذیرد خرام
 جزین⁶ هدیه ها باشد و⁷ اسب و زین
 چو بهرام برگشت⁸ با طوس گفت
 بدان کان⁹ فرودست فرزند شاه
 نمود آن نشانی که اندر نژاد
 ترا شاه کیخسرو اندرز کرد
 چنین داد پاسخ ستمکاره طوس
 ترا گفتم اورا بنزد من آر
 گر¹⁰ او شهریارست¹¹ پس من¹² کیم
 یکی ترک زاده چو زاغ سیاه
 نمینم ز خود کامه گودرزیان
 بترسیدی از بی هنر یک سوار
 سپه دید و برگشت سوی¹³ فریب

615

620

625

630

نیايد بر من جز از—K⁴ ترا بودن ايدر—Л³ I—б. оп.² چو او—K, I, IV, VI¹
 از میان—Л⁷ بگير و بپرداز جای—I, IV, VI⁶ کنون نيك بين—I, IV⁵ جز از—VI
 VI—¹² که—IV؛ چه—K¹¹ با—IV, VI¹⁰ همی گفت کين را—VI⁹ برگشاد—I, IV⁸
 چو—K, VI¹⁷ و—K, VI¹⁶ پير از—IV¹⁵ از—I, IV¹⁴ چو اين—Л¹³ و—добр.
 K, I, IV, VI—²⁰ کجا کشته شد بی گناه—K, I, IV, VI¹⁹ بران که—K¹⁸ برگشت بهرام
 K, I, IV, VI—²⁵ و—добр. VI²⁴ که—VI²³ سخن را مکن هیچ از—I, IV²² پيل—K²¹ б. оп.
 بدان دژ چگويد که من بر—I, IV؛ بران در چه گويد ز بهر چيم—K²⁶ من خود—IV
 ازو باز گشتی بمکر و—VI²⁸ K, IV—б. оп.²⁷ برين درچه پويم ز بهر چه ام—VI؛ چه ام

- 595 سزوار این جستن کین¹ منم
سزد گر بگویی تو با پهلوان
بماشیم⁴ یک هفته ایدر⁵ بهم
بهشتم چو برخیزد آوای کوس
میانرا بمندم بکین پدر
که⁸ با شیر جنگ آشنایی دهد
600 که اندر جهان کینه را زین¹⁰ نشان
بدو گفت بهرام کای شهریار
بگویم من این هرچ گفتی¹² بطوسی
ولیکن سپهبد خردمند نیست
هنر دارد و خواسته هم نژاد
605 بشورید با گیو و¹⁶ گودرز و شاه
همی گوید از تهمه¹⁷ نوذرم
سزد گر بپیچد ز گفتار من
جز از من هر آنکس که آید برت
که خودکامه مردیست بی²¹ تار و پود
610 و دیگر که با ما دلش نیست راست²³
مرا گفت بنگر که بر کوه²⁵ کیست
بگرز و بخنجر سخن گوی و²⁶ بس
- بجنگ آتش تیز² برزین منم
که آید برین سنگ³ روشن روان
سگالیم هر گونه از⁶ پیش و کم
بزین اندر آید سپهبد طوسی
یکی جنگ⁷ سازم بدرد جگر
ز نر پتر کرگس⁹ گواهی دهد
نمند میان کسی ز گردنکشان
جوان و هنرمند¹¹ و گرد و سوار
بخواش¹³ دهم نیز بر دست بوس
سر و مغز¹⁴ او از در پند نیست
نیارد همی بر دل از شاه یاد¹⁵
ز بهر فریبرز¹⁷ و تخت و کلاه
جهانرا بشاهی خود اندر خورم
گراید¹⁸ بتندی ز کردار من¹⁹
نیاید که بیند²⁰ سر و مغفرت
کسی دیگر آید نیارد²² درود
که شاهی همی با فریبرز خواست²⁴
چو رفتی مپرسشی که از بهر چیست
چرا باشد²⁷ این روز²⁸ بر کوه کسی

1 K, I, IV, VI — بجنگ آور و تیز — VI — 2 K — کس بجستن — VI —
رزم — K, I, IV, VI — 7 بر — I — 6 اینجا — 5 بپاشید — IV — 4 بدین گونه [I, IV — کوه] —
VI — 11 کینه زین — I, IV — 10 ز برتر مگر کسی — IV — 9 کین باز کین را — K — 9 چو — I, IV — 8
K — 15 سر مغز — 14 بخوام — I, IV — 13 گویم — VI — 12 همه هرچه گفتی — K — 12 خردمند
IV — 16 طوسی — I, 16 ندارد بدل بر ز کسی هیچ یاد — I, IV — 17 سخن بر لب از شاه یاد
ور آید — VI — 18 فزونی — VI — 17 پیروزی و برز — I, IV — 17 بشوریده بد طوسی و — VI — 16 طوسی و
I, IV — 23 نباشد — K, I, IV, VI — 22 با — VI — 21 داند — IV — 20 بپیکار من — I, IV, VI — 19
оп. و — 26 تیغ — K, I, IV — 25 بشاهی فریبرز را خواست نیست — I, IV — 24 راست نیست
امروز — VI — 28 ازین روز — I — 28 ماند — I, IV — 27

سزد گر بریشان بچوویی گذر²
 توویی بار آن³ خسروانی درخت⁴
 که جاوید بادی به⁵ روشن روان
 ازان سرو افگنده شاخی درست
 برهنه نشان سیاوش⁷ بمن
 ز عنبر بگل بریکی خال⁹ بود
 نداند نگارید کسی بر زمین
 ز تخم¹¹ سیاوش¹² دارد نژاد
 برآمد بیالای تند و دراز¹³
 نشست از بر سنگ روشن روان
 جهاندار و بیدار و¹⁵ شیر نبرد¹⁶
 همانا نگشتی ازین شادتر
 هنرمند و بینادل و پهلوان¹⁸
 که از نامداران ایران گروه
 برزم اندرون نام بردار کیست
 بمینم بشادی²¹ رخ پهلوان
 بمخشم ز هر چیز²² بسیار مر²³
 بتوران شوم داغ دل کینه خواه

همانند¹ همشیرگان پدر
 بدو گفت بهرام کای نیکبخت
 فرودی تو ای شهریار جوان
 بدو گفت کآری⁶ فرودم درست
 بدو گفت بهرام بنمای تن
 به بهرام بنمود بازو⁸ فرود
 کزان گونه بتگر پیروگار¹⁰ چین
 بدانست کو از نژاد قباد
 برو آفرین کرد و بردش نماز
 فرودآمد از اسپی شاه جوان¹⁴
 بنمهرام گفت ای سرافراز مرد
 دو چشم من ار¹⁷ زنده دیدی پدر
 که دیدم ترا شاد و روشن روان
 بدان آمدستم¹⁹ بدین تیغ کوه
 بپرسم ز مردی²⁰ که سالار کیست
 یکی سبور سازم چنان چون توان
 ز اسپی و ز شمشیر و گرز و کمر
 وزان پس گرایم²⁴ به پیش سپاه

580

585

590

نگر بچوویی ازیشان - I, IV, VI هم اینند - K¹ و -
 شاخ آن - VI⁴ :доб. گز بچوویی ازیشان گذر - VI³ نخبر
 سیاوش که شد کشته بر بی گناه * وزان داغ دل گشتت ایران سپاه
 - II⁸ نشان سیاوش بنما - I, IV⁷ آری - K, I, IV⁶ باشی و - I⁵ بادی و - K, IV, VI⁵
 - VI⁹ پیوگار پیروگار - I, IV¹⁰ ; بنگاشت نقاش - K¹⁰ خار - VI⁹ بازوی
 - I¹¹ ; برآمد بمیش گو سرفراز - K¹³ سیاووش - I, IV¹² راه - I, IV¹¹ پیکر بپیکار
 I¹⁷ بیدار دل و شیر مرد - VI¹⁶ و - II¹⁵ جهان - VI¹⁴ برآمد بپود از فراز
 [ازان - IV] بدان آمدم من - K, I, IV¹⁹ بیدار دل پهلوان - K¹⁸ دو چشمم اگر - IV
 I²³ ز هر چیز - I²² نشان - I, IV²¹ بدانم - I, IV²⁰ ز گردی - K, VI²⁰
 گرازان - K, I, IV, VI²⁴ من بی شمر - IV

- که تندی ندیدی تو تندی مساز
میارای لب را بگفتار سرد
برین³ گونه بر ما⁴ نشاید⁵ گذشت
بگردی و مردی و نیروی تن
زبان⁷ سراینده و چشم و گوش
اگر هست بیموده منمای⁹ دست
شوم شاد اگر¹¹ رای نرّخ نهی
تو بر¹² آسمانی و من بر¹² زمین
برزم¹³ اندرون نامبردار¹⁴ کیست¹⁵
که با اختر کاویانست و کوس
چو گرگین و شیدوش¹⁷ و فرهاد¹⁸ نیو
گرازه سر مرد²⁰ کنداوران
نبردی و بگذاشتی کار خام²¹
مرا زو²² نکردی بلب²³ هیچ یاد
چنین یاد بهرام با تو که کرد
که این داستان من²⁴ ز مادر شنود
پذیره شو و نام²⁷ بهرام خواه
کجا نام او زنگه شاوران
- فرودش چنین پاسخ آورد باز
سخن نرم گوی¹ ای جهان دیده مرد
نه تو شیرجنگی و² من گور دشت
فزوننی نداری تو چیززی زمن
سر و دست و پای و دل و مغز و هوش⁶
نگه کن بمن⁸ تا مرا نیز هست
سخن پرسمت گر¹⁰ تو پاسخ دهی
بدو گفت بهرام برگوی هین
فرود آنزمان گفت سالار کیست
بدو گفت بهرام سالار طومس
ز گردان چو گودرز و رهام و گیو¹⁶
چو گسته هم و چون زنگه شاوران¹⁹
بدو گفت کز چه ز بهرام نام
ز گودرزبان ما بدوییم شاد
بدو گفت بهرام کای شیر مرد
چنین داد پاسخ مر اورا فرود
مرا گفت چون پیشست²⁵ آید²⁶ سپاه
دگر²⁸ نامداری ز کنداوران

¹ K, I, IV — نرم گوی ² K, I, IV — نه ³ بدین — Л ⁴ K, IV — من ⁵ I,
 زبان — K, I, IV, VI ⁷ سر و پای و مغز و دل و دست و هوش — I, IV ⁶ نباید — IV
 در — VI ¹² شاد و تو — K ¹¹ ار — I, IV ¹⁰ مغزای — I ⁹ ترا — IV; مگر — I; مرا — K, VI ⁸
 چو — IV; چون گرد گیو — Л, K ¹⁶ — б. оп. ¹⁵ از در کار — IV, VI ¹⁴ بچنگ — K, IV, VI ¹³
 شیدوش و فرهاد و گرگین — K ¹⁸ چو شیدوش و رهام — K, I ¹⁷ رهام و گودرز و گیو
 تخم — I, IV; سپهدار — K; سر مرز — Л ²⁰ چو گسته هم و گزدهم و جنگ آوران — K, I, IV ¹⁹
 ز تو — VI; بر تر — I, IV ²⁵ داستانم — I ²⁴ بدل — K ²³ مر اورا — K ²² نام و کام — I, IV ²¹
 و گر — I, IV, VI ²⁸ یاد — I, IV; راه — K ²⁷ چون سر بر آرد — K ²⁶

زند بر سرش تازیانه دویست
 بپندد کشانش بیارد² بروی
 سزد گر ندارد ازان بیم⁴ و پاک
 که بشمرد خواهد سپهر را زهان
 فروهشتن از کوه و باز آمدن
 که این کار بر من نشاید⁵ نهفت
 سر کوه یکسر بیپای آورم
 پراندیشه بنهاد سر⁹ سوی کوه
 که این کیست کامد چنین خوارخوار¹⁰
 بتندی برآید¹² بهالا همی
 بفتراک بر بسته دارد کنند
 که این را بتندی نباید¹⁵ بسود
 ز گودرز زانش گمانم¹⁶ همی
 یکی مغفر شاه شد¹⁷ ناپدید
 زره تا میان¹⁸ خسروانی برش
 یکی لب پیرشش بپاید گشاد
 بغرید برسان غرنده میخ
 نمپنی²⁰ همی لشکر بی شمار
 نترسی ز سالار بییدار طوس

گر ایدونک از لشکر ما یکیست
 وگر ترک باشند و¹ پرخاشجوی
 وگر کشته آید سپارد³ بخاک
 ورایدونک باشد ز کار آگهان
 همانجا بدونیم باید زدن
 بسالار بهرام گودرز گفت
 روم⁹ هرچ گفتی بجای آورم
 بزد اسب و راند از میان⁷ گروه⁸
 چنین گفت پس نامور با تغوار
 همانا نپندیشد¹¹ از ما همی
 یکی باره ای بر نشسته¹³ سمند
 چنین گفت پس رای زن¹⁴ با فرود
 بنام و نشانش ندانم همی
 چو خسرو ز توران بایران رسید
 گمانی همی آن برم بر سرش
 ز گودرز دارد همانا نژاد
 چو بهرام برشد بهالای¹⁹ تیغ
 چه مردی بدو گفت بر کوهسار
 همی²¹ نشنوی ناله بوق و کوس²²

540

545

550

555

بپندد بیارد - I, IV² وگر باشد از ترک - VI² وگر ترک باشد - IV² و - K¹
 سزد گر ندارد بدل ترس - K⁴ کشته اند آن کشانش - VI⁴ کشانش - K³, I, IV³ کشانش
 - VI⁵ برما نماند - IV⁵ برما نیامد - K⁵ بدین ترس - VI⁵ بیارد ندارد ز تن ترس - I, IV⁵
 براند اسب جنگی ز پیش - I, IV⁸ آمد ز پیش - K⁷ شوم - K⁶, VI⁶ بر تو نماند
 بپندیشد - I¹¹ خار خار - VI¹⁰ روم - VI⁹ بزد اسب و آمد بپیش گروه - VI⁹ گروه
 - I, IV¹⁶ بپاید - IV, VI¹⁵ نامور - VI¹⁴ باره در زیر دارد - I, IV¹³ براند - VI¹²
 نمپند - VI²⁰ نزدیکتر شد به - K, I, IV, VI¹⁹ بامیان - K, I, VI¹⁸ بد - IV¹⁷ بخوانم
 بوق و آوای کوس - I, IV²² مگر - I²¹

- درفشی کجا پیکرش دیزه¹ گرگ
درفشی کجا شیر پیکر بزر
درفشی پیلنگست پیکر گراز
درفشی کجا آهوی پیکرست
530 درفشی کجا غرم دارد نشان
همه شیر مردند³ و⁴ گرد و⁴ سوار
چو یکیک بگفت از نشان گوان
مهران و کهانرا همه بنگرید
چو ایرانیان از بر کوهسار
535 برآشفست ازیشان سپهدار طوس
چنین گفت کز لشکر نامدار
که جوشان شود زین⁹ میان گروه
بمیند که آن¹¹ دو دلاور کینند
- نشان سپهدار گیو سترگ
که گودرز کشواد دارد بسر²
پس ریونیزست باکام و ناز
که نستوه گودرز با لشکرست
ز بهرام گودرز کشوادگان
یکایک بگویم درازست کار⁵
بپیشی فرود آن شه خسروان
ز شادی رخش همچو گل بشکفید⁶
بدیدند جای فرود و تخواور
فروداشت برجای پیلان و⁷ کوس
سواری بماید کنون نیک یار⁸
برد اسپ تا بر سر تیغ¹⁰ کوه
بران کوه سر بر ز¹² بهر¹³ چینند

1 K — تیره؛ I, IV — هست 2 K, I, IV, VI — 66. 527—531 оп.; VI — вместо этих оп. бб.

даст:

از ایران دو بهره ستوران نیو * همی خای بوسند در پیش گیو
درفشی که چون باز پیکر بود * بگرگین میلاد در خور بود
دگر گفت کان شیر پیکر درفش * بپشتنش سواران زرنه کفش
چنان دانکه گودرز کشوادگان * سر پهلوانان و آزادگان
که ایران برای و بشمشیر اوی * بپایست و کپخسرو جنگجوی
دلش T — 6 در کارزار — VI⁵ оп. و — 4 Л شیر مردان — T و شهر مردند — VI³
далее T — доб.: شادمان گشت و رخ شنبلید

چنین گفت شاه جهان با تخواور * که کین پدر باز خواهیم خوار
بچین و بچاین نمائیم سوار * بکین آوری از در کارزار
مگر ازدهارا بچینگ آورم * سرگاه ایشان بستینگ آورم
همی کامکار — I, IV — همی پایدار — K⁸ فروماند برجای یا پیل و — K, I, IV — оп. و — 7 Л
براند [برآید — IV] — I, IV — بتازد رود تا سر تیغ — K¹⁰ از — K⁹ نیامد که آید بکار — VI
بدان تند بالا — I, IV — 12 این — I, IV — 11 ازینجا رود تا سر تیغ — VI زود تا سر برز
تیغ که ز بهر VI — (так) تپخ کوه از برای — K¹³

سپهبد فریمرز کاومی نام ²	برادر پدر تست با فر و کام ¹	
دلیران بسیار و گردی ³ سترگ	پسش ماه پیکر درفشش بزرگ	515
که لرزان بود پیل ازو ⁴ استخوان ⁵	ورا نام گسته هم گژدهم خوان	
بگردش بسی مردم ⁷ رزمساز	پسش گرگ ⁶ پیکر درفشش دراز	
دلیران و ⁹ گردان و ¹⁰ کنداوران	بزیر اندرش ⁸ زنگه شاوران	
تنش لعل وجعد از ¹² حریر سیاه ¹³	درفشش پرستار ¹¹ پیکر چو ماه	
که خون با آسمان برفشاند همی ¹⁵	ورا بیژن گیوراند همی ¹⁴	520
همی بشکنند زو میان هژبر	درفشش کجا پیکرش هست بمر ¹⁶	
چو کوهی همی اندر آید ¹⁷ ز جای	ورا گرد شیدوش دارد بپای	
سپاهی کمنادفگن و رزمساز ¹⁹	درفشش گرازست ¹⁸ پیکرگراز	
سپاه از پس و نیزه داران ز پیشش ²¹	درفشش کجا پیکرش ²⁰ گاومیش	
که گویی مگر با سپهرست راست	چنان دان که آن شهره ²² فرهاد راست	525

¹ K — نام ² K — доб.:

پسش شیر پیکر درفشش بزرگ * سپهبدار گودرز گرد سترگ
 که — K⁵ گرازان کند پیل ازو — VI؛ بترسد ز ژوپین او — I, IV, VI⁴ گرد و — I, IV, VI³
 بگرد — VI؛ بگرد اندرش لشکر — K, I, IV⁷ گور — K⁶ ترسان بود پیل ازان پهلوان
 بزرگست — K¹¹ و — л¹⁰ دلیری ز — I, IV⁹ پیشش اندرون — K⁸ اندرش لشکری
 چو مشک — IV؛ سرش از حریر سیاه — K¹³ جعدش — I, IV, VI¹² پس او به — I, IV
 برفشانی — I¹⁵ خوانی همی — I؛ خواند همی — K, IV, VI¹⁴ پیکر حریر سیاه — VI؛ سیاه
 که کوهی — VI؛ که گویی همی اندر آمد — K, I, IV¹⁷ شیر بمر — VI؛ تیره بمر — K¹⁶ همی
 — I — б. оп.; IV, VI¹⁹ درفشش گرازست و — л¹⁸ درآرد همی او

درفشش گرازست پیکردراز * که هزمان سپهر اندرآرد بگاز
 درفشش [درفش — K] پیشش پیکر — K, I, IV²⁰ نیزه دارانش پیشش — I²¹ 524 и 525 оп. VI — бб.
 и вместо них приводит:

چنین گفت کورا گراز است نام * که از جنگ شیران نتابد لگام
 گرازست نام یل شیر مرد * که مردان گریزند ازو در نبرد
 گزین سپه گرد — I, IV²² گزین آوران شهره — K

- 500 جوان با تـخوار سـرایـنـده گـفـت
کـنـارنـگ² و ز هرک³ دارد درفش
چو بیـنی به من نام ایشان بگوی
سواران رسیدند بر تیغ کوه⁶
سپردار با نیزه ور⁸ سی هزار
سوار و پیاده بزین کمر¹¹
505 زبس ترگ زرین و زرین درفش¹³
تو گفتی به کان اندرون زر نمـانـد
ز بانگ تبیره میان دو کوه¹⁵
چنین گفت کاکنون درفش¹⁷ مـهـان
بدو گفت کان²¹ پیل پیکر درفش
510 کرا باشد اندر میان سپاه
چو بشنید گفتار اورا تـخـوار
پس پشت²⁴ طوسی سپهبد بود
درفشی پس پشت او دیگرست

ازیشان — Л, VI — 4 با هرکه — VI — 3 با آنکه — I, IV — 2 کپارنگ — IV — 2 ز — I, IV — 1
زرسیدند گردان میان دو کوه — I, IV — 6 نزدیک کوه — K — 6. 5 VI — б. переставлен со следующим б.
VI — б. دریای کوه — VI — 7 K — порядок бб.: 502, 505, 506, 504, 507, доб. два бб., 508; I, IV — порядок бб.:
502, 505, 507, доб. два бб., 508. 8 I, IV, VI — شمشیرزن 9 I, IV, VI — گرد 10 VI — б. стоит после б. 506. 11 VI — سپر 12 I, IV — бб. 504 и 505 оп.; K — б. оп. 13 K, I,
IV, VI — سپر 14 K, I, IV, VI — زرین کمر 15 K — گروه 16 K, I, IV, VI — доб.:
سپردار و شمشیرزن سی هزار * همی رفت گرد از در کارزار
بماندند خیره تـخـوار و فرود * ازان لشکر گشتن و سازی که بود
17 I, IV — доб.: 20 I, IV — آنچه گونه — VI — 19 نمای — I, IV — بگوی — K — 18 کامروز چتر — I, IV — 17
همیدون فرو کوب کوس مهین * بشور اندر آور زمان و زمین
چنین پاسخش داد دانا تـخـوار * که بر تو نهانی کنم آشکار
21 K, VI — 23 K, I, IV, VI — شمشیرهای — I, IV — 22 چنان دان که آن — I, IV — 24 چنان دان که — K — 25 K, I, IV, VI — پرخاش.
бб. 510 и 511 оп.

- ازین هر دو¹ هرگز نگشتی² جدای
 نشان خواه ازین دو گو سرفراز
 485 سرانرا و گردنگشاندرا بخوان
 ز گیتی برادر ترا گنج بس
 سپهرا تو باش این زمان پیشرو
 ترا پیش باید بکین ساختن
 بدو گفت رای تو ای شهیر¹¹ زن
 490 چو برخاست آوای کوس از چرم
 یکی دیده بان آمد از دیده گاه
 که¹⁵ دشت و در و کوه پر لشکرست
 ز دربند¹⁷ دژ تا بیابان گنگ¹⁸
 فرود از در دژ فروهشت بنند
 495 وزان پس²² پیامد در دژ بمست
 برفتند پویان تخواور و فرود
 از افراز چون کژ گردد²⁶ سپهر
 گزیدند تیغ یکی برز کوه
- کنارنگ³ بودند⁴ و او⁵ پادشای
 کز ایشان مرا و ترا نیست راز⁶
 می و خلعت آرای و بالا و خوان⁷
 همان کین و آیین به بیگانه کس⁸
 قوی کینه خواه جهاندار نو⁹
 کمر بر میان بستن و تاختن¹⁰
 درفشان کند دوده و انجمن¹²
 جهان کرد چون آبنوس از مسم¹³
 سخن گفت با او ز¹⁴ ایران سپاه
 تو خورشید گویی بمنند¹⁶ اندرست
 سپاهست¹⁹ و پیلان و مردان جنگ²⁰
 نگه کرد لشکر ز کوه بلند²¹
 یکی باره تیزرو برنشست²³
 جوانرا سر²⁴ بخت برگرد²⁵ بود
 نه تندی بکار آید از بن نه مهر
 که دیدار بد یکسر ایران گروه²⁷

هم — I, IV — ⁵ بودی — VI — ⁴ کبارنک — IV; کدارنک — I — ³ نبودی — K — ² که ازین — K — ¹
⁶ VI — ترا نیست پوشیده راز — I, IV, VI — ⁷ б. оп. (см. разночтение к б. 475). ⁸ I, IV, VI —
 б. оп.; I, IV — см. разночтение к б. 475. ⁹ I, IV, VI — б. оп. (см. разночтение к б. 475). ¹⁰ I,
 IV, VI — см. разночтение к б. 464. ¹¹ I, IV — نیک ¹² IV — دوده; ¹³ I, IV, VI — см. разночтение к б. 464.
 مرا دل نمواند همی روی راه * که مارا پسندست این کینه خواه
 سپهدارشان تیز مغزست و رای * ازو مان نگهدار بادا خدای
 در تند (?) — VI — ¹⁷ برگرد — I, IV — ¹⁶ به — VI — ¹⁵ از — K, I — ¹⁴ б. оп. ¹³ K, I, IV, VI —
²⁰ I — б. оп. ¹⁹ K, IV, VI — درفشست ¹⁸ Л — جنگ; K — ²¹ I — б. оп. ²² Л — تا ²³ K, I, IV, VI — б. оп. (см. разно-
 чтение к б. 456). ²⁴ Л — доб. ²⁵ I, IV, VI — زپدرود K — ²⁶ سر و تخت — VI; ²⁷ K, I, IV, VI — б. оп.
²⁶ I, IV, VI — کور گردد ²⁷ K, I, IV, VI — б. оп.

- 475 کمر بست باید بکین پدر
چنین گفت ازان پس² بهادر فرود
که باید که باشد مرا پای مرد⁴
کز ایشان ندانم کسی را⁶ بنام
بدو گفت ز ایدر برو با تـغـوار⁸
480 کز ایران که و مه شناسد همه¹⁰
ز بهرام وز زنگه شاوران
همیشه سرو¹³ نام تو زنده باد
بجای آوریدن نژاد و گهر¹
کز ایران³ سخن با که باید سرود
ازین سرفرازان روز نبرد⁵
نیامد بر من درود و پیام⁷
مدار این سخن بر دل خویش خوار⁹
بگوید نشان شبان و رمه¹¹
نشان جو ز گردان و جنگ آوران¹²
روان سیاوش فروزنده¹⁴ باد

¹ K, I, IV, VI — доб.:

بلشکر نگه کن که سالار کیست * وزان مهتران نامبردار کیست
خرام آر و گردنکشانرا بخوان * می و خلعت آرای و بالای و خوان
ز شمشیر و از ترگ و برگستوان * ز خفتان و از خنجر هندوان
K — далее доб.:

جزین هر چه داری سرانرا ببخش * مکن بر دل خویشتن زور و رخس
VI — далее доб.:

همه بخش کن بر دلیران شاه * وزیشان مگردان عنانرا برآه
K, I, VI — далее доб. бб. 486 и 487 текста, а затем I еще доб. б. 488 текста. ² K — آنگه ³ I,
بر این — I, IV ⁵ که تا باشدم زان سپس پای مرد [رای مرد — IV] ⁴ I, IV — اول
چگونه فرستم درود و خرام — I, IV — سلام ⁷ K — کسی را ندانم ⁶ K — دلیران بروز نبرد
I, IV — доб.: ازیشان بر من پیام — VI [پیام — IV]

جریره چنین گفت با گرد پور * که چون گرد لشکر بـمـیـنی ز دور
بره کن سواری ز کنـداوران * ز بهرام و از زنگه شاوران
K, VI — доб. вариант этих бб.; VI — далее доб.:

دگر پور گودرز بهرام را * سوار سرافراز خود کامرا
که آیند همشیره گان پدر * سزد گر بخواهی ازیشان گذر
تو زاید برو بی — K, I, IV, VI — ⁸ K, I, IV, VI — ⁹ I, IV, VI — доб.: سپه با تـغـوار
چو پرسـی ز گردان و گردنکشـان * تـغـوار دلاور بگوید نشان

¹⁰ VI — رمه ¹¹ VI — یکایک همه ¹² I, IV, VI — б. оп. ¹³ I,
K — оп. ¹⁴ K — خنده ¹⁴ K —

جریره بدو گفت کای رزمساز¹ بدرین روز هرگز مبادت² نیاز
 بایران برادرت شناه نوسست جهاندار و بیدار³ کیخسروسست
 ترا نیک⁴ داند بنام و گهر زهم خون⁵ وز⁶ مهر⁷ یک پدر⁷
 برادرت گر⁸ کینه جوید همی روان سیاوش بشوید همی⁹
 گر او کینه¹⁰ جوید¹¹ همی از نیا ترا کینه زیباتر¹² و¹³ کیهمیا
 برت را بغفتان رومی بپوش برو دل پر از جوش¹⁴ و سر¹⁵ پرخروش¹⁶
 بپیش سپاه برادر برو¹⁷ تو کینخواه¹⁸ نو باش و او شاه نو
 که زبید¹⁹ کزین غم بنالد پلنگ ز دریا خروشان برآید²⁰ نهنگ
 وگر مرغ با ماهیان اندر آب بخوانند نفرین به²¹ افراسیاب
 که²² اندر جهان چون سیاوش سوار²³ نبندد کمر نیز یک نامدار²⁴
 بگردی²⁵ و مردی و جنگ²⁶ و نژاد باوردنگ و فرهنگ و سنگ و بداد²⁷
 بدو داد پیران مرا از نخست وگر نه ز ترکان²⁸ همی زن نجست²⁹
 نژاد تو از مادر و از³⁰ پدر همه تاجدار³¹ و همه نامور³²
 تو پور چنان نامور مهتری ز تخم کیانی و کی منظری

واز—VI, I, K⁶ خوب—VI⁵ نیز—IV, I⁴ پیروز—K³ نیاید—IV² سرافراز—VI¹
 7 K—I, IV—доб. 66. 472 и 473; VI—доб.:
 روان سیاوش پدر از نور باد * بنیکی ز یزدانش منشور باد
 и далее доб. 66. 472 и 473 текста. 8 I, IV—چون 9 K, VI—доб.:
 ترا پیش باید بکین تاختن [کنون ساختن—VI] * کمر بر میان بستن و ساختن [آختن—VI]
 از—IV, I¹³ برادر تو زیباتر—K¹² اگر کین بچوید—VI¹¹ اگر کینه—K¹⁰
 14 K—I, IV—б. переставлен с предыдущим б. 15 I, IV—جان 16 VI—سر پر ز جوش—VI¹⁶ 17 I, IV—برادرت رو—
 (метр нарушен). 18 K, I, IV—کین دار—K¹⁸ 19 I, IV—که در بند—
 VI—سیاوخش نیز—K, I, IV²³ کسی—K²² بر—K, I, IV, VI²¹ درآمد—I²⁰
 24 K, I, IV, VI—یک جهانبخش نیز—K²⁵ 26 K—ز گردی—K²⁵ 27 I, IV—بخش—VI
 28 I, IV—سم. разночтение к б. 463. 30 Л—وز 31 K—نامدار 32 K—
 تاجور

- چو و رانیم روزی به تندی¹ دراز
همان به که سوی کلات و چرم³
چپ و راست آباد و آب روان 440
مرا بود روزی بدین ره⁸ گذر
ندیدیم⁹ ازین راه رنجی¹⁰ دراز
بدو گفت گودرز پرمایه شاه
بران ره که گفت او¹⁴ سپهرا بران
نماید که گردد¹⁵ دل آزرده شاه 445
بدو گفت طوسی ای گو نامدار
کزین شاهرا دل نگردد دژم
همان به که لشکر بدین سو بریم
بدین گفته بودند²¹ همداستان
براندند ازان راه پیلان²⁴ و کوسی 450

برانیم با سیم - I, IV - доб.; 4 K - چرم; 3 K - میم; آمد - VI; 2 IV - آرد; 1 VI - براه

I, IV - доб.; یرانیم و در دل نداریم غم - VI; نو زَر و درم

بسازیم منزل دران جایگاه * باسایش آرند رای این سپاه
برین ره - k, VI - 8 بی آب و زن - K - 7 ریگ - I, IV - 6 پویم - VI; کویم - L, K - 5
I, IV - ازین رنج و راه - K - 10 بدیدیم - L - 9 مرا بد درین راه روزی - I, IV -
I, IV - 11 K - доб.; رنج - VI; رنجی ز راه

همه راه آبست و کوه و درخت * ستیزه نماید برین کار سخت
نماشیم رنجه برین دشت بر * که نه آب و سبزست و نه جای چر
آواز - VI - 16 همان نیز گردد - VI - 15 خواهی - VI - 14 448. доб. VI - 13 بر این - VI - 12
17 T - перед этим б. доб.:

مگردان سر از گفته پادشاه * نماید کزان خسته گردد سپاه
برین - K - 21 443 - 447 оп. K, I, IV - 19 اندیشه دل - L - 18
بدان راه - K - 23 کجا کوس و نوذر بزد - VI - 22 برین گونه گشتند - VI; گفته گشتند
K - доб.; زانند لشکر چنان

بگفت این و راندند لشکر چو باد * ز کار فرودش نبد هیچ یاد
L - 24 و оп. K - 25 б. оп.; I, IV - 449, 450 оп.; VI - доб.:

- 420 همو مرد جنگست و گرد و¹ سوار
 برآه بیابان بیاید شدن
 چنین گفت پس طوسی با شهریار
 برآهی روم کم تو فرمان دهی
 سپهبد بشد تیز و برگشت شاه⁶
 یکی مجلس آراست با پیلتن
 425 فراوان سخن گفت¹⁰ ز افراسیاب
 ز آزدن مآدر پارسا
 مرا زی شبانان بی مایه داد
 فرستادم این بار طوسی و سپاه
 جهان بر بداندیش تنگ آوریم
 430 ورا پیلتن گفت کین غم مدار
 وزان روی منزل بمنزل¹³ سپاه
 زیک سو¹⁵ بیابان بی آب و نم
 بماندند بر جای پیلان و¹⁷ کوسی
 435 کدامین پسند آیدش زین دوراه
 چو آمد بر سرکشان طوسی نرم
 بگودرز گفت این بیابان خشک

IV — چنگ شیر آزدن — K³ جنگ — VI² و — VI¹ K — چنگی —
 VI — доб.: گرفتار در چنگ شیران بدن
 — جهان مهر آن شاه پرورده ام * چو آزرده گردد — زن آزرده ام
 سوی گاه — I, IV⁸ گاه — K⁷ I — оп. мисра. I — 66. 421, 422 и 423 оп.⁵ نیام — VI⁴
 K, I, IV¹² و هم رود آب — VI¹¹ رفت — VI¹⁰ و پای قن — I, IV⁹ با رستم نیکخواه
 بشد تا پیش — I, IV¹⁴ وزان سو که بد طوسی و دیگر — T¹³ VI — 66. 427—430 оп.
 سو — I, IV¹⁶ ز یکسر — VI¹⁵ همی رفت تا پیش آمد (так) — VI — [که پیش — IV] اندر آمد
 یا برای — VI — هم بدان ره — I, IV — فرمان اویند جمله — K — گر به رای — II¹⁸ و — II¹⁷
 خاکی — K, I, IV, VI²¹ و — I, IV, VI²⁰ رفت — VI¹⁹

بدو داد مهري بپيش سپاه
 بفرمان او بود بايد همه
 بدو گفت مگذر ز پيمان من
 نمازد پايد کسی را براه
 کشاورز گر⁶ مردم پيشه ور
 نمايد که بر وی وزد⁹ باد سرد
 نمايد نمودن بمی رنج¹² رنج
 گذر زی¹⁴ کلات ايچ گونه مکن
 روان سپاوش چو خورشيد باد
 پسر بودش¹⁷ از دخت پيران یکی¹⁸
 برادر بمن نیز مانده بود¹⁹
 کنون در کلاکست و²¹ با مادرست²²
 نداند کسی را ز ايران²⁵ بنام
 سپه دارد و نامداران جنگ

که سالار اويست و جوينده راه¹
 کجا بندها زو گشايد همه²
 نگه دار آيين³ و فرمان من⁴
 چنينست آيين⁵ تخت و کلاه
 کسی کو بلشکر⁷ نمنده⁸ کمر
 مکوش ايچ¹⁰ جز با کسی همنبرد¹¹
 که بر کس نمايد سرای سپنج¹³
 گر آن ره¹⁵ روی خام گردد سخن¹⁶
 بدان گيتيش جای اميد باد
 که پيدا نمود از پدر اندکی
 جوان بود و هم سال و فرخنده²⁰ بود¹⁹
 جهانجوی²³ با فر و با لشکرست²⁴
 ازان سو نمايد کشيدن²⁶ لگام
 یکی کوه بر راه²⁷ دشوار و²⁸ تنگ²⁹

¹ I, IV — 66. 406, 407 и 408 оп.; VI — 6. оп. ² VI —

هر آنچه او گوید همه آن کنید * همه بنده باشید و فرمان کنید
 برزمت VI — ⁷ با IV, VI — ⁸ K, I — ⁹ و VI — 6. оп. ¹⁰ K, I, IV — مکوشید ¹¹ VI — 6. оп. ¹² K —
 بدو هیچ¹² ¹³ K —
¹⁴ K, I, IV, VI — ¹⁵ K, VI — ¹⁶ K —
¹⁷ L — ¹⁸ K, I, IV, VI — ¹⁹ K, I, IV, VI — ²⁰ L — ²¹ K, I, IV, VI — ²² K, I, IV, VI — ²³ K, I, IV, VI — ²⁴ K, I, IV, VI — ²⁵ K, I, IV, VI — ²⁶ K, I, IV, VI — ²⁷ K, I, IV, VI — ²⁸ K, I, IV, VI — ²⁹ K, I, IV, VI —

بطوس آنگهی گفت شاه جهان * که دادم ترا سروری بر مهران
 دل پهلوانان همه گرم دار * بگفتار با هر کس آرم دار
 I — ¹⁶ K, I, IV, VI — ¹⁷ K, VI — ¹⁸ K, I, IV, VI — ¹⁹ K, I, IV, VI — ²⁰ K, I, IV, VI — ²¹ K, I, IV, VI — ²² K, I, IV, VI — ²³ K, I, IV, VI — ²⁴ K, I, IV, VI — ²⁵ K, I, IV, VI — ²⁶ K, I, IV, VI — ²⁷ K, I, IV, VI — ²⁸ K, I, IV, VI — ²⁹ K, I, IV, VI —
 کزان سر فرودست و با مادرست * یکی لشکر گشن نام آورست
 از بخت ویسه یکی VI — ¹⁸ K, I, IV, VI — ¹⁹ K, I, IV, VI — ²⁰ K, I, IV, VI — ²¹ K, I, IV, VI — ²² K, I, IV, VI — ²³ K, I, IV, VI — ²⁴ K, I, IV, VI — ²⁵ K, I, IV, VI — ²⁶ K, I, IV, VI — ²⁷ K, I, IV, VI — ²⁸ K, I, IV, VI — ²⁹ K, I, IV, VI —
 I, IV, VI — ²⁰ L — ²¹ L, I — ²² L — ²³ K, I, IV, VI — ²⁴ K, I, IV, VI — ²⁵ K, I, IV, VI — ²⁶ K, I, IV, VI — ²⁷ K, I, IV, VI — ²⁸ K, I, IV, VI — ²⁹ K, I, IV, VI —
 I, IV, VI — ²⁰ L — ²¹ L, I — ²² L — ²³ K, I, IV, VI — ²⁴ K, I, IV, VI — ²⁵ K, I, IV, VI — ²⁶ K, I, IV, VI — ²⁷ K, I, IV, VI — ²⁸ K, I, IV, VI — ²⁹ K, I, IV, VI —
 I, IV, VI — ²⁰ L — ²¹ L, I — ²² L — ²³ K, I, IV, VI — ²⁴ K, I, IV, VI — ²⁵ K, I, IV, VI — ²⁶ K, I, IV, VI — ²⁷ K, I, IV, VI — ²⁸ K, I, IV, VI — ²⁹ K, I, IV, VI —

- 390 بزیر اندر آورد برج¹ بره
 تمیره برآمد ز درگاه طوسی
 ز کشور برآمد سراسر خروش⁴
 از آواز⁵ اسپان و گرد سپاه⁶
 ز چاک سلیج و ز آوای¹⁰ پیل
 395 هوا سرخ و زرد و کمود و بنفش
 بگرددش سواران گودرزبان
 سپهدار با افسر و گرز و ذای¹³
 بشد طوسی با کاویانی درفش
 یکی پیل پیکر درفش از برش
 400 بزرگان که با طوق¹⁹ و افسر²⁰ بدند
 برفتند یکسر چو کوهی سپاه
 بفرمود تا نامداران گرد
 چو لشکر همه نزد شاه آمدند
 بدیشان²⁵ چنین گفت بیدار شاه
 405 بپایست با اختر کاویان

3 IV — мисра оп. جهان سر بسر — I, IV, VI — چون می — 2 K, VI — چرخ — IV — 1
 شده — I, IV, VI — 7 بوق و سپاه — K, I, IV — 6 ز آواز — VI — 5 ز آوای — I, IV — 5 IV — мисра оп. — 4
 ز بنگ تمیره وز آواز — K — 10 و گرد سپاه — K — 9 تیرگون چشم — I — چشم — K, IV, VI — 8
 بپامد بدهلیز — I, IV — 14 کره ذی — K, VI — 13 زرای — L — 13 چو ذیل — K — 12 که گفتی — VI — 11
 — K, IV, VI — 18 زرین — IV — 17 زرزینه — I — 16 ابا نامداران — I, IV — 16 394. — б. стоит перед б. VI — 15
 طوسی نوذر — VI — 20 оп. و — K — 19 400. — б. стоит между двумя бб., добавленными после б. 400. — 22 K, I, IV, VI — доб.: جهانجوی و با تخت و افسر — VI — 21
 برفتند یکسر ز [به — VI] پیش سپاه * گرازان و تازان بنزدیک شاه
 هران کو ز تخم منوچهر بود * دل و جانیش از طوسی پر مهر بود
 24 K, I, IV, VI — б. стоит после б. 403. — 24 نتابید خورشید روشن نه ماه — K, I, IV, VI — 23
 25 I — оп. следующие пять бб.; I, IV, VI — چنین است آیین تخت و کلاه — K — 26 به ایشان — I — 25
 بپشت سپاه

[گفتار اندر داستان^۱ فرود سیاوش^۲]

- 380 جهانجوی چون شد سرافراز و^۳ گرد
سرشک اندر آید بمژگان^۵ ز رشک^۶
کسی کز نژاد بزرگان بود
چو بی کام دل^{۱۰} بنده باید بدن^{۱۱}
سپهبد چو خواند ورا دوستدار
385 گرش ز^{۱۴} آرزو^{۱۵} باز دارد سپهر
ورا هیچ خوبی نخواهد بدل
و دیگر کش از بن^{۱۹} نباشد^{۲۰} خرد
چو این داستان سر بسر بشنوی
چو خورشید بنمود بالای^{۲۳} خویش
- سپه را بدشمن نشاید^۴ سپرد
سرشکی که درمان نداند^۷ پزشک
بیمیشی بماند^۸ سترگ آن^۹ بود
بکام کسی داستانها زدن
نباشد خرد با^{۱۲} دلش سازگار^{۱۳}
همان^{۱۶} آفرینش بخواند^{۱۷} بمهر
شود آرزوهای او^{۱۸} دلگسل
خردمندش از مردمان نشمرد
ببینی^{۲۱} سر مایه بدخوی^{۲۲}
نشست از بر قندبالای^{۲۴} خویش

۱ I, IV — оп. ۲ K — سیاوشی ۳ VI — заголовок оп. ۴ K, I, IV, VI — نپاید ۵ K, I, IV, VI — [IV, VI — به] مژگان ۶ K — برشک ۷ VI — ندارد ۸ K, IV — نپایشی نپاید ۹ I — ز بیبیشی نپاید ۱۰ I, IV, VI — ز بیبیشی نپاید ۱۱ K, I — شدن ۱۲ K — بر ۱۳ I, IV — آموزگار ۱۴ K — بازش آموزگار ۱۵ I, IV — روزرا ۱۶ K — همی ۱۷ VI — بخواند ۱۸ I, IV — وی ۱۹ I, IV — [IV — ز] آرزوهای وی ۲۰ I, IV — ولیکن که ۲۱ VI — نپاید ۲۲ Доб. заголовки: I, IV — ازین سان ۲۳ VI — پهنای ۲۴ I, IV, VI — [IV — والای] جای [IV — تخت بر جای

- 365 زمین را بموسید و بردش نماز
 بسی آفرین خواند³ بر شاه نو
 تهمتین دو فرسنگ با او پررفت
 پیاموختش بزم و رزم⁵ و خرد
 پر⁸ از درد ازان جایگه باز گشت
 سپهبد فرود آمد از پیل مست
 370 گرازان¹¹ پیامد به پرده سرای
 چو رستم¹⁴ پیامد بیاورد می
 همی گفت شادی¹⁵ ترا مایه¹⁶ بس
 کجا سلم و تور فریدن¹⁸ کجاست
 بپوئیم و رنجیم و گنج آگنیم²¹
 375 سرانجام زو بهره خاکست²⁴ و بس
 شب تیره سازیم با²⁶ جام می
 بگوئیم²⁸ تا برکشد نای طوس
 ببینیم³⁰ تا دست گردان سپهر
 بکوشیم وز کوشش ما چه سود
- بتابید سر¹ سوی راه دراز²
 که هر دم⁴ فزون باش چون ماه نو
 همی مغزش از رفتن او بتفت
 همی خواست کش⁶ روز رامش برد⁷
 بسوی سرای پرده آمد ز دشت
 یکی باره تیزنگ⁹ برنشست¹⁰
 سری پر ز باد¹² و دلی پر ز رای¹³
 بجام بزرگ اندر افگند پی
 بفردا نگوید خردمند کس¹⁷
 همه ناپدیدند با¹⁹ خاک راست²⁰
 بدل بر همی²² آرزو بشکنیم²³
 رهایی نیابد ازو هیچ کس²⁵
 چو روشن شود بشمرد روز پی²⁷
 تیره برآرند با بوق و²⁹ کوس
 بدین³¹ جنگ سوی که یازد³² بهر
 کز آغاز بود آنچه بایست بود³³

اندر—⁴ K, I, VI—³ کرد—³ I, IV, VI—² I, IV, VI—¹ بر—
 پس—⁸ Л—⁷ کو روز کبفر برد—⁶ K, I, IV—⁵ رزم و بزم—⁵ I, IV, VI—⁴ ایدر—
 داد—¹² I—¹¹ چو رستم—¹⁰ VI—⁹ VI—⁸ ب. оп. и повторяет б. 326. ⁹ K—⁸ I, IV, VI—⁷ I—⁶ K, VI—⁵ K—⁴ I, IV, VI—³ I—² K, IV, VI—¹ I—
 نماید خردمند و بس—¹⁷ I—¹⁶ VI, T—¹⁵ همه شادمانی—¹⁴ IV—¹³ دلی پر ز کین—¹² VI—¹¹ درد—¹⁰ IV—
 همه—²² K, IV, VI—²¹ آوریم—²⁰ I—¹⁹ IV, VI—¹⁸ بر—¹⁷ I—¹⁶ VI, T—¹⁵ همه شادمانی—¹⁴ IV—¹³ دلی پر ز کین—¹² VI—¹¹ درد—¹⁰ IV—
 بر—²⁷ I, IV—²⁶ Л—²⁵ ازین روز—²⁴ K—²³ I—²² K, IV, VI—²¹ آوریم—²⁰ I—¹⁹ IV, VI—¹⁸ بر—¹⁷ I—¹⁶ VI, T—¹⁵ همه شادمانی—¹⁴ IV—
 با پیل و—³⁰ VI—²⁹ Л—²⁸ بکوشیم—²⁷ K—²⁶ I, IV, VI—²⁵ K—²⁴ I—²³ I—²² K, IV, VI—²¹ آوریم—²⁰ I—¹⁹ IV, VI—¹⁸ بر—¹⁷ I—¹⁶ VI, T—¹⁵ همه شادمانی—¹⁴ IV—
 دارد—³³ I, IV, VI—³² K, IV—³¹ I, IV, VI—³⁰ I, IV, VI—²⁹ I, IV, VI—²⁸ K—²⁷ I, IV, VI—²⁶ Л—²⁵ K—²⁴ I—²³ I—²² K, IV, VI—²¹ آوریم—²⁰ I—¹⁹ IV, VI—¹⁸ بر—¹⁷ I—¹⁶ VI, T—¹⁵ همه شادمانی—¹⁴ IV—
 * بتیغ از عدو باز خواهیم کین
 K—доб.:

اگر یار باشد جهان آفرین *
 بد و نیک بر ما همی بگذرد *
 اگر یار باشد جهان آفرین *
 ز خون پدر باز جوییم کین *

سرش هفت همچون سر ازدها
 بیامد¹ بسان درختی ببار
 دل شاه گشت از فرامرز شاد
 بدو گفت پرورده² پیلتن
 350 تو فرزند بیدار دل رستمی
 کنون سر بر سر هندوان مر تراست³
 گر ایدونک⁴ با تو نجوینند⁵ جنگ
 بهر جایگه یار درویش باش
 355 بمین نیک تا دوستدار تو کیست
 بخوبی بیماری⁶ و فردا مگوی
 ترا دادم این⁷ پادشاهی بدار
 مشو در جوانی⁸ خریدار گنج
 360 مچو⁹ ایمنی در¹⁰ سرای فسوس
 ز تو نام باید که ماند بلند
 مرا و ترا روز هم بگذرد
 دلت شاد باید تن و جان¹¹ درست
 جهان آفرین از تو خوشنود باد
 چو بشنید پند جهاندار نو

هندوستان تراست—K, VI⁴ بادی—VI³ بسی آفرین کرد—K, VI² برآمد—K¹
 6 K, VI— قامر ز [شهر—K] دستان تراست—K, VI؛ نشستن گه بت پرستان تراست—JI⁵
 IV—؛ نوازنده—K⁹ بکن کار—I⁸ بجوینند—I⁷ کسانی که—I, IV؛ وهران کس که
 10 VI—доб.: همی راد با

ستم کاره را زنده بردار کن * سر بدکین از خواب بیدار کن
 که فردا مگر تنگی آرد—K, I, IV, VI¹³ بیمش و بیماری—K, I, IV, VI¹² انده گزار—VI¹¹
 K, I, IV, VI¹⁸ کس را تو—K¹⁷ گمانی—VI¹⁶ چیره—VI¹⁵ آن—I, IV¹⁴ بروی
 دلت—K, I, IV, VI²² دلت—VI²¹ دل بگیتی نداری—K²⁰ بر—K, I, IV¹⁹ مکن
 بدسگالانت—K, I, IV²⁵ سر—K, I, IV, VI²⁴ نگر تا سه دیگر—VI²³ شادمان باید و تن
 I—б. оп.؛ تندرو—K, IV, VI²⁷ فرود آمد—IV, VI²⁶ پر دود

- 330 سپهر را بیکردار¹ پروردگار
یکی پیکر آهو درفش از برش
سپاهش همه⁶ تیغ هندی بدست
چو دید آن نشست و سر گاه نو
گرازه سر تغمه⁷ گیوگان
درفشی پس پشت¹¹ پیکر گراز
335 سواران جنگی و مردان دشت¹⁴
ازان شادمان شد¹⁶ که بودش¹⁷ پسند
دمان از پیشش زنگه¹⁸ شاوران
درفشی پس پشت پیکر همای
هرانکس که از شهر بغداد بود
340 همه برگذشتند زیر²² همای
بسی زنگه بر شاه کرد آفرین
ز پشت سپهبد²⁶ فرامرز بود
ابا کوس و پیل²⁷ و سپاهی گران
ز کشمیر وز کابل و نیمروز
345 درفش کجا چون³⁰ دلاور پدر

دبران K-⁴ کارزار I, IV, VI-³ بردی گهی IV-² بردی پی I-¹ بنه را بهر کار K-¹
I-6. op.; VI-доб.:
همی رفت برسان شیر دمان * ابا لشکر گشتن و ساز گران
همه پهلوانان خسرو پرست K-⁸ توری I, IV, VI-⁷ سپاهی همی [همه IV]-⁶ I, IV-
I, IV-¹³ سپاهش K, VI-¹² همی برد I, IV, VI-¹¹ دمان I, IV, VI-¹⁰ کرد VI-⁹
پس بر گذشت I, IV, VI-¹⁵ K, I, IV, VI-¹⁴ چو آمد بر شاه در [بر IV]-¹⁴ پهن دشت I, IV-¹⁴ و
оп. و LI-²⁰ دمان K-¹⁹ بزیر I-¹⁸ کش آمد VI-¹⁷ ازو شاد شد شه I, IV-¹⁶
همی راند چون کوه رفته ز جای I, IV, VI-²¹ همی رفت چون کوه آهن ز جای K-²¹
I, IV, VI-²⁵ K, I, IV-²⁴ پیل K-²⁵ بود VI-²⁴ شهنشه K-²³ برکشیدند فر I, IV, VI-²²
ابا پیل و گرز و K-²⁷ ز پس بر نبرده I, IV-²⁶ K, VI-²⁶ 338, 341, 339, 340.
درفشش K-³⁰ و LI-²⁹ جنگ K, I, IV, VI-²⁸ ابا پیل و کوس I, IV, VI-²⁸ سپاه
VI-³¹ I, IV-66. 346-348. op. وچو آن

- 315 ز بازویش پیکان بزنند بادی¹ ابا لشکری⁴ گشن و⁵ آراسته یکی ماه پیکر درفش از برش همی خواند بر شهریار آفرین پس گستهم اشکش تیز گوش⁷ یکی گرزدار¹⁰ از نژاد همای¹¹
- 320 سپاهش¹³ ز گردان کوچ و¹⁴ بلوچ کسی در جهان¹⁷ پشت ایشان ندید درفش برآورده پیکر پلنگ بسی آفرین کرد بر شهریار نگه کرد کیخسرو از پشت پیل پسند آمدش سخت و کرد آفرین 325 ازان پس درآمد سپاهی گران سپاهی کز ایشان جهاندار شاه گزیده پس اندرش²⁶ فرهاد بود
- همی² در دل سنگ و سندان بادی³ پر از گرز و شمشیر و پر خواسته بابر اندر آورده تابان سرش ازو شاد شد شاه⁶ ایران زمین که با زور و⁸ دل بود و با مغز و هوش⁹ براهی که جستیش بودی پپای¹² سگالیده جنگ¹⁵ و برآورده خوچ¹⁶ برهنه یک انگشت ایشان ندید¹⁸ همی از درفشش بیارید جنگ بندان¹⁹ شادمان گردش روزگار بدید آن²⁰ سپه را زده²¹ بر دو میل²² بندان²³ بغت بیدار و فرخ نگین²⁴ همه نامداران جوشن وران همی بود شادان دل و نیک خواه²⁵ کزو لشکر خسرو آباد بود

1 K- شدی 2 I, IV, VI- همه 3 K- شدی 4 I, IV, VI- لشکر 5 K, I, IV, VI- оп. 6 K- گاه 7 I, IV- لشکر تیز گوش 8 K, I, IV, VI- تیزهوش 9 K- جنگ و هوش 10 VI- نامدار 11 K- قباد 12 K- زاد 13 K, I, IV, VI- سپاهی 14 I, IV, VI- оп. 15 VI- گنج 16 I, IV- کوچ 17 I, IV- کس 18 VI- доб.:

سپهدارشان بود رزم آزمای * کزو بود گاه نکویی بجای 19 K, I, IV- بران 20 I, IV- رده آن 21 I, IV- زده 22 I, IV- доб.:

جزین نامداران لشکر دگر * برآورده هر یک بخورشید سر VI- доб.:

دگر پهلوانان که بودند پس * که فریاد خواهد همی دسترس 23 K, I, IV, VI- بران 24 K, I, IV, VI- زمین 25 K, I, IV, VI- 66. 326, 327 оп. 26 K, VI- پس او گزین شهره

- بهر کار بخت تو پیروز باد
 پس شاه^۲ گودرز کشواد بود
 300 درفش از پس پشت او شیر بود
 بچپ بر^۴ همی رفت رهام^۵ نیو
 پس پشت شیدوش یل^۷ با درفش
 هزار از^۹ پس پشت آن^{۱۰} سرفراز
 یکی گرگ پیکر درفش^{۱۱} سیاه
 305 درفش جهانجوی^{۱۲} رهام بر
 پس بیژن اندر درفش^{۱۳} دگر
 نهمیره پسر داشت^{۱۶} هفتاد و هشت
 پس هر یک اندر^{۱۹} دگر گون درفش
 تو گفتی که گیتی همه^{۲۱} زیر اوست
 310 چو آمد بنزدیک^{۲۲} تخت شاه
 بگودرز بر شاه کرد آفرین
 پس پشت گودرز گسته^{۲۳} بود
 یکی^{۲۷} نیزه بودی بچنگش^{۲۸} بچنگ

K—доб.: همه روزگار تو نوروز باد—K, I, IV, VI—

برفتن جز از تن درستی مباد * بمواز آمدن باش پیروز و شاد
 که گیتی [لشکر—VI] برای—K, I, IV, VI—^۳ پشی باز—I, IV, VI—^۲ доб. вариант б.
 K—^۸ بد—K, I, IV, VI—^۷ بد—VI—^۶ بهرام—VI—^۵ بچپش—I, IV, VI—^۴ وی آباد بود
 K, IV, VI—^{۱۱} او—K, IV, VI—^{۱۰} هزاران—K, IV—^۹ I—^{۶۶} 303—308 оп. بود از درفش بنفش
 برافراشته نیزه را سر بابر—IV, VI—^{۱۴} برافراخته بود—K—^{۱۳} سرفراز—VI—^{۱۲} درفش—VI—
 K, IV, VI—^{۱۵} 6. оп. در—VI—^{۱۷} بود—K, IV, VI—^{۱۶} VI—^{۱۸} доб.:

ز تخم یلان رستم سرفراز * همان نامداران گودرز باز
 همه [همان—VI] با دل [تاج—VI] و تیغ و زرینه کفش—K, IV, VI—^{۲۰} پس پشت هر یک—IV—^{۱۹}
 K—^{۲۵} تخت—IV—^{۲۴} کرد—I, IV—^{۲۳} یکی آفرین خواند—K—^{۲۳} سرکشان—I, IV—^{۲۲} همی—I—^{۲۱}
 ازو تیره بودی جهان زیر—I, IV—^{۲۸} همه—K, VI—^{۲۷} گسته—VI—^{۲۶} چو بر—VI—^{۲۵} زابر
 چنگ

سپه شد زمین² آسمان لاژورد³
وگر⁵ گشت خم سپهر اندر آب
سپهر و ستاره سناذرا ندید⁷
سپاه⁹ اندرآمد همی فوج فوج
سپهر از خروشیدن آسمه گشت¹⁰
ابا زنگ زرین و زرین ستام¹¹
بکیوان رسیده خروشی سپاه
زدی مهره بر¹² جام و بستی کمر
نشستن مگر بر در پادشا
چنین بود در پادشاهی نشان
بدان تا سپه پیش او برگذشت¹⁵
که بگذشت¹⁷ پیش جهاندار نو
پس پشت خورشید¹⁹ پیکر درفش
بفتراک بر حلقه²⁰ کرده کمند
سپاهش همه²² غرقه در سیم و زر
که بیشی ترا باد²³ و فر مهان

ز تیغ و ز گرز و ز کوس¹ و ز گرد
تو گفستی بدام⁴ اندرست آفتاب
همی چشم روشن عنانرا⁶ ندید⁷
ز دریای ساکن چو⁸ برخاست موج
سراپرده بردند ز ایوان بدشت
همی زد میان سپه پیل گام
یکی مهره در جام بر دست شاه
چو بر پشت پیل آن شه نامور
نبودی بهر پادشاهی روا
ازان نامور خسرو سرکشان
همی بود بر¹³ پیل در¹⁴ پهن دشت
نخستین فربرز¹⁶ بد پیشرو
ابا گرز و با تاج¹⁸ و زرینه کفش
یکی باره ای بر نشسته سمند
همی رفت با باد²¹ و با برز و فر
برو آفرین کرد شاه جهان

بچرم I, IV-⁴ لاژورد K, IV, VI-³ زمین شد سپه IV-² کوس و گرز VI-¹

ز دریا تو گفستی I, IV-⁸ دریای ارمنده K-⁸ بدید K, VI-⁷ جهانرا I, IV-⁶ ویا I, IV-⁵
ستام (!) I-⁹ ز دریا تو گویی که VI-⁶ که
и доб.: K-¹⁰

همی رفت شاه از بر ژنده پیل * یکی تخت پیروزه بر سان پیل
یکی تاج بر سر ز یاقوت و زر * بچنگ اندرون گرزۀ گاوسر
بمرازو دو باره زیاقوت و زر * ز خوشاب در و زبرجد کمر
K-¹⁵ بر IV, VI-¹⁴ با K-¹³ در K, I, IV-¹² K-¹¹ 6. оп.; I, IV, VI-66. 286 и 287 оп.

ابا تیغ IV-¹⁸ گذر کرد K, I, IV, VI-¹⁷ فرامرز IV-¹⁶ درگذشت
باز K-²¹ طعنه VI-²⁰ پشت او ماه I, IV-¹⁹ ابا تاج با گرز VI-¹⁸ و با گرز

که بادت I, IV-²³ سپاهی همه I, IV, VI-²² سپاهی همی K-²² ناز T: باز VI-²¹ نیال I, IV-²⁰
بزرگی

275	چو خورشید تابان برآمد ز کوه ¹	سراینده آمد ² ز گفتن ستوه ³
	تیمیره برآمد ⁴ ز درگاه شاه	رده برکشیدند بر بارگاه ⁵
	ببستند بر پیل رویینه خم	برآمد خروشییدن گاو دم
	نهادند بر کوهه پیل تخت	ببار آمد آن خسروانی درخت
	بیامد نشست از بر پیل شاه	نهاده بسرب ز گوهر ⁶ کلاه ⁷
280	یکی طوق پر ⁸ گوهر شاهوار	فروهشته از تاج ⁹ دو ¹⁰ گوشوار ¹¹
	بزد مهره بر کوهه ژنده پیل	زمین ¹² شد بکردار دریای نیل ¹³

3 VI—доб.: آید—VI² ستوه—VI¹

بکردند پیمان که با فر و گاه * بتوران نهد روی یکسر سپاه
4 I, IV—تیمیره—VI—дальше порядок бб. таков: 276, 282, 283, 284, 285, затем доб.:
5 K—در بارگاه—IV

دو رویه زده صف سراسر سپاه * چو میدانی اندر میان راند شاه
بدان تا که شاه اندرو بگذرد * بدان لشکری بیکران بنگرد
286, 277, 278, 279, после чего еще доб.:

بچنگ اندرون گرز⁷ گاوسر * حمایل در افگند تیغی بزر
همی رفت شاه از بر ژنده پیل * بران تخت پیروزه بر سان نیل
یکی تاج بر سر ز یاقوت و زر * بچنگ اندرون گرز⁸ گاوسر
280, 281, 283, 289 и 290. 6 I—آهن 7 I, IV—доб.:

همی رفت شاه از بر ژنده پیل * بران تخت پیروزه برسان نیل
یکی تاج بر سر ز در و گهر * بچنگ اندرون گرز⁹ گاوسر
فروهشته از تاج دو گوشوار * بگردنش طوقی زبرجد نگار
ببازو دو یاره ز یاقوت و زر * بزر اندرون در و لعل و گهر
همی زد میان سپه پیل گام * ابا زین زین و زرین ستام
یکی مهره در جام [بر—IV] در دست شاه * بکیوان رسیده خروشی سپاه
8 VI—با 9 K—باساج 10 II—با 11 K—доб.:

بچنگ اندرون گرز¹¹ گاوسار * ببازو دو یاقوت گوهر نگار
بران تخت پیروزه برسان نیل—IV¹³ جهان—I¹² I, IV—б. оп.

فرستاد با پهلوانی مسترگ
وگر سر بدین¹ بارگاه آورند
بتوران زمین پر شکست آوریم
که جاوید بادی² که اینست راه
تو بگزین ازین لشکر نامدار³
بهای زمین در خور ارز تست
چنان چون بپاید ز جنگ آوران⁴
بکام نهنگان رسد⁵ شست اوی⁶
بسی آفرین خواند برشهریار
که خوان از خورشگر کند خواستار⁷
وز آواز بلبل همی⁸ خیره ماند
همی باده خوردند بر⁹ یاسمن
بدست اندرون دسته بوی و رنگ
ز درد و غمان گشته آزاددل
سخنهای شاهان بسی خواندند
شود در دو گیتی ز کردار شاد
نکوهیده باشد بنزد مهان
همان پیش یزدان سرانجام بد
چنو در دو گیتی دگر شاد نیست¹⁰

یکی لشکری باید اکنون بزرگ
اگر باز نزدیک شاه آورند
چو آن مرز یکسر¹¹ بدست آوریم
برستم چنین پاسخ آورد شاه
بمین¹² تا سپه چند باید بکار
زمینی که پیوسته مرز تست
فرامرزا ده سپاهی¹³ گران
گشاده شود کار بر دست اوی¹⁴
رخ پهلوان¹⁵ گشت ازان آبدار¹⁶
بفرمود خسرو¹⁷ بسالار بار
می آورد و رامشگرانرا بخواند
سران با فرامرز¹⁸ و با پیلتن
غریونده نای و خروشنده چنگ
همه تازہ روی و همه شاددل
ز هر گونه گفتارها راندند
که هر کس که در شاهی او داد داد
همان شاه بیدادگر در جهان
بگیتی بماند ازو نام بد
کسی را که پیشه بجز داد نیست

چنان مرز را گر VI-² درین VI-¹ I, IV-6. оп. 5 نگر K-⁴ باشی VI-³

کو بپاید بچنگ آوران VI-⁷ سپاه IV, VI-⁶ VI-¹⁰ شود K, I, IV-⁹ او J, K, VI-⁸

ازان پس که خوان خورشرا I, IV-¹³ ازان پس K, VI-¹² ازین نامدار VI-¹¹ نامور

VI-доб.: زبیار

بخوردند چیززی و می خواستند * بنوی یکی بزم آراستند

VI-¹⁰ 268-274 оп.; VI-⁶⁶ 267-274 оп.; K, I, IV-¹⁷ با VI-¹⁶ سرافراز VI-¹⁵ فلک K-¹⁴

VI-доб.:

چنین تا شب تیره از باخت * بگردون گردان برآورد سر

همه شب برامش بودند و ناز * نکردند باواز نشیب و فراز

(метр нарушен).

- 240 ز گفستار او پاسخ آرد بمن
بیازید گرگین میلاد دست
پرسستار و آن جامه زرنکار
ابر⁴ شهریار آفرین کرد و⁵ گفت
چو روی زمین گشت چون پتر زاغ
سپهمد پیامد بایوان⁷ خویش
می آورد⁸ و⁹ رامشگرانرا بخواند
245 چو از روز شد کوه چون¹² سندروس
تهمتن پیامد بدرگاه¹³ شاه
زواره فرامرز با او بههم
چنین گفت رستم بشاه زمین
بزاوستان¹⁸ در یکی شهر بود
250 منوچهر کرد آن ز ترکان تهی
چو کاوس شد بی دل و پیرسر²⁰
همی²² باژ و ساوش²³ بتوران برند
فراوان بدان²⁵ مرز پیلست²⁶ و گنج
ز پس²⁷ کشتن و غارت²⁸ و تاختن²⁹
255 کنون شهریارای بایران تراست
- که دانید¹ ازین نامدار انجمن
بدان² راه رفتن میانرا بهست
پیآورد با گوهر³ شاهوار
که با جان خسرو خرد باد جفت
ز⁶ افراز کوه اندر آمد چراغ
برفتند گردان سوی خان خویش
همه¹⁰ شب همی زر و گوهر¹¹ فشاند
بایر اندر آمد خروش خروس
ز ترکان¹⁴ سخن رفت¹⁵ وز تاج و گاه¹⁶
همی رفت هر گونه از¹⁷ بیش و کم
که ای نامبردار با آفرین
کزان بوم و بر توررا¹⁹ بهر بود
یکی خوب جایست با فرهی
بیفتاد ازو نام شاهی و فر²¹
سوی شاه²⁴ ایران همی ننگرند
تن بیگناهان از ایشان برنج
سر از باژ³⁰ ترکان³¹ برافراختن³²
تن پیل و چنگال³³ شیران تراست

۱ K- ابا- ۴ بدو داد و آن گوهر- I, IV ۳ بران- VI ۲ دانند- IV; کدامست- K ۱
همه- K ۱۰ و VI- ۹ می و رود- J ۸ از ایوان- I ۷ از- K, I, IV, VI ۶ و- I ۵
K, I, ۱۳ گونه چون- I, IV; کوه شد روز چون- J ۱۲ فراوان همی در و گوهر- I, IV ۱۱
I, IV- ۱۷ تاجگاه- VI ۱۶ گفت- I, IV ۱۵ از ایران- K, I, IV, VI ۱۴ بنزدیک- IV, VI
IV- ۲۰ شاه را- VI; بوم مر توررا- K ۱۹ بر زابلستان- I, IV ۱۸ ز هرگونه رای زد
باژ آنجا- I, IV ۲۳ همه- K ۲۲ نام و فتر و هنر- I, IV, VI ۲۱ فتر و نام و گهر- K ۲۱ تیز سر
K, I, IV, ۲۸ بسی- K ۲۷ کاخست- I, IV ۲۶ دران- VI; بران- J ۲۵ شهر- I, IV, VI ۲۴
K- ۳۲ توران- I, IV, VI ۳۱ باد- K, I, IV ۳۰ سوختن- I, IV ۲۹ غارت و کشتن- VI
پی مور تا جنگ- VI; پی نامور چنگ- I, IV; تن مور با چنگ- K ۳۳ برافروختن

- چنین گفت کین هدیه آنرا که رنج¹ از ایـدر شود³ تا در کاسه⁴ رود
 ز هیـزم یکی کوه بیـند بلند
 چنان خواست کان ره کسی⁷ نسپرد
 225 دلیری از¹⁰ ایران بیاید شدن
 بدان¹² تا گر آنجا بود¹³ رزمگاه
 همان گیو گفت این شکار منست
 اگر¹⁵ لشکر آید نترسم ز رزم
 [ره لشکر از برف آسان کنم
 230 همه¹⁷ خواسته گیورا داد شاه
 که بی¹⁸ تیغ تو تاج روشن مباد
 بفرمود صد دیبه²² رنگ رنگ
 هم از گنج صد دانه خوشاب جست
 ز پرده پرستار پنج آورد
 235 چنین گفت کین هدیه آنرا سزاست
 دلیرست²⁷ و بیـنا دل و چرب گوی²⁸
 پیامی برود نزد²⁹ افراسیاب
- ندارد دریغ از پی نام و گنج²
 دهد بر روان سیاوش درود
 فزونست بالای او ده⁵ کمند⁶
 از ایران بتوران⁸ کسی نگذرد⁹
 همه کاسه رود آتشش اندر زدن¹¹
 پس هیـزم اندر نماید¹⁴ سپاه
 برافروختن کوه کار منست
 برزم اندرون کرگس آرم بیـزم
 دل ترک از آن هراسان کنم¹⁶
 بندو گفت کای¹⁸ نامدار سپاه
 چنین باد و بیـبت²⁰ برهن مباد²¹
 که گنجور پیش آورد بی درنگ²³
 که آب فسر دست گفتی²⁴ درست
 سر جعد از افسر شده²⁵ ناپدید
 که بر جان پاکش²⁶ خرد پادشاست
 نه بر تابید از شیر در جنگ روی
 ز بیمش نیارد بدیده در آب³⁰

تا— I, IV— کاسه— K—⁴ رود— K, VI—³ نام گنج— VI—² رنج— I, IV—¹ گنج— I, IV—
 6 T—دوب.: بالایش از صد— VI—⁵ بالای از ده— I—⁵ صد—⁵ L—⁵ سوی کاسه
 که آنرا نهادست افراسیاب * بدان گه که بگذشت زان روی آب
 ز— VI—¹⁰ ننگرد— VI—⁹ ز توران بایران— K, I, IV, VI—⁸ راه کسی— K, I, IV, VI—⁷
 VI—¹⁵ بسی هیـزم اندر نماید— VI—¹⁴ برد (!)— VI—¹³ بود— VI—¹² اندر آتش زدن— VI—¹¹
 I, IV, VI—²⁰ ای— VI—¹⁹ همان— IV—¹⁷ K, I, IV, VI—¹⁶ ب. оп. وگر
 گویی— K, VI—²⁴ با درنگ— IV—²³ دیبه از— K, VI—²² کاباد باشی و شاد— K—²¹ بی تو
 سرو مغفر از جعدشان— VI—²⁵ زسر و جعد و افسر شده— IV—²⁴ جعدشان ز افسرش— K—²⁵
 K—³⁰ سوی— K—²⁹ جنگجوی— I, IV—²⁸ دبیرست— VI—²⁷ بر پاک جاننش— I, IV, VI—²⁶
 K—دوب.: بندو دیده آب— I, IV—²⁹ ز بیمش دو دیده نیارد در آب
 بگوید ورا نیـز ازو بشنود * براه اندرون هیچ گون نغنود

- بدو¹ شاد شد شهریار بزرگ
 چو تو پهلوان یار دشمن مباد
 جهاندار از ان پس² بگنجور گفت
 شمامه نهاده دران³ جام زر
 210 پر از مشک جامی ز یاقوت زرد
 عقیق و زمرد برو ریخته
 پرستنده ای با کمر¹¹ ده غلام
 چنین گفت کین هدیه آنرا که تاو¹³
 215 سرشرا بدین بارگاه¹⁵ آورد
 بمر زد بدین¹⁶ گیو گودرز دست
 گرانبایه خوبان و آن¹⁸ خواسته
 همی خواند بر شهریار آفرین
 وزان²⁰ پس بگنجور فرمود شاه
 220 برو ریز²³ دینار و مشک و گهر²⁴
- جهان آفرین را نیایش گرفت
 چنین گفت کای نامدار سترگ
 درخشنده جان تو بی تن مباد
 که ده³ جام زرین بپار از نهفت⁴
 ده⁶ از نقره خام با شش گهر⁷
 ز پیروزه دیگر یکی⁸ لاژورد⁹
 بـمشک و گلاب اندر آمیخته¹⁰
 ده اسب گرانبایه زرین ستام¹²
 بود در تنش روز جنگ تژاو¹⁴
 بپیشش دلاور سپاه آورد
 میان رزم¹⁷ آن پهلوان را بـست
 ببردند پیش وی آراسته
 که بی تو میداد کلاه و نگین¹⁹
 که ده جام²¹ زرین بنه²² پیشش گاه
 یکی افسری خسروی با کمر²⁵

ازو—K, I, IV, VI¹ ازان پس شهنشه—K² رو—K³ K—доб.:⁴

ز پیروزه دیگر یکی لاژورد * پر از مشک جامی ز یاقوت زرد
 نجام گهر—I؛ تا سر گهر—K, VI⁷ دو—K⁶ نهادند بر—VI؛ نهادند در—I, IV؛ بران—K⁵
 10 IV, VI—لاژورد—K-б. оп.; VI⁹ ز فیروزه جامی دگر—I, IV⁸ هم پر گهر—IV—
 پرستنده و با کمر—VI؛ پرستنده ده با کمر—I, IV؛ پرستندگان با کمر—K¹¹ آویخته
 این هدیه آنرا—VI؛ کین را [کینها—IV] مر آنرا که تاو—I, IV¹³ لگام—K, I, IV, VI¹²
 برین [بران—IV؛ زرین—VI]—I, IV, VI¹⁵ رزمگاه—K¹⁵ پیشش روز جنگ تژاد—VI¹⁴ که داد
 زمان و—K¹⁹ این—Л¹⁸ جنگ—K, I, IV, VI¹⁷ برین—I, IV, VI¹⁶ رزمگاه
 برامیز—I, IV؛ برز—K²³ نهد—K²² خوان—K, I, IV, VI²¹ ازان—Л²⁰ زمین
 24 K—гهر: K, I, IV, VI—доб. между мисра: نزر و گهر—K²⁴

پری روی ده با کلاه و کمر * دو صد خز و دیمای پیکر بزر
 خسروی افسر و ده کمر—VI؛ افسر خسروی ده کمر—I, IV, K²⁵

190	صد از¹ خنژ و² دیبها و صد پرنه‌یان چنمین گفت کین هدیه آنرا³ دهم کنه تاج تژاو آورد پیشی من که افراسیابش بسر برنهاد همان بیژن گیو برجست زود⁸ بزد دست و آن¹⁰ هدیه‌ها برگرفت بسی آفرین کرد و بنشست شاد بفرمود تا با کمر ده غلام ز پوشیده رویان ده آراسته چنمین گفت بیدار شاه رمه کسی را که چون سر بپیچد تژاو پرستنده‌ای دارد او روز جنگ برخ چون بهار و بمالا چو سرو¹⁷ یکی ماه رویت نام اسپنوی نماید زدن چون بیا بدش²¹ تیغ بخم کمند ار گرفته کمر²⁴ بزد دست بیژن بدان²⁷ هم ببر	دو گلرخ بژتار بسته میان وزان پس بدو نیز دیگر دهم⁴ وگر⁵ پیشی این نامدار⁶ انجمن ورا خواند بیدار و فرخ تژاد⁷ کجا بود در جنگ برسان دود⁹ ازو ماند آن¹¹ انجمن در شگفت که گیتی بکیخسرو آیداد باد ده اسپ گزیده¹² بژزین ستام¹³ بیاورد موبد چنمین¹⁴ خواسته که اسپان و این خوب رویان همه سزد گبر ندارد¹⁵ دل شیرگاو¹⁶ کز آواز او رام گردد پلنگ میاننش¹⁸ چو غرو و¹⁹ برفتن تذرو سمن پیکر و دلبر و مشک بوی²⁰ که از²² تیغ باشد چنان رخ²³ دریغ بدان²⁵ سان بیارد مر اورا ببر²⁶ بیا آمد بر شاه پیروزگر²⁸
195		
200		
205		

وزان منتهی نیز بر سر—⁴ I, IV او را —VI³ оп. و—² II, K همان—IV, VI؛ همه—I¹
و یا—⁵ I, IV وزان پس بسی نیز، باسر. نهیم—VI؛ وزان نیز بر سر سپاسی نهیم—K؛ و نیم
چنگش—⁹ K, I, IV, VI باز—⁸ K, I, IV, VI نهاد—⁷ VI (размер нарушен) نامداران—⁶ VI.
ده اسب سپهبد—¹² K مانده بود—¹¹ K, IV, VI؛ پرستنده و—¹⁰ K, IV, VI دراز
نیارد—¹⁵ VI بی‌آورد گنجور بـ—¹⁴ VI لگام—¹³ K, I, IV ده از اسب تازی—¹³ I, IV,
I, IV, оп.; و—¹⁹ II بخوبی—¹⁸ II بمالای سرو—¹⁷ IV شیرقاو—T شیر و گاو—¹⁶ IV,
и доб.: ماه روی—²⁰ K عرب—VI

سمن پر نگار سمن پوی نام * سواری که آرد مسر اورا پسند
 بغم کمندش K-²⁴ تن VI-²³ بر VI-²² بیامیش VI-؛ بیامیش IV-؛ نمادش I, K, JI-²¹
 رباید بران سان-K؛ بیارد که آید بر-²⁶ JI I, IV-²⁵ گرفته بر- VI؛ گرفته کمر
 فیروزگر-²⁸ I, VI-²⁷ K, VI- بران که یاید بگیرد بر- VI؛ که آید بر

- برزم^۱ اندرون گرد و^۲ رویین تنست
 سر بادپایان بمنند افگنند^۳
 که گنج از بزرگان^۴ نشاید نهفت
 شود گنج دینار^۵ بر چشم خوار
 بخورشید بار درخت آوریم
 که گنج ازپی مردم^{۱۰} آید بکار
 نشسته بپیشش همه تن بتن^{۱۱}
 همه پیکر از گوهر و زر بوم^{۱۲}
 یکی جام^{۱۵} پر گوهر اندر میان^{۱۶}
 چنین گفت شاه جهان با سپاه
 پلاشان دژخیم نرژ ازدها
 بمیداری او^{۱۸} شود سیر خواب^{۱۹}
 بلشکرکه ما بروز نبرد
 میان کشتن ازدهارا بمست
 بجام اندرون نیز چندی گهر^{۲۲}
 که خرم بدی تا بود روزگار^{۲۳}
 گرفته چنان جام گوهر بدست^{۲۴}
 که آرد دوصد^{۲۶} جامه زرنگار
- بفرمود کان کو کمند افگنست
 بپیش فسیله کمند افگنند^۳
 در گنج دینار بگشاد و گفت
 که^۵ بخشش و کینه^۶ شهریار^۷
 بمردان همی^۸ گنج و تخت آوریم
 چرا برد باید غم^۹ روزگار
 بزرگان ایران از انجمین
 بیاورد صد جامه دیبای روم
 هم از^{۱۳} خز و منسوج و هم پرنیان^{۱۴}
 نهادند پیشش سرافراز شاه
 که اینست بهای سر پی بها
 کجا پهلوان خواند^{۱۷} افراسیاب
 سر و تیغ و اسپش^{۲۰} بیارد چو گرد
 سبک بیژن گیمو بر پای جست
 همه^{۲۱} جامه برداشت وان جام زر
 بسی آفرین کرد بر شهریار
 وزانجا بیامد بجای نشست
 بگنجور فرمود^{۲۵} پس شهریار

۱ I, IV—بجنگ ۲ K, VI—و ۳ K, I—افگنند; IV—افگنید; VI—آوردند ۴ K, IV—
 K, ۷ کینه و کارزار I—کینه کارزار—K, ۶ که مر—VI ۵ دلیران VI—گنج بزرگان
 I, IV, ۱۱ مرد—K ۱۰ همی—I, IV, VI—همه ۹ هم—K, I, IV, VI—گنج و دینار—IV
 همه نیشکر از گهر زر و بوم—VI همه پیکرش گوهر و زر و بوم—I, IV, ۱۲ 6. VI—
 IV, VI—۱۵ منسوج هم‌زین شمار—K, I, IV, VI ۱۴ همان—I, IV, VI—همه ۱۳
 I, IV—۱۹ نپنداری او—IV ۱۸ خواندش—K, I, IV, VI ۱۷ نامدار—I و شاهوار—K, IV, VI ۱۶
 چند—VI ۲۲ همان—IV ۲۱ سر و اسپ و تیغش—IV, VI ۲۰ سر بخواب—VI همه بخواب
 :L—دوب. که بادی چنین جاودان کامکار—I, IV, VI ۲۳ K—66. 184 و 185 و ۶۶—K گونه گهر
 چنان دان که آن ازدهای نرسست * که در جنگ یزدان مرا یاورست
 که آورد صد—I, IV, VI ۲۶ بموید بفرمود—I, IV ۲۵ I, IV—6. ۱۹

- چو سی و سه مهتر¹ ز تخم پشنگ
بگاه⁵ نبرد او بدی پیش کوس
ز خویشان شیروی هفتاد⁷ مرد
گزین گوان شهره¹⁰ فرهاد بود
160 ز تخم گرازه صد و پنچ¹³ گرد
کنارنگ وز¹⁵ پهلوانان جزین¹⁶
چنان بد که موبد ندانست مر
نوشتند¹⁸ بر دفتر شهریار
165 بفرمود کز شهر بیرون شوند¹⁹
سر ماه باید که از کژنای
همه سر سوی رزم²³ توران نهند²⁴
نهادند سر پیش او بر زمین
که ما²⁸ بندگانیم و شاه²⁹ تراست
170 بجایی که بودند ز اسپان یله³¹
که رویین² بدی شاهشان³ روز جنگ⁴
نگهبان⁶ گردان و داماد طوس
که بودند گردان روز⁸ نبرد⁹
گه رزم سندان¹¹ پولاد بود¹²
نگهبان ایشان هم اورا سپرد¹⁴
ردان و بزرگان با آفرین
ز بس نامداران با برز¹⁷ و فر
همه نامشان تا کی آید بکار
ز پهلوی سوی دشت و²⁰ هامون شوند²¹
خروش آید و زخم هندی درای²²
همه شادمانی و سوران²⁵ نهند²⁶
همه یک بیک خواندند آفرین²⁷
در گاو تا برج ماهی³⁰ تراست
بلشکرگه آورد یکسر گله³²

که چون او نبد-K⁴ (размер нарушен). شاهان-Л³ روشن-I² جنگی-I, IV¹
گزین آورد شهره-K⁷ سرافراز-K, I, IV⁶ بروز-Л, K, VI⁵ کس بمردی و جنگ
گردنکشان-K⁸ I, IV-⁹
گزین کرد ابر شهر هفتاد مرد * که بودند شیران روز نبرد
و I, IV-доб. که در جنگ سندان-K, I, IV¹¹ بدیشان نگهبان-K, I, IV¹⁰ VI-б. оп.
گزین-K, I, IV¹⁶ با-K, I, IV, VI¹⁵ شمرد-I, IV¹⁴ دبست-I, IV¹³ VI-б. оп.
VI-мисра оп. و-Л, K, IV²⁰ شوید-VI¹⁹ دشتند-I, IV, VI¹⁸ بازیب-I, IV¹⁷
K-доб.: همه شادمانی و سوران نهید: 167. и вместо него дает вариант второго мисра б.
چو آمد سپاه و سپهبد برون * جهان... چو گل زریون
چنین گفت با پهلوانان برار * نماید که این کار گردد دراز
K-شادان²⁶ K-نهید²⁴ جنگ-I, IV, VI²³ K-شهر²³ VI-б. стоит после б. 169.
VI-б. стоит после б. 161. I, IV-²⁷ نهید
بگفتند کای شاه با زیب و فر * فروزنده شد از تو تاج و گهر
K-فسیله³¹ که برج بره تا ماهی-I, IV³⁰ کیوان-K³⁰ فرمان-K²⁹ همه-I, IV²⁸
بودی ز اسپان گله-VI³² I, IV-б. оп. یله-³² VI³² بودی که بودی یله

- 140 بگشت اندرین نیز¹ گردان سپهر
 ز پهلوه همه موبدانرا⁴ بخواند
 دو هفته در بار دادن بیست
 بفرمود موبد⁶ بروزی⁷ دهان
 نخستین ز خویشان کاوسی کی
 145 سزوار بنوشست نام گوان
 فریبرز کاوششان پیشرو
 گزین کرد هشتاد¹² تن نوذری
 زرسپ سپهبد نگه دارشان
 که تاج کیان بود و¹⁵ فرزند طوسی
 150 سه دیگر چو گودرز کشواد بود
 نبیره پسر داشت هفتاد و هشت
 فروزنده تاج و تخت¹⁹ کیان
 چو شصت و سه از تخمه گژدهم
 ز خویشان میلاد بد صد²¹ سوار
 155 ز تخم لواده²³ چو هشتاد و پنج
 کجا برته بودی²⁵ نگه دارشان
- چو² از خوشه خورشید بنمود³ چهر
 سخنیهای بایسته چندی براند
 بنوی یکی دفتر اندر شکست⁵
 که گویند نام کهان و مهان⁸
 صد و ده سپهبد⁹ فگندند پی¹⁰
 چنانچه چون بود در خور پهلوان
 کجا بود پیوسته شاه¹¹ نو
 همه گرزدار و¹³ همه لشکری
 که بردی¹⁴ بهر کار تیمارشان
 خداوند شمشیر و گوپال¹⁶ و کوسی¹⁷
 که لشکر¹⁸ برای وی آباد بود
 دلیران کوه و سواران دشت
 فرازنده اختر کاویان²⁰
 بزرگان و سالارشان گسته
 چو گرگین پیروزگر²² مایه دار
 سواران رزم و نگهبان²⁴ گنج
 برزم اندرون دست²⁶ بردارشان

ایدر—IV⁵ پهلوانرا—VI⁴ بنمود خورشید—I³; IV, VI که—I, IV² نیز—VI¹
 I, 10 نخستین از ایشان—K⁹ مهان جهان—VI⁸ (!) بروز—VI⁷ خسرو—VI⁶ نوشت
 گرزداران—K¹³ هفتاد—I, IV¹² پیوسته و شاه—VI¹¹ IV—б. переставлен со следующим б.
 K—после б. 149 стоит¹⁷ گوپال و شمشیر—K, I, IV¹⁶ کیان و دو—IV¹⁵ بودی—IV¹⁴
 I, IV—обратный порядок²⁰ تخت و تاج—VI; تخت و تخت—I, IV¹⁹ گیتی—Л¹⁸ 6. 152.
 мисра; VI—доб.:

هم از تخمه گیو چون بیست و پنج * که بودند زیبای دیهیم و گنج
 (размер) گرگین و پیروز و—VI; پیروزگر—I, IV²² میلاد و هم—VI; میلاد و پنجه—K²¹
 برهه—K²⁵ نگهبان—I, IV²⁴ لواده—VI; لواده—IV; لواه—I; گرازه—K²³ نام—K²⁶ کجا بر نبودی—VI; بودی

- بکین پدر بست خواهم میان
 اگر همگنان رای² جنگ آورید³
 مرا این سخن پیش⁴ بیرون شود
 هران خون که آید بکین⁵ ریخته
 وگر کشته گردد⁶ کسی زین سپاه
 چه گویند و این را چه پاسخ دهید
 بدانید کو شد به بدپیشدست⁷
 بزرگان پاسخ بیاراستند
 که ای نامدار⁸ جهان شاد باش
 تن و جان ما سربسر پیش تست
 ز مادر همه مرگ⁹ را زاده ایم¹⁰
 چو پاسخ چنین یافت از پیلتن
 رخ شاه شد چون گل ارغوان
 بدیشان¹¹ فراوان بکرد¹² آفرین
- بگردانم این بد ز ایرانیان¹
 بکوشید⁴ و رسم پلنگ آورد⁵
 ز جنگ یلان کوه هامون شود⁷
 گنهکار او باشد آویخته⁹
 بهشت بلندش¹¹ بود جایگاه
 همه یکسره رای¹² فرخ نهید
 مکافات بدر¹⁴ نشاید نشست
 بدرد دل از جای برخاستند
 همیشه ز رنج و غم آزاد باش¹⁶
 غم و شادمانی کم و بیش تست
 همه بنده ایم ارچه آزاده ایم
 ز طوس و ز گودرز²⁰ و از انجمن²¹
 که دولت جوان بود و خسرو جوان
 که آباد بادا بگردان زمین

* * *

چشم K-⁵ بکوشند IV-⁴ آوردند IV-³ باز K, I, IV-² بد بایرانیان IV-¹
 :Л-доб. 7 سخن بر VI-⁶ مرا این هم از پیش I, IV-⁵ آوردند IV-⁴ پلنگ آورد
 بایران مدارید دلرا بزم * بتوران سپارید جانرا بزم
 بپندید دامن یک اندر دگر * بنیروی یزدان پیروزگر
 I, IV-¹¹ آید K, I, IV, VI-¹⁰ آویست آویخته K, I, IV-⁹ بدین I, IV-⁸ زکین K-⁸
 نماید اجر بد شدن پیش K-⁷ بدین بد کننده شویش ز دست Л-¹³ راه I-¹² برینش
 این بد I, IV-¹⁴ زاین را K-¹⁴ (метр нарушен). بداند و بر شده چیره دست VI-¹⁴ دست
 I, IV-¹⁶ شهریار K-¹⁵
 بگفتند کای شاه دل شاد دار * همیشه تن از رنج آزاد دار
 ز گودرز و از طوس K, VI-²⁰ زادیم Л-¹⁹ جنگ VI-¹⁸ زکم I, IV-¹⁷ بکم K-¹⁷
 گرفت I, IV, VI-²³ بایشان VI-²² و انجمن K, I, IV-²¹

- چنین گفت کای دادگر یک خدای
 بروز جوانی تو کردی رها
 تو دانی که سالار توران سپاه
 بویران و آباد نفرین اوست
 بمیداد خون سیاوش بریخت
 دل شهریاران پر از بیم اوست
 بکین⁷ پدر بنده را دست گیر
 تو دانی که اورا بدی⁸ گوهرست
 فراوان بمالید رخ بر زمین
 وزانجایگه شد سوی تخت باز
 چنین گفت کای نامداران من
 بپیمودم این بوم ایران بر اسپ¹¹
 ندیدم کسی را که دلشاد بود
 همه خستگانند از افراسیاب
 نخستین جگرخسته از وی¹⁵ منم
 دگر چون نیا شاه آزاد مرد
 بایران زن و مرد ازو با خروش¹⁸
 کنون گر همه ویژه یار منید
 110
 115
 120
 125

بلا بر زمین بخت بر زین اوست—VI³ نه ترمی از گناه—K, I, IV, VI² عنا—I¹
 I, IV—نبرین مرز آتش چو باران بمیخت—K⁴
 برین مرز با ارز آتش بریخت * همه خاک غم بر دلیران بمیخت
 и доб.:

بمیداد خون سیاوش بخاک * همی ریخت او جان ما کرد چاک
 IV—نیلان جهان—I, VI⁶ بلای—I, IV, VI⁵ بدین مرز با آتش آذر بمیخت—VI
 بااسپ—VI¹¹ جهاندار—I¹⁰ سوی—K⁹ زبد—I, IV⁸ بغون—I, IV⁷ بلای جهان
 خسته او—I, IV, VI¹⁵ درد—I¹⁴ بدار—K, I, IV, VI¹³ تاخون—VI زباچان—IV زخوان—I¹²
 جنگجوش—I¹⁹ پر خروش—K, VI¹⁸ برون آورد—I¹⁷ که از وی بدرست—K¹⁶
 بدین—VI²⁰

- بتاج و بتخت و نگین¹ و کلاه
 بگویم که بنیاد سوگند چیست
 بگوویی بدادار خورشید و ماه
 بفرّ و بنیک اختر⁸ ایزدی
 میانجی نخواهی جز از¹⁰ تیغ و گرز
 چو بشنید زو شهریار جوان
 بدادار دارند سوگند خورد
 بخورشید و ماه و بتخت¹⁴ و کلاه
 که هرگز نه پیچم سوی¹⁷ مهر اوی
 یکی خط بنوشست بر¹⁸ پهلوی
 گوا بود دستان و²⁰ رستم برین²¹
 بزَنهار بر²³ دست رستم نهاد
 ازان پس همی²⁶ بخوان و می خواستند
 بمودند یک هفته با رود و می
 جهاندار هشتم سر و تن بشست
 بپیش³¹ خداوند گردان سپهر
 شب تیره تا برکشید آفتاب
- 95
 100
 105
- بگفتار با او² نگردی ز راه³
 خرد را و جان ترا پند⁴ چیست⁵
 بتیغ⁶ و بمهر و بتخت⁷ و کلاه
 که هرگز نیپیچی بسوی⁹ بدی
 منش برز¹¹ داری و بالای برز¹²
 سوی آتش آورد روی و روان
 بروز سپید و شب لاژورد¹³
 بمهر و بتیغ¹⁵ و بدیهیم شاه¹⁶
 نیمینم بخواب اندرون چهر اوی
 نمشکاب¹⁹ بر دفتر خسروی
 بزرگان لشکر همه همچنین²²
 چنان²⁴ خط و سوگند و آن رسم و داد²⁵
 ز هر²⁷ گونه مجلس بیاراستند
 بزرگان بایوان²⁸ کاوس کی
 بیاسود²⁹ و جای نیایش³⁰ بجست
 برفت³² آفرین را بگسترد چهر³³
 خروشان همی بود دیده پر آب

بگنج و بتخت و بتیغ—VI؛ بگرز و بتیغ و بتخت—I, IV؛ بگنج و بتیغ و بتخت—K¹
 VI—⁷ بتاج—I, IV؛ نیست—IV⁵ و جانرا به از پند—K⁴ براه—IV³ یافه—K²
 میانذتان نباشد بجز—K¹⁰ ز راه—VI⁹ به پیروز نیک اختر—VI, K, I⁸ بتخت و بمهر
 K, I, IV,¹³ به بالای برز—VI؛ ببالا و برز—IV؛ ز بالای برز—I¹² تیغ—K¹¹ بجز—I, IV,
 بتیغ و بمهر—VI؛ بماه—K¹⁵ بخورشید و شمشیر و تخت—VI, K, IV,¹⁴ لاجورد—VI,
 VI—نیمشت آنزمان—I, IV؛ و نیمشت بر—K¹⁸ نیپیچی سر از—VI¹⁷ و گاه—K, I, IV, VI¹⁶
 همچنان—VI²² بدان—VI؛ و بدین—I, IV²¹ و VI—оп. ²⁰ از—I, IV, VI¹⁹ چو بنوشست بر
 این رسم و داد—I, IV؛ و این مهر و داد—K²⁵ و VI—دوب.؛ و چننین—I, IV²⁴ در—K, I, IV, VI²³
 IV—²⁹ در ایوان—I, IV؛ بزرگان ایران و—K²⁸ دگر—K, I, IV, VI²⁷ از انجایگاه—K, VI²⁶
 بگسترد و مهر—I, IV, VI³³ بروی—IV, VI³² بنزد—I, IV³¹ پرستش—VI³⁰ بر آسود

ابا² او² بزرگان و آزادگان
 پیامد سوی خان⁴ آذرگشسپ
 بآتششکده در⁵ نیایش گرفت
 نهادند سر سوی کاوس شاه
 نبودند جز⁷ شادمان یک زمان
 بخواب و بآسایش آمد شتاب
 بگسترد یاقوت بر تیره خاک
 دو شاه سرافراز و¹⁰ دو نیک پی
 همی گفت کاوس هر¹² بنیش و کم
 دو رخ را بخون دو دیده بشست
 از ایران سراسر برآورد گرد
 زن و کودک خرد¹⁵ پیچان شدند
 تبه گشته از رنج¹⁶ افراسیاب
 ز بالا¹⁸ و از دانش و زور دست
 ز شاهان بهر گونه²⁰ برتری
 نماید که پیچی ز داد²² اندکی
 دمی²⁴ آتشی اندر نیازی پآب²⁵
 نپیچی و گفت کسی نشمردی²⁸
 همان گر فراز آیدت گر²⁹ نشیب

همی رفت تا¹ آذر ابادگان
 گهی³ باده خورد و گهی³ تاخت اسپ
 جهان آفرین را ستایش گرفت
 پیامد خرامان از ان جایگاه
 نشستند هر دو⁶ بهم شادمان
 چو پر شد سر از جام⁸ روشن گلاب
 چو روز درخشان⁹ برآورد چاک
 جهاندار بنشست و کاوس کی
 ابا رستم گرد و¹¹ دستان بهم
 از افراسیاب اندر آمد نشست
 بگفت آنکه او با¹³ سیاوش چه کرد
 بسی¹⁴ پهلوانان که پیچان شدند
 بسی شهر بینی ز ایران خراب
 ترا ایزدی هرچ بایدت¹⁷ هست
 ز فتر تمامی¹⁹ و نیک اختری
 کنون از تو سوگند خواهم یکی²¹
 که پرکین کنی دل ز²³ افراسیاب
 ز خویشتی²⁶ مادر بدو²⁷ نگروی
 بگنج و فزونی نگیری فریب

خوان VI-⁴ همی K, I, IV, VI-³ بشد با K, I, IV, VI-² چنین تا در- K, I, IV, VI-¹

سر از جام چون بود VI-⁸ نبود جز از- K-⁷ با او- K, I, IV, VI-⁶ بر- K, I, IV, VI-⁵

و- K, IV, оп.¹⁰ چو مهر در اخشان VI-⁹ نچو مهر درخشان I, IV-⁸ زخم روز رخشان- K-⁹

I, IV,¹⁴ بگفت آنکه با او- IV-¹³ هر گونه از- VI-¹² زبر- K-¹¹ ابا رستم و گرد- I, IV-¹¹

K-¹⁹ ز مردان VI-¹⁸ بایست VI-¹⁷ گشت از دست- K-¹⁶ خورد VI-¹⁵ بسا VI-¹⁴

K-²² همی IV-²¹ به [ز- VI] هر گوهری- K, I, IV, VI-²⁰ ز فتر و بزرگی VI-¹⁹ کیانی

و VI-²⁰ دبه خویشتی- I, IV, VI-²⁶ نه آب- IV-²⁵ دلم IV-²⁴ از- I-²³ تو زو

بپیشش ار فراز آیدت ار [یا- I, IV-²⁹ K, I, IV, VI-²⁸ نشنوی I, IV, VI-²⁷ بدر- VI-²⁷

ندیدم من اندر جهان تاجور¹ بدین² فر و مانندگی³ پدر
وزان⁴ پس چو از تخت برخاستند نهادند خوان و می آراستند
جهاندار تا نیمی⁵ از شب نغفت گذشته سخن ها همه باز⁶ گفت⁷

* * *

چو خورشید تیغ از میان برکشید⁸ شب تیره گشت از جهان ناپدید⁹
تیمیره برآمد ز درگاه شاه 60
چو طوس و چو گودرز و گیو دلیر
گرانمایگان نزد شاه آمدند
به نخبچیر شد شهریار جهان¹²
ز لشکر برفتند آزادگان
سپاهی که شد تیره خورشید و ماه 65
همه بوم ایران سراسر بگشت
هران بوم و بر کان نه آباد بود
درم داد و آباد کردش ز گنج
بهر شهر بنشست و نهاد تخت
همه¹⁹ بدره و جام می خواستی 70
وزانجا سوی شهر دیگر شدی

مانندگی بر VI؛ آزادگی I, IV؛ مانندگی با K³ بدن I, IV² نامور IV¹

ازان II⁴ K, I, IV⁵ نیمه VI⁷ همی بود VI⁷ همی باز IV⁶ نیمه K, I, IV⁵ ازان II⁴

پس آنگه برفتند تا وقت روز * چو برخاست آن خسرو دلفروز
شب تیره از I, IV؛ شب تیره را گشت سر ناپدید K, VI⁹ شمشیر رخشان کشید I, IV⁸
بیم شد ناپدید I, IV¹⁰

برآمد ز درگاه آوای نای * بزرگان سوی شاه کردند رای
ابا نامور رستم I, IV¹³ جوان I, IV¹² بهرام و گستههم K, VI؛ زهّام و گستههم II¹¹
زبس جوشن K, VI¹⁵ و VI¹⁴ K-б. оп. و نامور مهتران VI¹⁶ زبس جوشن و خود و تیغ [تیغ و خود IV] و کلاه I, IV¹⁷ و خود و ترک و کلاه
بدیبا ز گیتی VI²⁰ همی K¹⁹ مردم I, IV¹⁸ نیامد برنج K¹⁷ و آباد
K, I²¹ همان IV, VI

- یکی لشکر¹ از جای برخاستند
 زپهلوی و پهلوی پذیره شدند
 بر رفتند پیشش بدو روزه راه
 40 درفش تهمتن⁵ چو آمد دیدید
 خروشی آمد و ناله بوق و کوس
 به پیش گوپیلتن راندند⁹
 گرفتند هر سه ورا¹² در کنار
 ز رستم سوی زال سام آمدند
 45 نه دادند سوی فرامرز روی
 وزان¹³ جایگاه سوی شاه آمدند
 چو خسرو گوپیلتن را بدید
 فرود آمد از تخت و کرد آفرین
 بر رستم چنین گفت کای پهلوان
 50 بگیتی خردمند¹⁵ و خامش توی
 سر زال زان پس¹⁷ بمر در گرفت
 گوان را بتخت مهی¹⁸ برنشانند
 نگه کرد رستم سروپای²⁰ اوی
 رخش گشت پر خون و دل پر ز درد²¹
 55 بشاه جهان گفت کای²³ شهریار
- پذیره شدند را بیمار استند²
 همه با درفش و تهمتن شدند
 چنین³ پهلوانان و چندین⁴ سپاه
 بخورشید گرد⁶ سپه بردمید⁷
 ز قلب سپه گیو و⁸ گودرز و طوس
 بشادی¹⁰ برو آفرین خواندند¹¹
 بپرسید شیرازن از شهریار
 گشاده دل و شاد کام آمدند
 گرفتند شادی بدیدار اوی
 بدیدار فرخ کلاه آمدند
 سرشکش ز مژگان برخ برچکید
 تهمتن بموسید روی زمین
 همیشه بدی¹⁴ شاد و روشن روان
 که پروردگار سپاوش توی¹⁶
 ز بهر پدر دست بر سر گرفت
 بریشان همی نام یزدان¹⁹ بخواند
 نشست و سخن گفتن و رای اوی
 ز کار سپاوش بسی یاد کرد²²
 جهانرا توی از پدر یادگار

¹ I, IV, VI—کشور ² K—б. стоит после б. 31; бб. 36, 37 стоят после б. 31, здесь же стоят бб. 33, 34. ³ I, IV—جهان ⁴ K, IV—چندان ⁵ I—چندی ⁶ IV—سپهبد ⁷ VI—گرده ⁸ VI—оп. ⁹ K, I, IV, VI—تاختند ¹⁰ K, I, IV—ز شادی ¹¹ K, I, IV, VI—بزی ¹² K, I, IV, VI—از آنجایگاه ¹³ VI—مر یکدگر ¹⁴ I, IV—ساختند ¹⁵ VI—هنرمند ¹⁶ K, VI—обратный порядок мисра; K—доб.:

دو چشم من ار زنده دیدی پدر * همانا نیمودی ازین شادتر
 سرا پای²⁰ IV, VI—بسی آفرین هم¹⁹ K—کیی¹⁸ K, I, IV, VI—زال زرا¹⁷ I, IV—ای²³ K—²² I—бб. 53, 54 оп. رخساره زرد²¹ IV—

- فرستادگان¹ آمد از هر سوی² ز هر³ نامداری و هر پهلوی⁴
 پس آگاهی آمد سوی نیمروز
 که خسرو ز توران بایران رسید 25
 بیاراست رستم بدیدار شاه
 ابا زال سام نریمان بهم
 سپاهی که شد دشت چون آبنوس
 سوی شهر ایران گرفتند راه
 بپیشی اندرون زال با⁹ انجمن 30
 پس آگاهی آمد بر شهریار
 زواره فرامرز و دستان سام
 دل شاه شد زن سخن شادمان
 که او یست¹⁴ پروردگار پدر
 بفرمود تا گیو و گودرز و طوس 35
 تیره برآمد¹⁶ ز درگاه شاه
 همه بر نهادند گردان گلا¹⁷

1 K, I, IV, VI—فرستاده 2 I, IV, VI—سوی 3 K—بهر 4 VI—پهلویی 5 K—доб.:

برآمد ز درگاه رستم خروش * ز شادی جهانی برآمد بجوش
 یکی گنج ویژه بدرویش داد * هر آنکس که بد شاد از آن پیش داد
 بُنه بر نهاد و سپه بر نشاند * بخورشید گرد سپه برفشاند
 برون آمد آن پهلوی از نیمروز * جهان پهلوان گرد لشکر فروز
 نامور⁹ I, IV— 8 K, I, IV, VI—6. оп. 7 I, IV—دلرا 6 K, I, VI—66. 24, 25 оп.

10 VI—доб.:

سوی شهر ایران گرفتند راه * پس آگاهی آمد بنزدیک شاه
 11 K—

چو آگاهی آمد بدرگاه شاه * همه بر نهادند گردان گلا¹⁷
 и доб.:

یکی کشور از جای برخاستند * پذیره شدند را بیاراستند
 I, IV, VI—6. оп. 12 K, I, IV, VI—6. оп. 13 I, IV—آبادمان VI—جاویدمان 14 K, I, IV, VI—
 چو آگاهی آمد¹⁶ K— نای هندی VI— نای سرعین I, IV— نای و رویین¹⁵ K— او بود
 VI—آمد¹⁷ IV—6. оп. به تیره برآمد

- هنر گر بیاموزی¹ از هر کسی
 ازین هر سه³ گوهر بود مایه دار
 چو هر سه بیابی⁶ خرد بایدت
 چو این چار⁷ با یکتن آید بهم
 مگر مرگ کز مرگ خود چاره نیست
 جهانجوی ازین چار بد¹³ بینم
 سخن راند گویا بدین داستان
 کنون باز گوردم بآغاز کار
 چو تاج بزرگی بسر برنهاد
 بهر جای ویرانی آباد کرد
 از ابر بهاران بهارید نم
 جهان گشت پر سبزه¹⁸ و رود آب
 زمین چون²¹ بهشتی شد آراسته
 چو جَم و فریدون بیاراست گاه
 جهان شد پر از خوبی و ایمنی
- 10
 15
 20
- بکوشی و پیچی² ز رنجش بسی
 که زیبا بود⁴ خلعت کردگار⁵
 شناسنده نیک و بد بایدت
 براساید⁸ از آز⁹ وز رنج و غم
 وزین¹⁰ بدتر¹¹ از بخت¹² پتیاره نیست
 همیش بخت سازنده بود از فراز
 دگر گوید از گفته باستان
 که چون بود کردار آن شهریار¹⁴
 ازو شاد شد تاج و او نیز شاد
 دل غمگنان از غم آزاد کرد
 ز روی¹⁵ زمین زنگ بزدود¹⁶ غم¹⁷
 سر غمگنان¹⁹ اندر آمد بخواب²⁰
 ز داد و ز بخشش پر از خواسته
 ز داد و ز بخشش نیاسود شاه²²
 ز بد بسته شد دست اهریمنی

رنجی—K² هنر که بیاموزی—VI؛ هنر آنکه آموزی—I, IV؛ ناموزی (так!)—J¹
 چو این هر سه یابی—K⁶ شهریار—VI؛ K, I—б. оп.;⁵ تن پاید از—IV, VI؛⁴ که—T³
 بدتر—K¹¹ وزو—I, IV, VI؛¹⁰ درد—I, IV؛⁹ زرنج—K؛⁸ بیاساید—I, IV؛¹² این هر سه—K⁷
 :I, IV—доб. و K, I, IV—б. оп. و K, I, IV—б. оп.؛¹⁴ شد—I, IV؛¹³ چاره بد—K, VI؛¹² وزو هولتر بیم و—I, IV
 چو کیخسرو شاه برگاه شد * جهان یکسر از کارش آگاه شد
 نشست از بر تخت شاهنشاهی * بسر برنهاد آن کلاه مہی
 بگسترد گرد جهان دادرا * بکند از زمین بیخ [شاخ—K] بیدادرا
 کجا بود از [در—K] گیتی آزاده ای * خداوند تاج و کیان زاده ای
 هم از شاه گیتی و کام آوری * بدو آمده هر چه نام آوری
 نبد در جهان کس بهنگام آوی * کجا سر نیآورد در دام آوی
 چشمه—K, I, IV, VI؛¹⁸ K—обратный порядок мисра.¹⁷ و K, I, IV—доб.¹⁶ رنگ—IV¹⁵
 زمین—VI²¹ خواب—VI²⁰ همگنان—K¹⁹

کیخسرو

[پادشاهی کیخسرو شصت سال بود]¹

بیپالینز چون برکشید سرو شاخ
 بمالای او شاداد باشد درخت
 سزد⁷ گر گمانی برد⁸ بر سه چیز
 هنر با نژادست و با گوه‌رست
 هنر¹³ کی بود تا نباشد گهر¹⁴
 گهر آنک از¹⁷ فتر یزدان بود
 نژاد آنک باشد ز تخم پدر
 سر شاخ² سبزش برآید³ ز کاخ⁴
 چو⁵ بیندش بینادل و نیک بخت⁶
 کزین سه گذشتی⁹ چه¹⁰ چیزست¹¹ نیز
 سه چیزست و هر سه بند اندرست¹²
 نژاده بسی دیده‌ای¹⁵ بی هنر¹⁶
 نیازد به بد دست و بد نشنود¹⁸
 سزد کاید از تخم پاکیزه بر¹⁹

¹ K, I, IV—доб.:

سخن راند بایند [گویا—K] برین داستان * دگر گوید از گفته داستان
VI—доб.:

همی راندندی بدین داستان * دگر گونه از گفته داستان
 که—K, I, IV⁵ کاخ—IV⁴ سر سبز شاخ اندر آید—I³ سر و شاخ—VI⁶ و سر و تاج—K²
 I, IV—доб.:

دل روزگارش همی پرورد * جهانانی ز کردار او بر خور
 چهارست—T¹¹ سه—K, VI¹⁰ گذشت—IV⁹ گذشته—I⁹ بود—IV, VI⁸ شود—IV⁷
 I, IV—доб.:

هنر کی بود تا نباشد نژاد * نژاده بسی دیده بی فتر و زاد [داد—I]
 I—доб.¹⁸ با—K¹⁷ بی گهر—K¹⁶ دیده‌ام—K, I, IV, VI¹⁵ هنر—K¹⁴ گهر—K¹³
 I, IV, VI—بود¹⁹ و سزد کرد آن تخم پاک بی—K¹⁹ вариант б. 10.

شاهنامه فردوسی

دیگر تطبیق گردیده است. چند مهر «دارالکتب» روی بسیاری از اوراق دیده میشود. این نسخه خطی شاهنامه تعداد زیادی میناتور ایرانی دارد که بسیاری از آنها پاک شده و بعداً تصاویر آن با گرافیت ترسیم گردیده است.

در پایان کتاب در صفحه آخر بشماره ۳۶۱_a در میان مربع پرنقش و نگار و پر شاخ و برگ که با مرکب قرمز و زرین و آبی کشید شده و در وسط دایره‌ای از شانزده قوس کوچک در باره خاتمه تحریر و محرر کتاب و تاریخ خاتمه تحریر جمله‌ای نوشته شده است. متأسفانه متن آن پاک شده و باشکال چنین خوانده میشود:

تم الكتاب بعون الملك... و صلی الله علی نبیه محمد و آله اجمعین کتبه و ذهبه العبد الضعیف المحتاج الی رحمة الله تعالی... لطف الله بن یحیی بن محمد... فی شهر سنة ست و تسعين و سعمایة الهجرية النبویه فی دار الملك شیراز...

بطوریکه این نوشته حاکیست نسخه خطی در سال ۷۹۶ هجری مطابق ۱۳۹۴ میلادی در شیراز استنساخ گردیده است. این تاریخ تحریر با اطلاعات مربوط بقواعد املا که قبلاً از آن صحبت شد تأیید میشود. صفحات ۱، ۲، ۳ و ۴_a شامل مقدمه قدیم شاهنامه بنثر است و بعد از آن متن شاهنامه شروع میشود. این پیشگفتار علاوه بر نکات مختلف از آن جهت نیز جالب توجه است که بسیاری از حروف و کلمات آن بسبب منسوخ قدیمی قرن هفتم هجری، که در تحریر متن رعایت نگردیده، نوشته شده است. از قرار معلوم علت آنست که این نسخه خطی از روی نسخه‌ای مربوط بقرن هفتم هجری نوشته شده و لطف الله شیرازی ابتدا تقریباً کلمه بکلمه آنرا رونویسی کرده و بعداً از رعایت سبک ویژه کتابت نسخه اصلی خودداری نموده است. چنانکه از قرائن استنباط میشود نسخه خطی کتابخانه قاهره واقعاً یکی از قدیمی‌ترین و بهترین نسخ شاهنامه است. این نسخه عاری از اضافات و ملحقات بزرگ بعدی است که در بسیاری از نسخ شاهنامه مشاهده میشود. این نسخه خطی همچنین چیزی کم ندارد و متن آن بطور عمده با متن نسخه لندن و گاهی با متن نسخه I و VI تطبیق میکند. بعضاً فقط نسخه خطی کتابخانه قاهره، که از این پس با حرف «K» از آن نام خواهیم برد، با اتفاق ترجمه عربی باحیای متن اصلی کمک میکند و بویژه با کمک آن میتوان اسامی خاص و نامهای جغرافیایی را بدرستی احیا نمود. بدین ترتیب ما ضمن ترتیب و تصحیح متن شاهنامه یقین حاصل کردیم که «K» با وجود آنکه بعد از نسخه I که توصیف آن در مقدمه جلد اول داده شده است، نوشته شده دارای متن بسیار عالی و بسیار نزدیک بمتن «I» است. باین جهت به نسخه «K» جای دوم را پس از نسخه «I» دادیم در صورتیکه از روی تاریخ تحریر باید پس از نسخه I قرار گیرد. با وجود این نسخه «K» کمبودها و اضافات کوچک دارد. قسمتی از این اضافات را از قرار معلوم خود محرر علاوه کرده است و قسمت دیگر در سایر نسخ مورد استفاده ما نیز دیده میشود.

اما این اضافات و کمبودهای برخی ابیات و تعبیرات نادرست گوناگون نسخه «K» را باسانی میتوان هم بکمک نسخ دیگر و هم از روی عبارات جمله و منطق کلام و غیره اصلاح نمود. در خاتمه وظیفه خود میدانیم از استاد سعید نفیسی بمناسبت این راهنمایی و توصیه مهم تشکر نماییم.

ترتیب دهندگان متن

رستم علی‌یف—داستان فرود سیاوش (بیت‌های ۱-۹۳۲)، داستان خاقان چین (بیت‌های ۴۲۱-۱۴۲۲)؛ محمد نوری عثمانوف—داستان فرود سیاوش (بیت‌های ۹۳۳-۱۴۵۵)، داستان کاموس کشانی؛ آندری برتلس—داستان خاقان چین (بیت‌های ۱-۴۲۰)، داستان اکوان دیو.

رستم موسی اوغلی علی‌یف

پیشگفتار

در سال ۱۹۵۶ استاد سعید نفیسی دانشمند و نویسنده شهیر ایرانی با شیوه کار ترتیب‌دهندگان این متن انتقادی شاهنامه آشنا شدند و ضمن توصیه‌های بسیار مفید و پرارزش خود پیشنهاد کردند که برای تصحیح متن شاهنامه نسخه خطی دیگری را که در کتابخانه ملی قاهره موجود است مورد استفاده قرار بدهیم.

بعقیده استاد سعید نفیسی متن این نسخه خطی بسیار عالی که در قرن XIV میلادی نوشته شده از روی نسخه قدیمی‌تری استنساخ شده است و یکی از نسخ بسیار نزدیک به متن اصلی شاهنامه می‌باشد. این جانب در سال ۱۹۵۸ هنگام مسافرت خود بقاهره میکروفیلم کاملی از این نسخه تهیه کرده با خود بمسکو آوردم. اما در آن موقع دو جلد شاهنامه مرتب و در چاپخانه حروفچینی شده بود و جلد سوم نزدیک پایان بود. باین جهت متأسفانه از متن نسخه خطی کتابخانه قاهره در سه جلد اول استفاده نشد. تطبیق آن با نسخ دیگر فقط از این جلد چهارم امکان پذیر گردید. اینک شرح مختصری در باره نسخه خطی کتابخانه قاهره از نظر خوانندگان می‌گذرد.

نسخه خطی شاهنامه فردوسی در کتابخانه «دار الکتب» قاهره تحت شماره «C۴۰» نگهداری می‌شود. نسخه با قطع ۲۳×۳۶ دارای ۳۶۳ برگ، و دو باره صحافی شده است و جلد چرمی محکم و صاف قهوه‌ای رنگ دارد. جلد و اوراق اول کتاب در کتابخانه قاهره صحافی شده است. پای صفحه اول با خط زر کلمه «شاهنامه» و در زیر آن «تاریخ فارسی ۷۳» نوشته شده است کاغذ نسخه کاغذ مرغوب و شفاف ایرانیست که بمرور زمان زرد و کثیف شده است.

شماره‌های اوراق از اول تا آخر نسخه مرتباً گذارده شده است. متن در شش ستون در میان چهارچوبه طلایی قرار گرفته است. در میان ستونها که از دو-چهار خط تشکیل شده فاصله کمی که باشکال تشخیص داده می‌شود پنجم می‌خورد که با خط پر شده است. در هر ستون ۳۱ سطر جای دارد و بدین ترتیب هر صفحه کتاب در صورتیکه فاقد میناتور و سرلوحه باشد دارای ۹۳ بیت و قطع صفحات ۱۵×۲۴ است. متن کتاب بطور کلی با مرکب سیاه و سرفصلها با خط زر نوشته شده است تمام کتابرا یک نفر بخط ریز که باشکال خوانده می‌شود با نسخ جلی خیلی زیبا که در آن بعضی عناصر خط شکسته و نستعلیق بکار رفته نوشته است. تقریباً در همه جا نقاط حروف گذارده شده است. حروف «س» و «ش» هم دنداندار و هم کشیده یعنی گاهی بخط نسخ و گاه بخط نستعلیق نوشته شده و این تناوب در استنساخ بعضی حروف دیگر مثلاً «ن»، «ی»، «ه»، «ر» و «ل» هم مشاهده می‌شود. حرفهای «چ» و «ث» تنها یک نقطه دارد. از اول تا آخر کتاب یکی از عناصر مهم املاي قدیم حفظ گردیده و دال منقوطه — «ذ» نوشته شده است. عناوین و سرلوحه‌های متن در همه جا با خط ثلث طلایی زیبا، و فقط عناوین کتاب بخط کوفی رقم گردیده است. متن کتاب در بسیار جا کثیف شده و یا از بین رفته و برخی از صفحات آن چروک خورده و خواندن برخی از سطرها و کلمات مشکل می‌باشد. در بعضی از صفحات روی سطرها کاغذ چسبیده و خواندن آنها غیر ممکن شده است. ولی بطور کلی باید گفت که این نسخه خطی خوب نگهداری شده و قابل استفاده است در حاشیه برخی صفحات گویا کلمات حذف شده و مورد اختلاف بشیوه‌های گوناگون دو باره نوشته شده و معلوم می‌شود که این نسخه خطی با نسخ

فهرست

۵	پیشگفتار
۸	کیمخسرو
۳۲	[گفتار اندر داستان فرود سیاوش]
۱۱۵	داستان کاموسی کشانی
۲۰۸	داستان خاقان چین
۳۰۱	داستان اکوان دیو
۳۱۵	ملحقات

انستیتوی ملل آسیا

شاهنامه فردوسی

متن انتقادی

جلد چهارم

تصحیح متن باهتمام

ر. علی‌یف، آ. برتلس، م. عثمانوف

تحت نظر ع. نوشین

مسکو ۱۹۶۵

آکادمی علوم اتحاد شوروی

سلسلہ آثار ادبی ملل خاور

متون

سری بزرگ

۲

ادارہ انتشارات «دانش»

شعبہ ادبیات خاور

شاهنامه فردوسی